Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVIII
E
23
NAPOLI

MVSAEVM CALCEOLARIANVM VERONENSE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI
FERDINANDO
GONSAGÆ,
MANTVAE, ET MONTISFERRATI
DVCI, &c.

Franciſcus Calceolarius Felicitatem. P.

ERGO verò Clariſsimorum Virorum precibus tandem aliquando ſuperatus. FERDINANDE,

— *hominum, Diuûmq; voluptas,*

facere non poſſum, quin Muſæum Calceolarium, ab eruditis hominibus accuratè deſcriptum, ſtudioſis, & curioſis omnibus exponam: eiquè fautorem, & Patronum aduocem, qui illud ſtudio legere, iudicio probare, auctoritate illuſtrare, virtute tueri facilè poſsit. Tu autem, omnis elegantiæ, & eruditionis arbiter, vnus ex omnibus occurriſti, cui hæc omnia cumulatiſsimè ſuppetant.

Quòd

Digitized by Google

Quòd ſi cum parentibus liberos, ac nepotes idem ſentire, & idem velle, congruum eſt; meritò, exemplo commotus Aui mei, Fr. Calceolarij, in Sereniſsimo Patre tuo VINCENTIO imis ſemper ſenſibus colendo, Tibi, tanti Principis Filio, literatam Muſæi noſtri imaginem ſupplex, venerans nuncupo, dico, dedico. Quam nè pro derelicta habeas; ſed potiùs perhumanus excipias, foueas, defendas, ſi quà opus, ſubmiſsè deprecor. Benè vale.

Veronà Kal. Octob. M. D. C. XXII.

Digitized by Google

OMNIVM OMNIA
QVÆ SVB COELO
IN VTROQ; NEPTVNO
QVÆQ; IN TERRIS EDITA
ET INDE ERVTA
DISPERSA ET DISSIPATA
FR. CALCEOLARIVS
ANGELI F. FRANC. N.
CONGESSIT
MIRO ORDINE ANDR. CHIOCCVS
MED. ET PHILOS. V. C.
IN TANTA RERVM RAPSODIA
OMNE TVLIT PVNCTVM.

Io. Iacobus Veſchenius de
Ioannandreis Iuris
Vtriusq; Doct. Veron.

Digitized by Google

In Muſæum FRANCISCI CALCEOLARII Veronenſis Pharmacopæi præſtantiſſimi, ab eodem ſummo labore, & artificio conditum, atq; ab ANDREA CHIOCCO Med.Phy. doctiſsimo in codicem redactum, & præclariſſima explanatione illuſtratum,

IO. FRANCISCI RAMBALDI EQ. & PHIL. Epigramma.

Plaudat, Iò, mea Muſa, ſuas iàm repperit ædes,
Antra Caballini, Pieriumq; nemus;
Errabunda diù queſiuit, & anxia, demùm
Lętior in patrijs en ſedet illa focis:
Muſęum appellant, gratiſſima limina Muſis,
Phocide amœna magis, culta Helicone magis;
Orbem quippè nouum genitum ſpectabis in Orbe,
Eſtq; meę fulgens vrbis, & Orbis honos;
Hìc miranda viget, peperit quę lucidus ęther,
Quæ peperitq; ſolum, quæ peperitq; ſalum.
Iàm date FRANCISCO laudes, iàm dicite cuncti,
FRANCISCI fœlix hoc ope ſurgit opus;
Quìn BENEDICTO omnes benedicite, ſoluite carmen,
Ardua plana notis reddidit ille ſuis;
Addito & ANDREÆ pręclaro dogmate noſtri,
Laudibus innumeris nobilitatur opus.

Sopra il Muſæo del Sig. FRANCESCO CALZOLARI.

DEL CAVALIER TODESCHI ACAD. FILARM.

CVPIDO peregrin, che monti, e mari
Varchi tal'or à riſchio de la morte,
Sol felice ſtimando la tua ſorte,
Se ſcopri di Natura i parti rari.
A che prò conſumando i giorni auari
Del Corriero del Ciel fatto conſorte,
Giri per lunghe, ed or per vie diſtorte
Dal foſco Iſpan, ſin'à gl'Eoi più chiari.
Raccogli i paſſi, e in bel Muſeo rimira
Ciò che ſcherzando, ò con oprar profondo
Fè la gran Madre in terra, in aria, in acque.
Vnì FRANCESCO, ch'à la gloria aſpira,
Tanto teſoro, indi mirar li piacque
Tutto raccolto in cella anguſta il Mondo.

IN MVSÆVM HONESTISS. VIRI
FRANCISCI CALCEOLARII VERON.

Eiuſdem opera, & ſtudio varijs rerum, & naturæ miraculis refertum. & ab Excellentiſs. Viro BENEDICTO CERVTO Med. & Phil. Veron. ſcriptis eruditiſsimis elucidatum.

LEONARDI TODESCHII CANONICI VERON. & Academici Philarmonici

EPIGRAMMA.

QVIDQVID habet tellus, quidquid latet æquoris imo,
Eximij æthereo quidquid in orbe volat,
Naturæ ſobolem, & raro miracula fœtu
Semine quæ vario prodigioſa parit,
FRANCISCI labor, ars, ſtudium, ſolertia, ſumptus
Conquiſita diû compoſuere ſimul.
Hæc forulis capit ille ſuis digeſta decenter
In ſeriem doctis conſpicienda viris.
Hæc eadem, ne forte viæ faſtidia quemquam
Impediant, multis ſituè ſenecta moræ,
Vt pateant cunctis, ſeu quæ non mobilis hæret
Vnda gelu, ſeu quà Sol cremat igne ſolum,
CERVTVS, calamo quo non præſtantior alter,
Eruit è loculis quæis iacuere diû;
Et cultis expreſſa notis dum vulgat in orbem,
Tantum opus, ecce ſua, ne cadat, arte cauet.
Hinc licet addubites, cui gratia maior habenda;
Educat iſte foris, quod parit ille domi.

Digitized by Google

Εἰς τὸ ΦΡΑΝΚΙΣΚΟΥ ΚΑΛΚΕΟΛΑΡΙΟΥ ἀνδρὸς ἐπισήμου, καὶ ἀρίστου χημειακοῦ, ἐν ᾧ δὴ πολλὰ, καὶ πολύτιμα φάρμακα κείμενα εὑρίσκεται.

ΜΗΚΕΤΙ Φόρκυνος λιμένος πολυήρατον ἄντρον
Εἴπατ' ὁμηρείῳ Καλλιόπη στόματι,
Ἱρὸν Νυμφάων, αἳ Ναϊάδες καλέονται,
Ἐν δ' ἴσοι λίθεοι, κ' ἀμφιφορῆες ἔσαν:
Αὐτὰρ νῦν ἕτερον παιήονος ἄντρον ἀγαυὸν
Θρηλοῦσι, γαίης θαύματα πολλὰ λαχόν,
Ἔνθαδε θησαυρὸν πανακείης, ἔνθα τελείην
Εὗρε πανοπλίην πᾶς ξένος ὀσάτορι.
Τεῦξε δὲ ΚΗΡΟΥΤΟΣ κειμήλιον ἄπνοον, ἔμπνουν
Τῷ δὲ βίβλῳ, πινυτὸν τοῖς μερόπεσσι φέρων.

In D. FRANCISCI CALCEOLARII Viri ornatiſſimi,atq; optimi Pharmacopæi Muſæum, in quo multa præclara, & precioſa Medicamenta, & extraria amuleta repoſita comperiuntur.

Idem vtcumque latinè redditum.

AMPLIVS haud celebret Phorcyni littoris Antrum
Mæoniæ egregium Calliopea Chely,
Sacrum Nympharum, quæ Naiades vocitantur,
Firma intus iuga ſunt, labraq; pulchra ſimul:
Hoc, vbi ſunt orbis miracula condita magni,
Antrum Pæonis concinat illa noui;
Hic Panacæa ſuum ſeruat ſpectanda beatum
Theſaurum: Auxilium hinc indiga turba petit.
Hunc prius elinguem, CERVTI Cura loquacem
Hocce libro effecit; perlege: doctus eris.

And. Chioccus Med.

Digitized by Google

DE BENEDICTO CERVTO MEDICO PHILOS.

Viro ſui æui præſtantiſsimo.

MVSÆVM populis aperit, miranda recludit
Ecce CERVTVS, ait maxima Caſtalidum.
Ferte repentè tubam, Vatem decorate Sorores,
Et date promerito præmia digna Sopho.
Nàm decet æternùm Muſis celebrarier illum,
MVSÆVM celebrans qui populis aperit.

Domitij Calderini I.V.D.

Digitized by Google

IN MVSÆVM

FRANCISCI CALCEOLARII

PHARMACOPOEI VERONENSIS

IOANNIS BALCIANELLI MED. PHYS.

ELOGIVM.

EN tu, qui varios orbis circumſpicis, hoſpes,
Tractus; effuſis opibus, diſcrimine vitæ,
Vt diuerſarum rerum præſtantia mentem
Exſaturare tuam poſsit, modò parce ſuperbis
Sumptibus, atq; via tantos moderare labores.
Muſæum ingredere hoc, tibi quod Pronea parauit
VERONÆ decus Vrbis CALCEOLARIA longa
Annorum ſerie. Hic cernes, quæ gignit Hydaſpes,
Et Tagus auriferis deducit diues arenis,
Montibus Æthiopum vel quæ deuoluit in æquor
Ægypti Nilus, vel quæ ſub ſidere Volga
Producit gelido, vel quæ Peruana ſub axe
Alterius Mundi regio ditiſsima mittit.
Hic paſces auidos oculos; quæ corpora gemmæ
Exornant, hic inuenies, Hygæa, ſalubres
Quæ ſibi perpetuent annos, hic abdita carpit;
Resq; leges, tuta querulos queis pellere morbos
Arte queas; demùm ſalubris quod parturit Orbis,
Muſæi id noſtri mira ſeruatur in arca.

Digitized by Google

Al Signor FRANCESCO CALZOLARI.

QVANTO hà di bello il Mar, quanto la Terra;
E quant'hà l'Indo, e'l Mauro
Giace nel tuo Muſeo, nel tuo Teſauro;
E ne riſuona il grido
Inſin dal caldo à l'agghiacciato lido;
Mercè di chi ne ſcriſſe
Sì alto, à cui al Mondo vgual non viſſe.
Vanne lieto; ch'ancora vnico, e ſolo
Spiegò con l'aurea penna al Cielo il volo.

Antonio Calandra.

AL MEDESIMO.

Per il ſuo nobiliſſimo, e famoſiſſimo Muſeo.

CON voglia audace, e con valor coſtante
Sin de l'onde, e del ſuol riſchij, & horrori
Altri cercando giò gemme, e teſori,
Legni, pietre, metalli, odori, e piante.
Deſio gentile, opra fù bella innante;
Hor non fine al bramar, fine à gli errori
Ponga, FRANCESCO, quì, ch'à gli occhi, e a' cori
Porgi quanto hà la terra, e'l mar ſonante.
Pregio de gli Aui tuoi, che'n mille guiſe
Sparſer oro, e ſudor per fare intero
Corpo di mille coſe in sè diuiſe.
Nè tù manchi già lor; l'arte, e'l penſiero
V'impieghi sì, che le tue glorie inciſe
Veder ancor sù dotte carte i' ſpero.

Franceſco Belli.

Digitized by Google

DE BENEDICTO CERVTO

Medico, & Philoſopho clariſs.

CERVTVS ſimul, & nouem Sorores
Certant officijs, pares vbique.
Pandit delitias nouem Sororum
Magnus ingenio, & potens Cerutus,
Pandunt non minus & bonæ Sorores
Dulces delitias ſuas Cerutum.
MVSÆVM celebrat bonus Cerutus
Clari Calceolarij, & diſerti,
Quò gratum faciat ſuis Camœnis;
MVSÆVM celebrant bonæ Camœnæ,
Ornent Calceolarium vt merentem,
Et vnà decorent ſuum Cerutum.
Cerutus vigeat ſuis Camœnis,
Camœnæ vigeant ſuo Ceruto;
Namque ſorte pares diù micabunt
Certando officijs, pares vbique
CERVTVS ſimul, & nouem Sorores.

Franciſci Coradini I.V.D.

MVSAEI
HOSPES ET NOSTRAS
DITISSIMO SPECTACVLO
ET MIRISSIMO
MIRIFICE CAPIVNTVR
FRANCISCI CALCEOLARI
MAGNAE INDVSTRIAE VIRI
ET PERITIAE
EXOTICIS CIMELIIS
PEREGRINIQVE ORBIS MIRACVLIS
FARCTI
SVPRA FIDEM NVMEROSIORIBVS
QVAMQ. AETAS QVAMQ. LABOR
ET SVMTVS FERANT
IN PLVTEOS IN VASA DIGESTIS
AEQVE OPIPARE
A BENEDICTO CERVTO MED. PHYS.
VERONENSI
FOEDERICI POLITIORVM LITTERARVM
AEVO SVO ET POSTVMO
FACILE PRINCIPIS
F.
NOMENCLATORE
EX AMVSSIM
IN OMNIVM VOLVPTATEM
ET VSVM
PORRECTIS

Digitized by Google

All'Illuſtre Medico, & Filoſofo, l'Eccellentiſsimo Sig. BENEDETTO CERVTI.

SE fama ottien, con barbaro coſtume,
L'acceſa Etea d'vn foraſtier imberbe,
Che'l vecchio corſo, con ſuſſurri, ed herbe,
Ringiouenir del Socero preſume.

Qual merto è'l tuo, le maritali piume
Laſciando (alto Scrittor) ne l'hore acerbe,
Per le ricchezze contemplar ſuperbe
De le Nereidi, co'l pregiato lume?

Le ſcelte gioie di Natura indaghi
Del CALZOLARI, e'l ſuo valor interno,
Per ogni clima, diſuelar t'appaghi.

E ſe Medea non teme State, ò Verno,
Che farai tù, che glorioſo vaghi
La terra, e'l mar per noſtro gaudio eterno?

Di Gio. Fratta Dott.

DE

Muſæo Calceolario Veronenſe

AB ANDREA CHIOCCO.

COLLEGI VERONENSIS PHYSICO STVDIOSIS OMNIBVS EXPOSITO, VIRGILIO-CENTO.

Ad Laurentium Pignorium V.Cl.

6.an. *Muſæum ante omnes iamdudum inuadere magnũ* 9.an.
9.an. *Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete eſt.*
12.an. *O' præſtans animi, longa cum veſte Sacerdos,* 6.an.
1. an. *Os humeroſq; Deo ſimilis; cui, captus amore,* 12.an.
12.an. *Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo*
5.an. *Donat habere Viro; factiſq; ad ſydera tolli.* 12.an.
4.an. *Pro re pauca loquar, tu condita mente teneto.* 3. an.
3.an. *Hic incredibilis rerum fama occupat aures,*
4.an. *Mille trahens varios diuerſis partibus orbis;* 12.an.
6.an. *Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt, iuuat vſq; morari.*
7.an. *Argumentum ingens, ſeries longiſſima rerum;* 1.an.
6.an. *Quas qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem* 2.ge.
2. ge. *Diſcere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ.* 2.ge.
4.an. *Multa Viri virtus, collectis omnibus vnà,* 2.an.
3.ecl. *Deſcripſit, veterum voluens monumenta virorũ.* 3.an.
6.an. *Naturæ cauſas penitus tentare latentes,* 3.an.
2.an. *Prodere res altas terrâ, & caligine merſas,* 6.an.
2.an. *Incumbit nulli veterum virtute ſecundus,* 11.an.
11.an. *Egregiuſq; animi; ſua terris dedita fama.* 8.an.
2.an. *Haud ignota loquor: ſi fert ita corde voluntas,* 6.an.
11.an. *Experiare licet, poſſit quid viuida virtus.* 11.an.

B. Bruſchus.

Digitized by Google

AMICE

SIVE ADVENA SIVE INDIGENA
QVISQVIS ES
QVI IN HÆC NATVRÆ ET QVIDEM
SECRETIORIS ADYTA TE CVPIS
PENETRARE
HÆRE PARVMPER HIC IN LIMINE
ET PRIMVM DEO O. M. SVPPLEX PROCVMBITO
CVI HÆC OMNIA INTERMINÆ SAPIENTIÆ VESTIGIA
QVOD SVNT, QVOD VEGENT, QVOD PLACENT
MVTIS NEC TAMEN ELINGVIBVS PRÆCONIIS
ACCEPTVM FERVNT
TVM FRANC. CALCEOLARIO QVI EXIMIE CONDVS
HARVM OPVM NON INVIDIT TIBI VT PROSPICERES
ATQ; ADEO CONTRECTARES GRATIAS AGITO
DEIN EASDEM ET QVIDEM
MVLTIPLICES HABETO ANDREAE CHIOCCO QVI
VT AVDIT IPSA ETIAM APPLAVDENTE INVIDIA
BIBLIOTHECA VIVENS ET PERAMBVLANS MVSÆVM
ITA HÆC EXPOSVIT, EXPLICVIT, EXORNAVIT VT IPSI
MAGNA MERITO LAVS TIBI MAIOR INDE VTILITAS
POSTERITATI MAXIMA SVBINDE ADMIRATIO
ABVNDE SINT OBVENTVRA
ITA SPONDEO ITA VOVEO LAVRENT. PIGNORIVS
HANC NVMQVAM REFIGENDAM TABELLAM AFFIGENS
POSTIBVS ADMIRANDI, ET PRÆDICANDI MVSÆI

INGREDERE AMICE

NEC ME SPONSIONIS VOTIQ; FALSVM NEC TE SPEI
OPERÆVE IRRITVM EXPERIERE.

RERVM NATVRALIVM STVDIOSIS.

SI Antalcidas, Spartanorum Rex, ſuperuacaneam eſſe duxit Sophiſtæ cuiuſdam operam, cum laudationem Herculis, quem magnopere venerabantur omnes, de libro legere appararet. Meritò inanem viderer conferre operam, ſi in re clariſsima, cuiuſmodi eſt præſtantia, atque vtilitas cognitionis rerum naturalium, quam neminem vel mediocriter eruditum, latere arbitror, diſertus eſſe vellem. Siquidem ex Canonicis ſanctionibus, Quod notoriorum eſt, à probationis onere releuatur. Sed ipſemet Ariſtoteles.

Plut. in apoph. laeon.

cap. Tua nos de cohab. cler. & mul.

Qui genus humanum ingenio ſuperauit & omnes Lucr. lib. 3.
Præſtrinxit Stellas, exortus vti æthereus Sol,

Communiter conceſſa; vt potè, naturam eſſe, fortunâ nonnulla euenire, locum eſſe immobilem, & huiuſmodi quædam, c. 3. & 5. Phyſ.

* *quæ*

Digitized by Google

quæ explorata, & comperta omnibus ſunt, nullatenus probare ſolet. Verum enimuerò cum rerum naturalium inueſtigatio amœniſsima varietate exornata ſit; nec minus habeat vtilitatis, quàm oblectamenti; in confeſſo eſt, Reges præſtantiſsimos, & magnanimos, illuſtresq́. Heroas mirificè olim harum rerum ſtudium excoluiſſe; ipſoq́. cum primis fuiſſe oblectatos. Salomon quippe, Regum ampliſsimus, inſtar omnium erit; qui præter immenſas opes, eam adeptus eſt à Deo Opt. Max. ſapientiam, ac rerum cognitionem; vt nullus Regum illi ſit comparandus, in rerum naturalium notitia magnopere excelſus, exacteq́. verſatus legitur; & diſſeruiſſe non ſolum de piſcibus, alitibus, quadrupedibus: ſed de arboribus etiam, & ſtirpibus, à Cedro Libani, vſque ad Hyſſopum, qui egreditur à pariete; hoc eſt à minutiſsima herba ad proceriſsimas, celſiſsimasq́. arbores vſque, omnia habuiſſe cognita, & explorata. Duplex porrò benè merendi ratio de rebus naturalibus videtur eſſe: nam & qui aliquid de his ipſis ſcripsère; & qui, vt alij ſcriberent, in cauſa quoquomodo fuerunt, ipſi rebus naturalibus opem tuliſſe exiſtimantur: Quæ duæ res eiuſmodi ſunt, vt, qui alterutram commodè faciat, ei ſcilicet ab omnibus rerum naturaliũ ſtudioſis gratiæ ſint agendæ; qui vtramque, ne haberi quidem ſatis poſsint. Id quod FRANCISCVS CALCEOLARIVS ſenior, Vir honeſta literarum eruditione clarus, feliciſsimo præſtitit conatu; Quippe qui annis ab hinc quinquaginta libellum elegantem de celeberrimi noſtri Baldi Montis itinere edidit, recondita herbarum cognitione ſuſpiciendum; perhonorificumquè, & exaggeratiſsimum Muſæum extruxit; cuius cauſa factum eſt, vt alacriter prouinciam præſentis operis conſcribendi ſubiremus; in hoc quidem Muſæo quicquid rarum, & ſingulare in ſe habet natura, magnanimæ

impenſa

impenſa ex varijs mundi regionibus coaceruauit; idque diuerſis loculis eleganter diſtinctum, incluſit, ſeruauitquè. Adeout nullus poſt hominum memoriā, ante CALCEOLARIVM, tàm multiplici rerum naturalium ſupellectile ſe iactaſſe, dicatur. Nec defuerunt ex inueteratæ auctoritatis medicinæ profeſſoribus, alijsq. Viris præcellentibus, qui CALCEOLARII veſtigijs inſiſterent. Si verò

Principibus placuiſſe viris non vltima laus eſt; Horat.lib.1. Epiſt.17.

Quantæ dignationis CALCEOLARIVM noſtrum eſſe arbitramur; à quo Primarij Italiæ Principes imitatione pernobili exemplum ſibi forſam habere voluerunt. Cuius generis ſpecimen, vt ſola FERDINANDI, Magni quōdam Hetruriæ Ducis, immortale præconium meriti, commemoratione contenti ſimus (ne id quod adeſt, aliunde quæramus) concede quæſo, FERDINANDE GONSAGA, atauis edite Regibus, Mantuana ditione pollens, potens, vt à te ſummam; & ſine me hoc impetrare à modeſtia tua, vt ea, quæ ſentio, de te dicam. Certè enim, qui maiori ſtudio, ſumptibusq. profuſioribus in id incubuerit, neminem eſſe conſtat. Tu quippe Princeps literarum omnium gloria præcellens, atque vnicus veræ virtutis æſtimator; qui ſolus hodie confirmas vetus ſapientiſſimi hominis dictum; Tum demum beatas Ciuitates fore, cum aut Philoſophi regnarent, aut Reges philoſopharentur; Plato. Dialogo.v.de Republ. *tuas omnes cogitationes eò conuertiſſe videris, vt cum omnigena ſpeculatiuarum diſciplinarum cognitione, naturalium rerum ſtudium coniungeres; præſertim vbi ab vrgentiſſimis negocijs, & functionibus publicis reſpirare, atque aliquid tibi laxamenti impetrare licuerit. Id quod ex magnificentiſſimo Conclauio, quod nullis parcens ſumptibus, vel imma-*

nibus; nulla non adhibita diligentia, vt Mantuani Principis dignitati reſponderet, rebus omnibus, quas in ſe habet natura, ad miraculum locupletaſti, facile conijci poteſt. Cum autem natura comparatum ſit; vt, quos admiramur, & magnifacimus, eorum omnia cognoſcere cupiamus: vnde rectè Xenophon, virorum virtute præſtantium, non ſeria modò, ſed & ioca digna eſſe, quæ ſcriptis conſignentur, ab re non videtur fore, ſi, quæ, præuia tanti Principis benignitate, non ſine ingenti admiratione perluſtrauimus, quàm breuiſsime fieri poteſt, memoriæ commendauerimus. Non indigna ſtudioſis hæc mihi propoſita prouincia eſt. Habebit, quod curioſos titillatione quadam feſtiua alliciat; erunt, quæ, cordati, & planè ingenioſi homines ſummopere admirentur: non deſiderabunt rerum naturalium perſcrutatores, quæ peregrina ſunt, & rara. Nam caprimulgos, & naſutos Ariſtarchos, qui aliena facta, dictaquè non æquis iudicant animis, eaque liuoris aſteriſco inſigniunt; tantum abeſt, vt æſtimem; vt ipſorum fauorem vel tribus quoque nebulæ cyathis, ſi poſſem, nolim tamen emere. Mantua

In Pedia Cyri.

Iul. Cæſar. Scalig.

Clara Viris, felix Ducibus, diuo inclyta Cigno:

quemadmodum antiquitate cum quauis Italarum Vrbium certare poteſt; ita ædificijs publicis, & priuatis quàm maxime decora apparet, atque venuſta. Habet enim magnificas ædes ſacras, templa, porticus, & palatia ſumptuoſa. Cæteris verò præcellit inſigne Prætorium, magnificentiſsimè à Mantuanis Regulis excitatum, non in proprios tantum vſus, ſed in eum etiam finem, vt eſſet hoſpitium, quo maximi quique Principes, Mantuam commeantes, dignè, & commodè pro maieſtate poſſent excipi.

Huius

Digitized by Google

Huius ſpectantur loca regijs opibus, & Aſiatico luxu referta; Et inter alia exaggeratiſsimum Conclauium, ſumptu, & artificio mirabili, celebratur; quod quidem peramplum, atque ex opere tectorio, auro vndique corruſcante, elegantiſsimè conſtructum eſt, colorumq. varietate reſplendens, picturas egregias, faceticiſsimasquè, vbique ſpectantium oculis repræſentat; quæ erudita ingenia diuerſis coniecturis exercent. Quocumque te verteris, eximium aliquod occurrit, quo intimè reficiaris, & extimè: neque vnquam exſatieris. Sed tunc opima, plenioróq. voluptas oſtenditur, cum ad peregrinos terræ, marisq. fœtus aduolatur: quorum numeroſa ſupellex quatuor omninò claſsibus ſcitè, ingenioſèque diſtincta, deſides homines, & curioſos comiter ad ſui admirationem, & contemplationem inuitat.

Prima terrarum eſt, vniuerſo ferè orbe conquiſitarum: In primis verò Gleba carnei coloris, admodum grandis, terra celebratiſsima à Lemno Ægei maris Inſula delata, ſpectanda; quam P. Andreas Matthiolus V. Cl. GVLIELMO inuictiſsimo Mantuæ Duci munus eximium obtulit. Penes eamdem Vaſa, ex varijs terrarum generibus plaſtice elaborata, cuſtodiuntur. Succi in eiuſdem terræ viſceribus concreſcentes ſubſequuntur, vti ſales; præ ceteris autem Gleba prædura adeò ſubſtantiæ, vt lapideſcere videatur. Nitra, Alumina, quotquot extant, varia Sulphura, Pyrites varij, & inter hos aureus. Chalchanta, Melanteriæ, Sory, Miſy, Cæruleum, atque his congenera. Multiplices Metallorum fodinæ, Auro, Argento, Cuproquè permiſtæ. Nec non & Aurum ſolidum, atque Argentum: cæteris poſthabitis; quæ recenſere longum eſſet. Neque Gemmæ, Adamantes videlicet, Rubini, Carbunculi, Saphyri, Amethyſti, deſiderantur.

Quas inter Smaragdus venuſtè ſemialbicans, & ſemiuirens oſtentatur; quo ſanè munere VINCENTIVS GONSAGA, Mantuanus Princeps, non maiorum gloria, quàm ſua virtute clarior, ex Belgio reuerſus, FERDINANDVM fratrem ex animo cumulauit. Hoc loco certè non faciam, vt alias Gemmas ortum trahentes ex ſucco non ita claro, vt Niccoli, Achates, Turchinæ, Malachites, Iaſpis, & ijs ſimiles, ſingillatim, & minute referam. Satis ſuperquè fuerit dixiſſe, in hac Gemmarum claſſe lapidem præfulgere, in quo, natura ipſa ludente, hominis effigies conſpicitur; coloribus ita eleganter effigiata, ob ſuccorum ad eamdem exprimendam confluentium varietatem, ac ſi excellenti penicillo eſſet efficta.

Secunda claſſis è mare emergentia excipit: eiuſmodi ſunt Corallia ab omni muſcoſa labe immunia; Rubra, Alba, Nigra, Stellata, Articulata, & Verrucoſa; quibus præcellit venuſtus rubri Corallij ramus, materia alba lapideſcente exornatus; ex qua ipſum Corallium album gignitur, vndique rubeſcens. Neque marinæ Plantæ deſiderantur; vt Fuci, Corallinæ, varijs notatæ coloribus. Quercus marina, Eſcara, Muſci, Androſaces, Erica marina, ex Americanis Inſulis, ita à ZENOBIO BOCCHIO, *ſolerti huiuſmodi rerum indagatore, nuncupata. Abundat &*

Lib. 5. c. 94. *præſens Claſsis quolibet genere Alcyoniorum, à Dioſcoride deſcriptorum. Quorum vnum nigro Corallio inſigne, Regium Diadema lepidè repræſentat: ſpongijs quoque, & ſpumis maritimis. Mirum eſt, quàm oculi intuentium capiantur contemplatione Conchyliorum, Concharum, & Turbinatorum, quæ à longinquis maribus allata, colorum varietate contendere inter ſe videntur: His Conchæ rugatæ margaritiferæ adnumerantur; vna quarum ob ſucci*

adepti

adepti copiam, innumeras Margaritas abortiuas in ſe; tanquam in natali loco, recludit. Lapis denique obiter diſiunctus ſe ſe offert, cuius medio Conchilium ſtriatum lapideum, natura ita operante, impensè inhæret.

Ex tertia claſſe prodeunt fructus Americani, de quorum numero quaterni Maldiuæ Cocci, à Cluſio recenſiti, viſu pulcherrimi, & ſpecioſiſſimi. Bini præterea ſemicortices fructuum, coloribus ad elegantiam decori, Indicæq; Canlanticæ ſpeciem præbentes. Ligna, rami, cortices, è plantis exoticis exempti, minimè abſunt. Præcipuè verò fuſtis cubitalis, ex ipſo cinnamomo eleganter elaboratus, auro conſperſus, atque rubinis: Truncus ligni Aloes, ſemicubitali diffuſus ramo, apprimè ſpectandus; præter Lythoxilla, ſeu ligna lapidea Anglica. Ex quibus pernobilis Crater exciſus, omninò mirabilis. vbi enim imperfecta contingit durities, illic cretoſus redditur: vbi verò ad perfectam duriciem redactus cernitur, ferro percuſſus, ad ignem emittendum aptus eſt; reliquum gemmæ, Achatis præſertim, naturam induit. Codex etiam ex arborum corticibus coagmentatus, & priſcis characteribus exaratus, apprimè videndus; poſtremò Succina diuerſimodè colorata; ex quibus vnum coagulatum lacertam includit. Bitumina, Gummi, Lacrymæ ex arboribus ſtillantes, eximiumq; ex Beniumo vas recondita habentur.

Quartam porrò claſſem ſpectabilem reddunt; inſignes animalium partes: vt puta Dentes, Vngues, Caudæ, Crines, Pili, & ſimilia: ſed & crus Elephanti, mira magnitudine præſtat. Vt amplum vas, affabrè detornatum ex Balenæ oſſe ſpinalis medullæ ſilentio inuoluam. Minimè verò poſthabenda videntur quamplurima animalia exſiccata: vnicusque Armadillus eminet inter cæteros, qui in Italia extant. Quid de lapide, piſcem perbellè concludente?

cuius

cuius oſſa, ſingulari naturæ miraculo, in Marcheſitam omninò tranſmutata conſpiciuntur; quod ex claritate, & ſplẽdore facilè euinci poteſt. Verum enimuerò præter hæc non abſunt oua plurimorum animalium, Struthijq; præcipuè, colore vario diſtincta; necnon & quamplures lapides in viſceribus animalium procreati; germanusq; lapis Bezar inſuetæ magnitudinis; ex cuius ſanè dimidio, FERDINANDO Duce annuente, crater exculptus, auro inſigniter deuinctus, varièq; gemmatus: cuius præſentanea virtus in euidenti rerum diſcrimine vel maximè enituit.

Hæc autem pauca de multis, & propè innumerabilibus elegimus, quæ literis proderemus. Lectorem monuiſſe contenti, talem, ac tantam eſſe apud Mantuanos Principes naturalium rerum ſyluam (cuius cuſtodiæ à FERDINANDO Duce, magno ſuæ virtutis honeſtamento, præpoſitum ſcias ZENOBIVM BOCCHIVM Florentinum, Franciſcanæ Obſeruantiæ addictum, Virum in re Botanica nemini ſecundum, ingenioq; naturalium rerum cognitione vehementer exculto) vt à nemine tàm multa, tàm magna dici poſſint, quin multò plura, & maiora dictis ſuperſint. Quorum planè admiratione, ac ſtupore exciti, hanc qualem qualem inſcriptionem aliàs effudimus.

EFFE-

PRAEFATIO.

EFFERANT. MERITISSIMO. EFFERANT.
MANTVANI. EXTERI.
SERENISSIMI. OMNIVM. PRINCIPIS.
FERDINANDI. GONSAGÆ.
AVGVSTISSIMVM. CONCLAVIVM.
IN. QVO.
QVÆCVMQVE.PEREGRINA.QVÆCVMQVE.RARA.
A. NATVRA.
FINGI. POSSVNT. EXCOGITARI.
IMMENSIS. SVMPTIBVS. PERTINACI. STVDIO.
CONQVISITA. CVSTODITA.
INCOMPARABILI. RERVM. MAGNIFICENTIÂ.
CVRIOSIS. OMNIBVS.
EXPOSITA. HABENTVR.
ITA.
DICIT. EDICIT.
BENEDICTVS. CERVTVS. MED. PHYS. VERON.
GLORIÆ. FELICITATIQVE. PRINCIPIS.
DEVOTISSVMVS.

Digitized by Google

Redeat nunc, vnde paulliſper aberrauit oratio. Cum haud parum CALCEOLARII famæ conſultum iri videretur, ſi vberrima ſelectiſsimarum rerum ſeges, quam cultiſsimus illius ager protulit, ſcriptis explicaretur; huiuſmodi Nomenclatorem conflare placuit. Neque verò abſterrere me à ſcribendo debuit; quod videam, eorum multa, quæ penes CALCEOLARIVM reperiuntur, ab alijs fuiſſe comprehenſa; Nam quantum eorum vnusquisque meam induſtriam retardat ingenio, tantum inflammat exemplo. Eſt quippe ingeniorum, ſicut terrarum mira varietas; neque omnia poſſumus omnes. Alij valent ingenij acumine, alij varietate doctrinæ, alij diſſerendi, qua plerique gaudemus, breuitate; alij perſpicuitate, & facilitate, nonnulli dicendi ordine, & methodo. Vnde fit, vt rerum naturalium ſtudioſus, dum vnum in vno, aliud in alio habet, nihil ad earumdem cognitionem deſideret. Multa nobis Philoſophia, multa Medicina, pleraque naturalis Hiſtoria, nonnulla etiam rerum Sacrarum Scriptores ſuppeditarunt. Selectiora perſecuti ſumus, quæ vel ad ipſarum rerum dilucidationem, vel ad mores componendos viſa ſunt illuſtriora. Laboratum quidem à nobis multum eſt, vt, ſi quæ Auctorum placita ad rem pertinere viderentur, ea omnia fideliter commemoraremus, ipſis fontibus inſpectis; ne quid falſi, aut incerti, à nobis inſereretur. De ſtilo nihil aliud dicendum; niſi nos, quantum per facultatem licuit, operam dediſſe; vt neque plus nimio barbarus eſſet, neque ad Ciceronis lychnos exquiſitius elucubratus. Licet verò aſſerere poſſim, pluſquam mediocri labore mihi conſtare huiuſmodi opus: nihilominus, quæ eſt humana infirmitas, &

inge-

Digitized by Google

ingenij mei tenuitas, facile fieri poteſt, vt viri eruditi in hoc Nomenclatore quædam inueniant, quæ minus probent. Quamobrem tum illorum, tum in primis Sanctæ Matris Eccleſiæ iudicio, atque cenſuræ libens hæc ſcripta ſubijcio; benignum deprecans Lectorem, vt laborem noſtrum æqui conſulat, ac boni.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX SECTIONVM

IN QVAS PRÆSENS OPVS DISTRIBVITVR.

Sectio Prima.

IN qua Frutices, & Plantæ maximæ, Alcyoniorum ſingula genera, Teſtacea, & Cruſtacea, necnon Piſces, Animaliaquè amphibia exſiccata explicantur.

Sectio Secunda.

QVæ Terrarum genera, ochras, rubricas, ſales, alumina, ſulphura, & bitumina patefacit.

Sectio Tertia.

IN qua Gemmæ, aliorum lapidum multiplices ſpecies, & qui à natura ſunt effigiati, recenſentur.

Digitized by Google

Sectio Quarta;

QVæ de corporibus metallicis cuiuſcunque generis pertractat.

Sectio Quinta.

IN qua de Plantis, Radicibus, & Exoticis fructibus, necnon de peregrinis Gummatis, & Succis pinguibus diſſeritur.

Sectio Seſta.

QVæ de ſelectioribus volucribus, quadrupedibus, lacertis, amphibijs animalibus, & miſcellaneis rebus agit.

Digitized by Google

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE EXPLICANTVR,

A

ACACIÆ Ægyptiæ planta, fructus, et ſuccus legitimus pag. 537
vbi naſcatur. 538
duos in medicina vſus Acaciæ enumerant auctores. 539
Achates vnde dicta. 247
Achatis variæ ſpecies. 248
Achates Pyrrhi Regis celebratiſſima. 249
Achatis proprietates. 251
ſitim extinguit. 252
Achatis allegoria. ibid.
Achates Mantuani Ducis. 251
Aconiti varia genera tradunt Auctores. 493
Aconitum omnium venenorum ocyſſimum Plinius dixit. 494
Aconitum cur ita appellatum. ibid.
Acorum exactè deſcribitur. 557
Eaſdem vires obtinent cum Calamo. ibid.
quo tempore legatur. ibid.
Adamantis præſtantia. 202
Adamantis durities. 203
Adamas vim Magnetis frangit. 204
Adamantis allegoria. 205.6
Adarces, ſeu Adarca latinorū. 24
vbi naſcatur. ibid.
Æra foſſilia varia. 443
Æris mineræ, Kepnica, Iuacemburgenſis, Annebergia. 443
Ærarius lapis ex Germania. ibid.
Ærarius lapis color. nigerrimi. 444
Æris flos multiplex. ibid.
Æris prærogatiua vnde percipiatur. 445
Æs natiuum Iluanum. 443
Ærugo foſſilis. 444
Aëtites lapis cur ab Aquila inuidum collocetur. 319
ſonitu dignoſcitur. 320
Aëtitarum quatuor genera. 320
Aëtites ſuas in re medica habet facultates. 321.22
Agallochi fragmenta. 575
eius deſcriptio, & probatio. 576
Agaricum metallicum, eiusq́ utilis vſus. 475
Abomei Theueſi fructus. 600
Alabandici lapidis forma. 388
eius varia vis. 389

 Ala-

Alabaſtrites lapis vbi naſcat. 390
cur vaſa ex eo lapide effecta vnguentum incorruptum ſeruent. ibid.
eius lapidis facultates. ibid.
Albemolub planta ſemina magna facultate prædita. 598
Alces, vel magni animalis cornu rara vi pollet. 691
quo tempore auferendum ab Alce, vt tali ſit præditum facultate. 692
Alchermes, confectio affectionibus melancholicis ex atra bile conducens. 706
Alcyoniorum varia genera. 20.21
Alectorius lapis vbi inueniat. 344
eius deſcriptio, facultatesq;. ibid.
vſus eius reddit hominẽ inuictum in certaminibus. 346
Alyſſum, fruticoſa herba deſcribitur. 507
in montibus, & aſperis locis emicat. ibid.
multiplici pollet facultate. ibid.
Alyſſon cur dicatur. ibid.
Alumen vnde dicatur. 164
quæ eius facultates. 165
ex quibus conſtet. 164
Aluminum varia genera perſcrutantur. 167
Aluminis Rochæ minera, qua ratione conficiatur. 459
eius vſus. 460
Amethyſtus, gemma Mantuani Principis egregiè deſcribit, iconeq; repręſentatur. 189.90
Amethyſtus lapis ad plura vtilis. ib.
cauſa eius nominis. 190
Amethyſtus Apoſtolorum ſymbolum gerit. ibid.
Amethyſtus triplex. 193
Amiantus lapis deſcribitur. 286
cur ita nuncupatus. 287
igni reſiſtit. ibid.
Amianti allegoria. 290
Amianti varia nomina. 288.89
Amomi vua quid, controuertitur inter Auctores. 591
Ananas, fructus ex prouincia S. Crucis in Braſilia deſcribitur. 612
eiuſdem facultates, & qualitates. ibid.
Androſaces Dioſc. deſcribitur. 19
quibus proſit. ibid.
Angelica planta deſcribitur. 530
duplex, domeſtica, et ſylueſtris. ib.
eius vſus. 531
Anguilla lapidoſa natiuam referens. 421
Animal Moſchiferũ deſcriptũ. 661
eiuſdem facultas, & proprietas. 662
Animal Moſchiferum icone expreſſum. 666
Aquilinus lapis qua ratione gignatur. 319
mirabilis eius facultas in re Medica. 321
Argenti minera ex valle Ioachimica quid. 458

Argenti

Argenti minera Annebergica. ibid.
Argenti minera Suecica. ibid.
Argenti minera Bohemica. ibid.
Argentum foſſile Anneburgiū. 439
Argenti viui mineræ. 439
Argenti viui minera Suacēſis. 440
Argenti viui natura, & facultates. 441
Armeniaci lapidis minera. 468
vim habet in re medica. 469.70
Arietis caput à natura in petrā elaboratum. 417.
Ariſtolochia nomen vnde. 512
mira illius facultas. 513
Aſelli Merlucij maxillæ. 79
Aſij lapidis fruſtum. 349
prodeſt quamplurimis. 350.51
Aſtachus græcorum, & latinorum, maris alumnus. 56
Aſtachi marini chela prægrādis. 97
Aſter Samius deſcriptus. 115
multiplex eius virtus. ibid.
Aſpalathū ad quæ adhibeatur. 572
variam obtinet facultatem. ibid.
Aſpalathum Ruellij. 574
in tractu Rhodio abundè prouenit. 574
Atramentum Indicū duplex. 677
Auellana Indica deſcribitur. 599
Aurata lapidea, maris Mediterranei auratam repræſentans. 421
Auri mineræ tres. 436
Auri obrizzi allegoria. 437
Aurum poſſit arte cōfici, necne. 438
Auri puri granula. ibid.
Auri pigmentum foſſile. 473
eius facultas. ibid.

B

BALSAMI Occidentalis, Peruanue fructus effigies. pag. 602
eo fructu vtuntur Indi ad capitis dolores, et defluxiones. ibid.
Balſami Orientalis fructus deſcribitur. 604
Bammiæ plantæ deſcriptio. 520
eiuſdem facultates. ibid.
Baobab fructus hiſtoria, & virtus. 598
Baobab lapideus. 414
Batidis græcorum, & Plinij. 91
cur ita nuncupetur. ibid.
Bdellium legitimum quid. 635
eius virtus. 636
Behen album, & rubrū. 580
valet ad multa. ibid.
Beidelſar quid, vbiq; naſcat̄. 521
eiusdem facultates. ibid.
Belliculi marini quid. 57
eorum vſus. ibid.
Belloculus, gemma Aſſyriorum Deo ſacra. 379
eius vſus. 380
Beretinus fructus deſcriptus, iconeq; inciſus. 601.2
Berylli deſcriptio. 220
Beryllus in ſacris literis magna habetur exiſtimatione. 221

Berylli

Berylli facultates, & allegoria. pag. 221
Betræ ortus, formaq́;. 548
differt à Malabatro. ibid.
multiplex eius vſus. ibid.
Bezaartici lapidis forma. 336
genus eius multiplex. 337
quomodo gignatur. 340.41
mira virtus eius, atq́; vſus. ibid.
Bezaar animalis pilus. 704
Bibliotheca Calceolaria, & aliæ quædam. 721.2
Bitumen vnde oriatur. 175
Bituminis genera. ibid.
Bituminis virtus ex Auicena, Galenoq́;. 177
Bituminis allegoria. ibid.
Bolorum varia genera. 110.11
Bolus Armena.
abditæ eius facultates. 470
Bonduch fructus exoticus. 613
eximia viget facultate. ibid.
Bryon marinum lactucæ folijs à Plinio deſcriptum. 19
Bucardia à Bubulo corde nominata. 418
Buccinum Plinij deſcriptum. 49
Buccinum paruum Rondeletij. ibid.
Buffonitis lapidis hiſtoria. 363
varia eius virtus. 365
Buna fructus deſcribitur. 588
vim habet refrigerandi. ibid.

C

CACAO, fructus multi vſus deſcribitur. pag. 606
Cadmia, racemaria ſcilicet græcorum duplex. 460
cur racemaria dicatur. 461
Cadmia lapidoſa varij vſus. 460
Cadmia racemaria oculorũ medicamentis vtilis. 461
Calamitæ albæ abuſus damnatur. 124
Calami aromatici delectus, & deſcriptio. 550
diſſidium de Calamo aromatico inter Auctores. ibid.
Calamus Martinelli, ex Malacha Indiæ prouincia deſcribitur. 553
Calcei Indici viriles, & muliebres. 714
Cancrorum pluuiatilium lapillus deſcriptus. 369
præſentanea eius virtus. ibid.
Canellæ albæ Cluſij duo genera. 571
quodnam præferendum. ibi.
Cancrorum varia genera. 95.96
Cancrorum ingenium in inſidijs ſtruendis Oſtreis. 96
Caious fructus deſcriptus. 606
valet ad multa. 607
Canicula Plinij deſcripta. 65
ardet libidine in humanas carnes. ibid.

Cancamum, Arabici ligni lacryma. pag. 632
Cancamum græcorum quid. 633
eius tria genera. ibid.
Carana lingua Indica, Reſina dicitur. quid. 624
mirifica eius vis. ibid.
Carbunculorum, qui Granati dicuntur, minera. 442
Carbo Batauorum ex luto nigro. 458
Carbo foſſilis, ex ſucco bituminoſo genitus. ibid.
Carcariæ canis, Ariſtot. piſcis marini caput. 67
Cardamomi tria genera deſcribuntur. 596
Caryophylum Plinianum deſcriptum. 616
Caryophyllifera arboris gummi deſcriptum. 628
Carpesium quid. 555
duplex eius genus. ibid.
varia pollet facultate. ibid.
Carub, Ægypti planta. 613
Caſſia Græcorum nulla diligentia ſub cælo Septentrionali excoli poteſt. 561
vbi naſcatur. ibid.
quænam eligenda. ibid.
plures obtinet facultates. 563
Caſſia poëtarum quid. 561
pſeudoCaſſiæ allegoria. 563
Caſſia fiſtularis quid. 540
magna cautione exhibenda. 542
magnæ ſunt eius facultates. ibid.
allegoria eiuſdem. 544
Caſtaneæ æquinæ Biſantio delatæ. 583
cur id nomen ſortitæ. 584
Caſtanea purgatrix quid. 600
Caſtor, Fiber latinorum, animal eſt amphibium. 101
eius natura deſcribitur. ibid.
Cedrus phœnicia deſcripta. 581
multis incōmodis auxiliatur. 582
Cedri libani fructus deſcript. 581
Cedria quid. 629
eiusdem facultas. ibid.
Cerui lacryma deſcribitur. 701
cur ſalſa ſit, & amara. 702
Cerui genitale. 703
Cerui os in corde natum, miris effertur præconijs. 697
Ceruini Cornu virtus. 699
Ceruus volans deſcribitur. 668
vim magnam habet. ibid.
Chama nigra deſcribitur. 48
Chama aſpera latinorum. 49
Chama læuis. ibid.
Chamæleon terreſtris deſcribitū, iconeq; effigiatur. 658.61
Chamæleon aëreus deſcribitur, & icone repræſentatur. 668
Chalcanti varia genera recenſentur. 474. & ſeqq.
Chalcitis puriſſima deſcripta. 476
plura eius genera. 477
Chamæleonis albi, & nigri radices deſcribuntur. 502
multiplex eius vſus, & virtus. 503.4

Chute,

Chate, cucumeris Ægyptij genus deſcribitur. 522
mira virtute pollet. 523
Chelidonius lapillus duplex deſcriptus. 359
variæ numerantur eius facultates. 360.61
Chencritis lapis Plinij vnde dicatur. 316
Chryſocolla duplex, natiua, & factitia. 375
quibus conferat. 376
Cinnamomi planta deſcribitur. 568
Cinnamomi vox vetuſtiſſima apud Hebræos. 569
Cinnamomi vires eximiæ. 570
Cœrunius lapis deſcribitur. 305
eius generationis locus, ratio nominis ethymologica. 309
eiusdem facultates, & allegoria. ibid.
Cœruleum foſſile ex Bohemiæ fodinis. 231
Cœruleum natiuū ex Hiſpanijs. ibi.
Cœruleum Cyprium ex Polonia fodinis. ibid.
Cœruleum Puteolanū, & Suecicum. ibid.
Cœrulea diuerſa. 232
Cochlea, Conchulæ, Chamæ, & id genus alia maris eiectamenta. 430
Cochlites Geſneri deſcribitur. 396
Cochleæ ex mari rubro tranſportatæ. 54
Cochlea turbinata. ibi.
Cochleæ diuerſi generis. 53.54
Coccus de Maldiua deſcriptus, iconeq́; expreſſus. 620.21
Coccus delli Andi deſcriptus, iconeq́; expreſſus. 622.23
Conchæ diuerſi generis. 29. & ſeq.
Concharum ortus, nomen, & forma. 32
Conchæ Margaritiferæ allegoria. 32
Concha venerea cur ita appelletur. 34
Concharum venerearum genera. 35
Conchæ venereæ allegoria. 34
Conchæ lapideæ naturales ad viuum exprimentes. 419
Conchylium muricatum, quo Indiæ populi tubarum loco vtuntur, icone expreſſum. 55
Copal, reſina ex noua Hiſpania deſcribitur. 625
eius vſus. ibid.
Coralium vnde dicatur. 4
Coralij virtutes, & facultates. 4
Coralij allegoria. 5
Coralia diuerſi generis deſcribuntur. 7.8.9
Coralij venuſtiſſimæ plantæ icon. 12
figura plantæ Coralij naturam, & imaginem ſpirantis. 16
Coracinites lapides duri deſcribuntur; commodumq́; eorū recenſetur. 104
Coriandrorum, & Caſeolorum ſemina lapidea. 410
Cornu ſaxeum Acheloi. 415

Cornu

Digitized by Google

INDEX.

Cornu Ceruinum lapideum. 415
Cornu Anamonis, ſacra Æthiopię gemma. ibid.
Coronę veteribus fiebant ex Cinnamomo. 570
Cryſtalli origo, præſtantiaq; 193
Cryſtallus quid ex Seneca. 194
Cryſtalli varia genera. 197.8.9
eiusdem virtutes, & facultates. 195
Cryſtalli allegoria. 201
Cryſtallus ſexangula varia virtute pollens. ibid.
Coſti Arabici, Indici, & Syriaci deſcriptio. 575.79
Coſti Arabici prelatio, viresquè. 579
Crocodillus terreſtris deſcribitur. 655
icone exprimitur. 656
Crucis lapillus, formam Crucis effingens. 392
vnde exportetur. ibid.
Cuciophora plantæ deſcriptio. 599
Culter lapideus icone expreſſus. 317

D

DACTYLI Idæi deſcriptio. 302
cur Idæus appelletur. ibid.
multiplex eius genus. 303
vocatur etiam Belemnites; & quare. 304
rara viget, virtute. ibid.
Daucum Creticum deſcribitur, & diuiditur. 516
efficax eſt medicamentum ad multa. 517
Den, ſeu Dende Arabum quid. 588
ſingulari purgandi facultate preditum eſt. ibid.
Dentale Tubuli marini vbi naſcatur. 56
Deſcriptio phyſica, & moralis rerum huius Muſæi. 732
Diophryges cur ita appelletur. 461
qua ratione fiat. ibid.
triplex reperitur. 462.63
Draco marinus Æliani deſcribitur. 64
Drakenæ radix deſcripta. 576
varia eius virtus. 577

E

EBVR, & Vnicornu foſſile. 473
Echini marini varij. 84
Echinus marinus deſcribitur. ibid.
cur id nomen ſortitus ſit. ibid.
Echinus marinus ouarius magnæ prædicatur virtutis. ibid.
Echini marini allegoria. 85
Echinometra Ariſtotelis, & Plinij cur ita vocetur. 86
Echinites à Geſnero deſcriptus duplex. 403

b Echi-

Echinus marinus ſaxeus. 412
Electarium, ſeu Confectio ex Hyacintho, alijsquè gemmis. 705
multiplex eius commodum. ibid.
Electarium Matthioli aduerſus venena omnia. 709
Electarium pro adimenda Epilepſia, à Vincentio Mantuæ Duce Calceolario donatum. 710
Enhydros lapis Plinij. 324
vnde ita vocetur. 325
eius natura deſcribitur. ibid.
Equinus lapis deſcriptus. 404
Euoſteus lapis deſcribitur. 312
Examen, ſeu veſparium, petreo ſcruto efformatum. 412
Exuſtio rerum in medicina quid præſtet. 698

F

FABA Indica, cor Sancti Thomæ appellata deſcribitur. 601
Faber piſcis, quem Zeum Plinij nuncupant, cur ita dicatur. 67
idem deſcribitur. ibid.
Romanorum eſt Citulo, ſeu piſcis S. Petri. 68
Fagara Auicennæ fructus Aromaticus, eiuſq; facultas. 582
Fagara minor Carpobalſamo. ibid.
Farina arboris Indici farinifери. 711
Ferri minera. 450
Ferri vena ex Bohemiæ fodinis. ibid.
Ferri vena Ilvana. ibid.
Ferri gleba ponderoſa. 451
Ferri neceſſitas, commodumq;. ibid.
Ferrum trahatur ne à magnete, an potius per ſe ipſum ad magnetem moueatur. 452
Fibri teſtes, oui anſerini magnitudinem non excedentes. 94
Flabella diuerſa ex Indijs allata. 714
Fœniculi caules lapidoſi, icone expreſſi. 423
Folia arborum lapidoſa. 427
Fructus peregrinus, ponticæ nucis magnitudinẽ non excedens. 601
Fructus exoticus ignoti nominis. 602
Fulminei lapides deſcripti. 305
qua ratione generentur. 307
diuerſimode effigiati ſunt. ibid.
Fulminis allegoria. 309
Fungi Ceruini hiſtoria. 700
maximo eſt vſu in medicamentis, qui venerem conciliant. ibid.
Fungus lapideus icone expreſſus. 417

G

GAGATÆ lapis deſcribitur. 355
vnde nomen trahat. 356
virtutes, & facultates eius recenſentur. 357
Galactitis lapidis nomen vnde. 277
eiuſdem color, & facultates. ibid.
ex quibus generetur. 399
proficuus eius vſus. ibid.
memoriam adimit, vel iniuriarum. ibid.
Garrulus Bohemicus perbellè deſcribitur, iconeq; exponitur. 674
Gazelæ Cayri cornua deſcribuntur. 692
Gemmæ varij generis, earumq; facultates. 187. & ſeq.
Geodes lapis multiplex. 323
optimè deſcribitur. 397
pollet varia facultate. 324. 397
Genu humanum ſaxeum. 412
Gingiberis radicum contortarū lapideum ſpecimen. 413
Gypſi plura genera. 279
diuerſæ eius facultates. ibid.
Globulus fili lapideus. 414
Gloſſopetra Geſneri. 417
veneno præſente, in menſa à nonnullis ſudare creditur. 418
Gloſſopetras Plinius humanæ linguæ ſimiles facit. 309
quo loco naſcantur. 310
Gloſſopetræ variæ in Muſæo. 310
Guaiaci arboris fructus ex India delatus, deſcribitur. 584
Guaiaceni arboris gummi. 630
Gummi, ſeu reſinæ genus, ex noua Hiſpania. 624
valdè confert in re medica. ibid.

H

HEliotropium gemma deſcribitur. 219
admirabili præcellit virtute. ibid.
Hæmatitis ſpecies, figura ſculpta exponitur, & deſcribitur. 273
Hæmatites vnde nomen trahat. 270
plures eius facultates. ibid.
Hæmatitarum quinque genera ex Plinio. 272
Hippopotami dentes. 694
ab eo animali flebotomiæ vſū medicina hauſit. 696
Hippopotami fruſtum pellit. 703
Hirundinis allegoria. 76
Hirundo Plinij deſcribitur. 75
Hippuri Ariſt. maxillæ deſcripta. 105

I

IAſpidis variæ genera deſcripta. 253
Iaſpidis facultates. 253

Iaſpidis allegoria. 255
Idola Ægyptia icone expreſſa. 715
Ignis perdurantis in ſepulchrorum lucernis cauſa. 716
Imagines variæ præclarorum virorum. 726
Indicus fructus ſine nomine, corniculis perſimilis, & icone expreſſus. 616
Indici fructus icone expoſiti. 619
Inſula Chios valdè celebris ob terram in ea naſcentem. 125
Iunci odorati planta laudatiſſima. 527
variæ eius virtutes. 529
Ixia planta, videlicet, Chamæleon niger deſcribitur, commodumq; eius exponitur. 632

L

LACCA arbor deſcribitur, eiusq; facultates narrantur. 630
Lacerta Chalcidica deſcripta, & cur ita appellata. 656.57
varius eius vſus. ibid.
Lampetra quid apud auctores. 427
Lapides varij, piſcium figura veluti inſculpti, effigiatique. 428
Lapides, lampetrarum, hirundinumquè formam referentes. 426
Lapides variorum Conchiliorũ figura delineati. ibid.
Lapidoſorum lignorum fruſtu 422
Lapideſcentes res qua ratione efficiantur. 405.6.7
Lapilli rotundi, globi dimidiati figura. 96
peculiaris eorum facultas. ibid.
Lapilli in faucibus Carpionis reperti, mirabilisq; eorum virtus. 97
Lapis Eislebianus Agricolæ. 429
Lapis in figuram Simiæ naturaliter effictus. 425
Lapis in figurã Abrotoni plantæ. 419
Lapis in figuram nemoris, iconeq; expoſitus. 420
Lazuli lapidis, ſeu glebæ minera. 467
eiuſdem facultates. 468
Lazuli lapidis natura, & virtus. 228.29
Lazuli minera cum Armeniaco miſta; & Armeniaci minera cum Lazulo miſta. 471
Lenticula Serapionis marina. 19
Lentis proprietates narrãtur. 587
Leo marinus delineatur. 95
Lepus marinus, eiusq; proprietates. 74
Lydius lapis, & eius natura. 353
eiusdem allegoria. 355
Lincurius, ſeu Lyncis lapis, ac multiplex eius vſus. 377
Liquidambar deſcribitũ, eiusq; virtus recenſetur. 626.27

Lucer-

Digitized by Google

Lucernæ fictiles è terra cocta, vſusq; earũ apud antiquos. 716
Lunaria minor, & eius virtus recenſita. 518.15

M

MAGNES lapidibus omnibus nobilior. 257
eiuſdem præconium. ibid.
Magnetis varia nomina. 259
Magnes à quo dicatur. 260
vnde vis trahendi illi accidat. ibid.
Magnetis variæ ſpecies. 262.3
qua ratione ferrum attrahat. 264.65
mirabilis, & varius Magnetis vſus: 266
ſuas in re medica facultates habet. 267
Magnetis allegoria. 268
Maia fœmina ex Cancrorum marinorum genere. 97
Malachites gemma deſcribitur. 218
vnde nomen ſortita. ibid.
eius facultates recenſentur. ibid.
Malabatrum deſcribitur. 546
multiplici virtute pollet. 547
Malabatri fructus deſcriptus. 588
Margaritæ allegoria. 256
Marum herba deſcribitur. 525
non eſt viribus inefficax. 526
Melanteria friabilis. 475
Melhembethene fructus exoticus deſcribitur. 612
Melachia, Ægyptiorum planta deſcripta. 522
vires habet ad multa. ibid.
Meliſites lapis deſcribitur. 277
eius facultas. 275
Metallorum miſcella quædam perſtricta. 455
Meum legitimum deſcriptum. 517
vſus eius in re medica. 518
Miluus latinorum lucerna à Plinio vocatur. 76
eius allegoria. 77
Myax Dioſcoridis deſcriptus. 48
Minij minera deſcribitur. 464
varius eius vſus. 465
Miſy durum deſcriptum. 476
Myrrha legitima. 634
Mitulus in lapidem conuerſus. 420
Mitulus deſcriptus. 48
Molle, arbor in Perù naſcens, deſcribitur. 523
multiplex eius vſus. 524
Molibdæna duplex deſcribitũ. 397
Monoceroti cornu fruſtum. 687
Montana Nardus vbi naſcatur. 526
eius deſcriptio. 527
Morachtus lapis qualis. 275
varia ob effectus, quos prodit, ſortitus eſt nomina. ibid.
Moſchi hiſtoria, & virtus. 662
Mumia multiplex deſcripta. 696
varius eius vſus in re medica. 697

Mungo,

Mungo, ſemen exoticum deſcribitur. 611

N

NAPELLI radix, eiuſq; vis deſcribitur. 495.6
Nautilus lapideus deſcriptus, iconeque expreſſus. 415.16
Nephritici lapidis, Iſada ab Hiſpanis vocati, deſcriptio, hiſtoria, atq; facultates. 333.4
Nephritici ligni commodum, atque deſcriptio. 575
eius vſus. ibid.
Niecoli facultas, variaque eius ſpecies. 212
Nitrum vnde ſumpſit vocabulum. 159
Nitri natura, vires, atque in re medica vſus. 160
Nitri variæ ſpecies. 162
Nux Indica quid. 609
exactè delineatur. 610
ex ea oleum exprimitur magnæ virtutis. 611
Nucis Myſticæ, vulgò Moſcatæ, deſcriptio. 590

O

OBSIDIANVS lapis Plinij deſcribitũ, eiuſq; vſus innuitur. 380.81
Ochræ variæ recenſentur. 137
Odorum natura exactè diſcutitur. 650
Odorum naturam cur Plato Semigeniam dixerit. 649
Oleorum genera diuerſa. 642
Oleum infernalis ficus deſcribitur, eiuſq; commoda narrantur. 641
Oleum Matthioli, eiuſq; virtutes. ibid.
Onyx gēma accuratè deſcripta. 209
cauſa nominis. ibid.
plures eius effectus. 210
eiuſdem allegoria. 211
Onychinæ gemmæ lapides. ibid.
Opallus gemma deſcribitur. 207
magno in pretio apud priſcos. 208
tot habet virtutes, quot colores. ibid.
pſeudoOpallus Cardani magni apud Indos precij. 209
Ophites lapis Geſneri mira facultate pollens. 372
Opobalſamum præſtantiſſimum, qua ratione dignoſcatur. 637
Opobalſamum Peruanum commendatur. 639
Opocalpalo arbor, eiuſq; vſus. 636
Orbis piſcis variæ ſpecies. 98
Orbis piſcis icone expreſſus. 99
Oregiella quid ex Cluſio. 617
Os natum in Cerui corde mirificis præconijs effertur. 697
Oſtracitis lapidis deſcriptio. 327
ſingularis eius virtus. ibid.

Panis

Digitized by Google

P

PAGVRVS Venetus lapidoſus. 430
Paguri Plinij deſcriptio. 97
eiuſdem moralitas. 98
Papirus Ægyptia. 711
Panis Miliaceus lapidoſus icone expreſſus. 411
Panis ex Secale confectus lapidoſus. 412
Panis herbæ deſcriptio, eiusq́; virtus. 505
Paſtinaca, piſcis latinorum. 92
eius commodum. ibid.
Paſtinacæ allegoria. 93
Pecten coralio rubro in colore non diſſimilis. 36
Pectunculus icone expreſſus. ibid.
Perna Plinij, vndeque nomen ſortita ſit. 46
Pes hominis in lapidem conuerſus. 417
Petroſelini Macedonici ortus, forma, natura, vireſq́;. 514
Phallus planta deſcribitur. 18
eiuſdem facultates. 19
Phaſeolus ruber, Abrus vocatus. 585
Phaſeolus niger, Lablab nuncupatus. ibid.
Phaſeoli Braſiliani, & Nigritarum deſcriptio. 607
eorundem icone expreſſio. 608
Phaſeoli varij recenſentur. 609
Phaſeolus Lobelij. 599
Phrygij lapidis deſcriptio, medicusq́; vſus. 385
Piunæ, Byſci Ariſtot. deſcriptio; ratioq́; nominis. 46
Piper Æthiopicum vnde proueniat; eiusq́; vſus. 589
caudati Piperis deſcriptio. ibid.
Pyritis lapidis forma, natura, natura, atq́; vſus. 382.3
Piſa. & Lentes lapideę. 410
Piſcis cœli ſpeculator deſcriptus. 68
vafricies huius piſcis. ibid.
Piſtachia lapidea. 416
Planta Saccharum gignens. 531
rara eius delineatio, & natura. ibid.
Plumbi candidi vena. 456
Plumbi medicus vſus. 457
Polypi piſcis deſcriptio, natura, ac vſus. 71
eiuſdem allegoria. 72
Pompholyx deſcribitur. 461
inuentu rara eſt, quæ eligenda. ibid.
Praſſij gemmæ deſcriptio, & virtus. 217
Pulmo marinus quid. 86
eius allegoria. ibi.
Purpura deſcribitur. 41
variæ Purpuræ ſpecies. 43
Purpuræ moralitas. 42

Raiæ

Digitized by Google

R

RAIÆ cauda longa eleganter deſcripta. 91
Raiæ allegoria. ibi.
Ranæ genus è mari extractum deſcribitur. 80
Ranarum ſolertiæ allegoria. 80
Reſina candida, eiuſquè virtus. 625
Rhapontici radix. 524
Rhinocerotis cornu. 687
differt à cornu Monocerotis. 688
Rhinocerotis pellis natura, & vis. 703
Rhombus lapideus. 424
Rubinus gemma delineatur. 235
Carbunculi nomen ſortitur. ibid.
Ariſt. hanc gemmam gemmarum gnomen vocat. ibid.
inſigni pollet facultate. 236
Rubini, ſeu Carbunculi allegoria. ibid.
Rubinorum minera. 237

S

SALAPÆ radicis vſus, & commodum. 584
Salamandra aquatilis delineat. 676
eiuſdem proprietates, & commoda. ibid.
Salis vires, & facultates. 139
Salis varia genera. 145.6.7
Samij lapilli vſus, ac vires. 386.7
qui præcellat ex omnibus. ibid.
Sandaraca natiua, foſſiliſque delineantur. 472.3
earum vſus. ibid.
Sanguinalis lapis deſcribitur. 403
Sapphyri præconia, & deſcriptio. 223
ſacro nomine decoratur. 224
eximiæ eius facultates. 225.6.7
Sapphyri miſtica ſignificatio. 227
Sardæ gemmæ nomen vnde. 238
eiuſdem deſcriptio. ibid.
Sardæ frequens vſus apud antiquos. 239
Sardæ proprietas, virtuteſq; ibid.
eius variæ ſpecies. 240.41
Sardonyx deſcribitur, & virtus eius declaratur. ibid.
Sardonychis allegoria. 243
Satyrij deſcriptio. 553
eius duæ ſpecies. ibid.
Satyrij ſeminis proprietas. 554
Scamoniæ planta delineata. 20
Schiſti natura, cauſa nominis, vireſq; indagantur. 273
Scorpius Græcorum, & Latinorum. 63
eiuſdem allegoria. ibid.
Secacul quid. 549
eiuſdem radicis, vſus, & virtus. ibid.
Selenites quid, & vbi naſcatur. 283
eius natura, & facultates. 284

Serra

Serræ piſcis nomen vnde. 82
Serræ vis, ac forma. ibid.
Serpens in lapidem verſus, iconesq́; effigiatus. 424
Seſeli multiplex deſcribitur. 515
Seſeli ſeminis facultas. 516
Synodontitæ, lapides delineat. 104
Synodontis, maxillæ medicus vſus. 105
Syriaci lapidis nomen, figura, vireſq́; inueſtigantur. 298.9
Smaragdi venuſta deſcriptio. 212
vnde nomen acceperit. 213
eximiæ eius excellentiæ. 214
Smaragdi natalis locus. 216
Solen mas Plinij deſcribitur. 47
Solen fœmina. 48
Solis piſcis forma, ratioq́; nominis. 93
Sory ex foſſilium genere lapidoſum. 475
Specularis lapis delineatur. 281
ratio nominis, proprietateſq́; eius exponuntur. ibid.
Specularis lapidis natura. ibid.
Spongites Plinij delineatur. 105
multiplex eius virtus. ibid.
Spuma lupi lapis deſcribitur. 398
Spuma argenti qualis. 471
multa virtute prædita. 472
Stanni minera icone expoſita. 467
accuratè diſcutitur. 466
Stella piſcis, eiuſq́; natura deſcribitur. 93
Stella piſcis lapidea. 415
Stellariæ gemmæ forma, natura, virtusq́; exponitur. 370.1
Stibium foſſile Iluanum. 458
Stibij natura, ac vires. 400
Styracis arboris fructus forma, & facultas. 583
Styrax lacryma cuius formæ ſit. 627
rara vi pollet. 628
Strombites vbi naſcatur, & cuius figuræ. 388
Strombites varij in ſpiram reuoluti. 422
Succini variæ ſpecies. 180.& ſeq.
Succini egregia conſideratio. ibid.
Succus Guittaiemon è Sinarū regno ad multa confert. 631
Sulphuris variæ ſpecies. 169.et ſeq.
Sulphuris natura, et facult. 170

T

Tabella lapidea, Ægyptia myſteria exprimens, declaratur. 293
Talci minera Tirolenſis. 452
Talcus foſſilis vnde nomen adeptus eſt. 458
eius natura, ac forma. ibid.
Tarantula deſcribitur, eiuſq́; proprietates. 666.7
Taurorum fellis, & renum lapis. 381
Tellinarum Concharum variæ ſpecies. 49
Terra lemnia, eiuſq́; facultas. 116

Terra Iluana, eiusq́; faculta-
tes. 122.& *ſeq.*
Terra Lilia, eiusq́; facultates. 124
Terra Eretria, eiusq́; faculta-
tes. 124
Terra Chia, eiusq́; facultates. 125
Terra Salinatiæ, eiusq́; facul-
tates. 126
Terræ varia genera. 127.8.9
Teſtudinum variæ ſpecies. 87
Tethya Ariſt. deſcribitur. ibid.
Theriaca Calceolaria. 704
Thuris arboris lignum. 575
Tiburonis piſcis deſcriptio. 104
Topatij gemma delineata. 244
Topatij nomen, & ethymolo-
gia. ibid.
Topatij allegoria. 245
Tophus Plinij. 703
Torpedinis piſcis forma, natu-
ra, & proprietates. 69.70
Torpedinis allegoria. 70
Trochitis lapidis delineatio. 311
vnde id nomen ſumpſerit. ibid.
variæ eius ſpecies. ibid.
Truncus marinæ quercus. 17
Tubera lapidoſa. 411
Tubuli, ſeu Siphunculi marini
delineantur. 56
Turbinum variæ ſpecies recen-
ſentur. 51.52
Turbinum allegoria. 51
Turbo magnus, eiusq́; natura,
formaq́; deſcribitur. 50
Turboti Gallici delineatio. 429

V

VACCÆ ſylueſtris
Indicæ cornua. 693
Vaſa ex puriſſima
porcellana. 719
Venena cur à Deo creata. 496
Venetæ Reip. enchomium. 446
Verrucaria herba, eiusq́; virt. 505
Veſtis ex pennis Indiæ volu-
crum. 713
Vetulæ effigies operis teſſelati. 720
Vincetoxicum deſcribitur, eius-
què virtus narratur. 521
Vicia Aphricana, & facultates
eius. 586
Vitulus marinus delineatur. 60
Vnguis onagri legitimus, eiusq́;
vſus, ac virtus. 678

X

XYlobalſamum, eiusq́; v-
ſus, & facultates. 559
Xylocinnamomi natura, &
vis. 572
Xiphia piſcis deſcribitur. 81
eiuſdem moralitas. ibid.

Z

ZEdoaria, Zerumbet Se-
rapionis. 580
Zoophytum animal breuiſſimè
delineatur. 86
eiusdem moralitas. ibid.

FINIS.

Digitized by Google

AEQVAE POSTERITATI FAMAE PROPITIAE
MIRACVLVM
PVRIORIS ORIS
TE
ANDREA CHIOCCHE
SISTO
MAGNVMQ. MVSARVM POLITIORVM
ANTISTITEM
PARTIARIO CVM CERVTO
HEV QVONDAM
CELEBRIS MVSAEI HVIVS
PRIORI NOMENCLATORE
AGEREM
NISI LONGE FACVNDIOR TIBI SEGES
VENERESQ. PROPITIORES
ET MATHESI SVPERESSES
MERITO CVM ADMIRATIONE
LITTERATORVM PORTENTVM
ET LAVDE
VERIVERBIO GENTIVM VBIQ.
AVDIS
N. N.
CONSTANTIS AMICITIAE ERGO
F.

Digitized by Google

Errata complura Typographica, quæ in hocce Muſeum operarum incuria, & ſupina conniuentia irrepſerunt, eruditi, & candidi Lectoris iudicio emendanda dimittuntur; vt cum coloris pro caloris; præficere pro proficere, expreſſum pro expreſſam, Aſtomonum pro Aſtomorum, Montanum Nardum pro montanam, latinè, & Italicè Scriptorum pro ſcriptis, ſquallorum obſitum pro ſquallore, raſtro pro roſtro, fragire pro frigore, atq; alia huiuſmodi propè innumera comperiet; cum denuò in Germania reccidetur, vt auctius, emaculatius, & limatius prodeat, ſedulò dabitur opera. Interim Lector noſtro labore beneuolus perfruatur.

SECTIO PRIMA.

IN QVA FRVTICES, ET PLANTÆ MARINÆ ALCYONIORVM SINGVLA GENERA TESTACEA, ET CRVSTACEA, NEC NON PISCES, ANIMALIAQVE AMPHIBIA EXSICCATA EXPLICANTVR.

Digitized by Google

FRVTEX hic marinus, cuius Icon in tabella Cuprea expreſſus, lectorum oculis ſubijcitur: CORALIVM eſt tàm Græcorum, quàm Latinorum: BASSAD Arabum; à Dioſcoride, Solino, & Plinio, vt alios omittam auctores, deſcriptum: præ ramorum multiplicitate, inſtar arboris diuaricatum, quod ſpecioſum, elegánſque admodum conſpicitur, nec non rubicundo colore vndequaque maximè nitet, quia expolitum, & ab omni materia muſcoſa manu artificis expiatum;

Lib. 5. cap. 97. cap. 7: Lib. 32. cap. 2.

Tract. de Gẽmis loc. cit. Seu vt legere eſt apud Theophraſtum, & eumdem Plinium; CVRALIVM, quaſi τῇ κουρᾷ ἁλωτὸν, ideſt tonſura, & præſectione captum: hâc enim piſcandi arte, præuijs ingenij, & corporis humani viribus, eſt è mari extractum; in cuius profundis cauernis ſuas habuit ſedes, ac proprios lares: primitiáſque generationis à ſucco rubro lapideſcente ſuſcepit, quem planta mollis, & viridis, tactúque propè carnulento, quamdiù ſub vndis manſit, ratione cuiuſdam proprietatis, & affinitatis pro ſui incremento attraxit: mollitie poſtmodum illa relicta, ac proprijs natalibus derogatis, quòd ex profundo maris ſit expiſcatum, & exemptum, in lapidis ſoliditatem, aëri expoſitum, ſtatim abierit; non ſecus, ac ferrum igne emollitum, aquâ poſteà merſum illico ſolideſcit; quam proprietatem non minùs candidè, quàm eruditè deſcripſit Ouidius hiſce carminibus, in fabulâ illâ de Andromedâ, & Perſeo. *Metamorph. lib. 4.*

Nunc quoque Coralijs eadem natura remanſit,
Duritiem tacto capiant vt ab aëre. quódque
Vimen in æquore erat, fiat ſuper æquora ſaxum.

Dactylothec. cap. 20. Hoc idem expreſſit Marbodeus Gallus, Poëta vetuſtiſſimus, cuius etiam virtutes elegantiſſimis hiſce verſibus decantauit.

CORALLVS lapis eſt, dum viuit in æquore vimen,
Retibus auulſus, vel cæſus acumine ferri,
Aëre contacto fit durior, & lapideſcit,
Quiquè color viridis fuerat, modo puniceus fit.
Et velut Arbuſculi ramuſculus eſſe videtur.
Circa ſemipedem vix longior inueniendus.
Ex quo finguntur geſtamina commoda multis,
Quippe ſalutaris geſtantibus ipſe probatur,
Illius vt dixit Zoroaſtes mira poteſtas,
Et ſicut ſcribit Metrodorus maximus auctor,
Fulmina, Thyphonas, tempeſtatéſque repellit,
A rate, vel tecto, vel agro quocumque geratur,
Aut in vinetis aſperſus, & inter oliuas,
Aut à ruricolis cum ſemine iactus in agros,
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus vt fertilitate redundent,

Umbras

Vmbras Dæmoniacas, & Theſſala monſtra repellit,
Introitus præſtat faciles, fineſq; ſecundos,
Collo ſuſpenſus pellet de ventre dolorem.

Et alibi etiam idemmet Ouidius, quamuis tritum, & vulgatum carmen. *Metamor. lib. 15.*

Sic & Coralium, quo primum contigit auras
Tempore, dureſcit, mollis fuit herba ſub vndis.

Vt meritò Gorgonia quoque nominari liceat, etenim Gorgonas Phorci filias, Gorgadas Inſulas in Oceano Æthiopico ſitas habitantes, in lapides verſas fingunt Poëtæ: quâ motus ſimilitudine Plinius conterraneus noſter, ſummus inquam ille rerum naturalium indagator, Gorgonia nihil aliud eſſe ſcripſit, quàm Coralium nominis cauſsâ, quia mox vt in aërem profertur, in duritiam lapidis mutetur. *Lib. 37. cap. 10.* Vti & Lithodendron à Dioſcoride nuncupatur, partim ex eo, quòd in lapidem conuertatur, partim quòd Arbuſcula ſit. *Loc. cit.* hinc & Dendritis eiuſdemmet Plinij. Nec deſunt Viri doctiſſimi, *Loc. cit. cap. 11.* qui Vatem nominent: quia ſi nudam corporis partem tangat, palleſcat, ſi geſtanti quid periculi, aut morbi incumbant, vt nouus inter frutices marinos Chamæleon colorem innatum mutat. & ne fictitia expreſſiſſe credatur, cauſſam pariter à dogmate philoſophico haud aberrantem, referunt; quod vapor ille, qui nondum moleſtiam homini afferre poteſt, ſubſtantiam teneriorem lapidis affligat, & patiatur Gemma hæc rubens, quod homini ferendum erat: CORALIVM è mari emergens, aëríque expoſitum in duritiem lapideam deriuare, *Moraliter quid Coralium.* vt Nomenclatori huic noſtro, quem hiſtoriâ, ac moralitate exornatum inſtituere eſt in votis, magis audacter per ora Virûm ſpatiari detur, non inconcinnè homini illi aptari poteſt, qui à procelloſis tribulationum mundanarum vndis hic inde agitatus, ſucco tamen diuinæ gratiæ imbibitus, præuiâ animi conſtantiâ, & fortitudine, contumelioſos inſultus pro nihilo habet, immotus procellis reſiſtit, ac tandem quibuſcumque aduerſis ſucceſſibus deuictis, lætabundus ex turbulentiſſimo infortuniorum pelago proſilit, in hominúmque conſpectum prodiens, virtutum medio ad gloriæ ſoliditatem peruenit.

Placuit

Placuit beneuole Lector, initio huius operis, ex ijs, quæ ex locuplete marinæ ſtirpis ſegete in perhonorificum domus Calceolariæ conclaue, veluti Theſaurum, ſunt collecta, ac repoſita, à Coralio, vti planta nobiliſſima, ſumméque admiranda, exordium ſumere, quamuis enim rei herbariæ cultores, vt & alij, apud quos maximus eſt rerum variarum delectus, plantas illas admirari ſoleant, quæ ob irrigationem continuam ab humore terreno fluentem, ad incrementum perficiunt; & quæ Solis radijs, Lunæque viribus, veluti inebriatæ, non ſine ſpectantium oblectamento, in amplam, venuſtámque formam, ac ſi ab vberrimo ſinu erumpant, ſe ſe expandunt: nihilominus Coralium ipſum maiorem ad ſe videtur allicere admirationem; non enim in terra, vt illæ, naſcitur, creſcit, & germinat, ſed vitam fruticis viuendo, in intimis ſaxis ipſius maris radices emittit, vt ita Genuinus campus huic mare videatur; præ nimijs aquis non obrutâ virtute, ac ſi non niſi mari coaleſcere natura queat, incrementum illi neutiquam deficit. Quin potius nunquam à Sole tactum in ramoſiſſimam figuram, arboris inſtar adoleſcit. Non illarum herbarum ritu, (quarum frondes, vt notat Plinius, & ſi virides è mari ſint exemptæ, protinus Sole tactæ in ſalem areſcentem vertuntur,) in materiam ſalſuginoſam mutatur. Sed ex plantâ molli, vt primum contigit auras, ad lapidis ſoliditatem, Diui Baſilij verbis inhærendo, tranſgellatur. Vnde meritò tùm ob nobilitatem à natalibus aquiſitam, (genitricem cum habuerit aquam, nunquam maledicto ſubiectam, vt habetur Gen. 1. cui etiam affinitatis vinculo memorandus ille ſuccus lapideſcens ſe coniunxit) nec non ob inſignes facultates, quibus in re modicâ pollet, vnum primum, & illud nobiliſſimum, ſumméque aſpiciendum, inter plantas maris alumnas, venit cenſendum; nec abs re ſit factum, cum primus locus hoc noſtro in onomotologio illi fuerit attributus, quâ fortaſſe moti admiratione, nedum homines illi à cultu Diuino omninò remoti, ſed & Sanctiſſimi Patres, alijquè Viri in Republicâ literariâ clariſſimi, Coralium in ſummo habuerunt honore, & huius præpotentes virtutes ſcriptis celebrare haud ſunt dedignati:

Lib. 13. cap. 25.

In Exam. Hom. 7.

At

At quò me ducit Coralij nobilitas? plus certè vagari videor, quàm inſtituti mei ratio expoſtulet. Finis huic deſcribendo imponatur, & ad alia Coraliorum genera diſquirenda ſermo dirigatur; quibus cum non vna ſit figura, & forma, nec vnus color, ob ſuccos varios, quos Planta, donec ſub aquis viuit, ad ſe attrahit, horum varietas illomet ordine explicabitur, quo in Muſæo proprias ſibi ſedes ſortita eſt.

CORALIVM ergo, quod ad latus rubri aſſiſtit, cum ex ſucco candido lapideſcente ortum traxerit, album nuncupandum venit. Huius námque cruſta ipſa, nec non pars, quæ ſubiacet, adeô eſt alba, vt illud lacte ſuffuſum, vel niueo candore albeſcere credas. Et quamuis non ita compactum, ponderoſúmue exiſtat, vt Coralium rubrum, & nigrum ſunt, attamen non ſubſtantiâ, ſed colore tantum ab hiſce differt. Tertium in ordine eſt.

CORALII albi alterum genus, ramoſum ſatis, cuius rami Coralio rubro craſſiores, à trunculo non paruo, arboris inſtar efflореſcunt. Tota cuius ſuperficies punctis, veluti tuberculis conſperſa viſitur, cui ſuccedit.

CORALIVM in cinereo albeſcens, ex mari Hiſpanico expiſcatum, ramis onuſtum, duritie non multâ inſignitum, ſed quod facillimè admodum frangi, contundíque poteſt: in cuius parte exteriore notæ quædam, veluti paruulæ Stellæ, (naturâ ſic ludente,) hinc indè impreſſæ ſunt. Coralium eſt ſtellatum Ferantis Imperati, Viri ob virtutis meritum, vbique celebratiſſimi. *Lib. 27. ſuæ Hiſt. cap. 2.*

CORALIVM & illud album, ramoſum ſatis, & mediocriter durum, è mari illo traſportatum, quo Baleares Inſulæ alluuntur, ſuum habet præfinitum locum. Hoc ſanè adeò perbelle in illius ortu eſt à naturâ conſtructum, vt iuncturas animalium, & veluti oſſa illa exprimere videatur, quorum medio dearticulationes in corporibus inuicem connectuntur, vt nō præter rem Coralium articulatum ab eodem Imperato nominetur: ijs in ordine ſunt reliquæ Coraliorum ſpecies, quæ deſcribuntur. *Loc. cit.*

CORALIVM album, cui tamen color fuſcus, ac ſi corneus eſſet in totâ ſubſtantiâ annectitur. ſatis durum, & mediocriter

ter

Digitized by Google

Lib. 27. cap. 3. ter ramoſum, inter vegetalia, ſubſtantiâ Coralio proximâ, ab Imperato enumeratum; cui Pori Ceruini nomen fecit, fortaſsè quia ramulos, (quamuis paruos, & minutos) ad ſimilitudinem Ceruini cornus erectos, ſparſóſque habere videatur.

CORALIVM in colore ſuboſcurum potius, quàm quod albeſcat: ramis frequentibus ſcatens, cuius ſubſtantia fungoſa eſt: tota etiam ſuperficies inæqualibus lineis abundat, vt vndique ſpectanti, canaliculi, ſeu feſtucæ appareant, ac ſi crebris acetabulis inſculptum eſſet; quod ſi verucoſum dices, nomen rei perpulchrè aptabis.

CORALIVM album. duritie rubro, & nigro æquandum, cuius totum corpus breuibus quibuſdam Cylindris inæqualibus, tuberoſis, vt articulati eſſent, à naturâ conſtructum viſitur, qui pennæ Anſerinæ craſſitiem non excedentes, parte internâ, radiolis exilibus, iíſque ſpiſſis, à centro incipientibus, & in cruſtam ſatis aſperiuſculam deſinentibus, pleni ſunt.

CORALIVM album quorundam (ſed perperam) Iuncus potius petreus Plinij illius Germani. *Lib. de figuris lapidum.* Geſneri nimirum: quòd huius ſubſtantia lapidea ſit, & diuerſis canaliculis inanibus, ac internodijs quibuſdam, vt ſunt Iunci læuis ſtili, ſeù culmi, virgæuè, diſtincta, nec non erecta appareant. dentibus eſt facilè friabile: Et quamuis ſubſalſi quicpiam redoleat, (quod extra mare in litus proiectum reperiatur hoc lapidei iunci genus) inſipidum potius guſtanti ſeſe offert.

NE

NE quid ad exactam CORALIORVM deſcriptionem deſiderari poſſit, incongruum haud fore iudicaui, ſi poſt Coralij rubri exemplar, ac eiuſdem, vti & alborum naturam, & mores delineatos, Coralij Illius Icon repræſentetur, quod ob ſuccum atrum lapideſcentem, à plantâ in imo maris attractum pro ſui incremento, adeò nigri eſt coloris, vt Ebeno ligno ſolido, & ponderoſo, intus nigro, foris Buxi aſpectu, collatione factâ poſſit iure meritô æquari. Perle-

gans eſt hic Frutex, non enim inanis,& concauus, ſcabroſusue exiſtit,ſed à cortice deraſo inſigni læuore perpolitus,in lucem prodit. Et quamuis non ita conſpicuus cenſeri poſſit, vt Coralij rubri Planta, ramorum multiplicitate inſignis; ab huius tamen trunco rami ſatis ampli, & longi fruticantes, in egregiam formam extolluntur. Coralium eſt nigrum Latinorum, Antipathes à Dioſcoride nominatur, ac ſi Gemmam nigram ex Plinio nuncupare velles,quam tamen non tranſlucere addit.. Iſidos Plocamon ex Iuba eſt: de quo idem Plinius ſic ſcribit.

Lib. 5. cap. 97. Lib. 37. cap. 10. Lib. 13. cap. 25.

Tradere Iubam, circa Troglodyticarum Inſulas, Fruticem in alto reperiri, & vocari Iſidos Plocamon, Coralio ſimilem, ſine folijs, ac præciſum mutato colore in nigrum dureſcere, cum cadit, frangi.

Nec deſpiciendi veniunt, quinimò maximè attendendi,Coraliorum Frutices illi,quos per Muſæum animi recreandi cauſas,& noua contemplandi, lento gradu ſpatiantibus, admirari datur; inter quos Coralij truncus adeſt, ab arbore auulſum dices, ob cutem extimam ademptam, adeô expolitum, vt in nigerrimo colore ſplendeat; à quo ramuli quidam, ac ſi eſſent ſtili, ariſtæ triticæ modo hirſuti, & oblongi, non inordinatim pullulant, vt non abs re Coralij hirſuti nomine cohoneſtari poſſit.

Vti etiam non ſilebo Coralij plantam ſatis ſpecioſam: hæc námque ramulis multis partim rubris, partim albis, alijs nigris cum ſit ornata, intuentium animos exhilarare valet: in cuius ramis colorum hæc varietas non aliunde prouenire patet, quàm quòd in illius ortu, (non ſecus,ac vnus lapis ex diuerſorum colorum ſuccis intra terram concreſcens, varijs ornatur coloribus,) diuerſos cum hæc planta pro ſui vegetatione,& incremento in proprium ſinum conceperit in colore ſuccos, hinc rami varietate colorum notati, emerſerint; vt ex hâc,in Coralij plantâ, varietate, dici liceat, non omnia, quæ verò creſcunt augumento, eſſe vniformia, ſed per aliarum qualitatum intro ſuſceptionem, varios nedum colores, ſed & formas referre.

Subiungam Coralij Fruticem parenti ſaxo immaturè adhærentem; nempè qui ſub vndis manens, ac in proprio domicilio exul-

exultans, ad perfectam tamen ſucci lapideſcentis concoctionem deueniri non fuerit datum. Hic meatibus non eſt immunis, quò hunc eumdem ſuccum capere poſſet; ab huius trunco ramuli, ſeu virgulæ multiplices tuberoſis quibuſdam marginibus ſignatæ, ſatis oblongæ, & flexibiles, (& ſi lignoſæ) colore veluti herbaceo coopertæ, in amplam, decorámq; formam proſiliunt.

Addam etiam Coralij plantam non ita perfectè, & exactè ad ſatietatem, maturitatémue peruentam, vt potuerit lapideſcere, colorémque Minio ſimilem acquirere. Hæc tamen ramulis quibuſdam partim ligneis, alijs ſaxeis, & ijs modicè rubentibus eſt dotata, quibus Tubuli, ſeu Siphunculi teſtacei marini in gyrum, (ò naturæ admirandũ opus) ſunt innati.

Lubens omiſiſſem Phucum illum marinum capillaceum, ſeu fœniculaceum à Theophraſto deſcriptum, folio capillaceo (vt notat Plinius) fœniculo qui eſt ſimilis, in officinis ſub nomine Coralinæ vſurpatum, & à circumforaneis (vt miris laudibus elatum!) in puluerem contritum, ad puerorum vermes tàm necandos, quàm è corpore expellendos, paſſim venditum, ni ſui ortus Archetypus, ad illum deſcribendum, quamuis inuoluntarie, cum vulgaris ſit planta, me excitaſſet: emergere námque ſine caule hanc herbulam è ſaxo, à quo etiam Coralij Frutex effloreſcit, non ſine ſpectantium delectatione conſpicitur, in ſubſtantiâ quid oſſeum referentem, cuius color non cinereus, ſed vt magis probatus, rubet.

Hiſt. plãtar. lib. 4 cap. 7
Lib. 13. cap. 25.

AD CORALIORVM ſpecies iam deſcriptas, non inconcinnè me facturum exiſtimaui, modò huius venuſtiſſimæ Plantæ Icon adponatur: qua humaniſſimus Pompeius Sprecchius Venetus, vt & quàm plurimis alijs rebus peregrinis, Muſæum Calceolarium nuperrime ornauit. Vir inter peritiſſimos artis

tis

Digitized by Google

tis pharmacopœæ, qui primas Venetijs habet ſedes, & cuius hoc noſtro in opere, ſæpe ſæpius perhonorifica, meritô, fiet mentio: nec me inuito plantam hanc Coralijs ipſis pro appendice ſubnexi: non enim deſunt Viri in rebus indagandis naturalibus haud ſpernendi, qui cenſeant, hanc in aliquam Coralij ſpeciem eſſe referendam; quorum opinioni an veniat ſubſcribendum, inferius breuiſſimè tamen, explicabitur. Vt vt autem res ſit: Planta eſt elegans admodum, ex mari rubro expiſcata: tota ſubſtantia tophoſa potius (quia facilè, nullóque negotio frangitur) quàm lapideæ, ac duræ conſiſtentiæ; cuius color foris flaueſcit, parte internâ, & hæc poſt ſuperficiem albicat; quam dùm diligenter examino, è quadã materiâ ſaxeâ, poroſâ tamen, vti ad ſuſcipiendum pro ſui incremento humorem aptâ, euulſam, extirpatámue eſſe ſcias, à cuius trunco ſatis craſſo, minutiſſimis veluti punctis per totum corpus ſignato, non ſecus ac ab arbore ramiferâ, multiplices germinant ramuli, miro ordine à naturâ diſpoſiti, qui in pyramidalem formam deſinentes hæmiſphœrij quandam imaginem repræſentare videntur, quóſque Abrotani fœminæ, aut Myrriophylli folia æmulari dices. An Chamæcypariſſus poſſit eſſe à Plinio deſcriptus (vt apud nonnullos inuaſit opinio) humilis nempè, ſeu pumila illa Cupreſſus, cum Abrotano fœminâ magnam, quæ habet ſimilitudinem, in re dubiâ, quamuis hæſitare poſſet animus, hoc vnum tamen dicam: ſi ſubſtantia illa petrea (quamuis caduca, & frangibilis admodum) perpendatur, quâ tota planta in eius exortu eſt à naturâ fabrefacta; ſi poroſitates illæ attendantur, quibus omni ex parte ſcatet, ac tandem hoc fateatur, quod vero verius eſt, ab vnâ, & eâdem maſsâ, veluti glebâ, & parente, materias petreas emergere, ac pullulare, quæ fruticis inſtar expanſæ diuerſos nedum colores oſtentant, ſed & varias formas exprimunt, vt in tabellâ ad imum plantæ delineatas, cernere eſt; ineruditè non erit fateri. Plantam hanc inter illa vegetalia eſſe potius enumerandam, quæ Coraliorum ſapiunt naturam, quàm in quoduis aliud fruticis genus; & ſi foliorum ſimilitudine, quæ marginibus illis ſunt notatæ, non autem natalibus, nec tota ſubſtantia, Chamæcypæriſſo Plinij Lib. 24. cap. 15.

nij

nij poſſet comparatione factâ, æquari.

CORALIORVM hæc omnia genera, quæ in tàm admirando rerum ferè omnium promptuario, ad propria loca elegantiſſimo ordine ſunt diſpoſita, deſcribere non piguit; quo ſciant lectores, poſt maximos ſumptus, ſummam induſtriã, ac indefeſſos labores in rebus tàm multiplicibus, & peregrinis conquirendis, ne dum FRANCISCVM CALCEOLARIVM, ſenem illum Venerandum, qui ad nonageſimum vſque annum laudatiſſimâ vitâ eſt functus, rei medicamentariæ artificem ſolertiſſimum, inter peritiſſimos Botanicos, à clariſſimis ſcriptoribus non ſemel tantum ſummâ cum laude commemoratum; & cuius vitam, morúmque probitatem, elegantiſs. elogio Vir. Cl. Franciſcus Pola conſobrinus meus I.V.D. celeberrimus, & in Academia Patauina Pandectarũ publicus, magnâ cum audientium admiratione profeſſor, viuens deſcripſit; ſed & Franciſcum Nepotem ex filio, ob meritum à virtute emanans, ad debiti decoris ſoliditatem, Coralij inſtar, iâm perueniſſe: quod ſanè elogium è re nata ſubijciendum honoris cauſsâ duxi.

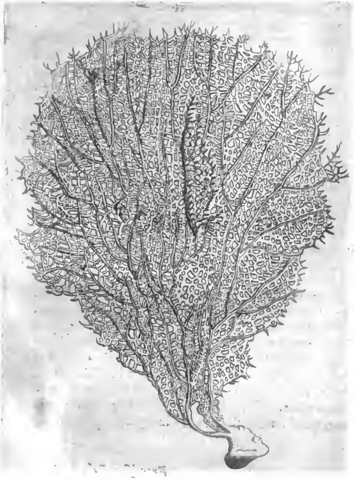
QVANTÆ dignationis FRANCISCVM CALCEOLARIVM eſſe arbitremur, cuius perhonorifica mentione Matthiolus, Marantha, Aldourandus (Dij quales homines) cæteríque primores noſtri temporis Medici, atq; etiam Hiſtorici ſuos illuſtrari libros poſſe putarunt? Quantus ſcilicet eſſe debet incomparabilis rei medicamentariæ artifex. Hic ex priſco illo Calceolariorum ſanguine priundus, qui annos iàm ferè tercentos Veronæ dira Actiolini ſæuitia infęliciter claruerũt, nihil potius à teneris vſque habuit, quàm vt Pharmaceuticen ſummâ cùm dignitate, & amplitudine exerceret. Proinde, cùm ingenio ſatis liberali valeret, & honeſtâ litterarum eruditione floreret, atque in facultatibus egregiè locuples eſſet, nihil reliqui ſibi fecit, vt exactiſſimam ſimplicium medicamentorum cognitionem adipiſceretur, ſummámque

hoc

Digitized by Google

hoc nomine gloriam ſibi compararet. Atque ſanè ſui voti præclarè compos factus eſt. Nullus enim ferè extitit Medicus, Herbarìæque ſtudioſus, qui ſine CALCEOLARII familiaritate, & peritiâ aliquam in arte famam conſequi poſſe re vera crederet. Ager verò, vnde ille præcipuè tàm copioſam meriti decoris ſegetem fæliciter collegit, anguſtum fuit domui eius conclaue, in quo omnia, quæcúmque peregrina, & rara ab eius ordinis hominibus excogitari, deſiderarìue poſſunt, pertinaci ſtudio, ſumptibúſque maximis, è quacumque remotiore Mundi regione conquiſita, ibidémq; varijs loculis eleganter diſtincta, includit, curioſíſque omnibus expoſita habet. Adeò, vt propterea doctiorum omniũ amicitias, Regulorúmq; etiam beneuolentiam promeruerit. Neque iniuriâ: quando nullus poſt homines natos ſiue Rex, ſiue Imperator, tàm luculentâ huiuſcemodi rerum ſuppellectile ſe iactaſſe dicatur. At verò humanitas incredibilis & ſtupenda in excipiendis hoſpitibus benignitas, & magnificentia, ſuauiſſimíque mores à robuſtâ, quadratáque corporis formâ ſpectandi huiuſce viri excellentiam vſquèquáque comprobarunt. Præterquàmquod, & libellus quidam de Baldi itinere circùmfertur ſatis elegans, puráque pariter latinitate, & reconditâ herbarũ cognitione præclarus; quàmquàm nonnulli extant, qui hanc illi palmam inuident. Verùm ſeptuagenarius iàm ferè factus, ſatiſq; ſe gloriæ vixiſſe ratus, cariſſimíſque duobus filijs orbatus, in amœniſſimam quandam ſuam villam cui Ripulæ nomen, ad Baldi radices, ſe contulit, vbi reliquum vitæ ſuæ ſpatium inuidendâ tranquillitate beaRet. Viue ſenex vel propter hoc vnum fortunatiſſime, quòd immortalitate tuâ viuus perfrui potuiſti.

Franciſcus Pola I. C.

AD eaſdemmet Plantas, quæ Coraliorum naturam, & imaginem ſpirare videntur, abs re non erit, ſi & Planta illa ſubiungatur, quam rerum exoticarum ditiſſimus Sprecchius, non

non ambitionis, ſed liberalitatis effectum exprimens, humaniſſime ad Calceolarium miſit; & cuius exemplar, in tabella inciſum, vt quid rarum, & viſui periucundum Lectori attendendum, ſpeculandúmue exhibetur. Eſt námque Planta ex Americano Oceano extracta, fruticoſa ſatis, & virgulti modo lignoſa, non ſecus, ac Coraliorum frutices, vt plurimum eſſe conſueuêre, cùm è mari intempeſtiuè, ac immaturè eximuntur: foris illa eadem materia mucoſa, & alba eſt infecta, quâ Coraliorum ramulos è trunco frondeſcentes, ſæpe numerò coopertos annotaui; & quos etiam in Muſæo noſtro adhuc reſeruamus. Plantæ huius forma, vt videre eſt, in ſummitate quaſi ſemicircularis extat, infima vero pars, & ſi Coralij modo ſcopulo, aut lapidi innatam eſſe dices, in acumen obtuſum definit; vt perpulchrè illud Trinachidij genus (vulgò Ventaline) imitari videatur, quo noſtrates Matronæ æſtuante Syrio, pro corpore ventillatione refrigerando, vti ſolent; facie námque eſt plana, ad excitandum ventum apta, quæ poſtmodum in frequentes ramos, eóſque etiã planos ſpargitur, ex quibus, vt firmiſſima maneat, & aëri comparando magis idonea ſit, in longitudinem, & oblíque, multi nerui retis inſtar contexti (vt Cluſianis vtar verbis) exeunt, adeô firmi, ac ſi ex cúpreo filo eſſent conflati.

Vnde cum Americanæ illæ mulieres (apud quas maximus eſt huius plantæ prouentus) hâc quóque præ manibus arreptâ, ad defugandos æſtus, & vim caloris ambientis compeſcendam, flabelli vice vti ſint aſſuetæ, ſummam naturæ prouidentiam atteſtari quàm facillimè poterunt; quæ, arte deficiẽte, illa omnia humano generi ſuppeditare ſoleat, quorum medio, ne quid detrimenti patiatur, præſeruari poſſit, & longæua vitâ frui valeat. Planta retiformis à Cl. Carolo Cluſio nominatur appoſitiſſimè, & ſapienter deductâ ſimilitudine ab inſtrumento illo, quod ob raritatem (vt Varroni placet) retis nomen eſt adeptum, & quo Aues, Piſcéſue capiuntur. *Exotic. lib. 6 cap. 3.* *3. de re ruſtica*

In Muſæo Truncus quidam, & ſi paruus, cuſtoditur, Amſterdamo aliquot ab hinc menſibus tranſmiſſus; quem dum diligenter examino, nullis deficientibus notis, à Quercu ma-

Hiſt.plãtar. lib.4.cap.7 rina, à Theophraſto deſcriptâ, auulſum credo, ab hoc námq; rami plani emergunt, qui poſtmodum in alios minores, tuberculis quibuſdam notatos, & Cupreſſi folijs haud abſimiles, diuiduntur: ſingulorum materia lignoſa eſt, quamuis dura, ac ſi ſaxea eſſet: ſapor ijs, vt in Mari nati, eſt ſalſus; colorem purpureum ſpiraſſe oſtentant, præ vetuſtate námq; aliquâ ex parte hoc denudatos remanſiſſe, clare conſpicitur: *Lib.13.cap.25.* de quâ etiam Arbore ſcribit Plinius; in Orientali Oceano Quercus, naturâ ingentes, ac procerrimas, non videri altiores cubitali proceritate, ac tradi, ijs tingi lanas, ob purpureum fortè illum colorem, quo ſaturas eſſe notat Theo- *Loc. cit.* phraſtus.

PHALLVS non ille quidem obſcœnus: Veretrum nimirum illud coriaceum, & ficulneum hiſce ſcriptis exprimitur, quod Mulieres illæ Bacchi ſacrificulæ, quas Græci βαχχευταί, Latini Bacchas ncncupant, extra pudoris limites pruriſcentes, & in orgijs magno cum vlulatu furentes, nec non tertio quoque anno ad Citheronem montem coaceruatim conuenientes (ò vaniſſima, & profaniſſima in myſterijs decantatis gentilitas) circumferre ſolebant; & de quibus ſic cecinit Ouidius,

Metamor. lib.9.

Vtque tuo motæ, proles Semelia, Thyrſo
Iſmariæ celebrat, repetita triennia Bacchæ.

Sed Planta illa delineatur, prioribus ſæculis (vt obſeruare libuit) incognita: teres, cute extimâ maculoſâ, ex fungorum (crediderim) genere, quæ adhuc illæſa in Muſæo, ad naturæ miraculum, Calceolarij compatris cariſſimi curâ, aſſeruatur: quamuis ex maritimis arenoſis Hollandiæ plagis, multum à regione hâc noſtrâ longinquis, quò loci creſcit, tranſportata: cui ob ſimilitudinẽ cum hominis pudendo ſuo præputio contecto, quam habet (ſingulæ eius partes ſi ſpectentur) meritò Phalli nomen videtur adſcriptum. Et quãuis natura in rebus nouis gignendis ſemper fœcunda, laxiue admodum in huius plantæ ortu luſiſſe videatur: attamen ad luxurioſorum potius contemptum, & ridiculum, quam ad rei Venereæ Lenocinium, procreata eſt; ob temperamentum námque frigidius, quo pollet, libidinis incentiuum prorsùs extin-

Digitized by Google

extinguere valet, quàm quòd ad Veneris prolubium excitandum expetenda veniat: caueant obſecrô à tali Phallo vti nocuo, Mulieres illæ, quæ numeroſam prolem adprime appetunt; quem concupiſcere teneantur, natura edocet, monétq;.

BRYON quoque marinum Lactucæ folijs, à Plinio deſcriptum, Muſæum habet: teſtæ terrâ comprehenſæ annatum. *Lib.27.cap.8.* facie à Lichene, & Pulmonaria (vt Plinianis inſiſtam verbis) non multum diſpar, & Lactucæ criſpæ Planta æmula; vtpote quæ folijs rugoſis, & contractis eſt, quæ ſine caule cute rubrâ contectâ exeunt, quâ denudatâ totum corpus cribri inſtar perforatum ſpectantium oculis ſubijcitur. Eſcara marina Rondeletij Monſpellienſis Medici ſuâ tempeſtate celeberrimi. Muſcus intybaceus, criſpus marinus Cl. Lobellij Medici Inſulani, & rei herbariæ acerrimi perſcrutatoris: Lactuca marina Herbariorum. An Fuci marini prima ſpecies Dioſcoridis. *lib.4.cap.95*

Quis non mirabitur ANDROSACEM Dioſcor. & Plinij? à *lib.3.c.123.* ſolertiſſimo Calceolario in tantâ rerum maritimarum ſcele- *lib.21.cap.4* ctiſſimâ copiâ, vt plantam marinam puſillam ſanè, ſed elegantem repoſitam? quæ, vt in Mari nata, è ſaxo in cinereo albicante, & humi inuoluto, ò quàm perbellè effloreſcit, exiles ſpargens pediculos, cirróſue glabros, nitidos, crebros, & rectos; ſinguli ſingulos clypeolos medio centro ſuſtinentes, circinnatum Vmbilicum vrachis appenſis qui referunt: vnde Vmbilicus marinus à Monſpellienſium ſcholâ nominatur: tota albeſcit hæc Planta, quod vndis eiecta, ſub quibus ex ſquallido, cinereóque virebat, littore ſit excepta. Indroſaces eſt quorundam, ab vrina nimirum, & Hidropicorum aquis educendis. Fungus marinus exiguus à Geſnero dicitur; ob ſimilitudinem fortaſſe, quam huius plantæ *Lib. de figur. lapid. cap.7* folliculi in ſummitate adhærentes, cum fungis noſtratibus, formâ ipsâ habere videntur. Muſci marini genus Melchioris Guillandini Boruſſi, Medici, & Botanici prſtantiſſimi.

LENTICVLA ſimiliter marina Serapionis, Tyrreni Maris, *Cap. 235. ſimpl.* & Adriatici indigena: habetur, *Folijs anguſtis, Oſyridis, Scopariæ dictæ* (vt Lobellium loquentem referam) *in flexilibus* *Lib de Stirp. obſa. cap. propr.* *loricatis ſpetiolis ſeſquipalmaribus refertis, & onuſtis, copioſis bac-*

cis rubentibus, vacuis, membranaceis, teretibus, lenticulis ſimilibus, & paribus, vnde ei nomen.

PLANTA, quæ in gratiam munifici Sprechij delineatur; Sca-
Aduerſ.277 monia eſt Monſpellienſis, à Lobellio ſub hoc nomine diuul-
lib.4.c.145. gata: ratio nominis, quia Scamoniæ legitimæ Dioſcoridis,
ſimpl.c.303. & Serapionis folia imitetur, & eius modo lactcum ſuccum
fundat. Eſt etenim Planta Adriatici noſtri Maris, & Mediterranei alumna, radicem quæ habet candidam, ſuccoſam, policis craſſitudine, ſubtus terram hinc inde ſerpentem, cui caules ſunt multi bipedales, ſurculoſi, & recti, folijs leuibus, mollibus, & pallidis Hederæ quodammodo ſimilibus onuſti; florem, quæ producit, album: tota vero planta ſucco lacteo manat.

Nonnullas alias plantas è varijs regionibus maritimis ad Calceolarium demãdatas, cernere eſt in hoc pelagico Quæſtore, vt Iuncum marinum Gramineum Lobellij, & eiuſdem Leucoion Latifolium in ſuis de ſtirpium obſeruationibus notatos. Erucam marinam, ſic nominatam, quia Erucam hor-
Cap.330. tenſem ſapore æmuletur. Tripolium Dodonęi, ſeu Turbith
ſimpl. Serapionis, multum tamen à Turbith Meſues, & Auicenæ
diſtantem, & quamplurimas alias, quas ſingulas recenſere longum nimis eſſet.

Per maritima digrediendo, quò ſtudioſorum animi recreari
Lib.5.c.94. poſſint, Alcyoniorum quæq; genera ad mentem Dioſcoridis
ſuccintiſſimo penicello hiſtorico delineabo; quibus nobiliſſimæ illæ Aues marinæ, quas Græci Ἀλκυόνας, Latini Alcedones nuncupant, nomen fecerunt, non quod (vt plerique credidêre) ex earum nidis Alcionia fiant, & mari innatent; ſed quia (& probabiliùs) ſuper hæc per mare tranquillum, & paccatum fluctuantia, tempore potiſſimum hiberno, & brumali, quo ſumma eſt in mari tranquillitas, Alcyones nidos ſibi ad fœturam fingant, & ſtruant; vel quòd, & fortaſſe rectius, ex eadem materiâ, quâ & Alcyonia in mare fabrefiunt, nidum hæ Aues ferè ſphœricum, vt
lib.9.cap.17 notat Ælianus, vnico, & exiguo foramine contextum, efforment, quô (ò admirandum in Auibus hiſce ſagaciſſimum ingenium) vnà cum prole, vndis néq; in nidum vlla parte

pene-

penetrantibus, níſque veritæ maritimas tempeſtates, tutæ ab hoſtium inſidijs, & fortunæ euentu eſſe poſſint; nec non in promptu pabulum habeant, piſciculos nimirum quibus aluntur, circa nidum, veluti ad eſcam annatantes; quam *Hiſtor. anim. lib. 5. cap. 8* ſagacitatem expreſſit Ariſtoteles, deſcripſit Ælianus, nec *Hiſtor. anim. lib. 12. c. 7.* non Iſidorus: hoc idem affirmat Plinius. Sed vnum vt memoriâ dignum, ex Æliano, non ſilebo, cui etiam ſubſcribit *Ibidem lib. 10. c. 12.* Diuus Baſilius: (quódque in illud genus hominum dictum *lib pr. cap. 7.* intelligatur, quibus rerum quarumlibet tranquillitas eſt) *In Exem. Hom. 8.* ſcilicet pariente Alcyone mare ſubſiſtere, miráque pacari ſerenitate, pacem, & amicitiam inter ſe habere ventos; *Moraliter quid Alcyon Auis?* parere has auiculas; non multo maiores Paſſere Aue, vt notat Ariſtoteles, media hyeme, & tamen Cœli temperationẽ *Hiſtor. anim. lib. 9. c. 14.* ijs largiri, nec non eo tempore dies eſſe tranquillos, vt fœtibus hiſce educandis obſequium ipſa rerum natura præbere videatur, quod ſimiliter hiſce carminibus perbellè admodum expreſſit Ouidius. *Metamorph. lib. 11.*

Perq; dies placidos hyberno tempore ſeptem
Incubat Alcyone, pendentibus æquore nidis:
Tum via tuta maris, ventos cuſtodit, & arcet
Æolus egreſſu, præſtatq; nepotibus æquor.

Hinc & Alcyonios dies illos traducere eſt in prouerbio, quibus datur vita non procelloſa, & ęrumnoſa frui, ac eiſdem infortunia conticeſcunt.

ALCYONIVM primum Dioſcoridis, ex ſalſo liquore, qui *Loc. cit.* maris eſt proprius (vt & cætera Alcyonia) cum ſpumâ, tenuiſſimis ſordibus, vel quâdam lanugine permixtâ; in ſubſtantiam denſam, & ſatis ponderoſam, ſpongiæ in ſpecie haud abſimilem, concretum: cui ſapor eſt acerbus, & tetro, prauóque odore, putidos olet piſces: tenui quâdam cute albicante eſt obtectum: interiore autem in parte, quæ ſubſtantiam veluti ſpongioſam ſpirat, color ad rufum, & fuſcum declinat.

ALCYONIVM ſub primo hoc genere reponendum, non ſine ſpectantium admiratione, in Muſæo reconditum habetur; extuberantibus námque tubulis, nec non concauitatibus, ac ſi continuo vndarum fluxu, & refluxu eſſet compactum

ctum

ctum, vndique plenum eſt, quod verò maiorem allicit admirationem, in adeo egregiam formam ſeipſum patefacit, vt naturam in efformando amplo, & prægrandi capitio, Diadema illud referente, quo veluti faſciâ quâdam, caput regium olim circumligabatur, artem eluſiſſe dixeris.

Loc. cit. ALCYONIVM ſecundum Dioſcoridis, cuius figura eſt longiuſcula, primóque oblongior: concreti in oculo vnguis (vt Marcellus) & vt alij penicilli ocularis, aut ſpongiæ faciem habens: leue eſt, & ſine pondere, quia rarum, & foraminibus plenum: tactui quod cedit, ac odorem pænè Algæ, Fuci marini ſpirat.

Loc. cit. ALCYONIVM tertium Dioſc. Vermiculorum ſpeciem oſtendens, & ad Purpuræ colorem accedens; cuius conſiſtentia mollis eſt. Alcyonium Mileſium Quorumdã. Alcyonium Vermiculare, ſeu Vermichiara marina Imperati, inuolucro prælungorum filorum non diſſimilis. *Hiſtor. nat. lib. 27. c. 8.*

Loc. cit. ALCYONIVM quartum Dioſcor. lanas pinguitudine ſordidas repræſentans, foraminibus plenum, vt ſecundum, ſimiliter leue, & rarum.

Loc. cit. ALCYONIVM quintum Dioſcor. Fungi figurâ; in quo nullus præſentitur odor; extima cuius cutis eſt leuis, intus vero pumicem lapidem aſperitate imitatur: omnium ſanè Alcyoniorum calidiſſimum, adeô námque inſigni caliditate flagrat, vt & pilos vrendo abſumat, cutémque corrodat, ac in eius profundum penetrans, vlcera molliatur.

Lib. 27. c. 3. ALCYONIVM Mileſium nonnullorum (ſed perperam) Tubulara potius purpurea ab Imperato deſcripta: in eius námque meatibus, quibus tota ſcatet, Tubulos, vermes marinos, vt in proprijs domunculis procreari, & viuere creditur; puniceíque coloris Coralijs rubris ſimilis, ſit. Hoc non vermiculorum ſpeciem demonſtrat, vt Mileſium Alcyonium à Dioſcoride traditum: ſed potius conſiſtentia quædam marina exiſtit, ſubſtantiæ lapideæ ſanè, ſed quæ facillimè in partes ſcindi poteſt, tota fiſtuloſa, paralellis etenim rectis, ſeu canaliculis inanibus, internodijs quibuſdam diſtinctis, miro naturæ artificio conſtructa viſitur: qui inter ſe dum coaleſcunt, ſuperficies aliquot, per interualla conſtituunt, ac ſi *Loc. cit.*

cruſtis

cruſtis adiuncta eſſent.

ALCYONIVM peregrinum in colore cinereum, ob formam non deſpiciendum: ab huius námque parte infernâ, globoſâ, & denſâ, rami aliquot ſatis oblongi, ſed craſſitie varij, ordine indiſtincto exiliunt, cornua cuiuſdam animalis referentes; quod ſi quis Alcyonium ramoſum nominabit, rectè feciſſe iudicabitur: vti etiam ob ſaporem valdè ſalſum, & acre, quo guſtantium lingua mordicatur: ſub claſſe Alcyonij quinti Dioſcoridis collocari poteſt; à ſolertiſſimo Sprecchio, Calceolario Iuniori dono tranſmiſſum, quod Alexandriâ Ægypti acceptum dicebat. *Loc. cit.*

ALCYONII, & aliud genus non vulgaris famæ, aliquot ab hinc annis in Muſæo cuſtoditur: cuius ſingularem formam ſi ſpectes, cum vnâ parte veluti ſphæricum ſit, alterò verò turbinatum, Fici arboris fructum, aut Pyri faciem æmulari dices; ſapor illi cum ſit acerbus, tetro odore nares feriat, cute extimâ albicet, ſatíſq; denſum, ac ponderoſum ſit, ad primum Alcyonij genus Dioſcoridis reduci non inconcinnè poteſt. *Loc. cit.*

ALCYONIVM ſubrotundum Georgij Agricolæ, & Quorumdam Recentiorum, qui non deſunt, primum Alcyonij genus facere, quàm benè non audit Geſnerus: aſſerens figuram ipſam, quamuis rotundam, non ſatis eſſe ad conuincendum, rem eamdem eſſe cum Alcyonijs; vt potius Pila, Balláue marina ob figuram rotundam, nuncupandum veniat: quod cum Braſauolo idem Geſnerus inter ſpongias reponit; & ſi Zoophiton non ſit, ideſt planta animal: hoc autem intelligendum crediderim, ratione facultatis exſiccantis, quâ pollet, & eumdem ferè vſum præſtandi, vt ſpongię: Globus ſphœricâ figurâ eſt, mari innatans, mollis, laxus, rarus, inodorus, ac ferè inſipidus; exilibus pilorum inſtar, & breuibus cuiuſdam herbæ minutiſſimæ feſtucis, colore fuſcis, mutuô ſupra littus ex fluctu collidente, immiſtâ ſpumâ intricatis, confartus: De quâ Ballâ meminit etiam Galenus, referens quæ Crito ad conſeruandos, augendos, nec non à defluuio præſeruandos capillos ſcripſit, quam σφαῖραν θαλαττίαν appellat. *Lib. 4. de nat. foß.* *Lib. 4. de Anim. cap. de Alcyone.* *Loc. cit. & 4 de aquat. lib.* *Lib. de comp. medic.* *loc. cit. cap. 2*

ALCY-

ALCYONIIS ad latus diſpoſita iacet Adarces, ſeu Adarca Latinorum, vt ijs cognata: eſt námq; veluti Alcyonium paluſtre, & tamquàm concreta ſalſilago, quaſi cruſtacea, fragilis admodùm, ob tunicas ſubtiliſſimas, quibus multis eſt compacta, in paluſtribus, & humidis locis, ex ſpumâ aquæ dulcis, & marinæ, vbi ſe admiſcent, per ſiccitatem circa arundines, & cremia tenuis emergens. Huius meminit Dioſcorides, nec non Galenus, quam inter medicamenta calida repoſuerunt. Calamochnes eſt Græcorum ex Delacampio, ideſt Τῶν καλάμων ἄχνην. calamorum ſcilicet, arundinúmue ſpuma: quamuis in Plinij vulgatis exemplaribus, corrupto fortaſſe nomine, Calamochnus legatur. An ſit illa, de quâ idem Plinius ſic ſcribit. *Sinapis naturam, effectusque eoſdem habere traditur Adarca, inter Syluas tactâ cortice calamorum ſub ipsâ comâ naſcens:* quamuis ſuſpicari liceat, rem eamdem non eſſe; cum hæc non inter aquatilia è ſpumâ aquæ dulcis, & marinæ, vbi ſe miſcent reponatur, ſed inter Syluas naſci dicatur; quâ ratione à nonnullis inter ſpecies ſinapis, vt herba, eſt numerata: attamen alter locus Plinianus ſi conſideretur, vbi hæc habet. *In Italiâ naſci Adarcam nomine, paluſtrem, in cortice calamorum tantum, & ſub ipsâ comâ naſcentem* (ſic námque ex eodem Delacampio corrigendus videtur hic locus) *vtiliſſimam dentibus, quoniam vis eadem eſt, quæ Sinapi:* illam met eſſe cum Calamachne Græcorum, & Calamochno Plinij: ſtatuendum videtur.

lib. 5. cap. 94
Lib. 11. de med. facult.
Hiſt. plant. lib. 9. cap. 11
lib. 20. c. 22.
lib. 16. c. 36.
Loc. cit.

Ne autem ab inſtituto ordine ingenium aberret: ſi quis Concharum, Cochlearum, Conchyliorum, & Turbinatorum, non minus elegantem, quàm vberrimam ſeriem inuiſere cupit, Muſæum ingrediatur Calceolarium: ibi etenim quæ Mare noſtrum Mediterraneum, quæ ab orbe hoc noſtro remotiſſima Maria, huius generis eiectamenta producunt, admitari poterit: quibus ſingulis ob magnam ludentis naturæ varietatem, ob tot colorum differentias, & denique ob tot figuras, cum perdifficile admodum ſit propria nomina aptare, conabor tamen in legentium gratiam, quorum congruam Nomenclaturam ponere dabitur, id lubentiſſimè exequi: quæ verò nedum à veteribus, ſed nec à recentioribus nomine

inſignita

inſignita neutiquam ſunt, illa eadem proprijs characteribus, aut qualitatibus delineare nullius erit laboris. Et à re fortaſſe fabulosâ, falsíq; ſuſpectâ, à vero tamen non alienâ, vt naturæ miraculum, exordiri placet: à Conchis nimirum illis (quarum imago ad viuum delineata ſubijcitur) quæ Anatiferæ à ſcriptoribus nuncupantur: quòd ex ijs, quæ pars eſt excluſa, & emiſſa, in maréque proiecta, Aues excludantur, & in Anſeris ſilueſtris minoris ſpeciem, aut in Anatem ſilueſtrem, huícue congenerem Auem adoleſcant, quæ verò humi, & ſicco manet emoriatur, quoniam in aquâ eſt eius nutrimentum, & vita. Haſce Conchas ex putridis nauium lignis, aut ex Arborum ſtipitibus, ſurculíſve in litus proiectis, & Maris alluuionibus perpetuò irrigatis procreari perhibent, nonnulli rerum Septentrionalium Hiſtoriam, qui ſcriptis mandarunt: hoc idem affirmat Lobellius in ſua de Stirpium Hiſtoria: quas ſe ad Tameſim amnem, quâ Londinum præterfluit è Nauis annoſæ carinâ auulſas habere teſtatur. Etſi apud Conradum Munſterum aliter habeatur: *Coſmograph. lib.2.cap.11 de Scotia.* *In Scotiâ, ſcribens, nec non in Inſulâ Pomenia, quæ haud procul abeſt à Scotiâ verſus Aquilonem, inueniri arbores, quæ producunt fructum folijs conglomeratum: & is cum opportuno tempore decidit in ſubiectam aquam, reuiuiſcit, conuertiturq; in Auem viuam, quam vocant Anſerem arboreum: quod ne figmentum à nouis ſcriptoribus excogitatum credatur, Veteres quoq; Coſmographos, præſertim Saxonem Grāmaticum huius arboris mentionem feciſſe notat:* Hoc idem ex relatu cuiuſdam Auctoris Scoti, rerum occultarū ſolertiſſimi perſcrutatoris, affirmat Olaus Magnus: dicens: *Lib.19.c.6.* *In Orchadibus ex quodam fructu Arboris cadente in Mare, generari Anates, qui paullulum ſuſceptis alis euolant ad domeſtica, vel ſylueſtria:* ita vt ex horum Auctorum ſcriptis innoteſcere poteſt, Aues has veluti fructus eſſe quarumdam Arborum, quæ illis in regionibus ſuper riuos maris ſunt: nec non in eorumdem corticibus potius, & ſtipitibus pendere, quàm in ramorum ſummitatibus; quas genitas crediderim non per coitum, concubitúmve, ſed ex humore, ſuccóve craſſo proprietate innatâ, veluti ſemine, ab arbore ex ſe emiſſo, ex quo condenſato primitias generationis ſuſcipiant paruæ hæ Anatum ſpecies, & pro tempore ab arboris humore incremen-

Digitized by Google

tum acquirant (quod ſi etiam addas; ex infuſo rore cœleſti huic fœtationi augumentum impertiri, nec id præter rationem erit) quæ poſtmodum maturitatis tẽpore ſuperueniente, inſtar fructuum ad maturitatem peruentorum, ex arboribus in ſubiectam aquam decidunt: & proprio pabulo nutritæ, per incrementum carne, & plumis decoratæ, ad prænarratam magnitudinem proficiant. Fabius Columna Neapolitanus Vir ſanè doctiſſimus in ſuo de Plantarum hiſtoria libro Balani marinæ ſpeciem à Rondeletio deſcriptam eſſe affirmat: hæſitabat ſanè animus in harum Auium hiſtoriâ, idque eò magis cum videam ab Auctoribus diuerſimode hanc commemorari: ni fabuloſam non eſſe, ſed veram oculatâ fide nuperrimè mihi ſignificaſſet Cl. Vir. D. Pancratius Mazzanghius Barghæus, in Piſano Gymnaſio Simplicium Medicinæ ſummâ cum laude Profeſſor publicus, & horto medicinali præfectus deputatus, qui dum præterito menſe Auguſti Veronæ eſſet, vt mandato Sereniſſimi, & Inuictiſſimi Magni Hetruriæ Ducis, collectas ex celeberrimo noſtro Baldi Monte ſtirpes, quibus vndequaque opulentiſſimus viſitur, in nobiliſſimum Viridarium Piſanum ad vſum medicinam facientium erectũ, tranſmittendas curaret: Muſęum Calceolarium, pariter & noſtrum, inuiſere non eſt dedignatus, varia, & illa quidem iucundiſſima, inter nos fuere colloquia philoſophica, & medica: incidit tandem ſermo in haſce Aues: vnde atteſtabatur in florentiſſimo Muſęo illo, Regio ſanè, quod Piſis auſpicijs eiuſdem Sereniſſimi Magni Ducis ſumma cum veneratione cuſtoditur: inter alia naturæ miracula, ramos quoſdam ſatis grandes ex regionibus Septentrionalibus trãſportatos, aſſeruari, auulſos ab Arbore fatebatur: in quorũ corticibus pendent, ac ſi ſint Conchæ circinnatæ ferè rotunditatis, foris albidæ, lucidæ, & læues, tenuitatem teſtæ Mytuli modo præferentes, & nuci amygdalinæ compreſſæ pares: ex quibus in mare lapſis Aues prænarratas excludi referebat. Hanc eamdem Auem crediderim exprimere voluiſſe Scaligerum, & ſi diuerſi generationis modo: cũ dixerit: *In Oceano Britannico ignotam Auem Anatis facie roſtro pendere de reliquijs putridis naufragiorum, quoad abſoluatur, atque abeat quæſitum ſibi piſces, vnde alatur:* quam ſe vidiſſe teſtatur:

Exerc. 59. cont. Card. diſput. 2.

&à

& à Britonibus Bernachiam appellari tradit: recepto etiam in prouerbium vocabulo, cum ignauiam cuipiam exprobare volunt, hoc nomine inſigniunt, quaſi neque caro ſit, neque piſcis. Quo etiam loci de aquarum miraculis agens, vt quid admirabili memoriâ dignum, de Iuuernæ Inſulæ non procul ab Iberniâ quodam fluuio, hæc habet: *In eum* (inquit) *quæ arboris vnius imminentis collapſæ frondes fuerint, piſcium formam induunt: Piſces viuunt deinceps: Quamquam ſubtilius conſideranti, non tàm eſſe videtur hæc fluuij vis, quam arboris ipſius: nam quæ frondes in terram cadunt, animalia volucria effecta euolant. Quid mirum? nempe, vt in terra mutantur plantæ, aliæ in alias, ita ſupra terrã gignunt è ſeipſis animalia, idq́; non è putrefactione, ſed quadam quaſi ſemina fouente ad generationẽ:* Hæc doctiſſimus Scaliger: in cuius etiam diſputationis fine, vt ſingularis miraculi Hiſtoriam ſubtexuit: allatam Franciſco Regi, tradens, Concham non admodum magnam, cum auicula intus penè perfecta, alarum faſtigijs, roſtro, pedibus hærente extremis oris Oſtraci: vt & Viri docti mutatum in auiculam Oſtreum exiſtimarunt: hæc ſcripſiſſe volui, quò ſcias naturam ſemper in rebus nouis progignendis fœcundã eſſe, & ſi in eiſdem contemplandis intellectus humanus ſæpe numero cęſpitare videatur; ſed ad Conchas Anatiferas rurſus: vt aliquid etiam moralitatis ex ijs exſugere liceat: Concha hæc homo ipſe eſt, qui & ſi ne ſuperbiat, dictante S. Bernardo, in membro illo generationis principia ſuſcipere admoneatur, quod ſub ſe rectum inteſtinum deijciendis ab electione, conſilióq; fœcibus à naturâ deſtinatum, ſupra autem, veſicæ collum continet, cuius proprium munus eſt (vt Galeno placet) ſuſceptam vrinam ſtatuto tempore continere, ac inde excernere. *3. de ſimp. cauſ. cap. 2.* Nihilominus medio potentiæ illius, quæ ei dat eſſe, ex arbore vitæ Concha luciſſima fit, ex quâ ſummũ, prępoténsq; bonũ excluditur: per mare nãque tribulationum mundanarũ expanſis facultatũ animaliũ alis Iobice volitans, compotationibus, & crapulis clauſo ore, cõcupiſcibili, iraſcibilíq; depoſita, ac ſpreta, fortitudinis pedibus innixus, ac tãdẽ diuinę gratię plumis indutus, Auis Deo vno, & trino gratiſſima, euadit, cœleſtiq́; illo cibo conſolatur, quo Beatorũ animæ in Cœlis gaudent.

Digitized by Google

NE verò quæ in Muſæo ſunt recondita, in occulto iaceant, quinimo cuiuis propalam fiant, opus hoc iam per me inceptum proxima Concharum fętura lubens narrare non deſiſtam: & quæ primâ facie ſe ſe offert, illa eſt, quam Plinius diſtinctione teſtæ imbricatim vndatam eſſe notat, & quæ à Rondeletio imbricata vocatur, nec abs re. Hæc namque ſatis magna, & lata ambitu inferiore eſt, ſuperiore verò parte, veluti in angulum obtuſum deſinit, intus teſta eſt ei læuis, & candida, foris dura, & ad vndarum ſe ſe attollentium ſimilitudinem diſtincta, nec non tegularum illarum curuarum modo, quæ tectis ad arcendas pluuias apponuntur, quęq; imbrices vocantur, conſtructa viſitur, vnde ei nomen. *Lib.9.c.33.*

CONCHA Echinata, ſiue aculeata Plinij: in qua vniones reperiri ſcribit; huius teſtæ ſunt aſperæ, concauæ, ſtriatæ, & in ambitu inciſæ: in ſtrijs, ſeu exochis aculei frequentes, inſtar Echini marini, eminent, ſed incurui, & certis interuallis à ſe ſe diſtincti. *Lib.9.c.35.*

CONCHA, quæ Venetorum eſt Muſcolo, à Rondeletio Muſculus ſtriatus dicitur, quia huius teſta muſculis marinis, haud abſimilis ſit, quamuis firmior, ac ſpiſſior, paruíſque ſtrijs, alijs rectis, alijs obliquis ſit delineata: quæ etiam cum formam Rhomboidem tota repræſentet, vnâ námq; parte prominet, aliâ verò recta eſt. Conchæ Rhomboidis nomen ab eodẽ tribuitur: Bellonius à formâ Quercinæ Glandis, Βάλανον apud Græcos, & Glandem apud Latinos dici tradit: ſicut & Spondylum nonnullorum eſſe affirmat. *Lib.deaquat.*

CONCHA Longa Plinij: quia nulla alia hac ſit longior, ac ſtrictior: teſta huic eſt aſpera, in cinereo albicans, lineis multis, ac diuerſis diſtincta, quâ vero parte replicatur, foramina multa habet, ordine ſeparata. Donax, ſeu Dactylus Mas Bellonij. *Loc.cit.*

CONCHA Longa Rondeletij, quam duæ formant teſtæ magnæ, longæ, ſpiſſæ, & rugatæ, colore vario in ambitu rubeſcente, cuius medium albeſcit, intus cum læuitate candidę apparent.

CONCHA figuræ Spondylorum, aut minimorum Oſtreorum non diſſimilis, quam Ariſtoteles, pictoribus olim in vſu fuiſſe *Hiſtor.anim. lib.5.cap.15.*

fuiſſe tradit, non ad deluendos, aut aſſeruandos colores; ſed quia huius teſtæ, quæ ſunt ſpiſſæ, intus lęues, foris inæquales, & aſperæ, & cinnabaris in colore æmulæ, raderentur, ac proinde ad conficiendos colores eſſent vtiles.

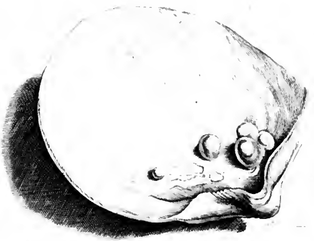
CONCHA, quæ ad proprium locum diſtributa viſitur, cum Minij colore ſit imbuta, vt Coralium rubrum planè imitetur, meritò Coralinæ nomine venit decoranda. Hæc externâ teſtarum parte Pectinem Concham refert, non tamen eſt ſtriata, ſed lineis tantum aſpera, & tuberculis rubris inæqualis, intus verò læuiſſima eſt candidi marmoris colore.

CONCHA ſtriata Rondeletij; non Vniualua, ſed quæ teſtis duabus conſtat, pectinum modo in ambitu ſerratis, multum cauis, & in dorſum multum elatis: intus lęuibus, foris ſtriatis, formâ ad ſphœricam figuram, quæ proprius accedunt.

CONCHA ſtriata, faſciata, & rufa Eiuſdem, ſuperiori ſimilis, ſed per tranſuerſum virgas latas, ſicuti faſcias, in colore rufeſcentes, vice ſtriarum, ductas habens.

CONCHA ſtriata Eiuſdem: ſuperioribus longior, teſtis multum cauis canaliculis profundis, aliquót lineis per tranſuerſum ductis conſtans.

CON-

CONCHA hæc, quæ ob pulchritudinem intuentium animos ad ſui contemplationem meritô allicit, RVGATA à Rondeletio nominatur, & RVGOSA eſt Geſneri, cauſſa nominis, quod teſtæ, quæ animali pro domicilio inſeruiunt, ſatis magnæ, & valdè ſpiſſæ cum ſint, foris lineis multis, elatíſque, nec non per tranſuerſum ductis, contracta ſuperficie, veluti cute in plicas, rugatæ conſpiciantur: intus verò ſunt lęues, & coloris argentei: in quâ Vniones præ puritate nitidi roris in conceptu accepti, veluti in proprio vtero non ſine ſpectantium admiratione ſcintillare, & niueo candore ſplendere cernere eſt: fœtus origine memorandi, pulchritudine adeò eximij, vt ob nitoris, & præſtantiæ dignitatem (ne quæ ab Auicenna, Serapione, Alberto magno, & *1. can. cap. de* Solino, præ cæteris, de illis ſunt ſcripta, commemorem) in *viribus cord.* Sacris quóque literis ſub parabolâ, & metaphorâ, pro Dei- *Cap. 197.* tate accipiantur. *Simile,* inquit Matthæus, *eſt Regnum Cælo-* *Cap. 11.* *Cap. 40.* *rum homini negociatori, quærenti bonas margaritas: inuentâ autem* *Cap. 13.*

vnâ

vnâ præcioſâ margaritâ abijt, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam. Et apud Ioannem, vt innumera alia Sacræ Scripturæ loca ommittam, de portis Sanctæ Hieroſolymæ legitur, quæ ſingulæ ſingulis conſtabant margaritis: De quarum natalibus, nomine, & formâ perlegas obſecrô elegantiſſimum hoc carmen, ex dictis à Plinio, & Æliano decerptum crediderim.

Apocal. 21.

Lib. 9. c. 35.
Lib. x. c. 14.

Marbodeus cap. 60.

Tollitur è Conchis ſpecies memoranda marinis
Vnio, dictus ob hoc, quod ab vnâ naſcitur vnus,
Nec duo, vel plures vnquam ſimul inueniuntur.
Cuius ad hornatum laudatur candida forma,
Vt deceat veſtes, deceat nihilominus aurum.
Conchæ temporibus certis referuntur biantes
In Cælum patulæ rores haurire ſupernos,
Ex quibus orbiculi candentes conſpiciuntur,
De matutino fit clarior vnio rore,
Ros veſpertinus fætus ſolet edere fuſcos,
Et iuuenes Conchæ dant baccas candidiores,
Obſcurat fætus Concharum grandior ætas:
Quanto rorantis fuerit plus aëris hauſtum,
Tanto maiorem gignit roratio baccam.
Vltra ſeminucem ſed creſcere nulla putatur:
Quod ſi celſa micent tonitru conuexa coruſco,
Conchæ diffugiunt ſubita formidine clauſæ,
Sic intercepto conceptio deperit hauſto,
Et fit abortiuum, quod cæperat inde creari.
Inſignes baccas prædam maris India gignit,
Gignit & inſignes antiqua Britannia baccas.

Carmina hæc adeô animum excitarunt meum, vt malè actum crediderim, ni, quid ex ijs pro Diuinâ gratiâ acquirendâ, elici poſſit, proponerem. Beatus homo, qui commiſſi peccati aduentante horâ pœnitentiæ, & ſaluberrimi conceptus inſtante tempore: expanſis cordis ramulis ſpiritu tumentibus, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum humiliſſimè deprecabitur, vt diuino cœleſti rore illius anima impleatur, quę à canibus marinis, inſidijs nimirum mundanis, per mare hoc turbulentum hinc inde agitatur: & quò mentis tenebræ innu-

Moraliter quid Concha margaritifera

innumeris erroribus obſcuratæ; diſcuti poſſint; intellectus ab æterno Sole Deo illuminetur,& perficiatur: ſic enim diuinâ gratiâ præuia, lucidior reddita anima, ac in bonitate perfecta magis, rore illarum vírtutum fœcunda,quæ hominem beare ſolent: vt candida margarita,& præ puritate ſucci adepti à quacumque labe aliena, è Conchâ miſeriarum, veluti ex Probaticâ piſcinâ,quo loci infirma iacebat,extracta, cœleſti conceptu puriſſimo, nitidiſſimóq; oppleta, Deo trino, & vno in candore bonitatis ſe ſe offerens, inter felices illas,beatáſque ſedes numerabitur; vbi Sancti ſicut ſtellæ in perpetuas æternitates fulgebunt: Eſt & aliud non ſubticendum, quo vnuſquiſque diſcat, quanti valeat pro deuincendis tribulationibus, vitæ integritate cum Chriſto Redemptore eſſe coniunctum. *Concha* (inquit Plinius, de Margaritifera loqués) *cum manum videt comprimit ſeſe,operitq; opes ſuas, gnara propter illas ſe peti: manumq; ſi præueniat, acie ſuâ abſcindit, nulla iuſtiore pœnâ, & alijs munita ſupplicijs.* Hoc etenim homini illi pio perbelle aptari poteſt, qui vbi primum imminentem tentationum Diabolicarum manum præuiderit, conſcius, nihil aliud ab immaniſſimâ, & rapaciſſimâ Belluâ machinari,eſpiſcaríve, quàm animæ raptum: vt diuinum hoc Theſaurum, ob quod ad ſui ſimilitudinem, & imaginem Deus omnipotens creauit hominem, illæſum cuſtodiat, ac conſeruet: ſtatim in propriâ Cellulâ, veluti in Conchâ, ſpiritu, & oratione ſeſe comprimit; Chriſto,à quo omnis humana ſalus dependit, contrito corde ſigno Crucis ſubmiſsè ſeipſum vouit. Vnde ex infirmo fortior factus,illuſiones quaſcumque Diabolicas præueniens,acie orationis, & ieiunij cęsâ monſtruoſiſſimâ manu, præ animæ fortitudine coram Deo exultat: nulláque aliâ iuſtiore pœnâ ob demerita multatur Diabolus, quàm quòd deuictus,derridendusq; defugatur, & ad proprias tartareas ſedes, vt auidiſſimus, nefandúsq; animarum prædo,ſine vllâ mercede demandatur.

Loc. cit.

Moraliter quid eadem Concha.

CONCHA, & alia margaritifera, ab Athæneo notata in hâc ſupellectile marinâ reſeruatur: pulcherrima ſanè, tùm ob magnitudinem, & formam (eſt námque magna, & ſpiſſa, modicéq; caua,& vnâ parte aurem habet,alterâ rotunda eſt)

tùm etiam ob ſplendorem, quo, tota læuis cum ſit, vnionum modo nitet, maxime internâ parte, cum externè non nihil flaueſcat.

CONCHAS illa commemoratione dignas non ſubticebo, à Rondeletio Venereas nuncupatas: fortaſſe quia habitâ illarum Concharum delineatione, quæ à Plinio ex Mutiano referuntur, nullæ aliæ ſint cenſendæ, quàm illæ, quæ apud Cnidiorum Venerem in cultu habebãtur; quoniam huiuſcemodi Conchæ, illâ nimirum parte, quâ per planum ſunt extenſæ, & denticulatæ, Naui Cnidum miſſæ portanti nuntios à Periandro, vt caſtrarentur Nobiles pueri Cnidij; & eius clauo affixæ, illam ventis plenã firmarint, donec Principem ſceleris pœnituiſſet, ac alia, quæ decretum abrogarent mandata perueniſſent: vndè cum parte illâ quâ compreſſæ ſunt, & quâ etiam ſaxis adhærent, illâ eâdem nauigando, nauibus affixæ, illarum curſus remorari putetur: à Mutiano ex Plinio Remorę dicuntur: quod autem nauigent hæ Conchæ: audias Plinium; *Nauigant Conchæ Venereæ, prębentesque ventis concauam ſui partem, vt velificationi aptiorem, & diuerſam auræ opponentes, per ſumma æquorum velificant*. Bellonius Conchas læuigatorias vocat; quia & harum teſta læuiſſima ſit, & hiſce mulieres ornamenta linea læuigando poliant, adeout ſplendeant, quæ ſimiliter & chartis expoliendis ſunt in vſu: ex quo Plinius: Chartarum ſcabriciam læuigari dente, Concháve ſcribit, ſed literas caducas fieri: Porcellanæ à Geſnero vocantur: Ne vero & hæ Conchæ ſine aliquâ moralitate relinquantur; crediderim, ſub harum delineatâ naturâ, animam noſtram rationalem à rerum omnium conditore Deo per vniuerſum cerebri corpus fuſam, & diſtributam, quò bonum, & malum proſpiciendo, homini bonitatem amplectendi influat, ac eidem quæ nocitura videt euitandi normam demonſtret, ſub metaphorâ, nec inſipienter exprimi poſſe: cui cum munus hoc regium ſit demandatum, vbi capit, Nauem humani corporis eius imperio dicatã, ventis concupiſcentiæ, iraſcibilis, ſuperbiæ, & vindictæ plenam eſſe: ne plus iuſto in altum efferatur, néve ob ſenſuum turgentiam, ac eorumdem igneam ebulitionem aliquod procello-

Lib. 4. c. 15. & lib. 9. cap. 25.

Loc. cit.
Loc. cit.

Lib. 13. c. 12

Lib. 4. de aquatilib.
Moraliter quid Concha Venerea.

cellosum infortunium patiatur; medio illarum potentiarum, quæ illi inseruiunt, nobiliorem, splendidiorémque magis reddunt, sensuum surrectū feruorem compescit, ad proprias sedes relegat, ibíque illos permanere imperat, vsquequò facti pœniteat, & alía perueniant mandata, Prudentiâ, & Temperantiâ sic annuntiantibus, quæ primum decretum, in perniciem humani corporis, & animæ à sensibus paratum, abrogent. Quod etiam sub hoc eodem metaphorico stilo à Virgilio hisce carminibus expressum, putarim.

Tanta ne vos Generis tenuit fiducia vestri?
Quos ego; sed motos præstat componere fluctus.

Singulæ modò species describantur. Quarum Prima magna est, & formâ ouatâ. Purpurâ maior, & latior, in cuius extremis partibus duo foramina veluti muricata natura erexit, vnum cibi capescendi gratiâ, alterum ad excrementa eijcienda destinatum (vnde Murex à Mutiano ex Plinio dicitur) parte compressâ denticulata est, aliâ vero, ac si ouata esset, ob colores est insignis. *lib.9.cap.25*

CONCHÆ Venereæ secunda species; multo minor primâ, longiuscula tamen est, & in ventre, parte nimirum simâ, rufum habet colorem, in huius labris denticulatis strigæ rufæ sunt, dorsum in summo est varium, albis, pallidis, & glaucis maculis ornatum.

CONCHÆ Venereæ tertia species, superioribus sanè similis, sed parte, quâ plana est, compressa magis, & maculis rotundis notata.

CONCHÆ Venereæ quarta species; parua semper manens, vt aliæ rimas habet, parte vnâ plana est, alterâ verò in tumorem eleuatur: hæc tamen non superiorum modo varijs est à natura depicta coloribus, sed vndequaque candida visitur. Calculus Vteri est Quorumdam, figurâ etenim Vterum muliebrem exprimere quodammodo videtur.

CONCHA, quæ κτεὶς est Græcorum, in hunc gregem colloeanda venit. Pecten à Gaza dicitur. Biualuis, & Clusilis Concha est ex Aristotele, duabus námque testis constat, vnâ planâ, alterâ concauâ, ac veluti in dòrsum eleuata, à cuius strictiore parte, quâ aurita est, striaturæ incipientes, *Histor. anim. lib.4.cap.4.*

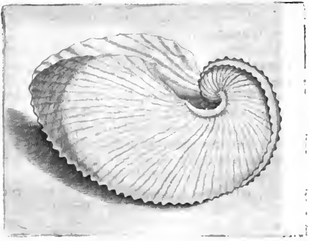
ad imum marginem, & veluti in orbem amplificatum deductæ ſunt: vt ſtriæ magis, quàm canaliculi promineant.

lib. de aquat. Pecten auritus à Bellonio nuncupatur, quod binis vt plurimum veluti auriculis ſit hæc Concha ornata.

PECTEN alter in colore Coralio rubro non diſſimilis, ſuccedit; cui latiores, & ampliores ſuperiore natura largita eſt aures: corporis formâ oblongior, & ſtrictior extat ſtrias, & exochas ſimplices habet, ternis, & quaternis lineis à ſummo ad imum ornatas: Pectunculus eſt Latinorum, & Romia Italorum; quoniam Romiæ, ſeu Heremitæ è Compoſtellâ Hiſpaniæ regione redeuntes, quò loci voti, & venerationis gratiâ corpus Sanctiſſimum Diui Iacobi viſitant, ac adorant, hoſce Pectines pileis affixos geſtent; quâ ratione & Conchilium Diui Iacobi de Compoſtellâ à nonnullis dicitur.

PECTVNCVLI, & alij auriti viſuntur, varijs coloribus notati, vt potè cinereis, candidis, & nigris. Pectinibus certè figurâ, & delineatione ſimiles, ſed magnitudine multò minores.

Nec ommittam alios Pectunculos in colore nigricantes, formâ, & figurâ ſuperioribus oblongiores, vnâ tamen tantum parte auriti qui ſunt.

CON-

CONCHA hæc non minus rara, quàm pulcherrima, ad legentium libitum, quam eſt videre: Ναυτιλὸς à Græcis dicitur, & Nautilus eſt Latinorum, ac Bellonij: à Rondeletio autem ſub Polypi teſtacei nomine ex Ariſtotele deſcribitur. Quæ iuxta Plinij delineationem Acatij modo carinata eſt, & omninò Pupe Inflexa, Proráque roſtrata, Nauis rotundæ formam refert: cuius teſta lactei coloris, lucida, politáque, ſed admodum fragilis eſt, ac magnitudine membranam pergamenam non excedit: ſtrias in longum ductas, nec non in formam rotundam abeuntes habet. Foramen per quod Nautilus Polypus Ariſtotelis, & Plinij alitur, nec non veluti è proprio domicilio exit, amplum, magnúmque eſt. Piſcis hanc Concham habitans, ac regens actione morabilis, periſſimus nedum natator, ſed & in regendâ Naui ſolertiſſimus Nauta eſt: ita námque inſtituente naturâ, placato mari, & vndis tranquillis, in ſummâ æquorum de imo gurgite elatus peruenit, ſic paulatim ſubrigens ſe, vt emiſsâ omni per fiſtulam aquâ, veluti ſentinâ exoneratus, inani Scaphâ facilius nauiget: poſtea duo prima brachia retorquens, vt notat Plinius, & Ælianus, membranam inter illa interiacentem miræ tenuitatis, ſed robuſtam extendit, quâ (aurâ inſpirante) velificat, & liburnicarum imagine gaudens, cæteris ſubremigans brachijs, mediâ caudâ vt gubernaculo, ſe & domum regens, per ſummum mare cum voluptate vadit, nauigátque, vt cum Alberto Magno dici poſſit, ſe ipſum vnum Nauis, Veli, gubernaculi, & remigiorum officium præſtare: & cum Poëta.

Hiſtor. anim. lib. 4. cap. 1
Lib. 9. c. 30.
Loc. cit.
Lib. 9. c. 29.
De animal. lib. 9. c. 34. et lib. 36. c. 33.
Anim. li. 24. in Nautilio.

Per freta dum cautus deducor imagine Nauis,
Æſonides didicit pandere vela ratis.

Vbi vero quid pauoris ſuperuenerit, quaſi lumen intellectus excerſens, ne fallatur, néque fallat, caute agens, tunc ſimul cum Conchâ marino humore oppleta, protinus ſe demergit, ac ad proprias ſedes reuertit. Hæc Ælianus, Vir, qui in rebus tàm publicis, quàm priuatis tractandis perhonorifice ſe gerat: ſolertia huius animalis non inconcinne exprimi poteſt: ille námque in hominum conſpectum prodiens, & ad omnia paratum ſe commonſtrans, exoneratâ animâ à qualibet

Lib 9. c. 33.
Moraliter quid Polypus teſtaceus.

libet in Deum offenſâ, nec non ab affectionibus illis expurgatus, quæ mentem perturbare ſolent, cum videat benè rebus ſuis eſſe conſultum, adeò peregregiè in illis tractandis ſe gubernat, vt prudentiæ, & probitatis velis expanſis, aurâ diuinæ gratiæ fauente, ſecundis ventis per mare hoc mundanum tàm cautè, actionéq; mirabili ſpaciatur, vt cuiuis gratus ſit, & ab omnibus expetitus, illíq; felicia omnia, ac proſpera ſuccedant. Quod ſi quid infortunij immineat, animo humore fortitudinis oppleto, intra Concham intellectus ſeipſum ſubrigens, ſummâ cum prudentiâ imminens periculum ſpeculatur: quid rimedij, ne decipiatur, néve fallat, applicari poſſit, attendit, & tandem, quæ nocitura videt euitando, priſtina animi tranquillitate fruitur.

Nec minorem ad ſe videtur allicere admirationem, Cochlea hæc peregrina, ex mari Indico traſportata: cuius ad viuum delineata imago, præmiſsa prius Etymologia inferius apponetur. Eſt námq; forma ampla, & carinata, in colore, & ſubſtantia Conchis margaritiferis ſimillima, vt ob haſce qualitatis Concha etiam margaritifera à nonnullis nominetur: non quia in ea vniones reperiantur, ſed quòd harum ſit colore, & ſplendore. Externa etenim parte ex fuſco albedine, nitoréq; miſto veluti rufeſcere cōſpicitur. Intus verò ita nitet, vt vndequáq; ſplendeat, nec non cum pręcioſiſſimis margaritis de coloris amœnitate certare videatur: mira quóq; colorum varietate parte illa intus intorta effloreſcit, qua ſi totam Concham ſpectes, dices vaſculum, poculúmve, elegantiſſima, pulcherrimáq; forma, à natura fuiſſe nedum excogitatum, ſed & formatum.

COCHLEÆ

Digitized by Google

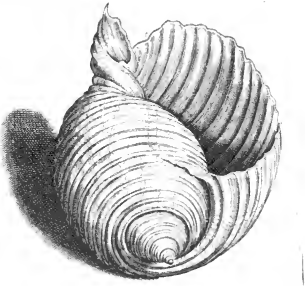
SAXVM cinerei coloris, vt ex mari expiſcatum, ac poſtmodum in ſegete hâc marinâ Calceolariâ repoſitum, Laconico ſtilo deſcribitur; quod ſanè adeò durum eſt, vt non niſi ferreo inſtrumento, aut malleo, in partes ſcindi poſſit: nullis rimis, ſed foraminibus quibuſdam eſt ſignatum: in quo Conchæ illæ, quas Athæneus Pholades vocat, duabus teſtis longis conſtantes, non in latum extenſis, Mytuli modo, ſed rotundis, ex aquæ appulſu intus procreatæ, ita latent, vt à tali ſaxo vndique contegantur: per foramina illa paruiſſima, & ſenſui vix patentia, duntaxat aqueum haurientes pabulum: quibus Pholadis nomen eſt elargitum, à verbo Græco φωλεύειν quod latere ſignificat.

Hiſtor. anim. lib. 3. cap 5

Loc. cit.

COCHLEÆ illud genus ſuperioribus aſtat, quod Auctor libri de aquatilibus, Bellonius inquam, Tertiam Nautili ſpeciem ab Ariſtotile proditam, autumat: & Nautilum Murrhinum dici poſſe affirmat (cuius opinioni Rondeletius non conſentit) rugas per tranſuerſum ductas habet hæc Cochlea, vt in appoſita imaguncula inferius videre licet, ita elatas, vt ſtriata dici poſſit, colore intus albicat, foris verò flaueſcit: in hâc turbinis clauiculæ in acumen non deſinunt, ſed veluti vmbilicum tortuosè exprimunt: pars ſuperiori longius procurrit, & foramen valdè apertum, longúmque habet: vt cum Rondeletio Concha rugoſa, & vmbilicata nominari poſſit.

PVRPVRA

PVRPVRA, quam Ariſtoteles è turbinatorum genere eſſe dicit, vt non ſpernendi nominis Concha, ob præcioſiſſimum præſertim eius liquorem ſubitariúmve illum ſanguinem, ſaxo vno ictu ab infectore purpurario illa interemptâ emanantem, tingendis veſtibus, vt optimum, olim expetitum: & ob Antiquis Oſtrum vocatum: inter alias Conchas adprimè aſſeruatur: cuius teſta eſt rugata, aſpera, & cinerea, ac in anfractus contorta, aculeíſque veluti clauis ordine diſpoſitis munita. Roſtrum habet oblongum, tubuli modo excauatum; per quod linguam exerere creditur: tantâ tamen duritie præditum, vt non deſint, qui ſcribant hoc (& vt alij) medio etiam linguæ, quæ acutiſſima, & validiſſima illi eſt, Conchulas, & quaſcumque ſui generis teſtas perfo- *Hiſtor. anim. lib. 5. cap. 15.*

F rari.

rari. Hoc vnum etiam ſilentio non prætereundum de Purpuræ edacitate ſubijciam: linguâ ſibi vitam pabulando parare illa auidiſſime attrahendo, quæ pro illius alimento inſeruire valent, & hâc eâdem (vt notat Ælianus, & Plinius) liguritione irretitam, ob piſcationis modum quo decipitur, perniciem, ac mortem ſibi ſtruere, & afferre. Quod hominibus illis peregregiè aſſimilari poteſt, qui nullâ habitâ loci opportunitate, nec temporis, & perſonarum ratione; ſed edacitate linguæ in alienâ famâ potiſſimum detrahendâ irretiti, in maledictis debacchantes, vt importuni, fraudolentíque locutores, & ſi nullo rerum pondere innixi, verbisq; potius humidis, & lapſantibus, infeſtis tamen, abutentes, bonum, & vitam dum comparare ſibi hâc viâ perſuadent, malum, & perniciem eiuſdem linguæ ictu ſibi ipſis incautè ſtruunt: aliósque capere credentes, vt malitiæ ſuæ auctores captantur, & fraus in auctorem recidit: parum fortaſsè, aut nihil memores dicti illius ſapientiſſimi Salomonis: *In manibus linguæ vitam, & mortem conſiſtere:* & ex D. Ambroſio: *Ingredi mortem per oſtium illius, qui falſum loquitur, ſi turpiter, ſi procaciter, ſi vbi non oportet loquatur:* Quò ergò ob linguam petulantem, morbum certè turpiſſimum, vt eſt apud Euripidem, perniciei naſſa euitari tibi concedatur, deque malo alieno os tuum non inquinetur, néve ſermone vitium aliquod tuis moribus ineſſe indicetur; ſed ſapiens, & optimus habearis, plurimúmq; gratiæ apud homines mereri poſſis: effice, vt, mente orationis moderatrice præuiâ, in quàm benè erit conſultum intinctam prius protuliſſe orationem, antequam aliquid dicturus ſis: lingua tibi non Purpuræ modo longa, ſed parca ſit: quæ bonitatem, non prauitatem, nec in contumelijs inferendis edacitatem proferat: rectè, & in loco loqui, & ordinate, ac in loco tacere, tibi ſit curæ: *Nihil enim* (inquit Seneca) *æque prodeſt ad quietem commodam retinendam, quàm quieſcere, & minimum cum alijs loqui, & plurimum ſecum:* Sic Ambroſius Sanctus. *Alliga* (inquit) *ſermonem tuum ne luxuriet, ne laxiuiat, ne multiloquio ſibi peccata colligat, ſi reſtrictior ſit, & ripis coërceatur, citò lutum colligit amnis, & vndas: Iugum ſit verbis tuis ſtatera, & menſura,*

Hiſtor. anim. lib. 7. cap. 38. Lib. 11. c. 37.

Moraliter quid Purpuræ lingua.

Cap. 18.

lib. 1. de offic.

In Oreſte.

Iſocrates in Paræneſi.

Epiſt. quadã ad Lucidium

Lib. 1. de offi.

ſura, vt ſit grauis in ſenſu, in ſermone pondus, in verbis modus. & S.Hieronymus. *Diu conſidera* (inquit) *quid loquendum ſit, & adhuc tacens prouidè, ne quid dixiſſe pœniteat: neque alijs detrahas, niſi teipſum bene reſpicies:* pro cuius rei veritate hoc etiã addã, quòd Bias Prienæus ab Amaſide Ægyptio olim iuſſus, vt optimam, atque deterrimam partem è victimâ ad ſe mitteret, linguam elegit, innuere intendens, linguæ vſum eſſe præcipuum, ſiue prodeſſe, ſiue obeſſe cupias, ſic Poëta ille, *In Epiſtolis.*

Nobile lingua bonum, quæ fari in tempore noſcit,
Nobile lingua malum, quæ fari in tempore neſcit.

PVRPVRA à loco fortaſſe, & ſucci varietate, ac paruitate minor ſuperiore; formâ tamen ab illâ neutiquam differens.

PVRPVRA minima, quia paruula admodum, eiſdem tamen inſcripta notis, quibus & præcedentes.

PVRPVRA Bellonij; cuius teſta eſt grauis, denſa, & ſolida; aculeis multis muricatis, veluti in orbem diſpoſitis horrens. Murex, turbinatus, & marmoreus Rondeletij: quòd aculeos longos, & firmos habeat hæc Concha, nec non albedine marmoris candidi ſit æmula.

PVRPVRA Echinata Imperati: tota enim cum multis aculeis, cæteris Purpuris longioribus, Echini animalis terreſtris ritu ſit conſperſa, inde nomen traxit. Teſta huic eſt albicãs, alijs Purpuris ſcabroſior, & eminentior. Tubulus eſt canaliculatus, cæteris tamen longior, & aculeis multis præditus. *Nat. Hiſt. lib.28.*

PVRPVRA Muricata ex mari noſtro Adriatico: Teſtâ cæteris Purpuris non diſſimilis: cui tamen Tubulus non eſt oblongus, & caniculatus, ſed breuis, & muricatus.

PVRPVRÆ Fauago Ariſtotelis, & Plinij: coloris candidi, Fabæ maioris magnitudine, putaminum Cicerum alborum inter ſe cohærentium, veluti congeries quædam, & ſtrues compoſita, ac exſiccata. Apum fauo ſimilis: quam ex lentore ſaliuari, ſeu humore muſcoſo, dum gregatim conſueſcẽtes, verno potiſſimum tempore, mutuo attritu communiter conficiunt. Spuma Maris quarundam Officinarum, vti & Alcyonium ſed inſipienter. *Hiſtor.anim. lib.5.cap.25 Lib.11.c.36*

PVRPVRÆ, & Buccinorum Opercula, ſiue integumenta à Græcis πῶματα nuncupata, quod ijs carne hærentibus, vt

vnguis noſtræ carni, teſtarum foramina, non ſecus ac vaſa
Hiſtor. anim. Lib. 4 c. 4. operculo ſuo, ſtatim ab ortu ipſo, vt notat Ariſtoteles clau-
dantur. Horum ſubſtantia, vt quid ex filis, ſeu fibris coag-
mentatum, & induratum eſſe videtur: ijs non nihil pinguitu-
dinis ineſt, & accenſa ingratum ſpirant odorem, aliquatulũ
Caſtoreum olens: quâ ratione ad vterinos cruciatus compe-
ſcendos, illorum ſuffitus plurimum valent: ſingulis color eſt
fuſcus, ſed non vna met forma: alia námque ſunt figurâ ro-
tunda: alia Auium carniuorarum vnguibus non diſſimilia:
Lib. 2. c. 8. vnde & Onyches vocat Dioſcorides, ob ſimilitudinem, quã
cum vnguibus humanis habere videntur. Blattarum Byſan-
ſinarum nomen in officinis inualuit; fortaſſe à voce Græca
βλάτος, quæ Purpuram ſignificat: & Byſantio ad vſum Medi-
cum deferantur: quæ certè, ni mea me fallit opinio, ab vn-
gue odorato non veniunt ſegregandæ; extant enim præ cæ-
Cap. 151. & 442. teris Serapionis, & Auicennæ auctoritates, quæ nihil aliud
2. can. cap. propr. Blattam Byſantiam eſſe deſignant, quam vnguem odoratum,
& Conchylij cuiuſdam coopertorium ex mari rubro.

Hiſtor. anim. lib. 8. cap. 1 In hac Concharum claſſe, & Pinna ipſa Ariſtotelis enumeran-
da venit; quam & ſi ambigat, an animal, an vero Planta ſit,
Lib. 3. c. 28. Lib. 11. c. 42 illam tamen, vt & Ælianus, ac Plinius inter Conchas repo-
nit, forſan quia (& rectè) ex duabus teſtis compoſita ſit:
Vt Concharũ ſobo.es. quæ autem primario deſcribitur, cum ſatis grandibus ſit te-
ſtis, Pinnæ magnæ nomen meretur; foris hæ ſunt aſpe-
ræ, & colore fuſco, intus læues, nitidæ, & argentei coloris:
ab inferiore, & hâc ſtrictione, acutáque parte in amplam
latitudinem extenduntur, ex quarum medio ventre Byſſus,
veluti capillamentum quoddam neruoſæ ſubſtantiæ alliga-
tum, foras expanditur: lubens memorabo (vt etiam mora-
litatis quicpiam exſugatur) quæ de Pinnæ, & Pinnophila-
Loc. cit. cis ſocietate, & hoſpitalitate ab Æliano, & Plinio referun-
tur: quamuis apud nonnullos, vt quid fabuloſum, exiſtime-
tur. Pinna comitem ab ortu habet animal exiguum, ad
cancrorum formam accedens, Pinnotherrem vocatum; cui
De Piſcium ſolertia. ab hâc obſeruandâ, vt tradit Plutharcus, nomen eſt factum:
illa fame oppreſſa, quieta, & erecta in locis ſiue arenoſis,
ſiue cœnoſis manens, teſtarum hiatu ſe ſe pandens, piſcicu-
los

los aduentantes expectat, qui non ita primum in Concham ubeunt, vt ab aſtante cuſtode carnem Pinnæ mordente, de capturâ admonetur; quo morſu excitata, ſtatim Conchis compreſſis, & præda intra ſuam munitionem receptâ, cum dapis affectatore veſcitur: quo exemplo monemur, nihil in nobis ipſis tàm firmum, permanénſque reperiri, quin in hoc vitæ curſu, & aliorum auxilia ſæpe ſæpius imploranda non ſint: potiſſimum verò, vt ſapienti illâ Darij Regis Perſarum voce vtar: ad prudentis, & beneuoli amici omnibus Theſauris prætioſioris opem veniat confugiendum: *Nihil namque* (vt notat Cicero) *eſt tàm natura aptum, tàm conueniens: ad ſecundas & aduerſas res, quàm amicitia: quocumque enim te verteris, præſto eſt: nullo loco excluditur, numquàm intempeſtiua, numquàm moleſta eſt:* & paulo inferius, *Itaq; non aquâ, non igne locis pluribus indigemus, quam amicitiâ, nam hæc, & ſecundas res ſplendidiores facit, & aduerſas partiens, communicánſque leuiores.* Vt quid deteſtabilius, quàm hominum illorum auxilia implorare, eorumdem conſorcio delectari, in quorum cordibus, ſtupra, adulteria, conſpirationes, hæreſes, & huiuſmodi ſcelera deliteſcunt; cùm ex ijs veluti ex antro latebroſo impudicitiâ, & impuritate vndequaque ſcatente, non niſi exitiales exhalent ſpiritus, qui humano corpori necem inferunt, & animam coinquinant: audias Beatiſſimum Ioannem Apoſtolum, quid ex ore Dei de hominibus hiſce impuris loquatur: diſces námque quomodo per ſummam Dei gratiam tibi cautum eſſe poterit, in hos peſtiferos ſpecus non incidere: vndè veniant expetenda auxilia comparabis: quantíque valeat integerrimorum hominum conſuetudine frui percipies: *Beati* (inquit) *qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine Agni, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent Ciuitatem: Foris autem canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, Idolis ſeruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium:* quò ergô inſtar Pinnæ res tuæ erectæ, & permanentes ſint, quietæq; ſuccedant, felicitatis & infortunij affectatorem eligito, qui vitæ probitate Deum metuat, is námque rectâ vtetur amicitiâ, & qui in tuis difficultatibus fideliter maneat: talem enim vbi primum poſſidebis

Moraliter quid Pinna.

Ad Hiſtiaũ, apud Herodotum.

In Lælio.

Apocaly. 22.

debis, beatus eris.

PINNA non magnitudine ſanè ſuperiori æquanda, cum ſit parua, ob figuram tamen, & Byſſum, inter has reponenda: quamuis in hoc differat, quod antequàm ex acutâ, & ſtrictâ parte in amplitudinem diffundatur, excauata eſt.

lib.32.c.11. PERNA Plinij ex Concharum ſtirpe, cuius numeroſum circa Pontias Inſulas eſſe prouentum dicit: tàm prioris, quàm poſterioris coxæ Porcinæ ſalitæ, quæ Perna vocatur, imaginem exprimens: vnde ei nomen: huic ſunt dentes in circuitu marginum ſpiſſati: fortaſſe ex illarum Concharum ſpecie *Lib.3.* erit, in quibus ſcribit Athenæus ex Theophraſto, margari- *Lib. de lapid.* tas reperiri, ſed paruas: has tamen non eſſe laudatas notat *Lib.11.c.35* Plinius.

Hiſtor.anim. PINNÆ Byſſus Ariſtotelis Σαρκλος Æliani: colorem qui ſeruat *lib.5.cap.15* luteum, & pellucidum: lana eſt molliſſima, & delicatiſſima, *lib.3.cap.28* à Syriacâ lanâ dignitatem obtinens. Byſſi nomíne decorata, ob ſimilitudinem, quam cum Byſſo Græco, vel Iudaico, ex quo precioſiſſimi diuitum panni conſiciebantur, habet: vnde Byſſum opus apud I.C. dicitur, de quo mentionem facit tex. in l. Interdum, §. Diui quoque, ff. de Publicanis, & Alciatus interpretatur, deductum eſſe à Byſſo: Pinnæ Vil- *Lib.1.præter miſſorum.* lus, & capillamentum Quorumdam; eſt etenim veluti Pinnæ vinculum, quo poſſit hæc Concha proximis corporibus alligari, vt firmius fixa in arenâ, aut coeno ſemper maneat: & ſi alij diuerſimodè ſcribant; dicentes: Pinnam ad ſimilitudinem retis piſcatorij, hanc ſuam lanam, vt alimentum attrahat, expandere, in quam vbi piſciculos, & minuta Conchylia, vel alia maris purgamenta traxerit illis cibari.

Hiſtor.anim. Inter haſce Conchas adeſt quóq; Λεπὰς ἀγρία Ariſtotelis, ac ſi *lib.4.cap.4.* dicas Concha Lepadum more ſaxis adhærens, aut ſic vocata, quòd ſit petrarum in mari Λεπίδας, ideſt ſquama quædam, quâ abſtractâ, petræ veluti ſquamatæ videantur: hæc námque arctè adeò carnoſâ parte ſaxo adhæreſcit, vt ne Milonis quidem digitis illis robuſtiſſimis auelli poſſit; & non niſi (quâcumque aliâ re fruſtrâ tentatâ) ferro abraſâ à ſaxo abſcindatur, abſtrahatúrve. Concha eſt vniualuia ex teſtaceorum genere: cuius teſta, parte cauâ eſt argentea, vel vnio-

num

num colore, & ſplendore: foris gibba, lineíſque multis à naturâ depicta, necnon quinque foraminibus pro admittendâ, & recipiendâ aquâ dotata, quo animal intus, vt in propriâ domunculâ exiſtens, nutriri poſſit: Ταλάττιον eſt Athenæi, ideſt auris marina, ob magnam cum Aure humana ſimilitudinem; non tamen Auris illa Veneris, quam ſcribit idem Athænæus ἀφροδίτην ab Æolibus fuiſſe vocatam. Patella maior Bellonij, quam & Aphoraidem eſſe Ariſtotelis autumat; quod non benè audit Rondeletius. *Lib. 3.* *Loc. cit.* *Loc. cit.*

Λεπὰς Græcorum. Patella Quorumdam. Concha & hæc vnica teſta intecta, ſaxis vt ſuperior adhærens; ex multis laminibus, quæ eſt compacta; cuius teſta nucleis Pinearum nucum ſimilis videtur. Lepas parua Diphili ex Rondeletio, quia ſemper parua manet.

Λεπὰς alia Græcorum. Vniualuia & hæc: teſtam habet non exquiſitè rotundam, ſed inæqualem, intus concauam, & læuem, foris parum aſperam, & gibbam; in ambitu liueſcit, cinerea eſt, & ſtriata. Patella à latinis nominatur, vt potè quæ ad ſimilitudinem illius vaſis eſculenti, quo dapes elixæ, & exculentæ in menſam feruntur, quaſi pateat. Oculus Hirci eſt Gallorum, in ſummitate námque teſtę exterioris, veluti oculus hircinus à naturâ effigiatus viſitur.

CONCHAM nec omittam, reſeratilibus teſtis, ſed admodum tenuibus conſtantem: cui ob ſimilitudinem, quam cum ore Muris animalis quadrupedis, habet, illa nimirùm parte, qua turbinata eſt, Muſculi nomen attribuere licet; quam etiam ſi Muſculum hirſutum nomines benè erit, cognominatione deſumptâ à Muſco quo obducta eſt, vt veluti hirſuta, & tota piloſa conſpiciatur.

SOLEN Mas Plinij, ex Concharum longarum genere, duplici conſtas teſtâ, & hâc ex albo ad cœruleum vergente, aſperâ, lineíſque multis, & diuerſis diſtinctâ, quâ parte replicatur foramina multa habet ordine diſpoſita; cui Solenis nomen eſt ex Plinio, à canalis, ſiue Tubuli ſimilitudine; vnde & Aulos vocatur, quoniam Tubæ modo ſit excauata; Donax eſt Athenæi, à figurâ Arundinis illius craſſæ, & concauæ, apud amnes naſcentis, quæ à Græcis δόναξ, & à Latinis *Lib. 32. cap. 9. & 11.* *Loc. cit.* *Lib. 3.*

Arundo

Loc. cit. Arundo Cypria dicitur. Dactylus eiuſdem Plinij, à colore, nomine deſumpto, quo humanas vngues imitari videtur.

SOLEN fœmina. Concha vnicolor, tota alba, glabra, & fragilis: cui nulla eſt pars, quæ prona, aut ſupina dici poſſit: anteriore parte os [illegible]upiam habet, poſteriore aliquid puden-
Loc. cit. do muliebri ſimile gerit; Onyx eſt eiuſdem Plinij, ideſt vnguis, ob extremâ, tenuitate, & figurâ, vnguibus noſtris ſimilia, vel à teſtæ colore, & ſubſtantiâ vnguibus ipſis non diſſimili.

Lib. 2. cap. 7. MYAX Dioſcoridis. Mytulus Plinij: Midia vulgò Græcorũ,
Lib. 32. c. 11. ex mari noſtro Adriatico: Conchula cluſilis reſeratas, quæ habet teſtas, intus, & foris lęues, labra cui ſunt tenuia, corpus eſt oblongum, vnâparte latum, alterâ verò turbinatum; color in ſuperficie teſtæ nigricat, intus eſt veluti glaucus.

Lib. 31. c. 1. MYTVLVS, qui hoc loci deſcribitur, non eſt ſanè illi Mytulorom generi æquandus, quos tradit Plinius; *Ex Iuba voluminibus, quæ ad C. Cæſarem Auguſti filium ſcripſit. in Arabiâ tantæ magnitudinis reperiri, vt ternas heminas capiant.* Sed Concha, vt ex Mari Indico tranſportata delineatur, ob magnitudinem, & latitudinem conſpicua; duabus námque teſtis multum longis, & valde latis, intus concauis, & in dorſum ſummè elatis conſtat, quæ & ſi in colore, ſuperiori non ſit diſſimilis, in magnitudine autem illam longè excedit.

Ne verò quicpiam deſiderari poſſit, quò Concharum numerus abſolutus non videatur. Chamarum ſingulæ ſpecies hoc in Muſæo detinentur: quarum prima eſt Chama illa Piperata Bellonij, cui nomen Auctor fecit, quòd ob Piperis ſaporem, quem redolet, ſitim excitet. Teſtâ eſt admodum leui, fragili, ac compreſsâ, & adeò tenui, vt tranſpareat, non orbicularis, vt aliæ Conchæ.

Hiſtor. anim. lib. 15. c. 12. CHAMA Nigra eiuſdem Bellonij ex Æliano; intus námq; & foris in teſta, quam duram habet, nigricat: quo loci narrat. *Haſce Conchas, naturâ ſic dictante, Eurinos, & Auſtrinos ventos, vt nocuos, euitare, ac Fauonij mollibus auris gaudere, quibus flantibus ad ſummam Maris aquam natant, & explicatis teſtis, alteram Concham ſubſternentes, alteram erigentes, ſimul & alterâ*

pro

pro velo, alterá pro naui, ad nauigandum vtuntur: quod ſi aliquid ad ſe accedere ſentiant, metu perculſæ contractis teſtis frequentes delabuntur, & occultantur.

Καμὴ πηλωρὶς Græcorum, & Latinornm: titulo hoc donata, cum ſemper in luto maneat, ac commoretur: πηλὸς enim lutum eſt: huius teſta grandis, & turbinata eſt.

Καμὴ τραχεῖα Græcorum; Chama aſpera Latinorum: quod teſta eius ſit aſpera, lineis tranſuerſis, obliquis, cauis, & aſperis onuſta.

CHAMA læuis; intus, & foris candidiſſima, cui teſtæ læuitas nomen fecit, digitorum námque compreſſu, quam facillimè confringitur Καμὴ λεία Græcorum.

TELLINARVM Concharum variæ ſpecies contemplandæ ſpectantium oculis offeruntur, quibus non vnus eſt color, nec vna duntaxat magnitudo, tàm ex mari Mediterraneo, quàm ex Oceano Germanico, alijsq; maribus extractæ.

Vti etiam ne quid in Conchis marinis annotandis expeti detur, Buccina quóque ipſa, & Turbines deſcribuntur: inter quos ob inſignem formam principatum tenet Κήρυξ Ariſtot. Buccinum Plinij, ſeu Buccinum magnum Rondeletij: Concha ex Turbinatorum genere, edendis ſonis accommodata, necnon antiquis tibicinibus idonea, quâ intonante, & ſolicitudo ad bella denunciabatur, & ſignum in hoſtem dabatur. Hinc Perſius. *Hiſtor. anim. lib. 4. cap. 4.* *Lib. 9. c. 36*

Buccina iam priſcos cogebat ad arma Quirites.

Et Virgilius.

Qua Buccina ſignum dira dedit.

Buccini nomine decorata, vt notat Plinius, ob rotunditatem oris in margine inciſam: huius námq; teſta longior eſt, in medium latior, inde in turbinem longum terminat, alterâ parte, margine ſcilicet, in longum procurrit, atque illic rotunditate oris inciſa eſt: vel ex Iſidoro Buccina dicta à voce quaſi vocina, nam pagani, agreſtéſque ad omnem vſum Buccina ad compita vocabantur, ita vt propriè hiſce eſſet ſignum. Concha hæc intus læuis, candida, & concaua conſpicitur, foris tuberculis multis, atq; exochis eſt aſpera. *Loc. cit.* *Originum lib. 18. cap. 4*

BVCCINVM paruum Rondeletij, lineis frequentibus aſpe-

riuſculum, quod notat hic Auctor, fortaſſe illud eſſe, de quo ſcribit Plinius.

Loc.cit.

BVCCINVM aliud paruum, ſed ſtriatum eiuſdem Rondel. cui maxima eſt, cum Buccino paruo ſuperiore affinitas, in hoc tantummodo differens, quod illud lineas habet prominentiores, & tranſuerſas, vt ſtriatum meritò dici poſſit; nec non teſtâ eſt ſpiſſiore, ac duriore.

TVRBO Magnus, & longus, cui Strombi nomen dat Bellonius. Concha ex teſtaceorum numero, teſtâ vnicâ compactâ, tota continua, atque in anfractus contorta, dempto capite, quod ſemper operculo tegitur: nomen à figurâ ſuſcipiens, ob teſtam intortam, lineis, tuberculiſque multis ſcabram, & aſperam, quæ ob multa volumina, veluti è tortâ clauiculâ in acutum deſinentiâ, ſimilis videtur turbini illi puerili luſorio, planâ, latáque primum baſi, cono ſenſim in anguſtũ abeunte, cuius apex clauo armatur ferreo. & quem Maro dilucidiſſimè pinxit, vbi correptam furijs amatam Reginam hiſce carminibus oſtendit,

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent, &c.

Et Tibullus amatorio furore dum exagitatus, nullo poterat permanere loco; rationéve ſedare, de ſe ipſo dixit,

Namque agor, vt per plana citus Solo verbere turbo,
Quem celer aſſuetâ verſat ab arte puer.

Hiſtor.anim. lib.7.cap.26

Audias obſecrô, quid de turbinibus apud Ælianũ habeatur. *Hos Regem ſuæ ſpeciei habere affirmat, non modo magnitudine præſtantem, ſed longè etiam, & multum pulchritudine cæteris omnibus antecellentem: cui* (ne ab Ælianis verbis diſcedam) *ſe faciles ad obtemperandum præbent: ſi commodum ei videatur demergi, hoc quidem ipſum primus facit, ſin emergere, idem incipit, item ſi commigrandum ſit, ipſe primus tentat: cæteri ſubſequuntur:* hoc idem de Conchis affirmat Plinius, tradens ſicuti Apibus, ita Concharum examinibus, ſingulas, magnitudine, & venuſtate præcipuas, eſſe veluti Duces: ô admirandam naturam, quæ & in Brutis ipſis, caput vnum, veluti Coriphœum ſæpe ſæpius conſtituere ſolet, cuius mutui eiuſdem

Lib.9.c.34.

dem

dem ordinis indiuidua inſeruiunt. Vtinam qui à lege Chriſti recedunt, quiúe vitâ animali, & tenebroſâ in antro pertinatiæ, odij, & indignationis manentes, ſub ſpecie tamen pietatis, malitioſas ſubtilitates ſpeculantur, conſpirationes Diabolicas moliuntur, quô ſimplicium animas rapere, & peruertere poſſint, Turbinum exemplo excitati, & medio inſpirationis ſanctæ libero arbitrio cooperante, compunctionis, & pœnitentiæ alis expanſis ad ſanctam fidem Catholicam conuerterentur. Deum in pulchritudine, & bonitate vnum, & Trinum, pro Rege ſibi eligerent, eumdem humiliter colerent: ac adorarent: eiúsque Sanctiſſimis præceptis non ad oſtentationem, ſed abſque fuco, & fallaciâ obſequentes ſe præſtarent, quô diuina ſpiraret Aurâ, cogitationes ſuas dirigerent: ſic enim illorum cordibus, quæ ob incredulitatis peccatum, vt carbones extincti, nigra erant, per abundantiam lacrymarum ex dolore, & compunctione peccati emollitis, omniq; illâ de peccatorum tenebris effuſâ caligine diſſolutâ, præ diuinâ gratiâ igniti, nec non candidi, & rubicundi facti, dilecti Deo euadent, & illorum luctus multiplicatum gaudium pariet. Sed ad alios Turbines ſermo impendatur.

Moraliter quid Tu binum Reges.

TVRBO magnus, & longus multis voluminibus implicitus, quæ veluti Pyramidalem formam conſtituunt: cuius teſta non aſpera, & ſcabra, ſed læuiſſima, politáq; admodum, & ſplendidiſſima eſt, ob colorum varietatem tota conſpicua, & ſi pro baſi carneum colorem habeat: ex Mari Indico.

TVRBO non magnus, nec longus. Buccinis ſatis ſimilis, cuius teſtæ volumina coloris marmorei, ita à ſe diſcreta habet, vt in medio angulos efficiat: pars inferior in turbinem, ſuperior vero in ſatis longum, & acutum roſtrum deſinit.

TVRBO alter, qui muricatus dici poteſt; conſtat námque tuberculis multis breuibus, & obtuſis, roſtrum non longum, & acutum, ſed Muricum modo obtuſum illi eſt: pars ſuperior tumeſcit: teſta intus purpuracei viſitur coloris, foris tota albicat.

TVRBO in longum qui protrahitur, in cuius teſta volumina ſcabra, & veluti ſtriata ſunt à natura depicta, & cui cũ quin-

que ſint annexæ appendices longæ, & acutæ humanarum vnguium formam quodammodo exprimentes. Penta Dactylus nuncupari poteſt, à voce Græca πέντε, quæ quinque ſignificat, & δάκτυλοι qua digiti denotantur.

TVRBO formâ, & figurâ ſuperiori non diſſimilis; cui tamen quattuor ſolummodo cum ſint appendices, nomen Teſſeræ Dactyli indi poteſt à voce Græca τέσσαρα qua quartus numerus exprimitur.

TVRBINES magnitudine parui: illi inſtrumento ligneo, quo luſitant noſtrates Pueri (& cuius vſus in puerilibus ludis antiquiſſimus etiam fuit) non multum diſſimiles, ex ſuperiore etenim parte, & hâc latâ, ſtatim in breue acumen deficiunt, in quorum teſtæ ſuperficie varias lineas, veluti exochas, non ſine naturæ artificio, cernere eſt; pars exterior cum aliquo nitore albicat, quæ vero ſubiacet, ſplendidior eſt: ex Oceano Hiſpanico.

TVRBINES varij; alij albis, quidam nigris, pleríq; alij varijs coloribus diſtincti, qui tamen omnes pollicis magnitudinem non excedentes, in mucronem acutum terminant, & tuberculis multis, diuerſiſqúe virgulis ſunt ſignati.

TVRBINES parui: multiplices ſpecies, & formas referentes, quibus non vnus eſt color, nec vna delineatio: ijs inter ſpongias viuere datur.

TVRBINES parui quidem, ſed ob venuſtatem, ac ſplendorem à diuerſitate colorum emanantem, maxime admirandi, quos non Mare Mediterrancum, non Oceanus Germanicus, aut Hiſpanicus, ſed Mare rubrum genuit.

Non eſt, vt ſilentio inuoluam Cochlearum nomenclaturam, quas Heſiodus φερέοικας appellauit, & Cicero Domiportas, quod ita ſint domi ſuæ applicitæ, vt eam ſecum aſſiduè portent: quæ ſicuti olim illatæ menſibus Romanas delicias auxerunt, ita tunc temporis in Muſæo repoſitæ, delicias Calceolarias auctant, & amplificant: inter has ob formæ pulchritudinem, Neritæ Cochleæ, quamuis magnitudine exiguæ, principatum habere videntur; ſiue illas ſpectes, quas Ariſtoteles deſcripſit, & Νηρίτας vocauit, ſiue quas Ælianus: eo mari, vbi ſordium vacuitas eſt, & tranquillitas viget, naſci affir-

2. de Diuinatione.

Hiſtor. anim. Lib. 4. c. 4.

Hiſtor. anim. lib. 14. c. 27.

affirmat: ſeu etiam Neritas illas habere cupis, de quibus Bellonius. Haſce (vt aliquid etiam (& ſi fabuloſum) narretur, quo legentium animi recreari poſſint) à Nereo Deo illo marino, qui ex Doride Oceani filias quinquagintas habuit filias, & inter tot vnicum tantum filium, Neritem appellatum, Deorum, hominúmque formoſiſſimum: ſic dictas ſcribunt Hiſtorici quidam, quoniam tali Cochleâ, vti elegantiſſimâ, Buccinæ loco, vti fingeretur. Natices vocat Gaza ex Ariſtotele, à natando, vt opinor; nomine deſumpto à νέω, quod eſt nato, & Νηρίτ, quod concauum ſignificat; ac ſi dicas, Cochleas concauas, & natationi aptas; *Nauigant namque Neritæ* (ex Plinio) *præbenteſque concauam ſui partem, & alteram auræ exponentes, per ſumma æquorum velificant.* *Lib.4. de aquatilib.* *Loc. cit.* *Lib.9.c.33*

COCHLEA in hâc marinâ collectione habetur, ob formam rotundam, & teſtam intortam, ac valdè magnam, nec non ob colorem niueum, valdè nitidum, vnionúmque æmulum, haud contemnenda: cui cum fundus cauus, & ad retinendum capax ſit, illam eſſe dices, quam Plinius Antiquis in vſu oleario inſeruiſſe ſcribit; ſiue ad oleum decapulandum, ſeu in vſus quotidianos ad illud hauriendum. *lib.32 c.11.*

COCHLEA quoque illa ſuo loco eſt diſpoſita, quæ ad Turbinum ſpeciem accedit, cum parte vnâ ſit turbinata, & ſatis longa: alterâ verò, quæ eſt rotunda, cum vmbilicum planè referat. Vmbilicus, aut Faba marina à Bellonio ex Ariſtotele nuncupatur: cui etiam ob cælaturas inæquales, quibus in ſuperficie ſcabra tota ſcatet, Cochleæ cœlatæ nomen eſt à Rondeletio tributum: intus læuis eſt, & colore argenteo ſplendet. Huius operculnm, quod Cochleæ foramen claudendo, ab iniurijs externis illam tutam reddit: ſpiſſum, & rotundum eſt: ſuperiore parte in quâ voluta eſt expreſſa, non aſperum, interiore vero, quâ ſcilicet Cochleæ carnem attingit, tuberoſum, inæquale, ac rubri coloris. Vmbilicus marinus à Recentioribus dicitur, quod ab vno latere cum ſit planum, ab altero quo eleuatur, quaſi Vmbilicum Puellæ formoſæ pro parte referat. Faba marina eſt Quorumdam, ob Fabæ noſtratis formam ſimilem, quam latere eleuato exprimit. Cretenſium eſt oculus marinus, quem *Hiſtor. anim. lib.4. cap.4* *Vmbilicus marinus*

ad

ad imagines ſuſpendunt, dicentes oculis ſuccurrere.

COCHLEA pollicis craſſitudinem non excedens, punctis varijs in ſuperficie, quæ eſt ſignata, & cum Pyri modo turbinata, Pyramidalem formam referat, Cylindróque proxima videatur, à Rondeletio Cylindroides nominatur; à Bellonio verò ſub Cochleâ alterâ marinâ reponitur.

COCHLFA Buccinis paruis ſimilis, quam Rondeletius ob aſperitatem Echinopheram nominat: tota námque eius teſta tuberculis, ſiue aculeis, vt extat Echini marini tegumentum, eſt conſperſa,

COCHLEA Turbinata quidem, ſed depreſſa, maculis diuerſis, ſed potiſſimum carnei, & candidi coloris omni ex parte ornata: cuius pars vna eſt plana, altera veluti voluminibus, quæ in gyrum, & turbinem acutum deſinunt: à naturâ conſtructa apparet.

COCHLEA Turbinata in colore albicans, ex Murium genere, cuius turbo obtuſus, & veluti Echinatus eſt.

COCHLEA depreſſa. Operculum Cochleæ cęlatæ quodammodo exprimens: eſt enim vnâ parte plana, alterâ vero excauata in voluminibus, quæ initio parua cum ſint, paulatim creſcunt ad formam vſque.

COCHLEA ſatis grandis, turbinata, & in medio vmbilicata, quæ proximè accedit ad formam illarum Cochlearum terreſtrium, quæ conglomeratæ craſſioribus fœniculi caulibus adhærent.

CONCHLEÆ ex Mari rubro tranſportatæ, Vmbilicum figuta referentes, quarum pars plana latior eſt, mox in turbinem breuem deſinunt: tota harum teſta mirâ varietate, tuberculis, & punctis nigris, rubris, & candidis adeô eleganti ordine eſt conſtructa, diſtinctáq;, vt artem, naturam ſuperaſſe dices.

COCHLEÆ Turbinatæ, & in medio vmbilicatæ, varias, quæ non ſine intuentiom admiratione, repræſentant formas, diuerſis quæ ſunt exornatæ coloribus, nigris, candidis, rubris, glaucis, & carneis. ex Oceano Indico.

COCHLEÆ pellucidæ admodum, multiplices figuras, & ſpecies (ſic eſt natura, & in Cochleis fœcunda) referentes, varijs pulcherrimis coloribus, & notis delineatæ: ex eodem Mari.

CON-

CONCHVLÆ lucidiſſimo ſplendore nitentes, diuerſas ſpecies, & ſui generis imagines, quæ exprimunt, amœniſſimis coloribus, & ſignis omni ex parte compreſſæ.

CONCHYLIVM habeas muricatum, ſatis prægrande, ſubſtantiâ ipſâ, & colore, candido, marmori æquandum; edendis ſonis, vt Buccina ipſa, aptum; quo Indiæ Gentes tubarum

Digitized by Google

rum vice, tàm in Bello ad ſignum militibus dandum, quàm in venationibus ad excitandum ad prædam canes vtuntur: cuius teſta in medio eſt eleuata, vt ventricoſa videatur, & tuberculis quibuſdam miro ordine ornata, nec non lineis, veluti exochis tota plena; in cuius margine, & appendice, quâ parte aurita eſt aculei ſatis longi, aliqui breues, duri tamen omnes, ac ſi ſaxei eſſent, ſparſi ſunt; altera pars depreſ-

Hiſtor. anim. lib. 4. cap. 4 ſa eſt; vt non ineptè Aphoraidis nomen ex Ariſtotele, & Coryphæi ex Plinio illi aſſignari poſſit.

Lib. 32. c. 7 CONCHYLIORVM genus minimum, & ſi vulgatum, ob varietatem tamen ſuas habet ſedes: formâ non admodum eſt diſſimile Conchis Venereis, & omni ex parte cum luciditate albicat. Porcelletæ ſunt officinarum, quaſi Vmbilici marini; quorum tenuiſſimo puluere cum adipe Gallinæ liquato, mulieres ad clarificandum faciem vti ſolent.

TVBVLI, ſeu Siphunculi marini, vt quid teſtaceum, pœnes Cochleas repoſiti ſunt: haud abſimiles fiſtulę illi, ex quâ aqua ex fonte exilit; ſunt námque rotundi, & teretes, foris aſperi, & candidi, intus læuiſſimi, & concaui: alij recti viſuntur, alij contorti, quidam replicati: in ijs Vermes colore, & ſubſtantiâ Scolopendræ rubræ ſimiles procreantur, & viunt.

In hâc Teſtaceorum ſerie Antales quóq; collocati reperiuntur: quorum ortus in profundo maris, in cauernis quibuſdam eſt, fiſtulæ modo ſunt longi, ſed inflexi inſtar dentis canini, & pertuſi ad modum cannæ, digitum: ſecundum longitudinem non excedunt: ijs ſuperficies non eſt leuis, ſed ſtriata, virgulatáve; in ſubſtantiâ prædura toti albicant.

DENTALE: non illud lignum deſcribitur, cui Vomer arandi cauſsâ inducitur, & de quo Virgilius.

2. Georg. *Duplici aptantur Dentalia dorſo.*

Sed Tubuli marini, parui, oſſeæ ſubſtantiæ, Antalibus multò minores, explicantur; qui dentes caninos formâ referunt, his tamen longiores; intus ſunt perforati, & inanes, foris dentatam rimam habent: naſcuntur more Antalium in cauernis lapidum profundi maris: & ſi non deſint indocti homines, qui Dentes illius Piſcis, cui vulgò Dentalis nomen eſt attributum, eſſe autumant.

BELLI-

Google

BELLICVLOS, ſeu Bellirieos marinos inuiſere tibi datur: qui circa maris litora inueniuntur: lapilli ſunt exigui, & depreſſi, formæ rotundæ; quorum pars altera leuiter excauata inſtar acetabuli eſt, ac in candore maculis flauis conſperſa humani vmbilici ſpeciem imitatur: alia veró flaui, & minus nitentes ſunt, nigricantibus lineis ad imaginem Cochleæ circunductis: ſint ne illi, de quibus Cicero meminit, Socerũ ſuum Lelium, & Scipionem, cum ruri degerent, Conchas, & Vmbilicos ad Caietam, & Lucrinum legere conſueuiſſe: valdè ambigo: cum potius crediderim Cochleas illas fuiſſe, quæ à figurâ vmbilicatæ vocantur: quarum vſus piſcium vice pauperibus primum fuit acceptus, poſtmodum adaucto in cibarijs luxu, illarum eſus in delicias Romanas pertranſiuit. *Lib. 2. de Oratore.*

Vt autem finis Teſtaceorum nomenclationi imponatur, Tres Solum Oſtręcodermorum ſpecies, vt præcipuas, nec ſpernendas in hoc horreolo reconditas, ſubijciam Oſtreacea alia vt notiſſima, & vulgaria ommittens; quarum prima Spondylus eſt Antiquorum; à Plinio etiam deſcriptus, nec non ab Athenæo τράχηλος dictus, in eo tantum mari, quod numquam reciprocatur, ſaxis, & cautibus annaſcens, quibus ita hæret, vt non niſi malleo, aut fractâ ſaxi parte capiatur. Duplici teſtâ conſtat hæc Oſtrea, intus caua, & læui, foris ſcabra: ad vngulæ Aſini formam eſt rotundata, cum quâ magnã quòd habeat ſimilitudinem, à Græcorum vulgò Gaideropada vocatur, quaſi pedem Aſini dices. Gaideros enim lingua illa Aſinum ſignificat. *lib. 32. c. vlt. Lib. 3.*

Aliud Oſtreæ genus in Muſæo detinetur: cui ſanè (cum perdifficile admodum ſit rebus ſingulis, quæ natura parens producit, propria nomina aptare) quid nominis poſſit applicari, non ita patet: id vnum ſciat Lector: ex mari Indico fuiſſe extractam hanc Oſtream, ob formam non deſpiciendam; teſta cum ſit illi pellucida ſatis, varijs coloribus, flaueſcentibus præcipuè, & purpuraceis depicta; foris inſtar Bryi marini à Plinio deſcripti, criſpa, & crinita eſt, intus ſplendida, læuiſſima, & candidiſſima. *Lib. 27. c. 8.*

Illud etiam Oſtreæ genus prægrande ſpectatur, quod notat Bellonius, *In Toro Arabiæ Ciuitate ad oras Maris rubri ſitas, à* *Lib. de aquat.*

H *Gra-*

ti animi ſigna obſequio patefaciens, ac homini, quamuis nullius mentis animal, beneuolentiã quamdam oſtendens: quod vnum quamuis aquatile ſit animal, & ob id frigidioris temperationis, tamen tribuendum videtur maximo naturæ vigori, quo pollet, ideóque feruentius amare. Non dubito cicures quoque alios inueniri Piſces, qui humanam amicitiam ambire videntur, & ad hominum conſuetudinem, præter Delphinum, manſueſcunt, cum appellantur, intelligunt; vt de Cæſaris piſcinis illis legere eſt apud Plinium, *Lib.10.c.30* in quibus genera piſcium ad nomina veniebant, quidam etiam ſinguli: Et de Murenâ illâ Craſſi Romani celebratiſſimâ, apud Ælianum legitur (vt Vitulum marinum, & innumeros alios piſces dociles ommittam) quæ Craſſi appellantis vocem agnoſcebat, atque ad eum adnatabat, cum *Hiſtor. anim. lib. 8. cap. 4* ei quidpiam porrigebat, gaudio exiliens promptè, ac parato animo accipiebat: quam ob mutuæ beneuolentiæ ſeruatam fidem, vbi primum expirauit, temerè feciſſet, niſi amare, vberiúſque fleuiſſet, atq; honore ſepulturæ affeciſſet: ſed in quibus tanta reperiatur erga homines, vt in Delphino beneuolentia, ex auctorum ſcriptis non ita facile arguitur; de cuius amoribus, ac firmiſſimâ erga homines amicitiâ, vt amoris ſimulacro, extant auctoritates Ariſtotelis, *Hiſtor. anim. lib. 9. c. 48. et* Auli Gellij, Plinij Iunioris Epiſtolâ ad Caninium, & Al- *lib. 2. c. 6. & lib. 6. cap. 14* berti Magni, vt Plinium ſecundum, & quàm plurimos a- *Noct. Att. lib. 7. cap. 8* lios, ne diuagari videar, ſilentio prætercam.

Vti etiam in tot nummis Antiquis, Delphinum videre eſt, ab *Lib. 8. Anim. lib. 24* alato Cupidine frænatum. Quòd verò maiorem inducit *Lib. 9. cap. 8.* admirationem, eſt, reperiri in hoc animali tantam pietatem, vt homini nullâ conſuetudine aſſueto, in extremo vitæ periculo laboranti auxilium afferat, & defuncto officiũ præbeat. Sancto Martiniano (vt Arionem, Palæmonem, Phalantem, Taram, Telemachum, & alios Delphini beneficio *Metaphraſt. apud Lipom. Tom. 6.* ſeruatos, vt in nummis antiquis habetur, ſubticeam) muliebrem illecebram qui euitare ſummè optabat, ſponte in mare ſeſe dimiſſo, mox duo Delphini adfuêre, qui illum veluti Cymbâ impoſitum, extra mare in aliud litus detulerunt. *Metaphraſt. Loc. cit.* Caliſtratus martyr, Diocletiano regnante ſacco in-

ſutus, in mare fuit abiectus, diſrupto ſacco, annuente ſic diuinâ gratiâ, Delphini duo adnatantes, ac ſi admoniti fuiſſent, Sanctum tergo exceperunt; & ad litus accedentes ſenſim, ac cautè depoſuerunt. Referre nec piget, quid Luciano martyri, vt in eius vita legitur, acciderit: Innocentiſſimus hic martyr Maximiliano Imperatore in Chriſtianos atrociſſimè ſæuiente, lapide ad dexteram alligato, in mare fuit deiectus: quintodecimo tamen poſt die, à Delphino vaſtæ proceritatis, ſupra eius corpus glorioſiſſimus martyr mortuus per æquora ducebatur, quem tandē terræ non ita primum commiſit, quo & Delphinus ipſe, hanc eamdem, vti ſibi exitialiſſimam, lubens amplexando, ſtatim expirauit: Delphinum (vt aliquid etiam exprimatur, quod moralitatem ſapiat) procul à terra adeò violentum animal, vt loco ſtare nequeat, nefáſque arbitretur motu vacare; tantæ agilitatis, vt ſummâ cum velocitate intra aquas eiaculetur (quâ fortaſſe moti ratione Antiqui huius ſignificatu velocitatis indicium denotabant) vbi terram attigerit, vix in arenam exceptum, confeſtim mori, in illud genus hominum non ſine ſale expreſſum, intelligant illi, qui philaphtiâ tumidi, vt noui tiphi ab aquarum ambitione inflati, laxis habenis, proprijs laribus relictis, plus ſapere exiſtimantes, quàm illorum conditio expoſtulet, cum literatis hominibus, extra ſuæ mercis limites pruriſcentes, ac iactabundi, altercari tentant, Delphinúmque nare docere conantur. Hi námque non ſecus, ac noui, & inexpertes Delphini è propriâ ſede ſurrecti, alienam cum faſtu inuadentes, in barathrum ignorantiæ ſummo cum dedecore labuntur, in hominum ludibrium, ac contemptum cadunt, ac tandem μῖμοι φυλαττικοὶ in propriâ iactantiâ non ſine cachinnatione, deſipiunt.

Loc. cit.

Moraliter quid Delphinus?

VITVLVM quoque marinum in hoc nobiliſſimo rerum exoticarum apparatu ſeruat Calceolarius: φωκὴ eſt Græcorum, ducto nomine à voce Græca βώκη ob boatum quem edit, potiſſimum dormiendo, quo tempore tàm altè ſtertit, vt rugitum edere videatur: & hoc, ob pituitoſum humorem in aſperâ arteriâ detentum, qui inſpirando', & expirando agitatur:

tur: vndè,& Bos marinus à quibuſdam dicitur: Animal eſt Cætaceum, quadrupes, Vitulo terreſtri exceptis auribus valde ſimile, quibus natura ſolers hunc priuauit, ne multum humorem ſuſciperet, natationémq; ſibi iu aquâ prohiberet: Corio intectum eſt duro: gemina illi eſt natura, vt notat Aſtriſtoteles, aquam, terrámque incolendi: ita vt partim in *Hiſtor. anim. Lib. 4. c. 56* aquis, litoralibus potius, quàm pelagijs, partim in terris vitam depaſcendo, ac deprædando ducat: pinnis, quibus in mari pro natatione vtitur, humi quoque vice pedum ſerpit: ſurſum, deorſúmque claudicantium more ſe mouens: Bellua *Hiſtor. anim. Lib. 2. c. 7.* (vt habet Ælianus) exemplo ex Eudemo, quæ Delphinorum more, hominum amore flagrare ſolet: quæ præter piſcium conſuetudinem, vt ſcribit Ariſtoteles, eſt docilis, vo- *Hiſtor. anim. lib. 2. c. 17.* céque, incondito nempè fremitu, ac viſu populum ſalutat: nomine vocata etiam reſpondit: Somniculoſa eſt, & adeò grauiſſimo ſomno, ac diuturnâ veternoſitate opprimi ſolita, vt ne turbatum quidem mare dormiendo ſentiat: (vnde *Morali. quid Vitulus mar.* Antiquitus per huius ſimulacrum, ſomniculoſus homo ſignificabatur:) Et Albertus Magnus tantâ humiditate ſcatere *Anim. lib. 24* hoc animal tradit, vt ſi dextera eius Pinna, quâ ad natandum vtitur, temporibus hominis vigiliarum exceſſu detenti ſupponatur, ſomnum inducat: hoc idem affirmat Plinius. *Lib. 9 c. 13* Adijciam, quod ab eodem Plinio, & Plutarcho: de hoc ani- *lib. 2. cap. 55 & alibi.* mali ſcribitur: Ex omnibus marinis, hoc vnum fulminibus *Lib. de anim. ſolertia* non tangi: quinimo audito tonitru, viſóque fulmine, ac coruſcatione, animoſitatis ſedem in corde habens, exultans planos monticulos aſcendere; gaudere, ranarum inſtar, pluuiarum acceſſu, nedum expaueſci: quod ſanè & ſi fabulo- *Moral. quid Vitulus mar.* ſum videri poſſit, hinc tamen, vt vero verius ſimbolum illud Ægyptiorum deductum eſt, qui ſignificare volentes hominem contra omnia pericula tutum ſe præmunientem, Vituli marini pelle indutum, vt infortunij magni tutellâ, pingebant. Et Auguſtum Imperatorem hoc corio contra fulminis ictum vſum fuiſſe tradit Suetonius in eius vitâ; vti etiam apud eumdem legitur, Seuerum Imperatorem hâc eâdem ſuperſtitione imbibitum, lecticam ſuam, qua vehebatur, tali corio tegi mandaſſe. Nec ſilebo Tiberij coronam hâc pelle

fabre-

Hiſtor. Sept. lib. 20. cap. 3

fabrefactam: recitat ſimiliter Olaus Magnus, pauidos fulminum, tutiſſima reputare tabernacula, è huiuſmodi pellibus confecta; eò quòd, vt Aquila inter Aues à fulminis ictu immunis commemoratur, ita inter Aquatilia Vitulus quoq; de quâ etiam Belluâ, hoc aliud ſcribit hic Auctor, quod tamen ad perplexitatem quarundam gentium Septentrionaliũ facit, quæ tempore ieiunij carnes huius animalis comedunt: *Aſſerens nonnullos ſcropuloſè ſe torquere, ne his, qui ſcilicet circa interiores partes ſunt, tempore quadrageſimali veſcantur: & quamuis res hæc rectoribus Eccleſiæ commiſſa, non definiri concorditer potuerit, nihilominus ſimplicioris ingenij viros dicere, & probare, ex Vitulo marino hanc ſumendam fore demonſtrationem, vt cum partum fecerit in littore hæc bellua, ſi ad ſyluas à venatore compulſa fugerit, ab eius eſu tempore prohibito abſtinendum eſſe, ſi verò ad aquas, ſecuriſſime tam illis carnibus, quàm larido veſci poſſe: & ita ſeruatur, vt numeroſiſſimi homines loco olei hac pinguedine vtantur in obſonijs, atque ob hanc eamdem cauſam carnes, non ſecus ac latera porcorũ in maxima quantitate ad vſum in vaſa recludantur.* Hæc Olaus Magnus.

Lib. 9. c. 43.

Ἀλώπηξ Græcorum, & Vulpes Plinij viſitur quoque. Piſcis Cetaceus ex Galeorum genere; cuius corpus rotundum, ſpiſſúmque eſt, pinnis longioribus, & breuioribus munitum, os habet paruum, non multum infra roſtrum, caudæ pinna, quæ ſurſum abit longiſſima eſt, & cum falcis, aut enſis formam referre videatur, hac ratione à quibuſdam vulgari titulo, Peſce ſpada nominatur. Piſcis, vt notat Ariſtot. & Ælianus, non ſecus ac Vulpes animal terrenum, fraudolentam ſeruans naturam; quâlibet actione, qui cautus ſe præſtat, præſertim vero ad declinãdas inſidias illi in piſcatione paratas ſumma eſt attributa ſolertia: *Principio enim* (vt Æliani verbis vtar) *aut ad hamum non accedit, aut ſimul vt hunc deuorauerit, ſtatim tamquàm veſtem inuertens, & interiora ſua euomit, & ad hunc modum ferrum expellit.* Quod etiam de Scolopendris apud Plinium legere eſt, quæ hamo deuorato, omnia interiora euomunt, donec hamum egerant, deinde hæc eadem reſorbent.

Hiſtor. anim. lib. 4. c. 37. et lib. 9. c. 11

Loc. cit.

Loc. cit.

Nec

Nec non κάπριςκος Græcorum, & Athenæi ſpectantium oculis ſe ſe offert: κᾶπρος ſeu Porcus Strabonis, vti & quarumdam aliarum notionum. Piſcis marinus ex ſquamoſis, corporis formâ quaſi rotundâ, ſed compreſſâ, ſquamis ita firmiter cohærentibus, tàmque aſperis vndequaque munitus, vt veluti duriſſimo, ac ferè impenetrabili tegumento, & pelle operiatur: cui quamuis os paruum natura dederit (Muris animalis figuram exprimens, quâ ratione fortaſſe μῦς ab Oppiano nominatur (dentibus tamen acutiſſimis, & robuſtiſſimis illud armanit, vt alios piſces, quamuis magnos, intrepide aggredi audeat: de quo audias Oppianum canentem. Lib. 8. Geogr. lib. 17 lib. 1. ἁλιευτ. Loc. cit.

Eſt quoque prę reliquis ſæuum Muris genus, audet
Bella inferre viris Gens tantula, tergore duro
Fidens, & denſis armato dentibus ore.

Vti & SCORPIVS Græcorum, & Latinorum, qui à Plinio Rufus dicitur, quòd maiore ex parte ſit colore rubeſcente, ſiue Rufo; Piſcis Pelagius, ſquamis contectus, quæ potius ſerpentum corticem, quàm ſquamas referre videntur: cui nomen eſt, non à Scorpij terreſtris formæ ſimilitudine, ſed quia venenatis aculeis, quibus multis caput maximum quod habet, eſt præmunitum, pungat, feriat, venenúmque Scorpij terreſtris ritu effundat; atq; à totâ ſubſtantiâ, quam aliqui virtutem ſpecificam vocant, vt hic, minimo ictu, atque inſenſibili materiæ quantitate, mortem afferre ſoleat; vnde Ouidius; *Et capitis duro nociturus Scorpius ictu.* Lib. 32. c. 10

Et apud Ciceronē; *Scorpius infecta præportans flebile acumen;* ſicuti etiam & ſpinâ venenatâ, quam in dorſo gerit, feriendo venenum vibret. Hinc illud Adagium celebratiſſimum: Piſcator ictus ſapit, ab euentu natum, putarim: cum Piſcator quiſpiam (vt notat Geſnerus) piſcibus, quos intra rete tenebat, manum admouiſſet, atque à Scorpio piſce feriretur, ictus inquit, ſapiam: quo exemplo monemur: in actionibus obeundis valde oculatos nos ſemper eſſe debere, ne optima captare credentes, in peſſima, & nocitura cum pernicie incidamus, ſtultè námque eſt dicere non putaram, & ſerò ſapiunt Phryges, vt eſt in prouerbio, cum quis ſuo malo in poſterum non caueat; & cum Claudiano. Lib. 4. aquat. cap. de Scorp. *Moraliter quid Scorpius marinus?*

Nil

eertet: quâ ſi ſemel fuerit potitus, nullam aliam (promiſcuæ Veneris odium abhorrens) concupiſcat, ac attingat, vnicâ caſtitate contentus; quod à Cl. Poëta Oppiano hiſce verſibus elegantiſſime eſt deſcriptum. *Lib. 1. ἁλιευτ*

Vxores Sargi multas, & Merulus ardens
Ducunt: aſt alij contenti coniuge ſolâ,
Cantharus Ætnæus contemnens agmina lecti.

Res ſanè notatu digna, velint, ac nolint, homines illi, non ſine maximo cum dedecore, vt fateantur eſt neceſſe, ſe à Brutis caſtitate ſuperari; qui legem à Deo Opt. Max. pro mutuâ, & reciprocâ, in matrimonij vinculo, ſeruandâ fide, neutiquam ſeruantes, nec malæ tractationis pœnam verentes, non turpibus Hymæneis deteſtatis, nec vnicæ vxoris conſortio contenti, Lenonum, & Strygarum medio alienas ſedes propagnationi deſtinatas, violare, & ingredi tentant, ac vt noui Cuculi in Corrucæ nido fœtificare die, noctúque ſtudent. Quo ergo in fide matrimoniali non hæſites, nec hinc inde à fluctibus tentationum, qui à ventis concupiſcentiæ, & luxuriæ agitantur, rapiaris, Canthari Piſcis exemplo, quam Deus tibi præſcripſit vxorem, illâ vnicâ ſis contentus, alienam ne concupiſcas; illam diligito, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro eâ; vitæ & negotiationis huius mundanæ ſociam ſummâ cum tranquillitate domi contineas: ſic enim ſeruato hoc naturæ vinculo, legibus, ac benedictione obſtricto, gratus Deo, & hominibus euades. *Moraliter quid Cantharus?* *Ephes. 5.*

CANICVLÆ, ſimiliter Plinij patet aditus, quam Canem Galeum Latini vocitant, quod ex Piſcium Galeorum ſtirpe ſit, corporis enim formâ longâ, eſt ijs ſimilis, denteſq; habet ad latera recuruos: non tamen eſt illa, quæ ab Ariſtot. σκυλλος nominatur: ſed cui, vt notat Plinius, nubes quædam ineſt, quæ oculos occupat, & quam in nullo alio Galeo, præterquam in hâc, & Galeo Galauco, reperiri ſcribit Rondeletius. Piſcis naturæ inſtinctu adeò pruriginoſâ libidine in corporis humani carnes, nudas præcipuè, & candidas ardere ſolitus, vt aliquando has depaſcendi cauſſâ in terram exiliat: vnde hâc ratione, & ob duros aculeos (vt habetur *Lib. 9. c. 36* *Hiſtor. anim. lib. 6. cap. 10* *Loc. cit.* *Cap. de Galeo canic.*

Hiſtor. anim. lib. 1. c. 56. betur apud Ælianum) venenum quoddam iaculantes, tnnc temporis & Piſcatoribus, ac maris incolis valdè formidabilis ſit. Piſcis tantâ guloſitate, ac voracitate inſignitus; vt (nè diſcedam ab Æliani verbis) *Loc. cit.* *Cum vnus captus eſt hamo, omnes hoc aſpicientes accurrant ad captiuum, quem ſequuntur vſque ad nauem æmulatione quâdam, exiſtimantes captum eſcam ſibi prædatum fuiſſe; vt eorum nonnulli in nauem aliquando inſiliant, & volentes capiantur; mortem præ guloſitate ſibi arripiẽtes:*

Moral. quid Canicula. Sic qui carnium voratione, & vini potatione diſrumpitur, nec non hamo crapulæ, & ebrietatis ſeipſum exponit, interceptâ, ac ſubmerſâ ratione, veluti à nube denſâ, à copioſore cibi, & potus euaporatione, diſtracto à proprijs operibus corde, inualeſcente luxu, & amœntiâ, præceps nauim, Syluam nimirum libidinum ingreditur, voluntarius peccati euadit captiuus, & ita Diaboli in animi perniciem fit præda.

Loc. cit. Σκύλιος καὶ Νευρίος Ariſtotelis, ac ſi dicas Hinnulus, quem Gaza Caniculam inrerprætatur; & ab Athæneo σκύμνος vocatur, *Lib. 3.* ideſt Catulus. Eſt námque Piſcis ex Galeorum genere minimus, cuius cutis in colore rufeſcit, & maculis nigris eſt aſperſa, quam ſi à caudâ ad caput manibus contrectes, aſperam admodum eſſe dices, ſin autem à capite ad caudam, mollis, & blanda perſentitur; brachia, pinnas, & caudam eiſdem maculis notatas habet, nec minus edax, heluone eſt hic piſcis, quam cætera alia Canicularum genera.

Hoc genus Piſcium, quod in Cataceorum ſtirpe ponit Galenus, *3. de alim. facul. cap. 31.* ingrati ſaporis, & mucçoſi eſſe, durámque habere carnem, ægre confici, & parere ſuccos craſſos, & ſalſos, efficeréque ſanguinem melancholicum notat hic auctor: quibus etiam in partes ſectis, ac ſalitis, vulgares homines cum *Loc. cit. & 3. de loc. aff. c. 7.* ſinapi ex Oxelæo, atq; id genus acribus medicamentis veſci ſcribit.

Loc. cit. CANICVLÆ Ariſtotelis Vterus, ſeu Vulua bifida, in cuius medio Oua colore, & perſpicuitate cornu ſimilia, figurâ peluinar, quo dormientium capita ſuffulciuntur, referentia, ad ſpinam adhærere ſolent: ex cuius angulis depẽdent meatus *Loc. cit.* longi, & tenues (modo tamẽ hoc nomẽ mereãtur, & quos Ariſt. meatus capillares vocat) cum potius videantur eſſe ligamẽta

quædam

quædam, & appendices Capreolorum vitis modo conuolutæ, naturæ inſeruientes, ad retinendum, & firmandum in vtero ouum, vt neque ſurſum, neque deorſum moueatur, quo ad ſtatuto tempore in lucem prodeat: non ſecus, ac in vtero muliebri quorumdam ligamentorum medio fœtum ſuſtentari ex Anatome conſpicitur.

CARCARIÆ Canis Ariſtotelis: Piſcis marini, ferociſſimi admodum ex Canicularum genere, Caput prægrande, rictum canis habens, oris ſciſſura cui eſt maxima, in cuius maxillis dentes conſiſtunt acutiſſimi, & duriſſimi, triangulari figurâ vtrinque ſerrati, nec non in ſex ordines diſpoſiti, quorum aliqui extra os prominent, alij recti, alij in os recurui ſunt: ob quos maximus, validiſſimúſque inter canes marinos, eſt habitus; nec deſunt, qui Piſcem hunc carniuorum, voraciſſimum, & antropophagum nominant: legitur námq; cadauera mortuorum etiam integra vorare: & apud Theophraſtum habetur, Mare rubrum Belluis refertum eſſe, plurimáſque caniculas (carcharias) habere, in tantum numerum, vt mare tutum non ſit: & in Plinio hæc extant verba, *In Mari rubro Syluæ viuunt, Laurus maximè, & Oliua ferens baccas, & cum pluit, Fungi, qui Sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipſorum magnitudo ternorum eſt cubitorum, Caniculis refertæ, vt vix proſpicere è naui tutum ſit, remos plerumq; ipſos inuadentibus.* *Hiſtor. anim. lib. 5. c. 5.* *Hiſtor. lib. 4 cap. 8* *lib. 13. c. 25.*

FABRVM, ſeu Zeum Plinij, quis numquam viderit, inter hos Piſces reconditum ſciat: hinc fortaſſe dictum à fuliginis colore, quo eſt infectus, non ſecus ac Fabri ferrarij, qui fuliginoſi ſemper viſuntur: quod etiam ab Oppiano hoc verſiculo exprimitur. *lib. 9. c. 24. et lib. 32. c. 11* *Lib. 1.*

Et Faber, & nigro cui nomina dicta colore.

Aut quia, vt apud nonnullos inuaſit opinio, in hoc piſce ſingula illa inſtrumenta reperiantur, quæ ad artem fabrilem ſpectant. Καλλιὺς eſt Athenæi. Gallus marinus quorumdam, à dorſi ſpinis ſurrectis, veluti Gallorum Gallinaceorum criſtis, quibus ſe munitum demonſtrat. Piſcis inter planos potius, & cartilaginoſos, quàm ſquamoſos enumerandus; eſt námq; corpore plano, vel certè admodum com- *Lib. 7.*

Digitized by Google

preſſo, dorſi acies aculeata eſt, caput extenſum habet, & Os latiſſimum. Romanorum eſt Citula, ſeu Piſcis Sancti Petri; ille ſanè, de quo Matthæus: quando ſcilicet in Vrbe Capharnaum Dominus iuſſit Petro, vt miſſo in mari hamo, piſcem expiſcaretur, e cuius ore pecuniam inuentam publicanis perſolueret.

PISCIS ille notatu dignus, nec in infimas Muſæi ſedes collocādus, deſcribitur, qui Græcorum eſt οὐρανόσκοπος, ac ſi dicas Cœli ſpeculator, ob oculos ſupra eius caput magnum, oſſeum, & aſperum, Ranæ piſcatrici haud abſimile ſitos, & rectâ in Cœlum ſemper erectos, quos habet. ille inquam qui Solis aſpectu gaudere ſolet: Καλλιώνυμος, ideſt pulchri nominis Piſcis eſt eorumdem, non quòd pulcher ſit aſpectu, cum potius ob fuſcum colorem, ob capitis, totiúſque corporis ſpeciem, fœdus appareat; ſed ob Vranoſcopi appellationem, quæ pulcherrima eſt, homine potius, quàm piſce digna. Haſce voces ſequutus eſt etiam Plinius noſter, cum veteri latino nomine careat, ἡμερόκοιτος eſt Oppiani; nomine deſumpto à furibus illis, qui interdiu dormiunt, & noctu vigilant, alienâ deprædandi cauſsâ: quíque à Suidâ in eius Geographiâ ἡμερόκοιτοι appellantur. Sole námque hæmiſphœrum hoc noſtrum illuminante in arenâ dormit hic Piſcis litoralis, & ſine ſquamis, noctu verò vigilat, prædam quærendi cauſsâ, vnde & Νυκτερὶς eſt vocatus, fur nempè nocturnus. Mirum audias, quod ſcribitur de ſolerti ingenio in venatione huius Piſcis. Eſt enim ita vafer, vt luto primum ſe immergat, poſtmodum caput paululum exerens, membranam quandam ex ore dimittit, ad quam vti ad eſcam Piſciculi adnatantes concurrunt, cuius præ morſu admonitus, ſtatim illam retrahit, ac ita cum eâ Piſciculum pro ſui alimento.

Lib. 32. c. 7. & 11.
Lib. 4.

Vt autem innoteſcat Callyonimi partem ſui corporis aliquam in medicinâ faciendâ, proficuam eſſe, ſcias, Galenum de medicamentis illis dum agit, quæ ex felle animalium ad oculorum acutiem componuntur, tradere, huius Piſcis fel, vt & Hyenæ, & Scorpij marini, tùm Galli, & Perdicis, aciē exacuere oculorum, & ſuffuſionum initia digerere: Necnon

Lib. x. ſimpl. medic. & 4 comp. medic s. l. cap. 4:

cum

eum ſenectâ anguium aceto tritâ miſtum, & in aures inſtillatum, ad auditus grauitatem, ex Apollonio conferre. *3. de comp. med. l. loc.*

Superioti eſt affinis Lyra Græcorum, & Latinorum, nec non Ariſtotelis. Piſcis marinus ex Cuculorum genere, more Suum per Vndas grunnians: cuius cutis fuſca, rubedinis eſt particeps, latas qui habet ad latera pinnas cęruleo colore imbutas. Ab Alberto Magno pro lepore marino acceptus, quàm benè legas Ariſtotelem, cui Lyræ nomen videtur tributum, quòd ſummo roſtro bifurco Lyræ antiquæ formam quodammodo referat. Organum eſt Ligurum, & Cuculus Illiricorum, ob ſonum, quem per æquora vagando edit, ſignificatu deſumpto à Cuculo Aue notiſſimâ, quæ in cantando magnam vocem (& ſi hanc non mutet) edit: Hunc piſcem carnem habere duram, quæ ægre concoqui à calore poſſit, & quæ ſuccos craſſos, & ſalſos in corpus diſtribuat, vt Dracones, Muſtelli, Scorpij, Paguri, & id genus alij, ex Philotimi verbis notat Galenus. *Hiſtor. anim. Lib. 4. c. 9* *d animali lib. 2* *Loc. cit.* *3. de alim. facult. cap. 31*

Propè Lyram Torpedo Latinorum Νάρκη Græcorum eſt diſpoſita: Piſcis litoralis, & cœnoſus in cartilagineorum, & planorum numero cenſendus: eſt námque cute mucoſâ, & glabrâ, eáque molli, ac frigidâ: primo aſpectu, qui Ranam Piſcatricem, aut Paſtinacam marinam refert: Torpedinis nomen adeptus, quod innatâ vi, veluti Magicâ, torporem infundendi, ac vehementi illo virore, vt notat Plato, inſuperabili frigore prædito, non modo hominum membra ipſa proprio robore veluti deſtituta à ſtupefactore ſubitò rigida, & immota remaneant (quod ne ſuperſticioſum, ridiculúmve videatur, legas præ cæteris Ælianum, qui rem memorabilem narrat: Plinium, & Albertum magnum) ſed & in eius piſcatione, quam limo merſam, ſe ſe occultando, ſummo cum aſtu exorditur: contactu piſces ſupernatantes torpentes faciat (quos poſtmodum veluti acutiſſimo ſomno oppreſſos capit, & deuorat: cuius Piſcis calliditatem, & in piſcando ſolertiam deſcripſit Ariſtoteles, Athenæus, & Plinius; quod etiam à Claudiano capite de Torpedine: hiſce carminibus eſt elegantiſſime deſcriptum. *In Menone.* *lib 9. c. 4.* *lib. 9 cap. 42* *lib. 32. c. 1* *Anim. lib. 24 & lib. 8. trac. 3. cap. 1.* *Hiſtor. anim. Lib. 9. c. 37.* *Liſi. 7.* *Lib. 9. c. 32.* *Lib. de Gigantonomatia*

Quis

Quis non indomitam diræ torpedinis artem
Audit, & emerito ſignatas nomine vires?
Illa quidem mollis: ſegniſque obnoxia tactu
Reptat; & attritis vix languida ſerpit arenis,
Sed latus armauit gelido natura veneno.
Et frigus quo cuncta rigent armata medullis
Miſcuit, & proprias hyemes per viſcera duxit.
Naturam iuuat ipſa dolis: & conſcia fortis
Vtitur ingenio: longèque extenta per algas
Qui tetigere iacent: ſucceſſu latè reſurgit,
Et viuos impunè ſuos depaſcitur artus, &c.

Sed audias etiam Oppianum: non modo de toto hoc animali torpeſaciendi qualitate prædito, ſed & de quadam il-
lib. 1. ἁλιευτ. lius parte, ſic canentem,

At duo ſe tollunt diſtenta per ilia rami,
Qui fraudem pro robore habent, piſcemq; tuentur.
Quos ſi quis tractat, perdit per membra vigorem,
Sanguine concreto, rigidos nec commouet artus.
Soluuntur ſubito contractu in corpore vires.

Lib. 1. de sympt. cauſ. c. 5. Et Galenus quoque de ſyptomatum cauſis in ſenſu tactus, ac cur ſeorſum, vel ſenſus, vel motus deperdatur, agens, torporem in toto corpore tàm ex parte motus, quàm ſenſus prouenire, nec non Torpedinis contactu hiſce verbis demonſtrat. *Torpor vero, qui ex tàm motus, quàm ſenſus difficultate eſt compoſitus, in toto corpore, & maximè in artubus, manifeſtè videtur à frigore, & compreſſione neruoſorum corporum incidere: ad hæc etiam à Torpedinis marinæ contactu:* Et alibi
Lib. 6. de loc. aff. cap. 5. contrà illos agens, quibus nequaquam perſuaderi poteſt, exiguum ſuccum in vnâ parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerſo corpori eueniunt, eſſe cauſam. Hæc habet. *Sunt qui putant res quaſdam ſolo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina ſunt, alterare poſſe: idque planè videri in marinâ torpedine, vt potè cui tàm vehemens ſit potentia, vt per piſcatoris tridentem tranſmiſsa ad manum alteratione, de repente totam reddat torpidam:* Quo exemplo excitatum
Moraliter quid Torpedo velim Lectorem, ab improbis, peſtilentibúsque hominibus ſibi

ſibi cauendum eſſe: Quemadmodum enim graſſante peſtilentiâ prouidendum omninò eſt, ne corruptis iam corporibus aſſideamus, quia periculum traheremus, afflatúque ipſo in proximo laboraremus, ita quoque inquinatos hoſce homines aſſumere neutiquam expedit, cùm rerum quacumque conſuetudine contacti morum venenum afflent, & non ſecus ac Aconitum contactu necat, ita horum conuictus veluti ſpumâ exitialiſſima à Cerbero cane extractâ, protinus mores noſtros corrumpendo, noſmetipſos interficere poteſt, etiam ſi vel tantillum cum illis inceptamus commercij. *Plinius libr. 27. cap. 2.*

TORPEDINIS, & aliud genus in collectione hâc marinâ reperitur: cuius totum corpus ad rubricæ fabrilis colorem quodammodo accedere videtur: in tergore natura ipſa ita perbellè, & exactè maculas aliquot Pentagoni figurâ diſpoſitas, oculos circulis albo, & nigro præſeferentes, fabrefecit, vt vix Apelleâ induſtriâ, quamuis inſignis, æquari hæ poſſent: quod ſi Torpedinem maculoſam, oculatámve nominaueris, nomen formæ, & ſignis congrue aptabis.

POLYPVM pelagium inter ſuas ſpecies maximum, ad determinatum locum Calceolarius in Muſæo reconditum detinet, non tamen tantæ amplitudinis, vt illum, de quo Plinius, & Ælianus ſcriptis mandarunt, in tantam molem creuiſſe, vt Cæto æquari poſſet, & Cetacei munus obtineret: Piſcis ex mollium genere eſt, hoc idem dictante Galeno, quòd neque ſquamas, neque aſperam cutim, aut teſtaceam habeat, ſed mollem, inſtar humanæ cutis; cui pedum numerus (octonis namque eſt præditus) nomen fecit: caput inter pedes, & ventrem habet. Qui inter animalia illa in aquis degentia ab eodem Galeno eſt repoſitus, quæ & ſi cor non habeant viuunt tamen, quod eorum calor vitalis, quamuis modicus, nutriatur ab exteriore aëre influente, & per poros branchiarum loco pulmonũ inſeruientium, intra corpus penetrante: ex ſucco ſalſo, & glutinoſo conſtare hunc Piſcem, vt Loligines, Sepiæ, & Cetacei Piſces ex eiuſdem Galeni verbis colligitur: & agens de illis edulijs, quæ ſemen procreant, inter hæc Polypodes recenſet: argumentũ non ita ſpernendo redundare ſucco illorum carnes, quin & quid *Lib. 9. c. 30.* *Lib. 13. c. 6* *3. de alim. facult. cap. 38* *Lib. de vtilit. reſpir.* *Lib. de ſuc. bonit. & vit. c. 4*

quid maximum in propagatione humanâ afferre poſſint: *Porrò prouocant* (dicit Galenus de ſemine loquens) *quæcumque calida ſunt, & flatuoſa, abſque deſſiccatione: etenim cum ſeminis ſubſtantiá ex boná ſuperfluitate generationem ſortiatur, ſitque etiam efflatuoſa, benè nutriant, & flatuoſa ſint neceſſe eſt, quæcumque ſemen aut procreare, aut prouocare poſſunt: Itaque Bulbi, Cicer, Fabæ, Polypodes, Conus, edulia dicuntur multi ſeminis, & ſunt.* Animal hoc adeò edaciſſimum eſt, vt prodigè admodum multa deuoret, nec ſibi ipſi ex Ariſtotele, Plinio, & Æliano parcat: famis etenim eſt adeò impatiens, vt deficiente prædâ in venatione fruſtra tentatâ, nec alius ingeratur cibus, quem deuoret: proprijs brachijs, ſeu cirris, quibus veluti ſpiris, ac vinculis deprædando vti ſolet, veſcatur, hoc, tamquàm promptum prandium ad famem reſtinguendam, comparante ipſi naturâ. Admirari tamen licet, quomodo in hoc piſce adeò immoderatæ edacitatis, Animali Bruto, in quo nec vmbra quidem rationis reſidet, tanta reperiatur in rebus, aut pro ſui alimento, vel pro ſui tutellâ obeundis induſtriâ, vt varia, & quaſi indicibilia molliatur, ac in quacumque re eius vſui inſeruiente ſic aſtutè, & indiſtinctè ſe ipſum gerat. Modò enim, non ſecus, ac indefeſſus rei domeſticæ adminiſtrator operatur, qui innatum ingenium exercens rem familiarem ex quibuſcumque rebus vtilibus, & inutilibus nullo habito delectu congerere, augeréque ſtudet: ſic & ille pro cibarijs ſibi ſtruendis, ac acquirendis mirâ vtitur calliditate, ne dicam prudentiâ, dum omnia, quæ ſibi appropinquantur, brachijs, & denticulatis forcipibus colligit, conuenatúrque: ac in cauernis, vbi commoratur, aggregat, & recondit: ſcelectione poſtmodum factâ vtilium, atque eiſdem conſumptis, inutilia, vt teſtas Conchyliorum, quorum carnes ſummè appetit. Cancrorum cruſtas, & ſpinas piſcium abijcit: Aliquando etiam ſic vrgente neceſſitate. Hominis litterati, & eloquentis ſummam imitari videtur prudentiam. Hic etenim cum videat ab indoctis, & contumelioſis homunculis, qui ventrem obtrectationibus prætumidum habent, linguâ ſuccos virulentos in ſe ipſum euomi, dolúmq; & perniciem ſibi ſtruere,

quò

5. ſimpl. med. facult. c. 23.

Hiſtor. anim. lib. 8. cap. 2. lib. 9. c. 29. lib. 1. c. 27.

Moraliter quid Polypus in cibarijs cõparandis.

Moral. quid Polypi attramentum.

quò eius cum virtute præclarè geſta naufragio obliuionis tradantur: attramento ſuæ eruditionis per mare doctiſſimorum Scriptorum miſſo, & diuulgato, non Samnitum more, ſed in pugnâ, haſtam doctrinæ vibrat; illorum paruitatem intellectus, proprijs iniurijs detegit, ac tandem à virtutis gloriâ circumfuſus ab omni doloſitate, vafriciéque immunis euadit: ſimiliter & Polypus miro naturæ inſtituto, non vt fallat, ſed ne fallatur, ſuæ conſulens indemnitati, vbi attendit quid periculi imminere, attramentum, quod illi pro ſanguine ineſt, mittit, & per aquas diffundit, quo circumſus, ab oculis aut piſcantium, vel alicuius piſcis inſtantis remoueatur, ac ita perniciem ſibi paratam euitat: Vti quoque dolo malo, ac ſi voluntariè agat, cum fame excitatur, & humorem, quem in ſe continet, per aquam ſpargit, & ſui coloris mutatione piſces pro alimento venatur: Modò etiam de induſtriâ in colorem illis ſaxis ſimilem ſe conuertit, quibus ſubſiſtit, & appropinquatur, vnde piſces ad illa, tâquàm ad prædonem annatantes, incautè ab eius brachijs, veluti retibus compræhenduntur, & deuorantur: ob quos ſagacitatis modos, Polypo, vt eſt in adagio, mentem ineſſe dici poteſt: quod etiam Teognides ſub perſonâ hominis illius, qui varijs hominum moribus ſe nouit accommodare, fitque omnium horarum, nec non ſenæ inſeruit, vtiq; foro ſapit: hocce diſticho eleganter expreſſit. *Moral. quid Polypi mutatio in colore.*

Mentem habes vaſri Polypi, qui protinus illa
Se quibus admorit, ſaxa colore refert.

& Pindarus.

Agè age colore Polypi
Mentem apparatus optimè
In Vrbe quá vellis mane.

Hos tamen homines ad Hyppocritas comparat Matthæus, ſimileſque facit ſepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparent ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum, omníque ſpurcitia: illi námque foris apparent hominibus iuſti, intus autem pleni ſunt fictione, & iniquitate, ac ſub ouina pelle lupi rapaces. Baſilius quoque Sanctus in re propoſitâ hæc habet. *Hexã. hom. 7*

Nec ſilentio præterierim Polypi dolos, ac furacitatem: Is cuicumque ſaxo adhæreſcit, colorem ſubit illius, atque adeò, vt piſcium complures ad ipſum improuiſo natantes, tamquam ad ſaxum appellant, paratamque ſeſe offerunt illi verſuto, malitioſoq; prædam. Talibus eos moribus præditos eſſe conſtat, qui perpetuos potentatus ſubeunt, & ad vſus, neceſſitateſque occurrentes ſeſe accommodant, nec in eadem voluntate ſemper perſiſtunt, ſed alij, diuerſique facilè fiunt, ſobrietatem cum ſobrijs laudant, intemperantes ſunt cum intemperantibus, atque ad id, quod cuique placet ſuam ſententiam vertunt. Hæc Baſilius. Quis plura de Polypi aſtu, legat Ariſtotelem, Ælianum, Solinum, Plinium, & Albertum Magnum: quæ ſingula breuitatis cauſsâ lubens prætermitto: inſtituti namque huius operis idea hoc vnum ſolummodo reſpicit, non vt quarumcumque rerum proprietates, & ſignificata ad vnguem exprimantur, ſed earumdem tantum nomenclatura aliquâ hiſtoriâ, & mortalitate ornatâ Laconico ſtilo explicetur.

Moral. quid Polypus, ex S. Baſilio.

Hiſtor. anim. lib. 2 c. 8. Lib. 8. c. 2. et lib. 9 cap. 27 lib. 7. c. 31. et lib. 10. c. 39. Cap. 32. Lib. 9. c. 30. & 39. Lib. 24.

Pœnes Polypum Lepus Marinus Latinorum ſitus eſt: cui color Lepori terreſtri non diſſimilis nomen impoſuit, quamuis huic totâ ſubſtantiâ, & qualitatibus omnimodè contrarius. Lepus namque terreſtris nobis eſt in delicijs, marinus verò, & viſu, & tactu eſt exitialis: Eſt namque Piſcis ex mollium genere in mari, atque in ſtagnis, potiſſimum cœnoſis, naſcens, aſpectu fœdo, odore tetro, & ſubſtantiâ loligini ſimilis ex Dioſcoride: aut Cochleæ exenteratæ, potiſſimum corporis parte poſteriore ex Æliano: ſiue felle tantum, ſiue totâ ſubſtantiâ venenatus, & maximè læthalis, vt nedum potatus, ſed & odore, ac continuo intuitu lædere valeat. Vnde Sanctus Baſilius, animal hoc præſentiſſimum venenum homini edenti eſſe affirmat. Et Olaus Magnus tradit, Leporem piſcem ſolo viſu reliquos piſces fugare. Legitur etiam apud Plinium, qui nomen Offæ informis huic tribuit. Mulieres vtero gerentes, ſi illum nupetrimè præſertim è mari extractum, diutius inſpexerint, nauſeabundas euadere, ac deinde abortum facere: cuius piſcis pernicioſam in veneno fundendo energiam hiſce carminibus deſcripſit Nicander.

Lib. 2. c. 18. Hiſtor. anim. lib. 2. c. 45. Ext. hom. 7. Lib. 20. c. 19 lib. 9. c. 48. et lib. 32. c. 1

Diſce

Digitized by Google

Diſce venenatos leporis cognoſcere potus
Peſtiferi, medijs peperit quem fluctibus æquor.
Viroſi ſquamas, & purgamenta marini
Piſcis olet, &c.

Hoc idem apud Galenum legitur, aſſerens leporem marinum erodendo interimere, vt præ cæteris legere eſt lib. de ſimpl. medicam. facultatibus: quo loci hæc verba habentur. *Sic mihi videntur etiam Medici ad venena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, velut ſunt lepus marinus, & Cantharis.* & alibi, *Non nulla deprehendi ait, quibus proprium eſt, partem aliquam corporis ſolum offendere, quemadmodũ lepus marinus pulmonem, Cantharides veſicam exulcerant.* *Lib. 10. c. de Sero lactis.* *Lib. de Ther. ad Piſonem cap. 4*

Nec deſunt in hâc maritimâ Cellâ Piſces volatiles incluſi, operâ Calceolariâ, à quacunque maculâ, & carie immunes: inter quos eſt Hirundo Plinij: κελιδων Græcorum: Piſcis, qui præter aquas, aëre, cœloque oblectatur, & certis notis, volatu præcipuè illuſtris, celebriſque ſit: ſublimis namque, ex Ariſtotele, more Auium gregatim haudquaquam mare attingens, volat, humiliore tamen (referente Æliano) nec ita ſublimi volatu, vt loligo, quæ coadiuuantibus pinnis longiſſimè tranſilies, in ſublime ſeſe attollit: Stridet quoque volando marina Hirundo: cuius ſtridoris cauſſa eſt branchiarum ſciſſura parua, & ſtricta; aër enim affatim per anguſtum locum emiſſus ſonum, ſtridoremque edit: Cumq; pinnas, & caudam expandit (ſic ſcribente eodem Plinio) Hirundi volucri perſimilis eſt, vnde ei nomen: vti etiam re ipsâ huic ſimillima. Quemadmodum enim Auis hæc internuntij munus obiens, pulcherrimi temporis oſtendit aduentum, flores, & germina fœcunda Zephiri aurâ viuificari enunciat: quo tempore non docilitate mota, ſed quod immemor locorum non ſit, vbi aut pullos reliquerit, aut aliâs fœliciter, & abſque vllâ offenſâ vitam tranſegerit, eadem repetit: ſic, & illa vbi primum è mari exiliens, expanſis pinnis, veluti alis, volatu ſe dederit, maritimæ illius regionis incolis Ver iàm propè eſſe indicat, & Fauonio ſpirante foueri, quæ naſcuntur, ſignificat. Hoc vnum etiam pro ſui tutellâ, volatu ipſo peculiare habet hic Piſcis: vt cum illi à *Lib. 9. c. 26. lib. 32. c. 11* *Hiſtor. anim. lib. 4. c. 9.* *Hiſtor. anim. lib. 9. cap. 52* *Loc. cit.*

lib. 2. ἁλιευτ. Piſcibus maioribus, teſte Oppiano, tendantur inſidiæ; quò ſic naturâ dictante, inſtantes ſibi in mari hoſtes effugiat, illorumque præda non ſuccedat, ſuis innixus viribus, è mari erumpit, ac per aëra euolat, ibique ſeipſum incolumen ſeruat: cuius mores ſi ad vnguem ſpeculari volueris, delineatam, benigne Lector, hominis illius naturam habere poteris, qui cuicumque virtuti deditus, & ſpiritu erectus, ne tabe aliqu âeius anima maculetur, inficiatúrve, nec non incurſiones hoſtiles huius pelagi mundani euitare valeat. Vere præſentiente diuinæ gratiæ, ex ſalſugine tentationum exilit: & totaliter mundum derelinquens, vi contemplationis ſurſum adeô effertur: vt diuinæ gratiæ ope, in naturam ſupra humanam totus quaſi tranſcendat: vnde Apoſtolus ille, qui vſque ad tertium Cœlum raptus fuit, dicere ſolebat: *Noſtra conuerſatio in Cœlis eſt.*

Moral. quid Hirũdo piſc.

Paulus ad Filip. 3.

Hirundini Piſci, ne ex volatilium ſtirpe eſſet ſola, ordinatim in Muſæo ſuccedit Miluus Latinoruw: ob notas quaſdam, & hic celebris: illi volatu, & pinnis, quibus alarum vice vtitur, ęquandus. fortè ἱέραξ Gręcorum, & ἴρηξ Oppiani: quod tamen probatiſſimi quidam Auctores ſub prælo contentionis exhibent: Piſcis eſt litoralis, qui & ipſe, non tamen ictum imminentem effugiens, ſed vbi ab aliquo piſce in mare percutitur, ita in altum effertur, vt alatus videatur: Vnde Oppianus.

Lib. 3.

Lib. 1.

At radunt ſummam Milui lati æquoris vndam,
Cumq; timeant magnum venientem è marmore piſcem,
Proſiliunt Ponto, ſcindentes aëra pinnis.
Hos nanti ſimiles dicas, ſimilesque volanti.

Lib. 9. c. 27. Lucerna à Plinio ex argumento vocatur, quia & cornua ex ipſo mari attollat, linguam & habeat igneam, pariter & os lumine circumfuſum: vndè illâ per os exertâ (ſic narrat hic Auctor) noctib us tranquillis, & placato mari adeò reluceat Piſcis hic, vt ex eius ore ignis, flammaque eiaculari credi poſſit: & ſi à quibuſdam in hoc erroris arguatur Plinius, quòd linguâ per os exertâ noctu relucere dicat: cum tamen eius palato, vt eſt natura ferè omnium piſcium, affixa, hærensque ſit, non autem ſoluta, & libera. Vt vt autem res ſit;

non

non in ſolo hoc piſce lucendi vis in mari enitet: ſunt enim (Auctore eodem Plinio) è Concharum genere Dactyli, ab humanarum vnguium ſimilitudine appellati, quibus naturâ ob ſuccum innatum, eſt datum, in tenebris remoto lumine clarere: & Olaus Magnus recitat; in Nouergico mari, Piſces ob ingentem magnitudinem monſtruoſos reperiri, quorum oculi inſtar Lucernæ, eſſe ardentes ignes, noctu à Piſcatoribus crediti ſunt: Sed ad Lucernam Piſcem rurſus, è cuius naturâ, & moribus, quomodo moraliter & bonum, & malum elici poſſit, attendas rogo: Tales videntur eſſe Scioli quidam Aduocati, qui per mare vel Ciuitatis, vel Mundi erectis cornibus præſumptionis, & elationis incedunt; & in nocte controuerſiæ alicuius, vel diſſenſionis, vulgari quadam loquacitate ſplendentes, cum nihil aliud quàm linguam habeant lucidam, eam nedum exerunt ad Clientulorum cauſſas tractandas, ſed etiam eò magis ad eorumdem ſubſtantias cõburendas: Lucernæ pariter Piſci poſſunt concinnè aſſimilari Verbi Dei Prædicatores, qui in maximâ peccatorum obſcuritate, dum tanta eſt tranquillitas, quod ſilent vniuerſi: ore lucido, & linguâ ignitâ, Empirei glorioſam lucem memorantes, Inferni ſulphureum ignem minantes, corda Chriſtianorum inflammant, & in viam ſalutis dirigere ſtudent. Sic de celeberrimo illo Concionatore apud Eccleſiaſticem ſcriptum eſt. Helias quaſi ignis, & verbum eius ardebat vt Iacula: & hinc fortaſſe Apoſtolis, qui per totum orbem Chriſti Euangelium prędicare debebant, apparuerunt diſpartitæ linguæ, tamquam ignis.

Lib. 10. c. 61

Lib. 21. c. 5.

Moral. quid Lucerna piſc.

Moraliter rurſus quid Lucerna piſc.

Cap 74.

Poſtquam autem in duos hos piſces, ob volatum celebres, incidit ſermo, obiter, vt quid memoriâ dignum, referam, quę ab ijs, qui orbem luſtrarunt, traduntur. Scribunt namq; circa Africæ litora, non longè à Guineâ, gregatim, tantaq; copia ſimul Piſces euolare, vt procul conſpicientibus Inſula quæpiam ſpectari videatur: addunt & aliud non minoris admirationis. Iuxta Megalanicum fretum. Colondrinos Piſces vlnæ menſurâ longos, apprimè volandi facultate valere, ijſque acerrimos hoſtes eſſe auratas, reliquos quoque Piſces; cum quibus in concurſu frequens intra

aquas

aquas eſt pugna. Colandrini imperium hoſtium vitantes, è mari exiliunt, volatu ſibi ab hoſte cauentes: hoſtes, quibus nulla volandi eſt vis, intra aquas volantium vmbras perſequuntur celerrimo curſu, illo ſenſu inſtructi, vt cum volare illi deſierint (non enim diu volare poſſunt) in mare recidentes, fiant ipſorum præda: nec deſunt alij Piſces, qui cum timent, exiliunt è mari, & volant, inter quos vt nu-
Loc. cit. perrimè ex Æliano dicebam, eſt Loligo, & vt prodit Ariſto-
Anim. lib. 4 cap. 4. teles, Pectines ſimiliter Auium more volant, iactant enim ſe ex aquâ, iaculanturque ſagittæ modo; vt Sulmonem Piſcem omittam, qui ſaltu magis, quam volatu apprehensâ ſibi mordicus caudâ, dulces aquas auidè expetitas, caſui fluminum occurrens, ingredi tentat, quò iiſdem reficiatur, vt
Lib. 20. c. 3 notat Olaus Magnus, idque compertum ſibi in Botanico mari ſcribit.

Poſſes, ò tu qui legis, fortaſſe admirari, poſſes, & obſtupeſcere, quod dicam in nobiliſſimo hoc delubro Genio, & Muſis dicato, Aſellum detineri? ſed quid mirum? non ne ex Pla-
1. de legib. tone, quò pares cum paribus facilius congregentur, & ſimilitudo magis innoteſcat, Canem Cani, Bouem Boui, & Aſinum Aſino aſſimilari licet? & ex Theocrito.

Idilio nono. *Formica grata eſt Formica, Cicada Cicadæ?*

Animal ſanè illud gerulum, plagarum, & penuriæ tolerantiſſimum, quod hominum operibus ſit deſtinatum, Aſini nomen eſt adeptum, vt tanto loco indignum, tibi ante oculos non ponitur: Sed Aſellus ille, inter piſces pelagios non
Lib. 9. c. 17 infimi nominis, à Plinio enumeratus: deſcribitur ὄνος, qui
3. de alim. facult. cap. 30 eſt Græcorum: & ὀνίσκος Galeni; ideſt Aſinus; cui non forma, nec mores Aſini terreſtris nomẽ fecerunt: ſed quia dorſi regione, quæ colore cinericio tegitur, huius pelli ſit aſſimi-
Lib. 4. de lingua latina lis; à colore ſic dictus videtur; teſte Varrone: Aſellus eſt Merlucius Rondeletij, & Bellonij: quaſi dicas Maris Lucicius, ob oris ſciſſuram, & caudam Lucio fluuiatili valde ſimiles, & guloſitate hoc non inferior. Qui & ſi guloſiſſi-
Loc. cit. mus ſit piſcis, nihilominus à Galeno, dummodo probo vtatur alimento, & mari puro, prę carnis bonitate, ſaxatilibus
7. meth. c. 8 æquiparatur; & inter cibos enumeratur, qui boni ſucci, &

conco-

Digitized by Google

concoctu faciles, minimeq; glutinoſi ſint; quinimò ob mollem illius carnem, & concoctu facilem, nec praui ſucci, ex iure albo febricitantibus opponendam eſſe ſcribit: Recitat Ælianus, fortaſſe ex Ariſtotele, & Athenæo. Aſellum marinum ſolum ex omnibus animantibus, cor in ventre habere. Quod ſi verum: Homines illi Helluones iure meritò, ne dum huic piſci, ſed & canibus, ac ſuibus aſſimilandi veniunt, qui abiectis virtutibus, inflatis ambabus maxillis, & elatis vaſis, qui ſunt in facie, ſe totos crapulæ immergunt: omne ſtudium, & diligentiam adhibent, vt ventri ſatisfaciant, ac ſi cor in illo reſideat, eorumque Deus ſit: Quò ergo mens tua ad virtutum lumen magis ſit diſpoſita, & ſemina ſibi innata, atque inſita pura edat; caueas ne in ventre corpulentiore ciborum affluentia reſideat: multa namque huius repletio, & mentis obſcuritatem generat, nec non eiuſdem inſitum lumen obſcurat: Et non ſecus ac Luna in proprio lumine quadâm nigredinis maculâ inficitur, cum in ſitu locali magis vicina eſt terræ; à quâ ſubſtantiam quamdam craſſam, & corpulentam ſuſcipere videtur, & propter hanc lumen Solis non profundè, vt aliæ ſtellæ, ſed tantum in ſuperficie recipit: ſic mens noſtra ob impuros vapores, à multiplicitate ciborum in ventre congeſtorum, eleuatos, tenebricoſa fit, & ad virtutes comparandas minus idonea, conſpicuáve redditur.

8.meth.c.2

Hiſtor. anim. lib. 6. cap. 10

Moral. quid Aſellus piſc.

ASELLI Merlucij Maxillæ ſatis grandes (quod hic Piſcis magnâ ſit oris ſciſſurâ) harum pars illa, quæ locum inferiorem habet, ſuperiore paulò longior, & latior eſt: vtraque tamen pars dentibus tenuibus in multos ordines diſpoſitis eſt munita.

RANARVM illarum Genus, quamuis aquatile, hoc loci non exprimitur, nec etiam in Muſæo habetur, cuius medio Dei vindicta aliquando in Ægypto aduerſus gentem incredulam ob Pharaonis pertinaciam eſt ſubſequuta; cùm Deus Moyſi dixit; *Dic ad Aron: extende manum tuam in virgâ tuâ ſuper fluuios, ac riuos, ac paludes, & educ ranas ſuper terram Ægypti, & extendit Aron manum ſuper aquas Ægypti, & aſcenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti;* quam gentem, fœdiſſimo

Exod. cap. 8

mo hoc animalculo exagitare maluit, vt luto lutum opponeret; ita enim inanem gloriam diuina prouidentia deprimit: ſed Ranæ genus non è fluuijs, riuíſve, aut paludibus expiſcatum, at è mari extractum deſcribitur: quod ſi quis intueri cupit, Muſæum adeat, humaniſſimus namq; illi patebit aditus. Qui verò huius delineatam formam, ac proprietates ſcire appetit: perlegat, quæ ex probatiſſimis Auctoribus decerpta, annotantur: Piſcis, vt notat Rondeletius, eſt cartilagineus, planus, non multum oblongus, fuſcus, ſiue fuliginis colore: caput cui eſt maximum, rotundum, & compreſſum, os qui habet vaſtiſſimum. Capiti cauda tantum ſine corpore affixa videtur, vt nihil ferè præter caput, caudamque in hoc piſce videas; cui vt habetur ex Ariſtotele, Æliano, & Plinio; natura pro vitæ commoditate adeo ſolers ingenium attribuit, vt fraudolenti calliditate in cœno abſconditus, cornicula illa gemina, non ſecus, ac fila longula, ſub oculis eminentia, veluti piſciculorum illecebras, ibidem ſilentio deliteſcens exerendo, & creberrimè mouendo, inſtar hami, & eſcæ piſces helluatione, & liguritione allectos ad ſe allicit, & tandem gradatim fila illa, ſeu appendices ſubducens, in latas maxillas ſuas, deceptos ingerit, ac deuorat: ob quam in venatione ſagacitatem ab Ariſtotele βάτραχος ἁλιας dicitur; & à Plinio Rana piſcatrix: Diabolus marinus eſt nonnullorum; ob deformitatem, & fœdum, atque horridum corporis, oris præcipuè aſpectum: Cum autem in ranas inciderit ſermo, quod de mirâ vafricie Ranarum Ægyptiarum ab Æliano ſcribitur, hoc loci ſubijciam. Si quæ fortè, ait, in Hydrum anguem incidunt, ſtatim arundinis fruſtum arripiunt, ac ore apprehenſum non remittunt, vt ab Hydri rapacitate, & guloſitate ſe tutas ſeruent, cum non poſſit illas ſimul cum feſtucis deglutire. Hæc obiter notare volui, quo ſcias, ab animantibus quoque, rationis lumine deſtitutis, vitæ tamen commodioris gratiâ, per multa non ſine ſolerti ingenio effici: quæ omnia tibi exemplo eſſe poterunt, non ignauiâ, ſed labore, & ſolertiâ quæcumque ad vitę vſum neceſſaria, eſſe acquirenda. Dij namque, vt eſt in prouerbio, non ceſſan-

Anim. lib. 9 cap. 37. Ibid. cap. 24. Lib. 9. c. 42

Loc. cit.

Loc. cit.

Moral. quid ex Ranarum ſolertia.

ceſſantes, ſed facientes adiuuant; ſumpto pariter exemplo à Formicâ, quæ vt & aliquæ etiam beſtiæ, teſte Ariſtotele prudentiæ lumine ſplendere videntur, hæc enim hyemem præuidens, ſub terrâ, quæ ſibi pro totius temporis nutritione neceſſaria ſunt collocat; vnde Horatius. *Lib. 6. Ethic. cap. 6.*

Paruula magni Formica laboris: *Satyra prim.*
Ore trahit quodcumq; poteſt, atq; addit aceruo:
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri.

Quoniam verò ex ijs, quæ huc vſque in hâc ex piſcibus collectione ſunt annotata, cuiuis innoteſcere poteſt, mare piſces alere, qui non modo ad Quadrupedum multorum, ſed & ad Auium formam propiùs accedunt: quo etiam appareat, reperiri quoque & alios in mari, in quibus arte confectarum ſimilitudines conſpiciuntur: ſciat Lector, Calceolarium noſtrum, & ijs, Serris præ cæteris, & Gladijs Muſæum exornatum habere: ibi Xiphiam videbis; qui & Galeotis à Strabone, & à Plinio Gladius dicitur; de cuius naturâ, & moribus hæc ſint. Piſcis eſt cetaceus inſigni corporis robore dotatus, præcipuè verò roſtro illo ſatis oblongo, & mucronato (quod piſcis huius naſum eſſe notat Albertus Magnus) à naturâ enim in illâ capitis parte vbi os eſt, & naſus non longè multum formatur, in formam Gladij, & vſum eſt fabrefactus, vt naſutus videatur hic piſcis: tantam huic roſtro ineſſe duriciem, & in acumine vim refert Plinius, vt ab illo Naues perfoſſæ mergantur in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta vocatur, non procul à Lixio flumine: fortaſſe quia in mari illo, vt & in alijs Orbis noui pelagis, ad talem, & tantam amplitudinem, & magnitudinem concreſcat hic piſcis, vt & roſtrum ipſum in mucronem rectum, prægrande & durum procedens, ad tale naufragium perpatrandum, aptum, idoneumque ſit. Commemorat quoque Ælianus, nonmodò cum cibi inopiâ vrgetur hic piſcis mucronati roſtri incurſu Piſces interficere, ac vorare; verum etiam non quidem armis ex ferro confectis, ſed naturâ comparatis maximâ Cete vlciſci: Nihilominus tamen, vt vnuſquiſque, cui ratio ipſa ad effrænandos ſenſus pro aurigâ inſeruire debet, optimè caleat, nihil tam firmum in hoc vitæ

Lib. 1. Geog. *Lib. 32. c. 2.* *Lib. 24. in Gladio* *Loc. cit.* *Hiſtor. anim. lib. 14 c. 22.* *Moral. quid Xiphia, & Aſinus marinus*

L curſu

curſu reperiri: quin & periculum ſit etiam ab inualido, & paruum hoſtem non temerè eſſe contemnendum, cum principio neglectus vires ſumendo nonnumquàm plurimum damni inferre conſueuerit; attendat obſecrò, quod, vt mi-
2. ἁλιευτ. Lib. 7. rum ab Oppiano, & Athenæo de hoc Piſce ſcribitur; qui & ſi maximis etiam Pelagi Beſtijs, ſe formidabilem præſtet; attamen ab Oëſtro, ſiue Aſilo marino, inſecto admodum paruulo, Scorpionis effigie, & vix Aranei magnitudine, ſuperatur, conficiturque. Dum, prædominante ſtellâ illâ in capite, ſeu vt alij in ore Canis ſigni cœleſtis collocatâ, & ob cuius in Cœli centro cum Sole coniunctione, æſtus huius duplicatur, ac ignem exerendo mortalium corpora præ nimio caloris exceſſu languida reddit: hæc Beſtiola ſub Pinnâ laterali Xiphiæ, vti parti molliuſculæ, pingui, & ſanguine plenæ ſe inſinuando, ita tenaciter adhæret, vt ob vehementes cruciatus à puſillo hoc hoſte inflictos. Gladius
Lib. 9. c. 15. rabie ductus (vt etiam ex Plinio habetur) magno cum impetu è mari, aut in ſiccum exiliat, illicque vitam finire plerumq; cogatur, vel tanto dolore exagitatus, in naues ſæpenumero ſe ipſum iaculando, impetum faciat.

Exotic. lib. 6. c. 19. SERRÆ, Piſcis Cetacei, vel ex Cluſio, ex Galeorum, Canicularúmve ſtirpe, Oceani Occidui Alumni, Roſtrum ſummo huius capiti annatum attendere poteris, & illud ſatis grande, firmum admodum, ac durum, longum, & anguſtum, per medium latum, quod poſtmodum in mucronem deſinere videtur, vtrimque multis dentibus, ſiue offeis aculeis firmis, & rectis munitum: cuius formam ſi diligenter conſiderabis, Serræ illi inſtrumento; haud abſimilem dices, de quo
Originum lib. 19. c. 19. in lignarijs. legitur apud Iſidorum: Perdicem adoleſcentem ſummo ingenij acumine præditum, dum materiæ diuidendæ compendium quæreret, arreptâ ex piſcium ſpinis occaſione, illud excogitaſſe: & quo etiam tunc temporis Fabri lignarij pro ſuis operibus obeundis vtuntur: vnde Piſcis Serræ nomen eſt adeptus, qui & Piſtris non mutato antiquorum vocabu-
lib. 9. c. 3. et 4 et lib. 36. c. 5 Anim li. 24. in Serra lib. 11. c. 10. lo, à Plinio vocatur ἀπὸ τοῦ πρίειν ideſt à ſecando: tanta enim in roſtro hoc continetur vis, ac validum, firmumque robur, vt hoc ipſo, ſic dictante Alberto Magno, & Olao Magno,

ſubeat

ſubeat hic piſcis nauigia, ſecetque ex induſtriâ, id vnum ſuo opere expectans, vt naufragio ſibi eſcam conſequatur: Sed omiſſis monſtruoſis hiſce animantibus, reliqua proſequamur, quæ ſupellectilem hanc marinã, non minus, ſplendidam, quam fœcundam faciunt, vt Hippocampos, Echinos, Pulmones, Manus marinas, Tethyas, Teſtudines, & alia: quibus ſingulis Nomenclatoris incœptum munus libentiſſimè exercens, propria nomina aptare conabor.

Ἱππόκαμπος tàm Græcorum, quàm Latinorum, monſtrum eſt ſanè exiguum, ſed aſpectu pulcherrimũ, & iucundiſſimũ, maximiq; nominis ob elegantiam apud Antiquos, vt non dedignarentur, manu peritiſſimorum artificum marmoribus inſculptum in delubris ſeruare: extat Plinij auctoritas de nobilitate operum, & artificum in marmore agens, quo loci præ cæteris habetur. *Scopæ opera cum maximâ dignatione. Cn. Domitij delubro in circo Flaminio Hippocampos eſſe ſedentes.* Capite, & Iubâ ita affabrè Equum terreſtrem æmulatur hic piſciculus, digito non craſſior, nec longitudine ſenos excedens digitos, vt certè in illo alludendo, quicpiam deſiderari poſſit, & hinc nomen ſuſceperit à voce Græca ἵππος quæ Equum ſignificat, & κάμπη qua flexura denotatur: eſt namque animalculum flexuoſum poſterioribus præcipuè partibus, vt notat Varro, cuius totum corpus corneâ ferè cute eſt contectum, quibuſdam tamen locis nigrius, alijs candidius, quod tamen inciſuris diſtinguitur. Piſcis, qui ratione ventris veneficâ qualitate præditi, vt notat Ælianus, ſæuiſſima, ac exitialiſſima ſolet inferre ſimptomata, quibus in vino decoctus exhibetur: quò loci etiam remedia edocet: ſumpto exemplo de illo veterano Piſcatore Cretenſi, cuius filij a rabidâ caniculâ erant demorſi, qui ſolis Hippocampis exenteratis, & vſtis, ad comedendum exhibitis, nec non alijs aceto, & melle contritis, illiſque catapſalmatum more vlcera. rabie infecta obliniendo (excitato nimirum in ipſis aquæ deſiderio) rabiem deuicit, eoſque ad incolumitatem reſtituit. Qui ergò à cane rabido demorſi ὑδροφοβίᾳ aquæ nimirum timore detinentur, rectè (modo quæ ſcribit Ælianus vera cenſeantur) Hyppocamporum exenteratorum cibo,

lib.36.cap.5

Lib.14.c.19

qui ὑδροφοβίαν aquæ nimirum deſiderium inducit, curari poterunt.

Quemadmodum Terra mater Echinum animal aculeis vallatum, vt Hyſtrix, producit, ita & Mare hunc eumdem ſpinoſo Caſtaneæ tegumento aſſimilem gignit, & alit. Muſæum vero Calceolarium non vnam dumtaxat, ſed varias Echinorum marinorum ſpecies habet; qui autem primus hîc deſcribitur, eſt ille, vt Principum menſis neutiquam ingratus, quem Hermolaus Ouarium, & eſculentum nominat, quòd multa, & magna, ac eſui idonea oua contineat. De cuius in cibis vſu meminit Galenus, dicens, alui ſubducendæ gratiâ, ex mulſo edi, & liquore illo ſalſo, ex piſcium inteſtinis, quæ abijcienda eſſent ſale maceratis (ſic referente Plinio) antiquitus confecto, quem liquorem Galenus Garon appellat; quo etiam loci parandos notat in patinis, ouis, pipere, & melle iniectis, vt eſui ſint grati: illos autem imbecilli eſſe alimenti, ac medij inter ea, quæ humores extenuant, & denſant.

3. de alim. facult. cap. 38. *Lib. 31. c. 7. & 8.* *Loc. cit.*

Animal eſt ex teſtaceorum genere (vt notat Ariſtoteles, ſeu vt Plinius ex cruſtaceis) cuius forma, vt ferè eſt omnium Echinorum, quamuis ad rotunditatem vergere videatur, lenticularum potius imaginem exprimit: cruſtâ tenui, & veluti cochleari conſtat, ſcabritie variâ, & crebris lineamentis rectilineis deſignatâ. Aculea, quibus eſt armatus, & ob quæ per Antiphraſim Echini nomen illi eſt attributum, quod ſcilicet ob illa teneri non poſſit; pro pedibus illi inſeruiunt. Animal non ſecus, ac Erinaceus terreſtris ſummè prouidum: Et hoc naturæ munificentiâ, qnæ in animalibus excogitata eſt, vt contra læſionem ſemper habeant aliquid munimenti paratum, Ceruos ad ſui defenſam cornibus dotauit, Apes aculeis, Leones, & Pantheras vnguibus, Lupos dentibus, & quæ animalia ſe defendere non poſſunt, illis agilitatem ad fugiendum eſt impertita, vt Leporibus, Cuniculis, & ſimilibus. Sicut terreſtris dum aliquid ſentit, ſe in globum conuertit, ac intra ſuum corium ſpinis aſperis vndique circumſeptum roſtro, pedibusq; intrinſecus teſtudinis more contractis ſeipſum includit, & ferienti ſpinas opponendo,

Hiſtor. anim. lib. 4. c. 12. *Lib. 9. c. 12.*

ab

ab inuadente protegitur, nec non varietatem temporum præſagiens, quò eiſdem reſiſtat, referente Ariſtotele, foramen vnum contra ventos Septentrionales facit, ad quod confugit in calore, & aliud contra ventos Auſtrales ad quod confugit, dum frigus ſentit; pariter & marinus (annuente Æliano, Plinio, & Sancto Baſilio, qui Nautarum doctorem, & ſeuitiæ maris præſagum appellant) vi naturæ ingruentem tempeſtatem præſagiens, cum mare inhorreſcere ſentit, ne ab æſtuatione fluctuum, ventorumque acerbitate hinc inde euertatur, & ad litus detrudatur, innatis in tegumento aculeis, lapillis ad geſtandum facilibus in tergum coniectis, ſe operit, aut arenâ ſaturrat, quò libramentũ, ac firmamentum habeat ad euertendum opportunè periculum, à quò ſibi timet: cuius exẽplo, vt ſapiẽs, prudenſq; habearis, futurũ perendiè ventũ noſcere tibi expedit: & vt notat Eccleſ. in die bonorũ ne immemor ſis malorũ, in die malorum ne immemor ſis bonorum: Vti etiam ne intractabilis, inſuauibusque moribus apud homines cenſearis, & nullâ vnquam ratione conſuetudinem tecum iniri poſſe credatur, animum tuum aſperitatis, & renitentiæ aculeis, non ſecus ac Echini tegumentum, horridum, expolia: ſuauiſſimis, blandiſſimiſque colloquijs, morumque probitate ad hominum gratiam comparandam teipſum, animumq; tuum accinge: nec tibi agreſtis, & inconcinnè tractationis vlla appareant veſtigia, ſic Deo gratus, & ab hominibus exoptatus euades.

Hiſtor. anim. lib. 2.
Lib. 7. c. 27. lib. 18. c. 35. lib. 9. cap. 31 Exē. hom. 7.
Moraliter quid Echinus
Eccleſ. 1.

ECHINVS gigni in alto gurgite ſolitus, qui ab Ariſtotele minutus dicitur: cæteris Echinis quia ſit minimus: non enim huius teſta maior eſt iuglande, & ſi ſpinarum longitudine, quæ præduræ admodum ſunt, alios Echinos ſuperet. Oua non fert vt ſuperior, ſed ſanguinem quoddam nigrum, ſaniei ſimile, quo manus cruentat, atq; inficit. Vndè cum perpetuò nigreſcat, & ſordeſcat, vt eſt peſſima, & ſpurciſſima Hebræorum proſapia, Vn Iudæo de Mar à multis appellatur.

lib. 4. de par. anim. cap. 6.

Eſt & aliud non ſpernendum Echinorum genus pelagium, & inuentu rarum, ab Ariſtotele ſub nomine Spathagi, & Briſſi deſcriptum, quod & Ouario minus eſt rotundum, & à cor-

Hiſtor. anim. lib. 4. c. 5.

dis

dis figurâ non valdè recedit (vt in illius delineatione à Rondeletio propoſitâ inſiſtam) tegumentum non aculeis ſpiſſis, vt Ouarius, ſed paruis,& raris ſeptum habet;parsq; illa vbi os eſt, Ouario eſt magis plana.

Loc. cit. lib.9.cap.11 ECHINOMETRA quoque Ariſtotelis, & Plinij, ac ſi Echinorum Mater, ſeu Matrix ſit, ad latus ſuperioribus aſiſtit: Matrem dixi, non quod in hoc genere mas à feminâ diſtinguatur, cum nec ex ſemine, nec ex ouo Echini generentur, ſed ſponte in mari naſcantur, vt oſtracodermata: hoc tamen nomine, vt quibuſdam placet, decorari poteſt, quia cæteros Echinos corpore, & calycis magnitudine ſuperet: teſtam namque Rapi modo in vaſtitatem extuberantem habet, cuius pars ſupina eſt, prona vero plana: aut ſecundum alios, quoniam aculeorum proceritate alijs Echinis præſtat.

Animal illud Zoophytum breuiſſimè delineatur, quod ſponte ſine ſenſu ferè prouenit, & in ſaxorum rimis deliteſcens, ac inter Algas, non adhærens, ſed abſolutum Fruticis vitam viuit: ab Ariſtotele, & Plinio Pulmo marinus nuncupatus, *Hiſtor. anim. lib.5.c.15.* vel à Pulmonum noſtrorum figurâ, vel ab eorumdem ſubſtantiâ laxâ, molli, & foraminibus plenâ: huius etenim corpus, quod pilæ marinæ modo rotundum eſt, vireſcit, foris ſubſtantiâ feltro ſimile eſt, intus totum fiſtuloſum, veluti ſpongia Aplyſia: in mari aquâ plenum cum ſit, graue eſt, extra mare in ſe concidit, ac flaceſcit. Animal tegumentum hoc habitans, tardi admodum, & Saturnini eſt motus, quàm *Moral. quid Pulmo mari.* fortaſſe animalium naturæ conueniat, vt prouerbij loco de hominibus illis pigritantibus, & ceſſatoribus dici poſſit, *In Epidico.* qui hoſcitanter, ſegniterque aliquid faciunt. Vnde Plautus loquens de ſeruo illo lento, & pigro, dixit.

Lib.18.c.35 *Pulmo prius veniſſet, quàm tu aduenisti mibi:*

Plin.lib.32. Cap.10. Notat Plinius. Pulmonem marinum ſi per mare feratur tempeſtatis ſignum eſſe, & plurium dierum hyemem portendere: quò etiam lignum confricatum ita ardet, vt ſuâ luce *Ibidem.* facułam quoque vincat: nec non huius cinis alligatus egregiè menſes promouet, & Ælianus tàm pulmonis marini, *Hiſtor. anim. lib.13.c.27.* quàm Torpedinis carnes in aceto putrefactas, & mento aſperſas

perſas fugam pilorum facere dicit.

In hunc gregem reconditur & illud Zoophiton in mari naſcens, quod mediam inter plantas, & animalia habet naturam, ita vt nec ſtirps, nec animal dici poſſit, ſed medium quoddam inter vtrumque, non ſecus, ac ſpongia, eſſe videtur: quod ſanè cum formâ manum humanam quodammodo repræſentet, Manus marinæ nomine à Geſnero honeſtatur; *Lib 4. de aquatil.lib.* & ab Ennio matricula, vti à Theophraſto Mazina Piſcis. *lib. de Piſcib.*

TETHYAM Ariſtotelis in hoc maritimo promptuario cerne- *Lib. 4 de partib. anim.* re datur, non certè illam Neptuni coniugem, & fluuiorum Nympharumq; matrem, de quâ fabulantur Poëtæ.

Duxerat Oceanus quondam tirannida Thetyn. *Ouid. lib. 3. Faſt.*

Sed quam ex teſtatorum genere eſſe tradit idem Ariſtotel. naturâ ſnâ parum à Plantis differentem, ſpongijs tamen *Loc. cit.* viuaciorem notans, vt potè quæ propiùs ad animalia accedat: necnon ſaxis adhærere ſcribit. Plinius Tetheam fœ- *Lib. 32. c. 9* minino genere fungorum potius genus, quàm Piſcium facit, & folijs marinis (ſed rectius ſcopulis) adhærere dicit, necnon torminibus, & inflationibus occurrere refert: Ouum Gallinaceum figurâ, & magnitudine æquat exangue hoc, cuius teſta veluti corium, calloſaque materia in læui membranâ compacta eſt (vnde calus à Niphio dicitur) in ſuperficie fuſca apparet, inæqualis, & rigida eſt, extra aquam enim diu conſtitit, & rugas iam contraxit, intus argentea, & læuis eſt. Tuber à Theodoro vocatur, quòd Tubera terreſtria, formâ ipsâ repræſentet, nullisque fibris & capillamentis nixa notetur. Sponga Venetorum vulgò eſt, quia manibus violentius compreſſa, ſpongiæ modo, humorem, quem ex foraminibus admodum exiguis accepit, ex eiſdem quam longiſſimè Syringæ inſtar eiaculet.

Ne quid autem in meſſe hâc pelagiâ collectum, haud deſcriptum dicatur. Teſtudines quoque ipſas, ob varias formas, & amplitudinem commemoratione dignas, recenſere placet: idque eò magis, cum in hoc irrationali animante virtus non ſpernenda ſit inſita, cuius medio commemorationis gratiam apud homines eſt promeritum: tradit namque S. Baſilius. *Ex t. Hom. 9* Animal hoc ſui naturâ ſtupidiſſimum, ignauiſſimumque,

in re tamen medicâ ſibi eſſe ſapientiſſimum; nam ſi veneno ſit ictum, herbam nouit, Prunellam, ſiue Brunellam, conſolidámve minorem nomine, à quibuſdam Bugulam vocatam, quâ ſibi medendo veneni vim extinguit; vnde edocti homines aduerſus ſerpentium morſiones medicinam hanc ſibi pararunt: Muſæum Calceolarium Teſtudinis marinæ Indicæ caput prægrande admodum, & eiuſdem Animalis tegumentum, ſeu teſtam admirandæ magnitudinis habet, nec mirum, tanta etenim in hiſce animantibus amplitudo comperitur, vt, referente Alberto Magno, Concha qua teguntur, ſit in Cymbæ vſum hominibus conuerſa: & Solinus iuxta Trapobanem Inſulam Teſtudines tantà magnitudine eſſe teſtatur, vt earum teſtæ domum efficiant, & numeroſam familiam non arctè recipiant: quod & Plinius habet: hoc idem affirmat Ælianus: & qui nouum orbem peragrarunt, nec non res Indicas admirandas literis mandarunt: referunt, illis in maribus ampliſſimas eſſe Teſtudines, & tantâ frequentiâ maris ſuperficiem aberrare, vt pręconcurſu nauigia progredi impediatur.

Anim. li. 24. in Teſtudine. Cap. 24.

Lib. 6. c. 22. & 24. & Lib. 9. c. 10. lib. 16. c. 17.

Altera quoque reſeruatur Teſtudo ex Mari Britanico expiſcata, quam ſi corticatam nuncupes, nomen propriè aptabis. Hæc namque duro, & cruſtoſo, aſperoq; in tegumento, veluti cortice eſt cooperta: quæ & ſi terreſtribus, ac lutarijs teſtâ, & capite haud diſſimilis videatur, magis tamen grande habet caput: quod numquam in teſtâ recondit, ſed ſemper exertum habet, & ceruicem tantum pro arbitrio modò extendit, modò contrahit: cui natura tribuit partim pedes, partim pinnas, & has duris aculeis munitas, quibus veluti remigando per æquora vagari poſſit.

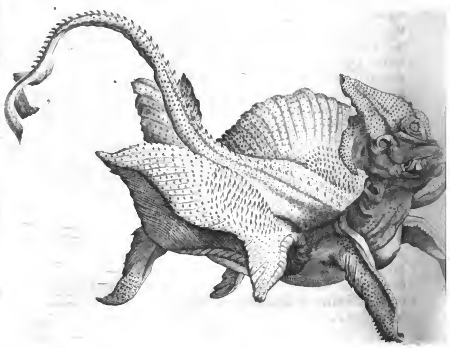
Non illud inſtrumenti Muſici genus Chelyn nimirum hoc loci deſcribere eſt in votis, quò Mercurium fuiſſe delectatum tradunt Poëtæ: ſed Teſtudinis Nili Alumnæ tegumentum, quod vt viſu pulcherrimum, ſi ſpectes, non abſimile illi inſtrumento eſſe dices: parte namq; ſupinâ planum eſt, & latum, pronâ verò conuexum, & ex ſex aſſulis contextum, angulos acutos efficientibus: huius totus ambitus rotundior eſt, præterquàm in caudâ, quæ in longum, & acutum deſinit.

Cernere

Cernere quoque eſt χιλώνιον Teſtudinis marinæ: à Geſnero ſub hoc nomine deſcriptæ, quo tegitur animal terreſtri teſtudini ſimile, præter magnitudinem, & pedes, quos vt Vitulus marinus habet: inſtar ſcuti, & Galeæ formatum videtur hoc tegumentum, in ſubſtantiâ durum, & firmum, in colore nigrum, quod varijs marginibus, & coloribus ita affabrè eſt ornatum, vt naturam artem ſuperaſſe dixeris; parte anteriori, quâ potiſſimum caput animal exerit, armati militis cum ſuo ſcuto, quaſi formã exprimit: vndè apud antiquos Miles vocabatur. Attendat obſecrô voluptuarius, reique Venereæ omninò deditus, quæ de Teſtudinis marinæ naturâ ab auctoribus traduntur. Hæc Sole eſtuante, quo acrior eſt in eius radijs vis, in ſummitate maris ſe exponit, ſuiq; oblita ita exſiccatur, vt ſe amplius in gurgitem immergere nequeat; quo fit vt Piſcatoribus præda reddatur. Hoc exemplo motus diſcat, à caliginosâ voluptatis libidine, eiusque pernicioſiſſimis hamis ſe totum abdicare, paratam ſibi perniciem non expectans, ne conſumptis diuitijs, corpore exuſto, & animæ incolumnitate deperditâ, cum non poſſit aquis ſanctiſſimis diuinæ gratiæ ampliu ſe immergere, Diaboli animas Chriſtianas expiſcantij eſca, prædaq; euadat: & cum veræ laudis guſtum non ſentiat ob luxuriæ morbum, quo mens & ſenſus ſtupeſcunt, viuens cunctorum ſit ludibrium.

Lib 4. de aquatilib. et lib. de Oviparis.

Moral. quid Teſtudo marina.

Monſtruoſum hoc animal, quod ſpectandum exhibetur, formam illius virulentiſſimi Baſiliſci imitari dices: caput namque (non ſecus ac hoc delineatur) veluti Diademate, ac coronâ regiâ exornatum habet; non abſimilem coronæ illi, quâ antiquitus latronũ Reges coronari conſueuerunt, quod latrocinandi arte præfulgerent: corpore eſt pauſillo, in colore fuſco, à cuius vtraque parte inferiore Pinnæ, perindè ac alæ in altum eminent, vt fatereris alatum eſſe Draconem, & ad volandum agilem; ni mare ipſum hoc aleret: ſcias namque, ne quid mendacij hoc noſtro in Nomenclatore

repe-

reperiatur, Baſiliſcum non eſſe, non eſſe Draconem, ſed eſſe Piſcem, maris alumnum, Raiam nimirum læuem, in hanc formam manu artificis fabrefactam.

BATIDIS Græcorum, & Plinij: ſic nuncupati, quod caudam quibuſdam aculeis armatam habeat, ad ſimilitudinem Rubi Sentis, mora agreſtia producentis, quæ Græcę βάτος dicitur. Raiæ latinorum Piſcis lęuis, plani, & cartilaginei, vterus numeroſiſſimè fœtificans, muliebri non diſſimilis, teſtaceâ ſubſtantiâ formatus; ſeu (vt alij) Teſta Oua concludens, quadratam, quæ exprimit figuram, demptis angulorum appendicibus, quę vno latere longiores ſunt ſimiles folijs Gladioli herbæ, altero verò breuiores, latiores, & replicatæ: ob quam formam illi ſupellectili haud diſſimilem, quo dormientium capita ſuffulciuntur, Puluinar à quibuſdam vocatur. *Lib. 32. c. 7 & 11.*

RAIÆ cauda longa, ſed flexibilis, color cui eſt corneus, tota aſpera, nec non vndique frequentiſſimis, & aſperis aculeis, incuruis, & triplici ordine diſpoſitis conſperſa: illud inſtrumenti genus, quę imitari videtur, quo Fullones pannos curant, & poliunt, & quod totum aculeis ferreis conſertum eſt: vnde Raiæ illi ſpicei, cui cauda hęc eſt annata, pereleganter facit Rondeletius, cum Fullonicę nomen indiderit.

Poſtquam autem quid ad Raię vterum, & eiuſdem caudam ſpectat, iam eſt dictum, quid etiam moralitatis à piſce hoc inſigni pietate dotato, ellici detur, ſuccintè habeas: Commemorat Olaus Magnus. Hominem naufragum in mari natantem, à canibus piſcibus tanto cum numero, & impetu, huc, & illuc impelli, vt ne dum crebris morſionibus, ſed & pondere in profundum eum demergant, & deuorent: Vbi vero Raia Caniculis ſuperuenerit, vt iniuriarum vindex, & pietatis amans, pro viribus graſſatores abigit, hominemque vt enatet, adiuuare omni conatu tentat. Quod ſi detur ſpiritu vitali deſtitui: non patitur hominis cadauer à monſtruoſis pelagi beſtijs deuorari, quinimo illud ſemper tuetur, vſquequò Mare ſeipſum purgante, ſurſum feratur: cernique hoc miſerabile ſpectaculum teſtatur hic Auctor in *Moral. quid Raiæ piſcis. Lib. 21. c. 22*

Moraliter quid Rata pietas. Nouergicis oris. Ad quam animantis bruti pietatem (cum nihil homini proprium magis eſſe debeat, quam aliorum aduerſam fortunam miſereſcere, vndè Seneca iniquum eſſe dicit, collapſis manum non porrigere) excitari vnusquisque debet, ad opem afflictis ſemper ferendam: eoſque tutandos contra improborum morſiones, ac iniurias: & quò pij nomen mereri poſſimus, Theſaurumque in Cœlis nobis parari detur, homini paupertatis naufragio immerſo, & in miſeriæ, infœlicitatiſque lectulo iam demortuo ſuccurrere potiſſimum expedit: quod enim vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, admonet ſalutis humanæ Redemptor
Solom.c.17. Chriſtus. Et qui deſpicit pauperẽ, exprobat factori eius: Qui verò homini pauperi dat terram, Cœlum accipiet, qui numum, accipiet Regnum, & qui micam, accipiet totum, & quicquid pauperi dabimus, nobis ipſis dabimus.

PASTINACÆ Latinorum piſcis marini plani, & cartilaginei, quem Τρυγόνα Græci nominant, Aculeus ille, ſeu Gladius, ad caudæ longæ radicem, fundúmve decumbens, &
Lib.9 c.40. eminens, quo vt tradit Plinius, nullum vſquam execrabi-
lib.32.c.11. lius, nihil vſquã venenatius: arbores infixas radices necans, arma, vt telum, perforans vi ferri, & veneni malo: cui aſ-
Exã.Hom 7 ſentitur & S. Baſilius, nec non Albertus Magnus: Ælianus
Anim.li.24.
Lib.2.c.36. quoque ſcribit, *Ex omnibus animantibus infeſtiſſimo, ac periculoſiſſimo aculeo Paſtinacam præditam eſſe, vt & celeriter non modo homines, ſed & animalia ipſa perdere queat, ſi eum ad maximam arborem, & vegetam, ſummeque virentem admoueas, & defigas, haud ita multo poſt, folia omnia decidant, arborque veluti magni Solis ardoribus exſiccata prorſus exareſcit:* & alibi.
Lib.8.c.25. *Paſtinaca* (inquit) *marina cum natandi cupiditate eſt affecta natare poteſt, cum rurſus volandi ſtudio tenetur ſurſum verſus ſublimis volat, Aculeum mortiferum habet, &c.* Vnde mirum videri non debet, ſi piſcatoribus ob execrabilem illam virulentiam aculeus iſte adeò formidabilis ſit; ab omni namque medicinâ ita inuictus exiſtit, vt icti ad paucas horas occumbant, niſi certiſſimis remedijs, exhibendo nimirum coagulum leporis, vel hædi, aut Agni in vino ad dragmæ

pon-

pondus, eiſdem ſuccurratur. Hoc Telegonum Vlyſſis filium à Matre Circe veneficâ donatum fuiſſe ſcribit Oppianus, atque illo haſtili ſuo infixo, Patrem ad tumultum excitum, vt ſuis opem ferret, ſed inſcienter, interfeciſſe: Radium eſt Latinorum, quod inſtar Radij hic piſcis, dum capitur, miro aſtu, & nocendi libidine erigat hoc veluti aculeatum telum ſubſtantiâ duriſſimum: Diſcas ex hoc aſſentatoris mellita verba, & illecebras euitare, hic enim (vt altera Paſtinaca, quod pro arbitrio ſuas edit operationes) omnia ad voluntatem ſemper loquitur, & ad ea quæ placent ſolum reſpiciens, ex illius ore verba expanduntur, quæ ſanè dulcia, ac blanda apparent, attamen veluti tela peſtifera in corruptionem, & perniciem animi prolata, aures noſtras perforant.

2. ἁλιευτ

Moral. quid Paſtinacæ gladius.

SOLE, & Stellis Mare quoque ipſum, vt & Cœlum, exornatum eſſe patet; ſi quis reperiatur incredulus, Muſæum adeat Calceolarium, ibi namque Solem Piſcem inuiſere dabitur, cui nomen crediderim impoſitum à ſimilitudine formæ, quã ad Solem hoc noſtrum Hemiſphœrum illuminantem, vt à pictoribus delineatur, habere videtur: inſtar Stellæ marinę ac ſi radij Solares eſſent, ſuos quoque radios expandit hic Piſcis, qui tamen breues, & minimè aſperi, ſed veluti ex ſquamis compoſiti è rotundi corporis circumferentiâ, enaſcuntur: aculeis paruis ſunt muniti, necnon in angulum acutum deſinunt: in huius corporis medio Roſæ pictæ figura expreſſa cernitur.

Poſt Solem conſpiciuntur & Stellæ Piſces magnitudine variâ videbis namq; Stellas magnas, cuius radij circa rotundum corpus diſpoſiti, initio ſatis lati, angulum obtuſum, qui in fine conſtituunt, alias contemplari datur mediæ magnitudinis, nec nonnullas minimæ figuræ; quod ſi haſce cũ Stellis illis, quæ in firmamento, Cœlum ab excellentiâ vocatò continentur compares, Stellas, tàm primæ, & aliarum magnitudinum in mari, vt in Cœlo reperiri dices. De Piſce hoc ſcribit Ariſtot. inquiens. *Stella Piſcis adeo naturá calidus eſt, vt omnia contacta protinus decoquat; detrimento etiam ſummo Echinis Euripi & Pirrheni eumdem eſſe confirmat. Forma*

Anim. lib. 5. cap. 15.

eius

eius Stellis, quæ pinguntur, ſimilis eſt: quem locum mutuatus eſt Plinius noſter: cum dicit, *Claros ſapientiæ auctores video mirari Stellam in mari. Ea figurâ eſt parua admodum, caro intus duriore callo: huic igneum feruorem eſſe tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat:* & alibi. *Stellæ maxima cruſta intectæ oſtreis tàm crudeliter inimicæ ſunt, vt hæc ipſa exedant, ac conficiant:* hoc idem affirmat Ælianus, quo loci rationem inſidiarum, quas Stellæ Oſtreis moliuntur, deſcribit: monearis ex hoc, Meretricum captioſos aſtus, ac earum illicita commercia euitare: caue ne pedes intra teſtas tuæ domus inſigant, hæ namque ſuo contactu cum probè caleant, homines diſſolui, ac colliquari, corpus ſuum promiſcuè cuicumque appropinquari ſinunt, quò diuitiæ abſumantur, corpus exuratur, ac anima tandem arbitrio Luciferi ſubijciatur: monſtra ergo hæc aſpera rumpe, ac fugias, ſicq; Marcellus eris, & lilijs diuinæ gratiæ anima cumulabitur tua.

lib.9.cap 60 — *Lib.9.c.22.* — *lib.9.cap.22* — *Moral. quid Stella piſcis.*

Cruſtacea quoque, & teſtacea in ſerie hac maritimâ ſuum habent locum. Eſt Nympha Speuſippi, ob pulchritudinem crediderim, & pelluciditatem ſic nuncupata, quibus dotibus non ſecus ac Nymphæ Deæ à Poëtis finguntur, conſpicua apparet. Sub ſquillarum ſpecie iurè venit cenſenda, corpore namque (quod cruſtis tenuibus, albis, & ſplendentibus compactum eſt, quamuis alijs ſquillis longius, & ampliori formâ) aculeis, corniculis, & caudâ ijs eſt adeò ſimilis, vt Squillam omnimodè repræſentet. Mantis marinus à Rondeletio nominatur: forſam quod corpore longo, gracili, & circa caudam latiore Beſtiolę illi ex Locuſtarum genere, quod Mantis, & præcans Deum cõmuni vocabulo dicitur, reſpondent: Cicadam marinam vult eſſe Bellonius, an rectè legas Rondeletium.

Reperitur quoque Cancellus ex cruſtaceorum genere, locuſtis, vel Aſtacis ſimilis, corpore longo, & ex rubro flaueſcente in Buccino Concha, quam ſibi pro domicilio, dum vitâ frui dabatur, elegerat, emortuus adhuc reſidens: cogitur namque hic Concharum hoſpes, cum nudus naſcatur, ne ita facilè à cauſsâ externâ lædi poſſit, ob corporis partem

tem poſteriorem,& hanc mollem, in tegumentoque externo egentem, hanc abſcondens diuerſari. vnde Bernardus Heremita vulgò dicitur: & Scaliger vacuarum teſtarum inquilinum nuncupat, quòd Conchas, quas ad litus inuenit,pro ſui conſeruatione, & habitaculo ingrediatur: cuius mirandum inditum ingenium explicauit Ariſtoteles, & Ælianus: O dura, & infelix illorum Aulicorum vita, qui vt noui Cancelli alienis ſeipſos protegere veſtibus,ac domibus,diù, noctuque ſudant.

Exc.cõn. Cardanum 242. deſp.2.
Anim.lib.5. cap 15.
Lib 7.c.26.
Moral. quid Cancellus.

SCYLLARVM & videbis ex Cancrorum paruorum ſtirpe, in Neritâ Conchâ incluſum,quo loci viuens,eodemmet motus ingenio,ac ſolertiâ,quâ & Cancellus,ſuas ſibi parauerat ſedes, vt ſcilicet iniuriæ ob paruitatem opportunus,hanc euitare poſſet;de hoc ſcribit Plinius. *lib.9.cap.31*

LEONEM Mare alere certum eſt, hunc eumdem in Muſæo exſiccatum cuſtodiri, certo certius apparet: non ſanè monſtrum illud villosâ cute, magnitudine, & figurâ Leonem animal terreſtre horrendum, ferarum dominum referens, quod ſedente Martino Quarto Pontifice Maximo Romam delatum ex Vrbe veteri perhibetur; ſed verus Leo delineatur ex cruſtatorum genere,vt aſpectu digniſſimus, ob id minimè contemnendus, à colore flauo, vt notat Rondeletius, quo coloratus eſt, dum viuit, & è mari captus educitur, Leoninam pellem referente, & quod etiam hirſutus ſit,nomen adeptus. Aſtaco corporis ſpecie, qui eſt affinis, ſed Brachia longiora habet, forcipes cuius ſunt teneræ, ac latiuſculæ, & horum ſciſſura maior, quàm in vllo alio cruſtatorum genere, pro corporis ratione; hunc Plinius inter Cancrorum genera collocauit, nominans Carabos, Aſtacos, Mæas, Puguros, Heracleoticos, & Leones; & alibi notam addit, quâ à ſimilibus ſecerni poſſit; inquiens. *Sunt lacertorum genera, Loligo volitans, Locuſtæ, Lucernæ, Liparis, Lamyrus, Lepus, Leones, quorum brachia Cancris ſimilia ſunt, reliqua pars Locuſtæ.* *lib.9.c.31.* *lib.32.c.11.*

CANCRVM & alium ſpeculari datur, formâ paruum cuius teſta media humani cordis figuram exprimit, chelas aculeatas in extremo nigreſcentes habet, quæ vt pedes, omnes

nes hirſutæ ſunt.

CANCER, & alter aſſeruatur, dices Paguro ſimilem, cum tamen non ſit; coloris eſt fuſci, aculeos in fronte habet, nec non in lateribus, cuius teſtę pars prona aculeis eſt aſpera, & hirta; pedes Paguro aliquantulum longiores ei ſunt.

Recolere Iubet, quæ de Cancrorum ſolerti ingenio in inſidijs ſtruendis Oſtreis ipſis, pro harum carne exedendâ, quâ viuunt à S. Baſilio traduntur. *Cancer* (inquit) *Oſtrei, & Conchæ carnem appetit, ſed difficilis captu eſt illi hæc præda propter teſtæ munimentum: infracto enim ſepto teneram carnem, natura muniuit, quapropter etiam teſta intectum hoc animal appellatur. Et quia duæ cauitates exactæ inter ſe adaptatæ ipſum Oſtreum ambiunt, ac complicant, neceſſario inefficaces ſunt Tincarum Cancri forcipes. Quid igitur facit? Cum viderit in tranquillis locis Concham voluptuoſe apricantem, & ad radios Solis plicas ſuas expandentem, tunc ſanè, clanculum calculo immiſſo, prohibet complicationem, atque ita inuenitur id, quod viribus deeſt, verſutiâ obtinere, ac ſupplere.* Hæc Baſilius Sanctus: Quæ eadem ab Iſidoro, & Alberto Magno commemorantur. Sed vt finis tandem cruſtaceis ipſis imponatur: reliqua proſequamur, cruſtâ intecta.

Exã. hom. 7.

Lib. 12. c. 6. Anim. li. 24 in Cancro

ASTACVS Græcorum, & Latinorum, non fluuiorum, ſed maris alumnus, Aſtaco tamen fluuiatili corporis habitu ſimillimus, & ſi in illo corporis ſtructura, Chelæ, & alia multo maiora ſint, quam in hoc: à cuius formâ Gammarum Gaza vocat: & Ariſtoteles ex Locuſtarum, non Squillarum genere eſſe vult: quem inter cruſtata animalia in aquis marinis degentia enumerandum ſcribit: purpureum, & ſaturatum colorem in hoc non videbis, quo dum vixit erat infectus, ſed quia coctus, & elixus in rubrum eſt mutuatus. Elephantus fortè eſt Plinij: Locuſtarum generis, pedibus quaternis: biſulcis: pręterea brachia duo, binis articulis, ſingulis forficulis denticulatis, vt Plinium ſcribentem recitem: Vt autem ſcias, recordationem quamdam ſuorum conuictorum in Aſtaco ineſſe, referam quid Ælianus ſcribat: *Si quem Aſtacum* (inquit) *comprehendiſti, cum longiſſimè exportes, relicto ibi ſigno, vndè ipſum cępiſti, eodem cum ipſum vndè compre-*

Hiſtor. anim. lib. 4. c. 7.

lib. 32. c. 11.

Hiſtor. anim lib. 8. c. 23.

comprehenſus fuerat irrepſiſſe reperies, ſi inquam modò ita ex mari exportaueris, vt deindè ſic propè depoſueris, vt in mari adrepere queat.

ASTACI marini adeò pręgrandem Chelam in Muſæo ſeruat Calceolarius: quam ſi dices puerile brachium æquare, ridiculum non erit.

MAIA fœmina ex Cancrorum marinorum genere, à Gazâ ob magnitudinem fortaſſe ſic nuncupata, quod cęteris Cancris, quamuis maioribus ſit grandior: etymologiâ deſumptâ à Maia Græcorum, quæ Amitam ſignificat, & quæ maior dicebatur Aui, & Auiæ Amita, aut quia cum omnium Cancrorum ſit maxima, quaſi obſtetrix dici poſſit, ſi cum Pagurorum paruitate, tāquam cum infantibus comparetur. Araneus eſt marinus Gallorum ob ſimilitudinem, quam cum Araneo habet. Genuenſium, & Venetorum Granceola, & Speculum eſt, à ſpeculis in huius teſtis eleganter incluſis. Cancer eſt Pelagius, non vt Paguri inter ſaxa, & in ſicco vitam degens: cuius tota cuppa aſpera eſt: cuſpidatâ fronte horridâ, prælongis cruribus, exilibus, & propterea imbecillis, bene vnguibus muniti cui ſunt pedes.

MÆA & alter Cancer, in latitudine, & longitudine maximus, cui teſta eſt leuis, laterum ambitus in ſemicirculū deſinunt, pedes octo (vt delineationi à Rondeletio ex Ariſt. exhibitæ inhæream) & breues habet pro corporis magnitudine, Chelas duas, dextram maiorem ſiniſtra. Chelarum extremæ nigreſcunt; cornua quatuor ante oculos protenduntur: quem Cancrum omnium maximum eſſe tradit Ariſtot. à Venetis Granciporrone vocatur ad differentiam fortaſſe illorū Cancrorum, qui ob paruitatem Granciporri dicuntur; quamuis ſuperioribus haud multum formâ diſſimiles. *Lib. 4. de part. anim. cap. 8* *Loc. cit.*

PAGVRVS Plinij: altera Cancri ſpecies, poſt Mæiam maxumus, qui & ſi ab Oppiano imprudens dicatur; quòd nonmodo in mari, ſed & in ſicco eiectus, vel captus pugnam cum laceſcentibus audacter ſuſcipere tentet: attamen ſapientiæ nomen huic attributum videtur, & vt prudentiæ, conſilijq́; ſymbolum è collo Dianæ Epheſię olim fuit ſuſpenſus: ille enim (referente Æliano) more Serpentum, qui exuuium ſuū *Lib. 9. c. 31. lib. 1. ἁλιευτ* *Hiſtor. anim. lib. 9. c. 43.*

N mu-

mutant, ineunte Vere teſtâ veteri exutus, aculeis armiſque ſpoliatum ſe ſentiens, inter ſaxa latet; & ſibi ipſi diffidens neminem aggreditur: ibiq; degit, vſquequò alia teſta renaſcatur, & duriuſcula euadat, vt poſſit contra laceſcentes arma, forcipes nimirum ſuſcipere: cui non inconcinnè homo ille aſſimilari poterit, qui mutatis moribus, & vitiorum exuuio ſpoliatus, ſe totum ad comparandas virtutes dedicat: Eſt & aliud ex eodemmet Æliano in Paguris admirandum: muſicę nimirum Lenocinijs à piſcatoribus capi. *Hi etenim* (ne ab Auctoris verbis diſcedam) *in latibula abditi, primum vt ad inſtrumentum quoddam muſicum piſcatores ſuauiter canere ingreſſos audierint, ſtatim tāquam amatorio quodam ad exeundum non modò inducuntur è latebra; verum etiā voluptate allecti extra mare egrediuntur, hi quidem retro ad tibiam canentes cedunt, illi autem ſequentes in arido comprehenduntur.* O miſerrimum, ne dicam deteſtabile genus illorum hominum, qui Pagurorum more in latibulis carnalitatis, & concupiſcentiæ vitæ curſum agunt, à meretricum cantus ſuauitate, ac ſi ſint nouę Sirenes, & mollibus illecebris, veluti quâdam magicâ ratione illecti, eò tandem paulatim ducuntur, vt ad mortem corporis, & animę perniciem incaute ferantur.

Morel. quid Pagurus

Hiſtor anim. lib. 6. c. 30.

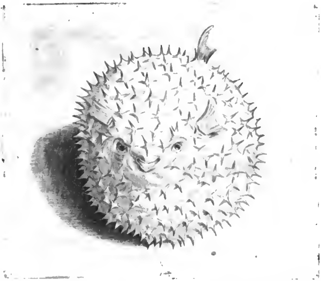
Moraliter rurſus quid Pagurus

Inter piſces marinos, Orbem piſcem, quem duriſſimum eſſe piſcium genus tradit Plinius, deſcribere minimè placuit, ne aquarum generali collectori, mari inquam, fluuia comparaſſe, dici poſſet: non enim hic piſcis Maris, ſed Nili Ægypti fluuij fœtus eſt: corpus informe habere videtur, totus namq; è capite conſtat, nullo alio apparente membro: qui ob rotundam, ſphœricamq; figuram, quam repræſentat, Orbis appellatur. Os habet paruum, vnicum illi vtrinque eſt foramen, quo & cibum aſſumit, & excrementa eiectat; Cutis eſt dura, quā aculei parui, quibus eſt tota conſperſa, aſperam efficiunt: Piſcis, qui dum viuit, omninò ventos flantes abhorrere, & ſubterfugere dicitur: quâ enim parte flant, ac ſi eſſet ira percitus, oculos ita diſtortos dirigit, vt Strabonem eſſe dices: exſiccatus verò, & cubilibus affixus, caudâ, veluti ſigno, ſpirantis venti partem demonſtrat.

Lib. 32. c. 2

Alteram quoque cernere eſt Orbis ſpeciem, quem ſi ſcutarum nun-

nuncupes abs re non erit: cauſſam nominis os illud dabit, ſcuti forma,quod in eâ parte,vbi in terrenis animantibus pectus eſt, vice ſterni habet: Capite magis exerto à naturâ eſt dotatus, quàm ſit ſuperior. Oris ſciſſura eſt maior: à capite vſque ad caudam, quæ lata eſt, oſſa oui figurâ ſunt diſpoſita, inter quorum interualla aculei interiacent.

Piſcis hic, quem imaguncula hæc refert,ob raritatem ſpeculandus exhibetur, præ formâ ſphericâ, quam elegantiſſime refert, inter orbis genera enumerandus meritò venit: in quo autem à ſuperioribus differat, breues illi, ſed firmi aculei, quibus hinc indè vniuerſum corpus fuſco colore notatum, ita riget, vt non niſi manuum lęſione tractari poſſit,hoc nobis manifeſtè indicant: quem ſi ſpinoſum, aut Echinatum nuncupaueris; nomẽ rei perpulchrè aptabitur: ſcias autem non Nili, ſed maris Indici occidui eſſe alumnum, & vt quid rarum à ſolertiſſimo Sprecchio Calceolario tranſmiſſum.

Digitized by Google

Lib.8.c.35. SCINCVS animal quadrupes Nilo peculiare ex Plinio: ſatis longus, & ventroſus, ſquamis paruis, & frequentibus tectus, quibuſdam lineis per dorſum alternis faſciculis, & ijs punctis albis notatis diſtinctus, ad Veneris ſtimulos excitandos ſummè optatus; quod & apud Magiæ ſcriptores leges, & huiuſmodi quædam apud Dioſcoridem, & Plinium reperies: Crocodilus minor quorumdam: quia eamdem naturam cum hoc habere credatur. Lib.12.c.60 lib.28.c.8.

SCINCVS alter ex Scythiâ: ventroſus ſanè, ſed minutulus admodum, ac multo minor ſuperiore, cuius pellicula, quæ vniuerſum corpus tegit, ſquamoſa eſt, nullæ tamen lineæ, nec faſciculi in illa conſpiciuntur.

SCINCVS & alius, ſed minutiſſimus: qui digitum indicem longitudine haud excedit, non multum ventroſus, & totus nigricans: ex quodam flumine diſtrictus Vicentini. Quorũ omnium carnes præmanſæ, ſed à peritiſſimo pharmacopœo lege artis præparatæ, laſciuiæ cupiditates plurimum accendere valent; vt dici non immeritò poſſit.

Si genus hoc piſcium nunc ſcanderet æquora pinnis
Retibus officium fœmina quæque daret.

Cum Muſæum ingrederis, caue tibi à Crocodilis magnæ, & paruæ magnitudinis, ad illius parietes appenſis, ne præ monſtruoſitate compaueſcas, cũ mortem moribus aſſuetis inferre neutiquam poſſint; quia exſiccati, & immanitate illâ innatâ erga homines ſunt deſtituti: eò namque loci animalia hæc contemplari dabitur, oris hiatu amplo ad voracitatem ſummè apto; dentibus longiſſimis, & validiſſimis quibus conterunt: vnguibus acutiſſimis neci dicatis: cute ſunt intectâ corticeâ durâ, & contra omnem ictum inuicta: vt certè inſpicientibus terrorem incutere dices; vt inde apud Ægyptios, ſub Crocodili formâ ſymbola perniciei, ſalacitatis, furoris, latrocinij, helluationis ſint expreſſa ex Pierio Valeriano. Animal eſt quadruples, Niloticum, naturâ timidum, improbum, & malitioſum, cui ex Plinio noſtro hoc vnum inter alias proprietates eſt peculiare, vt quamdiù viuit creſcat, viuit autem longiſſimo tempore, vt ob id ex paruâ origine in Lib. 29. in Crocodilo lib.8.c.25.

maxi-

maximā molē creſcat,& immenſæ proceritatis cernere liceat. Bellua terribilis contra fugaces,& fugax contra inſequentes quæ ambulando in terris vſum, & natandi in aquis potiſſimum Niloticis officium habet: vnde noctibus in aquis, die verò in humo quieſcere ſcribit Herodotus; & vtrumque hoc ratione teporis.

Supereſt adhuc vt Caſtor inter animalia ambigui victus reponatur: à dictione græca γαςὴρ ſic nuncupatus, quæ ventrem ſignificat; eſt namq; animal ventroſum: Fiber eſt latinorum, à fibris, ideſt amnium ripis, quas incolit: Animal eſt amphibium, in vtrâq; ſede viuens, nam (vt Æliano placet) die in fluuijs abditus ætatem agit, nocte in terrâ vagatur; morſu eſt præmunitū horrendo, vt arbores iuxta flumina veluti ferro cędat; quibus, ò admirandam huius animalis induſtriam, latibulā, ſeu cauernas vice domumcularum miro ordine in ripis amnium ſibi extruit: Cum enim animal ſit natura prouidum, quo ſe tutum præſeruare poſſit à fluminum, aut imbrium illuuionibus, coadiuuantibus alijs ſuæ ſtirpis, qui omnes gregatim ad excidendos dentibus arborum ramos eunt, tranſportatis pro conſtruenda domo lignis, prioribus pedibus foueam ſibi cauat, eamque lignis à ſe cæſis ita affabrè ſtruit, vt vel decreſcente, vel increſcente aquâ partem anteriorem in ſicco, caudam vero, ne quid de propriâ naturâ ſibi deroget, in aquâ habere poſſit: modo etiam in proprijs cauernis ſolaria bina, & terna mira ſolertia pro ſui tutella conſtituit, vt imminente periculo, ſuperiora inhabitet, inferiora ſint ad aquarum incurſiones tantummodo excipienda: cute ſpiſſa, & villoſa tegitur hoc animal; pedes priores Simiæ pedibus, quibus Sciurorum, vel Simiarum ritu tamquam manibus cibum ori admouet, poſteriores Anſerinis ſimiles habet, quibus vt & cauda, quæ prægrandis, lataque eſt, & ſquamis piſcium ſquamoſorum more obtecta, veluti gubernaculo vtens, per flumina vagatur: Sed antequam è Caſtoreano ſignificatu egrediar, placet renarrando repetere, quæ de inſtituto quarumdam gentium in edendis carnibus huius animalis à Valeriano in Hieroglyphicis

lib. 6. cap. 33

Lib. 3. c. de Fibro.

phicis annotantur: ſcribit hic Auctor, ne ab illius verbis diſcedam, *Populos pleroſque, qui noſtræ pietatis ritu viuunt à Ponto, & Septentrione in Pannoniam vſque porrectos, anterioribus Fibri membris pro carne veſci, poſterioribus piſcis loco: caudam vero eius animalis, quæ præpinguis eſt, ſalitam plurimum, conditamque pro tarico, hoc eſt ſalſamento piſculento habere, eamque ieiuniorum tempore, quo nobis ex conſtitutione Pontificia, carnibus interdictum eſt, menſis inferre; ea vero illi ratione ſe tuentur, quod poſteriores Fibri partes, aquis ſemper innatantes piſcem dicant, & eſſe arbitrentur.* Hæc ex Valeriano: quibus hoc etiam addi poteſt: tantæ fortaſſe frigiditatis illorum crurium carnem eſſe ob diuturnam harum partium in aquis permanentiam, vt quemadmodum caro teſtudinis terreſtris lege Pontificia non eſt ieiunantibus interdicta, ita & hæc admitti poſſit; Olaus quoque Magnus ſcribit, Caudam, & pedes poſteriores huius animalis, quod in aquis quieſcant apud gentes Septentrionales pro piſcibus in eſcis haberi. *Lib. 18. c. 4.*

Fibri teſtes: an potius tumores illi in inguinibus animalis innati, & naturali membranâ concluſi, non adulterati, ſed legitimi, qui Oui Anſerini magnitudinem non excedunt: ijs odor eſt grauis, & virus redolens, guſtu ſunt acri, amaro, & mordente, vt ſternutamenta olfactu moueant, qui tamen in re medicâ maximas præſtant virtutes, & parandæ Theriacæ ſunt accommodati: Tradit Plinius: quod Caſtor à venatoribus inſectatus abijcit teſticulos ſuos, à ſe dentibus ſpontè abſciſſos, noſcens ſe eorum cauſsâ peti, cum ij ad multa medicamina ſint neceſſarij, hoc idem affirmat Solinus, & Ælianus: attamen Albertus Magnus veritatis maximus perſcrutator id falſum eſſe aſſerit: notans, dici Caſtoreum à caſtrando, non quod ſe ipſum caſtret, vt habet Yſidorus: quod etiam hiſce carminibus expreſſit Iuuenalis in Satyris referens ad amicum Coruinum tempeſtatem illam procelloſam Catulli, in qua hic vitæ ſuæ plurimum timens, quaſi cum ventis paciſcens, ſuppellectilem ſuam in mare proijcere cœpit, quò leuior facta nauis, tempeſtatem

lib. 8. cap. 30

Cap. 18.
Loc. cit.
lib. 22. anim. in Caſtore

Originum lib. 12. cap. 2 in Caſtore

tan-

tantam aut ſuſtinere, aut ſuperare poſſet.

Imitatus Caſtora, qui ſe
Eunuchum ipſe facit, cupiens euadere damno
Teſticulorum: adeo medicatum intelligit inguem.

Sed quòd ob caſtrationem maximè quæratur, hinc Caſtorei nomen eſſe hoc animal adeptum: *Falſum eſt enim*, ſcribit ille Magnus Albertus; *quod agitatus à venatore, neque vllâ aliâ ratione periculum poſſe declinare cum videat, caſtret ſeipſum dentibus, & proijciat Caſtora morſu auulſa: & quod ſi alia vice caſtratus exagitatur, erigendo ſe, palàm faciat venatori ſe illis carere:* hoc idem in Plinio Sextius diligentiſſimus medicinæ negat: quinimo paruos eſſe, ſubſtrictoſq;, & adhęrentes ſpinæ, nec adimi ſine vitâ animalis poſſe affirmat. Loc. cit. lib. 32. c. 3.

Decreueram hoſce lapillos, qui deſcribendi ſe ſe offerunt, ſectioni lapidum includere, ſed quia maris, fluuiorum, & lacuum ſunt partus, ne aquatilia terreſtribus miſcere videar, ſatius fore duxi marinæ huic ſectioni pro appendice illos adiungere.

SPONGITES Plinij Spongiæ nomen repręſentans, quia lapis in ſpongijs natiuus, ac in earũdem latebris, ex ſalſo ſucco, qui maris eſt proprius, concretus, in lapideamque ſubſtantiam, & ſi non omnimodè duram, quia friabilis, condenſatus: Cochleæ inſtar eſt perforatus, & quidem vtrimque color huic ineſt in cinereo albicans, per quam feltro ſimilis: Techolithos à nonnullis vocatur, quia cum vino potus renum calculos frangat: Lapis Cappadox aliorum, vt potè qui ex Cappadociâ conuehitur, laudatiſſimus, & probatiſſimus ſit ad hoc munus obeundum. Huius lapidis mentionem facit Galenus, cui vim frangendi attribuit, non tamen ita validam, vt lapides in veſſicâ comminuat, improbans quoſdam qui id ſcriptum reliquerunt: verum qui in renibus conſiſtunt, rumpere: veluti ſunt lapides illi, qui ex Cappadociâ conuehuntur, quos in Argalo naſci aiunt: ſoluuntur autem hi in ſuccum colore lacteum, ex quo liquet, quod extenuandi vim obtinent, abſque vt inſigniter calefaciant: vnde in Nephriticis compoſitionibus ex mente Aſclepeadis ponendos eſſe ſcribit. Lib. 36. c. 19 & lib. 37. c. 9. ſimp. med. cap. de lapid. Lib. 10. de comp. med. ſ loc. cap. 2.

TIBV-

TIBVRONIS piſcis maximi, & truci aſpectu, vitam qui in Mari Indico ducit, adeò inſigni corporis robore, vt hominem ictu dentis ſecet medium, & deuoret: lapis ex eius capite extractus, ſatis magnus, in colore albicans, in pondere grauis, & ex parte concauus; quem ſi guſtaueris, inſipidum dices; cuius puluis, vt ex Nicolao Monarde habetur; vtiliſſimus fertur Nephriticis, & aduerſus Vrinæ difficultates.

simpl. medic. Hiſt, cap. 32

CORACINITES: lapides duri, oſſeæ veluti ſubſtantiæ, in colore candidi varias qui exprimunt formas: ſic nuncupati, quia in Coracine Piſce ex ſquamoſorum genere (Venetorum Peſce Coruo, à nigredine fortaſſe quâ tegitur) capitis parte poſteriore generentnr: Dolori illi proficui, qui Colon inteſtinum infeſtare ſolet: horum puluis aliquâ diureticâ aquâ mixtus, & ebibitus nedum generatinnem lapidum in renibus prohibet, ſed & genitos diſſoluit: vti etiam, non ſecus ac de lapide illo Nephritico habetur, ita & hi brachiorum pulſibus alligati, quâ parte dolor exagitat, Nephriticum dolorem compeſcunt; & vrinas remorantes mouent. Vice annulorum digitis manuum geſtati hęmorrhoidas tumentes exſiccant, & cruciatus in illis exiſtentes mitigant.

lib. 37. c. 10. SYNODONTITÆ: lapides à Plinio Gemmæ dicti; quia in candore ſplendere quoquomodo videantur; formam habent oblongam, alterâ tamen parte gibbam: cauſsâ nominis, quòd in cerebri ventriculis illorum Piſcium marinorum inueniantur, qui Synodontes vocantur, & apud Columellam Dentrices ſunt.

LAPILLI rotundi, globi dimidiati figurâ inſtar oculorum, coloris vt plurimum albicantis: qui in Cancris fluuiatilibus, fœmellis potiſſimum reperiuntur; quo tempore à tegumento teſtaceo denudantur, & nouam induere inchoant teſtam; in quibus inſignis eſt facultas ad coagulati ſanguinis diſſolutionem, & expulſionem: vti etiã in confringendo calculo renum intus exhibiti, plurimum valent.

CARPIONIS Piſcis Benaci Lacus Ditionis noſtræ Veronenſis peculiaris alumni, ob eius carnis bonitatem, ſuauitatem, & ſub-

& ſubſtantiam inter lautiores diuitum menſas celebratiſſimi. Lapilli: in illius faucibus reperiri ſoliti, quorum figura triangularis eſt: exteriùs colorem habent candidum, intus ſubflauum: calculoſis & ij ſubuenientes. Hoc tamen peculiare habent vt intus aſſumpti, bilis flauæ ebullitioni aduerſando, illam compeſcant: triti, & in puluerem redacti, ſi cum lanugine, quæ in malis Cidonijs hæret, miſceantur; & in nares inſuflentur, hæmorargiam ſiſtere dicitur.

Nec ſunt ſub ſilentio prætereundæ Synodontis maxillæ: quæ & ſi pro vſu medico nihil veniant æſtimandæ, attamen vt habeas, Calceolarios rerum varietatibus ſemper fuiſſe delectatos, & hæ exhibentur: fului ſunt coloris, quaternos habent dentes caninis ſimiles, inter alios paruos denticulos, quibus reliquum maxillarum eſt ſerratum, eminentes.

Non ſilebo etiam Hippuri Ariſtotelis, Piſcis illius maxillas, dentibus exiguis, ſed acutis vndique munitas: qui in Hiſpanico Mari frequentiſſimus viſitur. *Hiſtor. anim. lib. 5. c. 10.*

Dum ſingula hæc omnia, horis quidem illis, quæ à re, & ſtudijs medicis omninò ſunt remotiſſimæ, beneuolentiâ incitatus, quâ ob laudatiſſimos mores, FRANCISCVM CALCEOLARIVM Compatrem, ſummè amandum proſequor, ex animo dictarem, dubius an aliquid ſit omiſſum, quod ad aquatilia ſpectet: per Muſæum non inuitus ſpaciando, Ἐχενηῒς Græcorum ad manus venit: cui à firmandis, ſiſtendiſque non retinendo, ſed adhærendo nauibus, à Suidâ Ναυκλάτης, & à Latinis Remoræ nomen eſt attributum: *Ruant namque venti*, (vt legitur apud Plinium) *& ſæuiant procellæ, imperat hic piſcis furori, vireſque tantas compeſcit, & cogit ſtare nauigia: quod non vincula illa, non Anchoræ pondere irreuocabili iactæ, &c.* ob id cum piſce hoc pelagio, paruo quidem, ſed ob vim admirandam, quâ pollet, maximi nominis, (& ſi Fracaſtorius noſter fabuloſum hoc credat) manus ſcriptioni, quæ erat dicata, firmabitur; & finis ijs erit, quæ è mari in celeberrimum hoc rerum ferè omniũ naturalium Theatrum ſunt recondita: hoc vno conten- *Lib. 32. c. 7*

N tus,

tus, me, quicquid in hiſce maritimis declarandis annotaui, illud omne non ſine vigilijs, & aliquo ſtudio à ſcelectiſſimis Auctoribus collegiſſe, atq; in vnum hoc corpus ſummâ fide conglobaſſe: faxit Deus, vt res, quæ ſubſequentibus Sectionibus inſeruire debent, ita pleniore calamo poſſint delineari: vt ſummè optarem, ni in ambiguo verſaretur animus, ne in aliquâ ex hiſce ſectionibus ob Soli ſterilitatem, meſſis diminuta pullulet: id vnum tamen ſciat Lector, me omne ſtudium, & operam nauaturum, vt res illæ vberiore quo fieri poterit apparatu redundent. Interim ſingula omnia non diſtortis oculis, nec animo ſcabie infecto, ſed candido, & hilari fronte ſuſcipito.

Digitized by Google

SECTIO SECVNDA.

QVÆ TERRARVM GENERA, OCHRAS, RVBRICAS, SALES, ALVMINA; SVLPHVRA; ET BITVMINA PATEFACIT.

Digitized by Google

SECTIO SECVNDA.

TERRARVM naturam, quas non lethiferi, ſed ſalutares ſucci imbiberint, ac earumdem præpotentes facultates, qui exactè cognouiſſe ſapit, ſuimetipſius tutiſſimum propugnaculum aduerſus morborum incurſiones hoſtiles dici meritò poterit: mente namque percipere illi dabitur, quanti valeant ad corporis humani ſanitatem cuſtodiendam, quibus viribus polleant contra morbos, corpora noſtra infeſtantes, optimè calebit, ac denique ex illarum reiterato vſu, (qui tamen in debitâ, & congruâ quantitate eſſe debet,) ſui corporis incolumitati peregregiè conſulet, quâ præſente, Amphione Sicyonio Poëta exclamante, amœnum gratijs Ver floret, ſine illâ, nemo beatus: Veneranda Terra mater, propter eximia merita, in humanam naturam collocata, ac ſi ſenſu eſſet prædita, maternâ hac veneratione digna, ex cuius ſinu, veluti fœcundiſſimo vtero, tales quibuſcumq; gemmis præcioſiores fructus pullulant. Humaniſſima, blandiſſimaq́ue nutrix, in cuius gremio tàm carè, & benignè, tenerrimâq́ue dilectione nobiliſſimi hi fœtus fouentur, ac aluntur: Beatus, fœlixq́ue ille Vir, cui pro ſanitate conſeruandâ, vitâq́ue producendâ, ſuccos adeò ſalutiferos, à fructibus hiſce emanantes, delibare datur; qui quidem cum non tàm corpori, quàm animo prodeſſe poſſint, & vtriusque mala expurgare valeant, dicere ille audebit, mentem ſibi eſſe ſanam in corpore ſano: Quò ergo extra iactantiam, beneuolentiæ aliquid, (abſit à gloriolâ verbum,) apud homines mereri, & captare videar, ſingula illa terrarum genera, ac earumdem vires naturales, (quàm breuiſſi-

mè tamen,) deſcribere ſtudebo, quæ in quotidianum vſum medicum apud CALCEOLARIVM aſſeruantur: vt Terras Samiam, Lemniam, Armeniam, Pnigitem Galeni, Ampelitem Dioſcoridis, Eretriam, Chiam, Selinuſiam, Iluanam, Mondeuicam, Liliam, & Melitenſem, quibus addere non diſplicebit Alanam, Ruſmam, Cimoliam, Saponariam, & Puteolanam: quæ tamen omnes pro corporum diuerſi generis commiſtione, ex quibus fiunt, varios ne dum colores ſuſcipiunt, & in lucem prodeunt, ſed & in ijs multiplices, & variæ redundant facultates, diuerſis infirmitatibus, vſuiſque non vno accommodatæ: In hâc pariter Claſſe ad proprias ſedes in Muſæo, Bolos ipſos contemplari datur; ſunt enim & hi terrarum ſpecies artificum miniſterio, vt magis ac magis illarum vires eluceant ab omni impuritate, & quacumque materiâ fœciali expurgati, ac in varias formas effigiati: Vt Bolum Luteum Galeni ritè lotum, & exactè elaboratum, qui tunc temporis ex Armeniâ ad nos tranſportatur, Ochræ foſſili in colore haud abſimilem, qui tamen digitis attritus, ob duram eius conſiſtentiam, & lapidi æquandam, manus neutiquam inquinat, quinimo ſe totum ſplendidum reddit, qui etiam & ſi igni iniectus, non ſecus, ac Ochra, in purpureum mutetur colorem, ob ſubſtantiam tamen argiloſam, quam ab ortu habet, in duritiem maiorem tranſit, quod in Ochrâ, ob eius conſiſtentiam laxam, non apparet, ab igne etenim friabilis fit, & redditur. Bolum luteum alterum, ſub nomine Theophraſti inuentoris, qui promulgatur, Boli lutei Galeni colorem, ſed obſcuriorem referentem. Bolum Sleſianum tactu lubricum, & ſaponi ſimilem, qui in aquâ citiſſimè ſoluitur, quique Bolum luteum Theophraſti in colore imitari videtur, & ſi non ita fuſcus ſit, ſed veluti in fuſco candicans appareat, & ne fraudem concepiſſe credi poſſit, proprijs ſignis, triplici nimirum montium connexu iuſculptus, cernitur, quod ex Monte Acuto in Sleſianâ Prouinciâ terra hæc effodiatur, ac poſtmodum expurgata, in globos orbiculares formetur. Bolum Sabaudicum, in colore Rubricæ æmulum,

Bolus luteus Galeni.

Bolus luteus Theophraſti.

Bolus Sleſianus.

Bolus Sabaudius.

quem

quem Colles Beatæ Virginis Montis Vesſuli dant. Bolum Toccalium carnei coloris. Bolos ex Mateolo, Apuliæ diſtrictu, in colore varios, qui tamen omnes, non ſecus ac calx, acrimoniæ non ſunt immunes, tùm quia terra hæc acrem ſuccum aliquem biberit, tùm quòd etiam ab exhalatione acrimoniam hanc acquirat, aliquid igneæ qualitatis retinendo: quamuis inter hos maior, & minor guſtanti appareat acrimonia, prout magis, ac minus à calore, in terræ viſceribus exiſtente; illorum materia concoquitur, & ad ſtrictiorem vſtionem reducitur, magisque, aut minùs de exhalatione participant, & vſtionem ſunt paſſi; ſic enim generari ſapores, vt & colores tradit Ariſtoteles, ex exuſtâ materia, quæ ſecundum magis & minùs, omnimodas accipit formas ſaporum, & colorum. Bolum Getulum Ochræ colore. Bolum Tellinum, cuius color eſt fuſcus, quaſi ſub nigro ferro ſimilis. Bolum Agricolæ, iecinoris colorem præſeferentem, quem ex Boëmiæ fodinis ſiue argenteis, ſeu alterius materiæ metallicæ, ferreę potiſſimum opiparis extractum crediderim, ex metallorum enim venis hę terræ eorum naturam pręſeferunt, vt Rubrica ferri, Ampelitis Bituminis, Melia aluminis, Chia Nitri, & ſic de alijs. & denique Bolum illum, qui communiter Bolus Orientalis dicitur, cui vulgus hominum Boli Armeni nomen attribuit, quod præteritis annis Bolus ille luteus, qui tunc temporis ex Armeniâ aſportatur, nondum notus in Italia eſſet: an vero Bolus hic vera terra Lemnia ſit, vt doctiſſimi quidam Viri affirmare videntur, non ita liberè aſſerere auſim; & ſi enim qui ad nos defertur, ſanguineâ totus rubeat ſubſtantiâ, & Lemnium ſigillum imitari in colore videatur, poteſt tamen & hic ab impoſtoribus adulterari, (vt valdè ſuſpicor) non tamen Gleba hæc illas conditiones omnimode participare videtur, quæ terræ Lemniæ à Galeno aſcribuntur. non enim Minio in colore proximam dices, ſi manibus tractetur, has inficit, ſi linguæ applicetur, aliquantulum qualitatis mordentis redolere fateberis, quæ ſingula à terrâ lemniâ omnino abſunt. & quod maiorem mihi ſuſpicionem adaugèt, eſt, Boli illius adeò copioſiſſi-

2. Meteor. cap. 3.

Bolus Getulus.

Bolus Tellinus.

mam meſſem ad nos ex Orientalibus tranſportari. non enim crediderim ex Lemno Inſulâ, terrę illius ita numeroſum expiſcari prouentum, rara namque eſt, nec ità publicè venditur, vt ex Viris fide dignis, qui Inſulas illas peragrarunt, mihi eſt relatum; quinimò nec cuiuis ſuum portorium ex eadem extrahi licet. ſed vbi primum pingue illud lutum in paruâ lacunâ, conturbatâ aquâ, fuerit collectum, quod æſtuante Caniculâ fieri ſolet, à Viris huic muneri obeundo, mandato Regio, deſtinatis, ſigillo imprimitur, deinde Turcarum Imperatori tradetur, qui poſtea Magnatis, vt vnicum contra venena præſidium, munificentiſſimè diſtribuitur. quibus rationibus motus, Bolum illum quiduis aliud, quàm veram terram Lemniam ſpirare crediderim; non negarim tamen, ex Lemno Inſulâ, ſub nomine Boli Orientalis, ad nos peruenire Glebam quamdam, non autem in tantâ copiâ, vt communis Bolus Orientalis; quæ, modò vitiata non ſit, Rubricæ Lemnię in colore, & viribus eſt par, quam ſeruare Calceolarivm, paulò inferius explicabitur. Singuli hi Boli ob præſtantes virtutes, quibus naturaliter pollent, & venenis reſiſtunt, nec non Antidotis illis commiſceri ſolent, quæ venenis contra ſunt, vti etiam aduerſus febres malignas, peſtilentialesq́; plurimum valent. Sed ad terras ipſas, quarum & ſi apud recentiores medicos non ſit frequens ille vſus, vt antiquitùs eſſe ſolebat, fortaſſe quia, præuijs Clariſſimorum hominum ingenio, & operâ, aliæ ſint repertę terrarum ſpecies, vi, & qualitate innatâ ſuperioribus æquandæ, aliæ ſint excogitatæ alexipharmacæ compoſitiones, quæ bonitate, & pręſtantiâ cum illis decertent, nihilominus, vt cuiuis innoteſcere poſſit, Calceolarivm, Aui perhonorificè acta irritantem, nullo vnquam ſumptui, nulloque labori parcere, quominùs pro medicorum arbitrio ſingula illa omnia in promptu habeat, quæ ad rem medicam faciunt, ob id terris hiſce illi eſt in votis, Muſæum ſemper exornatum habere. ſic & mihi in illius, & Legentium gratiam, earumdem ortum, & vires, ex ſceleɑiſſimorum Auctorum fonte collectas, &

quo-

Digitized by Google

quotidianâ experientiâ comprobatas, deſcribere, nil tędij erit: Placet autem à terrâ illâ, vti nobiliſſimâ, & maximarum virtutum initium ſummere, quæ cum ex Samo Inſulâ Maris Sonij, effodiatur, & cui Patria nomen fecit, commemoratione dignum habet ſolum: in illâ namque Iunonem ortum traxiſſe, educatam, & Ioui nuptam fuiſſe, teſtantur, qui fabuloſas Gentilium Deorum hiſtorias ſcriptis mandarunt, vnde & Iuno Samia fuit vocata, & à Samijs, vt Dea Inſulæ tutrix, colebatur. Ciuem habuit Pythagoram, ex Demaratho, vel vt alij, ex Mneſarcho in illâ natum, ſummum inquam illum, celeberrimumque Philoſophum, in quo admirando quorumcumque gentium applauſu, ſcientiarum omnium exactiſſima cognitio mirificè enituit, cuius etiam probitas, & vitæ abſtinentia in qualibet re, quæ & animum deturpare, & corpus inficere valeret, cunctis venerabilem fecerunt, vt ob id non minus vera, Pythio Apolline loquutum eſſe; legere ſit, vnde Ouidium de hoc ipſo talia dictare non piguit. *Metam. 15.*

Mente Deos adijt, & quæ natura negauit
Viribus humanis, oculis ex pectore hauſit.

In hac pariter Inſulâ, decimâ ſextâ Olympiade, tempore Nummę Pompilij, illam ex Sibyllis natam eſſe, ex Euſebio habetur, quæ exinde Samia eſt dicta, & quæ poſtmodum vaticino ſpiritu, ne dicam quaſi prophetico, afflata, regnante Ioſiâ Rege Iſrael, Deum vnum prædicauit, & de Chriſto Redemptore hæc prædixiſſe, legitur. *Tu enim, ſtulta Iudæa, Deum tuum non cognouiſti, ludentem mortalium mentibus, ſed & ſpinis coronaſti, horridumque fel miſcuiſti.* Vndè mirum videri non debet, cur in hac noſtrâ terrarum enumeratione, quæ ob vim naturalem alexiteriam, pharmacodes, ſeu medicamentoſæ, meritò nuncupandæ veniunt terrę Samiæ, quid primum attribuere placuerit: cuius in re medicâ vſus præ cæteris à Dioſcoride, & Galeno traditur, qui genus Cretæ naturalis leuiſſimum, candidiſſimum, mollè, & fragile, ſolaria oblonga habens, & linguæ applicatum, vehementer adhęrere dicit, nec non ob inſitam facultatem

In Temporũ Theſauro.

Lib. 5. c. 129
Lib. de ſimpl. medic. cap. proprio.

quæ

quæ huic attribuitur, refrigerandi, & aſtringendi, ad ea facere, quæ inſtantius ſtringere volumus, notat, vt Cœliacis, & id genus alijs fluoribus, & alibi de hâc eâdem agens (& ſi Samium Aſtera præferre videatur) ad ſanguinis, expuitiones, vndequaque natas, perſcribit, exulcerationibus dyſentericis, antequam putreſcentia euadant vlcera, prodeſſe docet, Vteri cruenta profluuia iuuare tradit, aduerſus phlegmonas calidas, vt mamillarum, & teſtium, & Bubones incipientes, nec non fluxiones podagricas, & denique vbi refrigerare ſtatutum eſt mediocriter cum mitigatione, & lenitione conuenire ait, quo loci etiam vtendi modum edocet, nec non abluitione minimè egere admonet, quod ſponte morſu careat, & eius naturam retineat. ad vlcera interna conſolidanda optimum eſſe remedium affirmat; ſudores quoq; immodicos cohibere, & ex aquâ bibitâ ad ſerpentium morſus venenatos, ac omnia venena valere, quotidianâ experientiâ comprobatur; Et quamuis in huius terræ cognitione nonnulli, & ſi non infimæ claſſis Viri, titubare videantur, ſuſpicantes, legitimam ad nos tunc temporis non tranſportari, nihilominùs hoc vnum certò certius ſit, quæ inter Muſæi Calceolarii parietes reconditur, vt & Aſter, lapiſque Samius, non ſpuriam, & vitiatam, ſed genuinam eſſe, eiſdem namque conſtat notis, quæ à Dioſcoride, & Galeno legitimæ attribuuntur. eſt etenim candidiſſima, mollis, rara, leuis, pinguis, & friabilis, guſtanti ſaporem in pingui dulcem ſpirat, ideo boni ſucci, & quia pinguis glutinoſa, linguæ namque admota, illi vehementer adhæret, quia rara leuis, in totâ enim eius temperie, quam in commiſtione qualitatum inuicem ſibi parauit, capere potuit multum aëreę ſubſtantię, quæ leuitatis eſt cauſſa, vnde dicebat Galenus, terrę huius eſſentiam magis aëream eſſe, collatam ad terram Lemniam, cuius argumentū eſt leuitas ipſa: eſt pręterea friabilis, quia mollis, & ſicca, quę ſanè non ſecus ac alię terrę, quę cuiuſuis puritatis expertes, ſimplices non ſunt (modò tamen puritatis hic terminus terrę ſimplici concedi poſſit, quin aliquid aliud ſemper

11. de ſimpl. medic. facult.

4. meth. c. 17

Loc. cit.

Loc. cit.

per miſtum habeat) huiuſmodi ſaporem, colorem, & cętera conſequentia ex alteratione, & miſtione qualitatum inuicem eſt adepta: Syropicon à nonnullis, ex Dioſcoride, appellatur, Latini verò Collyrium dicunt, quia oculorum medicamentis miſceri ſoleat, quæ Collyria nuncupantur.

ASTER Samius, inter alterum huius terræ genus à Dioſcoride repoſitus. Terra & hic eſt candida, ſed prænotata glebofior: quia pinguis glutinoſa, & linguæ adhærens, vt ex Galeno habetur, quam tenacem, & viſcoſam nominat, ſpiſſa eſt præterea, ob id grauis, & ſi cũ terrâ Lemniâ compareτur, leuior ſit eâ, cruſtoſa eſt, denſaque lapidis modo, cui ſtellæ nomen videtur attributum, quòd ſtellę imago, ſicut in terrâ Lemniâ, Capræ ſigillum in illa imprimeretur, & hoc veriſimilius videtur, quàm, vt alij autument, quia in eâ micæ, inſtar ſtellarum internitentes, conſpicerentur, id namque neminem habere auctorem, vſque adhuc annotare eſt datum. Terra hæc, ex Galeno, præter aſtrictionem, & frigiditatem, glutinoſum quoddam cum habeat, ſummè, vt & terra Lemnia, ſanguinis reiectationibus opitulatur: hâc etiam vti præſtantiore illâ, quæ Collyrion ab aliquibus vocatur, ſemper vſum eſſe, legitur, fortaſſe quia, (eodem teſte) hâc magis tenuium ſit partium, & maioris in deobſtruendo, ac penetrando efficaciæ, ob id ad morbos extirpandos, ac prauæ eorumdem qualitati reluctando, idonea magis; quamuis huic altera Samiæ terrę ſpecies, ex Dioſcoride præferatur. Aſter quoque Samius, vt Tragachanta, Gummi, & Amylum inter leuiſſima medicamenta à Galeno reponitur, quę in arterię inflammationem principijs adhiberi debent.

Lib. 5. c. 129 *9. de ſimpl. medic. facult.* *1. de ſimpl. medic. facult. cap. 2. & 7. de comp. medic. s. loc. cap. 4.* *4. de comp. med. s. l. c. 1.* *Loc. cit.* *7. de comp. med. s. l. c. 1.*

Samius lapis à Dioſcoride & hîc annotatus, qui in terrâ Samiâ, vt in proprio vtero incluſus, inſtar Aëtitis lapidis, reperiri ſolet, & quia probatiſſimus, ideo pręnarratis candidior, & durior magis, eiſdem pollens viribus, quibus & terra Samia, facultatum etenim illarum meritò particeps eſſe debet, quas hæc ob alterationem, & miſtionem ſuccorũ eſt naturaliter adepta, cum illius ſit fœtus, vndè vim aſtri- *Lib. 5. c. 130*

cto-

Loc. cit. ctoriam, & refrigerantem ei ineſſe, ſcribit Dioſcorides: in potu exhibitum ſtomachicis prodeſſe notat, & ad fluxiones oculorum, nec non ad vlcera cum lacte, efficacem eſſe dicit: partus accelerare, & conceptus cuſtodire, vt Aëtites, creditur: Hoc lapide, ex Plinio, antiqui illi, auri laborandi artifices, pro nitore, Auro, & Argento comparando,
Lib. 36. c. 21 vti erant aſſueti, tunc temporis autem apud noſtrates Aurifices Terra illa Alana, quam Tripulim vocant, in vſum venit: Exhebenum eſt Zoroaſtris, quod ex candido, quia
Lib. 37. c. 10 leuis, & ſpecioſus factus ſit Gemma, ſic referente Plinio conterraneo noſtro.

Terræ & illud genus in Muſęo repoſitum cernere eſt, quæ à Patriâ nomen ſumpſiſſe videtur, eſtque terra illa ex Lemno Inſulâ Maris Ægęi, hodie Stalamine vocatâ, quę ſub nomine terrę Lemnię à Dioſcoride, & Galeno adeò celebratur,
Lib. 5. c. 33 9. de ſimpl. med. facult. vt vim illius antidoti habere prędicent, quod contrà pernicioſa venena, & morſus illorum animalium, quę virus eiaculantur, valere dicant; & Auicennas Lutum diuinum hanc nominat, quoniam prima, quę ipſam accepit, fuit mulier Diuina, nomine Bartamiſe, quę ſic referente hoc Arabum Principe;
Lib. 2. tract. 2. cap. 42. *Tale lutum ex lacunâ quadam, in monte rubeo exiſtente, accipiebat, & ad ciuitatem deferebat, & ponebat in aquâ, & fiebat ſicut puls, & dimittebat ipſam poſt motionem fortem quieſcere, donec reſidebat, & effundebat ab ea illam aquam, accipiebatque rem groſſam, & proijciebat eam, & vtebatur quod ex eâ pingue erat, & viſcoſum, & faciebat ex eo lutum, ſicut cera.* Hęc Auicennas, cuius verba immutare non placuit, ne quid ex ijs detrahere, aut addere exiſtimari poſſet:
Loc. cit. Galenus terrę huius tres videtur conſtituere differentias. Vnam, quam nulli alio, prętor Sacerdotem, qui Dianę ſacra faciebat, attingere licebat, & Dianę ſigillo, quod capra eſt, vbi primum larga aquę effuſione, & emaceratione, ac tandem exſiccatione depurata, & à quauis materiâ lapidosâ, ſeu arenosâ expurgata imprimebatur, nullo tamen
Loc. cit: admiſto ſanguine, vt cenſet Dioſcorides, quem Galenus
Loc. cit. repręhendere videtur; ſponte namque rubra eſt: vndè hic Auctor

Digitized by Google

Auctor Milthon Lemnium, ideſt Rubricam Lemniam vocat, quòd eumdem colorem Rubrum, quem, & Rubrica, obtineat, & ſi inuicem differant, hęc enim colore rubro, quo eſt infecta, tangentium manus contaminat, illa verò neutiquam; & hæc erit fortaſſe illa terra, quæ in Glebæ modum formata, ſub nomine Boli Orientalis, in Italiam tranſportatur (modò tamen vitiata non ſit.) Secundam huius terræ differentiam Rubricam eſſe fabrilem, citato loco, ponit Galenus, quæ manus tangentium inficit. Tertiam, ob facultatem abſtergentem, quam ab ortu habet, mundandis veſtibus, vt Creta Fullonica, in vſu eſſe notat: In delicijs CALCEOLARIIS, & Capræ ſigno notata extat, nec non è proprio loco effoſſa, expurgata tamen, viſitur, quæ rutilum colorem adeò viuaciſſimè imitatur, vt Rubricam Synopicam eſſe dices; quam cum Plinius Minio proximam fecerit, non malè eſt actum: Hanc Conradus Geſnerus, pro verâ Lemniâ à FRANCISCO CALCEOLARIO Seniore, Viro ſummè induſtrio, accepiſſe fatetur: Hæc ſimiliter vt probatiſſima, & quæ illas habet conditiones à Dioſcoride, & Galeno, vt ſceleͤctiſſimæ, & non adulteratæ attributas, in compoſitione Andromaceæ Theriacæ, & Mithridaticæ confectionis, quæ præſtantiſſima Antidota ſummâ cum laude non ſemel tantum CALCEOLARIVS noſter publicè Veronæ eſt elaboratus, à Cl. Medicorum Veronenſium COLLEGIO, (in quo Viri, ob virtutis meritum omni laude digniſſimi, elucent) cùm ab vnguibus dignoſcatur Leo, ſingulis annuentibus admittitur: munda namque, & ideò laudatiſſima viſitur hæc terra, aliquantulum tenacitatis, & lubricitatis ob pinguitudinem ſpirat, ita vt & linguæ adhæreat, guſtu non mordaci eſt dotata, quod ſi aquâ reſoluitur, ſimilis fit molli cerę. Vndè non immeritò ob admirandas virtutes, quibus in re medicâ valet, apud Medicos celeberrima, & inter nobiliſſima alexipharmaca eſt connumerata. Sanguinis ex vtero profluuia, & fluxum muliebrem compeſcere, vlceribus prauis auxiliari, ac ad eadem contumacia, nec non ad venena valere, rabientiſque canis morſum curare

Lib. 35. c. 6

Lib. de fini lapid. cap. 4

Loc. cit.

rare

9. de ſimpl. med. facult. & 1. de comp. med. s. l. c. 8.

rare notat Galenus. Hoc etiam vnum de huius terræ prę-ſtantiâ, & nobilitate ex Scaligero non ſilebo. *Certè vt ſecunda: um qualitatum, quæ videntur conferre tamquàm inſtrumenta Idea ſua, terram hanc in venenum agere, etenim adſtrictione ſuâ videtur ſe ſe inter venenum, & cor interponere, præterquàm quod duas illas profert facultates, altera eſt, quâ petit cor, altera quâ tuetur certo, non fortuito auxilio.* Hęc doctiſſimus Scaliger: vnde & febribus peſtilentialibus, ob eiuſdem facultatem alexiteriam, præſto eſſe patet: an verò, vt apud nonnullos huius ſœculi Medicos inualuit vſus, in omnibus ferè febribus, etiam non peſtilentibus, poſſit abſque noxâ adhiberi, licet cum ratione ſuſpicari, ob eius namque craſſam ſubſtantiam, frigidum, & ſiccum temperamentum, cum partibus intimis poſſit adhęrere, nocumentum potius, quàm iuuamentum afferre valebit, augendo nimirum obſtructionem, & putredinem: Præter Rubricam illam Lemniam (quod etiam à Petro Bellonio in ſuis obſeruationibus de Lemno Inſulâ eſt ſcriptis traditum) varia terrarum genera eò loci eruuntur, nec mirum ſi in tot ſęculis in parua illa ſpelunca diminutus, ne dicam penè abſumptus, Rubricæ Lemnię ſit prouentus, aliud verò terrę genus in colore, huic diſſimile, ſubſit; in Italiam namque terrę ex hâc Inſulâ transferuntur, quę & rudes, nec non elaboratę cinereum ſeruant, & pariter carneum ſpirant colorem, quę ſingulę diuerſis characteribus Turcicis notatę, (fortaſſe quia, cum ei rei diuerſi Magnates pro tempore pręeſſe ſoleant, diuerſis ideo ſignis imprimantur) ſub nomine Terrę ſigillatę, aut Byſantinę, diuenduntur; pręſtantiſſima & hæc contra venena antidota, quorum omnium apud CALCEOLARIVM non parca eſt meſſis: ſingulis hiſce terris, & id genus alijs quàm plurimus Illuſtriſſimus NICOLAVS BARBADICO, Patritius Venetus, ob inſignem beneuolentiam, quâ FRANCISCVM CALCEOLARIVM Seniorem proſequebatur, illum humaniſſimè cohoneſtare non eſt dedignatus, quas acceptas, vt quid rarum, & eximium, referebat à quodam magni nominis Baſsà Turcio, dum man-

Exerc. 331 cōtra Cardan. diſput. 2.

Lib. 1. c. 14

dato

dato Auguſtiſſimæ, & Inuictiſſimæ Reipublicæ Venetæ, cui felicia omnia, & proſpera ſuccedant, vt auguror; & Deo fauente, ac Beatiſſimo MARCO Tutano ſpero, oratoris munus apud Turcarum Imperatorem ſumma cum dignitate, & laude obiret.

Nec ſilebo, Vaſa illa, numero multiplicia, quæ ex terris hiſce arte plaſticeâ ita peregregiè ſunt elaborata, ac ſi Dybutadis, aut Rhoeci, Theodoríve peritiſſimis manibus eſſent conſtructa, ſingula enim hæc omnia quòquò te vertas, & per Muſæum oculos diriges, de colorum amœnitate, & formæ præſtantiâ inuicem decertare dices, quod vnũ Calceolariæ ſolertiæ, ac in rebus peregrinis comparandis indefeſſæ diligentiæ attribuendum venit.

Etſi dum Bolos in terrarum claſſe recenſerem, Boli Lutei Galeni ſit facta mentio, adeò vt ſuperfluum videri poſſet, quippiam rurſus de illo in medium afferre, attamen cum huius vires non fuerint explicatæ, placet denuò, diffuſiore calamo rem hanc tractare. Et quamuis apud nonnullos doctiſſimos etiam Viros, inuaſerit opinio; Terram illam, quam Galenus, durante illâ immani, & graui peſte, cuius facies eadem fuit, vt eius, quæ Thucididis memoriâ graſſabatur, ex Armeniæ eâ parte, quæ Cappadociæ contermina eſt, ſibi delatam ſcribit, & quæ ab eodem magnopere commendatur, aut ignotam, aut certè ambiguam eſſe, & ideo illius vſum ſuſpectum haberi: nec fortaſſe id præter rationem, cum ſęculo hoc noſtro (à quâ regione tranſportatus, nondum compertum habeo) per manus hominum diuulgari cœperit Bolus quidam pallidus, ſubſtanriæ prædenſæ, eiſdemmet conditionibus refertus, quæ Bolo Armenio à Galeno attribuuntur: nihilominus ſcias volo, terram hanc, ex proprio Armenio ſinu delatam, apud CALCEOLARIVM reperiri (vt & Bolum illum diuulgatum pariter habet.) Gleba eſt enim, quæ iuxta Galeni mentem, colorem habet pallidum, (miror tamen, quomodo Auicennas terram hanc lutum rubeum, ad cinereum declinans dixerit, niſi fortè quid aliquid intelligere voluerit) denſior pręterea

9. de ſimpl. medic. facult.

Loc. cit. Lib. 2. trac. 2 cap. 413.

eſt, & grauior Aſteri Samio, ob id minus hoc aërea, promptiſſimè Calcis modo in leuorem ſoluitur, nec in hac, quia molliſſima, arenoſum quippiam cum aſperitate apparet. Facultatem huic ineſſe tradit ſummè deſſiccantem, & conſolidantem, quæ & ſi innatâ qualitate in illâ eluceat, vim etiam refrigerandi, quod terræ ſimplicioris eſt proprium, illi ineſſe dicendum eſt, vt in terrâ Samiâ, & Lemniâ; quæ omnes frigidæ ſunt, vt ſuperiùs eſt annotatum, ſiccant valdè, & à quacumque aſperitate arenoſâ ſunt liberæ, ſed facillimè in tenuem ſuccum ſoluuntur, vt non immeritò cum latè diffundi poſſint, & ſolidas partes adhærendo, eaſdem à quacumque malitiâ tueri, prauaſque humiditates illarum viſcoſitate (linguæ namque appoſitæ hærent) abſorbere, aduerſus venena, & morbos à venenatâ qualitate emanantes, præſtantiſſimæ prædicentur. Idcirco Galenus de terrâ hac Armeniâ agens, ad Dyſenterias, & Ventris profluuia, ad ſanguinis expuitiones, & Catharros, putridiſque oris vlceribus in primis illam conferre, notat, ad pulmonum vlcera, & ſedis fiſtulas contrahendas, vt quid ſingulare extollit: in peſte illâ, quæ Romæ graſſabatur, cum vino albo conſiſtentiâ tenui, aut admodum aqueo pro ratione vrgentiæ febris, bibita, vnicum fuiſſe remedium teſtatur, cum dixerit, quotquot medicamentum hoc bibêre, celeriter curatos eſſe, at quibus non profuit, omnes interiêre, ſcilicet cum nec alio quouis iuuarentur; ex quo colligi poteſt, ijs duntaxat non fuiſſe auxilio, qui planè erant incurabiles, & qui curari poſſunt, omnes hoc medicamento liberentur. Gleba Armeniaca à Paulo Ægineta, & Aëtio nominatur, & rectius quàm lapis Armenus, vt alij, quos deridêre videtur Galenus, & ſi enim, ob conſiſtentiam, lapidis potius, quàm Glebæ faciem præſeferre videatur, attamen terra potius eſt, quàm lapis, quia facillimè ſoluitur, & ex eodem Galeno, humidis rigari, patitur.

Loc. cit. (margin, beside "râ hac Armeniâ agens")

Loc. cit. (margin, beside "pidis potius")

Sed vt aliquid etiam de lapide Armenio dicatur, cùm & ipſe ex Armeniâ aſportatus, in hoc terrarum horreolo aſſeruetur. Scias, rem vnam, & eamdem non eſſe cum terrâ illâ

Arme-

Armeniâ, de quâ ſuperiùs, & ſi lapis & illa à quibuſdam dicatur. Hæc enim ex Galeni mente, pallidi eſt coloris: illi verò, ex Dioſcoride, & Auicenna, color cœruleus tribuitur: Meſues meliorem eſſe ſcribit, qui habet colorem medium, inter viridem, & obſcurum terreum, & Indum, & qui habet macularum diſtinctiones virides, & nigras, & qui non eſt lapidoſus, ſed facilis diſſolutionis in puluerem, quíve eſt tactu leuis, aſperitate carens. Plinius noſter Chryſocollæ modo infectum facit, optimumque eſſe dicit, qui maximè viret, communicato colore cum cœruleo. Glæbę Armeniacę facultatem valdè deſiccantem dat Galenus, molliſſimamque ſtatuit absque vllâ aſperitate arenoſâ. Lapidi Armeniaco facultatem ineſſe ſcribit reſolutiuam, & abſtergentem, dicens, extergere cum paucâ acredine, & minimâ Stypſi, & ideo ocularibus miſceri facultatibus, & per ſe ad pollinis læuorem redacto, vtitur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum. Vndè, & ratione coloris, & ob inſitam potentiam, alius à terrâ Armeniâ eſt cenſendus: Cœterum vt aliquid etiam de hâc colorum controuerſia dicatur, quæ huic lapidi diuerſimodè tribui videtur, ratione cuius à multis eſt dubitatum, an legitimus habeatur, crediderim, hoſce Auctores in eumdem ſcopum ſuas intentiones direxiſſe. Et ſi enim Dioſcorides illum præferat, qui coloris eſt cœrulei; videtur tamen quoquomodo innuere, viridem eſſe, cum eumdem coniungat cum Chryſocolla, etiam viribus, & ſi in efficacioribus: Et color ille Indus, quem Meſues illi tradit, Cœruleum ſignificare, apertè nobis demonſtrat Plinius, cum dicat: Indicum inter pigmenta eſſe, quod diluendo miſturam purpuræ, cœruleique mirabilem reddit. Cum ergò ex prænarratis, hic lapis ex Chryſocollâ, & cœruleo conſtet, quibus vis purgandi ineſt, quãuis Chryſocolla periculoſior ſit, cum ex Ære ortum ducat, & ad æruginem, accedat: nil mirum, ſi præter facultates, à Galeno illi attributas; Ex Alexandro Tralliano, virtus huic impendatur, dummodo tamen, iuxta eius doctrinam, benè ſit ablutus, & in catapotiâ eius modo reformatus, ſolutione

Lib.5.c.65
Lib.2.tract.2.cap.410.
Lib.35.c.6
Loc. cit.
9.ſimpl.med.
Loc. cit.
Loc. cit.
Lib.1.cap.de melancholia.

tione educendi coleram nigram, & veratro albo præferat. Aëtius quoque purgare atram bilem, & quicquid craſſum, & tenax commixtum ſanguini eſt, dicit: & Actuarius inter recentiores Græcos huius vires deiectorias optimè nouit. extant & apud Meſuem pillulæ de lapide Armenio.

Lib. 2. c. 47

Libello de cōpoſit. medic.

Cernere quoque eſt & in Muſæo lapillos quoſdam, ex Argenti fodinis compluribus in Germaniæ locis erutos, ſuperiori congeneres dices: quorum alij colorem habent viridem ad cœruleum inclinantem; in quibuſdam maculæ apparent in viridi nigricantes: in alijs vincit cœruleum, quales præferre videtur Dioſcorides: quidam alij ſunt maximè virides, & ex ijs (vt pictoribus magis expetiti) pigmentum illud Armenium paratur: quod vulgò vocat *Verde Azurro*, ac ſi diceres, viride cœruleum. Omnes tamen hi lapilli colorem Chryſocollæ referunt, ſed duricie præcellunt: quibus illam eamdem vim deiectoriam ineſſe crediderim (modo tamen congruâ abluitione ſint præparati) quam Trallianus miris laudibus ad debellandas omnes paſſiones ab humore nigro, & melancholico ortas, Armeniaco lapidi elargitur.

Loc. cit.

Hiſce terris, ingratus ſciem, ni illud genus Terræ connecterem, quâ, ex Iluâ Inſulâ maris Tyrrheni in glebas formatâ, ſub nomine Terræ Iluanæ, aut Boli candidi, & ſigillo Magni Ducis Hetruriæ notata, nedum Italia, ſed Germania, & Gallia gaudet, cum ſuperioribus, nedum ijſdem nomis, ſed & ipſiſmet viribus æquanda veniat: Terra eſt namque candidiſſima, molliſſima, & leuiſſima, tangentium manus nequaquam inficiens: tactu linguæ, & hæc vehementer adhæret: dentibus confricata, ſuccoſam admodum ſe planè facit: vt terram Samiam eſſe, meritò fateri poſſit: Teſtor Deum, me feliciſſimo euentu hâc terrâ in dies vti: præſtantiſſimumque eſſe remedium aduerſus febres illas, quæ ex venenatâ qualitate in humoribus exiſtente, ortum trahunt, quotidianâ experientjâ comprobo. Qudi dicam de mirabili huius vi, cum ſucco limonis miſtæ, in vermibus

bus puerorum deſtruendis, ac compeſcendis cruciatibus, & angoribus illis, quibus hi ob talia animalcula, adeò vehementer affligi ſolent, vt ſæpè ſæpius cum maximis parentum eiulatibus, miſerculi infantes ad mortem perducuntur? nec omittam, terram hanc adprimè obuiam fieri motibus illis conuulſiuis, quibus non rarò pueri tentantur, ob lapſum alicuius materiæ, malâ quadam qualitate imbibitæ, ad partes neruoſas: vti etiam ob facultatem adſtringentem, refrigerantem, & exſiccantem ei à naturâ elargitam, ſanguinem, à quacumque parte fluentem mirifiè compeſcit.

Sicuti verò ex Lemno Inſulâ terræ ad nos tranſportantur varijs coloribus inſignitæ, quæ tamen non diuersâ ſpecificâ qualitate, ſed vniformi, in corpora noſtra agunt: pariter & Ilua Inſula varia in colore terrarum genera dat, ad vſum tamen medicum accommodata, vt præter prænarratam, ſeruatur & coloris in pallido flaueſcentis, maculis quibuſdam rubris, ſed paruulis conſperſa, fortaſſe quia hoc genus terræ in metallis ferri, quo loci & Rubrica ſuas habet ſedes, reperiatur: eodemmet ſigno Magni Ducis inſculpta.

Terra & alia Iluana viſitur, quam ob ſaturum colorem rubrũ, Iecori ſimilem, Rubricam Lemniam eſſe dices, in glebas, & hæc formata: cumq; vehementer linguæ adhæreat, pinguitudinem illi magnam ineſſe exprimit.

Adeſt præterea, & aliud terræ genus ex hâc Inſulâ effoſſum, cuius color albus ad cinericium vergit: puluerulenta, & raritatis particeps eſt hæc terra, nec non molliſſima, & ita lubrica, vt tangentium manus veluti perungat: Hâc, ob abſterſiuam facultatem, Inſulani Saponis loco vtuntur: & quæ etiam terræ Chiæ vices ſubire poteſt.

Scias autem in Muſæo lapidem quemdam reperiri, eodem loco erutum (ſed fortaſſe rectiùs) conſiſtentiam quamdam lapideam Samio lapidi, colore, & duritiâ haud abſimilem, quæ non ſecus ac hic, ob tenacitatem, ab innatâ pinguitudine emanantem, linguæ oblata adhæret: Hanc ſub quintâ illâ calamitæ candidæ ſpecie ſi reponas, de quâ Plinius *Lib.36.c.16* in

in Magneſiâ Aſiæ candidam, ſed deterrimam, cùm neque ferrum attrahat, reperiri ſcribit, præter rem non crediderim: Habeas (quod tamen iocosè, & ridiculè dictum intelligo) quæ nam apud nonnullos de hâc conſiſtentiâ Iluanâ, quam & calamitam albam vocant, non ſine Dei offenſa, inualuerit opinio: putant hi, ſic à veneficis perſuaſi, & ſuperſticioſiſſimæ huius credulitatis vitio, pro expillandâ ſolummodo pecuniâ, obumbrati (ac ſi ſint lumine intellectus deſtituti) in re amatoriâ huius contactu carnes exoptatas ad ſe ipſos allicere poſſe, exiſtimantes, illi eamdemmet in hâc luxuriæ obſcœnitate ineſſe vim, quam in Magnete lapide admiramur, in ferro ad ſui contactum attrahendo: O vaniſſima inſania: ò deridendum hominum genus; caueant ab irâ Dei: & quò illorum anima, fauente Diuinâ aurâ, per pelagum hoc mundanum tutò nauigare valeat, hanc dimittant vanitatem: nè credentes, magicâ, & peſtiferâ arte in luxu venereo ſui voti compotes fieri, à Serpente antiquo, peccati veneno occiſi (eſt enim Diabolus vera illarum animarum calamita, in quibus malitia peccati pertinaciter regnat (in Barathrum trahantur: & ſuæ calamitæ, vel calamitati iuncti; & colligati, iuxta illud Iobi. In profundiſ-
Cap. 17. ſimum infernum deſcendant.

Terra Lilia: ex Lilio Inſulâ, quæ non longè ab Iluâ diſtat, benignitate Sereniſſimi Magni Ducis ad nos transferri ſolita: cui etiam ob probitatis, & præſtantiæ teſtimonium, quæúe nullam fraudem admiſtam habeat, illudmet ſignum eſt impreſſum, quod & ſuperiores terræ inſculptum habent: huius color magis dilutus, quàm in Synope conſpicitur, qui tamen ad luteum tendit: validiſſimum & hæc aduerſus venena, & febres peſtilentiales alexipharmacum.

Terra Eretria: cuius prouentus ab Oppido Eretria dicto, Inſulæ Euboeæ in Mari Ægeo habetur, & ſi non ita copioſus, vt apud Antiquos, eſſe conſueuit: quamuis autẽ reperiantur Viri, qui ſcriptis mandarint, eius vſum iam deſijſſe. Vtrâque tamen gaudet Calceolarius, albâ nimirum, & cinericeâ; & hęc quę eſt modicè pinguis, molliſſima, & ſuper

ſuper ęs attrita, colorem illum violaceum reddit, ob quem, vt bonitatis ſignum, à Plinio, & Medicorum ſcholâ candidę præfertur: cùm hæc ex eodemmet Auctore pictoribus magis, quàm Medicis ſit in vſu. Addens, Nicomachum, & Paraſium, qui pingendi arte pollebant, illâ eſſe vſos. (fortè huius naturam participare videtur Ceruſa, quæ & Pictorum vſui inſeruit.) Miror autem, quomodo Dioſcorides, huius terrę differentias recenſens, in vehementer albam, & cinericiam diuidat: Galenus verò dicat, Terram Eretriam eſſe rubicundam: eaque optima, quæ ſine ſabulo eſt, & ſine lapillis: cui vires valdè adſtringentes, & terrâ Samiâ efficaciores, attribuit; alibi autem hanc eamdem terram (non valdè) ſed ſimpliciter aſtringentem habere virtutem, ſcribit. vndè ſuſpectus mihi videtur locus ille ad Paternianum, qui cùm Galeno ſit attributus, mendum eſſe in textu crediderim: nec verba illa ex ore Galenico prolata, dixerim: ſibi namque euidentiſſimè contradiceret. nec non Dioſcoridi, & alijs auctoribus, qui terræ huius colores, & naturam deſcripſere, aduerſaretur. Eius ergò vis erit adſtringendi, emolliendi, & molliter refrigerandi, cum exſiccatione quappiam: Vnde, ex Dioſcoride, vlcera praua replere valet, & recentia vulnera glutinat: Galenus quoque inter medicamenta illa enumerat, quæ vlcera exſiccare valent: vndè efficatiorem Lemniâ aſſerit in exſiccando ſine morſu, & ſi lauetur, mitiorem reddi.

Lib.35.c.16 *Lib.35.c.6* *Lib.5.c.28* *Lib.de ſimpl. medic.* *9. de ſimpl. med. facult.* *Loc. cit.* *4. de compon. med. per gen. cap. 1.*

Celeberrima, & vbique illuſtris fuit olim Inſula illa Maris Ægei: Chios nomine; tùm ob eximiam Chiorum caſtitatem: legitur namque in Gręcorum monumentis (referente Rhodigino) maximum temperantię muliebris argumentum prodijſſe ex Chio, quoniam neque adulterium, neque illegitimum concubitum ibi ferè vnquam accidiſſe memoriæ proditum eſt: tùm ob vuarum, & vinorum memorandam excellentiam, Aruiſia dicta; Imperatorum, & primorum Virorum menſis admodum expetita: de quibus Plinius: nec non ob ſplendidiſſima illa marmora verſicoloribus maculis vbique clara: & ob elegans illud, excelſumque templum,

Lect. antiq. lib. 13. cap. 7 *Lib. 14. c. 7.*

In Memorab. Mundi c:19 Apollini dicatum: vt ommittam Inſulam hanc, referente Solino, Homeri tumulo cęteris antecellere. Sed vigent etiam nunc hâc in Inſulâ illa nobilitatis, & ſplendoris veſtigia: abundat namque prętioſiſſimis vinis, quæ de bonitate, & guſtanti fragrantiâ cum Homericis illis, à Plinio *Loc. cit.* inter generoſiſſima enumeratis, meritò ęquari poſſunt. ibi quęcumque vitę humanę neceſſaria fœcundiſſimo telluris ſucceſſu copioſiſſimè reperiuntur. Fructuum cuiusuis generis laudatiſſimus eſt prouentus: formoſiſſimo gloriatur fœmineo ſexu: ſed quod magis illam ſplendidiorem reddit, eſt & Reſina illa lentiſcina, ſub maſticis nomine per omnes Orbis partes, vt ſceleċtiſſima, & pręſtantiſſima venalis tranſportata: Nec non terra illa, cui Patrię Chię nomen fecit: quam vt laudatiſſimam, inter alias terras medicamentoſas, ſeruat CALCEOLARIVS: Candida eſt, ad cinereum *Lib. 5. c. 81* vergens, vt illa, quam Dioſcorides pro optimâ eligi debere ſcribit, & Samię ſimilem facit: ac vim illi eamdem eſſe, quę & in Samiâ, affirmat: addens, faciem extendere, & erugare, eamque ſplendidam reddere, colorem in facie, corpore toto commendare, & in balneis pro nitro detergere: ex quibus colligitur, nitroſam quamdam habere qualitatem: cui ſubſcribit Galenus, dicens, Terram Chiam eſſe *Lib. de ſimpl. medic.* albam, & latam, non valdè candidam: efficaciter ſtringere, ſed cutem purgare, & extenuare, ſplendidamque facere: Et alibi: *Terra Chia abſterſoriam facultatem moderatam* *9. de ſimpl. medic. facult.* *obtinet: quamobrem mulieres quædam ad faciem hâc vtuntur: plurimum ad ambuſta vlcera valere notat, leuiter enim abſtergendo, producendæ vlcerum carni eſt idonea: expoſcunt enim hæc extergentia medicamina abſque inſigni aut calefactione, aut refrigeratione.* Hęc ex Galeno.

Quoniam verò Terra illa, quę ex Selinunte Oppido Cicilię, Selinuſię nomen inuenit, eiſdem pręſtare viribus, quibus & *Lib. 5. c. 132 9. ſimpl. med. & lib. de ſimpl. medicin.* Chia, à Dioſcoride, & Galeno eſt traditum: ob id ne eumdem lapidem reuoluere videar, admonitum Lectorem volo, ſiquid de huius terrę facultatibus ſcire appetit, ad pręnarrata de terrâ Chiâ animum vt dirigat: hoc vno contentus:

tentus: Terram hanc, quia optima, eſſe candidam, maximè ſplendêre, friabilem eſſe, & quæ celerrimè admodum mutatur in ſuccum, ſi quando humorem combiberit. Ea cœruleo infecta, teſte Vitruuio, Indici imitatur colorem, qui cœruleo, ex Plinio, proximus eſt: Eadem, vt hic Au- *Lib.53.c.6.* ctor ſcribit, tectoriorum albaria interpollantur; non ſecus, *Cap.16.* ac hiſce temporibus ad maiorem ſpectantium gratiam, & decorem, puriſſimâ, & candidiſſimâ calce dilutâ, ad parietum dealbationes Cęmentarij vtuntur: & ſi Galenus: ex *1. de comp.* Archigenis ſententiâ, Eretriam ad denigrandos capillos va- *med.s.l.c.1.* lere dicat.

Cimolia Terra à Cimolo Inſulâ Maris Ægęi, ſic nuncupata, quò loci optima aduehitur; vnde Ouidius, *Lib.7.metam.*

Hinc humilem Myconem, cretoſaq; rura Cimoli.

Modicè eſt pinguis, rara, & mollis, in candido ad purpureum inclinans, cui nihil arenoſum ſubeſt: huius vſus, quamuis etiam ad veſtes accõmodandas inſeruiat, adeò vt (referente Plinio) veros, & pretioſos colores emolliat hæc *Lib.35.c.17.* terra, & quodam nitore exhilaret contriſtatos ſulphure, nihilominùs & in re medicà ſuas habet vires, de quibus eumdem Plinium legas: & Galenus quoque facultatem *Loc. cit.* aſtringentem; & modicè acrem huic attribuit: dicit nam- *9. ſimpl.medic.facult.* que, eam partim refrigerare, partim, quæ coierunt, leuiter digerere; & hoc vtrâque facultate agere, non ſecus ac plurima medicamenta, quæ digerunt, & reprimunt; eſt autem *Loc. cit.* paulo efficacior, vt idem notat; quàm vel Chia, vel Selinuſia: non tamen mordet: ſed quia magis, quàm illa abſtergit ideò Fullonibus etiam congrua: illinitâ ad ignem ſacrum, & ambuſtâ, ſiue refrigerantibus, & repercutienti- *Loc. cit.* bus, ſeu digerentibus miſceatur, conferre ſcribit. puſtulas *lib. de ſimpl. medic.* enim fieri prohibet: Ad deffluos capillos, cum aliarum rerum miſcellâ in paſtillos formata, ex Cheopatrâ in libro *1. de comp.* de ornatu, conuenire ſcribit: capitis quoque vlcera illa, *med. s.l. c.2.* quæ Achores dicuntur, diſſipare notat: cuius etiam terræ *Loc.cit. c.8.* mentionem facit hic Auctor; dum Symptomatum cauſas *1. de ſimpt.* recenſet, quæ ventriculo eueniunt, de Picæ, ſeu Malaciæ *cauſ.cap.7.*

morbo agit, quæ ex corruptis, vitiatisq́; humoribus oſtium ventriculi occupantibus (in quo, omnium medicorum conſenſu appetitionis ſenſus eſt) originem habet: aſſerens, grauidis etiam hoc morbi genus incidere, appetentes modo acida, maximeque acerba, aliquando verò acria, ſicut nonnunquã vel terram Cimoliam, vel teſtas, vel carbones, &c. Et ego nuperrimè Nobilem quamdam mulierem curaui, quæ vtero gerens, & cõmunem ciborum vſum omnimodè abhorrens, in inordinatum, deprauatumq́; hunc appetitũ adeò impensè decidit, vt niſi per aliquot dies picis liquidæ portio (& ſi pauca) primo cibo exhiberetur, nullo alio cibi genere nutriri poterat: vbi verò illam aſſumpſiſſet, alebatur etiam aliquo alio cibo, & ſi in paucâ quantitate; ſed hæc obiter.

Terram illam in Muſæo cuſtodiri, non auſim proponere, quam Pnignitem Galenus vocat: quod ex Pnigeo vico Libiæ Mareotidis nomen duxerit; non enim (vt ingenuè fatear) ex eô loco eſt aſportata, huic tamen in colore, ſapore, & qualitatibus parem ante oculos tibi ſubijcio; quam olim ex quibuſdam Abrutij montibus effoſſam, FRANCISCVS CALCEOLARIVS Iunior acceptam habuit à quodam Reu. Monacho Ordinis Diui FRANCISCI de Paula: eſt enim in colore nigro Ampeliti ſimilis; & ſi Dioſcorides, *Lib.5.c.134* quam Pignitem vocat, & Plinius *Lib.31.c.16* Eretriadi, cinercam intelligentes, ſimillimam faciant: eſt pinguis; vnde Galenus non minùs glutinoſam eſſe aſſerit, quam Samia, imo nonnumquam glutinoſiorem facit; linguæ adeò tenaciter, & fixa adhæret, vt illi appenſa maneat; ſpiſſa eſt, & tangentium manus refrigerare videtur; mollis prçterea ob pinguitudinem apparet; pro quibus notis eãdem dixerim cum Pnignite, de qua Dioſc. & Galenus; *Loc. cit.* qui totâ facultate Cimoliç aſſimilem conſtituunt, in refrigerando ſcilicet, & partim digerendo.

9. ſimpl. med. facult. Terra illa ſimiliter deſcribenda ſuccedit, quam Galenus, quod aquâ irrigata, facilè in lutum ſoluatur, Terram appellari dicit: Ampelitidis verò nomen ſibi adeptum teſtatur, non

quod

quod vitem in eâ ſerere' præſtet, ſed quia ætate nedum ſuâ, verum & apud Antiquos illiniendis vitibus frequens huius eſſet vſus, pro enecandis vermibus illis oculos vitium in primâ germinatione erodentibus, quos vinatores illi Senipas cognominabant; & Hermolaus Voluces, & conuoluulos appellari tradit: fortaſsè illud Verucarum genus, vitibus infeſtiſſimum, quod ex floſculorum vitium circumroſione, & ſucciſione bacchicam ſegetem afficiunt, ac eamdem infeſtiſſimè tractans, diminutam reddit; noſtrateſque ruſtici vulgato idiomate *Zurlas* vocant: qui quidem vſum Antiquorum ſeruantes, vitium gemmas non hâc terrâ, ſed aut calce, aut viſco illiniunt. Quia verò vt & veluti alijs medicamentis hâc vtebantur Medici, & præ cæteris terris efficacem habeat vim medendi (& ſi nomen hoc medicatis omnibus terris commune ſit) Pharmacitem, ideſt, medicaminoſam vocari tradit: niſi dicere etiam vellis, hoc nomine poſſe honeſtari; quod cum inter terras bituminoſas meritò veniat enumeranda, præ qualitate ſucci adepti: odorem ſpiret medicatum: Vndè Plinius Bitumini ſimillimam facit: experimentum eius, ſi ceræ modo accepto oleo liqueſcat; vt natura eſt omnium bituminum; quia pinguia, & in totâ illorum temperatione ineſt aër, & ignis, nedum facilè accenduntur, ſed facilè etiam igni liqueſcunt.

Corolario in Dioſcor. cap. 1016.

Terra hæc (vt optima à Dioſcoride, & Galeno laudata) nigerrima eſt, piceæ longos carbones referens. ex quo Theophraſtus Carbones (non certè illos foſſiles, vt aliqui autumant) appellat, quòd ei color ſit, qui carbonibus, quòd æquè ac illi igneſcat, atque ardeat, & quod vſum præbeat eumdem: modicè eſt aſſuloſa, & æqualiter ſplendet. Vim huic ineſſe ſiccandi, & digerendi ex Galeni verbis habetur; cum dicat, *Terra ampelitis ſiccat, & digerit, nihil manifeſtò acre continens, propterea malignis vlceribus idonea eſt, & ſi ſola per ſe trita imponatur:* quod ſi etiam illi vim diſcutiendi, & refrigerandi attribues incongruum non erit: tranſportata, vt melior, ex Vmbriâ regione Italiæ inter Appenninum, & mare Adriaticum, venditur tunc temporis

Lib. 5. c. 138
2. de antidot. cap. 15.
2. de comp. med. per genera cap. 4. & lib. ſimpl. medic.
5. d cõp. med. per gen c. 2. & 4. eiuſdẽ cap. 1.

poris ſub nomine Terræ nigræ, & in vſu apud pictores habetur.

Terra ex Melitâ Inſulâ effoſſa; ex ſpecu nimirum illo, quo loci Diuum PAVLVM CHRISTO adiunctum, vitam puriſſimam, auſteriſſimam, & ſanctiſſimam traduxiſſe, dicitur: quæ cum tactu ſit aſpero (quia rudis, & non elaborata) color albus, ad cinereum vergens in illâ vigeat, ad Meliam terram, à Dioſcoride notatam, quam Melinum Plinius vocat, reduci poſſe videtur: ſeruat & CALCEOLARIVS elaboratam, lotione nimirum parte tenuiſſimâ, vt perfectâ magis, à terreſtri, & craſſiore, vt impurâ, labeque infectâ, ſeparatâ, atque hâc collectâ in paſtillas redactâ: quæ candidiſſima eſt, non tactu aſpero, ſed molli, & leui, nec non quolibet morſu caret; vt ob eius tenuiſſimas partes, magis ſit apta in pœnitiores corporis humani partes penetrare, ideò non ſecùs ac aliæ terræ medicatæ, pręcipuè verò Terra Samia, Lemnia, Bolus Armenius, & inter tunc temporis vſitatas, Terra Iluana: pro ſiſtendâ putredine in venis, ne ita facillimè Cor ipſum inuadat, inficiatque, in febribus peſtilentialibus ſingulariſſimum, præſtantiſſimumque erit remedium: vti etiam quia facultate frigidâ cum ſiccitate, & quapiam glutinoſitate, miſta (linguæ namque, & hæc admota, adhæret) ſit inſignita, ad ſanguinis eiectationes ſummè confert. Serpentium morſionibus virulentis, nec non cane rabido demorſis, infantibus quoque vermicatione oppreſſis mirabiliter ſuccurrit: præ quâ potentiâ, Diuo Paulo Inſulæ Tutano honos, & gloria attribuenda eſt, qui terræ huic, tantam vim impetrauit: vndè & Gratia Diui Pauli vocatur.

Lib. 5. c. 137

Nec videtur ſubticenda commemoratio Terræ illius, in colore Glebæ Armeniacæ à Galeno deſcriptæ, vti & viribus quoque haud abſimilis, quam Cl. vir Petrus Antonius Ronchatus Ciuis Veronenſis, Eques, & Sereniſſimi, ac Reuerendiſſimi CAROLI Archiducis Auſtriæ, &c. Magni Pruſſiæ Adminiſtratoris, & Epiſcopi Prixinenſis, & Vvratiſlauienſis, &c. Conſiliarius, & Medicus cubicularius, vt terram

9. de ſimpl. med. facult.

ob

ob inſignes facultates, quibus in re medicâ pollet; præſertim aduerſus morbos venenatos: per vniuerſam Germaniam maximi nominis, & in ſummo cultu habitam, nuperrimè ad nos humaniſſimè miſit. Hæc eſt illa terra è regione Sleſianâ, quæ effoditur ex quodam monte, cuius color, dum Bolos enumerarem, eſt expreſſus, facultates autem, quas ſibi à naturâ eſt acquiſita Samiæ, Lemniæ, & Armeniæ terris non inferiores faciunt, qui in auxilijs medicis præſtandis, illâ in dies vtuntur. Lubet autem commemorare, quæ per literas conterraneus hic noſter mihi ſignificauit. flumen vndique hâc terrâ in eius fundo plenum per Striconium Ciuitatem præterlabi, vndè ei nomen Terræ Sigillatæ Striconiæ videtur impoſitum: ob quam vti etiam ob ſingularem, ſalutaremque illam Ceruiſiam, guſtui gratiſſimam, & in colore, vino fuluo æquandam, quæ ex hâc aquâ paratur, celebris vbique locorum eſt hæc Vrbs, dices namque hoc potationis genus bonitate, & præſtantiâ cum terrâ illâ medicatâ decertare: ægrotantibus fœliciſſimo euentu, præcipuè verò Tertianâ febre correptis, nec inuitis Medicis ad libitum exhibetur.

Terra, ſeu Gleba Alana, à regione illâ Alanâ, quæ nunc Valachia dicitur, nomen adepta, quòd huius terræ maximus ſit eô loci prouentus: ſubdura eſt, intùs nitens, extrinſecùs in colore cinereo, & pallido aſpera. Hanc Paulus Ægineta viribus in validiſſime exſiccando aſſimilem facit Terræ Armeniæ, & ſi eius notam minimè tradat: quoniam verò hodie artifices terrâ hac, quam Tripulim vocant, pro auro, & argento polliendo vti ſolent, creticam illam terram eſſe crediderim, aut certè illi parem, quam Galenus quodam modo aſſimilem facit, Chiæ, Samiæ, & Selenuſiæ terris, & cui ineſſe dicit vim extergendi, vt hac homines vaſis argenteis ſordidis ſplendorem recuperent. *9. de ſimpl. med. facult.*

Non eſt autem in terris hiſce contemplandis ſiſtendus gradus, ſed vlteriùs greſſus ſunt mouendi; extant namque in Muſæo & alia terrarum genera, in rem medicam, & alios vſus accommodata: Terram videbis foſſilem ex Collibus Beatæ *Terra Modenica.*

Virg.

Virginis Montis Veſſuli, non longè à Vici ditione, erutam. dices Rhabarbarum in colore æmulari. in hac enim vti in vnum corpus, violaceum, flauum, & album colores in miſtione conſpiraſſe clarè dignoſcitur, quæ cum venenis, & febribus ab humorum prauâ qualitate ortis proprietate innatâ aduerſetur, Bezahar ille foſſilis Antiquorum nominari non incongruè poterit: Eſt & alia terra eodem loco effoſſa, mollis, & friabilis, linguæ adhærens, & in colore candicans: Vt & alia coloris albi, quæ tamen maculis purpureis vndique conſperſa cernitur, conſiſtentiæ raræ, ſiccam, & friabilem ſe commoſtrans, ita vt digitis tractata, quàm facillimè in puluerem reducitur, linguæ, & hæc adhæret. Seruatur & Iuliacenſis terra pinguis mollis, & coloris ſubfuſci, nec non hæc eadem in Bolos formata, ex luteo colore ad quamdam albedinem accedens: bezaharticâ & hæc inſignita virtute: attendere etiam datur Terram quamdam non ita cuiuis notam (rara namque eſt) in colore candidam, cui tamen quicpiam cinerei coloris admiſtum eſt: ex Galatiâ Regione citerioris Hiſpaniæ in opiparum hoc Muſæum demandatam: Ruſmam vocant Incolæ; quâ in puluerem redacta, & aquâ perfuſâ pro Spilothro vtuntur mulieres illius Regionis ad detergenda vitia cutis in facie exiſtentia, vt caro glabra, lęuis, nitidaúe reddatur. extergendi namque vim habere, cum adſtrictione quadam, guſtanti patet. Terra ſeruatur Saponaria pinguis, coloris cinerei, tangentium manus veluti vnctuoſitate quadam inficiens, ex quodam Monte effoſſa, non longè à Ripa, oppido diſtrictus Tridentini, quâ Incolę Saponis loco pro expurgandis pannis vtuntur: Vt & alia terra candida Saponaria ad eluendas veſtimentorum maculas apta: ex qua etiam vaſa Fauentinis pulchritudine, & bonitate ęquanda, fiunt, ex Agro Vicentino, propè Schium oppidū. Terra Puteolana lutei coloris, ex quâ Sulphur ſcatet, & cui Auripigmentum innatum cernitur. Terra pariter Puteolana, cinereo colore Tutiam officinarum ęmulans, quę tamen veluti guttulis eminentibus, & inęqualibus conſperſa temporis tractu

Terra Iuliacenſis.

Terra Ruſma

Terra Saponaria Ripēſis

Terra Saponaria Schia.

Terræ Puteolana.

tractu in lapideam duriciem eſt compacta. Terra cruſtoſa, non Chalchanti expers, in quâ etiam Alumen in miſtione concreuit ex Agro Puteolano. Terra & alia cruſtoſa in quâ Alumen colore candido, & Myſi aureo colore efloreſcere conſpicitur ex Leucogheis Collibus in agro Campano, inter Neapolim, & Puteolos. *Terra Leucogboa.*

Prænarratis terris; ordinis ratio expoſtulare videtur, vt & terra illa foſſilis ſubiungatur, quæ ob concoctum à calore ſubterraneo humorem, rubentem, & ſanguineo proximum cum habeat colorem, Μίλτος eſt Græcorum, & Rubrica à Latinis nominatur. quæ & ſi anteactis ſæculis, in Cappadocia, Lemno, Africâ, & Balearibus Inſulis optima effoderetur. nihilominùs Sinopis à Dioſcoride ſingulis ijs præfertur: hoc nomine dotata, quia primùm in quibuſdam Cappadociæ ſpeluncis collecta, mox purgata, in Sinopem, Ponti Vrbem, aduecta, eô loci venalis fieret, vnde Celſus Minium Sinopicum vocat: hoc idem affirmare videtur Strabo, inquiens, In Cappadociâ naſci eam, quæ Sinopica Rubrica dicitur, omnium optima, quæ cum Iberiâ decertat: idcirco Sinopica appellatur, quod eam mercatores eô deferebant, priuſquàm Epheſiorum Emporium tàm celebre eſſet: Galenus verò Sinopim optimam eſſe dicit, quæ in Lemno Inſulâ inuenitur, ſubiungens: adhuc optimam dici, cuiuſcumque loci erit, ſi benè fuerit cocta, quæ etiam notæ Sinopicæ, vt maximè probatæ à Dioſcoride attribuuntur, quæ ſit rubicundiſſima, ſpiſſa, & grauis, ſibi tota concolor (quia in concretione non ex pluribus ſimilibus partibus, ſed ex ſingulis conſtet, ita vt vnaquæque pars Rubricæ ſit Rubrica) ſine lapillis ſit, & cum diluitur, & ſi ex vnâ tantum micâ paretur, plurimum humoris in ſimilitudinem ſanguinis diffundat: Plinius Sinopicæ tres videtur conſtituere differentias. Rubram, minus rubentem, & inter has mediam, quæ præfertur omnibus, quia minus adulteraretur, & ob id ἀντάρκην eam vocari, Theophraſtus prodidit, quaſi dicas ſuâ bonitate contentam, nec cum quappiam aliâ re miſtam: quam vero ſeruat CALCEOLARIVS *Lib.5.c.71* *Geograph. lib.12.* *Lib. de ſimpl. medic.* *Lib.35.c.7*

S non

non ad officia materialia obeunda, ſed præcipuè ad auxilia medica præſtanda, ex Ponticâ Regione tranſmiſſam non crediderim, cum illius vſum iam defeciſſe conſtet (& ſi non deſint Viri, qui ſcriptis atteſtentur, legitimam Rubricam Sinopicam apud illos exſtare, (quibus, vt in ſuo abundent ſenſu, lubens acquieſco) hoc vnum dicam, Terram hanc, non ex Germaniæ fodinis eſſe, nec minus ex Huâ, Lilióve Inſulis, è quibus locis probatiſſima, atque aduerſus venena, & febres peſtilentiales laudatiſſima effoditur, & quà etiam Muſæum Calceolarium abundat; ſed ex quo loci Climatis Orientalis ſit aduecta, nihil in illâ adulterinum, confictúmve ſpirare, quinimò eaſdemmet conditiones habere, quæ à Dioſcoride, & Galeno optimæ *Loc. cit.* Rubricæ impenduntur. vt non immeritò & hæc, per excellentiam, Rubrica Sinopica, vel Lemnia nuncupari poſ*Loc. cit.* ſit. Vis ex Dioſcoride huic ineſt exſiccandi, obſtruendi, & aſtringendi, ideò Emplaſtris vulnerarijs, & puſtulis, exſiccantibus, & aſtrictorijs adhiberi notat. aluum ſiſtere, aut in ouo ſumptam, cliſteribúsve infuſam, dicit: & iocinoris vitio laborantibus dari conſulit, illis nempè, quos, ob huius viſceris imbecillitatem, morbus infeſtat, etiamſi nullâ adfuerit phlegmone, & in proprijs actionibus debilitatur iecur, ita vt excrementa deijciantur, qualia ſunt alui ſedimina, loturæ carnis recens mactatę ſimilia: in hunc finem; vt viſcus debilitatum præ cæteris hâc terrâ roboretur, & excrementa hæc fluida ſiſtantur. cuius etiam facul*3. de comp. medic. s. loc.* tatem exſiccantem, & aſtrictoriam optimè nouit Galenus, qui recolens ab Andromacho ad ſanguinis reiectationem præſcripta, Sinopicam pro Lemniâ accipi poſſe ſcribit.

Rubrica fabrilis, cauſſa nominis patet, quia hâc, vti etiam ſubſequenti, Fabri Materarij in aquâ ſoluta, ac fillo in illâ imbuto pro lineis deſignandis vtuntur, cuius vſus eſt etiam apud pictores: Hac Legum Tituli notabantur, vndè Perſius.

Satyra 5. *Excepto quod Manſuri Rubrica notauit.*

Et

Et Columella dicit, omnes arbuſculas, prius quàm transferantur, Rubricâ notare, conuenire, vt cùm ferentur; eaſdem Cœli partes aſpiciant, quas etiam in ſeminario conſpexerant, alioquin frigore, vel calore laborabunt ab ijs partibus, quas præter conſuetudinem ſub alio tractu expoſitas habuerant. Hæc mollis eſt, & friabilis, nec non bolo Iecoris colore officinarum rubicundior, ad omnia tamen Sinopide inferior. quod genus, illi Rubricæ par eſſe poterit, quam Galenus, vt ſuperiùs quoque eſt annotatum, in Lemno Inſulâ effodi memoriæ tradidit, plurimum tamen à Lemniâ Sphragide differre, ſcribens; non enim hæc, vt illa, ob decidiuam materiam tangentium manus ſordeſcunt: huius generis terræ varijs è locis tunc temporis ad nos tranſportantur. vt quæ & molles, friabileſque ſunt, & duræ, hæc Saxum à Georgio Agricolâ (ob duritiem fortaſſe) nuncupata, cui color non ita intensè rubet, & quæ non niſi aquis madefacta, manus inquinat: dices, illam eſſe, quam Plinius minùs rubentem vocat: Ager quoque noſter Veronenſis Rubricam fabrilem, & pictoribus aptam habet in macritudine, & duritie ſaxo ſanè æquandam, quæ tamen, & ſi aquâ non diluatur, manus ſuo colore inficit. *Lib. de arbor. cap. 17.* *Lib. de natura foſs.* *Loc. cit.*

Rubrica non certis locis procreatâ, & indè foſſa, ſed arte elaborata, ex Ochrâ nimirum vſta in Rubricam degenerante, cui color quaſi dilutus cernitur. hec tamen & Fabris lignarijs, Pictoribus quoque vſu inſeruit.

Terra illa foſſilis, quam Græci ὤχραν dicunt, quòd ex humoris concoctione, & tinctura ſiccitatis medio luteum, croceúmve colorem in propriâ venâ acquiſiuerit, à Plinio, dum pigmenta recenſet, Sil vocatur. Latini aptiſſimè luteam vertere, appellareque potuiſſent, ni vtroque nomine, Græco ſcilicet, & Pliniano illam cohoneſtare maluiſſent: Atticam ſanè non habet CALCEOLARIVS (id namque fateri mendacium ſpiraret) cum illius vſus tempore, quo Vitruuio vitâ frui dabatur, ſic hoc Auctore dictante, iam exoleuerit: nec aliam inter præſtantiſſimas, & probatiſſi- *Lib. 35. c. 6* *Lib. 7. cap. 7.*

mas ſeruare eſt in votis, quàm illam, quæ ex Agro noſtro Veronenſi è propriâ fodinâ, non procul à Cœnobio Sancti Leonardi extra Vrbis mœnia, quô loci Canonici Regulares Lateranenſes ſummâ cum religione, & gentium applauſu, vitam Deo gratiſſimam agunt, copioſiſſimè effoditur: hoc autem factum ſciat Lector, vt cuiuis innoteſcere poſſit, Veronenſe noſtrum Solum, ob Cœli clementiam, res bonitate, & præſtantiâ cæteris alijs æquandas, procreare, nec non innumeris rebus, & ijs ſceleċtiſſimis abundare, quas non ita facilè quamplurimis alijs in locis reperiri datur: Huius terræ duo viſuntur genera, Alterum quod ex cruſtis compactum videtur, & cuius cruſta, vt ferri lapidibus annata, ferrugineum æmulatur colorem: Aliud verò, quod & ſi cruſtaceum, croceo vndequaque vegetat colore: Vtrumque tamen friabile eſt, quamuis non niſi difficillimè teri poſſit (fortè ob lentorem illum à Plumbo, vnde naſci videtur, acquiſitum) non lapidoſum, & læue eſt, modiceque aſtringit: Pictoribus hæc terra non modo eſt in vſu, vice etenim Auripigmenti, cum nihil in colore ab hoc differat, eâ vtuntur. Sed & in re medicâ ſuas expandit vires: cum etenim acrimoniâ quadam ſit prædita, ita vt guſtum commouere ſoleat, vt plerumque aliæ terræ, quas multus calor ſubterraneus adeò exſiccauit, vt aduſtæ poſtmodum videantur: de ſubſtantiâ pariter metallica ignea, plumbeâ præſertim participet (reperitur namque ferè ſemper in plumbi fodinis, ita vt ex plumbi fumo, qui luteus eſt, ortum trahere videatur:) ob id Dioſcorides facultatem huic ineſſe ſcribit aſtringendi, exedendi, diſſipandi collectiones, & tubercula, reprimendi excreſcentia in carne, caua explendi cum cerato, & articulorum tophos comminuendi: & hæc omnia extrinſecus tantum adhibita: Galenus pariter Ochram ipſam inter illa medicamenta, quæ & vrinam prouocare, & quæ calloſas, ſiue tophoſas conſiſtentias incidere ſunt idonea, enumerat, illam incidere, ſed minimum caloris poſſidere, aſſerens.

Lib. 5. c. 68

5. de ſimpl. med. facult. cap. 13.

Ochra

Ochra natiua crocei coloris, quæ pro parente, & genitore lapidem ex ferreâ materiâ ſibi elegit. ex Syluâ Cutianâ diſtrictus Veronenſis: Villulâ amœniſſimâ Illuſtrium, ac Nobilium Dominorum ex familiâ Allegriâ, generis nobilitate antiquiſſima, clariſſimaque.

Ochra lapidi plumbario annata, ex Boëmiæ fodinis.

Ochra facticia in purpureum demigrata colorem, quòd candens, aceto ſit extincta, ac tandem vſta reddita, talem fuerit adepta colorem.

Ochra facticia plumbaria, pictoribus in vſu: ex plumbo nigro in ampulam vitream oblongam coniecto: poſtmodum in fornace chymiſtarum impoſito, vique ignis tamdiù cocto, donec in Ochræ colorem tranſierit.

Antequam autem hic ſubſiſtam, placet, vt quid maximum & pio Chriſtiano dignum breuiter recenſere: Archetypus in Muſæo noſtro ſummo cum honore, & cultu cuſtoditur, Sanctiſſimi Sepulchri, ex lapide candidiſſimo è Monte Gion eruto, mirabilique artificio elaboratus, ex cuius inſpectione, pro vt tunc temporis ſummè ſuſpicienda Sacratiſſima hæc arca, Saluatoris CHRISTI receptaculum, iaceat, quiuis attendere poteſt. Hanc ob magnam teſtificationem amoris erga me ſui, nuperrimè mihi donauit Reu.admodum P. GAVDENTIVS, ex Nobili familiâ Saibantâ, Veronâ: Religionis Franciſcanæ de Obſeruantiâ Guardianus, & Commiſſarius Apoſtolicus Sacri Montis Sion, à Mauris & Turcis Rais communiter dictus. cui à Beatiſſimo PAVLO Quinto commiſſa fuit cura rerum omnium Terræ Sanctæ, quæ ad Rempublicam Catholicam ſpectarent; quæ ſingula (& ſi non ſine euidentiſſimo mortis periculo, ob ſupplicia, ac patibula ſæpè ſæpiùs à Turcis palàm facta, pro expillandis pecunijs) pijſſimè, intrepidè, vt tanto, & ſingularis vitæ Sacerdoti par erat, in impiorum contemptum trium annorum ſpacio ſummâ cum laude in DEI gloriam perfecit.

Terra

Terra an potius Argilla Betelemnica penes me eſt, ex ſpecu illo effoſſa, quo loci Glorioſiſſima VIRGO cum IESV vnico filio abſcondita præ timore manſit, vt Herodis imminentem perſequutionem euitaret. Hæc in colore candido ad Roſeum parum vergit, modicè eſt arenoſa, quia aquæ ablutione non eſt purgata, guſtanti glutinoſa non apparet, nec minùs aſpera. Extant quoque apud me ex hâc eadem argillâ, rotulares glebæ, in quibus effigies Crucifixi CHRISTI, & reſurgentis ſunt impreſſæ, nihil arenoſum habent. multis namque aquis, vt retulit Reuerendus ille Pater, ablui ſolet hæc argilla, quæ pars eſt petroſa, abijcitur, ſubtilior, vt lac alba, ſeruatur, ex quâ poſtmodum ſimul cum quibusuis alijs eius Regionis ſanctiſſimis petris, in puluerem ſubtiliſſimum redactis mixta, hoſce ſanctuarios parant: Et hæc de terris ipſis maiori qua potui breuitate dicta ſufficiant.

QVI ſucci concreti è Terræ matris viſceribus efloreſcentes, humore tamen ob rarefactionem, & attenuationem ſolubiles, non inſipidi, ſed qui ex exuſtâ terrâ à calido, & ſicco cum ſint paſſi, ſaporum formas euidentes habent, induſtria CALCEOLARIA in hoc ſcelectiſſimarum rerum naturalium Enchiridio non indiſtincto ordine ad proprias Claſſes ſint repoſiti; poſt terrarum tractationem pennicillo medico delineandi meritò veniunt, vt Sales, Nitra, Alumina, Sulphura, & Bitumina: qui autem ſucci ijs ſunt cognati, vt Vitriolum, Sandaraca, Auripigmentum, Chryſocolla, & ſimiles, cum magis prænarratis naturæ ſint metallicæ, & certè plus de eâ participent, dûm in propriâ ſectione corporum metallicorum fiet mentio, lubentiſſimè explicabuntur: Placet autem, vt condimenti aliquid ad menſam huius ſecundæ Sectionis apponatur, quò legentium animi

magis,

magis,ac magis legendi auiditate, appetituque excitentur, nec non ab Ariſtarcheis animis,in alienis ſcriptis iudicandis, putridâ labeinfectis, Nomẽclator hic noſter vindicari poſſit, à Salibus tàm à natura generetis, quàm arte ſpagyricâ elaboratis exordiri: Quod ſanè ſucci genus (ſimplex præſertim, & crudum,reiq́ue cibariæ accommodatum) vt aliquid etiam (laconico tamen ſtillo) de huius viribus, & emolumentis dicatur, & ſi ab Ægyptijs Sacerdotibus (referente Valeriano noſtro) ob puritatem, & vitæ abſtinentiam, quas res in primis adamabant, vt cuiuſuis nequitiei irritamentum, ſummo ſtudio reijceretur, & aduerſaretur, ita vt pane quoque inſulſo veſcerentur: cùm ob illius innatam caliditatem, acrimoniam, & mordacitatem, irritare libidinem,ſeminalemq́ue vim expergefacere feratur. (vndè Venerem è Mari elemento ſalſo ortam fingunt Poëtæ, vt ſub hoc inuolucro ſalis vim genitabilem proponerent) & appetitum cum nutrimenti concinnitate prouocando, magis bibuli, & voraciores reddi poſſent, ac ob id ad ea exequenda præter voluntatem magis proni, quæ vitæ puritatem ſibi præſcriptam, & caſtitati deſtinatam inficere valerent: nihilominus (modo tamen immodicè non ſummatur, eſſet namqne venenum, vt tradit Sanctus Auguſtinus) vt Balſamum naturæ radicale ſummè expetendum venit: & hinc benè ſapientiſſimeq́ue à celeberrimis Auctoribus literis promulgatam auream illam fuiſſe ſententiam crediderim: totis nempè corporibus nihil eſſe vtilius Sale,& Sole: in ijsq́ue contineri omnia, non quæ ab illo excrementitio, ſed à viuifico Balſamo naturæ vniuerſali pendent, cùm vt notat ex Arabum ſtirpe Geber, in cœleſti hoc corpore, quod veluti Rex lumine, magnitudine, & pulchritudine quoſcumque alios Planetas præcellit, ac in eorundem meditullio, tamquàm in trono ſedens, omnes illuminat,virtutemq́ue illis ad inferiora quæcumque diſponenda diſtribuit, omnes naturæ vires, quaſi in proprijs laribus, & fonte perenni reconditæ videantur: præ enim huius regia potentia in ſubiecta corpora elargita, germinant, & creſcunt Plantæ

Hieroglyph. lib. 31.

De moribus Manich. lib. 2. cap. 8.

tæ, lapides, & mineralia ipſa ſuam ſuſcipiunt generationis formam, & ad incrementum perficiuntur, nihilque ſub hoc cœleſti globo videatur procreatum, quod Solis medio ad eius naturalem incrementi formam non reducatur: vndè malè à veteribus illis actum non eſt, qui proprio Elogio Solem ipſum Cor Cœli nuncuparunt: Quemadmodum enim in corpore humano Cor facultatis vitalis eſt Domicilium, vitæ principium, fons caloris, & viuifici Nectaris, arteriarum ſcaturigo, pulſus & reſpirationis primus auctor, quo vigente vigent omnia, & ſingulis membris, difflantibus ſpiritibus vitalibus, motus, & vigor impertitur, nec non illo languente, quæcumque langueſcunt, intereunte intereunt. Solis pariter vires ſi contemplabimur, Cor Cœli nuncupandum eſſe non immeritò dici poterit, cum tamquã omnium virtutum elementarium Dominus, in medio Planetarum Regiam ſedem habens, per vniuerſam naturam ſuos ſpargat, & infundat micantes radios: quod etiam de Sale ipſo rectè exprimi poteſt: quis enim tàm ſtolidæ erit mentis, craſſæq; Mineruæ, qui proprietates, qualitateſque, vt ita dicam, virtuales ipſius Salis ſpeculando, hoc vnum non atteſtabitur? Lege ſit illi hac ſancitum, Lucretium Clarum, ſublimem inquam illum Poëtam, à remediorum multitudine Panaceam nuncupaſſe, nec ineruditè: ſicuti namque Panaceæ nomen, & ſi multis plantis commune, quod neque facie inter ſe ſe, neque viribus ſimiles ſunt, magnæ tamen ad morbos commendationis exiſtant, & vt Plinius, omnium morborum remedium promittant, à πᾶν; *Lib.25.c.4.* & ἄκος: deducta etymologia, ideſt ab omni medella, ſeu remedio nuncupatæ, pariter Sali ipſi, quod multis polleat viribus, pro præſeruatione, & tutelâ corporum animantium, non immeritò Panaceæ nomen videtur attributum: ommittam breuitatis cauſsâ, ne rem hanc Theologicè tractare videar, quanti in Sacris literis, Salis nomen expendatur, & quid ſub huius ſymbolo denotetur. Extant, prę *Cap.2.* cæteris in Leuitico (vt innumera alia loca Sacræ Scripturæ ſubticeam) vbi de oblatione Sacrificiorum ſermo fit, hæc verba.

verba. *Quicquid obtuleris Sacrificij, Sale condies, nec auferes Sal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo; in omni oblatione offeres Sal;* habeat præterea ineruditum, Bœoticumque hoc genus hominum, Salis vſu ne dum corpora humana, ſed & bruta animalia, vt Boues, Pecudes, & alia ad cibum appetendum maximè prouocari, colliqueſcit namque Sal aſſumptus, ac in ventriculo ipſiusque ore imbibitur, & impingitur, poſtmodum partem hanc ſenſilem admodum, vt puta multis neruis refertam, eius acrimoniâ alterando, ad ſuctionis illud munus obeundum irritat, ac prolectat, cuius medio indigentiæ tempore pro animalis nutritione, & conſeruatione cibus, & potus exoptatur, omne ſtomacho inſuaue, inſuetumque, ſuaue, & nutritioni aptum faciens: innatâ etenim vi, tamquàm anima ſuperueniente, obſonijs gratiam & voluptatem conciliat, vt indè à pleriſque χαρίτη, ideſt gratia nuncupetur, quod pluribus interſitus, vt omnium condimentorum condimentum iucundiſſimum, guſtui ſapida reddat, & grata, neceſſitatem cibi in ſuauitatem conuertens. ex quo dicendum, nec præter rem, videtur, ſapores ipſos, vt ſenſum adficiant, ita Sale opus habere, vt colores lumine: Hoc corpora præſeruantur, & conſeruantur, diſſoluendi namque, & abſtergendi virtutem cum habeat, impuritates illas morbidas, ſiue à cibis, & compotationibus, ſeu à quauis aliâ cauſsâ prouenientes, quæ vt ſanitati nociuæ, humanam familiam non ſine moleſtiâ deturpare, ac perturbare ſunt aptæ, auferre, & purificare valet, quod in dies de aquâ ſalinatiuâ pro tumoribus, & inflationibus etiam hydropicis abſumendis comprobatur. humiditatem naturalem, vt naturæ humanæ maximè conducibilis, coadiuuando, ac in propriâ ſimmetriâ ſeruando; quicquid enim ex Galeno in corporibus humidi excrementitij ineſt, id quodammodo abſtergendo, & deſſicando abſumit, & quod reliquum eſt ſolidæ ſubſtantiæ adſtrictione contrahit, adeò vt corpora ipſa cogat in ſeſe, ac condenſet, illa eadem à putredine incorrupta ſeruando, & tuendo: proinde qui humores putridi, ac corrupti in corpore exi- *Lib. 3. de aliment. facult. cap. 41. & 11. de ſimpl. medic. facul.*

T ſtunt

ſtunt huius vſu conſummuntur, & ſiccantur, ſubſtantiam naturalem partium, quibus erant impacti, depurando, ac in proprio ſtatu conſeruando: non tamen dixerim in febribus putridis conuenire, tùm quia calidus, (præcipua namque harum indicatio, ad hoc vt contraria contrarijs curantur, refrigeratio ipſa ratione febris, & exſiccatio ratione putredinis eſſe debet, quæ tamen ſiccitatis moderatum gradum non tranſcendat) tùm quod etiam exſiccando indurat viſcera, ac ita prohibitâ euentatione, tranſpirationéve, caloris illius diuini, & cœleſtis, quem Prometheum à Cœlo furatum fingunt, vt hominem vita donaret, magis ac magis in viſceribus intenditur putredo ipſa, calori febrili, vt foci patella, fomitem putredinalem continuò ſubminiſtrãs: Quod autem Sal ipſe exſiccando induret viſcera, Senex ille venerandus, inter Coos admirandæ gloriæ, experimento ſumpto ab ijs, qui aquas ſalſas bibunt, & quorum corpora quàm facillimè hac ratione indurantur, hoc nobis ſcriptum reliquit. Tantæ præterea virtutis eſt in abſtergendo, abluendo, ſiccando, & putrefactione remouendâ, vt nedum in corporibus viuentibus carnes putridas corrodat, purum ab impuro ob facultatẽ innatam depurando, quantum enim diſſoluit, tantum conſumit, ac ita putredinem generatam calore, & ſiccitate annichilat, præcipuè verò quando eſt exuſtus, tunc enim maximè reſiſtit putrefactioni, maiorque, & efficacior vis illi ineſt in deſſiccando, & in mundando, ac ad interiora penetrando: quinimo & conditurâ ſuâ, corpora & ipſa defuncta putredinis ſecura, à putreſcendi labe ligat, & adeò conſeruat, vt durabilia adſeruans aliquantulo tempore interitui reſiſtat, neque patiatur id quod mortuum eſt, penitus aboleri; Et vt Cheronenſis Plutarchi verbis vtar; *Quemadmodum anima, noſtrarum rerum diuiniſſima, defluere non ſinit molem animalis, ſed eam continet; ita Salis natura imitatur animæ opus, dum cadauera arripiens, id quod ad interitum vergebat, conſtringit, atque cohibet, partibus quandam inter ſe concinnitatem, amicitiam atque indens.* Hoc idem perbellè ſatis à Beato Hilario Pictauienſe eſt expreſſum, *Sal* (in-

Lib. de aere, aquis, et locis.

Lib. 5. sympoſiacon qu. x.

In Mattheũ cap. 4.

inquiens) *eſt in ſe vno continens aqua, & ignis elementum & hoc ex duobus eſt vnum; hic igitur in omnem vſum humani generis effectus, incorruptionem corporibus, quibus fuerit aſperſus impertit. Salis natura eadem ſemper eſt, nec immutari vnquam poteſt:* Vnde mos apud Ægyptios eſſe conſueuit, mortuos quò longiſſimo tempore durare poſſent, Sale condire. O' diuinum Homericum Balſamum, tanta dignatione meritò decorandum. Sed quid? non nè tàm intus aſſumptus, vt & ad exteriores corporis partes applicitus Sal ipſe corporibus præſidium impendens, ventoſitates viſcera animantiũ infeſtantes extenuat, & diuendit? maximè ſi puluerizatus, & coactus, calidusq; ſupra orificiũ vẽtriculi ſacculi modò apponatur; ne ab ijs partes tentatæ, ad diſcraſiã, intemperamẽtũve aliquod reducantur? ac ita doloroſę, morboſæq; euadant? certè quidem. Vt & ventrem emollit, corporisq; ſuperfluitates, eius acrimoniâ facultatem expultricem irritando educit, vt videre præ cæteris eſt de aquis illis Thermalibus, quas ſuccus ſalſus naturaliter imbiberit: quod etiã expreſſe nobis ſignificauit Galenus, qui ſalſum ſaporem lauare, & mundare ſcripſit, qua occaſione aluum quoque deijcere notauit: & alibi, *Quæ ſaporem quemdam nitroſum, aut ſalſum habent, & incidere, & quoque eorum plurimum aluum deijcere* dixit, qua motus ratione, Conchularum Maris, cæterorumque Oſtreorum ſuccum planè tùm ſalſum eſſe, tùm ventrem ſoluendi vim obtinere, & ſi earum caro ventrem reprimat, nobis demonſtrauit. Venenoſo pariter reſiſtit humori, vnde ex Auicenna cum melle, & vuis paſſis, aut adipe ſuillo miſtus, ſanat Antracem, ad puncturam Scorpionum, cum ſemine lini in modum emplaſtri compactus valet, vti etiam ex melle, & Hyſopo emplaſtrum formatum, ad morſum Cornutæ prodeſt, & ad quamplurima alia, vt legere quoque eſt apud Dioſcoridem: Galenus ſimiliter modum edocens curandi Gangrenas, affectiones nimirum illas, quæ magnis inflammationibus ſuperuenire ſolent, ob quas corrupto calore partis affectæ, mortificatio eiuſdem partis ſequitur, ita tamen vt hæc emoriatur, nondum autẽ

Lib. de oculis

Lib. de attenuante vict. nat. cap. 3.

lib. 3. d med. facul. cap. 15

Lib. 2. trac. 2 cap. 616.

Lib. 5. c. 85.

Lib. 2. ad Glaucum cap. 9.

ſit emortua, (eſſet namque ſphacellus) ſi fortiora medicamina, præter eò loci annotata, applicare volumus, Sal, vt quid efficatioris virtutis, adijcere conſulit. Lubens in huius Balſami naturalis præexcellentiſſimis operationibus enumerandis acquieſcam, modò prius, (vt quid non ſine commemoratione prætereundum) mos ille abluendi infantes Sale, vbi primum in lucem prodierint, legentium oculis ſubijciatur. Galenus agens de ratione tuendæ valetudinis infantis, & cur Sale ſit hic inſpergendus, hæc habet: *Ergô recens hic natus infantulus, cuius corporis conſtitutio omni notâ vacat, primum quidem faſcijs deligetur, ſed corpori prius toti Sale modicè inſperſo, quo cutis eius denſior, ſolidiorq; ijs, quæ intus ſunt partibus reddatur; in vtero enim æquè cum reliquis mollis erat, cum nec durius vllum externum corpus inibi contigerit, aër nec vſquam illi frigidus inciderit, &c.* Auicennas quoq; *Feſtinandum* (inquit) *vt infantum corpuſcula perluantur aqua, in qua colliquatus ſit Sal, vt occaleſcat vmbilicus, atque item cutis, ita tamen vt non contingantur nares, aut os: cur verò ſic faciendum aſtruamus, ratio eſt, quoniam mox editum infantem ob nimiam teneritudinem omnia infeſtant, quo nomine ſemel, biſque Sale abluere perſalubre eſt, præſertim ſi extuberet ſordibus, & nimio plus ſeſe promat humectatio:* cuius rei, & Sanctus Hieronymus immemor non videtur, cum dicat, *Corpora dum adhuc vteri calorem tenent, & primo vagitu laborioſæ vitæ teſtantur exordia, ſolere ab obſtetricibus Sale contingi, vt ſicciora ſint, & reſtringantur:* Hæc breuiter de Salis emolumentis perſtringere placuit; quis plura, probatiſſimos perlegat auctores, qui diffuſiore calamo rem hanc diſertè admodum tractarunt. Cæterum quis ſuccus, ſalſæ qualitatis particeps concretus tamen, primo intuitu deſcribendus venit, non certè eſt ex aquâ maris, vel è fontibus, aut è cineribus compactus, ſed Sal ille eſt foſſilis, quadratæ figuræ, adeò pellucens, & Cryſtalli inſtar tranſparens, vt à Daciæ populis, qui nunc Valachi dicuntur, (quo loci huius maximus eſt prouentus,) Gemma, ob perſpicuitatem ab aqueo humore emanantem, vocetur, (& ſi hoc genus Salis alijs quo-

Lib. 1. de tuenda ſan. c. 7.

Prima primi

Ex cōment. in Ezechielē cap. 16.

quoque ex regionibus ad nos tranſportari ſoleat) in ſubſtantiam hanc ſalſam concretus, quod aqua terram illam, quæ à calido, & ſicco eſt admodum paſſa, ac ob id ignis veſtigium in ſe retinuerit, per eiuſdem terræ ſinus lambens, reddita ſit ſalſa, ex cuius exhalatione, & vaporatione, refrigerata, terræque illi aglutinata, corpus hoc foſſitium, ſalſum, denſum tamen, & veluti in lapidis ſubſtantiam ſit generatum: non ſecus ac mare ipſum reddi ſalſum tradit ſummus ille Peripateticorum Coryphæus, quia Sol tenuiores aquæ partes extrahens, & in vapores effundens, craſſiores veluti torret, atque adurit, quæ vnà cum crudioribus ipſius aquæ partibus permiſtæ ſalſedinem efficiunt; pro cuius probatione, aquæ per cineres colatæ exemplum affert: vti etiam videre datur in animantium corporibus, potabili humore ingeſto ad nutriendum, ſalſam reddi, quæ in veſicam corriuauerit ſuperfluitas, nec non ſudores, qui ad cutem deriuant, ſalſuginoſos apparere, cum ambo hæc excrementa aliud non ſint, quàm ciborum ſuperfluitates ſalſæ; quoniam in eas vrens calor agit, qui ſi fuerit excellens, pluſculumque illæ ſint excalefactæ, etiam amaræ euadunt. *Lib. 1. Meteo. cap. 3.*

Sal hic, præterquàmquod & difficilius ſoluitur, ob ſubſtantiam magis compactam marinis, & lacuſtribus ſalibus, qui facilius liquantur, quòd rarioris, & tenerioris ſint ſubſtantiæ: quia etiam cæteris adeò vehementius concretus eſt, vt latens humor in ſe totus compreſſus, iam quaſi lapis indurauerit, igneæ actiuitati reſiſtit, ita quod igni iniectus, nec crepitum mouet, nec diſſilit, ſed ſua conſpiſſatione, & duritie pertinax, vt ferrum igneſcit, qualis apparet etiã Salis Agrigentini, & Tragusęi illa ſpecies, de qua Solinus, Plinius, & Iſidorus; quod mirabile eſt, & contra naturam ferè omnium Salium, qui ex eo præſertim, quod ab igne exiliunt, à ſaliendo nomen ſortiti ſunt, quamuis enim igneę naturæ ſint, ex igne tamen refugiunt, & reſultant, quod eâ de cauſſâ fieri cenſuit Philoſophus, quia paucitas humoris contenti ab actiuitate caloris mox in ſpiritum conuertitur, vndè impetu quodam violento exiliens Salem dirumpit, *Cap. x. Lib. 37. c. 7. L. 14. c. 6. & Lib. 16. c. 2. Proble. ſect. 11. probl. 26*

pit, & frangit, omne autem id, quod reſiſtentiam aliquam habet, & celerrimè rumpitur, in ſchidias diſſolui, & crepitum mouere ſolet: quod præſertim de Salibus illis intelligendum crediderim, qui digitis compreſſi, vt ſunt marini, & id genus alij, quam facillimè frangi, & quaſi in' puluerem cogi poſſunt, nec in ijs duricies vlla denſa, ac quaſi lapidea redundat.

Sal & alter in glebas à naturâ conſtructus, ex Pannoniæ fodinis huius locupletibus admodum effoſſus: qui præ ſubſtantiâ ſolidâ, temporis aliquo progreſſu, ſic naturâ dictante, adeò compactus ex humore condenſato cernitur, vt lapideſcere dicatur, nec non ob inſignem luciditatem, quaſe veluti tranſparentem vndequaque demonſtrat, non infimos, quinimo pares cum ſuperiori gradus meritò habet: vnde Sal Gemma ob perſpicuitatem, & hic eſt officinarum: Qui ſanè ob facultates innatas, vt natura eſt omnium Salium, diuerſis rebus pro animantium corporibus præſeruandis accommodata, haud paucas medicamentorum compoſitiones, non tamquàm horum idea, & baſis, ſed vt quid coadiuuans, ingreditur, quæ pro varijs profligandis morbis corpora humana infeſtantibns, lege artis in dies à Seplaſarijs fabrefiunt: pituitam namque vitream, & humores illos, qui ob eorumdem tenacitatem, viſciditatemque non niſi difficillimè è corpore educi poſſunt, abſque vllâ noxâ euacuat: cum agarico mixtus, confert vertigini; Pectus, & ventriculum ab excrementis immunem reddit, vt ommittam, doloribus ipſis leuandis eſſe aptum, qui etiam, mordicando inteſtina, mirabiliter cooperatur, indurata reſoluendo, & ſuperflua expellendo. Extat in noſtro, manupropria, non ſine labore, & induſtriâ, conſcripto rerum ſingularium Antidotario, in dies longo vſu, & experientiâ ad varias ægritudines comprobatarum, compoſitio quędam efficax admodum ad diſſipandam luem Gallicam, potiſſimum verò ad dolores illos remouendos, qui ob ſeuiſſimum hoc inquinamentum, miſeros languentes die, noctuque atrociſſimè infeſtant; in qua præter quædam alia ingredientia, maior

pars

pars doſis, & vis huius medicamenti, in ſale hoc conſiſtit. Ne verò, antequam vlterius progrediar, vllus relinquatur admirationi locus, quod dixerim, Salem ipſum natura ſolubilem, in duriciem lapideam, ac ſi à genere decidat, terminare: attendat obſecrò beneuolus Lector, quæ ex probatiſſimis auctoribus in re propoſitâ, non ſine animi oblectamento, perlegi: extat Plinij auctoritas in ſinu Capeo Arabiæ maris Oppidum Gierra turres habere ex ſalis quadratis mollibus. Nec non Carrhis Arabiæ Oppido muros, domosque, ex maſſis ſalis fieri aqua ferruminantes, alibi tradit: Iſidorus etiam admirabilem hanc ſalis naturam hiſce verbis deſcripſit; (inquiens) *Salis montes natiui ſunt, in quibus ferro cæditur, vt lapis renaſcens in agris, tantæ alicubi duritiei, vt muros, domosque maſſis Salis faciant, ſicut in Arabia.* Et Solinus: *Amantes* (dicit) *gens Aphricæ Salibus domos extruunt, quas, in modum cautium è montibus excitatas, ad vſum ædium cæmentitijs nectunt ſtruibus, tantaque ibi huiuſce venæ copia eſt, vt tecta faciant ex Salinis.* Sed veterum auctoritates, probatiſſimas tamen, ommittamus, nec ſit præter rem, quò magis veritas eluceat, & recentiorum teſtificationes proponere: ſcribit Olaus Magnus, & hoc occulata fide atteſtatur, in Polonia montes profundiſſimos Salis, præſertim in Vieliſca, & Bothna eſſe, in quorum ſpecubus ſubterraneis altè, latèque excauatis, à laboratoribus nudis ob calorem, ferreis inſtrumentis opulentiſſimum Theſaurum Salis eruitur, veluti aurum, & argentum ex mineris inexhauſtis: quæ res Martini Cromerij auctoritate comprobatur, qui in deſcriptione Poloniæ. *In minori Polonia* (dicit) *Salem, inſtar ingentium ſaxorum, adeò duritie lapidea ſolidum ferro exſcindi, vt ne dum mola terratur ad hominum vſum, ſed & ex illo domos, templa, & oppida ædificari.* at quò hæc noſtra oratio præter inſtitutum diffunditur? his ommiſſis ad reliquas Salium ſpecies deſcribendas ſermo hic noſter vertatur.

Lib.6.c.28. *Lib.31.c.7.* *Lib.17.c.2.* *Cap.30.memorab.* *Lib.33.c.5.* *Lib.1.*

SAL foſſilis ita pellucidus, vt Cryſtallum in nitore, & colore imitetur, ex Salis fodinis illis, quæ in Calabria extant, eru-

erutus, quo loci Sal Gemma, vt ſuperius annotati Sales, nuncupatur: adeò præcellentis dicitur hic Sal in re medicâ eſſe virtutis, vt audiam, medicos, qui artem ſummâ cum laude in regione illâ exercent, pro Sale Ammoniaco in huius defectu, vti.

SAL foſſilis ex alpibus Oeniponticis: in cuius corporis compagine albedo lucens intuentium oculis ſe ſe offerens & ſi prædominari videatur, ſuccum tamen inebriatum, ac ſi Amethyſtinam gemmam, in colore refert, naturaliter in eius concretione cognatione quadam ſibi adiunxit.

SAL foſſilis figurâ, & formâ, colore quinetiam flauo quo eſt infectus, fruſtum mali Cotonei, in partes diuiſi, repræſentans, quod tamen ſacharo ſit conditum: Lucidus non admodum videtur hic Sal, cum quid opacitatis in concretione acquiſierit. Carthagine, non ſanè ex Vrbe totius Aphricæ celeberrimâ, à Didone Carchedonis Tirij filiâ, vt habetur in Euſobiano Chronico poſt Troianum bellum conditâ, poſtmodum tertio bello Punico à Scipione Æmiliano penitus euerſa tranſmiſſus: Sed ex Vrbe illa, quam Aſdrubal in Betica Hiſpaniæ regione condidit, & Carthago noua perpetuo epitheto dicitur; nec non à frutice illo Iunci aculeati modo aceruatim ſponte ſuâ in eius agro prouenientis, qui Spartum ad differentiam Græcorum, & Latinorum quorundam, vt Hermolai, Cornarij, Dodonæi, & aliorum Spartij, Spartaria nuncupata.

SALIS foſſilis flos, in fodinis Salis effloreſcens, in colore candidiſſimus ad ſimilitudinem lanuginis caneſcentis, qui cum tenuium ſit partium, ideò tenuiſſimus, & leuiſſimus.

SAL ille hoc loci ſit deſcriptus, qui & ſi præ viribus Ammoniaci nomen mereri poſſet, non tamen ex Cirenaica regione tranſportatum dixerim; quo loci ſub arenis cum Luna noctibus in laminas concreſcere, colligiq; affirmatur, Iam enim ad nos transferri deſijt. nec minus illum delineare eſt in votis, (vt quid vulgatiſſimum) qui ſub Armoniaci nomine in Seplaſiariorum officinis venalis eſt: quique arte elaboratus hoc ſæculo ex Siriacâ regione, nec non ex Germaniâ

maniâ candidus ſaporis acerrimi, & in glebas penè tranſlucentes formatus nigredine tamen quadam obductus ad nos tranſmittitur. Chymiſtis ad ſublimationem argenti viui, & ſolutiones metallorum inſeruiens. Sed hæc illa erit Salis ſpecies, quæ ex Sulphuratis Puteolani diſtrictus habetur, quò loci, vbi ignes ſubterranei flammas euomere ſolent, in illorum hiatuum faucibus, veluti per ſublimationem quamdam, materiâ minus terreſtri euaporante, hoc genus Salis reperiri ſolet. Cuius ſanè compactum corpus, & qualitates ex ſapore ſe ipſas manifeſtantes modò exactè contemplentur, non imparem concretionis formâ, & facultatibus, Sali naturali Ammoniaco dices. videtur namque, quo ad colorem, ſimili alumini, quod Schiſton vocatur, (& ſi reperiatur etiam ſulphureâ tincturâ in ſuperficie quandoque imbibitus,) fiſſilis ſecundum longitudinem inſtar lapidis ſpecularis ille eſt, vt veluti in cruſtas, ſiue laminas compactus videatur, quòd humor, vaporoſus præſertim, à minerâ ſulphureâ eò loci eleuatus, depoſitis quoquomodo partibus terreſtrioribus, qui in corpore hoc naturali ſtruendo, in longum, & latum diſtributus, ſit ita denſatus, vt cruſtæ, ſeu laminæ emerſerint, ſuper quas alius atque alius humor, ex frequentatis exhalationibus cum ſit fuſus, in cruſtaceam formam corpus hoc concreuerit. non ſecus hac in dies annotatur, oculiſque ipſis intuetur, in veſica humanâ ob reiteratum decubitum alicuius materiæ excrementitiæ in partem illam à toto corpore deriuantis, lapides multis tunicis conſtructos, Cœparum inſtar ſæpe ſæpius generari: Vnde cum guſtanti leui acrimoniâ, & paucâ aſtrictione, nec non extergendi vi ſe inſignitum eſſe ſignificet, ad illa conferre iudicio meo poterit, quæ Sali Ammoniaco à Galeno attribuuntur. Cuius facultates vt aliquid etiam in gratiam pharmaca conficientium ex eodemmet auctore dicatur, hæ ſint annotatæ. Clariſſimus hic Medicus de virtutibus illorum pharmacorum agens, quę oculorum morbos ſanant, Salem hunc apoſtemata oculorum mor- *Lib. de ocul. cap. 5.*

mundificare, & diſſoluere, notat: Et capite ſexto eiuſdem libri agens de potentijs medicinarum ad oculorum morbos ſpectantium, & ſuis effectibus, mundificatiuarum, & colatiuarum mentionem faciens. *Inter hæc quædam mundificant, & colant modicum*, (dicit) *& valere contra paruas puſtulas, ſicut cadmia, thus, cornu ceruinum, & caprinum, quædam verò nimium mundificant, quæ valent ad vngulas, ſcabies palpebrarum, pruritus, & craſſas puſtulas, vt Ærugo, Tragacanthum, & Sal Ammoniacus, quæ omnia pungunt, ſed cùm lauantur, eorum punctio minoratur*: Et alibi, *Ob vim extergentem cum leuiculâ acrimoniâ, & leuiſſimâ adſtrictione, quam habet, ocularibus miſceri facultatibus* dicit: *Ad pilorum in palpebris incrementum, ad pollinis lauorem redactum vti ſicco affirmat, vbi præ humorum acrimoniâ partim excidunt; partim verò nec creſcunt, nec aluntur, depaſtis namque his acrimonijs in bonum naturæ habitum pars reducitur*; deſcribens preterea emplaſtrum illud à Critone Anacetum, ideſt, inuictum nuncupatum, quod ex acribus pluribus medicamentis compoſitum ſit, inter acria illa Salem Ammoniacum enumerat: quem ſimiliter extrahere, & digerere inquit, dum ex Andromacho emplaſtrum viride Paſſionis proponens, notat, hoc medicamentum, quia Salem Ammoniacum prius aſſumpſit, magis quam ſuperiora extrahere, magiſq; abſtergere.

Lib.9.de ſimpl.med.fac.

Lib.3.de cōpoſ.med.per gen.cap.2.

Lib.2.de cōpoſ.med.per gen.cap.2.

SAL, qui delineandus exhibetur, noſtroq; hoc ſæculo ſub nomine Salis Indi diuulgari ſolet, non certè ille dijudicandus eſt, quia à Paulo, & poſt ipſum ab Auicennâ Zuccharum Alhuzar nuncupatur, mannam eſſe, ſcribens, cadentem ſupra rem, quam vocant Alhoſor, ſimilem Sali, (à qua fortè ſimilitudine ſaccharum ab eo Sal Indus nominatur,) & quem ſummis laudibus extollit ad linguæ ſcabriciem, ariditatemque in febribus acutiſſimis: Scribens, *In ore tenendum Salem illum eſſe, qui ab Indiâ deportatur, colore Salis, & dulcedine mellis*: (Saccharum enim dulcedine innatâ naturæ humanæ proficuum: inter Salis ſpecies non dulcore, ſed acrimoniâ quadam linguam vellicantis, reponere,

Lib.4.cap.de aſperitate linguæ.

Ce-

Cerutum Medicum à mente deſiſtere dici poſſet,) Sed Sal ille deſcribitur, qui à quadratâ baſi incipiens in figuram pyramidalem non multum grandem, ſed paruulam potius, & obtuſam deſinit, nec non colore ipſo, & ſubſtantiâ Sali cōmuni noſtro albo, cuius ad condiendos cibos quotidianus eſt vſus ſimilis videtur; An verò cum Sale illo Indo à Meſue deſcripto, reipſâ conueniat, non crediderim; hunc enim melancholiam, & pituitam purgare, corpus à putredine conſeruare, nec non ad curandam lepram proficuum eſſe, notat hic auctor, fortè Salem Ammoniacum inter Salium ſpecies, præpotentem admodum, exprimere intendens. Illum verò mitiſſimum eſſe, nec alios Sales qualitate inſitâ præcellere, guſtanti dignoſcitur, quòd calor ſubterraneus non multum in illius concoctione ſit elaboratus. Aliàs anceps eram, an Sal hic ſub foſſilibus collocandus foret, an vero arte eſſet in talem figuram conſtructus: nec id præter rem, cum in huius glebulæ baſi, veluti ſigillum quoddam, arte impreſſum, conſpici detur, ac ſi characteres artificis ſignum exprimentes eſſent inſculpti. Nihilominus exactiori diligentiâ hoc Sale perſcrutato, cum veluti ex laminibus, ſiue cruſtis, ex exhalationibus ſubterraneis in vnum hoc corpus pro ſui nutrimento, & incremento gradatim à minerâ ſalſâ euaporantibus ſit compactus, quâ vnâ demiſſâ, altera remouenda mira ſtructura ſe ſe offerat, & ſic de ſingulis vſq; in totum figuræ acumen, hoc artis opus non eſſe, ſed naturę diſpendium iudicaui, ac ob id inter ſales foſſiles reponendum fore, in animum induxi meum.

SAL Sadomenus, non foſſilis, ſed vt ex Salium lacuſtrium genere ex Lacu Aſphaltite Iudeæ tranſportatus, in quo Galeni, & Plinij teſtimonio nihil præter bitumen gigni- *L.4.de ſimpl.*
tur, nullum corpus animalium recipit, neque plantam ineſ- *medic. facul.*
cap. 20.
ſe conſpicitur, vnde & mare mortuum dicitur (ſe hæc fu- *Lib. 5. c. 17.*
ſius dum bitumen Iudaicum conſiderabo.) Sal hic Naphticus dici etiam poteſt, deſumptâ etymologiâ à Napta, quæ eſt bitumini ſpecies, cuius odorem retinet: in colore ex nigro rufeſſit, & guſtanti maximâ palatum inficit amaritu-

V 2 ritu-

ritudine, (ex bitumine namque admodum aſſato concreſcit.) Quod ſi huius exactiorem deſideras anatomen, audias Galenum loquentem, dum ſaporem amarum corporibus temperie ſiccis ineſſe dicit, & quo maior in his redundat caliditas, eò maiorem percipi amaritudinem, deducto exemplo à bituminoſo ſtagno, cuius Salis vim non modo pluſquam cuiuſuis alterius Salis exſiccatoriam eſſe ſcribit, ſed & extenuare natam, quia ſcilicet plusquam alius exaſſatus eſt. *Omni enim Sali* (ſubiungens) *obſcura quædam adſtringendi vis ineſt, quâ eas quæ condiuntur carnes, conſtringit, denſatq; potiſſimum vbi durus, & minimè fragilis extiterit. Talis eſt exactiſſimus quidem foſſilis ferè omnis. Minus autem illo, marinus: Tùm, qui multis in locis aquis leuiter ſalſis areſcentibus prouenit, tertium locum obtinet, abſtergere, magiſque adſtringere, contrahereque potens: Proximas his vires habet Sodomiticus, æque atque marinus durus: cæterum ob admiſtam amaritudinem, facultatem valentius abſtergentem, ac digerentem, quàm marinus poſſidet.*

Loc. cit.

SALIVM ὀνομασία, qui induſtriâ Calceolariâ elaborati, ad Medicorum vſum in Muſæo aſſeruantur.

In hoc Salium genere, ne à Philoſophicis dogmatibus recedere videar, lubens exordiar à Sale illo, vti ob admirandos effectus, quos præſtat, ab Antiquis decantatos, nobiliori, qui ex carnibus Viperarum ignis medio aſſatis, paratur, & Sal Theriacalis nuncupatur, hoc nomine inſignitus, non quòd Andromaceam Theriacam ingrediatur, Antidotum nimirum illud præſtantiſſimum, quod Senex ille ſuſpiciendus, ac omni laude digniſſimus Andromachus Claudio Neroni Cæſari dicatum voluit: ſed quia, vt altera Theriaca Viperinas carnes admixtas habeat, & morſibus ſerpentum ſuccurrere poſſit, & ſi ex Galeni mente hoc modicè faciat, nec niſi longo poſt tempore remedium appareat, ex frequentato vſu ſenſim auxilium afferens: quò loci illos redarguere videtur, qui hoc Sale medicati, cum inter initia

Lib. de Ther. ad Piſonem cap. 18.

cele-

celerem remedij ſenſum non habuiſſent, nec prorſus quidem ipſum conferre arbitrabantur, præſertim redactum in cinerem, vim medicam incendio amiſiſſe cenſentes. Hoc pro corollario, vt Antidoto parem facultatem non habere, affirmat, ſic omnem ipſius vim aboleri penitus negat: non deſunt tamen homines noſtris temporibus, qui Salibus hiſce innixi contra omnis generis venena, eorumdemque noxas, nil horum maliciam, ac nocendi vim veriti, vitam abſque vllo mortis periculo expoſcunt, hac ſpe confiſi, Sales hoſce à venenis grauiſſimis, morbis etiam malignis, ac contagioſis corpora nedum præſeruare, ſed & liberare valere: quorum etiam vſum Antiquis illis ante Galeni tempus, qui tamen craſſo potius modo illos præparaſſe legitur, familiarem admodum ad innumeros profligandos morbos, cutaneos potiſſimum extitiſſe ex eorum ſcriptis habetur. horum tamen præparandorum ratio multò perpolitior, & à Galeno ipſo, quàm antiquitus eſſe conſueuerit, ętate ſua fuit excogitata, nec non noſtro hoc ſæculo à Cl. Viris, & in arte medicâ conſumatiſſimis Athletis (inter quos multiplici nomine Ioſepho Quercetano palma meritò videtur attribuenda) eſt inuentata. is enim in ſuâ Pharmacopœâ dogmaticorum reſtitutâ, quæ ad Sales hos præparandos lege artis exequenda veniant, ingenioſiſſimè, & diſertiſſimè admodum, dogmaticiſque innixus rationibus deſcribere conatur: quo loci etiam tres Viperarum confectiones Theriacales in corporis humani emolumentum doctiſſimè exponit, quarum primam confectionem Viperinam aromaticam, ſecundam confectionem Viperinam Saccharinam, tertiam confectionem Viperinam Iuniperinam nuncupat. Qui verò, diſtincto magis ordine, laudatiſſimi, ſalubreſque effectu ex horum Salium vſu redundent, non piget ex Aëtij, & Galeni ſcriptis referre, vt recentiores, & inter hos Quercetanum breuitatis cauſsâ, ommittam. Aëtius hæc notat: *Propriè autem in affectionibus cutis curandis Sales*, (de Theriacalibus loquens) *commendantur, cuius generis ſunt Leuce, Lepra, impetigo agreſtis, elephantiaſis, ſcabies agreſtis, & raritas,* ac

ibid. cap. 19.

Tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 97.

ac defluuium capillorum, buiuſmodi enim cutis vitia confeſtim delent, & acria recrementa ſubter cutem redundantia optimè diſcutiunt. Pleriſque enim ex eorum eſu ſudor prolicitur, atque ita per exudationem corrupta ſubſtantia euacuatur, adeout quidam in principio pediculos excluſerint intra quattuordecim ad ſummum dies, poſt hos enim nullus in corpore pediculus apparet. Quidam verò pro pediculis ſputa pituitoſa reiectant, à Salium reiectione initium facientes, deinde paulò poſt etiam ſputu repurgata ſiſtuntur: quæ ſingula ex Galeno, cuius μίμησιν eſſe illius ſcripta atteſtantur, translata dices. hæc enim libro de

Cap. 18. Theriaca ad Piſonem de Salibus hiſce memorię mandauit. *Præcipuum verò Sal iſte habet, quod morbos cutim infeſtantes curat, albam dico vitiliginem, lepram, impentiginem, quam feram vocant, & demum omnia ſub cute poſita excrementa reſoluit. Quamobrem magna pars eorum, qui Salem hunc comedunt, pluſquam conſueuerunt, ſudantes putridam materiam eĳciunt, & cum eâ pediculos etiam appellatos quoſdam emittunt, qui ex putri materiâ ortum ducentes nomen ſibi φθεῖρες apud Græcos acquiſiuere. Dentes præterea Sal hic optimè purgat, & ipſos à putredine ſeruat, nec eos erodi permittit, membra laxa denſat, illucque deſcendentem fluorem ſupprimit.* Hæc Galenus in fine capitis.

Præceptiones Medicæ ex Aëtij mente Salibus Theriacis attributæ.

I. Licet tùm in prandio, tùm in cœna eis vti, cum quibuſcumque edulijs eos aſſumere velis, neque vltrà ad eorũ acceptionem prouocare opportet tanta enim ipſis inſita ſuauitas eſt, vt magis voluptatis gratia eos confectos quis dicere poſſet.

II. Licet vſque ad tria cochlearia per diem ex eis ſumere, maximè ſi cibus in ventre ſit probè concoctus, qui enim eos accipiunt, melius concoquunt, & cibi appetiores fiunt, floridius etiam corpus habent, & ſenſus omnes vegetiores.

III. Suffuſiones oculorum incipientes, & nondum congelatas, egregiè diſſoluunt, neq; planè ſuffuſionem incurret, qui eos quotidie accipiet.

IV.

IV. Purgationes Lunares propter obturationem aliquam, aut ſanguinis coactionem ſuppreſſas cient. Largum, & impetuoſum earumdem defluxum ſiſtunt.

V. Præſumpti omnes venenorum, & virus iaculantium beſtiarum inſidias euincunt. infectis ex horum vſu periculum euitare datur.

VI. Præſtat & peſtilenti conſtitutione inſtante ad auxiliare hoc, & mali depulſorium pharmacum confugere. præſertim ſi ei Myricæ herbam admiſcueris.

VII. Morborum omninm Medici Sales exiſtunt, maxime tamen eorum, qui in renibus conſiſtunt, lapides enim in eis atterunt, & planè marcidos renes reſtituunt.

VIII. Vertigini, & dolori capitis inueterato, morboque comiciali nullâ aliâ conſimilis medellâ exhiberi poteſt, ſi quis eos per integrum annum ex ordine largè ſumat.

IX. Morbo Regio correptis, Colicis, Spleneticis, Hydropicis, ac caninâ fame laborantibus ſubueniunt, nec non contra ambientis frigidi moleſtias humana corpora infeſtantes, comeſti faciunt.

X. Rigores circuitu repetentes, diuturnos cohibent, & tuſſes humectas reſſicant.

XI. Tabidos ad bonam corporis habitudinem mirabiliter reducunt, paulatim edulijs adſperſi.

XII. Exolutos à languore perfectè reuiuiſcere faciunt, ſcio namque, (addit Aëtius) plurimos membris reſolutos per ipſos ſanatos.

XIII. Ad Podagram maximè incipientem, & omninò ad omnes articulari morbo affectos, vnicum hoc edulium conſtructum ſcias.

XIV. Quartanis diuturnis, & atrabilarijs affectibus omnibus conducunt: enecant omne lumbricorum genus. Hæ ſunt virtutes ex Aëtij mente ſalibus Viperinis meritiſſimò attributæ, quas (ne verbo quidem Auctoris commutato) ſub præceptionibus hiſce medicis conſtituere placuit. vt Viri illi, qui medicam artem exercent, tot tantorumque

rara

Digitized by Google

mirabilium effectuum deſiderio accenſi, illorum vſum, qui iam quaſi ex hominum memoriâ euanuiſſe videtur, propalam cuiuis faciant, ac ad praxim reducant. benè, benè enim illis erit, qui aliquo morbo correpti quantumuis deploratiſſimo, ſalibus hiſce vtentur.

Sal Coraliorum rubeorum Chimicâ induſtriâ eximiè preparatus, quo ſi quis tempore peſtis vti voluerit, non niſi ſucceſſus fœliciſſimos videbit: eaque eſt in hoc Sale vis, & natura, vt ſanguinem in vniuerſo corpore mundificando, & renouando; quicumque morbi, & affectiones à ſanguine corrupto ortum ducentes huius vſu remoueantur, & corpori ſanitatis vigor reſtituatur. ad quaſcumque muliebres fluxiones immodicas, & ventris fluxus ſiſtendos mirabiliter iuuat. Sanguinem reiectantibus cum aquâ portulacæ exhibitus ſummũ, & peculiare eſt remedium. putredines ſiſtit, cor, & ſpiritus vitales roborat: vt non inconcinnè ex hoc dici poſſit, ſicuti Coralij Frutex in imo maris generationis primordia habet, mirabiliter creſcit, ita etiam mirabilia ex hoc frutice prouenire arcana, & myſteria.

Sal ex craneo humano per calcinationem in cinerem prius redacto, poſtmodum aquâ Peoniæ lege artis imbibito, tandem in ſalſuginoſam materiam extractus. Epilepſiæ præſentaneum remedium, cui pariter ſumma ineſt facultas plures alios morbos defugandi, vt vertiginem, ſcotomiam, & ſimiles, qui præcipuè caput ipſum infeſtare ſolent.

Sal ex radice Ononidis paratus, remedium efficax ad vrinas remorantes mouendas, qui etiam cum aliquo liquore diuretico exhibitus calculos, renum potiſſimum peregregiè mouere, diſſipare, & abſumere valet.

Sal ex Abſcinthij comâ artè extractus, ad præſeruandam ſanitatem admodum accommodatus, vt potè qui materias excrementitias in corpore redundantes diſſipare, ac abſumere valeat, membris omnibus, naturalibus potiſſimum innatum calorem ſeruando, ac eumdem fouendo. Febribus omnibus, putridis præcipuè auxilio eſt: Peſtis vnicum remedium eſſe cum aliquâ aquâ cordiali bibitus, vſu, & experientiâ eſt comprobatum.

Sal

Sal ex ſuccino albo, & odorato non ſine chymica induſtria, & labore confectus, efficaciſſimum diureticum, tùm ad vrinas ſuppreſſas ciendas, tùm etiam ad materias illas tophoſas minuendas, & expellendas, quæ ob decubitum ſucci craſſi, ac glutinoſi in renibus, præ horum ignea caliditate, tenuioribus humoris partibus diſſolutis, & craſſioribus relictis, ſæpe ſæpius concreſcere ſolent. Addam hoc vnum etiam, ſalem hunc cum aqua e lambico vitreo Balneo Mariæ extracta ex floribus Arantiorum, aut Mali citri, intus aſſumptum roborandæ facultati vitali, & quæ pariter eſſet quaſi deperdita, mirificè prodeſſe.

Sal innata qualitate, & ſi in minima quantitate exhibitus, ſine vlla moleſtia aluum ſubducens. Hoc fœliciſſimè indies vtor, præceteris autem vnicum eſſe remedium, & ad emolliendum abſque vlla noxa puerorum ventrem, nec non ad compeſcendam eorumdem pertinaciam, quoduis medicamenti genus reſpuentium, cum ori ſit gratiſſimus, quotidiana à me comprobatur experientia. Qui ſanè & ſi vt quid mirum, & ſingulare in ſecretis apud me extaret, nihilominus Calceolario compatri cariſſimo, pro ſalute publica tutanda, conferre placuit.

Sal ex quinta eſſentia aromatica Cl. Matthioli elaboratus: eaſdemmet qui in re medica præſtat facultates, quibus, & liquor ille aromaticus ab Auctore inſignitur: adeò vt ammiſſam loquellam ſub lingua detentus reſtituere valeat, intus aſſumptus morbo comitiali correptis mirificè conferat, nec non humores ſuperfluos in corpore extuberantes eius vſu abſumere potens ſit. Quis plura deſiderat, legat eiuſdem auctoris commentaria in Dioſcoridem. Lib. 5. cap. 7

Sal ex Baccis Iuniperi, efficax remedium, vt ille ex ſuccino paratus, pro comminuendo nimirum calculo, & ducendis vrinis remorantibus, quo etiam ſtatim ante Decocti ex ligno, & ſalſa, ex lege artis præparati, ſingulo mane ex libitionem pro prouocando ſudore in peſtifera illa hac lue Gallica infectis, non ſine euidenti beneficio vti ſolet.

Salem, Alkali vocatum, conſiſtentiæ prædura, coloris cine-

rei, aliqua nigredine obducti, in factitiorum ſalium claſſe CALCEOLARIO reponere placuit; vtpote qui, & ſi eius ope non ſit elaboratus, ex planta tamen illa fructitante, & ſalſuginoſa cremata paretur; quam Mauritani Kalim, & Alkalim vocant; vnde Salkali ab ijſdem eſt dictus: vel vt alij, ex illa fuſa, aut ex eiuſdem decocto confici ſoleat: Chymiſtis, pro ſuis explorandis amentijs, aptus. Hyalurgis in vſu, pro vitro conflando: nec non & noſtris, propter ſuas, quas agit in re medica, partes; ob vires deſſicantes, & abſterſiuas potiſſimum, quibus polet; Notat ingenij excelſi admirandus ille Scaliger, Cardani opinionem de hoc Sale redarguens; *In maritimis Galliæ Narbonenſis fruticem reperiri, quem Arabes Kali, nos ſodam dicimus, (& hæc erit illa planta, quam Serapio Vſnem vocat) quo trito, & preſſo, maritimæ illius regionis incolæ id efficiunt, quod Salicornum dicunt, alij ſodam, nonnulli Alumen Catini, à Peluis facie in quam diſtillat ſuccus. Quemadmodum nominant Alumen Zuccarinum à metæ Zuccarinæ faſtigiata forma, in quam ſolidatur materia ex Alumine Rocchæ, oui albumine, & aqua roſacea.* Cl. Matthiolus rei Herbariæ ſolertiſſimus perſcrutator, ex hac planta duo parari innuere videtur, cineres nimirum fabris vitriarijs, ad vitrum conficiendum inſeruientes; nec non ex eiuſdem decocto Salem, Alkali à Mauritanis vocatum. Amatus Luſitanus inter medicos ſui temporis maximi nominis, ambigit, Salem hunc ex Kali planta Arabum parari hoc ſœculo. Ex eius namque ſcriptis colligere licet, omnem cinerem, qui ex Syria aduehitur, ad conficiendum ſaponem, & vitrum, ex herba Anthyllide combuſta fieri; hodieq; multos ignorare cinerem iſtum Alkali eſſe: omnes iſtas herbas abſtergendi vires habere, ac ſtigmata, & maculas faciei delere, quod ex iſtis, dum vruntur, liquatur, & tanquam plumbum fluit, cum refrigeratum eſt, concreſcit, & ad inſtar cineris conglobati videtur; quem etiam Alumen Catinum vocant, ex quo vitra conficiuntur. Hos ſi quis, an veri ſint, experiri voluerit, in ignem conijciat, quod ſi eliquantur, ac ebulliant, verum Kali eſſe dicet, ſim minus è contra.

Excerc. 104 diſp. 18.

Com. in lib. 2 Dioſc. c. 112

Enarr. 150. in lib. 3. Dioſcor.

Ex

Ex horum cinerum lixiuio Sal Alkali conficitur, & ex vitri materia fluit, & quæ cogitur, axungia vitri hodie nuncupatur; hæc præſtantiſſimus Medicus Amatus. Ex quorum Auctorum dictis quàm facillimè elici poteſt, non ſecus ac aurum lapide Lydio experitur, ita Kali plantæ legitimos natales igne dijudicari. Habeas, benigne Lector, Salium varias ſpecies hoc loci delineatas, quas & natura dat, & ingenia humana non ſine induſtria excogitarunt; ac eorumdem facultates; quæ, & ſi paucæ; modò tamen candida mente, vt ſpero, perlegantur, non niſi periucundi aliquid condimenti animo, & corpori afferre poterunt: quod ſi quis Sales alios, modò tamen in ijs præparandis ars ipſa ſuo valeat fungi munere, præ manibus habere exoptat, CALCEOLARIVM non diminutum, & parcum, ſed in illis elaborandis ſemper expeditum, re ipſa dignoſcet. Interim differenda non videtur conſideratio Nitri, & huius ſpecies rimandæ veniunt, quæ diuerſis loculis in Muſæo propè Sales ſeruantur. Hoc etenim ſucci genus, vt Sali ſanè cognatum, non multum ab huius natura diſtat: illud namque ſi ad guſtus ſenſorium tranſire permittas, non niſi intenſione inter ſe differre iudicabis. Quod nobis expreſsè ſignificauit Galenus, inquiens. *Saporem ſalſum, aut nitroſo eſſe imbecilliorem, aut adſtrictionis quoque aſſumere aliquid, amarumque ex nitroſi prouenire intenſione; ambigit enim ſapor iſte inter ſalſum, & amarum, eſtque amaro remiſſior, & ſalſo intenſior.* *Lib. 1. de med. facult. cap. 36.* Hoc idem ex Platone habetur, dum liquorum, & inter hos Salium, & nitri generationem, ac eorumdem naturam perſcrutatur: nec non ex Iſidori verbis colligitur: dicentis, *Lib. 2. in Timao.* *Nitrum à loco ſumpſit vocabulum. Naſcitur enim in Oppido, vel regione Ægypti Nitria, ex quo & medicinæ fiunt, & ſordes corporum vbicumque lauantur. Huius natura non multum à Sale diſtat, habet enim virtutem Salis, & ſimiliter oritur caneſcentibus littoribus ſiccitate, cuius ſpuma Aphronitrum nuncupatur. Colligitur autem in Aſia, in ſpeluncis diſtillans, dehine Solis ardore ſiccatur. optimum putatur, ſi minimè ſit ponderoſum, & maximè friabile, colore penè purpureo.* *Lib. 16. c. 2.* Qui verò exactum

Lib.5.c.89. magis Nitri naturam, eius vires, & quantum in re medica poſſit, ſcire appetit: ex Dioſcoride habeat: virtutem huic ineſſe diſſolutiuam, attractiuam, abſterſiuam, & humoris ſuperflui conſumptiuam; ac proinde pinguedinem extenuare, ſi ore ſit acceptum: ſaniem ventriculi, & inteſtinorum, ex apoſtemate procedentem, mundificare: illitum pediculos capitis, & ſaniem detergere: aurium vermes interficere, nec non eorum ſaniem peregregiè extergere: inteſtinorum tormina ſedare, ſi tritum cum Cymino in hydromelite; vel aliquo ex his, quæ inflationes poſſunt diſcutere, bibatur: quod nos etiam feliciſſimo euentu colico dolore correptis, cum Iulepe violaceo, & aqua ſtillatitia ex floribus Anthemidis, ſeu Chamæmeli græcorum, multoties exhibentes ſumus experti: Nitrum pariter in puluerem redactum, & cum melle linimenti modò compactum faciem clarificare, & decorare, mulieres illæ amplè teſtari poſſunt, quæ pro alliciendis hominibus ad gratiam, vt venuſtiores appareant, nil aliud in animis habent, quam comeſticis auxilijs faciem extergendo illam ſplendidam magis, & pictam habere: vicia cutis, & oculorum cicatrices, vlcera illa albidum oculi circulum infeſtantia, quæ Græci Argemata dicunt, abolere; venenum mortificare, & excludere, ac ad multa alia mala diſſipanda conferre, quæ humana corpora infeſtare ſolent, ex eodem Anazarbeo, Auicenna, & Plinio noſtro, (vt quamplurimos alios ex Arabum, & Græcorum ſtirpe non enumerem Auctores) cuiuis legenti patebit: non videtur tamen ſilentio prætereunda, quæ à Galeno de hoc ipſo ſcriptis ſunt tradita. Qui & ſi varijs in locis facultatem habere exſiccandi, aperiendi, digerendi, & detergendi meminerit, ſpecialiter tamen hæc habet: *Nitrum dictum eſt ſupra in medio eſſe Aphronitri, & Salis virium: cæterum vſtum propius ad Aphronitrum accedit, vtpote ex vſtione tenuius redditum: deſiccat itaque, ac digerit, & ſi intra corpus ſumatur, ſecat, & extenuat craſſos, lentosque ſuccos, potentius multò, quàm Sale Aphronitrum verò, niſi grauis vrgeat neceſſitas, deuorandum non eſt, nimirum inimicum ſtomacho; quandoquidem plus etiam nitro incidit.*

Loc. cit. Lib.2.tract. 2.cap.84. Lib.31.c.10

Lib.9. de ſimpl.medic. facult.

incidit. Sanè ad fungos ſuffocantes Ruſticus quidam vti eo aſſolet, & ſemper profuiſſe probatum eſt: cæterum Nitro vſto ſimul, & non vſto, & multo magis eius ſpuma in talibus vti conſueuimus: hactenus Galenus. Quibus verbis adductus, non poſſum, (pace tanti Viri dixerim) non niſi diminutæ memoriæ auctorem illum ſummè ſuſpiciendum redarguere (quem etiam obſeruantiæ ergô nominare non debeo) hic etenim in doctiſſimis ſuis ſcriptis de Nitro agens, ex Iſidori mente hæc profert. *Nitrum ipſum, quod haud dubiè ad Salem ſpectat, venenum eſt; adeò enim obſtruendorum meatuum vim habet, vt plurimum lædat viſcera, quin in Leonum, Vrſorumvè ora ſparſum tantam vim habet, vt obſtructis vitalibus motibus, mordere nequeant;* Hæc auctor ille, diligentiſſimus rerum naturalium perſcrutator. Quæ Iſidori verba ſi exactius ſub examinis prælo expoſuiſſet, certè Hiſpalenſem Epiſcopum non Nitri, ſed Chalcanthi naturam, & eiuſdem mores exprimere voluiſſe fateretur, toto namque illo capite ne verbum quidem de Nitro proferens, Calcanthi Etymon, & vires tractans, adeò conſtrictæ virtutis eſſe dicit, vt in Leonum, & Vrſorum ora ſparſum tantam vim habeat ad ſtringendum, vt non valeant mordere: & hoc ex Iſidori verbis abſque fuco, & fraude elicitum: quod etiam guſtus ſenſorio quàm facillimè dignoſci licet: Nitrum namque amarum eſt leuicula acrimonia præditum: Chalcanthum verò auſterum; ratione cuius innatæ qualitatis in illo vim valenter aſtringendi eſſe guſtanti apparet, & ex Galeno liquet. Aſclepiadei enim Metrodori opinionem redarguens, quod non omnia adſtringentia refrigerent, Chalcanthum, vt Chalcitim, & Miſym inter valenter aſtringentia reponit, quæ tantam aſſecuta ſunt caliditatem, vt nos etiam exurant. Et alibi: *Chalcanthum, vt Chalcitim, Miſym, Sorim, Æris ſquamam cùm ſimul aſtringant, & mordicent, ſecundum vtraſq; qualitates in quoduis admotorum corporum actionem exercere notat.* Auicennas ſimiliter, exſiccatiuum, induratiuum, inſpiſſatiuumquè corporis eſſe, & in eo conſtrictionem, aduſtionemquè exiſtere, ſcribit: hoc idem experientia ipſa in dies com-

Lib. Originū 16. cap. 12

Lib. 1. de ſim pl. medi. fac. cap. 33.

Lib. 4. de ſim pl. med. fac. cap. 7.

Lib. 2. tract. 2. cap. 166

comprobatur: ſi intus namque plus iuſtò aſſumatur, viſcera ita conſtringit, & exurit, vt quidquid humidi radicalis in ijs extat, illud omne exurendo, abſumat; illa eadem proprio innato calore deſtituendo, & viuifici nectaris conſumptiuum imprimendo. Si verò debita quantitate intra corpus exhibeatur, immodicas ſanguinis fluxiones à quauis corporis parte, vti à riuulo quodam deriuantes, mirificè cohibet: acerbo ſapore, quo eſt præditum, linguæ admotum, manifeſtè hæc contrahitur; eamdemque ſiccari, aſperarique contingit; plus certè, quàm ſi fructus præ immaturitate auſteros deguſtaueris: dentes exaſperat, & aſtringit: Sed, *Lib. 13. Meth. cap. 10.* quid? non ne Methodicorum Princeps Galenus de illis medicamentis ad curationem vſurpandis agens, quæ noxiam qualitatem cum ea, quæ conuenit, admixtam non habent, Chalcanthum inter præcipua medicamenta adſtringentia, & quæ, deuorata, noxia ſunt, ſicut Miſym, Sory, Chalcitis, Diphryges, Æs vſtum, & ſquama Æris, & Flos, reponit? vt ex ijs clarè patere poſſit, Chalcanthum obſtruendis vitalibus meatibus multò magis poſſe, Nitro ipſo: ac ob id rectè auctor ille feciſſet, ſi Nitri loco, Chalcanthum, cum Iſidoro, dixiſſet, inſigni illa vi adſtrictoria eſſe dotatum. Interim Nitri ſingulas ſpecies recenſeamus.

Nitrum natiuum aliorum foſſilium modo in terra repertum, durum, & ſpiſſum, vt lapidi non abs re aſſimilari poſſit. Tincar eſt Arabum, ex quo Chryſocolla Græcorum, Borax eorumdem Arabum, Venetijs conficitur.

Nitrum è terra efflorefcens, quod tamen in ignem non exilit, ſed bullas attollit, vt Alumen, molle eſt, & laxum, ac in colore candidum, & in ſubſtantia ſpumæ ſimillimum videtur.

Nitrum ſatis denſum, ac durum adſtringentis facultatis non immune, vt meritò aluminoſo ſucco infectum dices. ex Puteolis, non longè à lacu Agnano.

Lib. 5. c. 89 Nitrum, cui color eſt roſeus, cæteris Nitri ſpeciebus, Dioſcoride ſic acclamante, præferendum, ex Alexandria Ægypti; vnde Nitrum Alexandrinum, ex quo pillulæ illæ conficiun-

conficiuntur, quæ ſub nomine Alexandri, de Nitro diuulgantur, & pro morbo Gallico effrenando, nec non ad antiquatum capitis dolorem, vt & ad quamplurima alia mala diſſipanda ſunt in vſu.

Nitrum & aliud colore roſeo totum refertum, quod ager Neapolitanus profert.

Nitrum in colore flaueſcens, vt auripigmentum imitari dices, cuius prouentus in agro Puteolano habetur.

Nitrum ſatis lucidum. ex Antro quodam diſtrictus Veronenſis, non longè Villula, Calauena vocata, inſtar ſtriarum collectum; quod eò loci pendens, temporis tractu in talem formam ſit concretum, & denſatum.

Nitrum candidiſſimum, & perſpicuum, vt diaphanum videatur: non leui artificio ex terra, ſucci ſalſi, & nitroſi grauida, extractum. Salnitrum nunc temporis, vocatur; ac ſi dicas arte concretum ex ſale, & nitro, ex hoc cum Sulphuris, & carbonis portione puluis ille mirabilis conficitur, quo ad tormenta bellica vtuntur: vtinam incognitus, non enim tot, tantæquè hominum funeſtæ ſtrages, hodierna luce ſequerentur. An verò hoc Salis nitri genus, & ſi diuerſum ab Antiquorum nitro (garriant alij quicquid vellint) fuerit ſub hoc nomine antiquis cognitum, locus ille Platonis in Timæo, non nihil ſuſpicionis in animo facere videtur: cùm dicat, *Ex terra fuſili lapidem fieri, colore nigrum, & ſimiliter ex commixtione quadam, & humoris priuatione, de tenuioribus terræ partibus fieri nitrum, & Salem.* pariter Plinius noſter capite proprio de nitro, ad finem, de Sale nitro mentionem facit, dicens, *Salem Nitrum Sulphuri concoctum in lapidem verti.* Tu, benigne Lector, loca hæc exactè conſidera; quod ſi quæ remanet dubitandi anſa, cùm non omnia poſſimus omnes, & plus poſſit, & plurium induſtria, vt eſt in adagio apud Homerum, conſiderata enucleabis. Interim Alumina, ac eorumdem multiplices ſpecies, quæ in Calceolarii aluminoſo horreolo pereleganter ſeruantur, perſcrutemur, hoc enim ſucci natiui genus, à ſuccis illis concretis, qui tamen humore ſoluuntur, non venit ſe-

Lib. 31. c. 10

Iliados. ac.

gre-

gregandum quinimmo inter illos enumerandum: cuius ſubſtantiam, & proprium temperamentum, (generaliter tamen loquendo) modo ſcire appetas, guſtu ipſo, cuius munus eſt, ex Ariſtotele, ſapores dijudicare; & ex Galeno, vt febres tactu, ita ſapores guſtu ſentiuntur: palàm fiet, acidum namque, & vehementer adſtringens, experitare lingua, vt inſtrumento ſaporis, qui cum ſit rei proprietas, ſolo guſtu, vt eius obiecto, perceptibilis, quam facillimè tibi guſtanti, ſenſu diſcernere dabitur. Vnde Galenus alumen ἀπὸ τοῦ στύφειν hoc eſt ab aſtringendo στυπτηρίαν à Græcorum ſchola nuncupatum tradit. Quam ſanè qualitatem adſtringentem communem eſſe tàm acido, ſiue acerbo, quàm auſtero, ſuccis, ex eodem Galeno liquet, quod etiam ab eodemmet auctore confirmatur dicente. *At quod nos adſtringens vocitamus haud temere à Theophraſto dictum reperias. videtur autem idem ſignificare, quod auſterum; aut certè commune eſt genus tùm huius, tùm etiam acerbi.* Acidam verò illam facultatem, quæ huius ſucci concreti peculiaris, & præcipua eſt, à ſucco acerbo, quem Auicennas, & reliqui Arabes Ponticum nominant, per terræ ſinus lambente, vt à primo principio, & veluti genitore, ſuſcipit. (acidum namque ex acerbitate per humiditatis acquiſitionem generari, clarè nos docuit Galenus, dùm per acerbi ſaporis exolutionem, naſci auſterum ſaporem, acidum, dulcem, & pinguem, aſſerit.) Quod etiam exemplo ex fructibus deſumpto, abſque vlla controuerſia comprobari poteſt. Etenim, detractis prius ab arbore floribus, vt primitijs, fructus formam gradatim acquirentes, initio cum ſint lignoſi, ſicci quoque ſunt, ſimulquè acerbi; verum non ita primum humoris copia affluit, vt indè aciditas in illis percipitur, quam poſtmodum lento gradu ammittunt, vſquequò ad perfectam maturitatem deuenerint. Alumen præterea hoc peculiare habet, vt non ex diſſimilibus, ſed ex eiuſdem generis partibus conſtet, adeò vt vnaquæque pars aluminis ſit alumen. Non ſecus ac vnaquæque pars Rubricæ eſt Rubrica, vt in ſuperioribus, dum terras ipſas tractaremus, eſt demonſtratum:

Et

Lib. 3. Etich. c. 10.
6. Epid. p. 1. com. 29.
Lib. 6. de cōp. med. per gen. cap. 3. & l. 9 de ſimpl. medic. facult.
Lib. 1. de ali. fac. cap. 1.
Lib. 1. de ſimpl. med. fac. cap. 37.
2. cau. ſtra. 1. cap. 3.
lib. 4. de ſimpl. med. fac. cap. 8.

Et vnaquæque auri pars eſt aurum, quod ſimiliter de ſuccis alijs concretis, de terræ ſpeciebus, de metallis pariter, ac quibuſdam lapidibus (non omnibus) videre eſt, dantur namque plurimi lapides, qui non ex ſingulis, ſed ex duabus, pluribusvè partibus conſtant, vt ſunt illi, qui maculis varijs ſunt effigiati; qui venis diſtincti ſunt, & qui varietate colorum, varias rerum imagines repræſentant; vtpote, quod in horum concretione varij ſucci in colore diuerſi ſimul coiuerint. Hîc ſit, laconico tamen ſtilo, delineatus Aluminis prouentus; & eiuſdem etymon: quos autem vſus & in re medica, nec non ad alia opera obeunda præſtet, breuiſſimè exponamus. In medicina vim habet adſtringendi, vt ex ſapore elicitur. Tertiò ordine exſiccare, & non vrere, notat Galenus, & quoad qualitates, tertij ordinis ob id eſſe, quia vehementer aſtringit: omnes aluminis differentias vlcera ſatis exſiccare generosè aſtringentes, idem auctor affirmat. Varia cutis vitia curare, & emendare legere eſt apud Dioſcoridem, & Auicennam: quæ ſingula, ne in longum protrahatur ſermo noſter, medicinam exercentibus legenda, contemplanda, ac ad actum practicum reducenda relinquamus. Aurifices alumine purgant aurum: Infectores in aqua coquunt lanas, in qua reſolutum fuerit alumen, nec non etiam pannos, quò fit vt & facilius accipiant, & diutius retineant colores. Sed cum inficiendis claro colore lanis candidum, liquidumquè vtiliſſimum ſit, contra fuſcis, aut obſcuris nigrum, vt Plinius ſcribit; hiſce temporibus infectores, quia liquido carent, fuſcis, aut obſcuris lanis, & pannis ſemper candidum præferunt. Cæterum quæ virtus, præter enumeratas facultates, in hac aluminoſo ſucco concreto, miraculo inſit, vt quid commemoratione dignum, hoc loci recenſere non pigebit: tantam vim in alumine aduerſus ignem reperiri eſt adnotatum in Quincti Claudij annalibus, referente Rodigino, vt, illita alumine materia ſuccendi non poſſit. quod eſſe verum, à Sylla in Archelaum bellante, comprobatum eſt. Hoc idem ab Aulo Gellio refertur; cuius verba hæc

Lib. 5. de ſimpl. med. fac. cap. 27.

Lib. 4. δεδρ. med. per gen. cap. 6. lib. 5. cap. 82 lib. 2. trac. 2. cap. 68.

Lib. 35. c. 15

Lib. 10. c. 10

Lib. 15. noc. Attic. cap. 1

ſunt. *Cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum: & contrà Archelaus Regis Mithridati Præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia ſtructam, cùm ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quiſſe, quod ab Archelao alumine oblita fuiſſet, verba Quadrigarij ex eo libro hæc ſunt: Tum Sylla conatus eſt, & tempore magno eduxit copias, vt Archelai turrem vnam, quam ille interpoſuit, ligneam incenderet: Venit, acceſſit, ligna ſuddidit, ſubmouit græcos, ignem admouit, ſatis ſunt diu conati, nunquam quiuerunt incendere, ita Archelaus omnem materiam obliniuerat alumine: quod Sylla, atque milites mirabantur, & poſtquàm non ſuccendit, reduxit copias.* Hæc ex Aulo Gellio. Legitur etiam, alumen, non ſolum non admittere ignem, ſed etiam eumdem accenſum extinguere, immo ipſum eſſe ſolum ferè neceſſarium ad ignem quemdam extinguendum. Strabo hoc perbellè exprimit de Naphthę natura, quæ eſt bituminis ſpecies, agens; poſtquam de arido Bitumine diſſeruit. Hæc verba de liquido habet. *At liquidum, quod Naphtham vocant, admirabilem quamdam naturam habet. Nam igni admotum eum corripit, & ſi corpus eo illitum, igni admoueris, deflagrat, nec aqua vllo pacto extingui poteſt, ſed magis ardet, niſi valde multum ſuperinfunderis: cæno, & aceto, & alumine, & viſco oppreſſum extinguitur. vnde Alexandrum tradunt, experientiæ gratia, puero cuidam in balneo Naphtham inſperſiſſe, ac lucernam admouiſſe, vt propè puer totus deflagraret, niſi circunſtantes multa aqua flammas eiiciſſent, ac puerum ſeruaſſent.* Non me latet, quamplurima alia naturæ miraculo reperiri, quæ vim ignis ſuperant. Larix inter arbores, referente Iſidoro, cui etiam Cælius Rodiginus in ſuis lectionibus antiquis ſubſcribit. *Non ſolum ex ſucci amaritate vehementi* (ne deſiſtam ab auctoris verbis) *à carie, tineaque non læditur, verum nec flammam recipit, nec ardet per ſe, niſi vt ſaxum in fornacem ad incoquendam calcem, lignis vtatur alijs: nec flammam ideo ſic quoque recipit, nec carbonem remittit, ſed ſpacio longiore vix comburitur, quod ſit minima ignis, & aëris temperatura. Cognitum id ſumma Cæſaris admiratione apud Larignum Oppidum, in Padi praripijs ſitum, ex arboris co-*

Lib. 16. Geograph.

Lib. 17. c. 7
Lib. 10. c. 10

pia

pia nuncupatum, quando ignibus obuallata Turris ſuperfuit citra nocumentum. Hæc Rodiginus. Extat & apud Plinium Alexandrum Cornelium, arborem Conem appellare, ex qua facta eſſet Argò, ſimilem robori viſcum ferente, quæ nec aqua, nec igni poteſt corrumpi. Legitur & apud Varronem, quod pariter à Pierio Valeriano in ſuis Hieroglyphicis refertur. Familias quaſdam in agro Faliſcorum reperiri, Harpinos vocatos, ſolitos medicamento quodam plantas pedum tingere; atque ita per ambuſtam igni ſtruem ambulantes, non adurebantur. Et ob id S. C. militiæ, omniumque aliorum munerum vacationem habuiſſe: Recitat pariter Strabo; Caſtabalis eſſe Dianæ Perſicæ fanum, vbi dicunt Sacras mulieres illęſas nudis pedibus ſuper prunas ingredi: non deſunt & alia plurima, breuitatis cauſa à me ommiſſa, quæ innata vi igni reſiſtunt, vt Amianthus lapis, & alia, quorum hoc noſtro in opere, prout occaſio ſeſe offeret, fiet mentio. Tu interim Aluminum ſpecies, quæ apud Calceolarium extant, attende.

Lib. 13. c. 22

Lib. 16. cap. de Salamandra.

Lib. 12. Geograph.

Alumen liquidum natiuum, non tamen fluidum, aſſumi namque in pillulis conformatum poteſt, teſte Plinio, contra lienis vitia, pellendumq; pruritum, ac per vrinam ſanguinem. In colore candido, & limpido, quod flaueſcit, vndequaque ſucccoſum, purum, ac ſine labe eſt, nec minus tangentium manus inficit: linguam non tantum aſtringens, vt Sal, ſed dentes quoque obtuſos ad huius differentiam, reddens. *Lib. 35. c. 15*

Alumen liquidum veluti lutum quoddam ſatis candidum, in glebas eiuſdem coloris, maculis quibuſdam conſperſas præ vetuſtate compactum. ex Ilua Inſula.

Alumen liquidum, cui color luteus eſt, manibus tractum, ita molleſcens, vt quaſi fluere videatur. Ex eadem Inſula.

Alumen liquidum craſſæ ſubſtantiæ, in colore flauum, cui ſapor adeò acutus, & aſtringens ineſt, vt linguam inficere valeat. Ex foro Vulcanio, non longè à Puteolo.

Alumen concretum, glebosi, & natiui aluminis flos, calculorum expers, graue olens, & ſapore perquàm aſtringenti,

inſtar glebarum, aſſerumvè compreſſum, ac in partes quod ſcindi poteſt: qua ratione à Græcis σχιστή. à Latinis Alumen ſciſſile: & à Serapione Iamenum nuncupatur. Ex humore, qui fluxerit in longum, & latum, denſato, ſuper quem alius, atque alius cum ſit fuſus, in ſimilem figuram concretum hoc ſit formatum: cruſtas namque hac ratione fieri, patet.

Aluminis concretio candida admodum, ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia eſfloreſcens, ac dehiſcens, quòd humor huius ſucci parens, non in longum, & latum, vt in ſuperiori, ſed ſtrictiſſime, & ſingulatim in illo figurando fluxerit, & effloruerit. τριχῖτις eſt Græcorum. Latine dici poteſt Alumen capillare.

Alumen in colore albo, nonnihil palloris, cum quadam pinguedine præſeferens, inſtar globulorum, humore in globum quaſi quemdam collecto, & ſpiſſato, ex terra aluminoſa in formam rotundam, vt bullis turgens videatur, ſponte reſudans, non autem arte elaboratum, manuvè conſictum. Alumen rotundum Antiquorũ. στρογγύλη Græcorum. ſub aluminè

Loc.cit. Strongyli à Plinio deſcriptum.

Aluminoſa terra albi coloris, in globulos huic ſimiles, natura ſic dictante, efformata, in qua alumen ſciſſile inſtar lanuginis effloruiſſe conſpicitur. ex Leucogæis collibus.

Alumen in cruſtas latas ſuapte natura conglobatum, quod terræ alumini ſciſſili, haud abſimili adhæret, vt meritò alumen ſciſſile nuncupare liceat, & πλακῖτιν Græcorum. ex eiſdem collibus.

Alumen ſolidum, violaceum, quod ſpirat colorem, ob lateris formam, quam refert πλινθῖτις Græcorum erit. Ex Ilua Inſula.

Alumen proprij coloris, cui Sulphur aureo colore nitens, in natalibus mixtum cernitur. Ex Monte Puteolano.

Alumen ſciſſile, cui Myſi, in proprio colore flaueſcens, adnatum cernitur. Ex Monte eodem.

Alumen ſciſſile Melantheria proprio colore luteo gaudens, in ortu imbibitum, quod ſanè dum vritur, Sulphur olet. Ex

Boemiæ

Boëmiæ fodinis.

Aluminis rotundi vena, in albo palleſcens, quæ in ſuperficie montis Puteolani reperitur.

Alumen factitium pellucidum, ex præduro lapide aluminoſo candicante, fornacum ope vſto, poſtmodum pluribus diebus irrigato, in agro Romano propè Tolfam elaboratum: ac à fæcibus defecatum, in ligneis receptaculis ad ſimilitudinem cryſtalli anguloſi nucis craſſitudine concretum. Alumen Rupeum Cordi. Alumen Rocchæ officinarum. Alumen glaciale Chymicorum; quia inſtar glaciei ſit coagulatum.

Alumen factitium ex præduro lapide ſubrubro, eademmet lege, & eodem loco confectum, quod tamen colorem rubrum in ſe continet, nec non ſaporis eſt magis acris, quàm candidum.

Alumen factitium candidi coloris, nucis noſtratis craſſitudine, in quadrangulam figuram adeò concinne effigiatum, vt meritò ſculptum nuncupari poſſit.

Alumen factitium ex alumine Rupeo candido, ouorum albumine, & aqua roſacea paratum, ac in congeriem, ſtruemvè, in acutum deſinentem, formatum. mulieribus ad dealbandam faciem in vſu; vt Alumen plumæ, & Alumen ſcaliolum.

Alumina ad propria loca dimittamus, & ſucci illud genus concretum diſquiramus, quod oleo facilius, quàm alio quouis liquore ſoluitur; cuius natales, cum ex pingui quadam terræ ſubſtantia (ceu adeps quidam in eius venis validè, & firmè concoctus) habeat, pinguitudinem terræ eſſe dicimus, quam vis caloris ex ipſa expreſſit: Sulphuriſquè nomine donamus: quaſi (ex Iſidoro) ſolum vrens: πῦρ enim græcis ignis eſt, quòd in in illius compoſitione, cum præter pinguem exhalationem, multum igneæ, aëreæquè naturæ in ſe conceperit, ideò natura calidum, & ſiccum, in ſpiritum, ſiue nebulam, facilè attollatur, & ſublimè fiat, nec non flammæ ſuſcipiendæ aptum, exurenſquè ſit, vnde Galenus, Sulphur tanta caliditate præditum eſſe, ſcribit, vt vlcus

Lib. 16. c. 1

Lib. 5. de comp. med. per gen. c. 8.

vlcus exurendo faciat, quibus diutius adhærerit. Harum præterea qualitatum medio, tantam videtur habere cum igne cognationem, vt non modo flammæ, ſed & prunis ipſis admotum, ſtatim ignem concipiat, & ardeat; nec vnquam accenſum extinguatur, vſquequò pinguis, & oleoſa eius ſubſtantia igni abſumatur, totumquè in fumoſitatem degeneret. θεῖον à Gręcis appellatur, etymologia deſumpta, fortaſſe, quia res diuina iudicaretur, cùm ad domos expiandas, vt quid in natura potentiſſimum, ſuffiri ſolitum venit; vnde Perſius ad Mærinum ſcribens, eiquè modum edocens, quo Iuppiter veniat pręcandus, aſſerens, impunitatem ſcelerum, non eſſe argumentum diuinæ gratiæ. Sulphur ſacrum hiſce carminibus vocat.

Satyra 2.

Ignouiſſe putas: quia cum tonat, ocyus Ilex
Sulphure diſcutitur ſacro, quàm tuq́; , domuſquè.

Quem ſanè morem, Sulphure expiandi domos, ex Magicæ artis profeſſoribus erutum crediderim, ſicuti namque (referente Rodigino) naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione Magiam exercentes, opera ædere extra omnem admirationis captum conſueuere, per mutuam cognationem, quæ diſiuncta erant, in vnum conducentes; ſic vice verſa propter repugnantiam repellebant: vnde mos apud quoſdam inualuit, Sulphure, àtque Aſphalto, & aqua marina loca aſpergere, quòd expurgandi vim obtineat Sulphur, propter odoris planè acumen, aqua verò marina propter igneam portionem. Hæc antiquarum lectionum non minus diſertiſſimus, quàm accuratiſſimus perſcrutator Rodiginus. Sulphure quoque, vti etiam Sale, fieri coronas notat Strabo, quæ fortaſſe pertinent ad illas, quæ ex Platone, in fatidicis ſunt incantationes; huiuſcemodi coronas, ait Artemidorus, eſſe natura graues, & habere nihil iucundi, ideſt ſomniantibus nihil ſignificare, quo lætari poſſint, eò quod grauantur à quibuſdam ſupereminentibus. Sed de ijs ſatis: vti etiam ab inſtituto noſtro alienum, lubens ommitto, quæ de Sulphure à Chimiſtis prædicantur. Nihil aliud magis in conficiendo au-

Lib. 5. lect. antiq. c. 12

Lib. 12. Geograph
In Eratylo.
lib. 1. de ſom. interpr. c. 79

do aurum ex non auro, quàm hoc commendantes, & inter mineralia ſummam præſtantiam obtinere dicentes; cùm exiſtiment eſſe metallorum principium, ſplendorem, & colorem ijs afferre; &, tamquam cauſa in generatione apprimè agens, ſit ſemen maſculi, ad argentum viuum ſuum Proteum (quod fœminæ vices gerere aſſerunt) coagulandum. Quicquid de hac re ſit, ipſi videant: caueant miſerculi hi homunculi, ne in ſuis chimæris intumeſcentes, ſublimationibus intenti, fumi inſtar ab igne erumpentis, quæ vident non poſſint accipere; & ſi accepta, non retinere valeant; & cum aliquid eſſe putent, in nihilum omnia reſoluantur, ac ita fortunæ bona, & quæ facultates animales in cerebro vigent, ſimul cum Sulphure in fumoſitates exhalent. Cæterum quas opes in re medica diſtribuat: ſuccintè habeas. *Loc. cit.* Notat Iſidorus, Sulphuris tantam eſſe vim, vt morbos comitiales deprӕhendat nitore ſuo (alij nidore) cuius flamma ſi directè ad vultum hominis repercutiat, dirum, & horribilem pallorem in oculis aſpicientium generare ad ſimilitudinem defunctorum: vnde, & apud Plinium de Sulphure hæc verba extant. *Lib.35.c.15* *Luſit & Anaxilaus eo candens in calice nouo, prunaquè ſubdita circumferens, exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum, velut defunctorum, offundente conuiuijs.* Huic ſimiliter virtutem ineſſe diſſoluendi, conſumendi, attrahendi, acuendi, attenuandi, & recuperandi, non modò ex Galeno varijs in locis. Sed exactè magis in libris de ſimpl. medicamentorum facultatibus. *Lib.9.cap. propr.* Verum etiam ex Dioſcoride, & *Lib.5.c.83* inter Arabes ex Auicenna habetur; qui ſinguli calidum, & *Lib.2.tract. 2.cap.612* ſiccum, in quarto gradu, atque eſſentiæ tenuis conſtituunt. tuſſim prohibere, Epilepticos iuuare, quia vi abſtergendi pollet, pruritus cum nitro purgare, & ſedare. quia extrahendi vi præditum, venenis obuiam eſſe, & mederi ictibus Scorpionis marini, Turturis, & Draconis. Lethargicos ſuffitu excitare, articulari morbo detentis, podagricis, & paralyticis præſto eſſe; modò tamen opportuno tempore, & congrua norma vſurpetur, affirmant. Ad quæ exequenda, viuum, cuius color luteus reſplendeat, quod transluci-

dum

dum ſit, nec in duritie lapideſcat, cæteris quibuſcumque alijs anteponendum, & eligendum venit. Quæ ſingula penes Calceolarium cuſtodiri ſcias, & deſcripta hoc loco habeas.

Sulphur natiuum auro in colore non poſtremum, purum, ac ſincerum, & in glebæ morem conuolutum; cui ſapor eſt ſub pinguis, ſed iniucundus, odor adeò grauis; vt vſtus nares feriat, ſimilisquè videatur euaporationibus illis, à locis fulmine ictis, eleuatis. Vt & ſunt cætera alia Sulphurum genera. Rarum, & leue eſt, quod aëream humiditatem; & pinguedinem vſtibilem à natura habeat. Hoc ſanè, Viuum à Dioſcoride dicitur, quod vnum vſui competit Medico: ἄπυρος eſt Græcorum, ac ſi dicas, vt notat Celſus, Sulphur ignem non expertum. Non enim hoc genus Sulphuris vllo egêt ignis adminiculo ad ſuperflua ſeparanda. Quia purum, & omni immunditia vacuum in terræ viſceribus concreſcit. Ex Boëmia.

Lib.5.c.83

Sulphur Viuum. ex Peruanæ Prouinciæ fodinis aureis erutum, ac in Muſæum Calceolarium tranſportatum, inter præſtantiſſima Sulphuris genera cenſendum; quod in colore fuluo aurum puriſſimum æquare videtur, ac ita pellucidum eſt, vt vitrum æmulari dicas. Ex huius maſſa, quæ veluti Vermiculis, in vnum conglobatis, inſtar Alcyonij tertij à Dioſcoride deſcripti, tota non ſine ſpectantium admiratione viſitur, nullus odor ſulphureus ſpontè ſpirat: quod ſi illius puſilla portio lucernæ admoueatur, fumus ſtatim viridis; odorem ſummè ſulphureum eructans, nares ferit.

Lib.5.c.94

Sulphur foſſile tàm in ſuperficie, quàm parte interna nigricante colore dotatum, minimè translucidum. Operarijs illis inſeruiens, qui à fouendis aqua calida veſtibus, & ijs purgandis ex Plauto in Aul: Fullones dicuntur; quod Sulphuris genus intellexiſſe crediderim Plinium: cum, poſt viui enumerationem, inquit. *Alterum genus appellant Glebam Fullonum, tantum officinis familiare.* vt pote quod inſtar Glebæ ex natiuo ſolo effodiatur; & Fullonibus in vſu ſit.

Lib.35.c.15

Sulphur

Sulphur foſſile cinerei coloris, non nitens, Fullonico vſui & hoc accommodatum.

Sulphur foſſile electro ſanè vt videatur in colore ſimile, cum tamen pallidius magis ſit, & ad viridem colorem vergat, vt Sulphuris viridis nomen mereatur.

Sulphur foſſile impurum, quod terra ſit infectum, forma veluti pumicoſum, gleboſumvè apparens, in quo tamen tenues ſcintillæ aureo colore lucentes, ad Solem emicant. Ex Puteolano.

Sulphur foſſile in proprio colore denſum, lapidi innatum, vt iure lapidoſum vocari poſſit. Ex eodem loco.

Sulphur foſſile cinerei coloris, ſatis denſum terra fortè atramentoſa infectum, linguæ namque admotum, neſcio quid acerbi ſaporis ſpirat: in quo tamen partes aliquæ luteum colorem exprimentes, à natura impreſſæ viſuntur.

Sulphur foſſile in candido cinereum; fortaſſe quia in excoctione maiorem exceperit aduſtionem, quàm par eſſet, ex planicie Sulphurea, inter Puteolos, & Neapolim.

Sulphur natiuum ſolidum ob luteum colorem modicè nitentem, Apyro haud abſimile. Ex Puteolano.

Sulphur foſſile, candidum quod reddit colorem, fortaſſe quia, vt ex guſtu percipitur, Aluminis quidpiam admiſtum habeat. Ex eodem loco.

Sulphur foſſile, in quo color rufus, & ita pellucens conſpicitur, vt argentum rude rufum eſſe dicatur: Ex Boëmiæ fodinis.

Sulphurea terra Neapolitana, ex qua Sulphur ex coctione extrahitur.

Sulphureus lapis colorè nigro, & rubro infectus; quem ſi Sulphuris parentem vocites, metallicis operarijs aſſenties.

Sulphur non viuum, ſed πεπυρωμένον Græcorum, quòd ignem ſit expertum, oleo namque incoctum igne perficitur, referente Plinio. Lanis molliciem, & candorem afferre tradens; cui pariter Egulæ nomen tribuit. *Loc. cit.*

Sulphur ignem expertum, magis virens, quam ſuperius notatum, teres cui eſt figura, quod in fiſtulas harundineas tran-

ſcolatum creſcat in hanc formam: ad Ellychnia conficienda maximè vſurpatum. Cauton quorundam. Ex Hermolao. Corolarij lib. 5.cap.919

Sulphur factitium forma rotundum, quod guttatim per foramina ollarum diſtillans in hanc formam concreſcit.

Sulphur factitium, ex Sulphure, & ſquamma ferri ſimul miſtis, ac in vrceos transfuſis, arte elaboratum. Sulphur Caballinum officinarum, quia equorum ſcabies hoc ſanetur.

Sulphur cum argento viuo arte Chymica ſublimatum, ac in pigmentum rubicundiſſimum tranſmutatum. Cinabrium officinarum.

Eſt, vt alter ſuccus pinguis, naturali cognatione, cum Sulphure iunctus, ſub hac claſſe deſcribatur, quem Latini Bitumen, Græci ἄσφαλτον nominant, non adulteratus, ſed vt vt ex Aſphaltite Iudeę Lacu expiſcatus, inter ſuccos bituminoſos in Muſæo reconditur; quod ob præſtantiam, & bonitatem ponderoſum eſt, ac validum, vt tetrum dices, odorem vibrat: vndè Lucretius.

Lib. 6. *Nonne vides etiam terra quoq; Sulfur in ipſa*
Gignier? & tetro concreſcere odore Bitumen?

In colore nigro purpuraſcens ſplendet; ob familiariſſimam cum igne ſubſtantiam facilè hunc concipit, atque ex interuallo trahit; quòd huius tota temperatio præter pinguem materiam, ex qualitate aërea, nec non ignea participet. Et quamuis ex Sulphuris proſapia, ob ſucci ſympatiam, eſſe videatur; non tamen illius ſubſtantia naturæ viuentium adeò aduerſa, & pernicioſa eſt, vt Sulphurea ipſa, cùm plantæ quædam (ſic Plinio noſtro dictante) vt Fraxinus, iuxta fontem igneum Bituminis vireant; vti etiā quàmplurimis alijs in locis vita ad ſuum tempus, abſquè pernicie frui conſtet; quod ſecus euenire in Sulphureis locis videmus, in quibus halitus Sulphurei omnibus viuentibus deleterij admodum, pernicioſiquè ſunt. Poſtquam autem in Iudaicum hoc Bitumen incidit ſermo, placet quæ de eo à probatis auctoribus ſunt literis tradita, breuiter enarrare, vti etiam, Loc. cit.

cum

cum admiratione non careat, aliquid de Lacu ipſo Aſphaltite his ſcriptis tradere. De Bitumine apud Solinum hæc extant verba. *Bitum, ſeu Bitumen eſt in Iudæa, quod Aſphaltes gignit Lacus, adeò lentum, mollitie glutinoſa, vt à ſe nequeat ſeparari: enimuerò ſi abrumpere partem vellis, vniuerſitas ſequetur; ſcindiquè non poteſt, quoniam in quantum ducatur, extenditur; ſed vbi admota fuerit, cruore illo* (menſtrualem ſanguinem intelligit hic auctor, toto namque illo capite de menſtruis ferè tractat) *polluta fila diſcerpitur ſponte, & applicata tabe deducitur, paulò ante corpus vnum, pingue de tenacitate connexa contagione partitione repentina: Habet planè illud ſalutare ſolum in ſe, quod auertit Sydus Helenæ perniciofiſſimum nauigantibus*. Hæc Solinus. Vitruuius pariter, conterraneus noſter, de aquis calidis agens, & quas habeant vires à diuerſis metallis prodeuntes, nec non Lacuum naturam exprimens. *Sub Babylone*, inquit, *Lacus ampliſſima magnitudine Aſphaltites appellatur, habet ſupranatans Bitumen liquidum, quo, & latere teſtaceo ſtructo muro Semiramis Regina circumdedit Babylonem*, (Naphtham intelligendam crediderim: non Bitumen illud ſolidum, & compactum, de quo ſupra) Ex Iſidoro etiam habetur; *Bitumen terram eſſe glutinoſam, quæ iuxta Lacum Aſphaltitem in Iudæa reperitur, cuius natura eſt ardens, & igni cognata, vt nec aqua, nec ferro rumpatur, niſi ſolis muliebribus inquinamentis*. Nihilominus Strabo, ex Poſſidonio refert. *Huius Lacus accolas magicos homines eſſe, incantationes quaſdam facere, & lotia, & alios huiuſmodi fœtidos humores inſpergere, quibus Bitumen coagulatur, poſtea inciditur*. Cui & Ioſephus adſtipulari videtur. Dum Bitumen hoc, lotio aſperſum, ſecari ſolere aſſerit: quis plura? legat & Plinium. Quod ſi Lacus huius Bituminoſi, ſuccinctam tamen, habere deſideras deſcriptionem: ſcias Lacum eſſe Iudææ in Pentapoli, vt ex hiſtoricis colligitur: cuius locus ex conuerſione Vallis illius, in qua erant Sodoma, & Gomorrha, & tres aliæ Vrbes, quæ propter nefandam populi luxuriam cœlitus exuſtæ fuerunt (vno Loth Dei ſeruo erepto) in Lacum hunc conuerſus eſt. Idem & mare

Memorab. cbp. 3.

Lib. 8. c. 3

Lib. 16. c. 3

Lib. 16. Geograph.

Lib. 4. de Bello Iud.

Loc. cit.

mortuum ex Iſidoro vocatur. Cuius rei rationem hiſce verbis affert. *Quod nihil gignit viuum, nil recipit ex genere viuentium. Nam neque piſces habet, neque aſſuetas aquis, & letas mergendi vſu patitur aues; ſed & quæcumque viuentia mergenda tentaueris, quacumque arte demerſa, ſtatim reſiliunt, & quamuis vehementer illiſa, ſtatim excutiuntur. Sed neque ventis mouetur, reſiſtente Bitumine turbinibus, quo aqua omnis ſtagnatur, neque nauigationis patiens eſt, quia omnia vita carentia in profundum merguntur, neque materiam vllam ſuſtinet, niſi quæ Bitumine illuſtratur. Lucernam accenſam ferunt ſupernatare, extincto lumine demergi:* Hæc ille. Cui etiam Plinius ſubſcribit. Hunc pariter Lacum, Ariſtotelē intelligere voluiſſe puto; dum in Meteoris rationem adferens, cur dentur quidam Lacus, qui nullos piſces habent. *In Paleſtina,* dicit, *Lacum eſſe vehementis amaritudinis, atque ſalſedinis, in quo nullus extat piſcis, quòd ibi nullum ſit ſubtile alimentum:* Non enim (vt ex hiſtoricis conſtat) vllus alius Lacus in Paleſtina eſt, cui hoc proprium ſit, præter Aſphaltitem. Sed Ioſephi teſtimonio finis imponatur naturæ, & admirandis huius Lacus, neminem enim inueni, qui politiori calamo, præter hunc auctorem, rem hanc deſcripſerit: Cuius verba ad literam hic annotare placuit. *Commemoratione autem dignum puto, Aſphaltitis quoque naturam exponere Lacus. Is enim ſalſus quidem, & ſterilis eſt, nimia verò leuitate, etiam quæ grauiſſima ſunt, in eum iacta fluitant, demergi autem quis in profundum nec de induſtria facile poteſt. Denique Veſpaſianus, qui eius viſendi cauſa illuc venerat, iuſſit quoſdam natandi inſcios, vinctis poſt terga manibus, in altum proijci: & euenit omnibus, tanquam vi ſpiritus ſurſum repulſos deſuper fluitare. Ad hæc mirabilis eſt coloris mutatio, quæ ter in ſingulos dies ſuperficiem vertit, & Solis radijs variata reſplendet. Multis autem locis vomit nigras Bituminis glebas, quæ ſuper vndam, & habitu, & magnitudine tauris ſine capitibus aſſimiles natant. Ad eas autem cùm Lacus exercitatores acceſſerint, nacti quod aggeſtum eſt, ad naues trahunt: & quia lentum eſt, repletas eas abrumpere nequeunt: ſed quaſi religata ſcapha, pendet à cumulo,*

Lib. 13. c. 19

Lib. 5. cap. 6

Lib. 2. cap. 3

Lib. 5. de Bello Iud. c. 5.

donec

donec menſtruo mulieris, atque vrina ſoluatur. Eſt autem vtile non modo ad compagines nauium, ſed ad corporum etiam curationem multis remedijs admiſcetur. Hæc de Lacu Aſphaltite habeas, quod ſi plus iuſto prolixior fuerim, id vnum rerum varietati attribuendum ſcias, quæ animos hominum, ob oble&tamentum, quod ex illa percipitur, ad varia tàm dicenda, quàm ſcribenda allicit. Tu interim Galenum, & probatos alios au&tores, de hoc ipſo Bitumine ſcribentes audias, & finis eſto. *Optimum verò* (dicit Galenus) *Bitumen in mari, quod mortuum vocant prouenit. Eſt autem id ſtagnum in caua Syria. Cæterum medicaminis ipſius vis eſt, tùm reſiccatoria, tùm excalefactoria in ſecundo ordine. Meritò itaque vtuntur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia quæ exſiccari debent, cum modica excalefactione.* Hoc idem ex Dioſcoride habetur. Cuius etiam vires nobis ſignificauit Auicennas, cùm dicat. *Virtutem eius eſſe propinquam virtuti picis, & ipſum confortare membra. Sanguinem congelatum in ventre liquefacere quando bibitur.* Vulnera colligare, neruoſque conglutinare, & ad pleraque alia conferre notat, cuiuis breuitatis cauſa legenda relinquens. Quanti etiam ob incorruptam eius vim, & aquis contumacem, Bitumen ipſum valeat, in conſeruandis lignis, & à tineis, tenedineue, atque alijs vitijs præſeruandis, qui naues agunt præcipuè hoc atteſtari poſſunt: in dies namque experiuntur, illud non permittere, humorem noxium ligna combibere, neque aërem penetrare: Hoc vnum ſuperaddere iuuabit; Bitumen quandoque in Sacris Literis charitatem deſignare. Id quod elegantiſſimè de more tradidit Benedi&tus Perrerius, eruditus Societatis IESV Theologus, loquens allegoricè de Arca Noe. *Hæc ligna* (inquit) *intrinſecus, & extrinſecus Bitumine liniuntur. Vult enim te, Architectus Eccleſiæ CHRISTVS, non eſſe talem, quales ſunt multi, qui deforis apparent hominibus iuſti, intus autem ſunt ſepulchra mortuorum: ſed vult te corpore Sanctum eſſe exterius, & corde intrinſecus purum, cautumque, vndique & caſtitatis, atque innocentiæ munitum: hoc enim eſt intrinſecus, & extrinſecus Bitumine*

Lib.11.de ſimpl. medi. facult.

Lib.1.c.88

Lib.2.tract. 2.cap.114.

Lib.10.com in Gen. n.88

Allegoricè quid Bitumē

*mine eſſe oblitum. Vel ſignificatur in compage vnitatis toleran-
tia charitatis, ne ſcandalis Eccleſiam tentantibus, ſiue ab ijs, qui
intus, ſiue alijs, qui foris ſunt, cedat fraterna iunctura, & ſolua-
tur vinculum pacis. Eſt enim Bitumen feruentiſſimum gluten,
ſignificans dilectionis ardorem in magna fortitudine ad tenendam
ſocietatem ſpiritalem.* Hæc Perrerius.

Bitumen & illud, & ſi vulgare, hic annotatum ſit, quod ex
Apollonia Cypri, quam vulgus hominum Valonam vocant,
ad nos tunc temporis tranſportatur, nigrum eſt, exili qua-
dam amaritudine guſtatum commouens; cui in re medica
non deſunt vires, de quibus Plinius: nec non picandis na-
Lib.24.c.7 uibus pineæ pici commiſtum, eſt aptum. πιττάσφαλτος à Græ-
Lib.1.c.85 cis nominatur. Ab odore picis, & Bituminis quem natura-
liter olet, vt rectè ſentit Dioſcorides. Non quod, vt ſcri-
Loc.cit. bit Plinius (neſcio quem ſequutus) ex vtraque naturali-
Lib.35.c.15. ter conſtet: inquiens. *Eſt & Piſſaſphaltos miſta Bitumine
Pice naturaliter, ex Apolloniatarum agro.* Hanc ſanè Bitumi-
nis ſpeciem, quippe quæ multis in locis è montibus deuo-
luta, fluitat in oſtijs fluuiorum, propriè Mumiam eſſe
cap. 283. Serapionis, non eſt, vt quis dubitet. Etſi & hic Auctor
compoſitionem illam ſub hoc nomine conſtituere videatur,
qua mortuorum corpora antiquitus condiri ſolebant, ne
in ſepulchris putreſcerent. Poſtquam autem in hanc rem
incidit ſermo, Duplicem in hoc condimento parando, in-
uenio ſeruatum fuiſſe ordinem: Vnum quidem magis com-
munem, qui ex Pice, & Bitumine conſtabat, vnde Piſſaſ-
phaltos dicta: qua infimæ claſſis homines corpora aduerſus
Lib.16.Geo- corruptionem munire conſueuiſſe tradit Strabo. Alter ve-
graph. rò (& hic nobilior erat) ex Myrrha, Croco, & Aloè, atque
etiam Balſamo conficiebatur, res ſanè longè vtilior, atque
præcioſior ſuperiore. Nobilibus tantummodo in vſu, quo-
rum effodere corpora, capitale erat. Mumiam Sepulchro-
rum Arabes, Syri, & Ægyptij vocabant. Et hęc potiſſi-
mum ob vim miſturæ, tàm in potu exhibita, quàm extrin-
ſecus admota aduerſus affectiones corporis frigidas, ad ca-
pitis dolorem inueteratum, & vertiginem, ſummè laudatur,

ruptis

ruptis, & ex alto contuſis mirificè prodeſſe, qui artem medicam exercent, atteſtari poſſunt, vt & ſanguinem ſiſtere reipſa comprobatur. Etſi non deſint Viri, in re medica tractanda maximi nominis, qui hoc genus condimenti, vt humano generi plurimũ abominandum, & vt deteſtabile, ab officinis arcendum, & potionibus omninò interdicendum eſſe cenſeant, cuius vice Bitumine Iudaico, cùm omnia alia Bitumina eiuſdem generis excellat, modò ſincerum, nec vlli rei permiſtum haberi poſſit, vtendum conſulunt. In cuius defectu picem ſiccam in vſu eſſe poſſe, dicunt, cum ſubſtantiæ ſimilitudine inter ſe non diſcrepent, nec non eiſdem in ſiccando, & calefaciendo inſigniatur viribus, & ad glutinanda vulnera potens ſit, æquè ac Bitumen Iudaicum. Aut liquore illo, quod Petreolum vocatur, ex Siculo agro, & tunc temporis ex monte Gibbo diſtrictus Mutinenſis tranſportatum: nihilominus experientia ipſa, quæ rerum eſt magiſtra, & qua ſingula, vt aurum igne, explorantur, comprobatur, Mumiam ipſam, abſque vlla humani generis noxa intus aſſumptam, ad ea adprimè valere, quæ ſuperius ſunt annotata. Et hæc obiter, cum & plurima alia à veris medicis dogmatibus haud aliena in re propoſita, deduci poſſent.

Succis Bituminoſis iam prænarratis, illud Bituminis genus connectam, vt Muſæi ordini incœpto inſiſtam, quod Aſphalthi veluti flos eſſe videtur, & Naphtham Babyloniæ populi vocant. Pingue, & olei inſtar fluidum eſt. Sulphur validiſſimè olet, & ſubacris eſt ſaporis, in colore nigricante rufeſcere quodammodo videtur: cuius uis admirabilis, quia plus in ea eſt ignis, quàm in Sulphure, & Bitumine, plus etiam ijs adeò ignis eſt rapax, vt ex ſpacio protinus flammam in illam tranſiliat, quod facillimè comprobari poteſt ex Plinio noſtro in naturali hiſtoria, quo loci inuentum Medeæ inſignis incantatricis narrat: quæ vſu huius Bituminis pellicem Creontis filiam, poſtquam ad aras ſacrificatura acceſſerat, cremauit, corona igne correpta (& ſi radicis cuiuſdam vi à *Lib.2.c.105*

Circe

Circe doctam, incendium id creaſſe Diodorus dicat) vndè Naphtham, Medeæ oleum Græci appellant: & fortaſſe hoc erit illud celebratum Medeæ pharmacum, quod ignibus admotum inardeſcebat: conſtabat autem (referente Rodigino ex Plinij mente) ex Sulphure, & Aſphaltho humectiore, quod Naphtha eſt) Cuius etiam exurentes vires, vt habetur ex Dione in Pompeio. Malo infortunio, Luculli milites Trigonocerta obſidentis, experti fuere. *Barbari namque* (ſic ſcribit hic Auctor) *eum grauibus incommodis affecere, non ſolum coniectis telis, ſed etiam Naphtha, quam tormentis quibuſdam emittebant;* ſubdens, *Naphtham ex genere Bituminis eſſe, vſque adeò ardentem, vt omnia, quibus adhæreſcit, prorſus exurat. Nec vlla re humida prorſus extinguatur.* Huic eidem infortunio obnoxij fuere Seueri Imperatoris milites in Atræ obſidione, vt ex Ioanne Xiphilino è Dione in Seuero colligi datur: quo loci ob quamplurima damna à Barbaro equitatu Arabum, & Atrenis longiſſimè iaculantibus, Seuerianis data. Naphtham inieciſſe in eos dicit, qua machinæ, militesq; omnes, quos attigit, conflagrauerunt: Alexandri illius Magni experimentum, puero illi in balneo exiſtenti paratum, ne eumdem lapidem reiteratis vicibus reuoluere videar, ſilentio prẹteribo, cum iam de eo in aluminum tractatione facta ſit mentio: hoc vno contentus, tantam in hoc Bitumine naturaliter inſitam eſſe potentiam, vt Plutarchus in Sympoſiacis, agens de his, qui faſcinare dicuntur. Perbellè illis aptare poſſe, dixerit, qui in re amatoria ex mutuis obtutibus valdè adficiuntur, cũ formoſorum corporum adſpectus, non ſecus ac Naphtha, quæ ex interuallo ignem ad ſe rapit, etiam à longinquo reſpicientium ignem in animis amore captorum accendat. Sed difusè ſatis de Naphtha. Modò Bitumen illud ſub examine ponatur, quod Succinum dicitur. Sic à nonnullis nuncupatum; quod ex ſucco concreſcat, non quidem arborum, vt hi putarunt: cùm in Pomeriana, & Pruſſia (teſte Munſtero) à mari nullæ ſtent arbores reſinam ſtillantes, vbi plurimum legitur Succinum: Non Sophoclis concretæ lacrymæ Melagrium Auium, Melegrium deflentiũ: Non Lyncis, ſeu Langię beſtiæ

Lect. antiq. lib. 15. c. 13.

Lib. 35.

Lib. 5. qu. 7.

Succini conſideratio.

Lib. 3. c. 483.

beſtiæ glaciata vrina, vnde ipſi Lyncurium appellant. Non Dionyſij, & Euripidis lacryma Populi arboris condenſata. Nec Plinij Pineæ arboris ſuccus: cui aſſentiri videtur Olaus Lib. 37. c. 3
Magnus natione Gothus in eius hiſtoria rerum Septentrio- Lib. 12. c. 8
nalium hæc ſcribens. *Abietes, ſeu Pineæ arbores natura ſua reſinoſæ, excelſa proceritate ſiue ſuper littora maris, ſiue ſuper riuos, vel alias Syluarum decliuitates creſcentes, ſuccinum ſudant, maximè dum maturis frugibus, Solis feruor torrentibus ipſis Iunio, Iulioq́; menſibus incendioſior, Cancri, atque Leonis tetigerit metas, tùm iſtæ arbores æſtu valido fiſſis corticibus, ſuccinum ſui liquoris in ſubiectos latices, fluuiosq́: indurandum emittunt, ſicque ſtillando quodcumq; obiectum corpus ſui tenacitate, tamquàm glutinum inuoluit, quo fit, vt Ranæ, Mures, Culices, Muſcæ, Ariſtæ, Legumina, & his ſimilia, à reſinoſo hoc viſco rapta inuoluantur, ac indurentur, &c.* Quod etiam videtur comprobatum à Sancto In Exem. Hom. 5.
Baſilio, cum dicat. *Succinum, ſeu Electrum plantarum ſuccum eſſe in lapidis naturam concretum.* Nihilominus fabulentur Poëtæ quidquid vellint, machinentur & alij de huius origine, quæ illorum ſint votui: magis mihi arridere videtur Ge- Lib. 4. de nat. foſſil.
orgij Agricolæ opinio, qua difusè ſatis, & doctè ſignificatur: Succinum terræ ſuccum pinguem, ſudoremq́; eſſe, non quoduis aliud (ardet namque) & illum bituminoſum potius, quàm ſulphureum, vi caloris terreni, ex pinguibus terris expreſſum, qui poſtmodum per meatus ſubterraneos, & terræ venas, aquarum medio, quæ has lambendo madefaciunt, in mare feruens adhuc, deuolutus, hinc illinc à fluctuum impetu tamdiu agitatur, & concutitur, quoad maris frigiditate concreſcat, & eiuſdem ſalſedine alteretur: ἤλεκτρος à Grȩcis dicitur, quoniam digitis, & fortè melius panno rudi, aut alia quappiam re dura attritum, accepta caloris anima (tamquã Magnes ferrum) ſic & ipſum ſpecifica ſua virtute attrahit, allicitq́; ad ſe paleas, plumas, folia, omniaquè leuia, ocimo dempto (ex Plutarcho) & ijs quæ oleo ſunt perfuſa: ex quo Lib. 2. Sympoſ. quæſt. 7.
etiam ἅρπαγα ab ijſdem dicitur. Carabe Perſarum eſt, quod Princeps Abolai, rapiens paleas interpratatur, Ambra Arabum, Gentarum Pruſſiorum, Smalternium Scytharum, Sacul

Digitized by Google

Ægyptiorum, & Veterum Germanorum Gleſſum, hoc eſt vitrum, quia vitri inſtar pellucet. Species modo huius Bituminis ſpeculemur, quibus Calceolarii Muſæum ornatum cernere eſt.

Succinum Pruſſium, præ candido colore conſpicuum, inuentu rarum; tangenti ſubſtantia durum ſeipſum denotans, leuiſſimum tamen: quod commanſum guſtantis linguam ſingulari afficit dulcedine, quam in reliquis alijs Succini ſpeciebus non percipies, cùm illa aut omninò careant, vel exigua ſint præditæ: attritu odorem fragrantiſſimum, & adeò naturæ amicum, & gratiſſimum ſpirat, vt eius ſuffitu Epilepſia, & vertigine, necnon animi deliqüio, & Syncope correpti, reuocentur, & excitentur. Quoniam verò leuiter calefaciendo exſiccat, & illiniendi vim obtinet, ideò intus aſſumptũ ad humidos capitis morbos valet, alui fluores, ventriculi vomitum, capitis diſtillationes, & ſanguinem vndecumque profluentem ſiſtit: & quamuis Galenus nullam de eo mentionem feciſſe videatur in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus; nihilominus in libris de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de reiectatione ſanguinis agens, ex mente Aſclepiadis, quæ ad Hęmoptoicos ad verbũ tranſcripſit. Paſtillum ex Succino paratum refert, quem Hæmoptoicis, longo tempore tuſſientibus, & recenter Phtiſicis, Anaphoricis, Suppuratis, Cœliacis, Dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Peſti, & omnium venenorum generi reſiſtere creditur: viſcera roborare, & cæteras corporis partes, cordi vtile eſſe, necnon eius tremori mederi, eſt inconfeſſo: ex vino albo cum modico Groci, & Schœnanthi ad dragmæ dimidiæ pondus deuoratum, partum accelerare, fœliciſſimo euentu, in dies prout occaſio ſeſe offert, experimur. vti ad quamplurima alia pro tutanda, & præſeruanda familia corporis humani, conferre patet: quod verò de Succini albi viribus ſunt propoſita, crediderim & Succinum potiſſimum fuluum, in operationibus hiſce obeundis non infimas habere facultates.

Lib.7.cap.4.

Succinum fuluo colore Falernum vinum imitans, quamuis leue, durum

durum tamen, ac valdè perſpicuum, cui odor ſuauis admodum, & ſapor dulcis ineſt: in quo Formicæ, Culices, & Papilio, veluti in alueo incluſæ, vt quid miru dignum, conſpiciuntur: fortaſſe quia (vt notat pariter Agricola) ſingula hæc animalia in liquidum Bitumen, aut cum ex terra efflueret, vel irrepſerunt, vel inciderunt, aut cum iam in mare influxiſſet, innatarunt, atque ſic incluſa, incautè remanſerint, & ſimul cum eo in lapidem ſint mutata. Vnde Martialis. *Loc. cit.* *Lib. 6. c. 15*

Dum Phaëtontea Formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem Succina gutta feram.

Succinum, & aliud fuluum, translucidum, & à quouis ſucco turbido ſegregatum, in quo aqua intus hærens ad motum fluctuare viſitur.

Succinum colore fuluo Auri colorem æmulans, nata perſpicuitate pellucidum, odorem ſuauem, & fragrantem, qui nonnihil Myrrhæ olet, ſpirans.

Succinum in candido palleſcens, non pellucidum, fortaſſe quia medio caloris ſubterranei à materia terrena craſſa, & pingui non ita perfectè exprimi potuerit, vt nitorem in ſe contrahere fuerit potens, ſed in propria ſubſtantia palleſcens, luciditatis omninò expers remanſerit.

Succinum nigrum, & illud ſine pondere, ex cuius ſuffitu odor adeò ingratus dimanat, vt caput ipſum ex fumo euaporante, ſatis intenſo dolore, abſque mora vlla detineatur. Sammothracia Gēma Plinij; quam Sammotrhacia Inſula dat nigrū, ſine pondere, & ligno ſimilem: Ambra nigra vulgò: cuius maximus eſt in Compoſtella Hiſpaniarum regione prouentus, & ex quo non modò Imagines Diuum Iacobum (cuius ſacratiſſimum corpus illa in regione ſumma cum veneratione cuſtoditur) repræſentantes fiunt, quas Peregrini, & Heremitæ religionis gratia capicijs appenſas portant. Sed & globuli torno formantur, coronis præcarijs in vſu. *Lib. 37. c. 10*

Hucuſque de Succis illis concretis, qui verè bituminoſi ſunt ſermo eſt habitus. Poſtrema tandem manus ſecundæ huic Sectioni bitumine illo imponatur, quod ſanè cùm inter ignobiliora bitumina, ob nataliū impuritatem enumeretur, inter

A a 2 poſtre-

poſtremas pariter ſedes locandum venit. Carbo inquam ille foſſilis, qui à re ipſa denominationem ſumpſiſſe videtur. Fabris namque ferrarijs quamplurimis in Germaniæ locis ad ſua munera obeunda, Carbonum loco inſeruit, cui ardenti paulatim aquas, vt cæteris carbonibus artefactis, inſtillant, ne ignis eos citò conſumat: quò etiã ob lignorum penuriam (cum huius copioſiſſima ſit meſſis, reperiuntur namq; montes, & ſyluæ bituminoſo hoc aduſto ſucco prægnantes) Galliæ, Barbantiæ, & Germaniæ accolæ ad ignem parandum, ac eũdem fouendum vtuntur. Hîc, & ſi vt cætera bitumina in terræ ſinu ex ſucco pingui cum ſulphure iuncto oriatur; nihilominus vi ignis occluſi adeò exuſtus, conſumptusve redditur, vt penè deperdita pingui illa, & aërea, igneaquè ſubſtantia, quam in natalibus contraxerat, in ignobile Bitumen degeneret, nec ſolum præ colore nigro à nimia combuſtione acquiſito, non ſecus ac ligna ipſa vi ignis, extinctis prius prunis, in carbones demigrare videmus, ſed etiam ob leuitatem, & quod friabile ſit, quia ſiccum, & à calore igneo in terra conſumptum, meritò carbonis nomen eſt adeptum: Gagates imperfecta à quibuſdam nuncupatur, cum ex eodem fiat ſucco bituminoſo, quo & Gagates, attamen cum præ nimia combuſtione, duriciem, & ligneitatem illam Gagati peculiarem acquirere non potuerit. Gagates imperfecta dicitur. Vti & Bitumen Boëmicum, quod in Boëmiæ Bituminoſis fodinis reperiri ſit ſolitum.

SECTIO TERTIA.

IN QVA GEMMÆ, ALIORVM LAPIDVM MVLTIPLI- CES SPECIES.

ET QVI A NATVRA SVNT EFFIGIATI RECENSENTVR.

Digitized by Google

Digitized by Google

SECTIO TERTIA.

EST, vt naturæ plurimum debeamus, quæ, ſiue per terrena ſpaciari mente liceat, ſeu maris fruges, quotquot ſunt, contemplemur; non vt Nouerca, quinimò vt fœcundiſſima, benigniſſimaquè Mater, res numero infinitas in hunc potiſſimum finem videtur elargita, vt vſui, commodoquè humani generis inſeruire valeant: quam ſanè immenſam munificentiam, dum maris alumnos, terrarum, nec non ſuccorum è terræ viſceribus erumpentium diuerſas ſpecies, ac eorundem facultates, non vno vſui idoneas, perſcrutaremur, à nobis in præcedentibus Sectionibus abundè ſatis oſtenſam crediderim. Vt autem eiuſdem opera mirabilia, magis, ac magis eluceant, & globus hic terrenus, veluti corpus quoddam, &ſi terra, vt carne, ſuccis varijs, vt humoribus, conſtitutum videatur (infortunijs nihilominus obnoxium) firmius, ſolidiusquè manere poſſit. Natura ipſa, nihil intentatum relinquens, oſſibus, lapidibus nimirum illud muniuit: qui ex commixtione terræ, & aquæ (vt omnium miſtorum materia) agente caliditate, quæ mixtionem perficit, & frigiditate, quæ mixtum condenſat, & coagulat, ne à Peripateticorum Principe Ariſtotele diſſentiri videamur, ſubſtantiam illam compactam, & mirabiliter duram, *Lib. 4. Meteor. cap. 6.* temperamentumquè frigidum, & ſiccum non modo naturaliter ſunt adepti, ſed & pro bono familiæ humani corporis tutando, miras naturæ vires in illis coruſcare cernere eſt. quæ ab influentia peculiari planetarum, & ſymmetria Elementorum, ex materia ſubtiliore, & puriore illis obueniunt: vnde

Mantuam acceꝛſitus, in regio rerum naturalium conclauio, ſumma animi admiratione, & ſtupore contemplatus ſum. Lapis eſt ſubſtantiæ inſigniter duræ (vt eſt gemmarum penè omnium natura) qui formam ferè oualem, vt ex Icone ad viuum delineato patere poteſt, repræſentare videtur: materia illa foſſili compactum dices, quæ Achati, & Iaſpidi Gemmis generandis, ſtruandiſquè naturaliter eſt apta; hiſce etenim quocumque oculos dirigas totum ſplendidè refertum attendes: in huius centro, veluti in proprio vtero (ò mirum viſu, audituquè) fluores multiplices in turbinem acutum deſinentes, & pellucidi, tàm carè, & benignè reconduntur, fouenturquè, vt fatereris, naturam ipſam, ne quid detrimenti patiantur, in hoc vnum ſpiraſſe, vt validiſſimo veluti propugnaculo muniti, cuſtodirentur. Quiquidem cum purpureo colore, non ex toto igneo, ſed in vini colorem deficiente fulgeant, nec in oculos, vt Carbunculi, vibrent, ſed aſpectu veluti quid blandum fundant, Amethyſti Gemmæ naturam illos omninò ſpirare, non præter rem exprimi poterit: ob quam illuſtrior, & cuius magis ſuſpiciendus Lapis hic redditur; vt dici meritò poſſit, naturam ipſam rerum creatricem, quicquid dignationis, venuſtatiſquè in hiſce gignendis infundere valet, id vnum in fœtu hoc amethyſtino formando, collocaſſe: cuius tandem denominationem, modò ſcire appetas, ab arcenda ebrietate, ex Ariſtotele deductam eſſe ſcias: ſicuti namque coronis ex flore Amethyſti herbæ, poſt vinum, vtebantur antiqui aduerſus vinolentiam; *Cùm* (vt ſcribit Plutarchus) *florum exhalationes mirabiliter contra hoc mali præſidio ſint; caputque veluti arcem muniant ad ebrietatem pellendam: nam & calidi flores molliter aperiendis meatibus faciunt, vt perſpirare vinum poſſit: & quæ leuiter frigida ſunt, mediocri contactu vapores repellunt, vt violacea, & roſacea corona: vtrumque enim horum adſtringit, reprimitque odore ſuo ea, quibus caput grauatur:* Pariter etiam Peripateticorum Princeps arbitratur, Amethyſtum lapidem vmbilico appoſitum (ſiue à proprietate, ſeu ob innatam fri- *Sympoſ. 3. quæſt. 1.*

 gidita-

giditatem hoc fortaſſe agat) efficacem admodum eſſe ad reprimendas fumoſitates, euaporationesvè illas vini ad cerebrum pertingentes, & rationem ſeducentes: quibus non impeditis, qui vino indulgent, quàm facillimè ebrietate corripiuntur, ignari quorſum eant, animam prætumidam habentes. Cui Ariſtotelicæ opinioni reclamare videtur idem Plutarchus, aſſerens, *Illos in errore verſari, qui putant,*
Loc. cit. *Amethyſtum cùm herbam, cùm cognominem eius Gemmam, nomen à prohibenda ebrietate ſuſcipere: vtrunque enim à colore dictum eſt, violæ, & vino temperie diluto ſimile:* Quod etiam ex Auctore illo, de natura, lingua latina, & medendi arte optimè meritò, Plinio (quem ſemper noſtrum dignitatis ergò nominabimus) habetur: qui de hac Gemma ſcribens, hæc profert: *Cauſam nominis afferunt, quod vſque*
Lib. 37. c. 9 *ad vini colorem accedens* (facetè hoc traditum puto) *priuſquam eum deguſtet* (hoc eſt puſillum è colore delibat) *in violam deſinat, fulgorquè quidam in illam purpuræ, non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens.* Quem ſanè colorem, ab eodem auctore Ianthinum alibi fuiſſe appellatum, lege-
Lib. 21. c. 8 re eſt. Ex quibus verbis Plinianis elici & hoc poteſt: colorem nimirum illum, qui in Amethyſto ſpectatur, oriri è puro, nec diluto nigro, ſplendore igneo immixto, non ſecus ac in acinis vuarum prouenire videmus. Gemma
Lib. 37. c. 9 hæc, cuius & à Plinio quinque enumerantur differentiæ, & ſi ob eius molliciem ad ſculpendum idonea magis ſit, nec ad medicinæ vſum veniat: *Attamen quasuis ſpecies probatas refert hic Auctor, contra præſtigiatorum impoſturas, contra aëris tempeſtates, & locuſtas, pariter contra lethargum, ſi Cynocephali pilo, aut Hirundinis pluma traijciatur, Solis, aut Lunæ inſcripto nomine:* nec deſunt qui affirment, geſtatam repellere cogitationes, & bonum conferre intellectum, vti etiam ad Primariorum gratiam conciliandam plurimum valere.

Inc. 21. Apoc. ſect. 3. ſub nu. 5. Amethyſtus, ex doctrina Blaſij Viegas, Apoſtolorum Symbolum gerit. Si quidem violacei coloris eſt, fulgentius emicans Hyacinto, ſculptura facilis. Triformi radians colore

lore, roſeo, violaceo, & purpureo. Sanè ſculptura faciles erant Apoſtoli; quia in laboribus patientes: Gemmæ purpureæ propter martyrium; roſæ habentes nitorem propter gratiam, quam ſibi apud omnes conciliabant. Eſt enim roſa gratię ſymbolum; denique ſuauiſſimas amoris flammulas ex ſe fundebant.

Sequens facies paginæ lapidem illum pretioſum tibi repræſentabit, tùm ob nitorem, quo præfulget, tùm etiam ob Amethyſtorum prouentum, quibus præter Achatem, & Iaſpidem Gemmas in eo à natura inſertas, vberrimus conſpicitur, meritò admirandum, & ſummè ſuſpiciendum: qui penes Mantuanum Principem Ferdinandvm Gonsagam aſſeruatur.

Digitized by Google

Digitized by Google

Cæterum non te lateat, præ Amethyſtorum nitore, capſulam, in qua apud Calceolarium multiplices lapidum præcioſorum ſpecies reſeruantur, conſpicuam, apparere: inter hos matrem, ſeu radicem Amethyſtorum cernere eſt, albicans, cui eſt color, ac ſi ſucco Cryſtallino ſit adnata, quod nondum ab opifice terreno, calore nimirum, ad perfectam ſucci concoctionem deuenerit, huic tamen, vt matri cariſſimæ, ſociati Amethyſti, colore purpureo veluti inebriati nitent.

Amethyſtus formam Cryſtalli exprimens, in quo ob permixtionem ſucci puriſſimi aquei, purpureo qui prædominatur, color violaceus, à ſui natura ferè alienus, albicare videtur. Ex Boëmiæ fodinis.

Amethyſtus non à proprio, & innato colore alienus, Pyriti lapidi aureo colore coruſcanti, natura ſic ludente, vt Parenti aſſociatus.

Gemmarvm perspicvarvm, qvae sola claritate oblectant, envmeratio.

CRYSTALLVS Gemma perſpicuitate, & claritate ſummè illuſtris, & commendata; cui meritò inter Gemmas primus nobilitatis gradus, ratione propagationis, attribuendus venit. A ſucco namque illo aqueo, quo præ cæteris gemmis tota eſt compacta, harum ordo naturæ lege incipit: & quia molliſſima, & tenerrima, ob id faciendis poculis apta eſt, in quibus liquores infuſi non facilè coaleſcunt: lubens antequam vlterius progrediatur, referam, apud Ferdinandvm Mantuæ Ducem vaſa multiplicia amplæ ſatis magnitudinis, ex Cryſtallo peregregiè admodum elaborata, reſeruari, quæ ſanè cum & ob claritatem, nec non ob artificis peritiam intuentibus gratiſſima admodum ſeſe oſtentent, illorum animos in admirationem rapiunt: Sed ad Cryſtallum: Gemma hæc primitias generationis (vt ex Agricola in rebus naturalibus perſcrutandis diligentiſſimo inquiſitore patet, cui etiam Cl. Matthiolus ſuis

Lib. 4. de cauſ. & ort. ſubter. & lib. 6 de nat. foſſ. Lib. 5. c. 116

ſuis commentarijs in Dioſcoridem multis rationibus innixus, pertinaciter aſſentitur) ex ſucco aqueo in terræ viſceribus recondito, & omnium puriſſimo (vt ex fulgore innoteſcit, modò tamen alijs ſui generis bonitate præſtet) frigoreq; denſato trahit: vnde Propertius hocce dyſtico aquoſam nominat.

Lib.4.eleg.3. *Nec mihi, quo Pœnis tibi purpura fulgeat Oſtris,*
Cryſtallusquè tuas ornet aquoſa manus.

Qui tamen ſuccus de terrea ſiccitate, pluſquam liquabilia, habet: non enim ſolo frigore aquoſo (vt multi autumant) ſed etiam terrea ſiccitate coagulatur hic ſuccus; calido, humorem, & terram attenuante, & commiſcente, ac ſuperfluam humiditatem abſumente; quæ terrea ſiccitas, quando ſuper aquam dominatur, aquoſum terreum in vitreum permutat: & vincit frigiditas ſuperducta. Non deſunt tamen Viri in Republica literaria maximæ auctoritatis; & in rebus naturalibus inquirendis exactiſſimi ingenij, qui expreſsè dicant. Cryſtallum eſſe glaciem longo temporis tractu gelu vehementiore concretam; quod etiam ex Etymologia nominis probare conantur, apud Græcos enim κρύος frigus, vel gelu ſignificat, & στέλλω contrhao: ac ſi dicatur, Cryſtallum gelu concretã: inter hos præſtantiſſimos viros eſt Seneca, cuius verba hæc ſunt. *Quis non grauiſſimas eſſe aquas credat, quæ in Cryſtallum coëunt? contra autem eſt: tenuiſſimis hoc enim euenit, quas frigus ab ipſa tenuitate facillimè gelat: vndè autem fiat eiuſmodi lapis, apud Græcos ex ipſo nomine apparet: κρύσταλλον enim appellant æque hunc pellucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri creditur: aqua enim cœleſtis nimirum in ſe terreni habens, cum induruit, longiori pertinacia ſpiſſatur magis, ac magis, donec omni aëre excluſo in ſe tota compreſſa eſt, & humor qui fuerat, lapis effectus eſt.* (Lib.3.nat. quæſt c.25.) Hæc inter philoſophos ex Stoica claſſe acutiſſimus Seneca. Cui & Aulus Gellius in ſuis noctibus Atticis aſſentiri videtur. (Lib.18.c.5.) Quo loci aquam multam niue dilutam bibenti peſſimam eſſe ex mente Ariſtotelis exprimens, aſſerit, *Aquam latius, ſolidiusque concretam eſſe illam, quam κρύσταλλον* Græci appellãt:

Nec

Nec abeſt ab horum auctorum diplomate, Plinij pertinaciſſimum decretum. *Cryſtallum* (inquiens) *facit gelu vehementiore concreto: non alicubi certè reperitur, quàm vbi maximæ hybernæ niues rigent, Glaciemque eſſe, certum eſt; vndè & Græci nomen dedêre.* Lib.37.c.12 Iſidorus pariter hæc habet: *Cryſtallus reſplendens, & aquoſus colore traditur, quod nix ſit, glacies durata per annos, &c.* Lib.16.orig. c.13. Ommitto, breuitatis cauſa, quæ à Sancto Baſilio, & S. Auguſtino literis ſunt mandata; ſinguli namq; hi præ ſapientia celeberrimi auctores, eũdem lapidem in re propoſita, reuoluere videntur. Exč.Hom.3 Lib.2.de mirab.ſcrip. c. 24. & alibi. Lubet tamen, quæ ex Marbodæo in eius Dactyloteca verſibus de Cryſtallo ſunt decantata, in quibus, & eius vires, ſuccintè quidem, explicantur, in legentium gratiam hoc loci apponere. cap. 22.

Cryſtallus glacies multos durata per annos
Vt placuit doctis qui ſic ſcripsére quibuſdam
Carminis antiqui, frigus tenet, atque calorem.
Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Cryſtallum naſci, quam nec vis frigoris vlla eſt,
Nec Glacialis hyems nunquam violaſſe probatur.
Sed certum cunctis, nec ſtat violabile tanquam.
Quod lapis hic Soli ſubiectus corripit ignem,
Admotosque ſibi ſolet hic accendere fungos.
Hunc etiam tritum quidam cum melle propinant
Matribus, infantes quibus aſſignantur alendi,
Quo potu credunt implerier vbera lacte.

Nihilominus iam prænarratis Solinus refragatur, dicens. Memorab. cap. 24. *Iſtic eſt, & Cryſtallus, quem licet pars maior Europæ, & particula Aſiæ ſubminiſtrent, præcioſiſſimum tamen Scythia edit. Multus ad pocula deſtinatur, nam fert calorem præcipuè, quamlibet nihil aliud, quàm frigidum pati poſſit (à calido namque humore infuſo rumpitur) ſex angulis inuenitur. Qui eligunt, puriſſimum captant, ne quid rufum, nevè nubilum, vel ſpumis obſitum arceat perſpicuitatem. Tunc ne duritia iuſtò propenſior obnoxium fragilitatis magis faciat: Putant glaciem coire, & in Cryſtallum corporari: ſed fruſtrà: ſi ita foret, nec Alabanda Aſiæ, nec Cyprus Inſula hanc materiam procrearent, quibus regionibus*

citatiſſi-

citatiſſimus calor eſt. Liuia Auguſti ad pondus quingentum quinquaginta librarum inter capitolina dona Cryſtallum dedicauit. Hæc Solinus. Imo etiam ignis, vel Solis feruori admota ſtatim liqueſceret, vt Glacies, quorum neutrum contingere quotidiana nos edocet experientia: addamus, Glaciem aquis innatare, Cryſtallnm protinus ſubſidere. Extat in ditione Bergomenſi Mons quidam, Saluinum Accolæ nominant, in quo maxima Cryſtalli copia reperitur, varijs figuris Geometricis notatæ, præcipuè verò quæ, ex paruæ, ſexangulam figurã peregregiè referunt: quod ſi aliqua horum pars à loco eximatur, non multo interpoſito temporis ſpacio, aliæ veluti à minera eodem in loco pullulare viſuntur. Videant modò hi, an ſit glacies, an vero corpus foſſile aquoſo ſucco à frigore, & terrea ſiccitate coagulatum; quis plura deſiderat, legat, præ cæteris, Agricolam, & Matthiolum: ſilentio non inuoluam, quæ à Diodoro Siculo traduntur. *Cryſtallum lapidem* (dicit) *ex aqua oriri, puta congelata, non quidem à frigore, ſed diuina caloris vi, quæ duriciem ſeruet, varioſque colores ſuſcipiat.* Galenus (vt Cryſtalli etiam vſus in medicina innoteſcat) vires habere ſtringentes ſcribit, vnde in puluerem tenuiſſimum trita, & in vino auſtero pota, dyſentericis, quod multum exſiccet, opitulatur: Quinimo in ventris fluoribus illis ex bile praſſina, ſeu ęruginoſa ortis, in potu exhibita, vt quid Bezoarticum, mirificè prodeſt: Vti & propinata, contra colicam paſſionem, & viſcerum dolorem, modò non adſit conſtipatio, plurimum valet: Nec non albas vteri fluxiones, exſiccando compeſcit. Sub lingua detenta, quæ tamen ſæpe ſæpius aqua roſacea ſit infuſa, ſitim, & ardorem reſtringuit: Si quis Cryſtallum puluerizatum dragmæ vnius pondere mixto oleo amygdalarum dulcium abſque igne extracto, ijs, qui argentum ſublimatum, inter venena, quæ momentaneis horis exedendo interficiunt, primus cui datur locus, combiberit, exhibeatur, præſentaneum inueniet remedium. Non deſunt qui affirment, Gemmam hanc collo appenſam, ſomnia mentem perturbantem ſoluere, verti-

Loci cit.

Lib. 3. circa finem.

Lib. de ſimpl. medic.

vertigineſque fugare. Antiquitus (referente Plinio) Pila è Cryſtallo conficiebatur, qua aduerſis poſita Solis radijs, medici veteres, quæ ſunt vrenda corpora, non aliter vtilius id fieri putabant, igne inde concitato, vnde & cauteria tunc temporis ex Pila Cryſtalli fieri ſolent, qua delicatiores homines, candens ferrum reformidantes, abſque vlla noxa vruntur. Parari etiam arte Chymica ſolet oleum ex Cryſtallo, & ſi in vſu non ita frequenter ſit: ſingulare remedium cum aqua ſtillatitia Cardui Benedicti ad dragmam vnam, vel dimidiæ pondus exhibitum, ſeruata ætatum norma, anni tempore, & virium robore, ad atterendum, comminuendum, & expellendum renum, & veſicæ calculum, vti etiam ad vrinam prouocandam. Quod pariter mulieribus lactantibus lac auget cum oleo amygdalarum dulcium, vel iure gallinaceo, in quo radix, ſeu ſemen fœniculi decocta ſint, propinatum. Modò qua varietate Cryſtallorum exornatum ſit Muſæum ex ſingularum Catalogo, qui in ſubſequentibus exponetur, colligi poterit. Lib. 37. c. 2

Crystallvs nulla maculoſa nube, aut atra, ſcabievè infecta; ſed puriſſima, & aquæ limpidæ inſtar pellucida, ſexangulis in acutum deſinentibus, & rectilineis adeò affabrè abſolutoque læuore, quæ eſt ornata, vt nulla id arte æquari poſſit: mirum ſanè naturæ opus, quomodo in corpore hoc inanimato certa hæc figura Hexagona reperiatur: cuius rei ratio, & ſi non ita facilè (atteſtante Plinio) inueniri poſſit, Loc. cit. neminemque ex auctoribus, quos legerim, deguſtauerim, qui rem hanc exactè magis dilucidauerit, vno excepto Andrea Cæſalpino Philoſopho, & Medico præſtantiſſimo, ob id quæ in libris de metallis ab eo ſunt tradita, referre non dedignabor: *Sed illud* (de Cryſtallo agens inquit) *admiratione dignum videtur, cur ſexangula figura perpetuò oriantur, nunquam aliter. Ab vna enim veluti radice multi egrediuntur ſexilateri in cuſpidem deſidentes: flectuntur autem latera propè mucronem angulis rectilineis adeò exactis, vt ab artifice imitari vix poſſint. Corporibus verò inanimatis figuram certam aſcri-*

bere non videtur rationi conſentaneum : ad virtutem enim organicam pertinet certam figuram efficere, ideò ſolis animatis ineſt, anima alicuius gratia agente : Patet autem figuram determinatam organici eſſe, non ſimilaris, quia quælibet pars pyramidis, non eſt pyramis : ſimiliaria igitur corpora per ſe non habent determinatam figuram : Poſt ſatis longam, ſed eruditam digreſſionem, qua oſtendere nititur, omne corpus figuratum eſſe oportere, & eiuſdem particulas ſecundum ordinatam in diſciſſione, aut variatam diuiſionem, ordinatam pariter figuram conſeruare, vel variari figuram. Subdit deinceps, *Simile quid contingere putandum eſt in Cryſtalli coagulatione. Succus enim lapideſcens cum totum ſpacium impleat loci, in quo eſt, in coagulatione diſcendentibus in diuerſa partibus terrenis, & ad latera ſaxi continentis, attractis, agglutinatiſque figuram quoque faciet in concretis lapillis, quæ apta nata ſit ſpacium replere. Si igitur non vniformiter, ſed vario modo diuiſiones contingant, etiam varietate figurarum implebitur ſpacium : Si autem vniformiter, quod ad puritatem, & æqualitatem ſucci contingit, neceſſe eſt vnum genus figuræ oriri in omnibus, quæ apta nata ſit ſpacium implere. Tres autem ſunt huiuſmodi apud Ari-*

Lib. 3. cæl. T. 66

ſtotelem. Triangularis, Quadrangularis, & Hexagona. Non fit Triangularis quia medium non habet, ad quod tãquam ad centrum vndiquaque æqualiter conſtringantur partes : Nec Quadrangula, quia imperfecta, oriens tantum ex duabus lineis ſe inuicem ſecantibus ad angulos rectos. Quamuis autem quatuor quadranguli in vnum veluti centrum coëant, relinquuntur tamen quatuor anguli à centro remotiſſimi. In omni autem coagulatione partes vndique in idem coëuntes quàm maximè accedere ad circulum exoptant. Relinquitur igitur, vt ſola Hexagona fiat, ſola enim perfecta eſt, quia fit ex triplice diuiſione ſuperficiei ad angulos acutos, ſex triangulis in vnum veluti centrum coëuntibus, vt omnes anguli externi maiores ſint recto : ideò ad circuli naturam propè accedunt. Inſpicere quoque licet in glacie angulos acutos, cum aquæ ſuperficies concreuerit, nam lineæ quædam conſpiciuntur nunquam ad angulos rectos, ſed acutos concurrentes, vt ex huiuſmodi poſitione linearum trianguli videantur incoari, hi autem He-

xagonam

xagonam conſtituunt triplici diuiſione ſecundum lineas Parallellas. Si autem huiuſmodi ſuperficiei diuiſio in profundum tendat, corpora conſtituet ſexilatera, vt patet. Flectuntur autem in Cryſtallo iuxta cuſpidem latera, deficiente materia, quæ cum purior quoque ſit, & magis conſtringitur, & clarior apparet. Craſſior enim, & turbulentior, & plenior ad radicem concreſcit, ideò plerumque in ea parte non pellucidi ſunt Cryſtalli. Idem contingit in Adamante, & pleriſque gemmis tranſlucidis. Hæc eruditiſſimus Cæſalpinus.

Cryſtallus in candore perſpicua, terræ candidæ, vt propriæ radici adnata; è qua multiplices Cryſtallini fluores miro ordine ſociati pullulant, & inſtar Adamantis in cuſpidem vnitum deficiunt: ex Melita Inſula maris Ægei. Quod ſi quis præter prænarrata ex mente Ceſalpini, ex Scaligero etiam ſcire deſideret, cur Cryſtalli ſinit cuſpidatæ, hæc ex ipſiuſmet verbis habeat, quæ huiuſmodi ſunt. *Quare verò Cryſtalli ſint cuſpidatæ, vt Adamantes, docebit nos Aluminis natura. Alumen vbi è cortinis in ligneos alueos eiectum eſt, vt dicebamus, ad alueorum parietes concreſcit cruſta, non æquabili ſuperficie, ſed Adamantina facie poſtulata; Addamus ex ratione ſubtilitatem, concretionis opus procedere per minima, & momenta naturalia; Icircò in punctum deſinit, aut punctum imitante faſtigio terminatur.* *Exerc. 119. diſſ. 1.*

Cryſtallus limpidiſſima, quæ vti in proprio domicilio ſuccum aqueo ipſiſmet oculis conſpicuum, intus recluſum ſeruat, & conquaſſatus fluctuat.

Cryſtallus ſplendidiſſima, multiplicibus inſignita fluoribus, ſatis oblongis, & acutis, ex Achate gemma carnei coloris, veluti natalicio loco, enaſcentibus.

Cryſtallus non admodum pellucida, in cuius cacumine, ob permixtionem, & congelationem ſucci purpurei cum ſucco aqueo, color purpureus, Amethyſtum gemmam referens, viſitur.

Cryſtallus ſatis lucida, in mucronem ſexangulum turbinata, ſaxo rudi albicanti, radicis vices quod ſubit, adhærens, nec non Adamantis formam, quæ exprimit. Adamas Boëmicus

Quorumdam, deſumpta denominatione à loco vbi effoditur, Boëmicis nimirum fodinis.

Cryſtallus Triangula, maculoſa nube infecta, quæ non tranſlucet, quod ſuccum aqueum, ſed obſcurum, & fuliginoſum in natalibus conceperit,

Cryſtallus ob permixtionem ſucci mellei coloris, cum ſucco aqueo in concretione, Citri colore fulgens, quam veteres eadem de cauſa ceræ ſimilem eſſe dixerunt; Criſtallo minus eſt candida, minus ſplendens, magis tamen ſpiſſos eiaculatur colores. Citrium Gemmariorum: Topacium Boëmicum nonnullorum.

Cryſtallus ſexangula, facie oblonga, ſed in acutum deſinente, candidiſſima, & lucidiſſima, Solis radijs obiecta, ſpecies, & colores varios arcum cœleſtem æmulantes, non ſine magna intuentium admiratione; in proximos parietes eiaculans, quod ex repercuſſu fit in anguloſo mucrone; Iris à Plinio vocatur: ex argumento iam dicto, quam effodi, inquit, in quadam Inſula rubri maris, cætera ſui parte Cryſtallus. Vnde non deſunt qui radicem Cryſtalli eſſe dicant: quod à veritate non videtur alienum, nihil enim aliud eſt, quam puriſſima, & albiſſima Cryſtallus ſexangula, ratione quorũ angulorum hunc ſplendorem varietate colorum ornatum, de ſe fundit. *Lib. 37. c. 9.*

Gemmam hanc ſatis pulchrè deſcripſit Marbodæus ſubſequentibus carminibus; cuius vires cum non delineauerit, habeas, peculiari quadam proprietate in parturientibus cooperari. Alligata namque parientis coxæ, partum faciliorem reddit, vt facilius dolores illi, qui in parturientibus vehementiſſimi eſſe ſolent, tolerentur, eſt in cauſa: Nec non ab omni metu illas liberare traditur.

Irim dant Arabes, ſed gignit eum Mare Rubrum
Cryſtallo ſimilem, cuius ſexangula forma
Clara luce micans, fert cauſam nominis huius,
Nam ſi ſub tecto radijs ſit ſubdita Solis,
Protinus inficitur paries, varioque colore
Arcus Cæleſtis, depingit vtramque figuram.

Quæ

Quæ verò apud nos extat, non ex Mare Rubro,ſed ex montibus quibuſdam Germaniæ,qui ſunt inter Treuerenſem Ciuitatem, & Rhenum eſt effoſſa.

Cryſtallini fluores, veluti in vno lapide, vt in centro coëuntes frequentes Cryſtalli,multos mucrones,& latera oſtentantes, ex Verrucca monte Agri Piſani.

Cryſtallini fluores,candidi,pellucidi,quadrangulares, adamãti non multum diſſimiles,& lapidi,vt propriæ Cryſtalli matrici, naturaliter conglobati.

Cryſtallini fluores, flauum qui ſpirant colorem,adeò ſplendentes, vt ſcintillare dices. Pyriti lapidi pulcherrimo flauum colorem eructanti, adnati ex Boëmiæ fodinis.

Cryſtallini fluores, non multum candidi, nec multum clari, ſquammis inſtar,vnitim à natura fabrefacti.

Cryſtallini fluores præ longitudine inſignes, candidi, & perſpicui, qui tamen in acutum terminant.

Sed de hac Gemma ſatis; Modò ſi quid moraliter ex illius proprietatibus ellici poteſt, inquiramus. Cryſtalli imitatione à Sanctis Eccleſiæ Doctoribus,adeò perbellè pœnitentis mores, & eiuſdem naturam, qualis pro rectè,& Chriſtianè viuendo eſſe debeat, delineatam in Sacris literis annotaui: vt certè nil ſanctius, eruditiusvè exprimi poſſit. *Moraliter quid Cryſtallus.*

Gemma hæc, vt iam eſt expoſitum, eſt clara, Ita luci peruia, vt literas, & alia, quæ in ea ponuntur manifeſtet, eſt luminis ſuſceptiua: In colore aqueo elucet: & ex ſucco fit puro aqueo: Intus aſſumpta vbera lacte fœcunda reddit. Sic pœnitens clareſcit, in puritate ſplendet, dum ex vitiata anima pro peccatis, quæ in conſcientia latebant, planctu, & diuturna lacrymarum effuſione, inſtar Dauidis Regis, cui peccatum multis cohibitis lacrymis eſt remiſſum: confeſſione, nec palliata contritione, illa eadem manifeſtet: vnde anima per pœnitentiam, luminis diuinæ gratiæ fit ſuſceptiua; & pœnitens continentiæ, & perſeuerantiæ adminiculo, refrigerato ardore libidinis,& reſtricta concupiſcentia carnis,non ſecus ac Cryſtallus præ frigiditate dureſcens, cor ſolidum facit: aduerſus quaſcumque Diaboli,& Mundi

tenta-

tentationes præmunitur. Lacteque Diuinæ gratiæ vberrimus, Soliſque radijs, ideſt CHRISTI lumine accenſus, res quaſcumque aridas, vt animæ nocuas abſumit, diuinoque cœleſti rore opimus, lætabundus Deo gratus, & cuiuis conſpicuus euadit: miraberis fortaſſe candide Lector; quòd ego Philoſophiæ ſtudijs addictus; qui medicinam pro bono publico profiteor, parum fortaſſe in Theologicis diſciplinis verſatus, nihilominus in hoc totus incumbam, vt rebus ipſis naturalibus, allegorias ex Sacra Scriptura depromptas inſerendo, noſtrum hoc opus exornare ſtudeam. Id vnum, vt pio Chriſtiano dignum, proficiendi ſtudio attribuendum ſcias: & pro vita rectè, purèq; ducenda ſingula hæc deſcribi. Tu interim, qui fructus ſaluberrimi, qualeſcumque ſint, ex hiſce meis lucubrationibus excipi poſſint, non inuitus deguſtato: & boni conſule.

ADAMAS inter Gemmas maximæ æſtimationis, & multorum nummorum: Sacerdoti illi ſummo adeò grata, & in veneratione habita, vt Paſchatis, Pentecoſtes, & Tabernaculorum feſtiuis diebus, quibus talari, & ſupertalari veſte, ſcapulario que Pontificio indutus Sancta Sanctorum intrabat, & Populo ſeſe conſpiciendum dabat, vt ex Rabbinorum placitis habetur, ſuper pectus geſtare ſoleret: ad hoc potiſſimum, vt ſi quæ in Adamante illo, ob magnitudinem, & raritatem pretioſiſſimo, fieret in colore mutatio, quid boni, maliuè (ſic annuente Deo) populo contingere poſſet, præſagiretur: Gemma olim, non niſi Regibus, & ijs paucis cognita: & ſi hiſce noſtris temporibus copioſa ſit huius copia: Cryſtallum, quæ affabrè admodum imitatur, & cognationis vinculo illi eſt coniuncta: tùm quia ex ſucco non diſſimili ei, ex quo fit Cryſtallus gignatur: tùm quod etiam vt quæuis alia gemma ſuam propriam habet matricem, è lapide quodam formatam, in qua veluti fœce quadam, ſicut in ſummo quaſi ſcoria, ſucco deſtillante, non ſecus ac infans in vtero materno ſanguine, nutritur: vndè videmus Smaragdum Praſſio, Silici Iaſpidem; Sardam Onychi innaſci, & ſic de alijs) à Cryſtallo, vti matrice ſua ſuſcipit natalia.

vndè

Vnde Plinius. *Indici* (inquit) *non in auro naſcentiũ, ſed quadam Cryſtalli cognatione* (& hic tamen eſt inter præſtantiſſimos, maximè laudatus) *ſiquidem & colore tranſlucido non differt, & laterum læuore turbinatus in mucronem, aut duabus contrarijs partibus, quò magis miremur, vt ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungantur*. Quamuis autem claritate huic plurimum ſit conſimilis, videtur tamen Cryſtallo paulò obſcurior, aut non niſi elanguidus, &ſi nitorem hac viuatiorem, & robuſtiorem fundat, vt non modo ſplendeat, ſed rutilet quoque, & emicet. Adamanti tantam naturaliter ineſſe duritiem, & ſoliditatem tradit Plinius, vt nulli violentiæ cedat, nec ferro, nec incude poſſit infringi; quinimo eius ictum ita reſpuat, vt ferrum vtrinque diſſultet, incudesq; etiam ipſæ vulneribus acceptis diſſiliant: ſed nec igne domari valeat; humorem habẽs huius calore firmiorem, ob natiuam ſiccitatem, validiore in concretione, frigoris denſatione, concurrente, aut, ex Alberto, præ intenſa huius gemmæ frigiditate, porri adeò ſtrictè coarctantur, vt ignem ingredi non permittant: Vndè Serapio, Adamantem frigidum, & ſiccum in quarto gradu eſſe, ſcribit: qua fortaſſe temperamenti natura motus Plinius cenſuit, ignis ardore adeò non liqueſcere, vt nunquam incaleſcat: & ex Xenocrate, igne non modò fœdari, imò puriorem fieri habetur. Quamuis autem hæc Gemma ſit inuicta ferro, ignem pro ludibrio habeat; nihilominus, mirum dictu, quicquid vis ignis efficaciſſima pro debellanda tanta duritie operari minimè poteſt; modò Hircus (ex quorumdam ſententia) Petroſelinum, vel Silerem Montanum, aliasque plantas diureticas, depaſcatur, & illis aliquandiu fuerit ſaginatus, vinumque biberit, illius cruore recenti & calido, in quo ſit macerata, id omne perfici. Quod Plinius hiſce verbis nobis ſignificare ſtuduit. *Siquidem inuicta illa vis duarum violentiſſimæ naturæ, rerum ferri, ignique contemptrix, hircino rumpitur ſanguine, nec aliter quam recenti, calidovè macerata*: cuius effectus rationem caliditati ſanguinis hircini attribuere videtur Iſidorus, cùm capite proprio de Hirco laſciuo animali,

Lib.37.c.4

Loc.cit.

Lib.2.tract. 2.cap.1

Lib. aggre.c. 191.

Loc.cit.

Loc.cit.

Lib.12.c.1

mali, & peculeo, ferueniique ſemper ad coitum agens: hæc habet. *Cuius natura adeò calidiſſima eſt, vt Adamantem lapidem, quem nec ignis, nec ferri valeat domare materia, ſolus huius cruore diſſoluat.* Quod & alibi diffuſa magis oratione (de Adamante Indico tractans) hiſce verbis explicat. *Hic nulli cedit materiæ, nec ferro, nec igni, nec vnquam incaleſcit. Vndè & nomen Græca interpretatione indomita vis accepit* (ab α ſcilicet priuariua particula, & δαμάζω verbo, quod domo, & ſupero ſignificat; ac ſi dicas indomitam Gemmam) *ſed dum ſit inuictus ferro, igniſque contemptor, Hircino rumpitur ſanguine recenti, & calido maceratur, ſicque multis ictibus ferri perfringitur: cuius fragmentis ſculptores pro Gemmis inſigniendis, perforandiſque vtuntur.* Hæc Iſidorus, Plinij dictis aſſentiens. Quæ ſingula an vera ſint, fabuloſavè, cuiuis ex hoc patere poteſt; tantum enim abeſt, vt Adamas mallei ictum reſpuat, & non niſi ſanguine hircino rumpatur, vt etiam abſque hoc in ſcobem malledo redigatur: nec non facillimè piſtillo ferreo in mortario confringi, & atteri ſoleat: quò eius ſcobe alij Adamantes expoliantur; non enim à quapiam alia re, quàm à propria ſcobe exteritur, & expolitur. Hoc vnum tamen ſcio, quotidiana experientia comprobatum. Hircinum ſanguinem ritè præparatum, non Adamantem, ſed lapidem in renibus, & veſica frangere: Et apud nos extat compoſitio quædam ex hircino ſanguine, cuius vſu feliciſſimo euentu; quamplurimos lapides non ſemel comminuimus.

Loc. cit. Lib. 21. de Ciuit. Dei ad Marcellinũ cap. 4.

ADAMAS, qui tamen præcellentis ſit bonitatis, vim Magnetis frangere ex Plinio, nec non ex Sancto Auguſtino habetur; is etenim iuxta ferrum poſitus, non patitur illud attrahi à Magnete, vel ſi admotus Magnes ferrum traxerit, per quandam violentiam illud rapit, atque aufert: Pace tamen præſtantiſſimorum horum hominum, penes quos fides eſto, dixerim, me ſæpe ſæpius id experiri voluiſſe, neque tantam in illo vim depræhendi. Vti & fabuloſum eſſe reor, quod à quibuſdam aſſeritur; Adamantis aciem, plumbo propter Argenti viui cum hoc commixtionem, obtundi. Hoc vnum tamẽ

dicam,

dicam, Adamantem, modò tamen exquiſitæ ſit bonitatis, vbi incaluerit, feſtucas; non ſecus ac Succinum attrahere. Reconciliationis, & Amoris Gemma à veteribus Philoſophis dicitur, quod diſſidia inter maritum, & vxorem ſi quando hæc à viri gratia deceſſerit, edulcere, componereque, & hoſtilem furorem compeſcere, conſueuerit, potiſſimum læuo alligata lateri.

Somnia illa vana repellere exiſtimarunt; quæ potiſſimum ex euaporationibus à corrupto humore eleuatis ad organum phantaſiæ, vel ſenſus communis oriuntur, imprimentibus ſenſum, vel phantaſma rei, à qua deciduntur, vt cum Galeno loquar: vndè Anachites à nonnullis dicitur, quod pauitantium animos, à vano metu liberet. Contra venena amuletum eſſe præſentaneum teſtantur. Incantationibus, faſcinationibusvè reſiſtere dicunt: Adeò enim cacodæmonibus inuitus perhibetur; vt geſtantem ab incubis, & ſuccubis tutum eſſe, affirment. Dentes abſtergere, & mundificare teſtatur Serapio, experimento facto: ob virtutem quam habet fortiter abſtergendi. *Lib. de ſomn.* *Loc. cit.*

Cæterum vt aliquid etiam allegoricè de Adamante dicatur: ex illa duritie, indomitaque vi, qua præ cæteris gemmis eſt à natura inſignitus; traxit illud Adagium, quo obturata aliqua mentis deſtinatio, quæ nulla poſſit ratione, loco dimoueri, ſignificatur. Qua de re homines illi Adamantini vocantur, qui, vti Adamantino ſemine procreati, ac Adamantinâ tunicâ veſtiti, inexorabiles, aut infatigabiles cum ſint, in ſuo ſenſu adeò pertinaciter abundant, vt à propoſito neutiquam flecti poſſint: de quibus Heſiodus. *Allegoricè quid Adamas.*

Durus at is animus ſolido ex Adamante creatus.

Hacque de cauſa Ditis pectora Adamantina, vti dura, & implacabilia à Poëtis finguntur: & illuſtris ille Poëta Mantuanus, Virgilius, inferorum portas, & columnas ex ſolido Adamante fabricatas eſſe, hiſce carminibus deſcripſit. *Lib. 6. Æn.*

---- Solidoque Adamante columnæ
Vix vt nulla Virûm, non ipſi exſcindere ferrò
Cælicolæ valeant.

Adamas Anagorica quid. Quibus addere placet nomen Adamantis CHRISTO in Sacris literis tribui, veluti Amos vij. nam vbi vulgata editio legit. Ecce Dominus ſtabat ſuper murum litum, & in manu eius trulla cæmentarij. Septuaginta interpretes tranſtulerunt. Ecce Vir ſtabat ſuper murum Adamantinum, & in manu eius Adamas. In quem locus D. Hieronymus multa differit de Adamantis natura, & inter alia docet, duriſſimum eſſe, & indomabilem, paruum, & indecorum, atque in Electri ſimilitudinem venena deprehendere, & maleficis reſiſtere artibus (quod & à nobis in ſuperioribus eſt annotatum) tunc addit. *Talis eſt Dominus, & Saluator, qui ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens,* ad Philippēſes 2. *de quo Eſaias ſcribit, non eſt ſpecies ei, neque decor. Hic ſtat ſuper murum Adamantinum, ideſt, ſuper Sanctos, & Apoſtolos ſuos; quibus donauit, vt & ipſi Adamantes vocarentur, & à nullo ſuperari dicerent: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, & anguſtia, &c.*

Num.8. Aduertit etiam D. Hieronymus, Adamantem licet indomitum, tamen Hirci ſanguine poſſe frangi: in quo docet, difficultatem exprimi conſeruandæ caſtitatis; quia nimirum præſtantiſſimi quique Sancti, & ſi fortiſſimi ſint, & Adamantini, ſæpè tamen mortiferæ libidinis calore diſſoluantur. *Hæc enim* (inquit) *ſanguinis Hircorum, & ipſius Hirci dicetur eſſe natura, vt ſit ad libidinem calidiſſimus, & quod ignis edomare nequeat, ſolus illius diſſoluat cruor.*

Super Ezechiel.cap.1 Adamas viri iuſti ſymbolum gerit, auctore Hectore Pinto, penes quem hæc extant.

Adamas Tropologica quid. *Adamantum quatuor ſunt genera, nempe Indicus, Arabicus, Macedonicus, & Cyprius, ſed inter omnes Indicus tenet principatum. Eſt enim indomabilis, & duriſſimus, victor ignis, numquam incaleſcens. Hic diſſidet cum Magnete lapide: tantaque illi vis eſt, vt iuxta Magnetem poſitus, ferrum ab eo abſtrahi non ſinat; aut abſtractum ad ſe rapiat. Eodem modo Vir iuſtitiá inſignis, firmus eſt, & conſtans, victor ignis calamitatum, nulla flammarum dolorum vi ita incaleſcens, vt comburatur, & conſtantiam amittat. Tantumque eſt illi cum mundo diſſidium,*

vt

vt in mundo collocatus, non patiatur ab eo homines abduci, & attrahi: ſin autem mundus, inſtar Magnetis eos ad ſe rapiat, dat operam, vt conſilijs, monitus, vita, & exemplo eos ad ſe abducat, trahat ad verum decus. Et quemadmodum Adamas venena facit inuicta, & lympotiones, vanosque metus abigit, & expellit; ſic ille oſtendit hominibus vitiorum venena, vt ea deteſtentur; hortans illos, vt inanes timores, vanasque ſollicitudines depellant: & animi quietem ſtudeant adipiſci. Hactenus Pintus. Hæc de Adamante, quæ ſicuti prolixa oratione recenſita ſunt, ita omni animaduerſione digna arbitrati ſumus. Et quamuis locus hic expoſtulare videatur, vt lapides illos enumeremus, qui proximè ad naturam Cryſtalli accedunt; vt Aſteriam, Seleuitem, & ijs cognatos: attamen quia intentio eſt noſtra, ſub hac incæpta claſſe lapides illos pretioſos ſolummodo perſtringere, qui verè Gemmæ nuncupantur, natura nitentes quidem, ſed rari, atque parui, prænarratos ſuis locis diſtribuemus. Interea cæteras Gemmas, quæ penes CALCEOLARIVM expoſitæ habentur, proſequemur.

INTER Gemmas illas candidas, & perſpicuas, quæ motione varios oſtentant colores, OPALVS ſummi habetur nominis: pulchritudine namque ſua, quaſcumque Gemmas, etiamſi nobiles, ſuperare creditur: cum colores quoſcumque præſtantiſſimarum Gemmarum, in vno corpore collectas ſimul reddat. Et ſi non deſint qui dicant, Carbunculum omnium Gemmarum Gnomonem, & Regulam eſſe; quibus tamen refragatur Plinius, huic Opalum præponens, quod Carbunculum, dum inclinatur, flamma vincat; agens enim de pulchritudine, & nobilitate Opalorum hæc habet.
Minimum, ijdemque plurimum ab ijs differunt Opali, Smaragdis tantum cedentes (de quibus præcedenti capite tractauit) Lib.37.c.10 *India ſola, & horum eſt mater. Atque ideò eis precioſiſſimam gloriam compoſitores Gemmarum, & maximè inenarrabilem difficultatem dederunt. Eſt enim in ijs Carbunculi tenuior ignis, eſt Amethyſti fulgens purpura, eſt Smaragdi virens mare, & cuncta*

pariter incredibili miſtura lucentia : Alij ſummo fulgoris argumento colores pigmentorum æquauere : alij ſulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo accenſi, &c. Ex quo mirum videri non debet, ſi antiquitus tanto in precio, & exiſtimatione fuerit hæc Gemma, vt Nonius ille Senator ob inſignem illam, quam habebat, & qua plurimum gloriabatur, maluerit omnia ſua bona euertere, & dignitate Senatoria priuari, quàm Marco Antonio expoſtulanti tradere. A quo

Loc.cit. (refferente Plinio) poſtmodum fuit proſcriptus. Opalus vti præ colorum varietate, quas mutatione oſtentat, inſignis eſt, tot etiam illi ineſſe virtutes enarratur, quot habet colores: Inter quas hoc peculiare habere dicitur, quod oculos ſe portantis ſeruet illæſos, & acutos, ſed aliorum circumſtantium oculos obducta nube recondit; vnde quadam acriſia percutit, vt non videant, vel aduertant quæ fiunt coram eis, & ideò aſſeritur, furtis tutiſſimum eſſe patronum. Pæderos à Græcis dictus eſt. ἀπὸ τῦ, παιδὸς καὶ τῦ ἔρου à puero ſcilicet, & amore, quod pueri, & amoris pulchritudinem ſua venuſtate referat; vel propter eximiam pulchritudinem, puerorum amorem ad ſe alliciat. Vulgò Gira-

Exerc. 183. diſp. 4. ſole, & Scambiacolore nominatur; Scaliger ſumpta ab hac Gemma denominatione; Serpentes quoſdam, aſpectu horribiles, innoxij tamen, niſi irritentur, quos ortonum pedum eſſe ſcribit. Pęderotas vocat, pueros enim diuturno, contentoque aſpectu, quòd horum amore capiantur, ſine vllo maleficio contuentur.

Lib.7.de ſubtil. PSEVDO OPALVS Cardani, Gemma ſic ab ipſo nuncupata, quod multum ab Opalo degeneret : non enim eſt ita perſpicuus, quamuis varietate colorum niteat ; & pupillæ modò radiat; modò clarius, modò obſcurius. Vt cernere eſt in oculis Catti, ſeu Felis, dùm in tenebris aliquid admirari hoc animal videtur. Stupentibuſque, nec vſquam dimotis oculis inſpicit id, quo delectatur: vnde & oculus Catti, ſeu Felis dicitur. Hinc traxiſſe illud prouerbium crediderim Ατενὲς ὁρᾶν, ideſt fixis oculis intueri: in illos potiſſimum dictum, qui attentius, accuratiuſque conſiderando,

do, fixius intuentur. Teſtatur Cardanus ſe vnum habuiſſe, quod altera ex parte candidus, ac lacteus videtur totus, ex altera autem fuſcus admodum totus etiam, adeoque fuſcus, vt etiam obſcurus appareret: nec hoc illi ex lucis varietate contingebat, quandoquidem ſeu ad lumen, ſeu verſus tenebras verteretur, album ſemper colorem ex ea parte oſtendebat, qua albus videri ſolebat, fuſcum verò ex alia. Itaque eadem ſuperficies ſola aſpectus varietate ex aduerſis partibus conſpecta, colores duos penè ex toto contrarios oſtendit, notat Cardanus. Gemma hæc tanti eſt apud Indos pretij, vt illis ſit perſuaſum, eius, qui hanc poſſidet, facultates non poſſe imminui, ſed ſemper in dies augeri, incrementumque facere. *Loc. cit.*

ONIX Gemma, inter precioſiſſimas illas Gemmas enumerata, quibus magnus Propheta Moyſes, inſtitutione diuina admonitus, Aronis Summi Sacerdotis, habitum exornari iuſſit; inter opacas colore candido Gemmas meritò cenſenda; habet namque ſpecularem, & valdè politam naturam, cuius vi ad modum ſpeculi imagines, & figuras, obſcurius tamen, repræſentat: præ colore igneo, nigro, & carneo, quibus nitet, laudatiſſima. Cauſa nominis: quod, ex Sudine (referente Plinio) & ex Iſidoro, in Gemma ſit permixtus candor vnguis humanæ ſimilitudine. Vnde Columella, Pruna quædam, Onychina vocat, quæ Onychis, ideſt vnguis ſimilitudinem, formam, & colorem, habent, quorum etiam condiendi modum edocet: nec non Plinius de Pyrorum varietate, & bonitatis nobilitate agens. Pyra Tarentina, & Signina à quibuſdam, à colore teſtacea appellari tradit, ſicut Onychina purpurea; & apud Galenum Onychitis Cadmia legitur, à varietate colorum, quibus eſt referta, inſtar Onychis Gemmæ denominata. Non deſunt, inter quos eſt Hieronymus Cardanus, qui exiſtiment, Onychem eſſe Alabaſtrum Antiquorum, ex quo Pyxides pro ſeruandis vnguentis fiebant. In quibus ob ſuam frigiditatem, diutiſſime odores conſeruabantur: vnde etiam Onyx pro eodem lapide ſumi cæpit: ad quod hoc verſiculo allu-

Lib. 37. c. 7 *Lib. 16. c. 8* *Lib. 12. c. 10* *Lib. 15. c. 15* *Lib. de ſimp. medic.* *Loc. cit.*

Lib.7. alludere videtur Martialis.

Unguentum fuerat, quod Onyx modò parua gerebat.

In Onyche plures ineſſe effectus noxios ex Dioſcoride habetur; collo namque ſuſpenſum, vel digito portatum triſtitiam, & timorem excitare, lites multiplicare, animos ad rixas commouere, in pueris ſaliuam ſuperfluam, & noxiam excitare aſſerit. Hoc idem legitur in libro illo Galeno aſcriptus de incantatione, adiuratione, & ſuſpenſione; & alibi hæc habet. *Et Alabaſtrites vocatur vnguis in medicinæ vſum conuertitur combuſtus. Quidam eum bibendum dant ſtomachicis.* Mirari liceat Albertum illum Magnum, qui hanc Gemmam roborare vires, audacemque reddere doceat: hoc etenim eius naturæ repugnare videtur, quæ ſua frigiditate ſpiritus vitales potius conſtringit, ac in vnum cogit, vnde triſtitia oritur, timor, & inſomnia terribilia; quàm quod illos fœcundos ad audaciam reddat. Onychem & hoc peculiare habere traditur: ſi infirmo oculo adponatur, quaſi rem ſenſatam, ſine moleſtia, & noxa ſubintrare, & circumferri, humoreſque contrarios excernere. Quod etiam commune videtur lapillis quibuſdam paruis ophtalmicis, de quibus ſuo loco erit ſermo.

Lib.9.de ſim pl. medi.fac.

Lib.2.c.13

Poſtquam autem dictum eſt ſuperius. Ex Onyche antiquitus vaſa precioſiſſima fieri conſueuiſſe, ad odores delicatiores reſeruandos; vt quid non ſine admiratione ſcribendum referam, quod ab Appiano Alexandrino in re propoſita traditur. *In Talauris (ſic ſcribit) quam Vrbem Mithridates habuerat apparatus promptuarium M. M. Poculorum ex Onyche Gemma factorum, compactorumque auro inuenta ſunt: multæ Phyalæ, Spycteresque, calices, lecti, ſellæ, ornatiſſima omnia. Item frena Equorum, pectorales, humeralesque, phaleræque gemmatæ, aurataque. Quibus recipiendis, percenſendiſque triginta dies Quæſtor inſumpſit: Eorum pars à Dario Hyſtapſis filio ſucceſſoribus per manus tradita fuerat: partem ex Ptolomæorum Regum gaza Cleopatra penes Coos depoſuerat. Partem ipſe parauerat, ac collegerat elegantioris ſuppellectilis percupidus.* Hæc Appianus. Quæ ſingula, & ſi fortaſſe parum ad rem, trãſcribere

Lib.de Bellis Mithridatic.

non

non piguit: quò lectorum animi ad illud oblectamentum excitentur, quod ex Hiſtoriâ percipi ſolet: vti etiam in quanto vitæ luxu, & rerum apparatu Regio Principes illi Viri antiquitùs vitæ tempus traducere ſolerent, quam facillimè ex hoc coniectari liceret: quod etiam Cornelij nepotis auctoritate confirmari hoc poteſt: is tradit: *Magno fuiſſe miraculo, cum P. Lentulus Spinther amphoras ex Onyche, & vrceos magnitudine cadorum oſtendiſſet.* Vaſa etiam ex hac Gemmâ in conuiuijs antiquorum in vſu fuiſſe, nos edocet hoc hexametro Martialis, Lib. 10.

Paruus Onyx vna ponetur cænula menſa.

Illud porrò animaduertere iuuat, huiuſmodi lapidem perbellè typum gerere mundanæ felicitatis, ac delitiarum. Tropologicè. Siquidem auctore Dioſcoride, vt ſuperiùs eſt dictum, Onychini Zona collo appenſa mœrorem, triſtitiamque affert; id quod in delectationibus terrenis, atque delicijs in dies experimur: mœrore quippe, ac tædio illos afficiunt, qui ſeipſis dedunt: meritoque legimus Onychinum lapidem inueniri in terrâ Heiulath, quod interpretatur dolens. Vndè Gen. 2 eleganter de more Sanctus Gregorius ſcriptum reliquit; Hom. 36. in Euang. *Hoc diſtare inter delicias corporis, & animæ quod corporales delitiæ protinus in faſtidium per ſacietatem vertunt; Spirituales verò tanto amplius exuriuntur, quanto comeduntur.*

ONYCHINÆ Gēmæ lapides illos vti ex huius proſapia, quos & non paucos habet CALCEOLARIVS, ſubſtituere placuit, qui cùm à diuerſa exhalatione generentur, ita colorem, & ſubſtantiam diuerſam ſunt adepti: in colore namque nunc albi, nunc nigri, nunc ſubrubicundi, nunc varijs coloribus diſtincti, conſpiciuntur. Niccolique vocantur: & ſi rectius, qui candidis Zonis ſunt interpolati, Niccoli veniant nuncupandi, quaſi Onyculi, quod ex colore candido Onichino, cum alijs coloribus mixto, ſeipſos demonſtrent. & Albertus Onychinos appellat, inquiens, *In noſtris Onychinis multos colores inueniri, albos, nigros, & rubicundos,* Lib. 2. de lapid. c. 13. Qui tamen omnes fricati ſimilitudinem exprimunt vnguis humani:

mani: Gemmarij hoſce lapides vario modo ſcalpunt. Si enim cruſta alba alteri nigræ ſuperpoſita ſit, aut ſecundum alios colores, vt rubens, albæ, aut nigræ, aut è conuerſo, ſcalpunt in ſuperiori imaginem, vt inferior veluti ſtratum ſit. Inter vulgares homines ſub Camei nomine ſculpuntur, poliuntur, & venales fiunt. Camæ à nonnullis vocantur, ſumpta denominatione à voce Græca καῦμα, quod eſt idem quod incendium: dicunt namque in locis ſulphuris, & calidis inueniri: & curare Hydropem in puluere ſumptus, affirmant.

Loc. cit. NICCOLVS (ex Cardano) geſtantem triſtem, & audacem facit, & ſomnijs terribilibus agitat; nam ſpiritus adeo cogit, vt triſtitiam, & turbationem moueat. Refert etiam Amethyſtum ſomnia mouere: vndè Chalam dicitur Hebraice, quod eſt ſomniare, teſte Rabbi Alen Ezra: extant, & apud nos variæ Niccoli ſpecies, diuerſis coloribus notati, præ cæteris verò vnus, oculum dices, qui ferruginei eſt coloris in ſupremo, inſtar pupillæ, albugineum habet colorem candido circulo incluſum, reliquum corporis in opaco nigricat: in alijs duobus Neronis, & Galbæ Cæſarum à peritiſſimo artifice ſunt ſculptæ imagines.

EX Gemmis viridibus, quæ à noſtro CALCEOLARIO, cuiuis rerum naturalium ſtudioſo expoſitæ, & contemplandæ humaniſſimè exhibentur Smaragdo, ex Climate Orientali nuperrime tranſportato, primam ſedem eſſe deſignatum videbit: nec immeritò quidem. Gemmarum etenim omnium virentium, multis nominibus; quæ ſingula explicare nullius nobis erit tædij, principatum obtinet. Hic vt omnimoda eius natura, & origo habeatur, in lapide conſpicitur ponderoſo ſatis, cuius ima pars marmorea eſt, lapidem crediderim, colore quaſi cinereo, ſed ſuboſcuro conſperſum. Reliquum lapidis corpus Marcheſitam dices, aureis guttulis vndequaque ſplendentem: in qua tamen, ac ſi ſit naturæ rudimentum quoddam, Smaragdus ſemialbicans, & ſemiuirens conglobatus cernitur. Lapidis pars ſuperior

Smarag-

Smaragdum non mediocris magnitudinis,vt in proprio natali loco fouet: quia optimus, ſpiſsè, & acritèr viret: præ cuius eximiâ viriditate,& nomen (ex Iſidoro) ſibi eſt adeptus. vndè Lucretius. *Lib.16.c.7*

Grandes viridi cum luce Smaragdi. *Lib.4.227*

Et quaſuis herbas, frondeſque virentes, comparatione factâ, ſuperare fatereris. Huius totum corpus, quod abſque vllo ſit vitio, & à quacumque fraude immune, non modò ſplendens, ſed etiam è liquido translucidum eſt, ita vt fulgere videatur. vt non abs re (ſic referente doctiſſimo Pererio) Smaragdus Hebraicâ voce, Barechet, dicatur, deriuata à Barach, quod ſignificat fulgurare, ſeu fulgorem emittere. Quidam (vt aliquid etiam de eius natiuo ſolo habeatur) nec indocti Viri, & huiuſmodi rerum minimè incurioſi. Inter quos eſt omni literarum genere ornatiſſimus Scaliger, & ſi ex ſapientum ſcientiâ hoc exprimat, putant habere Smaragdum principia ſua, & originem ab Ære: nec abeſt, vt Scaligeri verbis vtar, ratio à ſuſpicione. Tùm quia ærugo viridis, tùm quòd Smaragdus eo indicio probatur, ſi affricatus Lydio lapidi reddet æris colorem: hoc enim modò mercatores Indos conſulere veritati, nevè decipiantur, certum eſt: & ſi ex ſuccis viridibus originem trahere ſcribat Agricola. Locus hic expoſtulare videtur, vt & nos etiam excellentias illas non ſine commemoratione relinquamus, quibus multis, ijſque profectò inſignibus, veluti in Epithomen quandam ex varijs auctoribus, præcipuè verò ex Plinio noſtro collectis, Smaragdum præfulgere ab eodem Pererio traditur. Indignum enim aliquid, nos hiſce ſcriptis feciſſe, iudicari non iniuria poſſet, ſi Gemmę illius eximias qualitates, quæ & à Viris Principibus maximâ in æſtimatione, venerationeque eſt habita. Vti etiam poſita eſt quartum fundamentum cœleſtis Ciuitatis Hieruſalem. ſicco vt dici ſolet pede præteriremus.

Diſp.7.in 4.Apoc. *Exc.108 diſp.4.* *Lib.4.de cauſ. & ori. ſubter.* *Apoc.21.*

Quarum prima eſt in eximiâ viriditate, quâ ſuperat viriditatem herbarum, & frondùm, prorſùs adeò, vt quælibet alia res viridis cum Smaragdo compoſita, & comparata, non

Dd videa-

videatur virere: ſuâ etiam viriditate proxima ſibi colorat; & in tantum tenax eſt ſuæ viriditatis, vt neque in vmbrâ, neque in Sole, nec iuxtà lucernas ſecundum coloris repertum mutetur.

Altera excellentia Smaragdi eſt in humani obtutus oblectatione; nullius enim coloris aſpectus oculis gratior eſt, quàm Smaragdi. Nec eſt quicquam, quod libentius, auidiusque intueamur: eius namque viriditas & implet oculos, nec ſatiat tamen, eorumque ex intentione ad alia, laſſitudinem viridi leuitate demulcet, ac recreat, & viſum ad ſui craſſitudinem facilitate tranſlucidâ tranſmittit. Et corpus eius *Plin. loc. cit.* ſi politum fuerit rerum imagines reddit. Nero certè Gladiatorum pugnas Smaragdo ſpectabat. vnde & Neronis Gemma dicitur.

Tertia excellentia eſt in magnitudine, Theophraſtus prodidit à Rege Babyloniæ ad Regem Ægypti miſſum eſſe Smaragdum quatuor cubitorum, & in delubro Iouis apud Ægyptios reperiri obeliſcum ex quatuor Smaragdis longitudine quadraginta cubitorum, latitudine ex vnâ parte quatuor cubitorum, & alterâ duorum. Appianus Grammaticus tradidit memoriæ, fuiſſe in Labyrintho Ægyptio Seraphim Coloſſum ex vno Smaragdo nouem cubitorum. Sed quò *Lib. 7. c. 5* minùs vetera relinquimus? memorat Krantz. Metropol. Federici Imperatoris ſæculo, Sulthanum, Cantharum ex Smaragdo capientem ſextarium Balſami: dono miſiſſe ad illum.

Quarta excellentia eſt in multiplici eius miràque varietate: duodecim enim ſpecies numerantur: ſed Scythici omnium optimi; nullis enim nec maior eſt auctoritas, nec minus vitij, tantaque duritiâ, vt ſculptura vulnerari non queànt.

Quinta excellentia in medicâ virtute, ac facultate aduerſus morbos: tradunt enim valere Smaragdum contra calculos, contra lepram, contra canum morſus, cum rabie aguntur, *In cap. 28. Exod.* & in vniuerſum contra venena. Topatus ait valere contra morbum caducum, & contra fluxum ſanguinis, & ſecundum

dum aliquos contra illuſiones, phantaſtices,& deprauatam imaginandi facultatem. Quibus ſingulis hæc etiam addere liceat. Smaragdum ſuſpenſum ad coxam mulieris (ex Serapione) partum accelerare: & collo appenſum ita vt ventrem tangat, ad iuſtum tempus fœtum retinere creditur. Dyſentericis prodeſt ebibitus, ex Auenzoar teſtimonio, ſiue excorientur inteſtina, aut ab humoribus acutis mordicantibus ipſa, ſiue ex veneno ebibito acuto. Vti etiam expertum eſt. quod ſuſpenſio Smaragdi in dyſenteriâ, & Hæmoroidibus, exiſtit mirabilis efficaciæ, & iuuamenti: ſi ſuſpendatur ſcilicet ſuper ventrem primum, & alius ponatur in ore, ſine trituratione, & liberat incontinenti. Cap. 184

Laxiuos motus compeſcere poſſe, natura Smaragdi, ex Serapione, frigida, & ſicca, nos edocet, apta admodum ad effrenandos Veneris incenſiuos, quod etiam doctiſſimus vir Georgius Agricola hiſce verbis pulcherrimè explicat. *Smaragdo motus obſcenæ voluptatis valdè eſt pernicioſus. Siue enim mas, ſiue fœmina, dum commiſcent corpora, ſic eum geſtet, vt contingat cutem, vel à collo pendulus, vel annulo geſtatus diſrumpitur.* Cuius rei rationem hiſce verbis explicat Cardanus. *Frangi verò Smaragdum in coitu quandoque experimento comprehenſum dicunt. Vt vt res ſe ſe habeat, fragilior omnium gemmarum eſt Smaragdus. Cum verò abundanti, tenuique humido concoctio acceſſerit, calore vexata dirumpitur: nam humidum concalefactum in aërem tranſit, maiusque occupat ſpacium, vnde diſrumpit: incaleſcere plurimum corpus in Venere, & anhelitus frequentia, & ſudoris aduentus etiam quandoque docet, calorq; hic magis imprimit, quia non quemadmodum in exercitationibus ſenſim diſſoluitur.* Hæc Cardanus. Loc. cit. Lib. 6. de nat. foſſ. Lib. 7. de lapidib.

Sexta Smaragdi excellentia petitur à multiplici eius ſignificatione myſtica: nam quæ de quinque Smaragdi excellentijs paulò ante diximus, ea ſecundum myſticam interpretationem accepta rerum ſpiritualium, & cœleſtium multa, & præclara ſuppeditant documenta; de quibus diſſeruerunt Sacrarum literarum explanatores. Mihi ad præſens ſatis fuerit, myſticam Smaragdi ſignificationem, quam ſuper

Apocal. cap. 21 Vener. Beda explicat, hoc in loco referre. *Smaragdus* (inquit) *tantæ viriditatis eſt, vt etiam herbas virentes, frondesque, & gemmas ſuperet omnes, inficiens circa ſe viriditate repercuſſum aërem: qui meritò & viridi proficit oleo, quamuis natura imbuatur. Cuius genera ſunt plurima, ſed nobiliores frigora Scythica ferunt. Smaragdus porrò ſignificat animas fide ſemper virentes; quæ, quò magis aduerſitate ſæculi, ſeu frigore Scythico, premuntur; eo magis hæreditatem immarceſſibilem, & æternam conſeruatam in cœlo, & mente concipere, ſperando, & in proximos ſpargere ſatagunt, prædicando: quæ etiam internæ pinguedini charitatis ad contemptum mundi proficiunt.*

Natalis etiam Smaragdi locus pulchrè congruit myſterio: eſt enim terra locuples, & auro, gemmiſque affluens, ſed deſerta, & inhabitabilis propter Griphes, feras videlicet volantes: ſunt enim quadrupedes, corpore quidem Leonibus, capite verò, & alis ſimiles Aquilis. Cum iſtis dimicant Arimaſpi: vno tantùm oculo in media fronte inſignes: mira cupiditate, & Smaragdos rapientibus Arimaſpis, & feris cuſtodientibus; huiuſmodi deſertam terram, virtutum theſauris abundantem, adierat Pſalmiſta, cum dicebat, Pſal. 54 *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Ideſt à mundi illecebris animum elongando ſubtraxi.* In hac terrâ precioſos theſauros, & deſiderabiles, inuenire ſe, cum delectabili quadam admiratione manifeſta, dicens. Pſal. 30 *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te:* & cætera, quæ ſequuntur, vſque ad finem Pſalmi. Contra Gryphos autem, ſpirituales ſemen Diuini verbi, & virtutum gemmas nobis præripere conantes, quique Sanctorum inuigilant, ſimplici per cœleſte deſiderium intentione; quaſi vno tantum oculo admirandi, vt gemmam fidei, cæterarumque theſauros virtutum inueſtigare, & effodere queant. Quò enim quæque virtus ſublimior eſt, eò pauciores habet cultores, grauioreſque ab immundis ſpiritibus perſecutiones patiuntur. Hi etenim velut Gryphes meritorum deiectione terreſtres, ſed ſuperbæ mentis altitudine volucres, diuitias ſpirituales non ſibi ad vſum poſſidere,

dere, ſed hominibus auferre indefeſſo labore decertanti. Hæc Beda. quæ etiam à Solino in mundi memorabilibus eruditè admodum explicantur. *Cap. 24*

Et ſi Gemma illa, cui Praſſij nomen eſt attributum, Praſſitiſque eſt Theophraſti, inter viridantes vilioris turbæ à Plinio, nec non ab Iſidoro ponatur. *Lib. de lapid.* *Lib. 37. c. 8* *Lib. 16. c. 7* Nihilominus cum ex Alberto Magno, Domus, materia, & palatium Smaragdi eſſe dicatur; *Lib. de lapid. c. 14* quia in ipſa incluſus, vel ei affixus frequenter reperiatur; vt rerum varietas repræſentetur, quibus natura ipſa gaudere ſolet, & ob hanc cum Smaragdo cognationem, cum & hi, vt Berylli ex ſuccis viridibus fiant; non abs re fore duximus, poſt Smaragdi tractationem, quæ de Praſſio annotare eſt datum, & eiuſdem Etymum breuibus perſtringere. Sic dictum ſcias à viriditate, quam ſibi in natalibus eſt adeptus, Porrorum caudis, ſuccovè haud abſimili: πράσον enim Porrum eſt, genus oleris notiſſimum ex Plinio. *Lib. 19. c. 12* & πράσινος colorem viridem porraceum ſignificat; hinc veſtes è viridi lana praſinæ dicuntur. Martialis *Lib. 10*

De noſtra Praſina eſt Syntheſis empta toga.

Vel vt alij, à Praſſio planta Græcorum, Marrubio Latinorum: illa tamen planta, quæ à Dioſcoride Ballotæ vocatur, *Lib. 3. c. 100* Marrubiumvè nigrum, quod ad virorem fuſcum porraceum vergat: vt ex hoc dici liceat; huius Gemmæ colorem, & ſi viridem, pinguiorem tamen eſſe Smaragdi colore, non vibrare, nec oculum reficere, vt hunc, & obſcuritatem retinere ſaltem in quibuſdam eius partibus, hacque de cauſa gemmam pinguem, & purulentam eſſe nuncupandam; & ſi luciditatis aliquid in ſe habere intuenti appareat. Alia etiam ex hac ſtirpe aſſeruatur, quæ viridis cùm ſit, maculis nonnullis ſanguineis, vt proprijs notis, eſt conſperſa: vt & alia virgulis quibuſdam candidis in colore viridi diſtincta. Grammatiam eſſe propriam dicunt aliqui: quæ ſingulæ Praſſij ſpecies à Plinio annotantur. Praſſium & ſi *Loc. cit.* ſecundum aliquos, nihil conferre dicatur, niſi quod vireat, & deceat auro. Confortare tamen viſum, oculorumque caligini conferre, nec non & cum Iaſpide, & Smaragdo virtutes

Lib. de lapid. c. 14. tutes multas habere communes, teſtis eſt Albertus. Nec deſunt, qui ad confortationem cordis valere affirmẽt, quod etiam de Smaragdo dicitur, qui perſpicuitate ſubſtantiam ſpirituum recreat. Tradunt pariter Praſſium veneno præſente ſtatim viriditatem, amittere, qui tamen cum abluitur, recuperatur.

MALACHITES Gemmis hiſce prænarratis accumbit: eſt enim ex Gemmarum viridium ſtirpe, quæ tamen non tranſlucent; ſpiſſius namque virens pallida eſt; nebuloſa tota, & opaca, quaſi pinguedine ſit aſperſa, vt Smaragdo in colore ſimilis videatur, ſed ſpiſſioris, denſioriſque viroris exiſtat: *Loc. cit.* Nomen ex Plinio, à Malua, quam Græci μαλάχη vocant, eſt ſortita, non quidem ab eius flore (vt nonnulli autumant) purpuraſcit namque; ſed potius aut à folijs, ſeu ab earumdem ſucco, quibus in colore ſimilis videtur. Gemmam hanc nonmodò reddendis ſignis laudatam eſſe; ſed & infantibus appenſam, eos ſingulari facultate à periculis defendere, immuneſq; cuſtodire, tradit Plinius. *Loc. cit.* quod etiam Marbodeus Poëta in eius Dactylotheca hiſce carminibus exprimit. *cap. 44.*

Infantum cunas virtute ſua Molochites
Protegit, & caſus abigit quoſcumque ferinos;
Ne teneros artus pars poſſit iniqua nocere,
Dat lapidi precium virtus cumulata decore, &c.

Apud Germaniæ populos inuaſit hæc opinio de Molochite: quàm bona, quàm vera, dicant ipſi: geſtanti, modò dono ſit exhibita, nil mali poſſe euenire, tutumque à periculis conſeruare, dicunt: quod ſi quis prauus euentus ſit futurus, prius gemmam frangi, ſcindivè afferunt; portentum euidentiſſimum alicuius futuri infortunij. Quinimo affirmant: ſi geſtans illam; fortuitò aut ex equo, altovè cadat, gemmam vice geſtantis ictum in ſe ipſam recipere: quod ſanè fabuloſum videri poterit. Aduerſatur præterea Epileptico morbo, quo ſæpe ſæpius in ætate pucrili conſtituti, ob neruoſi generis infirmitatem, ex Galeno: facilè corripi ſolent; modò collo appenſa geſtetur, itavt carnibus adhæreat. *Lib. 1. Epid. com. 2*

Sunt

Sunt & apud nos Malachites multiplices, & inter has venis nigris ſignatæ, vti & terrea quædam ſubſtantia, ſatis dura, in albo rufeſcens, in qua vti in matrice, variæ Malachites proprij coloris annatæ conſpiciuntur.

Gemma illa hîc erit deſcripta, quæ porracei eſt coloris, guttis puniceis, & venis ſanguineis, ad differentiam Iaſpidis viridis, ſuperaſperſa, cui & ſi haud abſimilis videatur, differunt tamen, quod Iaſpidi maculæ ſanguineæ hærent, illa verò venis ſanguineis interſtinguitur: vt potius videatur eadem, quæ inter genera Praſſij porracei coloris ſanguineis punctis obhorrens, à nobis nuperrimè eſt recenſita. Parum viridis eſt hæc gemma, quòd ex ſuccis non claris, quin potius turbidis, viridibus, rubris, ac nigrore quodam infectis, in terræ viſceribus concreuerit. Heliotropiumque ex huius effectu, & poteſtate nominatur. Græci etenim ἥλιον Solem dicunt, & τροπὴν mutationem, conuerſionemvè. Sub aquis namque ſi ponatur (ex Plinio, & Iſidoro hoc ſit dictum) & radijs Solis apponatur, ob viuacem fortè rubedinem, & viriditatem, colorem veluti croceum ſpargit, vt aërem obnubilare videatur. vti hæc eadem mira poſſe facere videtur, nam extra aquam, ſpeculi modò Solem accipit, deprehenditque defectus, ſubeuntem Lunam oſtendens, ac ſi Sol ex interpoſitione corporis Lunaris ad Solem eclipticas pati tenebras videatur. vndè quia mutare poſſe Solis claritatem videtur. Heliotropium, hoc eſt Solis auerſio nuncupatur: quod etiam Marbodeus ſequentibus carminibus eleganter expreſſit.

Lib.37.c.10
Lib.16.c.7
Dactyl.c.33

Ex re nomen habens eſt Heliotropia Gemma,
Quæ Solis radijs in aqua ſubiecto bacillo.
Sanguinem reddit mutato lumine Solem,
Ecclypſimque nouam terris effundere cogit:
Denique poſt modicum vas ebulire videbis,
Aſpergiq; foras ſubitæ ſcaturiginis imbrem,
Vt ſit cum nimbos diſtillat turbidus aër.
Imbres de Cælo vocat: aſtringitque ſerenum.
Sed quoque geſtanti dat plurima vaticinari,

Atque

Atque futurarum quædam prænoſcere rerum.
Noſque bona famæ quibus eſt data laudibus ornat,
Seruat & incolumes producens tempora vitæ.
Sanguinis aſtringit fluxum, pellitque venena.
Nec falli poterit lapidem qui geſſerit illum,
Tot bona diuino data ſunt huic munere gemmæ,
Cui tamen amplior his conceſſa potentia fertur,
Nam ſi iungatur eiuſdem nominis herba. carmine
Legitimo, verboque ſacrata potenti,
Subtrahit humanis oculis quemcumque gerentem.
Hanc nunc Æthiopes, nunc Cyprus, & Aphrica mittit:
Sanguinis aſperſum guttis, ſimilemque Smaragdo.

Vt vires ſingulæ habeantur, quibus Heliotropium præcellere dicitur, placuit carmina hæc lectori exponere. Quem tamen admonitum vellim, quo loci Marbodeus geſtanti hanc gemmam, illum plurima vaticinari poſſe, dixit, atque futurarum rerum quædam prænoſcere: fabuloſum, ridiculumque videri; qua opinione moti Pontifices illi, qui olim à cultu diuino aberrabant, hac vtebantur, præſertim in Idolorum feſtis, Alberto Magno ſic referente: vti etiam, quod quicumque gerentem inuiſibilem reddi, ſubtraherevè de humanis oculis dicunt; hoc Plinius manifeſtiſſimũ exemplum magorum impudentiæ eſſe tradit.

Lib. 2. de lapid. c. 1
Loc. cit.

Sunt & inter has Gemmas virentes, Berylli, quibus color eſt viridis quidem, ſed multum dilutus, vt in viriditate Smaragdo ſimiles videantur, ſed cum pallore: laudatiſſimi, quia viriditatem puri, & tranquilli maris imitantur. Clarius tranſlucent, fulgorem quoque habent, quòd eorum color naturalis, & ſi ſurdus, & hebes, cum ingenio artificium in ſexangulam figuram ſint redacti, repercuſſu angulorum, ſit excitatus: aliter enim politi non haberent fulgorem. Vnde Marbodeus.

Dactil. cap. 9

Conſpicuos reddit ſexangula forma Beryllos,
Quæ niſi ſit hebes, his pallor ineſſe videtur.
Eximios oleo ſimiles, lymphævè marinæ
Eſſe volunt, & eos probat harum gnara vetuſtas, &c.

Beryllus

BERYLLVS in Sacris literis tantâ fuit habitus ęſtimatione, vt octauum poneretur fundamentum cœleſtis Hieruſalem: de qua Gemma hæc ex eruditiſſimo Blaſio Viegas excipere placuit. Beryllus, inquit, quaſi aquam conſideres, Solis fulgore percuſſam, rubicundum, & decorum colorem reddit; ſed non fulget, niſi in ſexangulam formam, poliendo, figuretur. Repercuſſione enim angulorum ſplendor acuitur, tenentiſque manum adurere dicitur. Tradunt, Beryllo duos ineſſe colores, vnum viridem, pallentem alterum. Quilibet Apoſtolorum, propter mentis puritatem, quaſi aqua clariſſima, cœleſtis gratiæ radium ſuſcipit, pulcherrimusq; efficitur; repercuſſione angulorum magis ſplendeſcit: quia quò magis Apoſtoli laboribus premebantur, quaſi fractis in lapide angulis, repercuſſoque lumine, magis radiabant. In ſexangulam formam figurabantur, quia in hoc mundo, qui ſex diebus à Deo fuit perfectus, tyrannis perſequentibus, & quaſi eos figurantibus, pulcherrimi, fulgentiſſimique euadebant. Tenentium manus adurebant; quia eos, cum quibus conuerſabantur, diuini amoris facibus inflammabant. Præferebant colorem duplicem: quia dum cœleſtia contemplabantur, virides efficiebantur expectatione præmij. cum vero ad proximos ſeſe per actionem conuertebant, ipſo labore, operumque aſſiduâ exercitatione pallorem quodammodo accipiebant.

Sect. 3. in Apoc.

Myſticè.

BERYLLVS, vt aliquid etiam de eius viribus dicamus; contra vitia hepatis, contra ſuſpiria, & eructationes tritus, & liquoribus permixtus, valere traditur. humidos oculos ſanat; & etiam egregiè prodeſt eorumdem contuſionibus, & conquaſſationibus, ſiue pugno, ſeu baculo, vel alio quodam corpore graui contuſio illa fuerit facta. Geſtatus hominem magnificare, amorem coniugalem fouere, & coniungere, cum Sauinæ folia ſibi habeat ſtrata, tradit Albertus. Sunt etiam qui ſcribant, virtutem eius contra pericula hoſtium, & contra lites eſſe, geſtantem inuictum, aptoque ingenio reddere.

Lib. 2. tract. 2. c. 2.

Cæterum priuſquam Gemmis hiſce, præ colore viridi conſpicuis,

cuis, vmbilicum admoueamus, lapidem illum vndequaque tranſlucidum, legentium oculis ſubijcere eſt in votis, quem ob raritatem, & pulchritudinem ad viuum delineari curauimus. Semiſphæricam, vt cernere eſt, imitari videtur figuram. in cuius eminentiori parte, veluti in throno, vt magis, ac magis lapidis venuſtas eniteat. Achates gratioſiſſima Gemma, in cryſtallino candore efflorescens, mirificè ſplendet. Medium lapidis Niccolis, varijs coloribus inſignitum, conſpicuum redditur. Centrum Beryllos pellucidos quidem, ſed in colore viridi pallentes, vt in proprio lare, fauet, & cuſtodit. Gemma, qua meritò, & volupè FERDINANDVS GONSAGA, Mantuanus Dux, oblectari quandoque ſolet.

SAPPHIRVS in ordine ſuccedit. inculpabilis certè, & cuiusque vitij expers, quod ex ſuccis cœruleis, ob perfectam eorumdem concoctionem, claris, ex terræ matris vtero natalia ſuſceperit. Gemma admirabilis, pulcherrima, & gratioſiſſima, ob colorem nimirum illum cœruleum, Cœlo puriſſimo, & ſereno, quale eſt vernum, ſimillimum, quæ ſola tranſlucet: qui ſanè color cœleſtis ſacrarum Scripturarum teſtimonio perbellè confirmari poteſt. *Viderunt Deum Iſraël, & ſub pedibus eius, quaſi opus lapidis Sapphirini* Exod. 24 (per expoſitionem additur) & quaſi Cœlum cum ſerenum eſt: imò Theodoretus dixit, ſolum Sapphirum obtinere Super Cant. 75. Cœli ſpeciem, & colorem; cui adſtipulatur Rabbi Zeroboam. vt non immeritò ob pulcherrimum hunc colorem cœleſtem, mirabiliter cum purpura, regali omninò ornamento coniunctum (vt ex Iſidoro patet) qui Sapphirum refert inter gemmas purpureas, cœruleumque ſemper con- Lib. 16. c. 10 iungit cum purpura, & ſemper purpuraſcere ſcribit, illum, qui optimus, & præſtans eſt, in armillis, & monilibus, potiſſimum verò à Regibus Sapphirus, vt regali honore, & dignitate dignus reponi cõſueuerit: quod vetuſtus ille Poëta Gallus Marbodæus hiſce carminibus nobis ſignificauit: Dact. c. 51. & ſi illud Sapphiri genus intellexiſſe crediderim: quod aureis punctis collucere notat Plinius. Lib. 37. c. 9

Sapphiri ſpecies digitis aptiſſima Regum,
Egregium fulgens, puroque ſimillima Cælo.

Præ cuius etiam fulgore, patientiſſimus Iob gemmarum cum meminiſſe vellet, Sapphirum primo loco poſuit; vt ex illo. tanquàm gemmarum præſtantiſſimo, reliquas intelligeremus. Et ex hac gemma, vt Regibus digna, Thronus Dei repræſentatur, quod habetur Ezechielis. *Aſpectus lapidis Sapphirini ſimilitudo Throni.* Nam ſi cœleſtis color cum Ezech. c. 1. purpura coniungatur, quid poteſt ad Regis Maieſtatem ſignificandam, commodius dici, aut repræſentari Sapphirina gemma? cuius præſtantia excitati nonnulli ex Platonicis Philoſophis, nec ignobilis claſſis: qui (referente Rodigino) cum ſint arbitrati, tres eſſe vniuerſales, præcipuosque Lect. antiq. lib. 1. c. 10.

mundi colores, tribus Cœli gratijs dicatos, viridem ſcilicet, & aureum, Sapphirinum quoque per excellentiam connumerauerunt. viridem Veneris eſſe voluere, atque item Lunæ; aureum Solis ab Ioue tamen, Venereq́ue; Sapphirinum verò Ioui maximè accommodarunt. cui, Deorum ſupremo, Sapphirum dixerunt eſſe conſecratum. vndè ex Pierio Valeriano habetur, Gemmam hanc & apud veteres, & apud iuniores omni ætate magna ſemper in celebritate fuiſſe; ſiquidem per eam, imperium, & ſummum Sacerdotium ſignificari crediderunt: quod hæc cœlitus à Ioue, & Saturno vim quandam contrahat, vt ad huiuſmodi res viam præparet, & facilliora hæc affectantibus omnia reddat; ita à Ioue regnum, à Saturno ſacerdotium impetrari: cui pariter ſacræ appellatio iure meritò attribuenda venit. Cum enim per ordinem duodecim Gemmæ, pro duodecim fundamentis cœleſtis Hieruſalem, diſponantur, in quibus eſſent nomina duodecim Apoſtolorum Agni. Secundum fundamentum eſt Sapphirus. Petro, qui poſt primum Andream vocatus eſt, ſummo ſanè Sacerdote, imo, & regale Sacerdotium gerenti reſpondens. Nec non ex Sancto Epiphanio habetur. cum ſuam cœleſtem laturus legem deſcenderet Cœlo Deus, illam in lapidibus Sapphirinis inſculpſiſſe. vt Hebræorum traditio fouet. quod etiam confirmat Anaſtaſius Nicenus in Sacram Scripturam, vt Ioſephum Rabbinum, in paraphraſi Chaldaica ſuper Cant. 1. Toſtatum, & Caietanum ad finem Exodi 31. omittamus. vndè videtur appellari ignea lex. Nam cùm Dominus de Seir dicatur ortus, quando ferebat legem, verus videlicet, & dilucidus quaſi Sol: non mirum, quod Diuinæ faciei radijs, & ſplendore tabulæ repercuſſæ igneſcerent. Sapphirus namque, Piropi inſtar, Sole illuſtratus, igneſcere, & ſcintillare dicitur: vt indicant Philonius Epiſcopus, & Rabonus: qua de re meritò ſacro nomine videtur decorata hæc gemma. vt etiam Marbodęus

Lib. 40. Hie. — *Apoc. 21* — *Tract. de 12 Gem.* — *Quæſt. 38* — *In Cant. 1.* *Apoc. 21* — *Loc. cit.*

Quem natura potens tanto ditauit honore,
Vt ſacer & meritò gemmarum gemma vocetur.

Sapphi-

Sapphirus ſimiliter tantæ auctoritatis fuiſſe perhibetur apud veteres illos, à cultu Romanæ Eccleſiæ omninò aberrantes, vt in religione locum habere exiſtimarint, & apud eorum Deos plurimum valere putarent. Apollini præ cæteris ſacra facientes, quaſi rem gratiſſimam cum multo faſtu, & ſuperſtitione oſtentabant: credentes (ò vana, deteſtabilisque Ethnicorum illorum cęcitas) citius cuncta, rataq; magis, & certa habere poſſe reſponſa, qui Sapphirum, dum Oraculum conſulerent, in præſentia poſſiderent: vt & Magi in ſacrificijs hunc alijs gemmis præponebant: qua de re audias Marbodęum nugantem. *Loc. cit.*

Et plus quàm reliquas amat hanc Neucromantia gemmas
Vt diuina queant per eam reſponſa moueri.

Et hæc quoad Sapphiri colorem cœleſtem, & religionem pertinent. Quæ facultates modò in hoc eluceant, perſcrutemur. miras etenim naturæ vires, vt & in alijs gemmis, lapidibusvè, in illo coruſcare paſſim apud probatiſſimos auctores legere eſt. Nonnulli Sapphirum portanti, gratiam apud homines, & Principes viros conciliare, inimicos reconciliare, carcere detentos liberare, affirmant: hoc idem à veteri illo Poëta Gallo deſcribitur, inquiens. *Ibid.*

Hic lapis vt perhibent, educit carcere vinctos,
Obſtrictasq; fores, & vincula clauſa reſoluit,
Fertur, & ad pacem, bonus eſſe reconciliandam, &c.

Et ſi nos, qui in fide Chriſti Redemptoris perſiſtere profitemur, diuinæ gratiæ ſingula hæc attribuenda eſſe, piè, & firmiter aſſerere debeamus; quam nobis paratam, credendum eſt, cum benè, & iuſtè, Deo vno, & trino ex corde inſeruientes, vitæ tempus traduxerimus: ſpes namque confiſſa Deo (cum abbreuiata non ſit manus Domini ſuper nos) numquam confuſa redibit: cuius rei Dauid nobis teſtis eſſe poterit; is enim vbi mandata Dei ſedulò obſeruauit, vndique Dei gratia cumulatus fuit; primùm Regno, deinde victoria, poſtremò amicis Regibus.

Omnibus cutis vitijs Sapphirum geſtatum vtilem eſſe, teſtatur Albertus ille Magnus: Anthracem peſtifero tempore naſci *Lib. 2. de lapid. cap. 7.*

naſci vetat, & ſcabiem ſemper minuit: bisque expertum eſſe, atteſtatur hic Auctor, quòd Sapphirus ſuper Anthracem poſitus (requiritur tamen vt grandis ſit, & diutius carne adhæreat) illum extinguit: & vt ictu Iaſpidis ſitis inuehitur, & Torpedinis marinæ contactu obſtupeſcit manus, pariter contactu diuturno Sapphiri, virtus Anthracis fugatur, Alexipharmaca vi, eius maliciam, & venenoſitatem reprimendo, & infringendo; & ne venenatus eius fumus ad cor aſcendat, ſpirituſque inficiat, impediendo. vnde legitur
Lib.8.c.100 apud Dioſcoridem, virtutem illi ineſſe veneno contrariam, & illius penitus extinctiuam. Quod Araneæ experimento probat: ſi enim hæc intra pyxidem ponatur, & vnus Sapphirus Indicus. (is namque cæteris bonitate præcellere dicitur) ſiue alius, ſupra pyxidis orificium, ſed fortaſſe rectius, ſupra animal, diutius pendulus retineatur. Aranea, eius virtute victa, quaſi morietur.

SAPPHIRO virtutem ineſſe traditur, reprimendi calorem præter naturam. ideò in febribus illis, in quibus ob ſummam in humoribus ebullitionem, ardoris exceſſus viget, vt ægrotantes hinc inde ſe iactare cogantur, neſciantq; ſtare loco, magnum refrigerium febricitantibus illis præbere, eſt in confeſſo; ſi iuxta venas cordis pulſatiles ponatur, annuen-
Loc. cit. te Dioſcoride.

Sudores illos ſtringere, qui ex rariſſima corporis ſtructura oriuntur, & fluentem è naribus ſanguinem compeſcere aſtrictoria, qua polet, ob frigiditatem innatam, virtute, & cor recreare, refocilareque, nec non epotum bili nigræ, & melancholicis auxiliari, auctor eſt Arabum Princeps, Auicenna.

Innumeris alijs viribus præcellere Sapphirum, ex Dioſcoride,
Loc. cit. Alberto: & quamplurimis alijs auctoribus in confeſſo eſt:
Lib.2.c.7 quas ſingulas recenſere, nimis longum eſſet, & ab iſtituto noſtro alienum. Hoc vnum tamen gemmæ huius præſtantiam adprimè exprimens, ſilentio non videtur prætereundum.

SAPPHIRVM nimirum caſtitatis cultorem, & amaſium eſſe.

ideò

ideò quiſquis eſt, qui illum geſtando, prænarratis virtutibus frui gaudet, immundam vitam non eſt vt traducat; illicitos Veneris concubitus abhorreat, nec alienos thoros appetat, eſt neceſſe: alioquin in partes diſſilit gemma, deperit in illa vis inſita, omniſque nitor ſordeſcit, ac obſcuratur, contrahitque aliquid vitij ex putridis corporibus, quæ virus exhalant, ac cum venenato halitu inficiunt: non ſecus ac mulieres, purgationibus lunaribus inquinatæ, ſpeculi nitorem obfuſcant. & in Corallio, dum maritima in prima huius operis Sectione perſcrutaremur, annotauimus: quam ſanè mutationem ſuſcipit; inſitusque illi color rubicundus defædatur, palleſcitque, ac ſi nubiloſa materia cooperiatur, cum geſtantis corpus aliquo morbo detinetur; idquè potiſſimum in puerulis, ob carnium molliciem, & pororum cutis dilatationem, contingere in dies experimur: Huiuſmodi mutationes colorum, in quamplurimis gemmis, & alijs lapidibus conſpiciuntur. Referre placet, quod oculis ipſis, non ſine ſtupore obſeruauimus. Extat lapis non multum grandis coloris cinerei, qui parum elucet; apud D. Chriſtophorum Furlegerum Norymbergenſem. Virum præ animi dotibus, quibus ſe adprimè exornatum demonſtrat, ſummè ſuſpiciendum: & in rerum naturalium cognitione non mediocriter verſatum; quarum etiam vberrimam habet ſuppellectilem, cui lapidis mutabilis nomen attribuit. (Opali ſpeciem aliquam dixerim) Hic aqua frigida, & puriſſima, impoſitus, paruo temporis ſpacio (mirum ſanè, quomodo & corpora inanimata alterentur, & compatiantur) proprio denudatus colore, alium induit, flauum nimirum: & quod maiorem facit admirationem, tranſlucidum valdè. Vbi verò ex aqua extrahitur, depoſito colore illo, quem in aqua contraxerat, proprium denuò intuentibus patefacit. Lubens ſingulis ijs, quæ de Sapphiro ſcripſimus, finis erit, ſi quæ de myſtica eiuſdem ſignificatione traduntur, Lectori, exponamus. Sapphirus (inquit Viegas) medicam putatur habere virtutem; inutilis ſculpturæ, interuenientibus Cryſtallinis centris viret, & ſubinde tranſlucet, *Sapphiri myſtica ſignificatio. Sect. 3 in cap. 20. Apocal.*

ſlucet, aureis quibuſdam punctulis collucens. Quilibet Apoſtolus medicam virtutem habuit curandi, & corporis, & animi ægritudines; non ſinebant ſe ſculpi humanis honoribus, minusvè aut promiſſionibus, quominus inuictam in fide, & amore CHRISTI conſtantiam retinerent; virebant centris Cryſtallinis, ideſt puriſſimis moribus, & tranſlucebant; quoniam lucem veritatis à CHRISTO emiſſam, in alios tranſmittebant. Hæc Viegas.

SAPPHIRI ex Miſnenſium fodinis eruti, alij minutuli ſanè, vt præ paruitate ſemina Papauerum non ſuperent. aliqui etiam ouali, ſed plana, figura, fabæ paruæ magnitudine non excedunt. omnes tamen in colore cœruleo, & ſi opaco, claritatem quamdam exprimunt.

Placuit CALCEOLARIO, nec ab re, ſub Sapphiri tutela, lapides illos in ſuo gemmarum repoſitorio, collocare, qui & ſi non multum lucidi ſint, cœleſtem tamen colorem, Sapphiro attributum, repræſentare videntur. Lapidem nimirum, qui Lazuli tunc temporis vocatur: & Turcicum, ſub Turchogis, vel Turchinæ nomine apud Iuniores diuulgatum. Ita & nobis volupè erit, ſingulis, quæ propria ſunt, de more, aptare.

Epiphanius, vir ſanctitate, & eruditione clarus, tractatu illo, quem de duodecim gemmis edidit. Lapidem illum, quem Arabes Azuli, vel Lazuli nominant, inter Sapphiri ſpecies deſcribere non omiſit. Vt & nos, tanti Viri auctoritate freti, hunc, gemmam non incongrue appellabimus. idque eò magis, cum ex fodinis aureis Orientalibus ſit effoſſus, (quod ex eo potiſſimum cognoſcitur; vi namque ignis nedum colorem amittit, ſed illuſtrior euadit, quod ſecus in eo conſpicitur, qui in Germania oritur; hebetatur enim, & colore minuitur) cuius medium in colore cœruleo, præter ſcintillas aureas, ſtellarum modò radiantes, quas refert, venula quædam aurea tranſcurrit; & quia aliorum lapidum precioſorum more politus eſt, collucet, enitetque: vt aſſerendum omninò videatur, Sapphiri ſpeciem, quam notat
Lib. 37. c. 9 Plinius, varijs punctis collucere, gemmam hanc eſſe, de

qua

Digitized by Google

qua præſens inſtituitur ſermo. Gemmę huic cœruleæ,color nomen facit: Græci namq; κυάνεον, cœruleum intelligunt, vel eum certè colorem, qui inter nigrum, & viridem colorem locum habet medium. Et ſi enim inter cœruleum, & cyaneum colores, aliqua videatur eſſe differentia, vt ille gemmæ nomen potius mereatur, hic verò Harena ſit ex Plinio. hic Saturato magis ſit colore, quam cœruleus, vt inebriatum dices. huic durities inſit & fractu contumax ſit, vt eſt natura Gemmarum, Cyaneus verò frangi facilè poſſit, & apud Dioſcoridem, & Galenum pigmentum ſit, nihilominus ex eodem parente natalia habere, & ijſdemmet pollere viribus, conſtat. Vtrique enim corpora ſunt foſſilia, ex ſucco macro terreno, non pingui; qui ſua ariditate, & ſalſedine materiam metallicam corroſerit, in terræ intimis adeò compacta, vt præ ſucci adepti qualitate, cœli ſereni, & omni nube vacui colorem imitentur. Et ſi Cyaneus ſaturatus magis videatur. quòd in hoc, ſuccus magis impurus, in cœruleo verò lucidior in generatione concreuerit. Quod autem indifferenter ijſdem polleant in re medica viribus: inter Græcos Dioſcorides, & Galenus, & inter Arabas Auicenna, & Meſue, præ cæteris. hoc nobis amplè patefaciunt. Dioſcorides *Vim habere reprimentem, & modicè erodentem, cruſtas gignere, & exulcerare* tradit. Galenus (& ſi paucis verbis) huius vires perſtrinxit, inquiens, *Cyanos ſiue maſculino, ſiue fœminino pronunciare velis, hoc medicamentum acri facultate eſt, tum detrahendi (quam καθαιρετικὴν vocant) potentioremque Cinnabari. Ineſt quoque ei nonnulla adſtrictio.* Auicenna, & ſi cœruleum cum Armeno lapide idem eſſe, aſſerere videatur, quod etiam apud Serapionis interpretes legere eſt, qui lapidem Lazuli vocant, qui apud antiquos eſt lapis Armenus; fortaſſe ob horum in ortu cognationem, ſed quam inſulsè, videant illi, *Virtutem ei eſſe* (dicit) *ſicut virtus eius, quo adhæret aurum, & debilior eo parumper; calidum in ſecundo, & ſiccum in tertio conſtituit. Ei ineſſe virtutem eradicatiuam, putrefactiuam, & abſterſiuam cum acuitate, & ſtypticitate pauca, & in ipſo eſſe aduſtionem, &*

Lib. 33. c. 13

Lib. 5. c. 66

Lib. 9. de ſim pl. medi. fac.

Lib. 2. tract. cap. 16.

Gg vlce-

vlcerationem ſcribit. *Prouocare menſtrua ſufficienter bibitum, & in matricem ſuppoſitum. Solutione educere melancholiam, & quicquid ſanguini eſt commiſtum, in quo eſt groſſitudo* notat. Meſues ſimiliter, quem ſtellarum vocat, de illo hæc habet, *Eſt de genere marmorum, habens maculas ex auro, & alius eſt albus, & dicitur Marchaſita, alius viridis clarus, cæleſtis, & vocatur lapis Lazuli, & quandoque minera fert vtrunque ſimul. Melior eſt cuius color eſt viridior in colore Lazulini, & habet maculas aureas; & mixtus cum Merchaſita non eſt bonus, & non maculatus, eſt non bonus; & ſimiliter leuis.* Verbum autem: viridis, clarus, cœleſtis (ex Ceſalpino) non accipiendum eſt, quaſi duo colores ſignificentur, vt in lapide Armeno, ſed viriditas ſignificat intenſionem coloris cœleſtis. Similiter dum dicit; melior eſt cuius color viridior in colore Lazuli: ideſt ſaturatior. Sic apud Plinium videtur accipi, cum de Pæderote gemma inquit, *Ineſt viridis ſuo modo aër*, ideſt cœruleus ſaturatus. *& calidus in ſecundo, & ſiccus in tertio.* (progreditur Meſues) *& in ipſo acuitas, non vacuata ſtipticitate aliqua, & eſt ex parte acuitatis eius aduſtiuus, vlceratiuus, putrefactiuus, abſterſiuus, & inciſiuus.* (quæ omnia intelligenda ſunt, dum foris adhibetur) *& in non loto eſt proprietas radendi pilos. Lotus autem conſeruat, & prolongat eos; & generat pilos in palpebris, ſolutione educit melancholiam, & humores aduſtos, & mundificat venas, & ſanguinem ab eis.* (modò tamen decenti abluitione ſit præparatus) *& non lotus educit per vomitum, & per ventrem humores craſſos, & melancholicos. Confert ad ægritudines cerebri, & cordis, ſicut ad epilepſiam, maniam, & melancholiã. quarum materia eſt humor melancholicus. & confert ſincopi, & confortat cor, & auffert nocumenta eius. mundificat pectus, & pulmonem. confert aſmati, iuuentutem conſeruat, &c.* Hæc indeffeſſus in medicina practica illuſtranda Meſues. Ex quibus colligere licet, lapidem Lazuli cum cœruleò multum conuenire. Vti Smaragdus cum Chryſocolla. Et ſi quæ ineſt in hoc lapide mala qualitas, quam in ortu contraxit, cum materiam metallicam participet, æris præcipuè; illa, facta optima præpa-

Lib. d. ſimpl. cap. 14.

Lib. de metall. c. 40.

Lib. 31. c. 9

præparatione, deponitur. ita vt rectè ablutus, contra illorum opinionem, qui hunc, non ſecus ac perniciosiſſimum venenum formidant, intus exhibitus multum iuuet, vel nihil, vel parum lædat: & nos quoque non ſemel, vrgente neceſſitate, in affectionibus melancholicis præſertim, & in Elephantiaſi exhibuimus: ſemper profuiſſe, neque tormina induxiſſe, nec ori ventriculi multum obfuiſſe, experti ſumus; ſed de hoc lapide ſatis. Quò autem iam prænarrata in hiſce lapidibus colorum differentia magis eluceat, à re alienum haud fore iudicauimus, ſi ſingulas illas cærulei ſpecies commemorabimus, quæ à diuerſis locis tranſportatæ, in Muſæum Calceolarium reconduntur.

Cœruleum foſſile, ob ſaturatum colorem, medium inquam inter nigrum, & viridem cui eſt locus, vt inebriatus videatur, ſaxo candido rudi, & præduro, quod pro parente in natalibus ſibi elegit, firmiter adhærens. Ex Boemiæ fodinis.

Cœruleum natiuum ex Hiſpanijs, in quo auri ſcintillæ enitent: inter pigmenta nobilia, ob bonitatem, & colorem glaucum aſpectu pulcherrimum, cœteris præferendum. Cœruleo illi Ægyptio meritò æquandum: de cuius laudibus Plinius, & alij quamplurimi ex veteribus multa ſcripſerunt. ex quo, vt etiam ex lapide Lazuli Orientali, color ille cœruleus paratur, quem vltramarinum Pictores appellant. hoc nomen ſortitum, fortaſſe, quia aut extra mare in Orientalibus fodinis reperiatur. vel quòd colore glauco maris aquæ colorem imitetur. *Loc. cit.*

Cœruleum Cyprium, bonitate, & coloris pulchritudine, cæteris quibusuis alijs comparandum.

Cœruleum præſtantiſſimum, terræ duræ, & cinereæ adhærens, in colore, & bonitate Cyprio haud abſimile. Ex Poloniæ fodinis.

Cœruleum natiuum Suocicum inſigniter gleboſum. terræ ſabuloſæ candidæ, ſed ſatis duræ adnatum: in quo color veluti ſaturatus conſpicitur.

Cœruleum Puteolanum, colore, & bonitate, ac nobilitate

Digitized by Google

Cyprio non indignè æquandum.

Cœruleum foſſile, per ſe, ac ſine vlla alia materia metallica mixtum, in propria vena repertum, ſabulo, arenævè duræ, quod eſt ita ſimile, vt ex arena litorali totum conſtructum appareat: cui non admodum inebriatus, ſed potius dilutus color ineſt; in quo etiam aliquot guttulæ aureæ ſplendent cœrulum arenoſum Dioſcorides appellat. Lib.5.c.68

Cœruleum ex propria fodina erutum, in quo nulla apparet coloris proprij mutatio. Lapidem Armenum, colore viridi qui perbellè imitatur, ob amoris vinculum, & affinitatis ſympatiam, quam cum illo in ijſdem venis metallicis à naturæ primordijs contraxit, ſuo complexu fouens, vt ſimul iuncta, mutuoque amore connexa, dices, ac ſi vnico partu prognata eſſent: admiranda certè naturæ vis, quæ talibus conſortijs, & mineralia ac metalla ipſa, ac ſi animata eſſent, inter ſe colligare ſoleat.

Cœruleum natiuum, Chryſocollam puram (quam in ortus principijs, vt plurimum in ſuo ſinu excipere non dedignatur, eidem glebæ metallicæ, cui & illud apponitur, adhærentem benignè amplectens.

Gemmis illis, quæ colore cœruleo vndecumque ſcatent, lapide illo finis erit, qui à loco vbi effoditur, nomen videtur ſortitus. Et ſi enim communi nomine apud iuniores, lapis Turcicus, vel Turchina, Turcheſavè vocetur; rectius tamen apud Indos Peroſe dicitur, quod in Perſia plurimus huius ſit prouentus. Color huic vt plurimum in viridi pallens eſt, colorem nimirum illum imitans, qui, & ſi cœleſtis cœruleusque ſit, eſt tamen dilutus, quem nos (Turchino latato, ſeu chiaro) appellamus. Reperiuntur tamen ex his lapidibus, qui intenſæ magis ſunt viriditatis, ſignis quibuſdam nigris, veluti venulis notati, quæ ſe ſe in ſuperficie inſinuant. & hi probatiores exiſtimantur. Sub qua autem lapidum claſſe veniat hic reponendus, videtur adhuc ſub iudice lis; non enim deſunt ſpectatæ auctoritatis Viri, qui ad Callaidem gemmam, à Plinio deſcriptam, referendum Lib.37.c.8 afferant; non ſecus enim ac Callais in viridi pallet, & vt hic,

hic, oculi figura extuberans,cernitur. Alij verò Iaſpidis illam ſpeciem eſſe cenſent. quam ex mente Græcorum Boream, ſeu ex Perſis, quia aëri ſit ſimilis, Ærizuſam Plinius vocat, quæ cum Cœlum autumnale matutinum imitetur, nec in colore diſpar videatur Turchina,ob id eamdem conſtituunt. Vt vt res ſit. Lapis eſt ex foſſilium genere, inſtar gummi, ſeu nodi dimidiati, globi figuram exprimens, ex lapide nigro, vti matrice reſudans. in viridi pallens, & inter gemmas, quamuis parum luceat, recenſitus. Cui admirandæ ab auctoribus attribuuntur virtutes; Aduerſus faſcinationes, & lymphaticos, illos nimirum qui maniaco furore, aut amentia corripiuntur, valere tradit Cardanus. annulo geſtatus, ſi ex equo cadat homo, excipere omnem ictum, & pro cadente in fruſta rumpi, ſeruato homine, modo dono ſit acceptus, ex hoc ipſomet auctore habetur. quamuis ſupra fidem eſſe dicat: referam tamen,quod veriſſimum eſt, apud populos illos Maumetanæ religioni addictos, Turcas nimirum, tantæ dignationis, æſtimationiſque eſſe, vt putent ſeipſos ex vſu huius lapidis à quouis infortunio incolumes ſeruare,& cadentium damnum prohibere; hincque factum ſit, vt viri, prædiuites potiſſimum, quando ſe ſe offert equitandi occaſio, habenas equorum,pectorales, humerales, & phaleras, quinimmo, & equorum caput hoc exornent; vt dicere liceat, lapidem hunc, Turcicum fortaſſe vocabulum hac de cauſa ſortitum: quam pariter virtutem Malachiti gemmæ ineſſe ex quorumdam Germanorum teſtimonio, ſuperius eſt à nobis annotatum. Cæterum qua ratione eruditiſſimus, & perſpicaciſſimi ingenij Cardanus. Lapidem hunc Eranon vocat, & vndè denominationem habeat,vt rerum nouarum adprimè ſtudioſiſſimus, libenter ediſcerem. Omnem potius annulum, quod pro ſymbolo ad conuiuia ſodalitiorum daretur, Eranon à Græcis dici, notans Scaliger: quàm Turcheſiam lapidem. niſi fortè dicere velimus, totum pro parte intellexiſſe Cardanum. quia ſcilicet lapis hic annulis aureis includi ſoleat. Addam ex Rodigino, quo loci de conuiuiorum ſpeciebus agit,

Loc. cit.

Lib. 7. de la

Loc. cit.

Lib. de ſubt. cont. Card. exert. 115

Lect. antiq. lib. 27. c. 14.

agit, ſed præcipuè quale ſit conuiuium ſportularum, explicat, *Eranon*, dicit, *quod pluribus diſſertum accumbentibus ſit, ſed ita, vt ferat vnusquisque quod edat, quod etiam ἀπὸ σπυρίδος dicebatur, hoc eſt à ſportula, vndè conuiuæ Eranoſtæ dicebantur. quæ res Poëtæ Heſiodo arriſiſſe admodum videtur, quod ſit iucunditatis multum, impendij haud ſanè.* Hoc tamen dictum intelligo, pro veritate rerum tantummodò inquirenda, non quod more ariſtarchæo, de tanti viri auctoritate, & dignitate quicquam detrahere ſtudeam; baccari namque in mortuos, ò quàm impium, & à ciuili religione alienum, videtur? & me talem eſſe profiteor, vt vitæ meæ curriculum, abſque vllo liuore, & detractione in alios, præcipuè verò in Viros de Republica literaria bene merentes, ad normam diuinitus inſtitutam, traducam. Sed ad Turcheſiæ virtutes, quæ ſuperſunt, rurſus.

Lib. de Gem. 2. cap. 181 Franciſcus Rueus ſe vidiſſe Turchinam affirmat, quæ patrono defuncto, omnem ſplendorem amiſerat, & veluti rimam quamdam contraxerat. quæ poſtmodum vili præcio à quodam ſanitate fruente empta, ad priſtinum colorem redijt, ac ſi ſenſu quodam perciperet, nouum ſe dominum, & ſanum inueniſſe. vt ex his pateat, Gemmam hanc ſæpius colorem mutare, atque expalleſcere, vbi qui hanc geſtat, langueſcit, valetudinariusvè eſt: cum verò corpus conualeſcit, ex natiui coloris temperamento, & hæc colorem proprium adipiſcitur. quæ, & ſi fabuloſa, ridiculavè videri poſſent, experientia tamen quotidiana nos edocet vera eſſe; vt de Corallio, Smaragdo, Sapphiro, & alijs lapidibus eſt annotatum. Viſum conſeruare, eidemque robur addere, vt oculorum imbecillitati accommodata, & ſpiritibus totius corporis refocillandis apta, hilaritatem gignere, paſſim legitur.

Hactenus de Gemmis purpureis, nunc rubentes proſequamur, & inter has pulchriores, nobilioresque præferamus, quæ ob ſplendorem, & colorem igneum, ardentes vocantur; nimirum Rubinum, & huic cognatas. Non certè illi æquandus, quem vt naturæ miraculum, & regali tantum Diadem-

mate

mate dignum referre placet. Recitat Marcus Polus, admirabilem Rubini compertam magnitudinem in vnico, qui apud Regem Orientalis Inſulæ Zeilæ, compertus eſt; cum enim nullibi amygdalo maior repertus ſit, apud illum tamen Regem extat ad palmi longitudinem, & ad humani brachij craſſitudinem, corruſcatione igneam flammam ſuperans, qui cùm vnicus videatur, inæſtimabilis precij cenſendus eſt. Sed Rubinus ille delineabitur, qui à Calceolario inter alias gemmas aſſeruatur. Hic mediocris eſt magnitudinis, colore, ac fulgore egregiè rubet, ſeque totum ſplendidiſſimum patefacit: quod ex ſuccis rubris puris, claris, & tranſlucidis ortum traxerit, ad perfectamque eorumdem concoctionem deuenerit: & quia optimus, probatiſſimusque, inſigniter durus exiſtit, nec vllum ab igne detrimentum pati videtur; quinimmo illi appoſitus, colore magis augetur, acuitur, intenſiusque rubet. Qua ratione quasuis rubentes gemmas pulchritudine ſuperare videtur, & ob flammeum illum colorem, cum nil poſſit ſpectari elegantius, atque iucundius, Carbunculi nomen meritò illi attribuendum. Non quod huiuſmodi gemmæ realiter (vt apud multos inualuit opinio, hoc enim videtur fabuloſum) in tenebris ſplendeant; ſed rectius; quia Soli expoſitæ flagrent colore carbonibus ardentibus ſimili. vnde Græci ἀνθράκια nominant. Carbo enim ijs ἄνθραξ eſt: qui & ſi propriè intelligatur, quando flamma, & igne caret, nihilominus Carbo etiam dicitur, cùm eſt ignitus. vt apud Plinium legitur: cuius verba hæc ſunt; *Et cum cinis in foco concreſcit, & cum carbo vehementer perlucet*. Nec non apud Ciceronem candens Carbo dicitur. *Qui cultros metuens tonſorios, candente Carbone ſibi adurebat capillum*. Hæc obiter annotare volui, ne in nomenclatura exponenda erroris aliquid appareat. Gemmas has inter alias, affinitatis vinculo ſibi addictas, principatum habere tradit Plinius, *Carbunculos à ſimilitudine ignium appellari*, dicens, *cum ipſi non ſentiant ignes*, ac ob id à quibuſdam Græcis ἀπύρωτοι ſunt vocatæ. Ariſtoteles libro de lapidibus hanc gemmam omnium gemmarum

Lib.3.c.19

Lib.18.c.17

Lib.2.off.33

Lib.7.c.7

rum

Lib.37.c.10

Lib.2.tract. 2.cap.1

rum gnomonem dicit, & Regulam (& ſi Plinius, vt in Opalo eſt obſeruatum, hunc illi præponat) de qua etiam tractans Albertus Magnus. Carbunculum ad reliquas Gēmas tanti facit, quanti aurum ad ferrum, vel plumbum. vt non præter rem, & Marbodeus eius præſtantiam, & principatum ita expreſſerit.

Ardentes Gemmas ſuperat Carbunculus omnes,
Nam velut ignitos radios iacit vndique Carbo,
Nominis vnde ſui cauſam traxiſſe videtur.
Lingua ſed Græca lapis idem dicitur Antrax,
Huius nec tenebræ poſſunt extinguere lucem,
Quin flammas vibrans oculis nitet aſpicientum.

Apoc.21

Myſticè quid Carbunculus

Diſp.13.in cap.2.Apo.

De Vita CHRISTI.

Loc. cit.

Quamobrem iure meritò & ob dignitatem, & ob eius admirandam conſiſtentiam, nec non ob virtutes inſignes, quibus ſcatet, quartum ponitur fundamentum cœleſtis Hieruſalem; & in ſacris literis ſub Carbunculi nomine CHRISTVM Redemptorem noſtrum ſignificari, ex traditione Pererij habetur. Qui inter mundi huius tenebras refulſit, quando VERBVM CARO FACTVM EST, ET HABITAVIT IN NOBIS. Atque iuxta Landulphum. Carbunculus Charitatis typum gerit, quæ quidem præcellit omnibus virtutibus, lucet nocte aduerſitatis, peccati venenum fugat, cęteraſq; virtutes conſeruat. Sed rurſus, vnde digreſſi ſumus. Plinius de Carbunculis agens, varias horum ſpecies, & differentias prolixè ſcribit, & ſingulorum genera nationibus diſtinguere videtur. Nec non in vno quoque genere maſculos appellari dicit acriores, fœminas verò languidius refulgere. In maſculis alios obſeruari liquidioris flammæ, alios nigriores, & quoſdam lucidiores, ac magis cæteris in Sole nitentes. Ne verò rem hanc in longum protrahere videamur, ſingulorum anatomen diſtinctam neutiquam recenſebimus, ſed Lectorem ad Plinianum Codicem remittemus. Quem hoc vno admonitum volumus: & ſi apud antiquos Carbunculi nomen de illa tantummodo gemma intelligeretur, quæ in colore igneo, & fulgore egregiè ruberet, vt ardere videretur; nihilominus apud recentiores pro qua-

çumque

cumque gemma rubente, quæ fulgeat, vſurpatum legitur. quorum auctoritati, & nos aſſentiendo, Rubinum, Carbunculum appellare non ſumus veriti. Et quæ Carbunculi ſpecies à Plinio, & Iſidoro referuntur, apud Gemmarios nunc temporis alijs nominibus diſtingui: Qui enim intenſiori rubedine ſplendidiſſimi ſunt, Rubinos vocant, Carbunculos Antiquorum, ſeu Pyropos Græcorum, dices. quorum verò rubedo dilutior eſt, ſed maximè ſplendens, Spinellas vocant. Crediderim illos eſſe, quos Plinius in maſculis quoque alios obſeruari liquidioris flammæ, dicit. Tertiò loco recenſent, quos Iuniores Ballagios à pallido colore, Spinellis dilutiore, ac minus radiante nominant. candidos antiqui à colore diluto dicunt. Quarto loco conſtituunt Carchedonios veterum. Iuniorum Granatos, ſic nuncupatos à granis mali punici, ſeu eiuſdem floribus quos æmulantur: &ſi nigrioris ſint aſpectus: Hi non radiant, niſi clariore lumine. inter hos cum rubore quidam violæ colorem ſentiunt, quos violaceos vocant, cæteris præſtantiores, quos ſi Ametyſtizontas nuncupes, abs re non erit. Quinto loco Alabandini ponuntur, quaſi corrupta voce Alabandici, Granatis nigriores, vt qui ex Boëmiæ fodinis eruuntur. Vltimum locum Amandinis attribuunt, qui varij coloris, interſtinguentibus maculis albis, ſunt. vt Trœzenij apud Plinium. Hoc vnum addam, reperiri in hiſce Gemmarijs delicijs Glebam quãdam prædurę ſubſtantiæ, colore viridi ſubcinereo inſignitam, vt Ophytim Boëmicum aſſeueres, mirandam certè: in hac enim, vt in proprio lare, Rubini, Smaragdi miro intuentium applauſu, præfulgere viſuntur. Munus FERDINANDI GONSAGAE Mantuanorum Principis, quo FRANCISCVM CALCEOLARIVM noſtrum (dum elapſo Iunij menſe Sereniſſimo Duci debita obſequia perſolueret) ob beneuolentiam, qua Calceolarios proſequitur, Regia manu cohoneſtare viſum fuit. qua pariter & nos, præuia tanti Principis benignitate, fruimur. Quam verò aliam aſſeruamus, tùm ſubſtantia, tùm colore haud ſimilis regiæ illi glebæ viſitur. Eſt enim veluti ſa-

Loc. cit.
Lib. 16 c. 13
Rubinorum minera.

xum quoddam in colore non ſubuiridi, ſed ſubrubro, vt fuſcum, ſubobſcurumvè videatur; aliquantulum ſplendens, cui Rubini, colore valdè rubro præfulgentes, vt propriæ matri inhærent. Reliquas modò Gemmas rubentes perſcrutemur; quæ cognatione quadam veluti prænarratarum pediſſe quę eſſe videntur. vt Sarda, Corneolus, & Sardonyx.

Quicquid autem de Sarda Gemma, Sardiovè lapide, dici, explicarique per nos poteſt, ſuccintè habeas. Gemma ex illarum ſtirpe eſt, cui patria, & color nomen dedit. Sardi namque Populi, Sardinæ Inſulæ Libici maris incolæ, ei nomen quondam fecerunt, quòd eò loci primùm fuerit reperta. vnde Marbodeus.

Dactyl.c.54

Sardius à Sardis eſt, à quibus ante receptus,
Sortitus nomen, rubei ſolet eſſe coloris.

Quod ſi etiam colorem illum rubentem, qui in Sardis piſcibus, quos Palamidas longas vocat Plinius; & quorum plurimum prouentum ex Sardinia aduehi, ſcribit Galenus, conſideremus, præſertim cum ſale conditi, illum Minio ſimilem referant. abſurdum non erit dicere, ob colorum ſympatiã, denominationem ab his piſcibus contrahere potuiſſe. Aut ſi mauis expoſitionem hebraicam attendere: ſcias, Sardium lapidem Hebraicè dici Odem, nomine deducto à verbo Adam, quod lingua illa rubere ſignificat. Siue ergò Patria, ſeu color, verbumvè hoc Hebraicum nomine Sardam cohoneſtauerit. Gemma eſt præ ſuccis rubeis, à quauis labe alienis, in ortu ſuſceptis, quod multum rubet, efficatiusq́; fulget, ac perſpicua eſt; vt ob id & laudatiſſima, & mas credatur: habeas enim, non vnum eſſe Sardæ colorem; aut enim rubentior in quibuſdam viget, vt quæ iam delineata: aut obſcurè rubet, aut minus dilutè, aut mellea eſt, aut fecibus ſordida. Quas ſingulas differentias ſi quis attendere appetit, Calceolarium Muſæum adeat, & nos pariter Lectori inferius exhibebimus. Sarda, & ſi tunc temporis minus nobilis, & vulgaris iudicetur, fortaſſe quia & Gemmæ precioſiores, maioriſque precij ſint repertæ. vndè apud

Lib.32.cap. vltimo.
Lib.3.de ali. facult.c.31.

Gem-

Gemmarios nihil præter fulgorem habere dignitatis dicatur, & ſolummodo ad ſigilla ſculpenda reputetur idonea. Nihilominus maxima in veneratione olim extitiſſe, ex hoc præ cæteris patere poteſt, quod ſextum ponatur fundamentum cœleſtis Hieruſalem. Nec non de hac, vt nobiliſſima gemma in Sacris Scripturis non rarò fiat mentio; vt legatur, horum multitudinem, filios Iſrael in deſerto tàm affabrè ſculpſiſſe, vt nemo huiuſmodi artis imitationem fuerit deinceps aggredi auſus. Vti etiam ex Plinianis verbis colligitur: nullam fuiſſe apud Antiquos gemmam vſufrequentiorem, & celebriorem: quò loci eius quinque enumerat differentias; laudatiſſimamque omnium haberi Babylonicam, deindè Indicam, tùm Arabicam, adhæc Ægyptiam, vltimo loco Cypriam. Et ex coloris diſtinctione, differentias ſexus apparere notat; mares enim excitacius fulgent, fœminæ pinguiores ſunt, & craſſius nitent. Gemma hæc, vt Corneolus, & Sardonyx, quæ non niſi coloris differentia, & ſuccorum mixtione inter ſe diſſident, ex eadem enim ſunt proſapia, multis nominibus facilis ſculpturis eſt, tùm quia ceram non rapit, tùm quòd tenax cum ſit, & mediocris duriciei, non multa cum difficultate cælatur. Tertiò quia, ex Plinio, tardius cæteris peſpicuis humore ſuffuſo hebetatur: & oleo magis, quam alio liquore. Quamuis autem inter Gemmas viliſſima reputetur, nihilque vtilitatis præter ſplendorem afferre credatur. excepto quod Onyx, qui quaſdam, vt eſt explicatum, habere nociuas proprietates dicitur, non poteſt eius vim, Sardæ exiſtentia, ad effectum producere: vnde Poëta Gallus

Apoc. 21 · *Lib. 37. c. 7* · *Loc. cit.* · *Cap. de Oniche.* · *Loc. cit.*

Hic inter Gemmas viliſſimus eſſe putatur,
Præter fulgorem cum nil ferat vtilitatis.
Excepto quod Onyx nequit hoc præſente nocere.

Attamen refert Albertus Magnus, ex mente fortè Ariſtotelis libro de Lapidibus, quod etiam in libro illo, Galeno aſcripto, de incantatione, adiuratione, & ſuſpenſione legitur. In hac gemma virtutem eſſe ſanandi hæmoroidas, & iram, rixasque ſedandi, prohibendique ſomnia terrifica, *Lib. 2. c. 17*

Hh 2 ſi ad

ſi ad pondus xx. granorum hordei, collo, vel in digito portetur. Geſtantis animum ad gaudium excitat, timorem depellit, reddit audacem, eiusque mentem acuit, nec non à veneficijs, faſcinationibusque potenter tuetur: in puluerem tritam, & cum vino auſtero potam, immoderatum menſium fluorem, & ſanguinis per ora venarum profuſionem ſiſtere notat Agricola, quibus virtutibus & Corneolum dotatum eſſe, ſic ſcribit Marbodeus.

lib. 5. de nat. foſſ.
Dactyl. c. 15

Sed neque Corneolum lapidem numrare pigebit,
Qui licet obſcurum videtur habere colorem,
Non ſpernenda tamen huic creditur inſita virtus.
Nam lapis hic digito, collovè gerentis adhærens,
In diſceptando ſurgentes mitigat iras.
Qui lauaturæ carnis par eſſe videtur,
Sanguinis è membro ſiſtit quemcumque fluorem,
Præcipuè talem patitur ſi fæmina fluxum,

Lib. de med. facu. panab. cap. 47.

Ventri deligatam, quod etiam Aëtiti lapidi attribuitur, fœtum vſque ad finem detinere, ſcribit Galenus. Nè verò & hæc gemma abſque vlla myſtica ſignificatione relinquatur, hæc pauca ex doctiſſimo Viegas collegi: Scias, Sardam lapidem tranſlucere, ſic Martyres exemplo tranſlucent. Coloris eſſe ſanguinei, atque adeò martyrium eorum deſignari. Feris terrorem incutere, ſic Martyres Dęmonibus erant formidabiles. Quò verò prænarratæ Sardij in colore differentiæ appareant, ſingulas ſpecies, quæ penes Calceolarium ſunt, breuiter delineabimus.

SARDIVS lapis non multum ſanè, ſed dilutius rubens, vt qui ob rubedinem remiſſam loturæ carnium ſimilis cum videatur Carneoli, ſeu Corneoli nomen meretur.

SARDIVS lapis obſcurè rubens, craſſiusque nitens, quòd huic pinguis inſit ſubſtantia, quæ perſpicuitatem impedit, fœmina reputatur hic lapis, & propter pinguedinem, quæ δημὸς eſt Græcorum, δήμιος ab eiſdem nominatur.

SARDIVS lapis alienum colorem in ſe qui admiſit, melleum nimirum, ſplendet tamen & ſi aliqua cum opacitate.

SAR-

SARDIVS lapis, in cuius concretione non ſine aliqua nota materiam immundam cum conceperit, obſoletus, & ſordibus plenus videtur: ac ob id viliſſimus.

SARDIVS lapis rudis ſanè, & obſcurus, vt videatur è propria minera non niſi extractus: qui tamen dum ad leuorem reducitur, multum rubere, & perſpicuum fieri, reipſa dignoſcitur.

SARDII lapidis variæ ſpecies, in quibus effigies Imperatorum Romanorum, ac ſymbola, eorumdem præclarè geſta referentia, admirabilique artificio antiquitus inſculpta, conſpiciuntur. Ne autem deſidem, diminutumque in rebus antiquis conquirendis CARVTVM Medicum credas; in noſtro numiſmatum antiquorum ſatis locuplete larario ſeruari ſcias ex ſingulis huius gemmæ generibus, omnium ferè Cæſarum effigies, ac ſi ad viuum eſſent delineatæ, præ cæteris verò, vt pupilla oculi mei cariſſima, ſeruantur in Sardoniche pulcherrimo imago Filippi Macedoniæ Regis, Patris illius Alexandri, cui ex rebus actis Magni inditum eſt cognomen; & in Sardio, excitatius rubente, Fauſtina illa, de qua plura à pudicitiæ ſtatu omninò aliena literis ſunt tradita; & quæ maluit potius extra pudicitiæ limites tergiuerſari, quàm quod in illa caſtitatis virtus coruſcaret.

NE verò inſtitutus ordo præuertatur, Gemma illa proprijs characteribus delineabitur, quæ ex duorum foſſilium corporum, ſimul in terræ viſceribus, vt natali loco, coëuntium (de quibus in ſuperioribus à nobis eſt tractatum) ſocietate oritur ex Onyche nimirum, & Sardo gemmis, a quibus Sardonychis nomen eſt adepta: vt ex colore rubeo Minio ſimili, quo Sarda gaudet; quique in gemmæ ſupremo viſitur, & cui candidum Onychis ſubſternitur, haud difficilè eſt coniectari: ac ſi dicas Gemma ex Sardi rubore, & Onychis candore, in vnum hoc corpus formandum conſpirantibus, genita; ita vt tota pelluceat, ac inuerſa ob permixtum colorem, ſimilitudinem, & ſpeciem vnguis humani carnibus impoſiti referat; vt non abs re & hæc inter

Nic-

Niccolos enumerari poſſit; quæ tamen ſolum perpolita ſit; exculpta enim, vt ſubſtratum alterius coloris ſit, rectius Cameos vocari poterit. Sardonychis ortum, & in hac colorum varietatem, hiſce carminibus expreſſit Marbodeus

Dactyl.c.55

Sardonycem faciunt duo nomina Sardus, & Onyx,
Tres capit ex binis vnus lapis iſte colores,
Albus, & hinc niger eſt, rubeus ſupereminet albo.

Lib.37.c.6

Hoc idem ex Plinio habetur, ſcribente: *Sardonyches olim, vt ex nomine ipſo apparet, intelligebantur candore in Sarda, hoc eſt veluti carnibus vngue homini impoſito, & vtroque tranſlucido: tales eſſe Indicas tradunt Iſmenias, Demoſtratus, Zenothemus, & Sotacus.* Quo loci etiam Æthiopicas, Arabicas, & Armenicas enumerat; quibus ſingulis proprias qualitates aptat, vt vnaquæque inuicem diſtingui poſſit, & quæ alijs præſtantior ſit, elici abſque difficultate detur. Quarum omnium diſtinctas qualitates ſi ſcire appetis, auctor hic omnes tibi ſuppeditare poterit; nec non Georgius Agricola inter recentiores. Gemma, qua primus Romanorum vſus eſt Prior Africanus, referente Plinio ex Demoſtrato. *Et inde* (ſubdit) *Romanis hanc Gemmam fuiſſe celeberrimam, quo factum eſt, vt initio Romanis multum placuerit, qui deinde Indis perſuaſerunt, vt ipſi quoque ijs gauderent. Cl. Cæſar pariter Smeragdos, & Sardonycas induebat.* Cęterum, vt omittam, Sardonychem luxuriam repellere, & geſtantem humilem, & pudicum efficere: & hanc ſolam propè Gemmarum inſignando de ceræ ſubſtantia nihil aufferre, vt notat Marbodeus.

Loc. cit. Lib.6.de nat foſſ. Loc.cit.

Loc.cit.

Hic ſolus lapidum ceram conuellere neſcit,
Hic humilem, caſtumque facit, multumq; pudicum.

Et ſi non deſint, & alij lapides, qui nihil de cera rapiant: vt Sarda, Corneolus, aliquæ Niccoli ſpecies, & alij quamplurimi. Vnica obſeruatione, Gemmæ huius tractationem ex Conterraneo noſtro, includam, qui de gemma Polycratis Tyranni agens, hæc habet. *His initijs cæpit auctoritas in tantum amorem elata, vt Polycrati Samio ſeuero Inſularum, ac Litorum Tyranuo fœlicitatis ſuæ, quam nimiam fatebatur etiã ipſe,*

Lib.37.c.1

ipſe ſatis piamenti in vnius Gemmæ voluntario damno videretur, ſi cum fortunæ volubilitate paria faceret: planèque ab inuidia eius abundè ſe redimi putaret, ſi hoc vnum doluiſſet: aſſiduo ergò gaudio laſſus, prouectus nauigio in altum, annulum merſit. At illum piſcis eximia magnitudine Regi natus, eſcæ vice raptum, vt faceret oſtentum, in culinam Domini rurſus Fortunæ inſidiantis manu reddidit. Sardonychem eam fuiſſe gemmam conſtat: oſtenduntque Romæ, ſi credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Auguſtæ dono incluſam, & nouiſſimum propè locum tot prælatis obtinentem. Hactenus Plinius. Ex hac pariter Gemma moralitates haud ſpernendæ expiſcantur. Sardonyx præcioſior cenſetur, qui tribus coloribus variatur, primo nigro, medio candido, ſupremo rubro: per hanc gemmam, præ coloribus hiſce conſpicuam, Sancti Martyres myſticè deſignantur: omnes enim Martyres nigrum colorem ob labores, candidum propter puritatem, rubrum propter martyrium habuerunt. Sed audiamus Sanctum Gregorium de Sardonyche loquentem. dum enim verba Iob. cap.XXIIX. *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, vel lapide Sardonycho precioſiſſimo, vel Sapphyro.* interpretatur, ita ſcribit. *Sardonychus quippe terræ rubræ ſimilitudinem tenet. Sapphyrus verò aëream habet ſpeciem. docet ergò in Sardonycho per terram rubrā homines: in Sapphyro autem per aëream viſionem Angeli deſignari. Nam cùm rubræ terræ ſpeciem Sardonycus habeat, non immeritò hominem deſignat. quia & Adam, qui primus eſt conditus, latino ſermone terra rubra dicitur. Quid eſt ergò quod dicitur, quia hæc ſapientia lapidi Sardonyco, vel Sapphyrino non confertur, niſi is, qui eſt (Dei virtus, & Dei ſapientia, meditator Dei, & hominum CHRISTVS IESVS, tanta magnitudine excellat omnia; vt ei nec in terra primi homines, nec in cęlo Angeli comparentur. Vndè per Pſalmiſtam dicitur. Quis in nubibus æquabitur Domino; ſimilis erit Deo in filijs Dei.* Hæc Sanctus Gregorius.

Moraliter qd Sardonyx.

Lib.18.moral.cap.30

Pſal.88.

LIBET hîc nonnulla etiam de Topazio recenſere, & quidem præter ea, quæ traduntur à Plinio, animaduerſione dignum eſt id; quod apud Epiphanium legitur. Scribit enim naſci in

Lib.37.c.8
Lib.11.de Gemmis.

in Topaza Vrbe Indiæ; quamquam in inuentione diuerſus ſit à Plinio, vt inferius demonſtrabitur. *Inuenta* (inquit) *quondam illic à lapicidis in corde alterius lapidis; quam cum ſplendidam vidiſſent, & Thebanis quibuſdam oſtendiſſent, paruo precio vendidere. Thebani vero Regnum tunc temporis adminiſtrati Reginæ attulerunt. illa verò Diademati ſuo impoſuit in medio frontis.*

Lib.16. Geograph. Strabo qnoque in deſcriptione Arabiæ hiſce vtitur verbis. *Hoc in loco Beronicem Vrbem, in penitiore ſinu poſitam, poſt ſinum eſt Ophiades Inſula, ab euentu rei appellata: vel quòd Rex eam à Serpentibus liberauit, vel quod multi applicantes à ſerpentibus interficerentur: & propter Topazia. Is autem eſt lapis pellucidus, ſplendore aureo refulgens, vt interdiu videri non poſſit,* (quod radij Solis ei ſimiles circum circa reſplendeant) *vſque adeò illuſtratur, noctu verò videtur ab ijs, qui eum colligunt. Nam ſigno aliquo impoſito, de die effodiunt. Ægypti Reges maximam hominum multitudinem, mercede conductam, ad horum lapidum collectionem, cuſtodiamque collocauerunt.* Ferè

Tact. de lapid. eadem ſcripſit Nilus Metropolita. Illud autem peculiare videtur, quod de Topazij nomine, atque etymologia recen-

Cap.18. in Iob. ſet Beatus Gregorius. Topazion (inquit) precioſus lapis eſt. & quia Græca lingua (πᾶν) omne dicitur, pro eò quod omni colore reſpondet, Topazion, quaſi τοπάντιον vocatur:

Origin. lib. 16.c.7 omni certè colore ſplendere Topazion Iſidorus, præter B.

Aduerſus Geſnerum. Gregorium ſcribit. Non deeſt auctor quidam, qui nomen Topazion ab Hebræo nomine, auri optimi (Paz) deduci velit: quod aurum optimum ſuo colore, ac ſplendore ęmuletur: ſed illum nugari crediderim, cum Topazion græcum ſit, à quærendo deſumptum; Paz verò hebręum, atque proprium, & peculiare auri nomen longè diuerſum. Quòd autem Topazion non à colore, ſed ab inuentione etymon

Loc. cit. potiſſimum ſuſceperit. verba Plinij hoc nobis amplè atteſtari poſſunt: inquit enim. *Egregia etiamnum Topazio gloria eſt, ſuo virenti genere,* (ex quibus ſanè verbis elicitur primò, gemmam hanc ad ſuccum porri ſimilitudinem habere; quia tamen non tranſlucet modò, ſed etiam mirificè fulget, eius fulgorem in colorem, auro ſimilem, exire. Secundò;

Qui

Qui Topazij nomine nunc diuulgatur, Chryſolitum Antiquorum fuiſſe; atque viceuersà, qui nunc vocatur Chryſolytus, Topazion Antiquorum verum fuiſſe. Idque eò magis, quod ex eodem Plinio habetur. Topazion ſolum inter gemmas à cote poliri ob molliciem, limaque tangi; quæ omnia in Chryſolito à gemmarijs nunc vocato concurrere, eſt in confeſſo; lima namque tangitur, & eſt aurei coloris, in quo tamen ſubuiride quicpiam nitet) progreditur codex Plinianus, *Et cum reperta eſt, prælata omnibus. id accidit in Arabiæ Inſula, quod Chitis vocatur: in quâ Troglodita prædones, cum diutius fame, & tempeſtate preſſi, herbas, radiceſque effoderent, eruerunt Topazion. Hæc Archelai ſententia eſt. Iuba Topazon Inſulam in rubro mari à continente ſtadijs CCC. abeſſe tradit, nebuloſam, & ideò quæſitam ſæpè nauigantibus, ex ea cauſa nomen accepiſſe Topazin enim Trogloditarum linguâ, ſignificationem habere quærendi.* Hoc idem Iſidorus ſcribit, aſſerens, ob hoc, locum, & Gemmam, nomen, & cauſam (à quærendo ſcilicet) accepiſſe. vt tantorum virorum auctoritate freti, rectius ſit dicere, Topazion non à colore auro ſimili, quo præfulget; ſed à quærendo denominationem præcipuè ſuſcepiſſe. & tutius auctor ille, qui cœleſtia, aquatilia, & terreſtria in multa volumina congeſſit, probatiſſimorum auctorum ſententijs aquieuiſſet.

Loc. cit.

Orig. lib. 16. cap. 7.

Neque ab re fore videtur, vt myſticè nonnulla de hac gemma, quæ ob eius nobilitatem, nonum fundamentum cœleſtis Hieruſalem à D. Ioanne ponitur, promamus; ſi cum eruditiſſimo Viegaz dixerimus. Topazij lapide, qui quanto inuentu rarior, tanto precioſior habetur, excellentiſſimam Sanctorum Apoſtolorum profeſſionem in Sacris literis ſignificari. Duos quippe huiuſmodi lapis refert colores, vnum auri puriſſimi, alterum æthereâ claritate relucentem; hoc eſt aurum charitatis in proximos, & ardentem in Deum amorem. Flammeſcit impenſius, quoties Solis radijs verberatur: quoniam Apoſtoli cum Christi gratia, tamquàm radio micabant, tunc magis ad proximorum ſalutem incendebantur. Topazion cum polis, obſcuras: ſic Apoſtoli cum

Apoc. 21

Cap. 21. Ap.

Myſticè quid Topazion.

laudibus noſtris polimus, potius obſcuramus, quàm illuſtramus; ob excellentem eorum magnitudinem, noſtraq; omni commendatione maiorem. Hæc de Topazio.

Hucuſque ob ſuſceptam à nobis in rebus naturalibus enucleandis, quot quot penes Calceolarium ſunt, prouinciam, quam etiam initio huius operis ad finem perducere, polliciti ſumus, ac in eiuſdem contextu oſtendimus. De gemmis candidis, viridibus, purpureis, rubentibus, & aureum colorem reddentibus ſermo eſt habitus; harumque multa demonſtrauimus eſſe genera. Hinc ad eas pergere debemus, quæ ex ſingulis ijs omnibus videntur compoſitæ; vt ſunt præ cæteris Achates, & Iaſpis. Et ſi enim non ita tranſluceant, vt prænarratæ, quòd ex ſuccis non adeò puris, & claris, vt illæ oriantur, nihilominus perſpicuitatis & hæ ſunt capaces, vt inter gemmas reponendę veniant; necnon ob colorum varietatem, qua ita ornatæ conſpiciuntur, vt vno nomine diuerſas gemmarum ſpecies videantur complecti, magnam dignitatem, & gratiam in ſe obtinent. vt inde ex his vna ſextum fundamentum Ciuitatis Hieruſalem, altera octauum ponatur. Ambo hi lapides precioſi, & ſi ex diuerſis, ac commixtis materijs, atque exhalationibus ſinguli fiant; vt harum medio hoc commune habeant, vt perſpicuæ, ac opacæ ſint, & omnem admittendo colorem, de huius varietate inuicem decertare videantur, & hinc credatur ab Antiquis varijs, & diuerſis nominibus fuiſſe vocatos. Achates tamen ex tenuibus fit ſuccis, præ quibus nitet, magis durior eſt, atque ſplendidior; Iaſpis verò ex magis terreis, craſſis, & impuris oritur; vndè in hoc colores omnes hebetes potius, & ſuboſcuri ſunt, adeò vt in perſpicuo opacum, & in opaco perſpicuitas videatur deſiderari. In Iaſpide maiora, & frequentiora viſuntur vitia, quàm in Achate. quod ſi addas huic colorem album, & nigrum magis inter alios familiares eſſe, illi verò purpureum, & viridem. In Iaſpide omnia confundi, vt & colores, & ſubſtantiæ perſæpe permiſceantur. In Achate autem veluti ordinem quemdam, licet non exactum, colorum, atque linearum

Apoc. 21.

rum

rum vt plurimum eſſe, ex ijs tibi haud difficile erit, horum lapidum differentias rimari. Quorum nomina, cauſam nominis ſub prælo ponamus, ad hoc vt ex ſuccorum expreſſione, quibus viribus in corpora humana agant, & quid myſticè elici detur, indagare poſſimus. Qui autem lapis primo intuitu attramento hoc noſtro explorandus venit, Gemma eſt illa, quæ primum in Sicilia Tyrreni maris Inſula, iuxta Achatem fluuium, cum ſit reperta, nomen ſibi Achatis, & cauſam nominis ex Plinio, & Iſidoro, vindicauit: vt inde Marbodeus. *Lib.37.c.10* *Lib.16.c.11 cap.2.*

Vt primum perhibent lapis eſt inuentus Achates
In ripis fluuij, qui nomine dictus eodem eſt.

Quoniam verò natura huius gemmæ eſt, varijs coloribus conſtare, candidis, nigris, rubeis, croceis, cinereis, viridibus, & cœruleis, vt inde, & varia huius genera, & diuerſa nomina ſortiatur. Nos quoque ſingulas ſpecies referre haud grauabimur. Et quæ primò ſeſe offert, vt primum inuenta. vnde Marbodeus. *Loc. cit.*

Hic precio diues Siculas perlabitur oras,
Sit licet ipſe niger, venis tamen obſitus albis.

Perileucos eſt Græcorum, ob dignitatem ſcilicet Principis nominis gemma: in huius ſuperficie ab ore gemmæ ad radicem vſque filum candidum, ſeu lineæ, Zonæ vè inſtar marmoris albæ deſcendunt, & ſunt interſectæ. & quamuis ob colorem nigrum, & ſubobſcurum, quo tota eſt compacta, non ſit adeò perſpicua, vt Gemmæ pellucidæ, nihilominus ſi in tenues, & latas laminas diuidatur, perſpicuitate non carere, quæ in opaco viſitur, cuicumque innoteſcet. Interim reliquas Achatis ſpecies perſcrutemur, quò huius dignitas, & quam magnæ olim fuerit auctoritatis, magis eluceat, & ſi tunc temporis parui videatur fieri, non quod in illa vires ſint diminutæ, ſed fortè, quia copioſior, quod enim rarum, carum, vileſcit quotidianum.

ACHATES ob perſpicuitatem in candore pulcherrima, quia ex ſucco, cui eſt aquæ color in terræ viſceribus ſit orta; Leucachates dicta, à voce græca λευκὸς, quæ album ſignificat.

ACHATES lineis colorem ſanguinis exprimentibus conſperſa: Hæmatiti lapidi in colore non multum diſſimilis, vt meritò Hæmachates nuncupari poſſit.

ACHATES in colore corallium rubrum quæ ęmulatur, eſt tamen guttis auro ſimilibus illita, vt diſtincta videatur. hanc Solinus Corallium Achatem vocat. Cretenſes Gemmam ſacram dicunt; arbitrantur namque contra ictus Scorpionum, & Aranearum plurimum conferre.

Mem. c. 11.

ACHATES, cui color eſt croceus, leoninæ pelli haud diſſimilis, quam Græci Leontion, & Leontodoram vocant. Leonachates eſt recentiorum. Brocatella fortè vulgò.

ACHATES ob varias maculas Pantheræ animalis feri, pelli maculoſæ quæ ſunt ſimiles, & quas per totum corpus hinc inde conſperſas habet. Pandalion à Græcis dicitur. Pantachatem iuniores vocant.

ACHATES sereniſſimi, verniq́ue Cœli à quouis vapore, labeq́ue expurgati, colorem inſtar Sapphyri referens. Sapphyrochates dicta.

ACHATES totâ ſplendidâ, flammæ igneæ rubedinem æmulans: quæ caloris ſubterranei medio cum ſucco illo mixta, ex quo Sarda Gemma fit. hanc colorum varietatem in ſe contraxerit. non abs re Sardachates denominari liceat.

ACHATES miranda ſanè, quòd delectus variorum colorum, & in inanimatis corporibus conſpiciatur, vt eiſdem quodammodo natura oblectari videatur. In hac enim color cęruleus, candidus, viridis, niger, & alij diuerſi apparent, vt cum valdè venuſto, varioq́ue colore, natura ſic ludente, mirificè ornata niteat, diuerſas, ac cõmixtas materias, atq; exhalationes puras, & claras in hanc gemmam formandam conſpiraſſe videatur.

ACHATIS varias ſpecies hîc delineatas habeas, lapides nimirum politos, & ſatis ſplendidos, quibus varius eſt color, quòd ex ſucco terreno vario in ſubſtantiam lapideam concreuerint. varijs qui rerum imaginibus naturæ penicillo ſunt inumbrati: vt ex ijs vnus ob exhalatos à materia poroſa vapores exprimat arboretum, quem Dendrachatem appella-

pellabis, alter lacus, quidam fontes, & regiones, veluti Sciographiam, vel Coſmographiam, luſitante natura. non ſunt autem ex India, vt ſimilium Achatum feraciſſima tranſportati, de quibus Plinius. Sed ager noſter Veronenſis pulcherrimarum rerum naturalium fœcundus, hoſce nobis vberrimè elargitur. Poſtquam autem in huiuſcemodi lapides à natura effigiatos incidit ſermo. Concedatur, Pyrrhi Regis Epyrotarum celebratiſſimam illam Achatem, ex Plinio noſtro recolere: in qua nouem Muſæ cum Apolline in medio Cytharam tenente ſpectabantur: non arte, ſed natura ipſa magiſtra diſcurrentibus maculis ita abſolutam, vt ſingulis quoque Muſis ſua redderentur inſignia, nomina ſcilicet, & officia, de quibus Heſiodus in principio Teugoniæ, & latius à Diodoro Siculo circa principium libri quinti: quam pariter Gemmam perbellè expreſſit Marbodeus, inquiens.

Lib.7.c.10

Lib.7.c.11

Loc. cit.

Rex Pyrrhus digito geſſiſſe refertur Achatem,
Cuius plana nouem ſignabat pagina Muſas;
Et ſtans in medio Cytharam tangebat Apollo.
Naturæ, non artis, opus, mirabile dictu.

Referam in hac re propoſita ingenioſiſſimum illud ſubtiliſſimi Cardani inuentum, qui de hac gemma agens, ridiculum putat, quicquid in illa elegantiſſime delineatum ſpectabatur. idque caſu potius, quàm natura ſic fauente, ſubſequentibus verbis contigiſſe aſſerens. *Hoc igitur ſic contingit. Pictor validis coloribus lapidem aliquem è marmorum genere pinxit, vt nouem Muſæ pulſantem in medio Apollinem mirarentur, inde ſeu caſu, ſeu ex induſtria lapis ille, ſepultus iacuit per multos annos eò in loco vbi Achates gigni lapides ſolent.* (miror profectò quomodo colores illi, & ſi ænei etiam fuiſsent tanto annorum ſpacio, præ terræ humiditate, aut ob aliquam materiam acrem, & mordacem, qua loca vbi vigent res metallicæ, ſcatere ſolent, ſi non ex toto, ſaltem maiori ex parte fuerint abſumpti, ſi namq́ue interitus ſaxis, carminibuſq́ue accidit, quanto magis coloribus, qui facillimè admodum, vt accidentia, mutationibus ſunt obnoxij) *contingit itaque circum circa gigni Achatem perſpicuum, & aqueū,*

Lib.7.de lapid.

inde

inde inuentus referebat Muſas, & Apollinem illum, quaſi naturæ induſtria fabricatum, cum Achates iam gemma eſſet. Hæc doctiſſimus ille vir: quàm benè dicant, qui rerum naturalium indagandarum deſiderio capiuntur. rectius iudicio meo dictum crediderim. cùm lapis hic, vt nuperrimè explicauimus, varijs conſtet coloribus, & ſe inuicem incurſantibus Zonis, lineiſque, adeòvt non artis ope, ſed naturæ ſic cooperante quandoque varias effingat imaginum formas. Naturam certè Pyrrhi illam gemmam varijs lineamentis, & maculis ornaſſe, arte tamen prorſus caruiſſe tot imagines, & in ea formanda maximam artificis partem acceſſiſſe, qui alibi minuens, alibi augens, quæ ſpectanda eſſent, eximiè elaborarit. Nonne oculis ipſis intuemur, terræ ſuperficiem tàm admirabili florum, & plantarum varietate, totque coloribus pulcherrimè exornari, ac ſi à præcellenti artifice eſſet depicta? pari etiam ratione nil mirum videri debet, ſi ex eiuſdem vberrimo ſinu lapides, & gemmæ prodeant, diuerſis coloribus notatæ, & in quibus ob diuerſiſſimas maculas, multiplices quoque rerum imagines ad intuentium votum repræſententur. Hinc videmus in quibuſdam lapidibus expreſſas ſtellas, frondes, lilia, piſces, rotas, oculos, animalia, & quamplurima alia, de quibus omnibus in hac Sectione erit ſermo. & in noſtro Muſis dicato delubro lapis aſſeruatur, in quo adeò affabrè delineata a natura cernitur Simia cubans; vt diceres, arte fuiſſe depictam. ſicuti & alter lapis ramulo cum folijs inſertus. ſuper quem pedibus erectis reſidet Auis, non ſine intuentium ſtupore. Sed quid nonne & idem Cardanus, ſe habuiſſe teſtatur tres Achates (ne verbum quidem, quod fuerint depictæ, proferens) in quorum altero (vt ſuis vtar verbis) *Natura Hæmiſphærum pinxit Cæli diſtinctis orbibus. in medio terra rotundam quaſi aquis ſupereminens. Secundus, ex hiatu terræ fumum emittere videtur, qui aërem obumbret, atque illud in eo admiratione dignum, quod alius fumi color, alius aëris, qui ex eo obſcuratur, fumus candidus quaſi ac denſus, aër ſubrubeus, ac mediocriter perſpicuus. Tertius cæteris longè admira-*

bilior,

Digitized by Google

bilior, ſcilicet Galbæ firmè imaginem huiuſmodi depictam habet. (quam hoc loci ad viuum delineatam curauit) *nec in ſuperficie, ſed quaſi ſubuitro, & tamen vera gemma eſt, non vitrum. quoniam tamen qua parte tangit digitum, totus rubet, Iaſpidis refert ſpeciem.* Hactenus Cardanus. Legere eſt etiam apud Plinium, in India Achates reddere ſpecies fluminum, nemorum, iumentorum, etiam Eſſeda, & Staticula, & Equorum ornamenta. Sed ne ab orbe hoc noſtro remota inquiramus. nonne Venetijs, & in Eccleſia Baſilica D. Marci in Achate gemma conſpicitur Regium caput diademate ornatum, naturalibus id exprimentibus venis, abſque omni artificis manu? & in eadem Regia Ciuitate in Templo Sancti Georgij maioris ſpectatur in quadam columna imago Saluatoris noſtri IESV CHRISTI in Cruce pendentis, dum pro ſalute humani generis ſeipſum exinaniuit? vt innumera alia, quorum plenæ ſunt chartæ, breuitatis cauſa omittamus? & ne res hæc in ridiculum, cachinationemvè abeat: quod oculis ipſis non ſine ſtupore obſeruauimus, habe in auguſtiſſimo rerum naturalium conclauio, auſpicijs Sereniſſimi FERDINANDI GONSAGAE erecto, cuſtodiri lapidem, qui præfulget, Achatem dices, in quo hominis imago conſpicitur, coloribus ita eleganter effigiata, veſtimentis ita affabrè delineata, capiti, collo, brachijs, & pedibus quæ ſua reſpondet textura, vt hominem, non ſine veloci greſſu itineri intentum eſſe prænunties. Ex quibus ſingulis quàm mirabilis natura ſit in operibus ſuis, absque vlla artificis ope, cuiuis, etiam Ialemone frigidiori, innoteſcere poteſt. Achatis modò proprietates, quotquot è Regionibus, vndè oritur, ei attribuuntur, & à Plinio, Iſidoro, Alberto Magno, & alijs quamplurimis auctoribus, hiſce Marbodei carminibus perſtringamus.

Loc. cit.

Loc. cit. Lib. Lib. 1. min. cap. 2, Loc. cit.

Hunc quoque Corallo ſimilem gerit Inſula Creta
Cuius planicies croceis eſt illita venis.
Iſte Nepæ virus fugat, & quod vipera fundit.
Reddentem facies varias dat & Indus Achatem.
Hunc nemorum frondes, hunc dantem ſigna ferarum,

Hic

Hic ſedat ſitim, viſumque fouere putatur.
Eſt & qui Myrrhæ ſuccenſus ſpirat odorem,
Eſt qui ſanguineas maculas perhibetur habere,
Certa cui facies, quia creber, vilis habetur.
Portanti munus, vireſque miniſtrat Achates,
Facundum facit, gratumque, bonique coloris.
Et perſuaſorem, mundoque Deoque placentem,
Hoc Anchiſiades comitante pericula vincit.

De Achate myſticè quid Intes has proprietates, hæc potiſſima videtur, quod ſitim extinguit; qua quidem proprietate Spiritus Sancti gratiam repræſentari inficias non ibit, qui CHRISTI verba apud

Cap. 4 Ioannem legerit. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Hæc porrò verba SS. Patres interprætantur de diuina gratia, quæ ſitim animæ, deſideria videlicet, & concupiſcentias ſedat, & extinguit. Id quod etiam aſſerere videtur Ill. Toletus de ſiti corporali. *Legimus enim*, inquit, *& audiuimus nonnullos viros hac gratia plenos, ita eſſe in internorum contemplationem raptos, vt nec ſitim, nec famem, imo nec incommoda grauia corporis ſentirent, & per multos dies ieiunij abſque cibo, & potu perſeuerarent; quodque mirabilius eſt, faſtidirent cibum, & potum, ſicut faſtidire ſolent, qui ſaturi, & cibo, & potu repleti ſunt. Nec incredibile hoc videri debet. Si enim circa res temporales, & caducas amor nimius, aut lætitia, aut reliquæ vehementes paſſiones id efficiunt, vt homo per multum temporis nec ſitiat, nec fameſcat, quantò magis Spiritus Sanctus per gratiam ſuam id operabitur? Intereſt verò, quod eorum, qui affectibus hiſce famem, & ſitim non ſentiunt, corporeæ vires debilitentur, potu, & cibo deficientibus. At Spiritus Sanctus roborat, & vires ſubſtentat, ne homo ſuccumbat, ſed integer, & fortis perſeueret. Exemplo id comprobatur Eliæ, qui ſemel pane, & aqua refectus, fortis quadraginta*

3. Reg. 19. *dierum iter ieiunus confecit.* Hactenus Toletus. Ferè idem legitur apud Sophronium de Petro Pontico Monacho, qui

Prat. ſpir. c. 100 à Iordane in montem Sina itineratus eſt, nihil omninò ſumens: ibi verò, ſumpta Euchariſtia, cibum temporalem ſumpſit. A Sina verò vſque Alexandriam ab omni eſculeu-

to, &

to, & potu perpetuò abſtinuit; & ab Alexandria vſque Hieroſolymam, quæ interualla paſſum millia plurima excedunt. Multa exempla virorum inſignium in re propoſita poſſent afferri, qui Spiritus Sancti gratia pleni, nedum ad dies, ſed ad menſes, & annos abſque cibo, & potu vixêre. Sed quoniam hoc noſtri non eſt inſtituti, ad ea curioſum Lectorem remittimus, quæ ab Alberto Magno, à Theodoreto inſigni hiſtorico in Philoteo, à Baptiſta Fulgoſio, & alijs quamplurimis ſcriptis ſunt mandata. *Anim. lib. 7. tract. 3. c. 3.* *Lib. 6.*

IASPIDIS modò ſingula illa genera recenſeamus, quæ ex mente Dioſcoridis, & Plinij, inter amuleta Calceolaria reperiuntur: non enim lapidis huius ſimplex eſt genus; ſed ob ſuccorum varietatem, qui in eius ortu, & mixtione exurgunt, ſicuti varijs apparet coloribus diſtinctus, ita & varia nomina tùm ab ijſdem, tùm etiam à locis, vbi reperitur, & & effoditur ſortiri, eſt in confeſſo. Aut enim in colore viridi Smaragdo eſt ſimilis, quamuis non ita tranſpareat, ſed obtuſior, ac hebetior ſit, vt ad Heliotropij colorem inclinare videatur. qui ſanè color præcipuus huius gemmæ eſt; vndè ex Iſidoro nomen à voce græca traxiſſe Iaſpidem, refert ἰα enim viride eſt. Gemmam hanc in tota Orientali regione, præ cæteris, pro amuletis geſtari, tradit Plinius: & Grammatiam ex hoc appellari, notat, quòd in colore viridi tranſuerſa linea alba media præcingatur: qua motus auctoritate, non ab re dici poſſe crediderim, lapides illos virentes, maculis quibuſdam albis ſignatos, qui tunc temporis ad dolores colicos, & renales compeſcendos, ex Indis ſub nomine lapidis Nephritici tranſportantur, inter hanc Iaſpidis primam ſpeciem abſque iniuria collocari poſſe, De qua pariter (vt tibi eiuſdem vires innoteſcant) Galenus hæc habet. *Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt, qualem reuera habet Iaſpis virens, nempè Stomachum adhæſu, ventriúque os adiuuans. At nonnulli quoque ipſos anulis inſerunt, ſcalpuntque in eo Draconem radios habentem, veluti Rex Nechepſos memoriæ prodidit in quarto, & decimo libro : ſanè huius ego quoque lapidis feci periculum.*

Lib. 5. c. 117 *Lib. 37. c. 9* *Orig. lib. 16. cap. 7.* *Loc. cit.* *Lib. 9. de ſim pl. med. fac.*

Torquem enim ex huiuſmodi lapillis confectum, à collo ſuſpendi, ita vt lapides os ventris coniungerent. Apparebant autem nihiloſcecius prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam ſcripſit Necbepſos: Regem hunc Chaldæum, aut Magum extitiſſe crediderim: tale enim genus hominum certis diebus, & pro aſtrorum certa conſtitutione oblectatum fuiſſe, vt in gemmis variæ figuræ inciderentur, ex hiſtoricis apparet; putans per huiuſmodi figuras à lapidibus illis, in quibus fuerint ſculptæ, admirabilia quædam opera effici poſſe: quod ſanè cum à cultu Dei, & Eccleſiæ Sanctiſſimis Conſtitutionibus, (vt quid ſuperſticioſum, & profanum) ſit prorſus alienum; ita & à quouis, Deo Vno, & Trino addicto, reſpuendum omninò eſt: credere enim abſolutè iuuat (garriant alij quicquid velint) Deum ipſum, ſi qui ſunt in hiſce lapidibus ſculptis effectus, horum non eſſe cauſam; ſed hoc potius à Diabolo ſagaciſſimo animarum prædone, dependere; qui per imagines iſtas, tamquàm per ſigna ei adprimè cognita, & fraude inſtituta, effectus illos admirabiles operatur.

Daßil.c.38. Sed de his hactenus. Iaſpidis huius facultates, præter à Galeno notatas, carminibus hiſce expreſſit Marbodeus.

Optimus in viridi tranſlucentique colore,
Et qui plus ſoleat virtutis habere probatur,
Caſtè geſtatus febrem fugat, arcet hydropem.
Adpoſitusque iuuat mulierem parturientem,
Et tutamentum portanti creditur eſſe,
Et ſicut perhibent, phantaſmata noxia pellit.

Secundo loco reſeruatur Iaſpidis illud genus viride, punctis, veluti gutulis viuum ſanguinem æmulantibus, totum conſperſum, quod ex India Orientali affertur. vnicum certè remedium ad fluentem ſanguinem, ſiue è naribus, ſiue à quauis alia parte, ſiſtendum; dummodo collo appendatur. de quo etiam Nicolaus Monardes.

Lib.5.c.117 Tertium locum habet Iaſpis ille, qui à Dioſcoride, Cryſtallo, & pituitæ (vitream dixerim) ſimilis traditur. Quoniam verò vna parte eſt Iaſpis, in altera Onyx gemma conſpicitur. hic à Plinio Onychipuncta, & Iaſponix vocatur; quia

Lib.37.c.9

Ony-

Onychem complexus eſt, vel ſpecie nubis, vel niuis rutilis punctis ſtellatus, vel ſali Megarico eſt ſimilis.

Quartò ſuccedit Iaſpis, in quo color cœruleus lacte ſuffuſus ita enitet, vt, cum aërei ſit coloris, Cœlum matutinum autumnale imitetur. hunc Plinius Boream vocat: & à veteribus quibuſdam Græcis (quod etiam ſuperius eſt obſeruatum) ἀερίζουσα dicitur: tunc temporis ſub nomine Turchinæ, ſeu Turcicæ diuenditur, quod Turcheſijs, cyaneo quodam lateſcente nitore donatis, non ſit abſimilis. *Loc. cit.*

Quinto includitur loculo Iaſpis totus niger, ac ſi fumo ſit infectus: quem Plinius Capniam, vel Capnitim, appellat: *Loc. cit.* fortè quia Cadmiæ illi ſpeciei tenuiſſimæ, & exuſtæ, ſit in colore ſimilis, quæ Capnitis ab eodem auctore vocatur. *Lib. 34. c. 10*

Huic ſuccedit Iaſpis, Terebentinæ in colore ſimilis, quem Dioſcorides Terebinthizuſam nuncupat. Vti & alter, qui *Loc. cit.* Callaidem in viridi pallentem æmulatur; nec non & alius, ſpecie certè pulcherrimus: qui nuperrimè ex diſtrictu Brixienſi effoditur, in Villa, cui nomen Veago della melle. Hieracitem gemmam dixerim, à Plinio deſcriptam. Totus namque alternat, miluinis nigricans veluti plumis. Sed *Lib. 37. c. 9* quo diffunditur oratio hæc noſtra? ſat ſit hoc vnum dixiſſe, in Muſæo recondi innumeras alias Iaſpidum ſpecies, quæ cum ex multorum clariſſimorum ſuccorum mixtione vi caloris ſubterranei exurgant, ob colorum laudabilem diuerſitatem, ſpectantium animos ad illarum contemplationem excitant: quas variæ Regiones, à Plinio citatæ, mittunt. *Loc. cit.* Germania quoque non parcam ad nos tranſmittit meſſem.

Multa de Iaſpidis natura, viribus, & diuerſis ſpeciebus à nobis ſunt tradita: non iniucundum futurum videtur, nonnulla hoc loco de hac gemma explicare, quæ ad myſticam conſiderationem ſpectant. Et quidem Iaſpis de numero *Myſticè quid Iaſpis.* eſt duodecim precioſorum Lapidum, qui erant in Rationali Summi Pontificis Iudæorum, vt habetur Exod. 28. & quos Ezechiel ait fuiſſe in corona, & diademate Regis Tyri, & *Cap. 28* ex quibus conſtabant duodecim fundamenta, ſuper quibus

Apoc. 28. Cap.4. conſtructam Ciuitatem Hieruſalem Cœleſtem vidit in ſpiritu Beatus Ioannes. Meminit quoque huius Lapidis Iſaias illis verbis. Ponam Iaſpidem propugnacula tua. Quæ explanans Sanctus Hieronymus, de Iaſpide in hunc modum ſcribit. Propugnacula Ciuitatis Dominicæ Iaſpide roborantur: hi ſunt, qui poſſunt omnem altitudinem, eleuantem ſe contra ſcientiam Dei, deſtruere, atque conuincere; & mendacium ſubijcere veritati. Qui ergò in diſputando fortiſſimus eſt, vt Sanctarum Scripturarum teſtimonijs roboratus, iſte propugnaculum Eccleſiæ eſt. Iaſpidum porrò multa ſunt genera. Alius enim eſt, Smaragdi habens ſimilitudinem, qui reperitur in fontibus Theumodontis fluminis, & vocatur Grammatias, quo omnia phantaſmata fugari autumant. Alius viridior mari, & intus quaſi floridus: hunc in Phrygiæ monte Ida, & in profundiſſimis ſpecubus eius naſci, referunt. Alium verò iuxta Iberos, & Hyrcanos, & mare Caſpium, & præcipuè iuxta Lacum Neuſim reperiri. Eſt & alius Iaſpis niuis, & ſpumæ marinorum fluctuum ſimilis, & clementer quaſi mixto rubori ſubrutilans. Hæc diximus, vt vniuerſas gratias ſpirituales, in Eccleſiæ propugnaculis cognoſcamus; quas qui habuerit, & varios timores fugat, & poteſt cum ſponſa dicere.

Cant.5 *Patuelis meus candidus, & rubicundus.* Hactenus Beatus Hieronymus.

Cæterum cum repetita iuuent; idque eò magis cùm oblectamenti, & eruditionis aliquid animis hominum impartiri poteſt, & ſi de Margaritis, dum maritima perſcrutaremur non iniucunda fuerit facta mentio; nihilominus non videtur in præteritis relinquendum, quod valdè ſapienter, & ingenioſè de iiſdem ſcribit Hector Pintus ſuper Ezechielem: ait

Cao.10. Myſticè quid Margarita. enim, *Margaritæ, lapilli illi candidi, & ſplendentes; qui naſcuntur in mari intra Conchas marinas, ſunt in hoc admirabiles, quod cum in mari naſcantur, & procreentur, nullam tamen habent cum eo ſimilitudinem; mare eſt cæruleum, Margaritæ verò candidæ: mare triſte, & horribile, illæ lætæ, & aſpectu adeò pulchræ, vt oculos moueant, & ad ſe alliciant: mare amarum, illæ amabiles*

biles, abſque vlla amaritudine: quin potius claritate, & ſplendore Cælum quodammodo repræſentant: cuius rei cauſa eſt, quia ex cælo influentias accipiunt. Huiuſmodi ſunt viri Charitate inſignes, & Chriſtiana religione præſtantes, qui in mundo nati, & educati nullam cum eo habent ſimilitudinem; animo ſunt ab eo abſtracti, cogitatione diuiſi, verbis differentes, operibus diſcrepantes, quin potius cælum ſuo modo referunt, vnde illis influit gratia. Cui & nos expletam noſtram hanc de gemmis tractationem grati referimus: quam myſticis interpretationibus locupletari placuit, rati, rem non ingratam, nec inutilem fore, ſi ijs, qui Sacræ doctrinæ ſtudio delectantur, pretioſarum rerum tractationem, ſymbolis elegantiſſimis refertam, exhiberemus.

QVEMADMODVM non vnicum eſt genus, nec vnica lapidum ratio, ita nec par eſt omnium præſtantia, & virtus, vt æque omnes in pretio habendi ſint; Ex his porrò Magnes palmam præripere cæteris omninò videtur, non tantum ob ſingularem virtutem, qua ferrum ad ſe rapere, certum eſt; verum etiam propter exploratiſſimum ſuffragium, quo nauigantibus eſſe ſolet: quibus ſanè acu ferrea, quæ illius vim contraxerit, in gnomone nauigatorio ſuper cuſpidem quandam ingenio verſatili inſtar perpendiculi inſidente, meridianam lineam ad quatuor cœli partes conſtituendas, Auſtrum ſcilicet, Septentrionem, Ortum, & Occaſum, commonſtrare omnes recenſent. Adeò vt, quemadmodum illo poſthabito, quæuis nauigatio quamplurimis errorum anfractibus expoſita videtur; ita huius vſu nautæ ſuum inſtituunt nauigationis curſum, & ſecurè velificant. Hoc longa maris ſpacia, tractuſque immenſos, locorum ſitum, & diſtantiam dimetiuntur; quantum itineris ſit peractum, & quantum peragendum remaneat, vt ad optatum, quò properant, locum, per-

perueníant, exactiſſimè explorant, & dinumerant. Sed antequam ad vlteriora progrediatur ſermo, duo, non ſine commemoratione relinquenda, recolere placet. Vnum quidem in Taprobana Inſula à Colaico Indiæ Promontorio in Auſtrum quatridui nauigatione recedente, Septentriones nō conſpici, Magnetis vſum ibi eſſe incognitum, nihilominus vt tradit Solinus, nauigaturi, aues quaſdam cicures alunt, & in nauigijs ſecum vehunt, quorum volatus, perindè, ac dirigendi itineris magiſtros habent. Hoc idem à Plinio noſtro hiſce verbis aſſeritur. *In Taprobano mari nauibus vtrinque proræ. Syderum in nauigando nulla obſeruatio, Septentrio non cernitur, ſed volucres ſecum vehunt, emittentes ſæpius, meatumque earum terras petentium comitantur: nobis diligentior notitia Claudij principatu contingit, legatis etiam ex Inſulâ aduectis.* Hæc Plinius. Referam & ſi parergon, quod à Diodoro Siculo eſt ſcriptum, & Remuſius recolit. In hac Inſulâ Aues quaſdam ita edoctas, pueros in aëra eleuare, & incolumes in terram reſtituere parentibus, eſſeque admodum cicures, & domi ſtudioſè etiam edoceri. Alterum, quod admiratione dignum videtur, eſt: nedum itinera maritima, ſed & terreſtria hoc nobiliſſimo lapide dirigi. vt legere eſt apud Epiſcopum Vulturarienſem colloquio decimo, quo loci, an omnia maria nauigari poſſint, inquirens, multa refert, quæ maria innauigabilia faciunt; vt Scopuli, Voragines, Herbæ, Plantæ, Teſtudines Marinæ (ob harum ſcilicet numeroſum prouentum, & earumdem magnitudinem, ita vt maris fluxus impediatur) perpetuus maris motus, & caligo: vt mare illud; quod vltra Gotlandiam Inſulam eſt, quod poſt vnius diei interuallum, eſt prorſus innauigabile, ob vim fluctuum, & caliginem; ſubdit deinceps. *Non aliter ibi eſſe innauigabile pelagus, quàm ſint impermeabilia Arabiæ deſerta, vbi cum vndique arenæ ſint leuiſſimæ, nuſquam rectum iter haberi poteſt, quandoquidem ille commotæ ventis perinde fluctuare videntur, vt mare: itinerantes igitur inter ligneas arcas ſe condunt, dorſiſq; Cameleorum deferuntur: quin ibi quoque, ſicut & mari, Magnete itinera diriguntur.* Hæc eruditiſſ. Maiolus, ex relatione Ludouici Barthemæ lib. 1. c. 13. Cum

Cap. 54

Lib. 6. c. 22

Tom. 1.

Sed nedum Magnete in hiſce Arabiæ deſertis ab itinerantibus ſuus inſtituitur curſus. quinimmò & pennis, quæ pro tegumento auibus quibuſdam inſeruiunt, viatores, & ſi alijs in regionibus, eorum iter dirigunt. quod ex Solino vt quid admirandum, colligere placuit: cuius verba hæc ſunt. *Mem. c. 29.*
Saltus Hercinius (maximam illam Germaniæ Syluam Herciniam intelligit, de qua Cæſar ſuis in commentarijs de Bello Gallico) *aues gignit, quarum pennæ per obſcurum emicant, & interlucent, quamuis obtenta nox denſet tenebras. Vnde homines loci illius plerunque nocturnos excurſus ſic deſtinant, vt illis vtantur ad præſidium itineris dirigendi, præiactisque per opaca callium pennis rationem viæ moderantur indicio plumarum refulgentium.* *Lib. 6.*

CVM igitur hucuſque de lapidibus pretioſis ſermonem habuerimus, nunc de illis, qui communi lapidis nomine appellantur, verba facere aggrediamur. Meritò in Muſæi Calceolarii lapidibus connumerandis, quò tutius hęc noſtra Sectio optatum habeat finem, agmen nobis ducet admirandus hic lapis. qui ſanè ſub genere quorumdam lapidum venit recenſendus, quorum ſubſtantia naturæ metallicæ eſt particeps; maximam enim habet cum ferri minera conuenientiam, ita vt eius venis appropinquetur; in metallis namque ferrarijs plerumque reperitur (& ſi non in omnibus) & ferri impoliti ſimilitudinem, vt plurimum, gerit, vt ferrugineus videatur. ad quem alluſit Claudianus in ſuis poëmatibus cap. de Magnete

——— Lapis eſt cognomine Magnes
Decolor: obſcurus: vilis: non ille repexam
Cæſariem regum, nec candida virginis ornat
Colla, nec inſigni ſplendet per ſingula morſu,
Sed noua ſi nigri videas miracula ſaxi.
Tunc ſuperat pulchros cultus, & quicquid eois
Indus litoribus rubra ſcrutatur in alga.

Lapidi huic à Græcis, & Latinis multa nomina fuere impoſita; nam & Magnes, & Magnetis, & Hæraclius, nec non & Sideritis appellatur. Magnes quidem ab inuentore Magno,

Lib.36.c.16 Magno, (quod à Nicandro traditum eſt auctore Plinio) armentario nimirum illo, qui cum armenta paſceret primus in monte Ida ad Troadem ſpectante, fertur hunc inueniſſe, clauis crepidarum, & bacculi cuſpide lapidi hærentibus; Vel à Magneſia Prouincia, ex Plinio inter Teſſaliam,
Lib.4.c.18 & Macedoniam intermedia, vndè effoditur, in qua primũ inuentus dicitur: quam ſententiam ſequitur Lucretius hi-
Lib.6 de rer. nat. ſce carminibus,

Quod ſupereſt agere incipiam, quo fœdere fiat,
Natura lapis hic, vt ferrum ducere poſſit:
Quem Magneta vocant, patrio de nomine Graij
Magnetum quia ſit patrijs in finibus ortus.

Quod ſi etiam non ratione molis, ſed reſpectu qualitatis in lapide exiſtentis: dixerimus Magnetem nomen Magni mereri, haud incongruum erit: ſicut namque Heroes, & Viri præſtantes ob virtutis meritum Magni dicuntur, vt præ cęteris ſola Alexandri Macedonum Regis commemoratione contenti ſimus, qui ob res domi, foriſque præclarè geſtas, Magni nomen eſt promeritus, imò & maximi nomine inaugurantur Virgilius lib. 6. Æneid.

---- Tum maximus Heros
Maternas agnoſcit aues lætuſque precatur, &c.

Sic Magnes ob vim inſignem trahendi ferrum, qua admirabilem omnibus ſeſe patefacit, cum cęteros quoſque lapides dignitate præcellat, meritò Magni nomine decorandus videtur. Non eſt autem credendum, trahendi illam vim Magneti ineſſe, quia vita, & anima conſtet, & nutriatur, vt plerique nec ſpernendæ auctoritatis Viri autumant, non leuibus argumentis demonſtrare conantes, Magnetem viuere, ferrum illius eſſe pabulum, ob id etiam optimè ferri ſcobe ſeruari (quam ſententiam videntur mutuati, ex Democrito: hic enim exiſtimabat, tùm omnia mixta ex anima componi, tùm ſpeciatim lapides, & metalla. Hoc enim à veris Philoſophiæ dogmatibus omninò recedit; non enim vt animata corpora, quæ nutrienda veniunt, mixta hæc alimentum intro ſuſcipiunt, ſuſceptum alterant, & immutant,

& al-

& alteratum diſtribuunt,vt ad partes nutriendas ſuccedat: & ſi creſcant, non ob id illa nutritione nutriuntur, quam forte ſibi commentati ſunt, & quæ perfecta eſt, ſed per additamenta tantum creſcunt, quatenus additione nouæ materiæ conſimilis, pars parti apponitur, vndè videmus ſecundum additionis gradum ad maximam, vel paruam, aut mediocrem magnitudinem lapides ipſos concreſcere: nec non in quibuſdam lapidibus, leuibus præſertim, aut pumicoſis, non modò per additamenta ſimilia incrementum ſuppeditari obſeruatur; ſed quoquomodo etiam hi partum edere videntur, ſiue ab additamento aſſumpto, ſeu ab humore, qui ſæpe ſæpius, vel paruus ab eis naturaliter fluit: is enim vbi primum conſtringitur, iam lapillus eſt, vt videatur fœtus, ac partus alterius eſſe: quod autem lapides ipſi, nec viuant, nec nutriantur Peripateticorum Coryphæus Ariſtoteles pluribus in locis, ſed præſertim in magnis moralibus hiſce verbis nobis patefecit. De animæ enim altrice portione agens. *Rurſus* (inquit) *quod mox dicendum, non admodum quæ diximus participare, & ne quidem ab ipſis longè abeſſe videbimur, quippè quòd animæ quædam portio eſſe putetur, qua alimur, quam altricem appellamus, iure profectò ita, ſiquidem lapides ali non poſſe intuemur, & perindè non dubium, quin ſit ali animatorum*. Ex quibus verbis elicitur, nutritionem non niſi animatis competere, & ſolam animam illius eſſe cauſam; calor enim in animalibus exiſtens, animal virtute nutrit, & ex alimento ſubſtantiam gignit, vt carnem & oſſa: nec lapides nutriri, quia inanimati, vt nõ immeritò Rabbi Aben, Tibon, & Roachachem, hoſce vocant ſilentia, & ſine anima. Redeat modò vndè fluxit oratio.

Lib. 1. cap. 5.

Cap. 1.

Præter nomina illa prænarrata, ſiue ab inuentore, ſeu à Patria Magneti attributa. Heraclium video etiam à nonnullis appellari, ab Heraclia Lydiæ ciuitate, vt aſſerunt, ſed nomen hoc non ad Magnetem, quinimmò ad lydium illum lapidem, quo aurum, & argentum exploratur, ex Theophraſto, & Plinio, auctor ille reducere videtur, qui adagia in Chiliadum centurias diuiſit. Theophraſtus namque refert,

Chiliadis prima cent. 5.
Lib. de nat. lapid.

 lapi-

lapidem quemdam eſſe, qui Lydius, ſeù Heraclius dicitur, qui attritus aurum, atque argentum cuiuſmodi ſit, arguit. hunc quidam Magnetem putant, velut Herculanum, qui ferrum ad ſeſe trahit, vndè nomen etiam additum σιδηρίτη. Ex quibus Theophraſti verbis ſicut habetur Heraclium lapidem ab Herculano diuerſum eſſe, ita Heraclium non ab Hercule, ſed ab Heraclea Ciuitate vocatum iri, elicitur.
Lib.37.c.8 Plinius ſimiliter hoc manifeſtè demonſtrat. *Auri* (dicit) *argentiq; mentionem imitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non ſolitus inueniri, niſi in Flumine Tmolo, vt auctor eſt Theophraſtus, nunc verò paſſim, quem alij Heraclium, alij Lydium vocant.* Vndè conſultius dictum crediderim, ſi vice
lib.5.de nat. foſs. Heraclij, Herculeus nominabitur, vt Agricola, & quamplurimi alij præſtantes Viri faciunt. Nomenclatura deſumpta ab Hercule, qui ob fortitudiuem, & gloriam creditus fuit inter Deos relatus. Quemadmodum enim hic, vt fabulantur Poëtæ, tetras, & immanes orbis belluas viribus ſubegit, & oppreſſit, ſic Magnes ferrum rerum materiam victricem ad ſe trahens vincit, & veluti ſub dominio, ſeruituteque tenet. Vndè, & Sideritis vocatur à voce græca σιδήρος, quæ ferrum ſignificat, ac ſi dicas, lapis ferreus, aut ferrum lapideum; videtur enim eſſe quædam miſtura ex lapide, & ferro in terræ ſinu compacta. Hæc de Magnetis ethymologia. Modò ad eiuſdem ſpecies ſermo dirigatur, quæ ſicuti vtriæ in Muſæo reperiuntur, ita colore, & efficacia inter ſe differunt. Alius enim lapis viſitur coloris ſubruffi, intus fracturis nigricans, qui parum ad cęruleum vergit: in ſubſtantia denſus, & compactus eſt, nec non in attractione efficacem valdè ſe ipſum patefacit, non enim lento motu, & vi tarda, ſed auidè, & celerrimè ferrum rapit: ex Iluâ Inſulâ Maris Tyrrheni. Alter candidus conſpicitur, lineis nigris inſcriptus, cæteris inferior, quod ferrum non trahat; linguæ tamen admotus præ tenacitate ab innata pinguedine emanante, adhæret. ex eadem Inſula. Lapidem hunc ſub quinta illa Calamitæ candidæ ſpecie,
Lib.37.c.18 de qua Plinius, reponendum ſtatuimus, cum de terris Iluanis

nis in ſecunda operis ſectione facta eſt à nobis mentio; quem etiam Calamitam albam à quibuſdam vocari diximus. quod autem optatas carnes ad ſe rapiat, vt nonnulli mente capti, faſcinationibus dediti, ac illuſionibus diabolicis obumbrati, putant, id omninò, vt quid profanum, reſpuimus. Nec deeſt Magnes nigri coloris, vt qui in Troade inuentus à Plinio deſcribitur: fœmineus dici poteſt, cum nullius ſit valoris, æſtimanduſque minimè ſit, quod ne ſcintillam quidem virium, in attrahendo, vibret. Vt & alter ſpurius ſit cenſendus, cum ob ſterilitatem ei innatam, a propria natura, & efficacia alienus ita appareat, vt neque attrahat, neque abigat ferrum. Præ cæteris verò ſeruatur Magnes prægrandis molis, quia optimus, & ad propria opera obeunda peregregiè aptus, ſpiſſus eſt, duricie lapidi Smyridi haud diſſimilis, colore ad cœruleum vergit, non multum eſt grauis. (ex Orientali climate tranſportatum ſcias) qui ex vno latere tàm auidè ferri deſiderio detinetur, vt non ita primum ad illius faciem offeratur, vt confeſtim proprijs viribus vſus ad ſe alliciat, & trahat, vt videatur Sympatia quadam, & naturæ conuenientia motus, amico conſortio frui, ſuoque confouere ſinu. Altera verò parte, ac ſi antipatia quædam ſit, & quaſi odia exercendo, illud idem abigit, & reſpuit: Theamedem lapidem vi Magneti contraria in hac parte reſidere, non deſunt qui atteſtentur, & inter hos Plinius noſter, aſſerens in eadem Æthiopia, non procul vbi Magnes Æthiopicus reperitur, montem gignere lapidem Theamedem, qui ferrum omne abigit, reſpuitque: quàm benè, rerum naturalium perſcrutatores examinent. Magnum illum Scaligerum de ſubtilitate ad Cardanum. Ioannem Taiſnerium Annonium, Andream Ceſalpinum in eius peripateticis quæſtionibus, & inter alios Ioannem Baptiſtam Portam Neapolitanum libro ſeptimo ſuæ magiæ naturalis conſulant. Hi namque prolixiore calamo, ſumma eruditione referto, ad trutinam Magnetis naturam, & eiuſdem effectus literis mandarunt, & quid de Theamede lapide ſit ſentiendum, examinant.

Loc. cit.

Loc. cit.

Exerc. 131

Quà verò ratione Magnes ferrum ſua natura grauiſſimum, leuiſſimè, & auidiſſimè attrahat: hoc loci certè non eſt, vt multiplices illas, & varias ſcriptorum opiniones recenſeamus, qui die, noctuque inſudarunt, in enucleanda huius rei cauſa; id enim præter operis inſtitutum videtur eſſe, & in referendis tot doctiſſimorum,& grauiſſimorum hominum ſententijs, longiores plus iuſto eſſemus. Alij enim ad complexionem, ad certam ſcilicet, & peculiarem quatuor primarum qualitatum contemperationem, & proportionem referunt. Alij ad formam ſubſtantialem reducunt. Nonnulli cuidam occultæ proprietati, à Deo, vel cœlis lapidi impreſſæ, & elargitæ, vt cauſæ, attribuunt. Non ſecus ac vi, Agaricum Pituitam è corpore extrahit, Rhabarbarum, & Scammoneum flauam bilem purget, Epithymum Sena, Polypodium humorem melancholicum, Succinum feſtucas, & paleas trahit, & ſic de alijs quibuſdam lapidibus, in quibus effectus extraordinarij, & ſingulares conſpiciuntur; qui cum cauſam non habeant apertam, ab occulta proprietate emergere dicuntur. Hoc idem à Platone in Ione, ſeu Dialogo de furore: Diuinæ virtuti mouenti videtur tributum, cum dicat, *Video ò Io, & quod mihi id eſſe videtur, tibi aperire incipiam, vt benè de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, vt modò dicebam, ſed Diuina vis eſt, quæ te mouet, ſicuti in lapide, quem Magnetem Euripides nominauit.*

Lib. 11. art. 15. Diuus etiam Thomas Aquinas virtute cœleſti vim illam Magneti eſſe inditam, nulla autem elementali vi, tradit. Alij eò putarunt Magnetem anima quadam eſſe præditum, quòd vim mouendi, & alliciendi habeat. Nec deſunt, qui exiſtiment, hoc quidem accidere quadam propria qualitate, & natura, qua ad ſtellas boreales dirigitur ferrum, vi communicata participata ſtellarum polarium: vndè alij dicunt hanc virtutem accepiſſe à Luna, & Venere, quod ambæ lucentes inueniuntur in cauda Vrſæ minoris in gradu XXIX. Virginis, vt ex prænarratis pateat in naturæ arcanis perſcrutandis, ac eiſdem dilucidandis nos non voto viuere vno, & quot homines, tot eſſe ſententias. Nobis etiam, philo-

philoſophice loquendo, cum Clemente Alexandrino dicere concedatur. Magnetem vim ferri attrahendi habere, propter cognationem quamdam, quæ ſit ei cum ferro. Talis enim & tanta cum eius minera, Magnetis conuenientia, & cognationis, ac vnionis recordatio eſſe perhibetur, vt cum ferri ſpiritus in ſe incluſos hic habeat, quorum non ſit proprium corpus, non poteſt eos ita continere, quin ſi proprio corpori, & quod ſuæ naturæ eſt, admoueantur, illud ipſum pro viribus appetant, & attrahant, ac illud idem pertinaciter amplexando, naturalis concordiæ, & Sympatiæ ſymbolum patefaciant: ita vt ſpiritus ferri in peregrino corpore poſiti, longè potentiores vires habeant attrahendi, quod ſibi conſentaneum eſt, quàm ſi proprio continerentur corpore: in alieno namque poſitus proprium deſiderat, in ſuo verò, cum nihil in ſe ipſum agat, ocioſè moratur, in quò ad voluptatem acquieſcit; ſic ferrum à ferro nõ attrahitur, nec Magnes à Magnete; & ſi à Plinio de Hæmatite lapide Æthiopico tradatur, cui ſumma laus datur, qui Magnetem alium ad ſe trahit, vtrunque Magnetem eſſe dicens: quod ſi verum, non trahit ob lapidem, ſed ob ferrum lapidi incluſum; Et nos paulò ante reperiri diximus quaſdam Magnetis ſpecies, quæ ferrum nullo modo rapiunt, fortè quia in ortu ſpiritibus illis ferreis ſint omninò orbatæ, & deſtitutæ, hebeteſque, & ſomniculoſæ in proprio lare permaneant: vndè etiam euenit, ſi vis ſpiritus illius ferrei in Magnete exiſtens ab aliquo impedimento obtundatur (vt ex Plutharco, Plinio, Agricola, & alijs, ſi Magnes rubigine ſit infectus, aut oblitus Alij, Cæparumvè ſucco, vel oleo, aut pingui aliqua alia re) non ſecus ac ſuccinum non allicit amplius paleas, aut leuiſſima quæque, ſi prius oleo macerentur, ita videmus Magnetem à proprio officio aberrare, nec amplius ferrum trahere, ſed illud repudiare: reuiuiſcit autem vis illa attractrix ex Ruellio, ſi Magnes ſanguine hircino polluatur. Et de Adamante ex mente Plinij, & Solini annotauimus, qui Magneti iuxta poſitus, non patitur à Magnete ferrum abtrahi, aut ſi apprehenderit, retra-

Loc. cit.

Lib. 1. ſ nat. ſtirp. c. 22.
Lib. 37. c. 4
Memo. c. 37

retrahat propter quandam ſurdam, & obſcuram rerum antipathiam. Conuenientiam autem illam ferri cum Magnete, Galenus quoque innuere viſus eſt, cum duo eſſe tractionum genera tradiderit, vnum, quod ſucceſſiuè ad id, quod vacuatur contingit, alterum, quod qualitatis conuenientia fit, aliter namque aër in folles, aliter ferrum à Magnete trahit dicit.

lib. 3. de nat. facul. c. 15.

Nec verò ſolum ad polos demonſtrandos, nautico vſui, & ad dirigenda itinera ſuam præſtat opem inſignis hic lapis, ſed ferè ad infinita. maximè cognitus eſt vſus Magnetis in ferreis obelis, in Sciathericis horologijs, nam eis quieſcentibus, ſtratam lineam oſtendit illico à Septentrione ad Auſtrum; vnde à Gnomone cadentes vmbræ diurnas horas demonſtrabunt.

Vtuntur & Magnetino indice metallici in venarum extenſionibus: nam ſubterraneis in ſpecubus, in quo ſitus index, qui Magnetem tetigerit, ſteterit, ab ea cœli parte metallorum venas extendi, cognoſcunt. Ijs etiam qui ædificiorum Ichnographias, imò vrbium, & regnorum deſcribunt, mirificum miniſtrat vſum: dum ſitus anguli capiuntur, & in papyrum transferuntur.

Præterea vtimur in aquis ducendis, in aquæ ductibus, qui ſub terra excauantur; in antris perforandis, in excauandis cuniculis, in quæ his immiſſis tormentarij pulueris cumulis, & obſtructis ſpiramentis, ad excitandas ab imo arces, rupes, & mœnia, iter oſtendente pyxide. Sed & duarum pyxidum nauticarum opera, quæ quidem alphabeto circumſcriptæ ſint, amico longè abſenti, & carceribus occluſo poteris incumbentia nunciare, quid plura? pendent ex Magnete principia motus, & alia mirabilia: de quibus videatur Porta.

Loc. cit.

Tanta igitur cum ſit Magnetis præſtantia: neque vnquam erraſſe putandus erit Io. Bodinus, qui in tota rerum natura, nihil eo eſſe admirabilius, & vſum eius planè diuinum, dixit. Cuius rei exactam rationem ingenij acumine, & perſpicuitate nemini ſecundus Scaliger, aliam non reddit, quam ſe ne-

in meth. hiſt. cap. 7.

ſe neſcire. Nos enim in luce rerum tenui caligare, in mediocri cæcutire, in maiore cæcos eſſe, in maxima inſanire ſcribit. *Loc. cit.*

Suos quoque præſtat in medicina vſus Magnes trium enim obolorum pondere, cum aqua multa potum, humores craſſos ducere ſcribit Dioſcorides. Galenus vires Hæmatiti ſimiles facit: cuius colorem cum crematus imitetur, quondam pro eo vendebatur. Et alibi vires habere purgatorias tradit, propter quas hydropicis in potu dari, & omnem humorem per ventrem eminiſtrare docet. Auicennas, abſterſiuæ, & mundificatiuæ facultatis eſſe ſcribit, & dari in potu ei, qui biberit raſuram vel limaturam ferri, cum retinetur in ventre ipſius, aut biberit ſcoriam ferri, quæ retinetur, vt quid bonum commendat. Ipſe enim Magnes attrahit ipſam, & aſſociatur ei apud exitum. Nec deſunt, qui ſcribant, Magnetem, præcipuè qui cœruleo colore ſcateat, reconciliare maritos vxoribus, augere gratiam, & decorem in ſermone: & alijs quamplurimis viribus eſſe dotatum hiſce carminibus expreſſit Marbodeus, *Lib. 5. c. 97* *Lib. 9. de ſimpl. med. fac.* *Lib. de ſimplici medicina* *Lib. 2. tract. 2. c. 463.* *Cap. 41.*

Ex Alberto Magno lib. 2 de lapid. cap. 11. cui tantũ fidei adhibebis, quantum cõmonſtrabit experientia.

Nam qui ſcire cupit ſua num ſit adultera coniux
Suppoſitum capiti lapidem ſtertentis adoptet
Mox quæ caſta manet, petit amplexura maritum,
Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto,
Tanquam pulſa manu ſubito terrore coacta.
Si fur clauſtra domus ſpolijs, gazisque referta
Ingrediens, prunas ardentes per loca ponat,
Et ſuper aſpergat Magnetis fragmina prunis,
Vt per tetragonum fumi calor vltra vaporet,
Mentibus euerſis velut impediente ruina,
Defugient omnes, in ea quicumque manebunt,
Et fur ſecurus rapiet quæcumque libebit.

Sed relictis his, quæ præſtigia magis ſapere videntur, quàm veritati reſpondeant: maiori ſpeculatione digna rimabimur.

Tanto in honore fuit Magnes apud Sacrorum Scriptorum interpretes, vt eodem, ad res magnas, & ſublimes repræſentandas,

In cap. 1. Ezech. tandas, vti conſueuerint. Legitur enim apud Hectorem Pintum. Magnetem rapere ad ſe ferrum; deinde ferro illi à ſe rapto, ita vim ſuam impertire, vt illud attrahat ad ſe alterum ferrum, & ſuſpenſum teneat; atque vt prius ferrum lapidi, ſic alterum illi priori cohæret. Vt igitur ferrum Magneti vnitum habet Magnetis effectum, ita Christi corpus à diuinitate aſſumptum habebat effectus diuinitatis, vndè ægrotatione laborantibus medebatur, & mortuos ad vitam reuocabat. Tangens incredulus Thomas Christi latus, fuit fide repletus, exclamans ſtatim, ***Dominus meus, & Deus meus***.

Lib. 21. de Ciu. Dei c. 4. A nonnullis etiam SS. Patribus ipſe Deus Opt. Max. Magneti aſſimilatur: quippe quòd teſtatur D. Auguſtinus ſe Magnetem tantæ virtutis vidiſſe, quod ex pluribus catenæ annulis primum ſua vi traxerit, & ille primus ſecundum, ſecundus ſequentem, & ſic de ſingulis ad finem vſque catenæ: adeo quod Magnes primum immediate traxerit, cuius virtute cæteri coniuncti fuerunt. Amoris noſtri Magnes, Deus eſt, ad quem proportione naturali homo ipſe fertur. Primus annulus, quem traxit, videtur Christi humanitas, 64. iuxta illud Pſalm. ***Beatus quem elegiſti, & aſſumpſiſti:*** In huius autem humanitatis virtute, quæ immediate à verbo fuit aſſumpta, cæteri, ſiue Iudæi, ſiue Græci in ipſo Deo, & inter ſe fuerunt ad inuicem per charitatem copulati.

Plato in Ione, poëtas Magneti lapidi elegantiſſimè æquiparat, dum non arte, ſed diuino afflatu mente captos præclara poëmata canere tradit, inquiens. ***Qui lapis non ſolùm ferreos annulos trahit, ſed vim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſſint, ac perindè vt lapis, alios annulos trahere. Vndè longa plerumque concatenatio ferri, & annulorum inuicem pendet, & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur. Ita ipſa Muſa poëtas diuino inſtinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripiunt: quare ex his omnibus ſeries ipſa connexitur.*** Quam ſanè Magneti inſitam vim nedum Lucretius Poëta incognitam habuit, ſed eandem à Platone mutuaſſe videtur, dum hos verſus ſcriberet.

Lib. 6 de rer. nat.

Hunc

Hunc homines lapidem mirantur: quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex ſe:
Quinque etiam licet interdum, pluresque videre
Ordine demiſſos leuibus iactarier auris,
Vnus vbi ex vno dependet ſubter adhærens:
Ex aliòque alius lapidis vim, vinclaque noſcit:
Vſque adeò permananter vis perualet eius.

Hæc pauca de multis elegi, quæ dici excogitarivè de Magnetis ſuſpiciendis effectibus poterant. Quod ſi plus iuſto longiori vſi fuerimus oratione, illud lapidis dignitati attribuendum ſcias: hoc etiam, vt quid commemoratione dignum non ſubticendo. Sicuti Magneti vis illa peculiariter ineſt trahendi ferrum, ita ex Plinio, & Solino, Catochites lapis, in Corſicano agro reperiri ſolitus, impoſitas manus veluti gummi retinet, ita ſe ſeiunctis corporibus adnectens, vt cum ipſis hæreat, à quibus tangitur. Subdens Solinus. *Accepimus, Democritum Abderitem oſtentatione ſcrupuli huius frequenter vſum ad probandam occultam naturæ potentiam in certaminibus, quæ contra Magos habuit.* Ita & nos hæc pauca ſubijcimus, vt quæ bona, immenſa, & omnigena progignat terra, omnium rerum parens, mente reuoluas. *Lib.37.c.10* *Mem.cap.x.*

Quoniam verò Hæmatites, & Schiſtos cognati lapides in metallis ferrarijs, vt notat Plinius, non rarò inueniuntur, ſæpius tamen ſponte naturæ in proprijs naſcuntur; nec non ferri naturam ſapere quoquomodo videntur: ratio expoſtulat; ordo ille diſtributiuus rerum, qui in Muſæo ſeruatur, requirit, vt poſt Magnetem lapidem, quem diximus in ferreis mineris vt plurimum reperiri, & cum ferri natura maximam habere cognationem; de ijs ſermo inſtituatur; idque eò magis, cum vſu, & experientia ſit comprobatum, ex Magnete cremato fieri Hæmatitem: vt hinc pateat, ortus principia horum lapidum inter ſe non multum differre. *Lib.37.c.20*

HÆMATITES lapis mediæ naturæ non immeritò eſt cenſendus inter terram, lapidem, & metallum; cum ex ramentis, vel ſedimento, quod aqua ex rubrica, vel ſaxo rubro

Lib. 4. de ort. & cauſ. ſubter.

abraſit, in lapideam ſubſtantiam ſit compactus. Vndè ſolertiſſimus ille rerum naturalium venator Agricola huius parentem Rubricam eſſe, vel conſimilis coloris ſaxum refert. Et Dioſcorides in Sinopide Rubrica reperiri ſcribit.

Lib. 5. c. 97

Denominationem lapidem hunc à ſanguine habere patet; vel quod ſanguinei ſit coloris, vt ſentit Galenus, Theophraſtum ſequutus, qui à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitum eſſe affirmat: aut quia ad cotem attritus ſuccum reddat ſanguini ſimilem, vt eſt potiſſimum natura lapidum illorum, qui facti cum ſint ex ſedimine, quod aqua abraſit à ſaxis, & terris, cum coti atteruntur, ſuccum fundunt; vel quia ob frigidam, & ſiccam complexionem, qua pollet, & virtutem conſtringendi habeat, ad ſanguinis fluxum à quacumque corporis parte fluentis, comprimendum, valde vtilis, ac proficuus ſit. Ethymologia ſumpta à voce Græca αἷμα quæ ſanguinem ſignificat: & ἵστημι, quod eſt Siſto. Hoc ſanè temperamentum, & inſitam virtutem nobis ſignificauit Dioſcorides; ſed diffusè magis Galenus, aſſerens lapidem Hæmatitem habere tantum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis: ſubdens deinceps. *Meritò itaque auſi ſunt Medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere Hæmatitem, ac ſolo eo vti poſſis palpebris exaſperatis: ſiquidem cum phlegmonæ aſperæ ſint reditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam per decoctum fœni græci: ſin verò citra phlegmonem ex aqua. incipito verò ſemper à modicè humido, per ſpecillum infundens: vbi autem, quod vires eius ferat conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies: ac tandem adeò craſſum facies, vt ſpecilli cuſpide inungas ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus ſanguinis expuitioni competit, omnibusq; vlceribus. Porrò ſiccus ſi ad tantum fuerit redactus læuorem, vt pollinem tenuitate æquet, reprimit excreſcentia. Atque eò nullus ſolo, atque per ſe ſe vtitur: ego verò ad ea quæ dixi vſus ſum, facultate eius ex guſtus qualitate comperta, cum mox experientia periclitari vellem, nunquid rectè conieciſſem. Et ipſa quidem oculorum vlcera ſolus per ſe cicatrice includit, vt paulo ante comprehenſus eſt attritus, cæterum aut affuſus, aut inunctus:*

Lib. 9. de ſim pl. med. fac.

Loc. cit.

nam

nam & id experientia comprobatum habeo. Hactenus Galenus. De quo pariter lapide ſparſim multa conſcripſit,& in libris methodi medendi, libro de oculis, & alijs in locis. Sed præſertim libro quarto de compoſitione pharmacorum ſec. loc. cap. 4. vbi de ocularium medicamentorum viribus tractans, in oculares compoſitiones inijci etiam lapidem Hæmatitem docet; & humores reſiccandi vim habere dicit, velut ex Cadmia: addens. *Mitius autem pharmacum lapis ipſe, quam Cadmia exiſtit, vtpote ex humida ſubſtantia, non terreſtri, veluti Cadmia, generationem adeptus. hanc enim eius naturam indicat ſolutio, quæ fit in medica cote, cum per attritionem cum liquore quoppiam in ſuccum reſoluitur; quin & cum ſolus per ſe citra liquoris alicuius affuſionem teritur, non in terrea fragmenta diſſoluitur, velut Cadmia, ſed in æqualium partium, & cohærens corpus.* Hæc ſint ex Galeni mente de Hæmatitis viribus medicinam conficienti perſcripta. Ne verò exiſtimari poſſet, Marbodeum poetam lapidem hunc in poſtremis habuiſſe. Illius naturam, & vires carminibus hiſce, qualiacumque ſint, delineare voluit. ex Galeno ſingula deprompta videntur. *Cap. 31.*

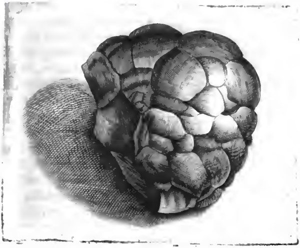
Sumpſit Hæmatites græcum de ſanguine nomen
Naturæ lapis humanæ ſeruire creatus,
Stiptica cui virtus per multa probatur ineſſe,
Nam palpebrarum ſuperillitus aſperitatem
Et viſus hebetes pulſata caligine ſanat,
Eius ramentis ſi glarea mixta ſit oui,
Succo dilutus quem punica mala remittunt
In medicinali veluti collyria cote,
Vel reſolutus aqua iuuat hos, qui ſanguinis ore;
Guttas emittunt, & qui linit vlcera ſanat.
Potatus ſtringit patitur, quæ fæmina fluxum,
Carnes creſcentes in vulnere pulueris huius
Vis premit, & ventrem retinet ſine mora fluentem.
Vino dilutus veteri, bibituſque frequenter,
Serpentis morſus, vel quod fit ab aſpide vulnus
Egregiè curat reſolutus aquis, & inunctus.

Mixtus melle poteſt oculos ſanare dolentes,
Veſicæ lapidem bibitus diſſoluere fertur,
Hic ferrugineo rufouè colore notatur,
Aphrica mittit eum, ſed Æthiopes, Arabeſque.

Loc. cit. Plinius ex Sotaco vetuſtiſſimo auctore. Hæmatitarum quinque genera tradit: cuius hæc ſunt verba. *Principatum dat ex ijs Æthiopico, oculorum medicamentis vtiliſſimo, & ijs, quæ Pancreſta appellant, item aduſtis, Alterum Andromanta dicit vocari, colore nigro, pondere, ac duricie inſignem, & inde nomen traxiſſe, præcipueque in Aphrica repertum. Trahere autem in ſe argentum, æs, ferrum. Experimentum eſſe in cote ex lapide Baſanite. Reddere enim ſuccum ſanguineum, & eſſe ad iocinoris vitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facie, ſimili duritie, vix reddentis ſuccum ad cotem aquariam croco ſimilem. Quarti generis Elatitem vocari quandiu crudus ſit, coctum verò Miltitem, vtilem ambuſtis, ad omnia vtiliorem rubrica. Quinti generis Schiſton hæmoroidas reprimentem.* Hæc Plinius: Scias autem diuerſum hunc eſſe à lapide illo, Schiſto denominato, de quo paulò inferius. Iam verò Plinij dictis adijcere, & hoc liceat, nunc temporis pluribus in locis, potiſſimum verò in Hiſpaniæ, & Germaniæ fodinis Hæmatitem in non pauca copia reperiri, qui & ſi colore differat, niger enim, ex Hiſpania, vti ex Germania, ad nos tranſportatur. Quo loci etiam ferruginis inſtar, aut flauus, & crocei coloris, aut ſanguini concreti ſimilis reperitur; haud diſſimile illis, à Sotaco traditis, dices; nihilominus viribus eiſdem ſcatere, experientia edocet, quæ Hæmatiti lapidi friabili, vt cæteris, præferendo colore ſanguinis, ſed ſaturato, denſo, per ſe duro, & æquali, cui nulla ſordes ſit admiſta, à Dioſcoride attribuuntur; & cuius etiam Calceolarivs Glebam ſatis prægrandem habet.

HÆMA-

Digitized by Google

HÆMATITIS non ſpernendam ſpeciem, quinimmò ſuſpiciendam, ſculpta figura refert; non arte ſanè paratam, ſed vt rês foſſilis in proprio domicilio duritie, denſitate, ac pondere grauem, quæ eſt concreta. Huius ſuperficies ferro expolito ſimilis eſt, intus ferrugineo ſcatet colore; à cuius baſi, vt ex Icone apparet, veluti à radice globuli ſatis eminentes pullulant, qui inſtar vuarum compacti, & racematin cohærentes, totum lapidis corpus, animalium cerebella imitans, conſtruunt.

SCHISTI modò naturam, cauſam nominis, & eiuſdem vires perſcrutemur. Lapidem hunc metallicam naturam participare, ex eo, cuiuis & rerum naturalium primitias deguſtanti, innoteſcere poteſt, quod in eiſdem reperiatur metallicis fodinis, vt Hæmatites: ex eadem materia ſit conglutinatus, qua, & hic; in quocumque enim loco Hæmatites, & Schiſtus inueniri ſolent; vt nuperrimè dicebamus, ibidem ſunt ſaxa rubra, & terræ eiuſdem coloris, ita vt non ſecus ac ſuccus ille pinguis, quem Latini bitumen vocant, naturali quadam cognatione cum ſulphure eſt iunctus. pariter hi duo lapides affinitatis vinculo ſunt adeò arctè copulati,

& con-

Digitized by Google

& conſimilis ſubſtantiæ, vt alter alterius naturam ſapiat, colore non diſcrepent, & viribus aut nihil, aut certè parum inuicem differant. Schiſtus attritus, non ſecus ac Hęmatites, ſuccum reddit: coloris & hic eſt ferruginei: ille aſtringit, & exſiccat. Schiſtus, vt ex Dioſcoride, & Galeno habetur, perſimilem vim obtinet, quem optimum iudicat, qui viſcide ſtringere poteſt; ita vt cum viribus certet cum Hæmatite, Lectorem ad ea relegamus, quæ de hoc obſeruauimus. Differunt tamen in quibuſdam, figura non videntur ſimiles. Hæmatites enim ferè ſemper glebæ figura eſt. Schiſtus autem magis variat figurâ; nam aut altera parte; aut vtrinque cuneatur, aut ſtriarum inſtar concreſcit, vel alias ſuſcipit formas. Hæmatites à ſanguine appellationem habere diximus. Schiſtus verò (vt Agricolæ verbis vtamur) nominatur, non quod aut fiſſus ſit, aut omnis facilè findi poſſit, vt non poteſt; ſed quod videatur quodammodo eſſe fiſſus: mutua enim ſuarum partium compoſitione, quæ ligni inſtar rectæ creuerunt, ſimilis eſt Ammoniaco ſali.

Lib. 5. c. *Lib. 9. de ſim pl. med. fac.* *Lib. de ſimp. med.* *lib. 5. de nat. foſs.*

SCHISTVS nonmodo naſcitur, vt ſcribit Dioſcorides, in Iberia Hiſpaniæ, verum & in multis Germaniæ fodinis ferro prædiuitibus. quibus in locis, vt inquit Agricola, *Non rarò inuenitur, qui extrinſecus leuis eſt, & ferri politi inſtar ſplendet; cuiuſmodi eſt Miſenus omnium maximè durus, quin fractus, etiam intrinſecus, ſed minus ſolet nitere. Idem Schiſtus interdum extra non ſplendet, intus iſtar Minij factitij, quod etiam Cinabarim vocant pictores, micat; qualis in Sylua Hercinia naſcitur, atque is etiam in puluerem tritus nitet, non aliter ac ſi argento viuo eſſet oblitus. Hic lapis qui magis inſtar ferri ſplendet, eò durior eſſe ſolet, vt qui in Miſena, & Hercinia Sylua repertus, atque in Miſeno nodi quidam naſcuntur magnitudine nucis Iuglandis, adeò duri, vt in incudes impoſiti, reſpuant ictus, quibus cum politi fuerint, aurifices argentum cui induerunt tenuiſſimas auri bracteas, poliunt, & perpoliunt illas coloratas bracteas, quæ ſubduntur gemmis, vt per eas transluceant.* Hæc ex Agricola. Nodis hiſce haud abſimilem fateberis lapidem illum duriſſi-

Loc. cit. *Loc. cit.*

duriſſimum, cui color inſtar ferri perpoliti nigrior eſt: qui ſub nomine lapidis Hæmatitis diuulgatus, in coticulas formatus, ex Iluâ Inſulâ, vt in metalli ferri natus, nec non ex Compoſtella citerioris Hiſpaniæ regione noſtris hiſce temporibus tranſportatur, quò pariter artifices ad illamet munera obeunda vtuntur, quibus nodi illi Miſeni ex Agricola inſeruiunt: conſtant Coticulæ hæ figura anguloſa, vt Pyrites, ſplendidi colore ferri nigricantis, cohærent racematim, nunc magnitudine nucis, nunc exiliores, nunc veluti ſquamæ piſcium compoſitæ. Plinius, vt nil videatur prætermiſiſſe, quod ad res naturales ſpectet, ex mente Sotaci, Schiſton naſci in Aphrica nigrum refert, & ab extincti carbonis colore vocari Anthracitem, attritum aquarijs cotibus reddere ab ea parte, quæ fuerit ab radice, nigrum colorem, ab altera croci, & ipſum vtilem eſſe oculorum medicamentis. Sed de hoc lapide ſatis. *Lib.36.c.20*

Nunc orationis noſtræ curſus ad lapides illos dirigatur, qui ex ſaxis albis fiunt. Et primum de Morochtho aliquid dicamus. Lapis eſt, vt ſcribit Agricola, qui ex ſaxis albis, & quidem calcarijs, ſimilibusque fit, vt ſubinde & ſi in eo color pauxillum ſubuiridis ſcateat, præcipuè verò albicat, & inſtar gemmæ nitet magis, quàm Galactites, & Melicites lapides ex eadem ſtirpe orti. huius ſubſtantia mollis eſt, quæ facilè liqueſcit, tactu adeò lubricus cernitur, vt perunctus inſtar ſaponis videatur. Varia ab effectibus, quos prodit, eſt ſortitus nomina, quod enim lineæ albæ, vt ex Creta, ex eo ducantur, Leucographida à quibuſdam nominatur: in quem vſum à Mathematicis, Pictoribus, & Sutoribus hodie aſſumitur: vndè & Graphida à nonnullis dicitur, quia vſum calami ſcriptorij præſtet. γραφίν enim ſcribere ſignificat. alij Leucogæam, ideſt terram candidam nuncupant, à voce Græca λευκόν qua album exprimitur, & γῆ terra. Nec deſunt, qui Galaxiam ab effectu nominant, quod ex ſeſe ſuccum emittat lacti in candore ſimilem: γάλα enim lac eſt; ſeu quod colore candido circulum illum cœleſtem, cæteris circulis cœli pulchriorem, & candidiorem imitetur, *Lib.5.de nat. foſs.*

qui

qui incedens per medium cœli, incipiens ab Oriente vſque ad Septentrionem, per Cancrum, & Capricornum procedens iterum ad punctum ſuum, Galaxia, ſiue lacteus circulus dicitur, à notabiliori claritate, qua omnes circulos cœ-
Lib.37.c.10 leſtes præcellit. Plinius Merochtem vocat inter gemmas, quæ porracea lacte ſudat. Miror autem, quomodo grauiſſimus hic auctor Leucographin inter herbas, de quibus to-
Lib.27.c.11 to illo capite, collocarit, inquiens. *Leucographis qualis eſſet, ſcriptum non reperiri: quod eò magis miror, quoniam vtilis proditur ſanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Item cœliacis, trita ex aqua, & appoſita profluuio fœminarum, oculorum quoq; medicamentis, & explendis vlceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.* Quæ ſingulæ facultates morochtho à Dio-
Lib.5.c.109 ſcoride attribuuntur. Si verò diligentius Pliniana verba perpendantur, & ſi aliorum erroneæ opiniones auctoris excuſationem non videantur admittere. non ex ore proprio, hæc fudiſſe dici poteſt, & ſi fuderit, pro herba, lapidem accipere voluiſſe. Galenus de Hæmatite, & Melitite agens,
Lib.9.de ſim pl.med.fac. qui lapides in ſuccum ad cotem attriti ſoluuntur. De Morochtho hæc habet. *Sunt & alij lapides in ſuccum ſolubiles, vt qui in Ægypto naſcitur, quo vtuntur ad ſplendorem linteis conciliandum. eſt autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adſtrictionem, nec morſum, nec abſterſionem præſeferens. Quoniam hoc ipſum duntaxat lapidi huic ineſt, quod deſiccet videlicet. Proinde cerato eum miſcentes, ad cicatricem vlceribus inducendam in mollibus corporibus vſurpant. Sed & ocularibus miſcetur facultatibus, perindè vt modò dicti: at quanto eſt maiore emolliendi vi, quàm prædicti, quod nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tanto etiam moderatior eſt, magiſque dolorem leuat. hunc lapidem quidam Moroxum, nonnulli Leucographida nuncupant.* Hactenus Galenus.

Ex eadem proſapia ſunt Galactites, & Melitites lapides, & ſi colore, & ſapore differant, Morochthus namque ſubuiridi in candido latens conſtat colore: Galactites verò ex Dioſ-
Lib.5.c.107 Lib.de ſimpl medic. coride, & Galeno, vt reipſa etiam dignoſcitur, cinerei eſt coloris, & ſæpe nigri. Sapor huic ineſt dulcis, qui non ita

ita affatim in Morochtho perſentitur. Quæ pariter dulcedo guſtanti ſe ſe offert in Melitite lapide, qui à Melle nomen habet; vel quia mellis ſimilitudinem in colore flauo præſeferat, aut quòd coti attritus ſuccum fundat dulcem, melli æquandum, ex Galeno tamen, Galactite dulciorem. *Loc. cit.* Sicuti & hic ſi teratur ſuccum album ad lactis ſaporem, quia reddit, Galactitis nomen eſt adeptus; ac ſi dicas ex Auicenna Lapis Lacteus, à voce Græca λάγα, quæ Lac eſt, vt in Morochtho dicebamus: vel quod tritus, & cum vino dulci, aut aqua mulſa nutricibus exhibitus, aut ijſdem illigatus, vbera lacte fœcunda reddere dicatur, vt notat Plinius, & Solinus: & ſi crediderim Galactitem Plinianum, quem dicit ex vno colore lactis eſſe, quem aliqui Leucam, & Leucographiam, & Synnephitem appellant. videri proprius accedere ad Morochthum, Leucographim, & Galaxiam Galeni, & Dioſcoridis. Galactitem ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illiniri ſcribit, hîc auctor, oportet autem in aqua tritum pyxide plumbea recondere, propter vim glutinis, quod ei obhæret. Ex quibus verbis colligi poteſt, cum plumbo affinitatem habere: nam, & Ceruſa candida eſt, & dulcis. nec deſunt qui Lethæum nominant, quod præterita mala in obliuionem ducat: etymo ſumpto à Lethe fluuio apud inferos, de quo fabulantur Poëtæ, ſi quis eius latices guſtauerit omnium præteritarum rerum obliuiſci: vndè Lucretianum hoc

Can. 2. cap. 407. *Lib. 37. c. 10* *Mem. c. 13.* *Locis citatis*

Quam iuxta Lethes tacitus perlabitur amnis
Supernis (vt fama eſt) trahens obliuia venis.

Cæterum & Galactitis colorem, ac eiuſdem facultates hiſce carminibus perſtrinxit Marbodeus. *Cap. 30.*

Hunc lapidem cineri ſimilem Galactita dicunt.
Quem mulſa tritum lac multiplicare bibenti,
Si tamen ante cibos fuerit poſt balnea ſumptus,
Hunc ouis ex grauidæ lana traducere filo
Pertuſo, lapidem decet, & circumdare collo
Sic ſe portantis fœcundat vbera lacte,
Dat facilem partum ſimili ratione ligatus

Ad fæmur illius quæ parturiendo laborat.
At ſi mundato circumſpargatur ouili,
Cum ſale mixtus aqua ſolis redeuntis in ortum,
Lacte replentur oues, ſcabieſque fugatur ab illis.
Præterea tantis veteres hunc laudibus ornant,
Vt bona cuncti putent ſolum præſtare gerenti,
Quæ ſimul à reliquis cuncta virtute darentur,
Sed turbat mentem, ſi clauſus in ore liqueſcat.
Hunc mittit Nilus, producit, & hunc Achelous. Solinus mem. cap. 13.
Lactis dat ſuccum tritus, lactiſque ſaporem.

Et vt aliquid etiam de Melititis effectibus habeas, eoſdem huic ineſſe, quibus & Galactites pollet, tradit Dioſcorides: Locis citatis de quo etiam hæc Plinius refert. *Melitites lapis ſuccum remittit dulcem, mellitumque tuſus. & cera mistus eruptionibus pituitæ, maculiſque corporis medetur, & vulnarum doloribus impoſitus velleri.* Vtrique hi lapides, quia caloris aliquid habent in ortu contracti, aliquã vim abſtergendi poſſident, ſed in Melitite maior conſpicitur abſtergendi facultas, quod Loc. cit. plus habeat ex Galeni mente caliditatis, quia dulciorem ex ſe mittat ſuccum. Cum Galactitem idem auctor in caliditate, & frigiditate temperatum ob dulcedinem ponat. An verò Globuli illi inſtar ſtillarum in duritiem lapideam compacti, quos ager noſter Veronenſis quibuſdam in locis producit, & ſi ob flauum colorem, quo ſunt notati, mellei videantur eſſe coloris; cum tamen attriti ne ſcintillam quidem ſucci, nedum ſaporis dulcis, ex ſe fundant, vt experientia comprobauimus. Nec ad tactum lubrici, ſed potius aſperiuſculi ſint, Melitis lapidis nomen meritò mereri poſſint, dijudicent qui rerum naturalium omnimodam cognitionem habere profitentur.

Cvm ex ſaxo calcario; vti parente Gypſum ortum habeat: (multis enim in locis vbi foſſile reperitur, ibidem per ſaxa calcaria eiuſdem venas vagari, cuiuis ad libitum videre eſt) & hoc etiam à probatiſſimis auctoribus habetur: inter quos Lib. 36. c. 24 Plinius cognatam Calci rem eſſe Gypſum ſcribit. necnon incolæ illorum locorum, in quibus huius maximus eſt prouentus,

Digitized by Google

uentus, vſtum molunt, & aquis madefacto calcis vice vtuntur : incongruum haud erit, poſt lapidum illorum tractationem, qui ab eodem ſaxo fiunt, nonnulla de illo annotare, quæ potius rem medicam, quam hiſtoriam reſpiciunt.

Plinius plura huius genera facit. Scribit enim & è lapide coqui, vt in Syria, ac Thurijs, & è terra erui, vt in Cypro, ac Perrhæbis, è ſumma tellure, & Tymphaicum eſt, quo, (vt notat idem auctor) pro Cimolia terra infectores veſtium vtebuntur. Et qui coquitur lapis non diſſimilis alabaſtrite eſſe debet, aut marmoroſo. In Syria duriſſimos ad id eligunt, coquuntque fimo bubulo, vt celerius vrantur: omnium autem optimum fieri compertum eſt è lapide ſpeculari, Squamamvè talem habente. hæc ex Plinio noſtro. modò huius facultates perſcrutemur. *Loc. cit.* *Lib. 35. c. 17*

Dioſcorides vim habere adſtringendi, & obſtruendi, ſanguiniſque expuitiones, ſudoreſque prohibere notat; quia multum lentore præſtet, emplaſticumque ſit. Sed potum ſtrangulitionis modo iugulare ſcribit, quia ſcilicet ſua tenacitate alligat viſcera, & obſtruit venas, citiſſimeque poſt quam madefactum eſt, coit in lapidem. Vnde legitur apud Plinium. C. Proculeium Auguſti Cæſaris familiaritate ſubnixum in maximo ſtomachi dolore, Gypſo poto, conſciuiſſe ſibi mortem. *Lib. 5. c. 92* *Loc. cit.*

Galenus naturæ ſecretorum indagator diligentiſſimus huius vires fœcundiore calamo, vt ſui eſt moris, delineauit, inquiens. *Gypſum & ipſum ad communem omnium terrenorum, lapidoſorumque corporum facultatem, qua deſiccare dicta ſunt, inſuper hoc adiunctum habet, quod eſt facultatis emplaſticæ. Vnitur enim ipſa ad ſe ſe, & cogitur, lapideſcitque macerata, quamobrem ſiccis medicamentis, quæ ad ſanguinis accommodantur eruptionem, vtiliter commiſcetur: nam ipſa per ſe lapidoſa fit coacta, ac congelata. Proinde rigare, diluereque illam excogitaui, tenui alboque oui liquore, quod ad ophtalmias vtile eſt, admiſto, quod in farina triticea eſt pollinis tenuiſſimi, qui in parietibus molarum reſidet. Excipere verò quod ſit maceratum eſt, tenellis* *Lib. 9. de ſim. pl. med. fac. cap proprio.*

leporis pilis, aut qui perinde ſunt molle expedit: & amplius. *Gypſum combuſtum,* (quòd κεκαυμένον vocat) *non æquè emplaſticam vim habet, cæterum tenuiorum eſt partium, & valentius deſſicat* (quòd in vſtione maiorem vim deſſiccandi ſit adeptum) *quin & repercuſſorium eſt, maximè ſi maceretur Oxycrato.* Et libro eidem attributo de ſimplicibus medicaminibus ad Paternianum: hæc referuntur verba. *Gypſum lapidis genus eſt ſimile vitro. Cuius optimum eſt, quod venas habet latas, lucenteſque, & hac ratione paratur: In clibano miſſum, vt calx candidum ſit. Vires habet, quas, & terra Samia, & amplius ſtypticas, & refrigerantes fortiter, vnde illitum fronti, ſanguinis fluxum reſtringit, potatum verò, & dyſentericis, & cœliacis omne profluuium ſiſtit.* Nec non libro
Cap.3. quinto methodi medendi tractans de remedijs illis, quibus venarum, & arteriarum vlcera agglutinari, & fluxus ſanguinis deriuari, & reuelli queat, emplaſtica, vt ſumme proficua, ex Gypſo proponit.

Lib.2.tract.2.cap.284. Auicenna ſimiliter Gypſum lapidem laminoſum, album, tranſparentem eſſe dicit, & Dioſcoridis, ac Galeni dictis inhærendo, natura frigidum, & ſiccum eſſe, operationes, proprietateſq; habere glutinandi, in ipſo vigere ſtypticitatem cum viſcoſitate aſſerit. Ac ob id ad ea conferre, quæ iam præſcripta ſunt: eſſe autem ex venenorum præfocantium genere. Vnde ex aureo ſanè illo libello, quem Petrus A-
Cap.6. ponenſis de venenis, & horum remedijs inſtituit, colligitur. Cui datum fuerit in potu Gypſum, habebit difficultatem anhelitus, & frigiditatem in ſtomacho, & ſtypticitatem ventris, & labia alba, vt mortificata. Et eius cura erit, vt bibat aquam calidam cum butyro, & euomat. Deinde bibat iterum aquam calidam cum melle, & euomat: & poſtea detur ſibi in potu mithridatum ad pondus dragmarum duarum cum optimo vino. Et ſi ſtypticus remanſit, clyſterizetur cum adipe anatis, & vngatur venter cum oleo de Cerua. Et eius Bezoar eſt ſtercus muris tritum, & bibitum, & detur ex eo cum vino dragma vna. Hæc ex præclariſſimo illo Medico, & Philoſopho: quæ ſingula recolere placuit,

cuit, vt præbita occaſione remedia in promptu habeas, ad venenum hoc è corpore humano delendum accommodata.

Galenus Gypſum deuorantibus lixiuium ex ſarmentorum cinere confectum, Thymumvè ex aqua contritum dandum iubet. *Lib. 1. de antidotis cap. 7*

Lapidem illum, qui ſub nomine ſpecularis ab auctoribus diuulgatur, vt affinitate, & conuenientia Gypſo iunctum, huic connectere haud grauabimur: interdum enim, vt notat Agricola, ex ſaxo calcario gignitur, ſed cum pauca aqua permiſto. *Lib. 5. de nat. foſſ.* Et vt hominis induſtria ex lapide ſpeculari vſto facit Gypſum, ita natura interdum contra ex Gypſo ſpecularem lapidem. Qui ſanè nomen hoc eſt adeptus, quod vitri more (ex Iſidoro) tranſluceat, & ſpeculi inſtar *Lib. 16. c. 4* ad reddendam verorum corporum inanem imitationem ſit capax, eſt namque corpus extenſum, vt eadem, qua ſpecula, ratione ſupini, ſimulacra rerum, quæ illi repræſentantur, ſimillima effingere valeat. Hæc tamen proprietas candido, à quauis labe immuni, attribuenda potiſſimum videtur. Cuius ſolius eſt translucere; quod in eius ortu, præ cęteris alijs huius ſpeciei, multò maior humoris aquei copia, quæ perſpicuitatis eſt cauſa, quam materiæ ſit miſta. Vt ob id non deſint, qui autument, lapidem hunc humorem eſſe terræ, Cryſtalli modò condenſari, & in lapidem concreſcere, glacieique nomine inſigniant. Quod verò de candido præcipue dictum eſt, id vnum reſpicit, vt ex Plinio habeas. *Lib. 36. c. 22* Lapides ſpeculares reperiri, qui aut minus tranſlucent, aut obſcuri ſunt, vel qui ex dimidia parte candidi, ex dimidia nigri viſuntur, aut quopiam alio ſucco ſunt infecti. Hi tamen omnes & ſi ſplendeant, non tranſlucent, nec effigiem rerum ad viuum exprimere ſunt apti, vt candidus: Cuius naturam egregiè admodum expreſſit D. Baſilius, inquiens. *Specularij lapidis natura in metallis concreſcens: Eſt autem lapis pellucidus peculiarem, eamque puriſſimam tranſparentiam adeptus, qui ſi iuxta ſuam naturam ſincerus, & abſolutus fuerit repertus, neque putredine aliqua exeſus, neque ſegmenta, ac ſtirias in altum productas habet, ferè aëris* *Hexem. Homil. 3.*

lucidi-

luciditate ſimilis exiſtit. Quoniam verò natura mollis hic eſt, ad differentiam duri, qui in cruſtas facile findi non poteſt, in admodum tenues finditur laminas. Vt non immeritò Plinius tractans de lapidibus ſectilibus, qui ſerra ſecantur ad tegulorum, & imbrium vicem, ſub hac claſſe, & ſpecularem repoſuerit, cum dicat. *Specularis verò (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues cruſtas.* Quo loci etiam Hiſpaniam citeriorem, Cyprum, Cappadociam, Siciliam, Aphricam, & Bononienſem Agrum lapidem hunc dare ſcribit. Et Laminæ illæ ob tranſparentiam, quibuſdam in regionibus, vt in Saxonia, & quamplurimis alijs in locis, in quibus harum maximus eſt prouentus, inſtar vitreorum orbium, vel teſſellarum plumbo iniunctarum, feneſtris inſeruntur, tùm pro aëre excludendo, tùm pro lumine tranſmittendo: & ſi enim imbrium ſint aliquantulum impatientes, ferunt nihilominus Solis ardores, & Hyemis frigora, nec ſeneſcunt, ſi modò iniuria abſit. Quem ſanè morem antequam Vitri vſus innoteſceret, antiquitus etiam fuiſſe obſeruatum, locus ille Galeni libro nono cap. tertio de Anatomica adminiſtratione nos edocet: de conario enim corpore dextrum ventriculum à ſiniſtro determinante agens. Hæc habet. *Eſt autem adeò tenue, vt in clara luce adminiſtras, quemadmodum certè etiam conuenit, ſplendor ipſius pelluceat, ſimiliter lapidibus hiſce ſpecularibus, quos in tenuia ſecantes, feneſtras componunt.* Et Plinius de aluearijs ad propria loca diſponendis tractans. *Multi* (inquit) *ea ex ſpeculari lapide fecêre, vt operantes intus ſpectarent.* Budęus pariter à ſpeculari lapide, ſpecularia dici integumenta ſcribit, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Vnde Iuuenalis.

Loc. cit. — Lib. 21. c. 14 — Satyra 4.

Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.

De quibus etiam Vlpianus in l. Quæſitum, §. Si domus: de fundo inſtructo.

Cæterum & ſi ſcriptum inueniamus, nonnullos eſſe viros, & hos quidem non vulgaris eruditionis, qui lapidem ſpecularem alium faciunt à Selenite, & hunc eſſe Margaritas, quas

Vulgò

Vulgò Perlas vocant. Inhærentes forſan Alberti Magni dictis, qui ex quorumdam ſententia tradit. Selenitem naſci in quodam genere teſtaceo in India, frequentius in Perſide, & in Arabia. Nihilominus quicquid de hac re ſit, ipſi videant. Nobis verò Galeni verbis inhærentibus atteſtari liceat, Selenitem, quem Aphroſelinum vocat, ac ſi dicas Lunæ ſpumam non diuerſum eſſe à lapide ſpeculari: inquit enim. *Aphroſelinum in Ægypto tamtummodo inuenitur: quod ita creatur. Ros cæleſtis poſitus ad Lunæ claritatem, in ſpecie lapidis, quem ſpecularem vocamus, coagulatus ſtringitur. vndè & nomen ſumpſiſſe videtur.* (σελήνη enim Luna eſt, & ἀφρὸς ſpuma) *poteſt autem omnia vitia capitis emendare, & Cephalalgicis, & Epilepticis vtiliter prodeſſe, ob facultatem nimirum exſiccantem ſine morſu.* Quæ lapidi ſpeculari ab eodem Galeno attribuitur. Agens namque de methodo parandorum remediorum, quæ ad maligna vlcera, & ægrè cicatricem admittentia conducunt, hæc habet. *Quin & quod Græcè Diaphanes. Romanis lapis dicitur ſpecularis, ex ijs eſt, quæ leuiter, & ſine morſu exſiccant: qui vſtus vlceribus egrè cicatricem admittentibus, non item malignis, ac rebellibus conducit, quippe minus exſiccat, quam illa requirant.* Nec non in libris de Simplicium Medicamentorum facultatibus, de Lapidibus, ac eorumdem viribus differens, ne verbo quidem labris admoto de Margaritis. Aphroſelinum comitiali morbo correptis valere tradit: vt ex ijs à Galeno præſcriptis luce clarius appareat: Sub eodem parente lapidem Specularem, & Selenitem ſua habuiſſe natalia in terræ viſceribus, nec maris eſſe fœtus. Quod ſi aliqua videtur inter hos eſſe differentia, illa potius ab affectibus, quos prodeunt, pendet, quàm quòd in natalibus longè abſint. Vt enim ſpeculi modò tranſlucet hic lapis, & vitro perſimilis, pro ſpecularibus, & inſpicillis ad occludendas feneſtras, eius vices ſubit, Specularis vocatur. Vt verò ex Dioſcoride, noctu in illo quandam candidam maculam tranſlucere inuenitur, Lunæ imaginem continentem, quæ in hoc lapideo corpore creſcente Luna creſcit, & decre-

Lib. de ſimp. med. ad Paternia.

Lib. 4. de comp. medi. p. g. cap. 1.

Lib. 9. cap. de lapidib.

Lib. 5. c. 116

Lib.1. tract. 2. c.402. decreſcente minuitur. Selenitis nomen eſt adeptus, ac ſi dicas ex Auicenna Lapis Lunaris, ſeu Lunæ ſpuma: quod
Lib.36.c.10 etiam à Plinio, Iſidoro, & Sancto Auguſtino refertur. Hoc
On. lib.16. c.4. idem Solinus in memorabilibus recolit. *In Perſide* (inqui-
Lib.21. de Ciuit. Dei cap. 5. ens) *Selenites reperitur, tranſlucet fulgore candido, continens Lunæ imaginem, quem iuxta curſum Aſtri ipſius, perhibent die-*
Cap. 38. *bus ſingulis vel minui, vel augeri.* Fortaſſe quia. ſicuti omnium ſuperiorum Aſtrorum potentia fruimur,& corporibus hiſce inferioribus, à Luna potiſſimum, vt Planeta inferiore, nobiſq́; viciniore, ſecundum eius motus, & curſus mutationes adueniunt, vt fuſiſſime nobis demonſtrat Galenus.
Libr. 3. de dieb. decr. ita & lapides cœleſtes afflatus ſuſcipiant: quod pariter perbellè hiſce carminibus delineauit Marbodeus.

Cap. 56.

Nec Selneites fas eſt omninò tacere,
Quæ velut herba virens, & Iaſpidis æmula Gemma,
Lunares motus, & menſtrua tempora ſeruat.
Creſcit enim Luna creſcente, minuensq́; minuta
Efficitur, tamquàm cœleſtibus anxia damnis.
Dicitur eſſe potens ad amorem conciliandum:
Languentes etiam Phtyſicos iuuare putatur,
Toto geſtatus creſcentis tempore Lunæ,
Nec minus, & toto per decrementa fluentis,
Effectus miros, & commoda plurima præſtat.
Hanc autem gemmam memorant in Perſide naſci.

Hermolaus ille præſtantiſſimus Vir, non moribus, nec erudi-
Corol. lib. 5. c.1494. tione, ſed ſtirpe, Barbarus, ſuis in Dioſcoridem doctiſſimis ſcholijs, Seleniti nomen Argyrolithi tribuit, cum dicat, *Selenitem lapidem à Chimicis, vt & à Galeno, Aphroſelinum, & Comarim, & à leuitate ponderis Cupholithum, & Argyrolithum quandoque vocitari.* Vt inde pateat artem Chymicam profitentibus, ſub nomine Argyrolithi lapidem illum in vſum
Lib.2. tra.2. cap. 686. venire: qui ab Auicenna, vt ſpecularium lapidum ſpecies Talk vocatur. & qui paſſim per Germaniam, & Italiam
Lib. 5. de nat. foſſ. Digreſſio de Magnete lapide Talci ſpecie. à Vulgo hominum Talcus nuncupatur. Nec non ab Agricola ex mente Diogeniani ſub Magnetis nomine deſcribitur; non lapidis illius, qui ferrum vi innata ad ſe rapit.

Sed qui

Sed qui in colore candido vireſcens pellucet, lapidum, ſpecularium modo, in laminas, ſeu cruſtas, verum tenuiſſimas, & flexibiles ſcinditur; cuius bracteæ ex gleba ſatis ponderoſa, & ſi ſubuiridi, excuſſæ, adeò perbellè argentum in colore imitantur, vt quoſuis etiam in arte metallica conſummatos, decipere valeant, primo intuitu putantes argentum eſſe: ex quo mirandum nec ſit, ſi miſerculi illi homunculi, qui ſe totos Alchimiæ dant, in opere, ſua ſpe fruſtati & ipſi quoque decipiantur: & dum alios capere tentant, fraus in fraudatorem cadat. Dum lapidem hunc non ſine ſtudio, & labore in liquorem ſoluunt, oleum Talci vocantes, huius medio argenteum ſplendorem Æri tribuere confidunt, ac in argenteam materiam tranſmutare illudmet ſperant. Exiſtimantes ſicuti Talci puluis Æri miſtus ipſum dealbat, ita huius liquore poſſe ſui voti compotes fieri. Sed omnia in vanum architectantur: euaneſcunt in cogitationibus ſuis, tempore abutuntur, & diuitiæ non ſine deriſione abſumuntur. Vndè multò melius illis eſſet conſultum, ſi huius liquoris vſum mulieribus illis totum relinquerent, quæ arti comeſticæ, ſeu decoratoriæ deditæ, pro alliciendis ad eorumdem gratiam hominibus, non ſine infamię nota liquore hoc faciem dealbant, ac nitidam reddere ſtudent; ſed omnia hæc, vt ridicula ommiſſa faciamus. Et quò exactius huius lapidis natura tibi innoteſcat. habeas. perennitatem, non ſecus ac Amiantum, igni impoſitum, ſeruare, cum nec fundatur, neque comburatur, nec quicquam de eius colore deperdat. Ideò ex eiuſdem aliquot cruſtis filo ferreo coniunctis, vt ex Amianto, non deſunt, qui Thryallides perpetuas parant. Vt hac ratione, ſi dixeris, eſſe poſſe Argyrodamantem ab antiquis vocatum, quaſi argentum indomitum, cum in igne perſeueret inuictus, non erit forte ab ſe. Auicenna naturâ frigidum in primo gradu, ſiccum in ſecundo ſtatuit, ſtipticum eſſe, ſanguinem retinere, apoſtemata mamillarum, & teſticulorum, & quæ poſt aures, & in partibus laxis fiunt, perhibere affirmat. dari cum aqua plantaginis ad ſputum ſanguinis, ad fluxum Tem. ut.

menſtruorum immoderatum, & hæmoroidarum, infundíque dyſſentericis notat. Sed periculoſum eſſe dicit, ſi interius aſſumatur, quia eius laminæ hærent infixæ ventriculo, faucibus, & gulæ: & ob id maxima eſt opus induſtria, vt ſoluatur, & percoletur, ac propinetur cum aqua graminis.

Lapidibus hiſce, ſeu mauis glebis (vtrumque enim rectè dici poteſt) quæ in laminas, cruſtasvè ſcindi ſunt aptæ, nomina propria ab auctoribus vſurpata aptare placuit, cauſam nominis, ne quid deficere videatur, expoſuimus, & quas vires in operatione habeant, explicauimus. Sciendum verò & hoc eſt; & ſi varia, ob diuerſos effectus, quos producunt, cum non vno inſeruiant vſui huiuſmodi lapides, ſint ſortiti nomina: attamen ſinguli omnes ab vno, & eodem parente, gypſeæ naturæ participe, ortum trahunt. non immunes materiæ metallicæ ſunt: & ſub Talci nomine includi poſſunt. Quod ſi rerum naturalium ſtudioſus horum lapidum diſtinctam ſeriem in figura, in coloribus, in flexibilitate inquirere appetit. CALCEOLARIVM adeat: ibi Talcos ſpeculares cruſtaceos, magis, & minus in laminibus flexibiles attendet: nec non ob diuerſam euaporationem à materia metallica in ortu ſuſceptam, argenteos, virides, & glaucos contemplari dabitur: vt & admirari non definet quaſdam Talci ſpecies; in quibus Auri, & Argenti ſcintillæ, Granati gemmæ, granis Mali Punici, ſed nigrioris aſpectus, ſimiles effloreſcunt.

Prænarratis Lapidibus, vt affinitati coniunctus, ac eiſdem in ſubſtantia haud abſimilis, non longè abeſt Lapis ille, origine, & fama celebris, qui inter foſſilia, non ex diſſimilium partium compoſitione coagmentata, ſed quæ ex ſingulis partibus conſtant, enumerandus venit. Amiantus nimirum: cum enim ex ſui generis ſucco fiat, vnaquæque Amianti pars eſt Amiantus, ſicut vnaquæque auri pars eſt aurum: quod idem de Rubrica, & Alumine in ſuperioribus ſignificauimus. Lapis eſt Sciſſilis, Alumini Schiſto ſimilis, ex cinereo albicans, cui aliquid aluminoſi ſaporis ineſſe videtur:

tur:

tur: totum eius corpus inſtar ligni fibroſum eſt, & veluti ex lineis contiguis compoſitum cernitur. Nec non capillamentis lanuginem quamdam experimentibus ſcatet: in quæ attritione ſoluitur. Sic nuncupatum tradunt Plinius, Iſidorus, & Agricola: quod non ſecus ac Adamas innata vi ignem contemnit: ita & ille nihil ab eo patiatur, nihilque de propria natura deperdens, etiāſi ſordibus in ignem proijciatur depoſitis terreis particulis, maculisvè nitidus, & ſplendens extrahatur. Quod etiam D. Baſilius elegantiſſimis verbis expreſſit. Inquiens. *Eſt quædam corporis natura, quam Amiantum vocant, inconſumptibilis igne, quandoquidem in flamma poſita, in prunas redigi videtur, exempta autem ab igne, velut aqua illuſtrata durior euadit.* Cuius rei cauſam, non deſunt ex rerum naturalium perſcrutatoribus, qui humori in terræ viſceribus exiſtenti pro lapide hoc ſtruendo, ſua actiuitate calore ignis fortiori, attribuant, cuius medio fit, ne ab igne abſumi permittatur. Vel vt alij. Quod ex lapide illo, quem tradit Plinius, & Iſidorus in Arcadiæ montibus naſci, Asbeſto nempè ferrei coloris, qui ex Solino. Sic ardet vt ſemel accenſus extingui non poſſit, ortum ducat, ἄσβεστος enim Græcis inextinguibilis eſt. Ab re tamen non exiſtimamus aliquid etiam ex proprio penu depromere. Siquidem quoad vocis ethymologiam attinet. ab (α) priuatiua particula, & à verbo μιαίνω, cuius futurum eſt μιανῶ fit Ἀμίαντος: quæ vox impollutum, incontaminatum, defœcatum, immaculatumque ſignificat. Hinc Amiantus ex eo nomen traxit, quoniam, vt mox dicebamus, igni impollutus reſiſtat. Vndè & ab ijſdem Græcis Linum Asbeſtinum vocatur, & à Plinio Linum viuum. Linum ſanè: eſt etenim lapis hic νηματῶδες, id eſt netilis, aptusque duci, inſtar lanæ, linivè pro conficiendis telis, vel Chiromactris, ideſt mantilibus. Ex his autem fiebant potiſſimum ſacculi, quibus Regum corpora vrebantur, ſeruabanturque cineres. Viuum verò ab effectu, & ſi enim in ignem proijciatur, & accendatur, agantque flammæ, nihilominus nulla amiſſa parte, nihil de propria ſubſtantia deperdens, vege-

Lib. 36. c. 19
Orig. lib. 16. cap. 4.
Lib. 4. de ort. & cau. ſub.
Hom. 30. de Ieiunio
Lib. 37. c. 10
Loc. cit.
Cap. 12.
Lib. 19. c. 1

tari adhuc videtur. Vt non immeritò pro enchomio huius lapidi dici liceat. Victricem illam omnium vim ignium aliquid tandem nactam eſſe, in quod nullum ius, nullum prædominium habeat. *Inuentum iam etiam* (refert conterraneus noſter) *eſt Linum, quod ignibus non abſumitur, viuum id vocant, ardenteſque in focis conuiuiorum, ex eo vidimus Mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quàm poſſunt aquis. Regum indè funebres tunicæ corporis fauillam à reliquo ſeparant cinere, naſcitur in deſertis, aduſtiſque Sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes, aſſueuitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. vocaturque à Græcis Asbeſtinum ex argumento naturæ.* Hæc Plinius ex mente Anexilai. Illud fortaſſe Lini genus cenſebitur, de quo legere eſt apud Hieroclem. Brachmanos illos Philoſophos, ab Indis in magno pretio habitos, & diuinis propè laudibus celebratos, ſibi veſtes confeciſſe, vt diuinitatis ſpecimen de ſe relinquerent. Horum placita, vt ex Strabone, Apuleio, & Philoſtrato in vita Apollonij habetur. erant. Vitam præſentem putandam eſſe, quaſi quemdam viuidum hominum conceptum, mortem verò natiuitatem ad veram illam, & felicem vitam ijs, qui rectè philoſophati ſunt. Idcircò eos multa exercitatione vti, ad mortis præparationem. Item mundum habere tempus iniciale, tendereque in interitum, eſſe quoque globatum forma, Deumque vniuerſorum Opificem, moderatoremque per cuncta meare. Mundi exordium eſſe ab humectationis elemento principe, & præter quattuor elementa, quintam quandam naturam eſſe, ex qua Cœlum, Aſtraq; conſtent. Qui plura de horum philoſophorum placitis, viuendi norma, & moribus habere cupit legat Strabonem, apud quem etiam illud idem legitur, quod ex Plinio de incombuſtibili illo lino enarrauimus. Non Cyprium, non Indum, ſed Creticum appellans. Traditque petram eſſe, quæ attrita, capillamentis tantum remanentibus, excuſſa terrea materia, pectinibus aptari, contextamq; telam indè peroptimè confici, eam autẽ igne non vri, ſed ſordidam in ignem emundari.

Loc. cit. *Geograph. li. 15.* *Lib. 2. floridarum.* *Lib. 1. cap. 1 & 13. & Lib. 3. cap. 4* *Loc. cit.*

Præter

Præter à Plinio, & Strabone relata, ex ijſdem quoque capillamentis Elychnia ſumma arte, & induſtria conficiebantur, quæ in lucernis poſita, inconſumptibilia erant. & vt antiquos auctores de hac re tractantes, omittamus. Vti etiam quicquid ab Iſidoro refertur de Candelabro illo in Templo Veneris ſubdio ſtatuto, in quo lucerna ardebat, adeò vt nulla tempeſtas, nullus imber illud lumen extingueret: veritati relinquamus. Et quod à Solino narratur, taceamus. In Britannia ſcilicet, in Mineruæ æde perpetuos ignes nunquam caleſcere in fauillas. Sed vbi ignis tabuit, verti conſueuiſſe in globos ſaxeos. Scribit Damaſus in Syluestro Papa: à Conſtantino Magno ex Amianto Elychnia confici ſtatutum fuiſſe, ac in Baptiſterio ſuo Romæ locaſſe, vt ſemper ardentes nunquam abſumerentur. *Locis citatis* *Cap.31.*

Necnon Ludouicus Viues Scholio ad D. Auguſtini librum vigeſimum primum de Ciuitate Dei teſtatur ſe cum Petro Garzia condiſcipulo, Elychnia permulta Pariſijs vidiſſe, quæ lucernis ardentibus nunquam abſumerentur. Et Mantile Louanij medio conuiuij igni datum, redditumque Domino maculis ſplendidius, quàm poſſet aquis, & Smigmatis quibuſdam. Quo etiam loci notat erutum fuiſſe ſepulcrum memoria patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi, vt ex inſcriptione apparebat, ſupra milleſimum, & quingenteſimum annum; eaque tota ex templo, vt contrectari cœpta eſt, inter admotas manus friata in tenuiſſimum abijt puluerem, cuius rei vel magicæ artis ratio erat, vt Sancto Auguſtino placuit, vt ex Asbeſto lapide, qui, & ſi nunquam abſumatur in eo ignis, ipſe tamen tanto temporum tractu atteri adeò poteſt, vt intactus quidem perſeueret, at friatus in ſuum puluerem abeat. Sed quo progreditur oratio hæc noſtra? non ne huiuſmodi Elychnia videre eſt in ædibus Calceolariis: quæ ab Illuſtriſſimo Daniele Barbaro Patriarcha Aquileienſe, dum humaniſſime fuiſſet domi exceptus, Calceolario Seniori vnà cum plurimis alijs rebus exoticis, ſummum erga illum beneuolentiæ monumentum, dono dedit? Tanta igitur cum ſit lini asbeſtini dignitas, *Cap.6.* *Loc. cit.*

& præ-

Lib.5.anim. cap.19.
Lib.10.c.67
Lib.21. de Ciuit. Dei cap.4.
Lib.2.c.31

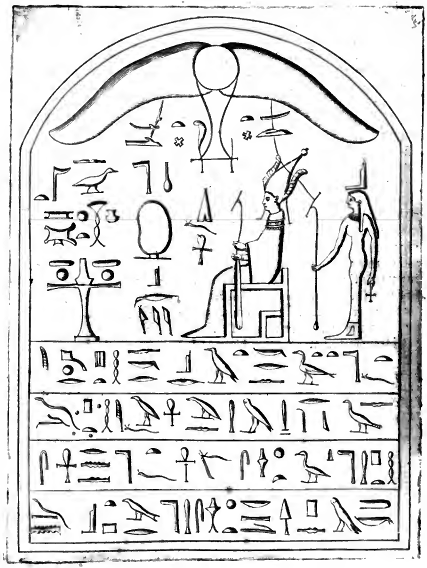
& præſtantia, non immeritò Marcus Polus Venetus in ſuo itinerario Salamandram hoc vocauit. Sicuti namque animal hoc frigidiſſimum, Lacerti figura, ex Ariſtotele, Plinio, & Sancto Auguſtino, per ignem inambulans eum extinguit, nec ipſum vritur, nec extinguitur. Et quod ex Æliano maiorem parit admirationem, non modò contra ignem ire audet, illum etiam extinguit, ſed nec accendatur, etiam contra fabrorum follium inflacionem reluctatur. Pari ratione Amiantus quòd igni reſiſtat, incombuſtibiliſque ſit, ethymologicè Salamandra vocari poteſt. Quòd tamen de hoc animali refertur, illud omne, vt quid vanum, & fabuloſum ſtatuere videtur Dioſcorides. Nec non Galenus Salamandram ad certum vſque terminum ab igne nihil pati ſcribit: vri autem ſi longiore ſpatio igni ſit admota. quòd ſi vera ſunt, quæ ab Ariſtotele, & alijs de hoc animante traduntur, id vnum ſummo frigiditatis gradui ignem ſuperanti, quo animal hoc eſt à natura conſtitutum, cum imbribus gignatur, opacis, vliginoſiſque locis delectetur, attribui debet. Sed quid? quomodo ignem extinguere valet Salamandra, non vratur ipſa, Solem tamen, cuius lumine, & calore omnia vegetantur, non patiatur, quin ſerenitate moritur? Rurſus ad rem noſtram. Præter Amianto attributa nomina. Boſtrychetes quoque eſt Zoroaſtris, quòd plexis mulierum crinibus ſit ſimilis. à voce Græca Βοστρύχος, quæ Cæſariem in modum comæ muliebris ſignificat. Et cum ad Caryſtum Oppidum effoderetur; Caryſtium à Pauſania dicitur. Quia verò ſimilitudinem cum Alumine ſciſſile habet: cum & attritione ſoluatur in tenuia fila, inſtar plumæ caneſcentia, & pro illo vſurpatum ſit. à Quadrigario alumen ſciſſile vocatur.

Lib.2.c.36
Lib.3. de tẽp.cap.4.

Cæterum vt aliquid etiam ex hoc lapide allegoricè eruatur. Protectio diuina optimè explicari poteſt ſimilitudine illa, quam D. Athanaſius ducit ex Amianto. Ex quo, (vt iam eſt diſcuſſum) adhuc lento telæ confectæ, ſi in ignem conijciantur, non comburuntur: huius generis tunicam, & tegumentum ſe fore Deus pollicetur ijs, qui pro eius nomi-

Lib.de Incarnat. Verbi.

ne in ignem tribulationum coniecti fuerint, vt nimirum ab eo lædi non poſſint. Legitur enim Iſaiæ 43. cum ambulaueris in igne, non comburreris, & flammæ non ardebunt in te; quia ego Dominus Deus tuus Sanctus in Iſraël. Et vt innumera Sanctorum Martyrum exempla breuitati ſtudens non proponam. Beatiſſimi Georgij Martyris exemplo contentus erit, qui ſub Dei vexillo piè, & non fucata animi conſcientia, vitã agere appetit. Ex hoc enim quanti valeat perſequtiones, & tribulationes ſtrenuè tolerare, illi patebit; innoteſcet etiam, illas res, quæ peculiari aliquo miraculo à Deo ſunt dotatæ, Sanctis ipſis, & diligentibus ex corde Deum, obſequium præſtare. Tradit namque Metaphraſtes in Enchomio huius glorioſiſſimi Martyris: cum ab impijſſimis perſecutoribus ad ignis ſupplicium eſſet damnatus, verentes ne Chriſtiani nominis virtus, fauente diuina aura, igni extinguendo miraculo eſſet. Asbeſto lapide Sanctum ipſum obruerunt, confidentes ob peculiarem innatam illius virtutem, extingui non poſſe eius ignem. Sed non ita primum igni fuit obiectus, vt ſtatim (mirabilis Deus in Sanctis ſuis) idem ignis fuerit extinctus, adeò vt, nedum crines ipſi ab igne fuerint læſi, ſed omninò intacti remanſerint. *Apud Lipomanum Tom. 7. 23. Apri.*

Digitized by Google

Anteqvam autem in Lapidibus recenſendis, vlterius progrediamur, vt oblectamenti aliquid, ex rerum varietate, quod vt plurimum hauriri ſolet, legentium animis offeratur, placuit præmiſſam tabellam Lectori exhibere, quam ex marmore illo duriſſimo fabrefactam ſciat, quod apud Ægyptios Baſaltes eſt; ex foſſilium genere, quæ aliorum imitantur colorem: Eſt namque in colore ferri æmulum, vt à ferreo colore nomen illi ſit impoſitum, & à duritie: non enim abſque difficultate ferro contrectari, & vix incidi poteſt. Hæc, vt purum antiquitatis inſigne monumentum, literis illis à parentibus veluti per traditionem quamdam acceptis, & quas ſacras vocabant, referta conſpicitur, quibus Hierogramates illi Ægyptij Sacerdotes, qui pariter de futuris vaticinia conſpiciebant, figuris volucrum, ferarum, reliquiſque huiuſmodi corporibus, & ſignis ſenſus mentis effingebant: vt præ cæteris legere eſt apud Cornelium Tacitum: qui de literarum inuentoribus differens, hæc habet. *Lib. 10. in Auguſto* *Primi per figuras animalium Ægyptij ſenſus mentis effinxerunt, & antiquiſſima monumenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur, & literarum ſemet inuentores item perhibent.* Huius porrò Tabellę interprætationem doctè, ac eleganter ingenuo ſanè actus candore, & beneuolentia ſuppeditauit Lavrentivs Pignorivs Patauinus, Vir non tàm pietate, & moribus, quàm eruditione clariſſimus, & pęnitiſſima rerum antiquarum notitia apprimè ſuſpiciendus, literis ad Andream Chioccvm Philoſophum, & Medicum Veronenſem præſtantiſſimum, variaque eruditione conſpicuum, in hunc modum ſcriptis.

ANDREAE CHIOCCO MED. CL. VIRO

LAVRENTIVS PIGNORIVS Salutem.

QVÆRIS ex me, Vir Cl., quid contineat antiqua lapidea tabella, quæ iſthic in Muſæo CALCEOLARIANO adſeruatur, cuiuſque tu ad me exemplum miſiſti, Illa profectò Ægyptij cuiuſdam ſcalptoris figmentum, eſt, vt quæ & litteras exprimentes rationes myſteriorum illius Gentis proferat, atque ipſa adeò Sacra (vt ipſi vocabant) ſimulachra nobis exhibeat. Litteræ ſunt illæ, tum quæ quattuor inferioribus ſpacijs tabellæ ipſius continentur, tum quæ in ſuperiori area intermicant, mirabiles planè, & ipſamet ignoratione ſatis commendatæ; Auiculæ enim, ſecuriculæ, globuli, flagella, Dracunculi, & alia non pauca, ipſa quidem per ſe in oculos nobis incurrunt, at quem indè ſenſum nos elicere valeamus, nemo adhuc eſt, qui ſciat; Ammianus certè Marcellinus lib. xvij. hiſtoriarum ex Hermapione, vt vt præiuerit explicatione aliquot verſuum vnius ex obeliſcis, ſæculo huic noſtro ſolerti ſatis, & erudito, nemo tamen ad ſolidam huius diſquiſitionis gloriam adſpirare (quod ego quidem ſciam) auſus eſt. Ad ſimulachra quod attinet, dixi ego ſatis aliàs, cum explicarem imagines miras Menſæ Iſiacæ, quæ fuit incomparabilis Viri P.Bembi Cardinalis; at in tui gratiam etiam nunc è magna ſatis meſſe colligam deciduum aliquod ſpicum, quod tu pro tua humanitate, & pro ea, qua me proſequeris beneuolentia, forſan recondes in horreum politiſſimæ tuæ Bibliothecæ. Porrò hoc agamus. Ægyptij ſanè, vt contigerunt illis Cœli Vis, & Nili ingenium planè à reliquis terrarum tractibus diſcrepantia, ità in pleriſque omnibus (inquit Herodotus) à cæteris mortalibus, ſeſe abiunxerunt. Hoc in Sacris liquidò planè compertum eſt, nihil enim ita abſo-

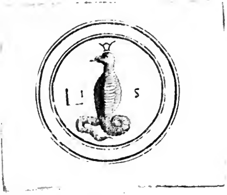
num

num in fingendo vſpiam fuit, quod non æquarent, vel etiã exſuperarent moſtroſæ imagines, quibus ex Antiquitate reliquis pepercit Tempus edax rerum. Nota ſunt ex carmine Virgiliano, Omnigenum Deûm monſtra. Et Gildas ſapiens, vt Patriæ ſuæ Idolomaniam exagitaret, nihil potuit excogitare, quod ad illam exprimendam pertingeret, præter Ægyptiaca deliramenta; Inquit enim; Igitur omittens priſcos illos, communeſque cum omnibus gentibus errores, quibus antè aduentum Chriſti in carne, omne hominum genus obligabatur adſtrictum, nec enumerans Patriæ portenta, ipſa diabolica penè numero Ægyptiaca vincentia, quorum nonnulla lineamentis adhuc deformibus intrà, vel extrà deſerta Mænia ſolito more rigentia, toruis vultibus intuemur. hæc ille. Georgius etiam Piſides huc reſpectans totum ſalum horrendæ impietatis Ægyptios perbibiſſe, abundè teſtatus eſt. Abſidem Tabellæ complectuntur ferè totam Alæ Accipitris, quas fortè in rotundo illo patore interſtinguit Stella Sothis, vt non ſemel in Menſa Iſiaca, ambientibus, & dependentibus anguibus binis. Fuit autem Sothis Stella, quam Canis aſtrum græci vocant (inquit Porphyrius) creditaque eſt Ægyptijs ἀρχὴ ἔτους, eademque initium apud ipſos mundanæ geneſeos. Accipiter verò Dei, & Solis ſymbolum eſt, tradente Clemente Alexandrino lib. v. ſtrom. Πυρώδης γὰρ, καὶ ἀναιρετικός: Angues & ipſos diuinitatis aliqua portione reſperſos arbitrata eſt Antiquitas: & nos olim ad faſtidium oſtendimus: nota ſunt illa Perſij Satyra prima.

Pinge duos angues: Pueri, Sacer eſt locus, extrà Meijte.

Et Ægyptij ipſi adeò magnifecerunt hanc notam impietatis, vt & Nummos principales hac imagine conſignarent. Eſt apud me æreus M. Antonini.

Digitized by Google

Quòd ſi Stella in illo veluti Diſco non comparet, ſed nuda tantum planities, dicemus eſſe plenam illam rotunditatem, quam in modum ſpeculi, vel augmentum Lunæ ſuper Iſidis frontem Appuleius lib. 11. adnotauit. Reliquæ ſunt Icones Sacræ, quorum altera ſedens, Oſiridis videtur, ſtans altera Iſidis. Oſiris fuit Rex apud Ægyptios, Iſis Regina, vt ſcribit Iulius Firmicus, & antè Firmicum Diodorus, quos præterea myſticis rationibus & Solem, & Fruges, & Lunam, & Terram eſſe voluerunt. Horum cultus totam Ægyptum, regiones finitimas, & vniuerſum ferè Orbem incredibili ſuperſtitione peruaſerat. Oſiridi caput tegit Perſeæ arboris Pomum (vt ego quidem exiſtimo) ea ſpecie conformatum, illisque parergis exornatum, quæ in Menſa Iſiaca prima Sectione occurrunt ſpectantibus. E' mento quod propendet diximus alibi videri Serpentis caudam, neque ſanè pęnitet coniecturæ, quam tamen quî firmem non habeo, adeò tenebræ cimmerijs craſſiores hæc deliria obrepſerunt. Vnica eſt apud me Gemma ſignatoria, vetus illa ſanè, quæ ad hæc alludit. Eſt autem Sarda.

Sceptrum

Sceptrum Sacrum apprehendit ambabus manibus Oſiris, vt & dextrà Iſis, quæ ponè ſequitur, ornabatur autem Sceptrum Vpupæ capite, vt docet Horapollon lib. 1. Ὅθεν καὶ τῶν θείων σκήπτρων κουφὰ προτίμημά ἐστι; id quare fieret, latè nos in Commentario Menſæ, quam diximus. Sella planè Ægyptiaca eſt, tota ſolida, illis conformata, quas nobis exhibent huius generis antiqua monumenta. Iſis eminente mamma, & ea quidem vnica, niſi nos Pictor fefellerit, pedibus pęnè concretis, ſiniſtræ manus digitulo inſertam Crucem anſatam geſtat. Et huiuſmodi Crucis ſpecimen, & nos olim ex antiqui lapidis cælatura deprompſimus, & Io. Georgius Hervvareus, in figuris obeliſcorum, qui Romæ extant, repræſentandum curauit. Et anſam eiuſdem Crucis fruſtrà abrumpere conatus eſt. I. Lipſius Vir Cl. Caput Iſidis ornat Sacer Tutulus, non integer tamen, ſed detritus, vi (vt videtur) & iniuria vetuſtatis. Mamma eminens, ſi Iſis nihil aliud eſt, quam Terra, vt placet Macrobio, id ſignificat, ſufficere eam cunctis animantibus victum. Pedes eiuſdem, quos Pictor non ſatis videtur aſſecutus, illuſtrantur hiſce verbis Heliodori lib. iij. Æthiopicorum, Τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν Αἰγύπτιοι τὼ πόδε ζευγνύντες, καὶ ὥσπερ ἑνοῦντες ἱστᾶσιν; qui hæc etiam confirmat Homericis verſibus.

Et hæc

Et hæc ſunt V.Cl., quæ ſuppeditauerunt tenues copiolæ Bibliothecæ noſtræ, & id quidem pauculis horis propè furtiuis. Ego maiora, & quæ te minùs dedecerent, maluiſſem; at tu qualiacunque æqui, boniq́ue conſules, vti ab amico profecta, qui hanc ſcriptiunculam apud ſeram poſteritatem cupit extare veluti Teſſeram mutuæ inter nos, & perennis caritatis.

Vale, & Excellentiſſimum CERVTVM præclarum, & optimum Muſæi CALCEOLARIANI Deſcriptorem, atq́ue Interpretem meis verbis plurimum ſaluere iubeas.

Patauij, Dominica Paſſionis, Nonis April. M D C XX.

Hactenus Pignorius: à quo etiam, palma cæteris prærepta, vetuſtiſſima illa Tabula ænea Sacris Ægyptiorum ſimulacris cœlata, olim Petri Bembi Cardinalis, Viri ſpectatiſſimi, nuncque temporis FERDINANDI GONSAGAE Literatorum Principum Anteſignani deliciæ, quàm doctiſſimè explicata, circumfertur.

Quemadmodum autem à lapidibus exorſi ſumus, ita in eoſdem deſinamus. Et ne opima illa lapidum meſſis inter parietes Calceolarios collecta, ac in ſuas claſſes eleganter diſtributa, rerum naturalium ſtudioſis occultetur, lapides illos primum perſcrutabimur, qui in commiſſuris marmorum, & ſaxorum fiunt. Ab illo initium ſumentes, cui Patria nomen conſtituit. Quòd enim in Iudæa Syriæ Regione, quam Ptolemęus Paleſtinam Syriæ vocat, vberrima copia naſci conſueuerit. Lapis Iudaicus à Dioſcoride, & ab Aëtio Amideno Syriacus nominatur. Quoniam verò in varias figuras, & formas, eſt à natura compactus, diuerſa quoque eſt ſortitus nomina: qui enim Glandis, Balaniue Græcorum, figura ex hac ſtirpe eſt, quo nomine fructus Palmæ appellatur, Phœnicites ex ſimilitudine à Plinio dicitur φοίνιξ enim Græcis Palma eſt. Qui verò Nuclei Oliuæ magnitudine, & figura non eſt diſſimilis: Pyrenes à quibuſdam nuncupatur: tùm quia ab obtuſiore huius lapidis

Coſmograph lib.4.

Lib.5.c.112

Lib.37.c.10

parte,

parte, vt à principio quodam, à quo naſci ille videtur, eminentes lineæ, veluti ſtriæ inter ſe æquales in acutiorem terminant punctum, vt Pyramidalem figuram exprimat, tùm quòd figura cum ſit ſatis oblonga, & acuminata, montibus illis Pyreneis, quibus celſa nimboſi verticis eſt arx. vt Syluio placet: aſſimilari poſſit: lapidem hunc, quoniam comminuat Calculos, & moueat vrinam, facilèque fluere videatur, Eurreum dici à Plinio ex his verbis patet. *Lib. 3.*
Eurreos nucleo Oliuæ ſimilis eſt, ſtriata concharum modo, non adeo candida. Vti & Tecolithum nuncupat, nucleo Oliuæ ſimilem faciens, & lingentium calculos frangere, pellereque aſſerit: à verbo Græco τήκω, quod eſt liquo, liquefacio, conſumo, attenuo, & in tabem reſoluo: & λίθος: lapis fit τηκόλιθος latinè Tecolithus, non autem Ticolithus, ideſt lapidem liquefaciens, & in renibus atterens. Quo nomine etiam, & à ſimili effectu, lapides illos, qui in ſpongijs naſcuntur, à quibuſdam nominari tradit Plinius: & Paulus Ægineta ſpongiam lapidem, & lapidem Iudaicum, & ſi iurè diuerſa faciat, vtrique tamen vim tribuit θρυπτικὴν τῶν ἐν νεφροῖς λίθων. Hoc eſt comminutiuam (vt ita dicam) in renibus lapidum. Nec deſunt, qui Cyſteolithum vocent, ideſt veſicæ lapidem, quòd calculos eius comminuere crederetur. Sed Galenus id negat: in ſolis renum calculis comminuendis efficacem faciens, vt inferius annotabitur. Ex hoc pariter lapidum genere, præter iam dictos reperiuntur apud Calceolarium, & qui penè ſpecie ſubrotundæ Oliuæ arboris fructum. imitantur (hos Paleſtinæ incolæ Oliuas lapideas vocant, & frequentiores, communioresque pharmacopolis ſunt) & qui etiam columnæ figuram longitudine, & rotunditate repreſentant. Singuli tamen hi lapides & ſi figura, ac forma ſint diuerſi, nihilominus, vt notat Agricola, ſi ab omni terrarum contagione puri fuerint, extrinſecus æquè, ac intus ſunt non nihil candidi; ſed fracti, inſtar tabulæ politę ſunt lęues, & tamquàm marmor ſplendent: attriti ſaporem nullum ſpirant: cùm autem tàm pulcherrima in hoc lapidum genere configuratio non ſine contemplatione

Loc. cit.

Lib. 36. c. 19

Lib. 5. de nat. foſſ.

prete-

prætereunda ſit; ſciendum, foſſilium generi varias figuras, & formas, diuerſimode materia, & exhalatione in longitudine, rotunditate, aut quauis alia figura feruente, & diſcurrente, dediſſe naturam. Hinc videmus Thyitem lapidem: globi inſtar rotundi è terræ ſinu pullulare. Callaim, & Aſtroitem dimidiati globi figura eſſe. Beryllos, & Syenites Cylindri modo teretes eſſe. Cryſtallum ſexangula figura ſplendere. Specularem, & Magnetem lapides planos eſſe. Aëtitem intus conuexam habere figuram. Bucardiam cordis Bubuli. Phacitem lentis. Stelechitem Trunci arboris. Enorchim teſtium exprimere. Et ſic de quamplurimis alijs, quorum nomenclatura ſuo loco exponetur. Vt inde mirum videri non debeat, cum lapis Iudaicus ex eorum foſſilium genere ſit, quæ ex marmorum, ſaxorumvè veluti medulla concreta fiunt. (ex eo namque quod ex marmore, aut ſaxo aqua madefacto ſtillat, & ſubſidet, lapis hic in eorum commiſſuris concreſcit, & reperitur.) nec non ex vertebris inuicem commiſſis compoſitus ſpectetur, ſi diuerſimode diſcurrente materia, diuerſæ quoque in formando hoc lapide imprimantur formæ. Nec credendum videtur, vt quidam exiſtimarunt, formas in hoc lapide exiſtentes, caſu fieri, & eſſe veluti medullam concretam alicuius Conchilij, aut arboris fructum, materia lapideſcente in eum locum corriuata. Quid enim dicent ad lapidem illum Iudaicum columnæ effigiem exprimentem? fortaſſe columnam eo loci fuiſſe tranſmiſſam? contra leges naturæ hoc dictum crediderim: qui etiam in magnitudine paruus, vt plurimum, conſpicitur: quoniam cum parum de marmoribus, aut ſaxis abradat aqua, pauca poteſt ſuppeditari materia, lapide ſtruendo diſpoſita.

Lib.5.c.112 Dioſcorides lapidem hunc glandis effigie candidum, ſcita admodum configuratione, lineis æqualiter inter ſe diſtantibus, quaſi induſtria detornatis eſſe ſcribit; ſolutum nullam qualitatem manifeſtam guſtui repræſentare tradit. In potu exhibitum, difficultati vrinæ auxiliari, & calculos in
Cap.8. veſica comminuere, notat. Galenus verò, & ſi libro de

rerum

rerum affectus dignotione, & medicatione, de remedijs illis agens, quæ lapidem frangunt, lapidem Iudaicum potenter lapidem diuidere tàm in renibus, quàm in veſica, ſcribat; conſulens, ſi calculus in renibus fixus ſit, maſculo vtendum; ſin in veſica hæreat, & ob magnitudinem excerni haud poſſit, fœmineo, attamen ad calculos renum potius, quàm veſicæ conferre, hiſce verbis expreſsè ſignificauit. *Eſt & alius lapis. viribus valentioribus, in Paleſtina Syriæ proueniens, colore candido, ſpecie concinna.* (vocabulum hoc ad Eureos Plinij videtur accedere) *Lineas habens, ceu torno ductas, appellant eum à loco, in quo naſci conſueuit, Iudaicum: vtunturque ad veſicæ lapides, in cote ſoluentes, & ex aqua calida tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti ſumus, proficit nihil, quod ad lapides veſicæ pertinet; verum ad eos, qui in renibus hærent, efficax eſt.* Hoc idem afferit libro ſecretorum, quo loci medicamen ad petram proponit, inquiens. *Quod autem dicunt omnes homines de lapide Iudaico, iam expertus ſum, & non inueni in lapide veſicæ operationem: verum ipſe in lapide renum eſt fortis, & valdè mirabilis operationis. &c.* Quamuis Marbodeus poëta Gallus in eius Dactyloteca: tàm ad renum, quàm veſicæ calculos atterrendos pollere, hiſce carminibus afferat. *Lib.9.de ſim pl. med. fac.* *Cap.59.*

Tecolythus nucleo ſimilis perhibetur Oliuæ,
Aſpectu vilis, naturæ vi precioſus:
Namque ſolutus aquis, & ab his quibus expedit hauſtus,
Dicitur eſſe potens lapidoſos ſoluere renes,
Veſicæque ſimul purgare dolentis arenas.

Sed magis Galeno Medicorum Principi credendum, quàm Poëtæ, & ſi vera dictanti: tergiuerſantur namque, vt plurimum, in rerum naturalium cognitione.

Præter lapides hos Iudaicos, figura, & forma varios, viſitur & gleba quædam, non multum grauis, maculis albis tota conſperſa, materia ſanè, coloris veluti cinerei, ſed fuſci, inſtar medullæ ſatis craſſæ. quæ in commiſſuris marmorum, aut ſaxorum cum reperiri ſoleat, ad formandos hos lapides apta cenſetur. Lapis Lyncis à quibuſdam pharmacopolis

iudicatur, ſed inſulsè.

Lapidibus Iudaicis iam perſcriptis, Idæi Dactyli ſub eodem ortus principio, vt Agricolæ placet, conſtituti ſubſiſtunt. Hi, vt notat Plinius, in Creta ferreo colore (modò ferreum pro nigro accipias) pollicem humanum exprimunt; nam & craſſitudine ferè pollicis ſunt, & in terete figura ad latera latiuſculi, & in extremo obtuſiores, vt inſtar pollicis porrecti in ſummo, modice inclinantur in obliquum. Sic nuncupatos habeas à celeberrimo illo Idæo monte Cretæ, in quo naſcuntur: vndè, & naſcentes in hoc monte plantæ, ex inueteratæ medicinæ ſchola à Græcis Idæas nominantur, nec non ob ſimilitudinem quam nonnullæ Plantæ cum hiſce Dactylis Idæis habent, hoc nomine illas decorari legitur; vt, præ cœteris, de Pęonia fœmina in Dioſcoride extat: quæ, & ſi alijs nominibus diuerſis, vt Glyciſidem. Pentoberon ex Plinio, & Herbam caſtam ex Apuleio, Dactylum Idęum olim vocatam fuiſſe tradit Anazarbeus; ab eo nimirum, quod illius radices bulboſæ ferè, ſeu nodoſæ, huic lapidi figurâ ſimiles naſci ſoleant. Poſtquam autem in Idęum hunc montem incidit ſermo. Parergon, vt quid commemorandum, quæ de illo à Mela ſcribuntur, referre non dedignabimur. *Orientem* (inquit hic auctor) *Solem Idæus aliter, quam in alijs terris ſolet, aſpicit: oſtentantur namque ex ſummo vertice eius ſpectantibus penè à media nocte ſparſi ignes, paſſim micare, & vt lux appropinquat, ita coire, & ſe coniungere videntur, donec magis, magisque collecti pauciores ſubindè, ex vna ad poſtremam flamma ardeant, & cum diù clara, & incendio ſimilis effulſit, cogit ſe, ac rotundat, & fit ingens globus, diù is quoque grandis, & terris adnexus apparet, deindè paulatim decreſcens, & quanto decreſcit, eò clarior fugat nouiſſime noctem, & cum die iam Sol factus eſt, attollitur.* Hæc Mela. A quo etiam monte (& ſi inſtituti non ſit, deridendas illas de Deis antiquorum opiniones, & fabulas rebus naturalibus miſcere, nihilominus vt ſciri poſſit, vndè digitus & Dactylus nomen traxerit, hęc conſcribimus.) Idęos Dactylos, genus ſcilicet illud hominum, quia primi ſub

Lib. 5. de nat. foſſ.

Lib. 37. c. 10

Lib. 27. c. 8

Lib. 3. c. 140

Lib. 5. de ſitu Orbis cap. 6.

ſub Idæ montis radices habitauerint, ita appellatos fuiſſe, ex Strabone habetur: quo etiam loci ex mente Sophoclis ſcribit, hos quinque fuiſſe Viros, qui ferrum excogitantes primùm fabricauêre, aliaque permulta mortalium vſui neceſſaria. Illorum pariter quinque extitiſſe ſorores, & ab eo numero Dactylos, ideſt digitos fuiſſe nuncupatos. Ex qua poſtmodum ſtirpe, vt idem auctor refert, Corybantes illos Cybeles Sacerdotes fuiſſe prognatos fabulantur: illi inquam, qui ſacro correpti furore, Cymbala pulſabant, capitaq; ſaltando iactantes, alios in ſimilem rabiem agebant. Hos Iouem infantem nutriuiſſe, in fabulis extat; & ne vagitu puer proderetur, clypeolis æneis inter ſe concurſantes, æris tinnitu, & numeroſi pedis compoſitione, qui Dactylus inde eſt dictus, Saturnum, qui cum Titano fratre, pactione inita conuenerat, vt ſobolem omnem maſculam deuoratione interficeret, fefellerunt. Sed fabulamenta hæc ommittamus, & ad Dactylos illos Idæos, qui inter gemmas à Plinio deſcribuntur, oratio noſtra reuertatur. Hos & Belemnitas vocari, teſtatur Agricola: qui ſanè lapides in ſubſtantia, ſoliditate, colore, magnitudine, & paruitate varij ſunt. Ex ijs etenim inueniuntur in colore cinerei, qui olent, vt cornu bouis vſtulatum, aut limatum. quos Agricola Hildesheimij in commiſſuris marmorum eiuſdem odoris reperiri ſcribit. Alij, & ſi cinerei, non olent, lapideam ſubſtantiam in ſe continentes. Quidam eiuſdem coloris vice lapidis, ſine odore, terram continent. nonnullis medulla ineſt mollior: aliqui ſunt albi coloris, alij nigri, & hos ex Germanis plurimi Coraciam, aut Coruinum lapidem vocant, ſeu à colore, ſiue à Coruini veretri ſimilitudine. Nec deſunt, qui radijs conſtant, vt & qui eis ſunt deſtituti. Diuerſa pariter hiſce lapidibus eſt magnitudo: qui enim Maiores cæteris ſunt, digitum humanum, pollicem præſertim effingendo, nec craſſitudine, nec longitudine excedunt; qua forma motus Plinius Dactylos Idæos nuncupauit: hi ſolidi ſunt excepta baſi, quæ caua eſt, & molliuſcula apparet, vt terram candidam in ſe in-

Geograph. lib. 10

Loc. cit.

Lib. 5. de nat. foſs.

Loc. cit.

Loc. cit.

cludere videantur: vſti, limativè cornu Bouis olent, fortaſſe quia ignis ſubterranei fumo ſint infecti, aut loco, vbi Bitumen gignitur, reperiantur, radios nec non à centro ad circumferentiam diffundunt. Extant ex hac proſapia & in ſpecie mediocres, & magnitudine parui, & ex ijs, qui parte interna atro ſunt colore, foris albicant, nec non tamquã cruſta è creta mixta ſunt obducti, fœtoris omninò expertes, nulli in his apparent radij, ac tandem in ſubſtantiam adeò duriſſimam ſunt compacti, vt percuſſi, non ſecus ac Silex, ſcintillas igneas euomant. Ob prænarratas Belemnitarum ſpecies, quas ſingulas apud CALCEOLARIVM ſpeculandi cuiuis patet additus: refert Agricola; Heldeſehimij in foſſa Mœniorum interdum repertos fuiſſe ex hoc genere lapides ſeſquipedis longitudine, & bracchij craſſitudine. Geſnerus pariter ſe lapidem Belemnitem pedalem ferè, non radiatum vidiſſe affirmat, in cuius ſuperficie animalcula quędam, vt lacerti eminebant. Et ſi autem lapidibus hiſce non vna ſit magnitudo, vna tamen omnibus videtur eſſe Sagittæ figura, cum ex ampla radice in tenuiſſimam aciem deficiant. Vt hac de cauſa Belemnitis nomen ſint adepti. à voce Græca βέλεμνον, quæ Sagitta dicitur: quod etiam ex Agricola habetur. Quo loci præter cauſam nominis aſſerit, apud Saxones lapidem hunc, ex Ephialte, & Sagitta compoſitum vocari, & apud Germanos alios Sagittam Incubi: quem in potu aſſumptum, contra huiuſmodi ſuppreſſiones, & noctis ludibria, valere, ac faſcinationibus occurrere teſtatur. Quis plura appetit de hoc lapide ſcire, legat eũdem auctorem; quo loci etiam attendet, quàm inepte pro Lyncurio hic lapis vſurpari ſoleat. Sunt qui telũ nuncupant: vnde & ad vulnera conglutinanda prodeſſe coniiciunt. Et Morbo illo reluctari ſunt qui affirmant, qui à læſa particula denominationẽ accipit, vt Galeno placet, pleuritidi nimirũ, in quo affectionis pręter naturã genere veluti à telo quodam affecta membrana coſtas ambiens dolorificè admodum compungitur, ob collectionem materiæ, ſanguinis potiſſimum, in parte illa fluxæ, & triſtem ſenſationem ex ſolutione vnitatis

Loc. cit.

Lib. de figur. lapil. & c. cap. 5.

Lib. 2. meth. cap. 2.

tatis inducentis. Qui verò vice lapidis Iudaici ad renum calculos comminuendos illo vtuntur, non omninò aberrare credimus. Etſi enim nondum hoc fuerimus experti, cum prę manibus remedia tutiora, & vſurpata magis in dies ſeſe offerant. Nihilominus conferre poſſe iudicamus; non enim à lapidis Iudaici natura abeſſe videtur; potiſſimum verò, vt quid coadiuuante, aliquo nimirum liquore diuretico, & ad hoc munus obeundum opportuno, ſi in puluerem redactus exhibeatur. Inter Chirurgos Germanos ſunt, qui hiſce lapidibus vlcera curant, quoniam exſiccent, & horum propria iudicatio ſit exſiccatio.

Quamuis Sectione hac tertia intentio noſtra tantummodo fuerit, circa fœtus illos lapideos verſari, qui benignitate terræ matris in lucem prodeunt, & induſtria CALCEOLARIA in vnum ſunt collecti, ac varijs formis inſculpti, mirabiles ſeſe nobis oſtentant; vt indè mirum videri poſſet, qua ratione ab ijs digreſſi, in meteora inciderit ſermo; attamen ſimilitudine figuræ excitati, lapides illos fulmineos (acuminantur namque hi, vt Dactyli Idęi, Belemnitævè) deſcribere hoc loci placuit, quos vulgus hominum per antonomaſiam fulmen appellat; non ſanè exhalatio illa fumida, & inflammata, nec non ex vapore calido, & humido, atque exhalatione calida, & ſicca in media aëris regione conglobata ſub examine exponitur, (& ſi fulmen nuncupatur) quæ ad terras propulſa propter ſuam ſubtilitatem, vt notat Titelmanus in Philoſophiæ compendio, corpora rara, & peruia, abſque nocumento citius pertranſiens, in interiora magis denſa, magiſque reſiſtentia, ſolet pleruque deſæuire, ipſa confringendo, vel adurendo. Sed lapis ille fulmineus delineatur, cuius corpus eſt ſolidiſſimum, vt potè quod non ſecus ac in terra ex coniunctione corporis, cum exhalatione generatur lapis, cæteraque mineralia, ita in prænarrato magno fulmine generatur lapis, ex diutina exhalationis valdè terreſtris, & denſæ incluſione, quæ cum inuehitur in nubem frigidam, & aquoſam ab humore circumfuſo conglobatur, & conglutinatur, huiuſmodique Lib.6.c.11.

maſſam, & mixturam facit, ſicut farina conglutinatur in maſſam ab infuſa aqua: & quemadmodum lateres ex luto humectato compacti coquuntur, & indurantur in lapidum formam ab igne ardenti in fornace, ita ſuperueniente intenſiſſimo calore, partim ex Sole, & Stellis, partim ex antipariſtaſi, illa fulminea maſſa ſubacta quaſi coquitur, & ab igne fulgureo in ſolidiſſimum corpus lapideum induratur, quod cum fulmine deiectum, Cuneus fulminis vocatur, & à nonnullis Ceraunius lapis dicitur, ex eo nomen inueniens, aut quod cum fulmine cadat, κεραυνὸς enim Græcè fulmen eſt, aut quòd alicubi non reperiatur, quàm in loco fulmine icto. Et Ceraunios illos montes, qui Epyrum finiunt, ita vocatos, traditur, quoniam ſumma eorum iuga ob immenſam altitudinem crebris fulminibus feriantur. Hoc etiam per tranſenam annotabimus: Legitur in Attica Pauſaniæ. Ptolemæum ex Ægypti Regibus, Lyſandræ fratrem (vt quamplurimi alij à virtute cognomina traxêre) Philadelphum & fuiſſe vocitatum, quia cognoſcendarum rerum fuerit perſtudioſus, & ex inſita corporis imbecillitate noui aliquid ſemper perſcrutari ſolitus, quò ſe, & in proſperam oblectaret valetudinem. pariter & κεραυνὸς cognomento dicebatur, ideſt fulmen, ob tantam in rebus gerendis alacritatem, audaciamque. Huiuſcemodi fulminis telum acuminatur, quòd, (vt ab eruditiſſimo quodam Viro, ſcriptis eſt mandatum, cui & leges philoſophicę ſubſcribunt) humidum admixtum ſicco effugere nitens, ad inferiora tendit, illicq; reprimitur, ſuperiore verò parte conglobatur, vtpotè denſius, & figuram cunei, vel Pyramidis ſuſcipit. quod poſtmodum cum incredibili impetu in antipariſtaſi è nube deiectum in terram, obuiaquæque ſcindit, diſſipat, inflammat, atque proſternit, prout quàm plurimis exemplis à rei natura erutis à Seneca in naturalibus, ab Ariſtotele in Meteoris, & à Plinio in naturali hiſtoria, præ cæteris auctoribus declaratur. Vt hinc non difficilè admodum ſit perſcrutari, fulmina hæc naturæ eſſe igneæ, materiam metallicam participare, & ex conſequenti ad comburrendum, diſſipandum,

& in

& in cinerem redigendum apta. vt ex locis fulmine tactis compræhendi quàm facillimè poteſt, quæ odorem Sulphuris mittunt, atro colore ſunt infecta, & quaſi calore inuſta. id quod Lucretium Carum minimè latuit: apud quem huiuſmodi carmina leguntur. *Lib. 6. rer. natur.*

Quod ſupereſt, quali natura prædita conſtent
Fulmina, declarant ictus, & inuſta vapore
Signa, notæque graueis habentes Sulfuris auras.
Ignis enim ſunt hæc, non venti ſigna, neque imbris.

Et paulo inferius generationis modum, & eorumdem portentoſos, exitialesq; effectus inquirens, hæc habet.

Nunc, ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, vt poſſint ictu diſcludere turres,
Diſturbare domos, auellere tigna, trabesque,
Et monumenta Virûm demolliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes proſternere paſſim,
Cetera de genere hoc, qua vi facere omnia poſſint.
Expediam. & quæ ſequuntur.

Si quis plura deſiderat, eumdem auctorem adeat. Varias formas lapis hic fulmineus ſuſcipit, varijsq; coloribus exornatus viſitur, prout variæ, ac diuerſæ ſunt exhalationes terreſtres, & metallicæ ab inferioribus partibus in ſuperiores exhalantes; quarum quàmplurimis Muſęum CALCEOLARIVM exornatur. Alij enim ſunt vomeris effigie, marmorea ſubſtantia, duriſſimaque compacti, cuius totum corpus roſeo veluti colore obtectum eſt, magnitudine qui octo digitos non excedunt. Quidam atrouireſcentes conſpiciuntur, ſtrijs, & lineis carentijs figura oblonga ita terminata eſt, vt Cunei formam effingant. Nonnulli ex toto nigricant, alij album colorem repræſentant; qui tamen omnes Cunei forma ab ampla baſi veluti in cuſpidem deſinunt. viſuntur & alij quamplurimi, quibus variæ formæ, & varij colores ſic opifice natura agente, inſunt. Referam quod ex Sotaco in Plinio legitur. Ceraunios nempè aliquos reperiri lapides Securibus ſimiles, vt his liceat expugnare Vrbes, & Claſſes, vocarique Betulos, & qui longi ſunt, Ceraunios. *Lib. 37. c. 9*

Quorum

Lib.37.c.9 Quorum lapidum duritics, & magnitudo nobis in mentem reuocauit, quæ aliâs apud Ouetanum in ſua hiſtoria legimus. In quadam ſcilicet Orbis noui regione reperiri lapides tanta acie prædítos, vt ferro æquentur; & qui Securis, gladiorum, ac reliquorum fabrilium inſtrumentorum, quæ apud nos ferro conficiuntur, miniſterium præbeant: vi aciei quorum excauant ingentes arbores, donec nauigij officium præſtent. Sed ad lapidem Ceraunium rurſus.

Lib.16.orig. cap.13. Is contra vim fulgurum opitulari creditur, vt dicit Iſidorus; quo loci etiam duo Ceraunìorum eſſe genera conſtituere videtur. Vnum, quod Carmania regio Orientalis propè Geograph. lib.3. Indiam, & Mare Rubrum, (vt ex Strabone habetur) mittit, Cryſtallo ſimile, ſplendet tamen cæruleo colore; & ſi ſub dio poſitum fuerit, fulgorem rapit ſyderum. Alterum Hiſpania in Luſitanis littoribus gignit; cui color Pyropo rubenti, & qualitas, vt igni, eſt. Id omne ex Solino tranMem.cap. 29. ſlatum videtur. qui pariter Cerauniorum diuerſa genera faciens. Subdit. *Germanicum candidum eſt, ſplendet tamen cæruleo; & ſi ſub dio habeas, fulgorem rapit ſyderum.* & capite trigeſimo ſecundo. *Luſitanum littus*, (inquit) *pollet Ceraunio plurimum, quod etiam Indicis præfertur: Huius Ceraunij color eſt è Pyropo, qualitas igni probatur, quem ſi ſine ſui detrimento perferat, aduerſus vim fulgurum creditur opitulari.* An verò duo hæc Cerauniorum genera, quæ ſub gemmarum ſplendentium claſſe, & quæ fulgorem ſyderum rapiũt, Loc.cit. ab ijs auctoribus, & à Plinio quoque, collocantur, ad cuneum illud fulmineum è cœlo cadens, referri poſſint: quãuis in re dubia hæſitet animus, nihilominus eorumdem verba perſcrutando, cum dicant, Ceraunia in India, & Hiſpania gigni, non autem è cœlo in terram cadere, & in locis fulmine ictis reperiri; credendum potius eſt, ad Aſtrium, Aſteriamvè, gemmeos lapides, illa reducenda eſſe: quos & Loc.cit. à Plinio in India, & in Pallenes littoribus naſci, traditur: & ſub nomine Ceraunij deſcribuntur, his verbis. *Eſt & inter candidas, & quæ Ceraunia vocatur, fulgorem ſyderum rapiens. Ipſa cryſtallina, ſplendoris cærulei. In Germania naſcens,*

album

albam eſſe Zenothemis fatetur, ſed haberè intus Stellam concurſantem fortè coruſcantem. Qui verò Ceraunij lapides nigri, & rubentes ſunt, vt hi, quos paulò ante delineauimus, cum fulmine è cœlo, cadere non eſt ambigendum: de quorum generationis loco, ratione etymologica nominis, & proprietate, hæc habet Marbodeus.

Ventorum rabie cum turbidus æſtuat aër, — *Dactyloth. cap. 22.*
Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus æther,
Nubibus illiſis cælo cadit iſte lapillus,
Cuius apud Græcos extat de fulmine nomen.
Illis quippe locis quos conſtat fulmine tactos
Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur.
Vnde Ceranneos eſt Græco nomine dictus.
Nam quod nos fulmen Græci dixere Ceraunum.
Qui caſte gerunt hunc, à fulmine non ferietur,
Sed neque nauigio per flumina vel mare vectus.
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
Ad cauſas etiam, vincendaque prælia prodeſt,
Et dulces ſomnos, & dulcia ſomnia præſtat.

Illud tandem pro Coronide huius tractationis ſuperaddere videtur. Fulmen mundanæ calamitatis typum gerere: *Miſtiaè quid Fulmen.* quemadmodum enim fulmen quicquid inuenit in terra, ferit, præter Laurum, vt refert Plinius, ſic humana calamitas *Lib. 2. c. 55* omnia auferre poteſt, ac euertere, præter virtutem. Eſt quippe conſtans, virtus pulchra laurus, ſemper virens, nullo igne è nubibus erumpente, nullo tormentorum impetu, & ærumnarum exuſta, aut labefactata.

Ad Belemnitas, & telum fulmineum, cum Gloſſopetræ figura ita aſſimilentur, vt in eodem genere dici poſſint, ne ordinem peruertere videamur, de ijs pariter nonnulla prælibabimus. Quid ſint, habeas. Etſi Plinius Gloſſopetras *Lib. 37. c. 10* linguæ humanæ ſimiles faciat; attamen ex aliorum opinione non in terra naſci, ſed deficiente Luna Cœlo decidere illas ſcribit, & lenocinanti neceſſaria credatur; ſubiungatque: quod ne credamus, promiſſi quoque varietas facit. ventos enim eis comprimi narrant. Nihil ominus lapides

ſunt non in media aëris regione, vt telum fulmineum, conglobati; ſed ſaxis, & rupibus adhærentes, vt plurimum, etiam in terra cœmentoſa naſcentes. Et cum ex his, ſinguli aut linguam humanam, aut alterius animalis linguam figura exprimant, cauſam nominis inde traxerunt γλῶττα enim lingua Græcis dicitur; vnde aglotton, loqui non valentem, veluti elinguem dices, & cum epyglottis, & Polluce, ſimplicis voce ſit organum, lingua autem articulatæ, ſi quis linguam habens, nec loquatur, epliglottidis vitrò id euenire putatur. Cardanus huiuſce lapides Glottidas vocat. Et ex Germanis nonnulli, referente Agricola, Natricis linguam nuncupant; Serpentis illius nimirũ, qui nando, in aqua quoque venenum ſpargit, vndè Lucanus.

Lib. 7. de lapidib. *Lib. 6. de nat. foſſ.* *Lib. 9.*

Et Natrix violator aquæ.

Sub qua ſignificatione ea præcipuè videtur recipienda Gloſſopetræ ſpecies, quæ nigricat, & linguæ Pici potiùs, quàm humanæ, ſimilis eſt. Geſnerus in fine capitis de Cane Carcharia. Gloſſopetras ab aliquibus, (quos tamen redarguere videtur) mulierum illarum dentes, quæ Stygum inſtar infantium ſanguinem ſugunt, & Lamiæ dicuntur, nuncupari hiſce verbis refert. *Genus quoddam linguarum, (inquit, cum lapidum dicere debuiſſe linguas referentium figura) in Melite Inſula reperitur: quas aliqui Lamiarum dentes vocant, quod mihi veriſſimile non ſit: alij Serpentium linguas, quod magis probo. Inter ſaxa, & rupes adhærent, tanquàm adnatæ, aut glaciei congelantis vinculo aſtrictæ. Superficies earum pulchrè polita eſt, ambitu denticulato, tàm ſcitè, vt vix aliquis artifex æmularetur. Commendantur aduerſus venenum maximopere, vndè etiam conijcio has eſſe ſerpentium linguas.* Hæc ex Geſnero. Sunt & qui credant veneno præſente hoſce lapides in menſa ſudare, quod tamen læuitati potius, quàm alicui ſpecificæ qualitati lapidi exiſtenti attribuendum videtur; cùm non deſint, & quamplurimi alij lapides, qui & læues, & præduri facillimè ad vaporem ſudant. Inter Gloſſopetras Calceolarias, quæ colore, magnitudine, & figura differunt, extant magnę, roſeo ferè colore, & ſplendido albican-

Lib. 4. de aquatilib.

albicantes, ſuperficie pulchra, & concinna, vtrinque adeò perbellè ſerratæ, vt naturam artem ſuperaſſe, dices: conſpiciuntur & aliæ magnæ, non ſplendentes, non denticulatæ, ſed aculeatæ potius, in quarum extrema parte latiore, veluti quicpiam ſpongioſum, & illud arenoſum reſidere videtur. Aliæ in candido rubent: aliæ ſatis lucidæ nigricant, quæ non dentatis, aut ſerratis marginibus, Pici, Garrulivè Auis linguæ ſimiles ſunt. Quædam Merulæ Auis roſtri partem ſuperiorem forma repræſentant. Singuli hi lapides non è Cœlo delapſi, ſed varijs in locis Agri noſtri Veronenſis inter rupes, & terram cœmentoſam, ſic ludente natura, reperiri ſolent.

Ne verò à lapidibus illis recenſendis deſtitiſſe videamur, qui in marmoribus, & ſaxis fiunt, nec non extra eorumdem commiſſuras ab aquæ impetus perſæpe protruduntur. Lapis ille delineabitur, qui in ſuperficie cinereus, intima verò parte candidi eſt coloris: quòd in maculoſo domicilio, aut eius, quod in candido cinereum eſt, oriatur: ſic eſt à natura confictus, vt illud inſtrumenti genus, quo luſitant pueri, & in gyrum circumuoluitur, imitari videatur. Trochum nempè à rotunditate dictum. τρόχω enim curro ſignificat, & τροχὸς rotam: ab ampla namque ſatis baſi certis lineis, ſine radijs, medium pariter lapidis cum læuore diſcurrentibus, & ita eminentibus, vt ſtriatus appareat, vſque in turbinem inſtar inſtrumenti illius puerilis deſinit hic lapis; vt non immeritò Trochitis nomen aptari ei poteſt. quam ſanè configurationem, natura loci, vbi naſcitur, res efficiens, calor nimirum ſubterraneus, & materia lapidi huic efformando diſpoſita, quæque partem cauſæ ſibi vendicat, imprimunt, & diſtribuunt. Quod idem quamplurimis alijs in lapidibus cernere eſt. alij enim ob materiæ varietatem figuris differunt. quidam veluti fœtu grauidi viſuntur. dantur & alij, qui coti attriti ſuccum reddunt. Cæterum ob cognationem, quam cum lapide Iudaico Trochites habet, nedum ſiue in longum, latumvè, aut obliquũ fractus, vt ille, leuis eſt, & nitet, ſed & eiſdemmet viribus

pollere creditur.

Lib. 5. de nat. foſs. TROCHITI lapidi in ordine ſubſiſtit lapis foſſilis cinerei coloris, qui ab Agricola Entrochios dicitur. Ex multis namque Trochitis inuicem coniunctis conſtat; & ſeparatus rotarum effigiem repræſentat. Suos hic habet natales, vt ille, in commiſſuris marmoris in cinereo candidi, aut in terra glutinoſa.

Euoſteus. Qui autem Euoſteum lapidem, qui fractus oſſis ſpeciem repræſentat, videre cupit: CALCEOLARIVM conſulat. ibi etiam lapides aliquot coloris candidi, vt in terra argilloſa repertos, ac illos ſolidos, & in duricie aſperiuſculos, attendet. quos verò, ſed fiſtuloſos, color luteus complet, ex agro noſtrò Veronenſi effoſſos, ſcias. *Oſteocollus.* Oſteocollos Chirurgi Germanorum ab effectu nominant: quòd ijs in puluerem redactis, & intra corpus aſſumptis, aut in emplaſtra additis, cùm oſſa, infantium præſertim, mirificè ferruminandi ineſſe affirment. *Euorchis.* Contemplari pariter dabitur lapides quoſdam candidos, ſatis politos, qui teſtium humanorum non ab inuicem ſeparatorum formam circumferentiâ rotundâ exprimunt. *Lib. 37. c. 10.* Euorchim Plinij dices.

Et quemadmodum natura animatis corporibus, quæ tamen monſtruoſa non ſint, propria membra greſſui, propagationis, ac alijs vſibus inſeruientia, ſumma benignitate conſtituit: ita & in inanimatis corporibus ſuas propagare vires ex innumerabili lapidum collectione, qui diuerſas rerum imagines exprimunt, quamfacillimè dignoſci poteſt. Et ne circa Venerem pariter diminuta videatur. Lapides propoſuimus, qui humanorum teſtium effigiem referunt: non ſubticebimus etiam, in Muſæo noſtro lapidem quemdam ſeruari, prædurum valdè, in candido fuſcum, & ad ripas Benaci Lacus, diſtrictus Veronenſis caſu repertum: Qui ita perbellè pudendorum humanorum, cùm ſua mentula, & teſtibus figuram reddit, vt concubitui Venereo aptum dixeris, niſi lapis eſſet: *Loc. cit.* quem ſi Diphrim Plinij nuncupaueris, nomen formæ inſtitues, & hortorum cuſtodem facies. Scimus, in Galliæ Narbonenſis agro quodam, ac

ſi lo-

ſi locus ille à natura ſpecialiter ſit ad hoc deſtinatus, lapides hac forma priapea conſtructos è terra, pleniore copia pullulare. Solum à pudicis mulieribus deſpiciendum: ne, libidine excitatæ, ad peccata perpetranda, à Diabolo latenter obrepente, in animarum perniciem pronæ reddantur. Quibus vtcumque explicatis, ſupereſt, vt tacitæ obiectioni in calce huius tractationis occurramus. Suſcitabit enim ingenioſus quiſpiam, vndè nam huiuſmodi lapides exprimant tot diuerſas formas membrorum corporis humani? cui reſponderi poterit, humoris percolatione id fieri: Siquidem ex doctrina Philoſophi in libris Meteor. quattuor modis de aquis fiunt lapides. *Vnus eſt* (Ariſtoteles verba ſunt) *quando congelatur guttatim cadens aqua. Alius, quando de aqua currente deſcendit quiddam reſidens in ſuperficie fundi ipſius, fitque lapis; ſunt etiam certa loca, ſuper quæ aqua effuſa vertuntur in lapides diuerſorum colorum: Sunt etiam aquæ, quæ ſeorſum acceptæ, non gelantur, ſed ſi propè alneum ſuccum fundentur, congelentur, fiuntque lapides.* Hæc Philoſophus. Propterea huiuſmodi lapides humoris percolatione ita fiunt, vt reddant membrorum humanorum, & aliarum rerum formas.

AMMONII lapides, cute aurea præcipuè qui ſunt obtecti, inter ſacratiſſimas Æthiopiæ gemmas ab auctore illo, qui de naturali hiſtoria ſcripſit, connumerati (qua autem ratione gemmas vocet, non ſatis notum, cùm potiùs lapideũ quid ſint: niſi fortè ad eorumdem perſpicuitatem alludere voluerit. aut quia veluti gemmæ quædam in cultu haberentur: cum geſtanti occulta oſtendere, & futura per ſomnum iudicare ſuperſticioſa, & profana illa gens crediderit. Hi ſanè in colore ſunt varij; qui enim calcis naturam participant, cum ex humore ſatis viuido, & tenaci terræ permiſto temporis tractu in duritiem lapideam deriuent, colore calci ſimiles viſuntur. Alij roſeo ſcatent colore, quos ſuccus quodammodo ruber imbibit: nonnulli ob humorem exuſtum cinericij ſunt. Inter hoc genus lapidum (paucis fortè cgnuitum) duo apud CALCEOLARIVM extant, Lib.37.c.10

quos

quos & color metallicus aureus obtegit, veluti in terra aluminoſa, aut atramentoſa repertos; quarum terrarum vis eſt permutare ferrum in Aurichalci colorem, qui auro eſt ſimilis; hos metallici armatura obtectos vocant, ſinguli tamen, quoniam ita tortuoſi, & inflexi ſunt, vt Arietini cornu effigiem reddant, Ammonis nomen ſunt ſortiti: à Ioue Ammonio denominatione ſumpta, qui cornutus fingebatur, & pingebatur: atque in deſertis Libiæ ſub Arietis forma (vt Pauſaniæ placet) colebatur: cuius appellationis ratio
Lib. 8. hæc traditur. Cum Liber Pater, Aſia iam deuicta, per deſerta illa exercitum duceret, ſitique admodum laboraret, implorato à Patre auxilio, illi extemplo Aries apparuit; quem fugientem dùm perſequitur, illo duce ad fontem amœniſſimum peruenit: vndè ſiti extincta, & voti compos factus, cum exiſtimaſſet Arietem illum Iouem fuiſſe, templum miræ magnitudinis, & Deo Ammonio dicauit, hoc eſt Ioui arenario, ab arena ſic dicto, quam Græci ἄμμον vocant: quia ſcilicet locus ille, vbi ſub Arietis forma inculta habebatur, vndique deſertus, aridus, & arenis coopertus eſſet; De quo quidem fonte, ab re non erit, recenſere ea,
Lib. 3. quæ ab Hiſtoricis non ſine ſtupore traduntur; potiſſimum
Lib. 4. verò ab Arriano, & Q. Curtio in vita Magni Alexandri. Scribunt enim, huiuſmodi fontem ex nemore oriri, nulla in re cęteris fontibus, qui ex terra exiſtunt, ſimilem. nam meridie aqua frigida eſt, ſi quis eam guſtauerit, & multò magis, ſi quis attigerit, ita vt frigidior eſſe non poſſit: inclinante autem in Veſperam Sole, caleſcit, à Veſpera porrò calidior fit in horas vſque ad mediam noctem, quo tempore calidiſſima eſt: à media nocte autem ſenſim refrigeſcit magis ac magis, & manè iam frigida eſt, meridie porrò
Lib. ...103 frigidiſſima. de hoc eodem fonte ſic Plinius. ***Iouis Ammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet.*** Quo loci etiã fontium plurium miras naturas connumerat.

Ex Ammonijs lapidibus, iam eſt dictum, reperiri nonnullos, qui veluti quadam armatura in colore aureo ſimili induuntur. dari & alios lapides, qui &ſi figura Arietino corrui

non

non aſſimilentur, huiuſmodi tamen tunica naturæ ope veſtiri, non eſt, vt quis ambigat. Hoc præ cœteris lapis ille denotare poteſt, qui & in Muſæo noſtro adſeruatus à Græcis ὁπλίτης dicitur, à voce ὅπλα, qua habitus armorum, vel arma ipſa ſignificantur. Qui enim lapidem hunc intimius perſcrutabitur, totum eius corpus, magis autem ac magis ſuperficiem, ferri politi modò nitere videbit (reperiuntur tamen & alij huius generis lapides, qui æris ſimilitudinem gerunt) neutiquam verò eſt aſſerendum, duo hæc metalla, æs ſcilicet, & ferrum in lapideo hoc corpore formando, ad perfectam eorumdem concoctionem, & formam deueniſſe, ita vt corpora metallica perfecta dici poſſint; quinimmo ſtatuendum, à ferri, & æris natura adeò recedere, vt ne tantillum quidem horum ex eo confici poſſit: verum ſit quoddam veluti rudimentum naturæ, ea metalla facere diſcentis: ita vt, & ſi lapis hic ortus principia à parente ferro, aut ære traxiſſe videatur, nihilominus imperfectus, ac informis conceptus, caloris ſubterranei vitio, vel ob materiæ impuritatem in terræ matris vtero architectatus, quàm ſecus, nuncupari poſſit: non aliter ac videmus, ob caloris natiui debilitatem, aut ratione ſeminis pauci, & morboſi (vt ex Philoſopho habetur) inualida exiſtente facultate formatri- *Lib. 4. de Gen. anim cap. 7.*
ce, quod in ſemine eſt, & natiuo calore, & ſpiritu tamquàm inſtrumentis vtitur, in vtero muliebri quoddam veluti fruſtum carnis rude, & informe generari (μύλην Greci vocant) quod neque formam hominis, neq; animantis alicuius ſpeciei producere poteſt.

Nec præ raritate ſubticendus videtur lapis ille pariter in Muſæo noſtro, vt quid ſingulare, reconditus, qui ex materia nitroſa calore ſubterraneo, vt opifice agente in ſubſtantiam præduram cineream & compactus. Cuius totum corpus luciditatis haud immune arenis, veluti piſcium ouis minoribus, figura, & magnitudine ſimillimis miro naturæ artificio ordinatim conſtructum cernitur. Hammitem Plinius ouis piſcium non diſſimilem faciens, nuncupat. *Loc. cit.* Et quoniam ſemina quoq; papaueris exprimere arenulæ hæ videntur,

tur, ab eodem paulò inferius Meconites vocatur: à nomine Græco μηκὼν, quod papauer eſt: & illud nomen à μήκονεῖν, ideſt à non operando; quoniam vincti papauero ſapore ſenſus, ſtupefactaque membra, nihil queant agere. Et Me-
Lib.4.c.60. conion ex Dioſcoride, & Plinio ſuccus ille dicitur, qui ex
Lib.20.c.18 decocto capitum papaueris vnà cum folijs, aut ex ijſdem tritis, & prælo expreſſis excipitur: ad differentiam liquoris illius, qui ex vtroque papauere, albo, & nigro, non decoctis, ſed ſponte, aut caulibus inciſis, inſtar lactis, lacrymævè colligitur, & quem Græci κατεξοχὴν ὀπὸν, & ὄπιον vocarunt. Latini Opium. cuius etiam colligendi ratio à Dioſcoride loco citato traditur. ad quem Lectorem relegamus, ne extra chorum ſaltare videamur. De quo quidem prænarrato lapide, hoc vnum ex mente quorumdam habeatur: illum nephritici lapidis more, ea parte bracchij alligatum, qua dolor infeſtat, ſummopere conferre ad dolores nephriticos compeſcendos, & ad renum calculos tùm comminu-
Cenchritis endos, tùm expellendos. An verò Cenchritis Plinij, quem
Lib.37.c.11. lapidem Milij granis veluti ſparſis eſſe ſcribit, dici hic lapis poſſit, vt plerique autumant, dijudicent, qui res naturales tractant. Etſi enim Milij, & Papaueris ſeminibus eadem ferè tùm magnitudo, tùm forma videatur eſſe. Hoc vnum tamen ſcimus. Cenchritem lapidem non ab Ouis piſcium, aut ſeminibus papaueris, vt Hammites, & Meconites, ſed à voce Græca κέγχρον, quæ milium ſignificat, propriè denominari. Et apud nos eſt lapis ſubrotundus, qui vndequaque arenulis eſt conſperſus, granis Milij, quæ ad maturitatem peruenerint, in colore flauo, magnitudine, & forma ſimilibus, hunc ſi Cenchritem nominabis cum Plinio, Plinius eris, nec malè nuncupatum eſſe iudicari poterit.

Digitized by Google

Opportunè ſatis actum exiſtimamus, ſi modò præſens tabella hoc loci exponetur: quò ſcilicet legentium animi, ſi fortè in lapidibus hiſce noſtris reuoluendis plus nimio defatigati eſſent, ex illius intuitu recreari poſſint: & ad lapideum hunc noſtrum apparatum proſequendum, ac eundem deguſtandum magis ac magis excitentur. Quicquid in ea manu peritiſſimi artificis conterranei noſtri cœlatum viſitur, lapis eſt ex penu Calceolario extractus, valdè elegans, non ſanè pretioſus, vt gemmam dixeris, ſed qui illud inſtrumenti genus, quod quid abſcinditur, exenteraturve, Cultrum nimirum (μάχαιρα Græcis dicitur) non ſine aſpicientium mira iucunditate exprimit; quoquo enim oculi dirigantur, varijs rerum imaginibus perpulchrè admodum à natura exornatus eſt; & adprime compactus in egregiam cultri formam, capulo inſigni nihil vt deeſſe videatur: ferro, manubrio artificem ſuperante natura in petræ opificio: an verò repertorem, iuxta illud Plutarchi, in furorem duxerit, ignotum. Qui libro de fluuijs in Berecynto, ſeu ex alijs Cybele monte Phrygiæ, lapidem reperiri ſcribit, cultrum, vel gladium dictum, ferro ſimilem; quem ſi quis inuenerit, quo tempore Priſcorum ritu, Matri Deûm Cybelæ, vel Berecintiæ, ſic ab illo monte dictæ, myſteria peragebantur, in furorem hic ducebatur.

Præ Lapidum varietate, elegantia, ac eorumdem venuſtate, quantum natura promerent, demonſtrare hucuſque à nobis eſt elaboratum: quò verò eiuſdem admiranda opera magis innoteſcant, haud grauabimur cœterorum lapidum varietatem deſcribere, quorum ſceleċtiſſimam ſeriem Calceolarij indefeſſus labor in vnum collegit. Placet autem de lapide illo primum aliquid dicere, cui Græcum vocabulum ἀετός, quod Aquilam ſignificat, nomen fecit (vndè vulgò
Lib.37.c.11 Aquilina) aut quia atteſtante Plinio, Aetites ille, qui colore eſt albo, & quem inter gemmas enumerat, colori Aquilæ caudicante cauda non ſit diſſimilis; vel quia huius Auis induſtria cauſam nominis illi dederit: quæ, vt fertur, aliundè tranſportatos Aetites in nidum reponit; de quo qui-

quidem lapide agens loco citato idem auctor, ex argumento nominis magnam famam habere ſcribit, repeririq́ue in nidis Aquilarum. Et alibi ſex genera Aquilarum deſcribens. *Tribus primis* (inquit hoc eſt Melanaëto, Pygargo, Morphno) *& quinto* (hoc eſt Gneſio) *inædificatur nido lapis Aetites, quem aliqui dixère Gagatem* (quàm inſulsè hoc, dicant, qui naturalia perſcrutantur) *ad multa remedia vtilis, nihil igne deperdens, &c.* Hic fortè erit lapis ille, vt in Aquilæ nido inuentus, & ob ſingularèm ad partum promouendum facultatem, à nobiliſſimis fœminis adeò expetitus, vt maximo etiam precio ematur. Cur autem hæc Auium Regina, quaſi de induſtria lapidem hunc in proprium nidum collocatum ſeruet, varij varia ſunt commentati. *Lib. 10. c. 3*

Ælianus in libris de Animalibus, Aquilam in nidum lapidem recondere notat, tamquàm amuletum aduerſus faſcinationes. Horus auctor non ſpernendus. è mari, vel terra ſublatum lapidem in nido collocare ſcribit, vt pro libramento inſeruiens, nidum ſtabiliorem, & tutiorem, ac à quauis aëris, & ventorum iniuria immunem ſeruet: non ſecus ac pro firmandis nauibus, antequam anchoræ vſus innoteſceret, ſaxa id opis contuliſſe, Appollonico Argonauta inuentore, legitur: vt non inconcinnè Sacerdotes illi Ægyptij, ſub hoc Symbolo hominem ſignificauerint, qui in rebus domeſticis, aut publicis tractandis, non Veſpertilionum volatibus ſimilis, qui nunquam in directum, ſed tortuoſo, & incerto maximè volatu huc illuc temerè pererrant, ac circumuagantur. Sed in propria perſeuerantiæ ſede, veluti ſtabilitatis nido, firmiter permanens, inconcuſſa virtute, contra omnes incurſus, atque impetus oblatrantium fluctuum, & ſerpentium venenoſiſſimas morſiones, veluti petræ obiacentis fortitudine, & mole, in firma, ſtabiliq́ue mentis ſede quieſcens, obſiſtit, multumq́ue ſalis habere cuiuis reipſa demonſtrat. Alij vt viuificentur oua, & ad exactam pullorum formationem hunc lapidem præſto eſſe, atteſtantur. Quidam & partum promouere dicunt, aliâs abſque eo parere minimè poſſe referunt. Ex quo *Allegoricè quid Saxum in nido ponere.*

 Phi-

Lib. 2. Vitæ Apollonij.

Philoſtratus. *Aues* (inquit) *quis non videat pullorum cauſa multa facientes, veluti Aquilas, & Ciconias, quæ nunquam nidos ſtruunt, quin lapides illis imponant: hæc quidem à ſe Aquilinum vocatum, illa verò Lychnitum appellatum: ideò quod ſacem adhibent, vt oua fœtum producant, & Serpentes nidis non appropinquent.* Magnus ille Albertus (quod vt magis probabile nobis arridet) lapides hos nido adhiberi ſcribit, vt ouis Aquilinis, quæ nimium feruent, & præcalido Aquilæ ventri, temperiem inducant, alioquin caloris intemperie, oua cubanda percoqueret. vndè Lucianus.

Lib. 2. tract. 2. cap. 6.

Fœta tepefacta ſub alite ſaxa.

AETITES ſonitu dignoſcitur, eſt enim in eius meditullio cauitas, in qua veluti in vtero alium lapillum conceptum ſonitu manifeſtè quaſſatus prodit. Quemadmodum autem in veſicæ lapidibus incruſtationes alias ſuper alias per additamenta, atque accrementa fieri patet: ita circa lapillum illum iam confectum offundit ſeſe materia, ab illo ſeparata papillatim concreſcens, quæ poſtea indurata lapidem facit Aetitem, vteri prægnantis ſpeciem præbentem: at nunquã peperiſſe compertum, & fides ſit penes Theophraſtum, & Mutianum, qui, Plinio atteſtante, tradunt, aliquos eſſe lapides, qui ex ſe pariant. Et quod de Adamantibus ſcribitur: quos in montibus, ac cautibus quibuſdam iuxta Briſtoliam in Anglia oua ſua parere, & fertiles eſſe, à nonnullis auctoribus refertur, fabuloſum meritò cenſendum eſt: qua enim ratione in duriſſimis lapidibus, vt Adamas eſt, humor manare poſſit, qui in lapidem dureſcat, dicant, qui figmenta hæc, vt vera, ſcriptis mandarunt.

Lib. 36. c. 18

Plinius Aetitarum genera quattuor conſtituit: Africanum ſcilicet, puſillum, ac molle, intra ſe, velut in aluo habens argillam ſuauem, candidam, ipſum friabile, quod fœminei ſexus putant: Arabicum (& hoc marem) durum, gallæ ſimile, aut ſubtilum, in aluo habens durum lapidem. Tertium, quod Cyprium nominat, colore in Aphrica naſcenti ſimile, ſed amplius, magiſque dilatatum, tàm molle, vt etiam digitis frietur, & in cuius aluo arena, & lapilli ſunt.

Quartum

Quartum Taphiuſium propè Leucadem repertum, candidum, & rotundum, cui in aluo, eſt lapis, qui vocatur Callinus, nec quicquam tenerius. Ita & CALCEOLARIVS varias ſeruat Aetitarum ſpecies, ex Oriente, Germania, Apulia, & alibi tranſportatas, colore, figura, & magnitudine deſtinatas. Inter quas, vt habeas, Agrum noſtrum Veronenſem vti quamplurium aliorum lapidum conſpicuorum, ita & Aetitarum feracem eſſe. Extant Aetites lutei coloris, figura ſatis rotunda. quorum cortex exterior ſcabra eſt, vt ex arena craſſiore facta conſtructiue videatur. Hi ſanè, quamuis prægnantes, vice lapidis argillam, vel margam friabilem bolo armeno haud abſimilem, velut in vtero incluſam, & à toto corpore ſolutam habent, ita vt conquaſſata, concuſſaque ſonitum edat. Lapides hos amœniſſimi quidam colles ſuburbani gignunt, qui Villulam (cui nomen Aueſa) Perilluſtris familiæ Dalbene exornant, venuſtamque reddunt.

AETITES lapis ſuas & ipſe in re medica habet facultates exſiccat namque, quidam etiam aſtringunt. Dioſcorides, & cum eo Plinius, lapidem hunc, qui præſertim alium lapillum in aluo continet, grauidarum mulierũ ſiniſtro bracchio alligatum, cum lubricæ ſunt vuluæ, & parum tenaces, iiſdem conferre, partumque continere dicunt: cui rei aſſentiri videtur Galenus libro de remedijs facilè parabilibus: ibi enim teſtatur, hanc gemmam locos muliebres mundificare, qui non mundificati, nec à ſuperflua illa humiditate lubricitatis cauſa aliqua ex parte exſiccati, plerumq; origo ſunt abortus: qui pariter lapis femori alligatus fœtum promouere, pariundique facilitatem inducere dicitur. Necnon trahere ad ſe pactum experientia, & multorum teſtimonio notum habetur. vbi primum autem in lucem fœtus peruenerit, ſtatim amouendus eſt lapis, alioquin hoc diutius permanente, vi ſua potente, quàm à Venere, & Luna habere dicunt, matricem non ſine illius excidio attrahit. Extat in re propoſita apud Valeriolam Medicum pręſtantiſſimum, exemplum de muliere illa Valentia, cui ab ædito partu cũ lapis Aetites femori alligatus, præ obliuione non fuiſſet amotus,

Lib.5.c.118

Lib.3.c.14

amotus, poſt paucas horas in lucem prodeunte vtero, extincta eſt. Minor autem quæ modò Plinius Aetitem partum cuſtodire, & contra omnes abortuum inſidias pollere ſcribat. Serapio verò partum accelerare abſolutè dicat; hæc enim inter ſe oppoſita eſſe, manifeſtum eſt: Serapionis autem verba ita intelligenda eſſe dicamus: Aetitem partum accelerare, hoc eſt ægrè parienti coxæ alligatum auxiliari, fœtu quidem tempeſtiuè, non autem ante debitũ tempus in lucem prodeunte.

Sunt qui affirmant, lapidem hunc tritum, ceratuque exceptum epilepticos paroxiſmos lenire: In quibus verò lapidibus Argilla incluſa reperitur, illam terræ ſigillatæ facultatem obtinere aſſerunt; lotâ namque, & aqua pentaphylli, aut acetoſæ propinata peſti, febribusq; peſtilentibus correptis mirificè præſto eſt, ſudore omne malum expellendo, ac cor ipſum recreando, & à quauis malignæ in humoribus exiſtentis qualitatis infortunio præſeruando. Quæ verò à Dioſcoride pro furtis deprehendendis de hoc lapide in pane exhibendo prædicantur. Etſi adagium illud ſit, Aetiticum panem illi porrigendum, in quo furti ſuſpicio vigeat: nihilominus ſingula hæc, & alia multa, quæ carminibus hiſce à Marbodeo de huius lapidis viribus celebrantur, vt medicinæ, & naturæ limites egredientia, ad curioſorum mentes relegamus; penè quos fides eſto: nos potius, vt quid ſuperſticioſum, & à pio Chriſtiano omninò alienum, reſpuentes. Marbodei carmina hæc ſunt.

Inter præcipuos lapides numeratur Aethites,
Quem petit extremis orbis Iouis ales ab oris,
Cuſtodem vidi, defenſoremque futurum,
Quo valeat pullis dubios auertere caſus.
Continet hic alium prægnantis more lapillum,
Creditur ergo potens prægnantibus auxiliari,
Ne vel abortiuum faciant, partuvè laborent.
Appenſus læuo ſolito de more lacerto.
Confert præterea geſtanti ſobrietatem.
Auget diuitias, & amari cogit habentem,

Victo-

Victoremque facit, populique fauoribus ornat,
Incolumes pueros dat viuere ſiue puellas,
Atque caducorum fertur prohibere ruinas;
Si quis ſuſpectus tibi ſit de fraude veneni,
Tuque probare velis ſua num ſit iniqua voluntas,
Participem menſæ quem fercudas adhibeto,
Pulmento poſito cui ſit ſubuerſus æthites,
Si fraus corde ſubeſt, tentans glutire nequibit,
Si tuleris lapidem cupidè guſtata curabit.
Puniceum lapis hic memoratur habere colorem:
Oceanique latens in litoribus reperitur,
Aut Aquilæ nidis, aut Perſarum regione,
Quem gemini Pollux, Caſtorque tuliſſe feruntur.

Ex Aetitarum ſtirpe, vt ex eadem materia in natalibus conſtans, eſt lapis ille, qui ex argumento à Græcis λίθος γεώδης, & à Latinis propriè, nec ineptè Geodes appellatur; quia ſcilicet ad illius differentiam vice lapidis terram, vel arenam non ſonantem in caua eius parte contineat: &ſi detur & Geodes, qui non terram, ſed arenam induratam ſonantem in ſe habeat, hic tamen Aetitis nomen non meretur, ſed Geodis. Inter hos lapides apud CALCEOLARIVM reperiuntur, qui in colore ferrugineo, orbicularis figuræ, ſed depreſſæ ſunt, terram flauam intra ſe velut in aluo quodam includentes. Alij verò candidi ſunt ex Argilla condenſata conſtantes propè Aretium in collibus ſabuloſis, & argilloſis reperti: ijs figura eſt oblonga, vtrinque acuminata, quos ſi frangas ex eadem materia argilloſa friabili, ſed per cruſtas, non ſecus ac lapis Bezuar aggregata coaluiſſe depræhendes. Dicamus etiam, lapidem illum, quem proximè in ſuburbano Perilluſtris familiæ Dalbene numeroſum ſatis reperiri retulimus, & in Aetitis quãdam ſpeciem collocauimus, cum argillam induratam, & ſonantem in ſe concluſam habeat, ad Geodis naturam poſſe reduci; vt & Aetitis ſpecies ex Plinio in Africa naſcens, Geodes & hic non ab re dici poteſt, cum Argilla quædam videatur lapidoſa. Referam in Muſæo noſtro eſſe Geodes lapides rubiginis

colore

colore, quos à Cl. Viro, & Medico præſtantiſſimo Iohanne Oberdonſfero Ratisbona aliquot abhinc annis accepi, pugno maiores, & rotunditatis adeò abſolutæ, vt Bombardis explodendis vſui eſſe poſſent.

Lib.5.c.116 Dioſcorides de Geode lapide mentionem faciens vim aſtringendi, & ſiccandi ei tribuit: quæ obſcurant oculos vt caligines, & id genus alia, diſcutiendo purgare, & cum aqua illitum inflammationes mammarum, & teſtium ſedare ſcribit: hoc idem aſtruit Galenus libro nono de ſimplicium medicam. facultatibus. An verò lapis hic eadem polleat facultate in conceptu cuſtodiendo, & partu accelerando, vt Aetiti attribuitur, vt nonnullis affirmare placuit: fortaſſe quia ijſdem conſtent natalibus, in terra glutinoſa vt plurimum in commiſſuris marmorum, aut ſaxorum acquiſitis: atteſtentur ſi qui ſunt, qui rem hanc fuerint experti; & ſi enim vnicuique ſpeciei ſuum dicatur eſſe aſtrum: attamen apud probatiſſimos auctores de lapidum virtutibus diffusè, & doctè tractantes, nondum peculiarem hanc Geodi attributam potentiam legiſſe meminimus.

Inter Aetites, & Geodes lapides non ſine cauſa poſſunt connumerari lapides quidam in diſtrictu noſtro Veronenſi reperti, & ad manus CALCEOLARIAS peruenti: in horum enim vno, qui paruus, & modicus rotunditatis eſt abſolutæ, & in candore leuis, & ſi lapis, aut Argilla, arenavè in eius cauitate incluſa non ſit: nihilominus quaſi fœtu cum videatur prægnans, intus ſuccus teneris, vel aqua, non ſecus ac in ouis liquor, ad motum fluctuare perſentitur; vt *Lib.37.c.11* Enhydron Plinij eſſe fatearis, & non niſi contento ab Aetite differre dices: quemadmodum enim in Aetite lapide, *Lib.4.de ort. & cauſ. ſubt.* ne ab Agricolæ verbis diſcedamus, & ob materiæ varietatem, aut quia eadem magna ex parte ad figuram globoſam, vel quàm proximam, accedat, alius perſentitur lapis, quoniam materiæ pars interior ab exteriori, aut calore

coacta

coacta mox diuiditur, aut aliquo poſt temporis ſpacio diſcedit, abitque ipſa pars interior in lapidem, non ſecus ac arefactæ auellanæ nucleus à putamine diſcedit, & à cauitate nucis diuiſus, ſeparatusque cernitur, & conquaſſatus dignoſcitur: ita in Enhydro lapide, cum portio ſucci tenuis, & aquei in eius ortu concurrat, nec poſſit hic aut à calore diſſipari, vel abſumi, nec à frigore condenſari, in cauitate permanens ad motum fluctuat: vndè Iſidorus lapidem hunc ab aqua vocatum ſcribit, exudat enim adeò aquam, (inquit ille) vt in eo clauſam putes fontis ſcaturiginem. quod tamen à Solino ad verbum tranſlatum videtur. cuius ſanè lapidis naturam perbellè ſatis expreſſit Marbodeus, inquiens. *Orig. lib. 16. cap. 13.* *Memor. cap. 38.* *Cap. 17.*

Perpetuis fluctus lacbrimis diſtillat Enhydros,
Qui velut è pleni fontis ſcaturigine manant,
Cuius natura graue ſit deprendere cauſam,
Nam ſi decurrit lapidis ſubſtantia, quare?
Non minor afficitur, vel non omninò liqueſcit?
Sin res exterior deſcendat ad interiora
Vt ſemper refluat, cur ſe non impedit ipſum?
Scilicet ingrediens contrarius egrediente.

Bartholomaevs Anglicus Vir doctiſſimus dum ſtudet ſuis in ſcriptis cauſam inquirere, quia ſcilicet ſi gutta defluit de lapidis ſubſtantia quare non minor efficiatur, vel omninò liqueſcat, ſi verò ros, vel aliud ingreditur, quid eſt, quod ingrediens non repellat egredientem? aſſerit, eſſe poſſe, quod virtus lapidis condenſet in aquam, aërem ſibi vicinius propinquantem, vt iam videatur exire de ſubſtantia lapidis, quod egreditur de ſubſtantia aëris circumſtantis. Quod etiam in alijs quibuſdam lapidibus politis euenire videmus, quorum nimia frigiditas aërem tangentem lapidem, continuò in aqueam mutat ſubſtantiam.

Orig. lib. 12. cap. 2. Ex hac Enhydri Etymologia, Enhydrim Beſtiolam eſſe nuncupatam, refert Iſidorus, quod in aquis verſetur, & maximè in Nilo. quæ ſi inuenerit dormientem Crocodilum, volutata primum in lutum, intrat per os in eius ventrem, & carpens omnia interiora eius exit viua de viſceribus Crocodili, ipſo mortuo: vndè traxit illud Adagium.

Allegoricè quid Colubrum in ſinu fouere. *Colubrum in ſinu fouere.*

De homine illo dictum, qui amore complectitur, ſtudioq; proſequitur hominem ingratum, & aliquando per occaſionem nociturum: quod etiam auctor quodam antiquus Iambis hiſce ſignificauit.

Sinu fouebat quidam agricola viperam
Gelu rigentem, at hæc calorem vt ſenſerat,
Ferit fouentem, moxque perimit vulnere.

Ex quo elicitur (vt nobis quoque perſæpe accidit) ingratum in hunc modum benemeritos tractare.

Alter autem lapis, qui ſpeciem quandam Aetitis referre videtur, figura eſt oblonga, ſuperficiem ſcabram in cinereo albicantem habet: in cuius parte caua, ac ſi vteri formam gerat, non ſine intuentium ſpectaculo, vice lapidis, Argillæ, ſuccine aquei, fluores cryſtallini quadranguli Adamantem gemmam mucronata forma, & nitore æmulantes adhęrent; ex ſucco puro tenui, & aqueo in lapide albicante in duritiem cryſtallinam compacti. vt ventrem cryſtallinum à Plinio deſcriptum eſſe dices.

Vt verò grati animi ſpecimen aliquod exhibeamus, cum inciderit ſermo in lapidem illum, qui ſuccum aqueum in ſe à natura habet: non inuitus referam, fruſtulum Cryſtalli, in cuius medio ſucci cryſtallini guttulas innatare oculis ipſis dignoſcitur, dum hæc ſcriberem, dono non vulgari nos accepiſſe à GABRIELE BERTAZOLIO, Viro ob indicibilem ingenij in rebus varijs architectandis, eiſdemque admirandis perſpicacitatem, magnopere ſuſpiciendo: atque ob ingenij præſtantiam Sereniſſimo FERDINANDO GONSAGAE hominum virtute clarorum Mœcenati Magno apprime caro.

DE OSTRACITE lapide, qualem in Muſæo ſe gerat, hoc ſcias: vt legitimum, nec adulteratum, iuxta Dioſcoridis mentem, lapidem eſſe teſtæ ſimilitudinem habentem: qui teſta ſuperiore ablata, in plures alios lapides intercedente ſemper cruſta ſcindi poteſt; non autem lamina, vt quidam locum illum Dioſcoridis exponunt: vndè ei nomen: ὄστρακον enim Græce teſta dicitur, quaſi toſta, quia vas hoc figlinum ex molli creta fabrefactum torreatur, deinde coquatur: & ὀστρακίτης, aut ὀστρακώδης illud ſignificat, quod ex teſtæ eſt, ſiue quod teſtæ duritiem imitatur. A quo ſanè lapidem differre aſſerimus, Oſtracitis illam tertiam ſpeciem, quæ inter gemmas à Plinio refertur, & Oſtraciam his verbis nuncupat. *Oſtracis, ſiue Oſtracitis eſt teſtacea durior, altera Achatæ ſimilis, niſi quòd Achates politura pingneſcit: duriori tanta ineſt vis, vt aliæ gemmæ eius tramentis ſcalpantur.* Lib.5.c.122 Lib.37.c.10

Dioſcorides Oſtracite à nobis antè deſcripto, pumicis loco ad pilos auferendos, & cutem læuigandam antiquas illas mulieres vſas eſſe tradit: potum in vino dragmæ pondere menſes fluentes ſiſtere; à purgatione ſumptum prohibere conceptionem: & cum melle impoſitum mammarum inflammationes lenire; nec non vlcera illa ſerpentia, quæ Græci νομὰ vocant, cohibere ſcribit. cuius etiam lapidis facultates ſignificauit Galenus, inquiens. *Porrò Oſtracitem vocatum lapidem prædicare quoſdam audio, quaſi deſiccandi valenter facultatem obtineat temperatam ex adſtrictione, & acrimonia. Velut Geodem nomine, pupillas expurgare, & vberum, teſtiumque phlegmonas ſanare, ex aqua videlicet inunctum.* Lib.9. de ſimpl.med. facult.

Ne verò lucubrationes hæ noſtræ, quales, quales ſint in Oſtraciſmum ab hominibus illis relegari poſſint, qui corrupta mente, & liuoris ebrietate agitati, nil aliud ſtruunt, & machinantur, quàm in aliena ſcripta debacchari, pro viribus ingenij mei conabor, vt pœnam hanc effu-

effugientes, teſtæ ſuffragijs illis minimè ſit opus: ſed per ora virûm animi candore, & virtute præſtantium, abſque canum oblatrantium morſu paſſim diuulgentur; qui & ſi vt nouæ Cicadæ, nunquam ſatuli in propria garrulitate videantur, nihil ominus, vbi primum oleo veritatis ſunt inuncti, ſtatim obmuteſcunt, nec amplius reuiuiſcunt.

LAPILLI, ſeu aptius, cruſtulè lapideas, ob orbicularem formam, veluti nummos magnitudine varios, exprimentes; punctis quibuſdam extuberantibus impreſſæ, colore ex ruffuo albicante; quarum ortus non aliunde prouenire creditur, quàm ex euaporationibus ſubterraneis cum terra ipſa in huius ſuperficie, ſiue calore, vel gelu diuidente, condenſatis, & in figuram hanc peculiarem deriuantibus. Ex monte Bonino propè Suapium Oppidum ditionis Veronenſis, à cuius loci Incolis ob numeroſum prouentum Nummi de Bonino appellantur: qui ſi quando ære alieno grauentur, (vt iocoſa quandoque ſeries miſceamus) dicere in vſu habent, ni nummos de Bonino ſuppeditem, nil aliud mihi eſt, quod ſolutum.

Hic acerbiſſima morte præuentus Excellentiſsimus CERVTVS (proh dolor) Muſæi deſcriptionem abſoluere non potuit; quam abſoluendi prouinciam ANDREAS CHIOCCVS ex Collegio Veronenſi Medicus, & Phil. CHRISTO Auſpice, & DEIPARÆ VIRGINIS Sanctiſſima adſpirante fauoris aura Anno M DC XXI. ſuſcepit.

ANDREAS CHIOCCVS

MED. ET PHIL. VERON.

Candido Lectori S. D.

CVM hucusquè ſcribendo perueniſſet D. Benedictvs Cervtvs diligens, & enucleatus Muſæi CALCEOLARII Deſcriptor, eccè tibi (Lector optime) acerbiſſimo ſæuientis Fortunæ ictu perculſus, è viuis ſubreptus tàm præclaro labori extremam manũ imponere non potuit: Sciebam ex Publio Syro hominem vitæ cõmodatum, non donatum eſſe; legem eſſe vniuerſi, quæ iubet naſci, & mori; naſcentes nos mori, finemq; ab origine pendere; at virum Medicum iam ſenem, nulli noxium, omnibus beneficum, vitæ, & morum moderatione conſpicuum, validis natura, & bonæ valetudinis præſidijs ſatis etiam munitum, crudeli adeò Fato defungi nouum multis, inauditum, & miſerabile viſum: Ego tametſi & familiaribus occupationibus, & aſſiduis medendi officijs ſatis præpeditus, tum alijs iam cæptis lucubrationibus abſoluendis, & limandis, & conſultationibus pro exteris ægrotis ſcribendis, qui me labor ſæpenumerò vel occupatiſſimum neceſſariò detinet, vix otium ad huiuſmodi prouinciam abſoluendam, & colophonem Muſæo huic ampliſſimo imponendum nanciſci poteram: Sum tamen exorari facilè paſſus, vt ſaltem ſubciſiuarum horarum partem aliquã ipſi impartirer, tum vt FRANCISCO CALCEOLARIO Iuniori mei amantiſſimo gratificarer, tum vt indè mihi aliquod veluti honeſtum animi laxamentũ compararem. Accedit, quod licet liuidorum, rudiũ, & fulguritorum ingeniorum omnia ſint plena; primi tamen

Digitized by Google

Subſellij ſcriptores candidos, & doctos facilè veniam mihi daturos confidebam, ſi vt habet prouerbium τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ, & ὅμοιον ὁμοίῳ ἐφίεται, *in phyſica, & medica materia deſcribenda tantiſper verſarer, in qua elaboranda, & ſedulò perueſtiganda Medici doctiſſimi ſumma cum laude inſudarint Dioſcorides, Galenus, I. C. Scaliger, Ruellius, Geſnerus, Aldrouandus, Agricola, Cæſalpinus, alij: Hinc enim præter ingenuã animi voluptatem, & maiora ad artem exercendã præſidia mihi conciliabam, & præclaros phyſicos, qui Spartam, quam nacti erant, eximiè ornarunt, mihi ad imitandum aliqua ex parte proponebam: Homine imperito nihil iniuſtius, vt ille ait, eſſe, non eram neſcius, qui niſi, quod ipſe facit, nihil rectum putat, ſed altius deſixum iampridem id in animo habeo, contemptum maleuolorum contemnere, & cum Lucillio profiteri; malo me à paucis ſapientibus eſſe probatum,*

Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

In rebus deſcribendis breuitati, & perſpicuitati potiſſimum ſtudebo, parum fructuoſa, & valdè fabuloſa prætermittam, probatorum, & claſſicorum Auctorum teſtimonio nitar, & licet tanquam Theſei filum non ſim CERVTI Excellentiſſimi methodum habiturus, haud valdè tamen ab eius ſcriptionis formula recedam, quamquam illud Pindari mihi ſemper arriſit

Συγγενεῖ δέ τις εὐδοξίᾳ μέγα βρίθει,

& alibi

χρὴ ἐν εὐθείαις ὁδοῖς στείχοντα μάρνασθαι φυᾷ,

quod eſt proprij ingenij viribus vnumquemq; debere ad decus anniti, & aſpirare.

DE

DE LAPIDE NEPHRITICO ISADA ab Hiſpanis vocato, & primum breuiter de occulta rerum proprietate.

OCCVLTAM rerum proprietatem, & facultatem maximam ingenuis, & philoſophicis mentibus admirationem parere, nemo eſt qui ignoret, eam verò in rerum natura concedendam eſſe, vel lapis hic nephriticus, quem pręmanibus explicandum habemus, ſatis declarat, quem mirabili, & ſtupenda ratione è veſica: & renibus arenulas eijcere depræhenderunt: illam porrò rerum abditam proprietatem Ficinus, Mæſueus, Fernelius, Arabes complures Aſtris acceptam referunt, Iulius Alexandrinus, Montanus noſter rerum temperamento, quod totam eſſe rei ſubſtantiam aſſerunt, quamuis Montani opinio non probè, & enucleatè ſit ab alijs percepta. Fracaſtorius ſeminarijs, & analogijs, à quibus rerũ omnium admirabiles ſympathias, & antipathias ortũ ducere putauit; quamquã libello de differentijs medicamentorũ à Montano noſtro irrideatur doctiſs. Fracaſtorius, quod conſenſus formarum, & diſſenſus ad abſurda quædam ſeminaria, & Epicureorum figmenta retulerit: Ipſe porrò exiſtimat rerum formam non eſſe primarum qualitatum contemperantiam, ſed harmonicam perfectionem, quæ ex ea contemperantia reſultet, quæ etiam, Platonis in Timeo videtur fuiſſe ſententia: Hæc harmonica proportio (ſubdit præclarè Montanus) eſt quodam longè diuinius, & extra materiæ conditiones ſeſe attollens, quam quis ineruditus, & philoſophicis myſterijs parum exercitatus, imaginari poſſit: à formę igitur admiranda poteſtate, non à commixtione primarum qualitatum has admirabiles proprietates, vt remoræ inſiſtendis nauigijs, & torpedinis in manu piſcatorum ſtupefacienda prodire contendit, hoc pacto arduum problema diluit, cur reperiatur medicamentum odore & ſapore iucundum, quod tamen homines interimat: odorem .n. & ſaporem commiſtionem primarum qualita-

Digitized by Google

tum ſequi, vim interimentē formę acceptam referendam, quæ corporeę qualitatis non eſt particeps,cum penitus ſit incorporea, & diuina: hæc ſanè docta eſt Clariſs. Montani ſententia. Nihilominus diuinum Fracaſtorij ciuis noſtri ingenium in inueſtiganda rerum ſympathia, & antipathia collaudandum erat, nec figmenta epicureorum appellanda, quæ ipſe ſummo ſtudio, atque ordine inter ſe apta, & connexa compererat, principia nempè partim generalia partim effectibus magis propinqua,quàm quæ ab alijs erant excogitata: Omnia quippè à tanto viro rationibus, & experimentis ſtabilita, nihil ex fortuito atomorum impetu,& concurſu petitum,nulla finis qui rationem boni obtinet, ratione habita, quod fuit genuinum Epicuri, & Democriti figmentum: Omnia enim in eo Fracaſtorij libello ex proprijs cauſis oſtenduntur & problemata difficilia poſitis acutè principijs conſentanea explicantur effectricis & finalis cauſę accurata ſemper excuſſione propoſita, quæ germana & vera eſt Ariſtotelis, & Peripateticorum philoſophandi ratio. Vtcunque res ſe ſe habeat, non eſt præſentis inſtituti de hac quæſtione ſubtilius, & vberius agere: Si quis curioſius iſthæc perquirat, Quatuor libros Io.Franciſci Vlmi Medici Cl.mi mihi olim ſumma neceſſitudine coniunctiſſimi perlegere poterit, in quibus de occultis in re medica proprietatibus tam copioſè, ſolidè, & eleganter diſputat, vt alijs omnibus in hoc ſcribendi argumento palmam præripuiſſe videatur: Scripſit & longam diſputationem Fabius Paccius Vicentinus Medicus doctiſſimus amicus meus, quam Commentarijs ſuis in Gal. Methodum Medendi adiunxit, in qua contrariam Vlmo ſententiam; Montani & Alexandrini Dogma aſtruere viſus eſt. Hos viros Philoſophiæ, Medicinæ, & linguarum cognitione florentes, & percelebres honoris cauſa nominatos volui, tum vt iam defunctorum memoria mea hac qualicunque ſcriptione renouetur, tum & vt eximio animi candore præſtantes, & de me optime meritos aliqua præconij laude proſequerer: illud etiam accedit me libris meis xxxvij. obſeruationum Philoſophicarũ & Medicarum, & ſeptem libris quæſtionum phyſicarum multa ad hoc argumentum pertinentia exactius attigiſſe, & explanaſſe

naſſe, quæ omnia Deo fauente aliquando publicam lucem videbnut, & in litteratorum manus peruenient; ad lapidem redeo.

DE LAPIDE NEPHRITICO ISADA
Ab Hiſpanis nuncupato.

IRIDEM Thaumantis filiamfuiſſe ingenioſè finxit erudita vetuſtas, hoc eſt Philoſophiam ex admiratione prognatam eſſe, quod & Ariſtoteles tantus Philoſophus in libris rerum diuinarum ſcriptum reliquit, cum ergo animi cauſa in Muſęum ampliſſimũ FRANCISCI CALCEOLARII diuertiſſem, ſtatim in oculos mihi incurrit Lapis Nephriticus Iſada ab Hiſpanis vocatus à Sereniſs. VINCENTIO Mantuæ Duce FRANCISCO CALCEOLARIO Seniori dono olim miſſus vnà cum alijs exoticis, & ex Orbe alio petitis rebus: Is porrò lapis cui non admirationem pariat: qui duntaxat geſtatus dolorem renum lenire, & calculos, arenulaſque eijcere et expellere planè eſt depręhenſus? hoc plurima experimenta confirmant & apud nos, quorum auritus, & oculatus teſtis eſſe poſſum, & apud Nicolaum Monardum in Medicamentorum Simpl. Hiſtoria ex nouo Orbe delatorum, qui nobilem virum ſibi notum eum Brachio geſtaſſe, & tantam arenularum copiam eijeciſſe teſtatur, vt formidans ne tanta copia eiectionis ſibi noxia eſſet lapidem iſtum interdum deponat, nullumque mox calculum extrudat: ſed denuò premente dolore eum geſtans leuatur, aut minuitur dolor cum multa arenularum, & lapillorum eiectione. Ea etiam abdita ui eſt præditus, vt à nephritico dolore præſeruet geſtatus renum feruorẽ temperando; Duciſſæ etiam cuiuſdam hiſtoriam ſubdit Monardus, quæ ter renum dolore vexata, armillam ſibi ex eo lapide confecit, quam perpetuò geſtans ex illo tempore, quod decennium ſuperat, dolore nunquam amplius eſt conflictata ob hanc cauſam in maximo pretio ſunt huiuſmodi lapides, nec tam facilè comparari poſſunt, vt initio euenit, teſte eodem Monardo quoniam Reguli, & illarũ Prouinciarum Dynaſtæ ſoli eos poſſi-

Digitized by Google

poſſideant, cum adeò admirandas facultates obtineant: Ex noua.n.Hiſpania deferuntur Praſſio lapidi perſimiles ad viridem colorem lacteo permixtum vergentes præferuntur viridiores. Aduehuntur porrò, teſte eodem Auctore, varijs formis effigiati, alij Piſcium forma, alij auium capitibus, alij Pſittacorum raſtro ſimiles, nonnulli rotundi ſphærularum modo, omnes perforati quoniam Indi appenſos ad dolorem renum mitigandum, & ad calculos, & arenas deturbandas geſtare ſoliti erant. Hunc etiam (quem in Muſæo conſpeximus) quadrata figura ab arte concinnatum cum eminentia quadam in altera planitie depræhendimus: Recentiores quidam Auctores Smaragdorum, & Iaſpidum naturam, & formam huiuſmodi lapides redolere docent, qui lapides vi refrigerante ſunt præditi, quocirca & Iaſpidem orientalem ad affectus renum, & arenularum mirificè conferre. Hinc non eſſe mirum ſi renes ab illo fragire roborati expeditiùs arenulas illas, & calculos eijciunt: Sed profectò facultas illa, & uis maior, quam vt in primas elementorum qualitates referri debeat: Depoſito enim lapide ceſſat expulſio calculorum, & arenularum; brachio appenſo illico ferè ſuccedit, & dolor renum lenitur quemadmodum & congruente interſtitio ferro appoſito id eueſtigiò à Magnete pertrahitur: Hæccine ſanè philoſophia adulterina eſt Thaumãtis hoc eſt admirationis Filia: nec elementarij, & materiarij Phyſici ex Alexandri Aphrodiſęi ſchola quicquã emunctæ naris viris, aut eruditis auribus dignum afferre poſſunt, in quo mens poſſit conquieſcere: iſta enim cum in naturę contemplationem eſt defixa facilè caligat, & cæcutit ὥσπερ καὶ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν vt nimirum Veſpertiliones ad lucem conuerſæ meridianam, vt cum Ariſtotele in metaphyſicis loquamur. Quis non maxima admiratione afficiatur, cum Coriandri folia virentia, & flores fœtidiſſimi odoris eſſe, & plenè venenum intelligit, eorum ſemina deſiccata guſtu, & odore iucunda ſtomaco grata, & vtilia exiſtere: Præterea in extremis occidentalis Indiæ regionibus radicem eſſe frequentiſſimam cuius ſuccus præſentaneum eſt venenum, ſolidum eiuſdem corpus vitæ humanæ ſalubre, ex eoque vulgò panem optimum confici;

Non

Non igitur ex aliquo temperaturæ modo, aut affectu admirandas lapidis Nephritici vires proficiſci putandum : Sed quoniam talis eſt eius forma cœleſti aliqua virtute afflata, vt Auicennas, & Fernelius non contemnendi Auctores cenſuerunt hũi admirabiles effectus prodire veriſimile eſt : Tantum admiratores ſumus, aiebat Montanus noſter ciuis, & cum per ſpecies varias rerum diſcurrimus, effectus quoſdam formarum obſeruamus, qui humani intellectus menſuram omninò excedunt : Ab hac rerum naturalium inueſtigatione abſterritum Socratem aiunt hoc omne ſtudium prætermiſiſſe, quo incerta & numquã perfectè explorata tradebantur, ita enim apud Platonem loquitur ὑπὸ ταύτης τῆς σκέψεως οὕτω σφόδρα ἐτυφλώθην, ὥστε ἀπέμαθον καὶ ταῦτα, ἃ πρὸ τοῦ ᾤμην εἰδέναι : obcęcatum quippè ab hac ſe contemplatióne profitetur, & dedidiciſſe iſthæc omnia, quæ prius ſe ſcire exiſtimabat. Verum ſi cum Hippocrate eius coętaneo putaſſet ſicuti in morbis nonnullis, ita in rerum naturis θεῖόν τι diuinum quid ineſſe, vndè admirabiles iſti effectus prouenirent haud tam facilè hoc omne ſtudium, tamque inane deſpexiſſet: cæterum iſthæc ſemel & ſatis de abditis hiſce proprietatibus quantum inſtituti noſtra ratio poſtulat, dicta ſunto. Cum hæc ſcripſiſſem incidi fortè in Scaligeri V.Cl. locum exercitationis CXXV. vbi Cardanum refellit exiſtimantẽ lapides in Cancris, Teſtudinibus, atq; alijs huiuſmodi genitos, à frigore eſſe concretos; prohibere in renibus lapidum generationẽ, genitoſque diſſoluere : Objicit Scaliger eas igitur inter ſe coërcent vires, quæ à contrarijs profectè cauſis vno in ſubiecto à nulla natura componi queunt; renum calore, vel ſublato, vel diminuto fateor amoueri cauſam denſationis, cohęſionis, duritiei, at quæ diſſoluunt arenarum corpora, quæ in lapidis maſſam coiere neutiquã ijs ineſſe refrigerandi facultatem palam eſt, tenuium partium eſſe illa omnia pareſt, quæ ſubeant, induantque ſeſe inter lapidis coagmentatas portiunculas: colligit paulò poſt Scaliger neminem ad renum refrigerationem Iudaicum lapidem, & eum qui in ſpongia, quique in Tauri fellis veſicella calidus eſt, & arabicè dicitur Harathzi exhibere : locus ſanè ſumma notatione dignus cum recentiorum quorundam ſupra à nobis perſtrictam de Nephritico lapi-

de

de ſententiam egregiè conuellat. Non grauabor hîc deſcribere Epigramma noſtrum extemporarium aduerſus elementarios illos phyſicos, qui omnia quantumuis arcana primis elementorum qualitatibus metiuntur, quod mihi multis ab hinc annis excidit cum Iunior Medicus admirabilem Nephritici huius lapidis proprietatem, & effectum obſeruaſſem.

Si quis Alexandri terreſtria dogmata iactat
Turbidus, & pecudum more tuetur humum.
Iſa de lapidis vires exploret, & ipſis
Ille oculis ſabulum renibus ire ſuis
Conſpiciat, ſæuoſque ſimul lenire dolores
Appenſum manibus, Cruribus, & Pedibus.
Concretum lapidem fundit lapis alter amicus
Humano Generi: Turba proterua ſile.

Hæc olim iunior ludibundus effundebam, quorum præproperam fæturam, vel ruditatem, iam Senior, me haud præſtare debere, (quæ ingenuorum lectorum eſt humanitas) exiſtimarim. Viri Tetrici, qui res volunt, non verba, tranſiliant hæc amæniora, & ad ſerias deſcriptiones diuertant.

DE BEZAARTICIS LAPIDIBVS:

POST Nephriticum lapidem in Muſæo Calceolarij ſeſe obtulerunt Bezaartici ſex lapides, quorum vnus magnitudine, & pulchritudine alios præcellebat, quos Orientales eſſe omnes præter illius teſtimonium, ſigna omnia, & admiranda, quibus præcellunt, facultates experimentis comprobatę, ſatis teſtabantur. Verum & vnum Bezaartico lapidem Oui Anſerini formam exprimentem contrectauimus; hunc in Braſilia elaboratum tradunt cum Reſina, & fructu Crunacinæ, nec non Radiceæ Draxenæ, quam luſitani herbam Contraherbam vocant: in ſuperficie flaueſcit, intus cinerei eſt coloris, iactant etiam aduerſus omnia venena febres mali moris, & peſtilentes vnicum eſſe, & ſingulare remedium: adeò Ars cum naturam ritè imitatur res admirabiles è ſuo etiam ſinu proferre valet, hunc lapidem

De Bezaartico factitio Oui Anſerini forma.

Digitized by Google

dem ſibi à Patre Soc. Ieſu donatum Anno M D C. Calceolarius profitetur. Accedo ad Bezaarticos lapides naturales, qui in animalibus naſcuntur, Orientales, & duos Occidentales, qui poſtmodum mihi fuerunt oſtenſi. Qui ex Orientali India aduehuntur, eodem pacto inueniuntur, & æſtimantur, quo ex Occidentali India aduecti; Vt enim illi ex Peruanis, animalibus Capris ſimilibus, quæ in Montanis locis degunt, præſtantiores eximuntur, quam ex cāpeſtribus capris, quæ ad lanienā duntaxat aſſeruantur, ita Orientales hi lapides longè meliores, & probatioribus notis inſigniti, qui ex animantibus in Perſiæ montibus degentibus educuntur, quàm qui ex capris in planis, & campeſtribus Malacę viuentibus, quæ pariter ſolum ad lanienam ſeruantur; cum non adeò ſalutiferas depaſcantur plantas, vt quæ in Montanis degunt; quocirca & lapides non in eo pretio habentur, nec eas proferunt vires, quas Perſici Orientales, & Occidentales peruani, ſed Montani, obſeruat porrò Nicolaus Monardus lib. de Simpl. medic. hiſt. cap. xxxiv. Orientales multos adulterinos aduehi, vt è centum vix denos legitimos inuenias, nam & ipſimet Indici Auctores fatentur illic multos conflari adulterinos. Monet etiam Monardus ex animalibus in planis degentibus erutos improbos eſſe, nec vlla medica facultate præditos: Primum illorum obſeruatorem qua ratione in illis Capris gignantur, perſpicere cupientem ſuis ipſummet manibus earum Anatomen feciſſe, mox ipſi ſignificaſſe gigni in receptaculo quodam faſcię modo confecto, & villoſa carne conſtante duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine ipſi ventriculo parte interiore adhærente alios alijs maiores, & eo ordine diſpoſitos, quo nodi veſtem anteriori parte claudentes. Generari verò ex ſalutiferarum herbarum ſucco per ruminationem illam concreto. Andreas Cęſalpinus Vir grauiſſimus lib. ij. de Metallicis cap. xlvj. cuius Auctoris ingenium, & Peripateticum ſtudium ſemper probaui, ex Luſitanorum qui Indiam incolunt teſtimonio, Capras hunc lapidem ferentes ſylueſtres eſſe figura Ceruis ſimiles tradit Cornibus Hirci. In eorum ventriculo reperiri lapides, quos Arabes extollunt aduerſus

De Orientali Bezaartico

Xx ve-

venena: animal in Perſia, & Coraſone Pazan vocant, ideſt, Hircum lapidem Pazar, Indi Bazar, Arabes Bezaar: quamquam ego I. C. Scaligero, quem virum in miraculum æui noſtri natum, cum Lipſio exiſtimo, atq; naturæ humanæ faſtigiū exceſſiſſe, licet rudes quidam homunciones, & Magiſtelli impudentiſſimi, vel Theatris ridiculis propoſitis ipſum traducere non vereantur, ò mores, ò tempora. Ipſe igitur cum tanto Viro putarim, omnia Antidota vitam conſeruantia, & aduerſus venena vim obtinentia patria lingua, ea voce ab Arabibus nuncupata, Bezaharth enim eſt vitam conſeruans: Hoc & Ceſalpinus confirmare videtur, qui omnia Antidota à tota ſubſtantia venenis aduerſantia Bezaartica vocari ſcribit: concreſcere (ſubdit) hunc lapidem in ventriculo propè meatum vnde pabulum ruminatum, in alterum ventriculum tranſmittitur initio, iuxta paleam quandam tenuiſſimam ex pabulo ruminato congeſtam, ſucco ambiente in cruſtam friabilem tranſeunte, ſuperficie admodum leui, & ſplendida, colore herbaceo nigricāte, aut palleſcente, aut cinereo, figura in pleriſque oblonga glandis effigie interdum alia, atq; alia forma: ſuperuenit proceſſu temporis alius, atq; alius ſuccus, vndè lapidis coagmentatio fit per cruſtas inſtar cepæ: Maximi non excedunt Oui Gallinacei amplitudinem: pleriq; vt oua columbarum, & exiliores reperiuntur: quò maiores, eò valentiores exiſtimantur, ideò in maiori pretio habentur; Perſici reliquos bonitate antecellunt: Reperti poſtea ſunt, & in India Occidentali magna copia in ſimili animali; ſed caret cornibus, degitq; in locis frigidis in montibus Però: Differunt quoq; eius lapides, nam cruſte non eiuſdem coloris ſunt intùs, & extra, vt Orientalium, ſed extra quidem vt plurimū nigræ ſunt, aut fuluæ, aut cinereę minùs ſplendidæ; ineſt aliquando veluti aureus puluiſculus ſplendens; intus autem omnes ſubcandidæ ſunt, veluti ex fibris compoſitæ; idcircò minùs adulterari poſſunt, quam Orientales. Deprehenduntur adulterati; nam calefacti molleſcunt, ſi ferro candenti perforentur, ſynceri nequaquam: Præterea adulterati ſi frangantur, non habent in meditullio cauitatē, neq; paleam, ſed aliquid aliud. Hæc ad verbum

De Occidentali Bezaartico.

verbum Cæſalpinus, qui in deſcribendo huiuſmodi lapide, mihi videtur fuiſſe diligentiſſimus, nam & quoſdam fabulatos ait, lachrymam eſſe Ceruorum in angulis oculorum congelatã forte, quia hic lapis aliquando lachrymam præſefert tereti figura nullo intùs cauo inſtar guttæ congelatam. Cæterum reliqua quæ optimè is ſcripſit apud ipſum legantur, quæ nimirum ex Serapione, & Rhaze profert, neque enim ſingula, quæ apud probatos Auctores habentur, deſcribere noſtri conſilij eſt; libros eorum indicaſſe contenti vtiliora tantum, & magis neceſſaria litteris conſignabimus: ad facultates lapidũ tranſeo. Cum experimentis plurimis compertum ſit, Orientales plantas gemmas, metallica longè eſſe præſtantiora Occidentalibus: idq; oculata experientia oſtendat Bezaar lapis Orientalis, quem omnium cæterorum optimum eſſe ex Perſiæ montibus orientis tractus aduectum nemo difitetur; forſitan nimio contradicendi ſtudio tranſuerſum actum Scaligerum quis putarit, dum Cardano negat, Aurum, & p rfectiſſima quæq; in oriente inueniri: Haud ego quidem omnia crediderim, vt ampliſſimæ, & præclarę inductionis Scaligeri rationẽ habeam, cum eam, & ad Vinum pramnium, mores, virtutes, ingenia, opificia, quæ omnia meliora in Europa, & Occidente eſſe contendit, traducat, verum plantas, aromata, lapides admirandæ facultatis ibi generari, quæ apud nos prouenire nequeant, vel ſi ſata aliquo modo adoleſcant, imbecilla, & longè infrugifera prouenire ſatis compertum eſt; Hac de re in varijs noſtris obſeruationibus ſubtilius, & vberius aliàs diſputatum: Cardanus in meliorem coctionem orientalis cœli cauſam refert, quod ve Solis orientis radij ſalubriores: Cœlum quippè, & ſolum maximæ rerum procreandarum cauſę; ſi ex Theophraſto ἔτος φέρει οὐκ ἄρουρα, tantò magis cœli tractus exorientis Solis, qui perpetuo afflatu terram afficit, & potiſſimum montanas plantas, quarum eſu capræ illæ lapidem hunc Alexipharmacum ex concreto ſucco progignunt. Non igitur maxima, & fœtidiſſima contradictio, vt vocat ſubtilis Scaliger, vt modò Cardani pro ęquo, & bono patronum agam, dicere, orientem eſſe occidente calidiorem, & mox occiduis

radijs torridum eſſe aërem: nam & Galenus, tantus Phyſicus, Pueros Iuuenibus calidiores putat caloris, ſcilicet primigenij ſubſtantia, & copia: Iuuenes calidiores acri, & mordaci calore: ſic orientem calore vitali, & vegeto calidiorem exiſtima: occidentem retorrido, atque acri, qui ad res procreandas alendas augendas, præ orientis calore, neq; hylum proficit. Bazaarticus igitur lapis, orientalis præcipuè, ſecundum totam ſubſtantiam (ait Cæſalpinus) omnibus venenis aduerſatur tum calidis, tum frigidis ſeu intùs aſſumptis, ſeu ictu venenoſorum animalium inflictis, tàm hauſtus, quàm geſtatus, & impoſitus ſuper plagas. Aſſumptus pondere xij. cum granorum Hordei, aut plagæ illitus liberat à morte, & expellit venenum per ſudorem, quod planè ego ſum expertus in nobili Moniali D. Claræ, quàm febre putrida mali moris laborantem cum Cardiacis Symptomatis, alterna nocte ab aſſumptione pulueris Bezaar copioſè ſudantem priſtinæ ſanitati fœliciſſimè reſtitutam memini. Subdit Cæſalpinus, confert etiam annulo, incluſus ſi ore exſugatur: Vlcera purulenta ex veneno puluis inſperſus purgat: Razes teſtatur bis vidiſſe huius lapidis efficaciam aduerſus Napelli venenum, quod eſt toxicum validiſſimum, quam nec in Theriaca, nec in alio vllo antidoto vidit: Accepi ego aliàs, duobus canibus exhibitum Arſenicum, eum ſolum à morte vindicatum, cui Bezaar Orientalis fuerat adminiſtratus.

Luſitani ab Indis edocti eius vſum ad alios morbos tranſtulerunt; nam pondere trium granorum Hordei, cum aqua florum Citri, aut ea quæ ex floribus Aurantij habetur aduerſus omne venenum exhibent, cũ aqua verò Acetoſæ ad febres peſtilentes, ad animi deliquium, quod per interualla repetit, ad ſtomachi vexationes, vteri moleſtias vertigines morbum comitialem, & tandem in omnibus morbis melancholicis, veluti in ſcabie ferina lepra, prurigine. In Quartana cum aqua Bugloſſæ ieiuno ventriculo, ſæpius poſt vniuerſales purgationes propinant. Ad præſeruationem ab ijſdem morbis ſolent quinque diebus poſt purgationem huiuſmodi lapidem ſumere, quidam pondere decem granorum pro ſingulis vicibus, cum

aqua

aqua roſacea exhibent, alij audent vſque ad triginta propinare non timentes noxam ex medicamento, cui nulla ſit inſignis qualitas. Verum animaduerſionem vtilem interijcit Cęſalpinus Medicus grauis (cum ſæpè exteri Medici pro rebus nugas ſpecioſas venditent, & tumore Hiſpanico venales laudent, cum volunt obtrudere, merces) ſcribit igitur. Sed cum metallica omnia & quæcunq; venenis aduerſantur aliqua ex parte inimica ſint naturę humanæ, haud tutum eſt in magna quantitate ijs vti, vt Galenus teſtatur lib. v. ſimpl. xviij. Inquit enim, quæ deleterijs aduerſantur ſi largius ſumpta fuerint; grauiter animantis corpus oblędunt: Quamobrem ea moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neq; exiguitate ſua à Deleterijs vincantur. Hæc Galenus. Ideò meliùs qui circa Ormuz degunt, nonniſi in exigua quantitate exhibent trium granorum pondere in morbis diuturnis quotidiè pluri tempore, cum vino ſi abſit febris, cũ aliqua ex prædictis aquis ſi ea adſit. Verum vrgente qualitate venenoſa: eius ampliori pondere vtendum, idq; rarius, vt vnica, vel altera vice vincatur venenum, tardare enim, & mollius agere periculoſum eſt: Compertum porrò experimentis eſt dentes eorũ, qui hauſerint nigreſcere, cauent proinde cum deuorant, ne dentes medicamento attingantur, cocleari intrà fauces demiſſo. Hoc argumento colligit Cæſalpinus vim aliquam continere deleteriam, vt ſolent Alexipharmaca: Quoniam verò Bezaar Occidentalis minoris efficacię compertus eſt, eius augent Doſim, vſq; ad ſex grana: Aduerſus etiam lumbricos & tineas ventris valere ſibi experimento compertum tradit Monardus cap. cit. exhibuiſſe enim pueris, cum herba lubricorum ſemine ſantonici, Portulacæ, & Carlinæ, etiam cornu Cerui vſto omnibus in tenuiſſimum puluerem redactis. Cæterum ſi quis vberiorem tractationem expoſcit de lapidibus his Bezaarticis præter commemoratum Cæſalpinum, & Monardum, qui ſe de ijs peculiari etiam libro egiſſe profitetur: Chriſtophorum à Coſta Aphricanum adeat Medicum, & Chirurgum ex idiomate Hiſpanico in Italicum conuerſum, neq; .n. Nomenclatoris inſtitutum fert,

vt

vt vndiquaq; oĩa veluti inferciantur,& ταῦτα ſint πάρεργα τῶν ἔργων. Antequam tamen ab horum lapidum deſcriptione digrediar: illud primum monuerim Cardanum decipi, qui lapidem hunc ab omnibus laudari à nemine fermè cognoſci ſcripſit lib. vij. de ſubtilitate, niſi ipſum excuſare velimus, quod eius ætate non ita exactè orientalium rerum vires eſſent excuſſæ: In eo verò collaudandus Cardanus, quod Scribonium Largum, quamuis Cæſaris Medicum, damnat, dum falsò ſcribit lachrymam eſſe Ceruorum in Sicilia repertam, cum conſtet in Paly Orientalis Indiæ regione ſolitam inueniri: Illud etiam non incuriosum adnectam, quod ſcribit Raymundus Myndererus doctiſſimus Reipublicę Auguſtanæ Phyſicus, qui ſuperiori anno non ſine ſummo ſuorum Germanorum Catholicorũ potiſſimum męrore diem ſuum obijt. Is igitur libro vnico de peſtilentia cap. xv. quo me pro veteri,& mutua amicitia donatum voluit, ita ſcriptum reliquit: *Lapis Bezoar è Caprarum Indicarum folliculo felleo, vel ſtomacho erutus facili ferè techna lapidum ab equis ſimili planè forma, & magnitudine quandoque inſigni prodeuntium æmulatione, ſua laude qua Magnetibus is olim commendatus extiterat defraudari poteſt. Conſimiles politos lapides Equus Illuſtris, & generoſi Domini Baronis cuiuſdam hac ipſa in Ciuitate quotãnis per ventrem excreuit, quales alij quoque equi molis ſatis magnæ in ſeſe continuerunt, qui poſt mortem diſſectis tanti prout videri potuiſſent pretij lapides Bezoar nobis reliquerunt, vt ſui corporis virtutis, ac agilitatis, & æſtimationem, & exiſtimationem centuplo lapidis in ſeſe contenti valore videantur recompenſaſſe*, hæc ille, quæ lubens adſcripſi, vt amęna aliqua lectione hanc noſtram deſcriptionem condirem. Quod ſi hinc confectum putat Myndererus lapidibus his in peſtilentibus febribus,& veneno non eſſe fidendum, quod in magnis, & multæ æſtimationis medicamentis omnis nebulonum occupatio, & vigilat, & laborat ſedulò, proculdubiò cum Cratone,& Iordano deciperetur, quos ait, multis periculis factis, non vidiſſe eos effectus præſtitiſſe Bezoar; nedum in peſte, ſed nec in benignioribus morbis, quos inſignes Medici multo teſtimonio pollicentur. Fatendum .n. eſt ob duarum cauſarum alteram id omninò eueniſſe, aut enim

verum

verum Bezaar non habuerunt, quem ſummis impendijs, & ſolis Principibus viris comparandum, priuatæ Germanorum Reſpublicæ non tam facilè poſſunt nanciſci, ſed occidentales, & equinos iſtos in ludibrium medicinæ progenitos vſurparunt, aut non benè purgato prius corpore exhibuerunt: qui eſt deprauatus curandæ peſtis, & venenorum, quorundam mos, ad Alexiteria illicò, nulla totius corporis habita ratione, tranſilire: nos in Italia periculis multis factis contrariam poſſumus ſententiam aſtruere, & è catalogo peſtilentium remediorum quiduis aliud potiùs expungere: Verum hæc de Bazaar ſatis ſuperque.

DE ALECTORIO LAPIDE.

SVPERIORE ætate Hieronymus Cardanus, qui erat effręni oſtentandi ingenij cupiditate; & veteres auctores Plinium potiſſimum noſtratem Ciuem febriculoſarum narrationũ inſimulandi, miram excitauit controuerſiam, an ambages potiùs verè febriculoſus? Lapides ait frigore concreſcere gemmas, vt duriores maiore, non poſſe igitur gigni in animalibus, vbi nihil eſſe poteſt frigidiſſimum, ſi omninò aliquis generetur lapis qualis Alectorius, ſi gemma ſit, & vires habeat vita carere non poteſt, non poſſe igitur eſſe adeò duram in animali genitam gemmam, nam liquido humore nutriri non poſſet. nec mollis alioquin gemma non eſſet, initio igitur mollem eſſe, & nutrici ope ſpiritus. & humoris, mox habetata vita concreſcere, vt in vtero molam calore, ſic duriorem reddi, donec extracta, vel mortuo animali frigore concreſcat, ſed hoc eſt ſortiri digitis, quod ambitioſa ſubtilitate ignaris obtrudatur; forma enim rerũ eſsentialis è ſinu materiæ à ſolo calore educitur: lapidibus, gemmis, metallis frigus σύστασιν firmiorem, & duritiem conciliat: ita enim probatiores Philoſophi Peripatetici reſpondent cum quæritur, Frigus ne per ſe ad lapides, & metallica producenda concurrat, tamquam præcipua, & proxima cauſa: omnia quippe huiuſmodi calori humidum lentum, cum terreo puriori, & deſe-

deſęcato permiſcenti, & terminanti accepta referenda: quibus deinceps frigus condenſans, & indurans ſuperuenit; Par ergo eſt ortus lapidum in animalibus, & exterius in maiori mundo. De gemma Alectoria verba ſunt Plinij noſtri lib.xxxvij.cap.x. *Alectorias vocant in ventriculis Gallinaceorum inuentas chryſtallina ſpecie, magnitudine Fabæ, quibus Milonem Crotonienſum vſum in certaminibus inuictum fuiſſe videri volunt.* Albertus Magnus lib.ij. tract. ij. cap. 1. de lapid. precioſis Alectorius gemma eſt, inquit, quæ vocatur lapis Galli, & eſt albus nitens, chryſtallo obſcuro ſimilis, extrahitur autem è ventriculo Gallinacei, poſtquam fuerit vltrà quartum annum, & quidam dicũt, quod poſt nonum extrahitur, & eſt melior, qui eximitur è Gallo decrepito; Maxima autẽ huius quantitas eſt accedere ad quantitatem Fabæ. Virtus autem eius eſt excitare Venerem, gratum, conſtantem, victorem, & diſcretum facere, oratoriam tribuit facultatem, amicos conciliat, & contentus ſub lingua ſitim extinguit, vel reprimit, & hoc vltimum expertum eſt. Hæc Albertus, cuius auctoritas, tamquam poſt Plinium noſtrũ vetuſtioris, non eſt elato ſupercilio aſpernenda, vt multi faciunt grammaticè tenùs phyſici, qui neſciunt, tametſi infęlici ſæculo, & rudi vexerint Albertus, & D. Thomas, hos nihilominus barbariem in ore, in pectore Mercurium geſtaſſe, vt Io. Picus eleganter monuit, detracta orationis rudioris ſcoria aurum ſapientiæ puriſſimum, & ſplendidiſſimũ ſe prodere, non in verborum ſono, ſed in rerum ſenſu veram conſiſtere ſapientiam, quod teſtimonium, & à pietatis orthodoxæ hoſtibus veritas ipſa extorſit. De Alectoria gemma, & Franciſcus Rueus Medicus Inſulanus lib. ij. cap. xvij. de Gemmis præclarè ſcripſit, eam ſcilicet in Capri ventriculo reperiri, obſcuri chryſtalli ſimilem, & colore, & ſubſtantia, niſi quod paulo craſſior apparet, non excedens Fabæ magnitudinem; probari, quæ intùs velut ſtagnantem ingeſti cibi micam modicam, nec vſqueadeò obſcuram oſtentat. Sunt quoq; qui audeant affirmare caponem in quo Alectorius ſit abſolutus bibere nunquam, ideoq; Strenuis militibus ex vſu eſſe creditur; quæ ſequuntur apud Rueum ex Alberto ad verbum excerpta videntur; propterea

pterea in ijs deſcribendis immorandum non eſt: lib. 1. cap. 1. Rueus duplicem lapidum cauſam coniunctam agnoſcit: calorem, ſcilicet in materia terrea perſiſtentem, & humidum tenax per terreæ molis tenuiſſimas quaſque partes deducentem, digerentēq;, & ab excrementitia fęce optimè terreas, atq; aqueas portiones pro lapidis, gēmæq; forma deſpumantem: At quod frigus etiam pro cauſa huiuſmodi agnoſcit ſuperuacaneum humorem exprimens, vt hinc inuitandę formæ materia diſponatur, non poſſum omninò probare; cum enim ex optimorū philoſophorum placitis eamdem cauſam effectricem conſtet materiam diſponere, & formam introducere, exiſtimandum potius eadem facultate materiam gemmarum calore.ſ. & ſpiritu affici, & formam earum progigni, qua genita, mox à frigore; quod nunquam per ſe opera naturæ ingreditur, vt aiunt, ſuperueniente conſtantiam, & firmiorem duritiem ijs comparari: Nec quod de earum vita ſomniat Cardanns admitti poteſt: ex actionibus quippe nutriendi, augendi, & procreandi vegetalis facultas dignoſcitur, quæ gemmis, & lapidibus non conueniunt; illud enim eorum incrementum nouę potius materię adiunctio, & appoſitio exiſtimari debet, quam nutritio in omnes quoquouerſum partes diffuſo, & diſtributo alimento. Hæc veriſſimæ Plantis, & ſtirpibus tantum congruit, quæ in primo viuentium, gradu, atq; ordine conſtituuntur, quamquam mirabile, & ſilentio minimè prętereundum, quod ſcribit Franciſcus Rueus lib. 1. de gem. cap. 1. relatum ſibi iampridem à teſte fide digno Matronam ex Luxemborgorum illuſtri genere oriundam duos ſeruare hæreditarios Adamantes, qui alios crebro tanto naturæ miraculo producant, vt eos quicunque ſtatis temporibus intueantur συγγενῆ, ideſt congenerem ſibi prolem eniti palàm indicent, cuius cauſam ipſe philoſophico Ariſtotelicorum more conatur adducere, quod vis, ſcilicet cœleſtis parentibus tenaciter inſinuata, quam adamantificam quis nominauerit aërem circunfuſum in aquam primum, congruamq; ſubſtantiam demum in Adamantem gemmam durauerit transformaueritq; ſequitur idem Rueus; *Quod ne iuſto plus admiretur quipiā Auctor eſt Theopraſtus eſſe lapides, qui pariant nimirū quod*

virtus illa cœleſtis tenaci materia vti præſtruximus ſemel transfuſa ſubiecta contumacius cohæret ſubſtantia, quæ videlicet, quò vehementiorem cœli actionem experta eſt, eò pertinaciùs hanc retinere intelligitur: Hanc problematis propoſiti rationem, quoniam ſatis veriſimilem puto, libenter amplector qua intelligimus non eſſe illam Adamantis veram auctionem, ſed nouæ materiæ Adamantinę aggeneratioñe, & πρόσθεσιν appoſitionem.

Sed nemo fortaſsè diligentiùs, & pleniùs Alectorij lapidis, qui ἀπὸ τοῦ ἀλέκτορος à Gallo, ſcilicet nomen eſt adeptus deſcriptionem attulit Georgio Agricola, quem vnicum, & ſine pari Germaniæ Ariſtotelem ſoleo nuncupare; is igitur lib. vj. de natura foſſilium: hæc præclarè ſcripſit, quæ ad verbum ediſcẽda à rerum naturalium ſtudioſis exiſtimo. *Lapides præterea in animantium corporibus nati in gemmarum numero, locoq; ducuntur, quod genus inuenitur in Auibus, in Piſcibus, in Conchis, itaq; Alectoria ex Gallus Gallinacijs nomen duxerunt, etenim quamquam rarò in eorum, atq; etiã Caſtratorum ventriculo, & Iecore gignuntur, ſed in Iecore plerumq; maiores, nam nuper in capo inuentus eſt longus vnciam, latus digitum, altus ſexcunciam*, inferior pars, quæ lateor, humiles habet cauernas, ſuperiorq; anguſtior ad dextram extuberat, ad latum humilis eſt, & fuſca cum reliquum eius corpus in fuſco candidum ſit; At in ventriculo reperti non rarò ferè figura ſunt Lupini magnitudine eiuſdem, aut Fabæ, modò in cinereo candidi, modò fuſci coloris, ſed diluti, nunc chryſtallini ſpecie, ſed coloris obſcuri, quam venulas interdum habent ſubrubras; His (vt Plinius) Milonem Crotonienſem vſum in certaminibus inuictum fuiſſe videri volunt; chryſtalli ſimilis ſi politus inter oculum, & palpebram inferiorem interponitur, & ex vna parte ad alteram transfertur oculum non lædit, quod idem facit Sapphiras, vel Onyx, vel alia gemma polita interpoſita, modò parua ſit; hæc Agricola: Nuper quęſitum ab amicis eſt cur de hiſce gemmis non egerit Galenus in lib. de ſimplic. medicamentis, quibus ſanè planè ipſemet ſatiſfacit, dum ſcribit lib. ix. cap. de lapid. Vires hos habere partim, ſecundum totius ſubſtantiæ proprietatem, partim ſecundũ

qua-

qualitates effectrices; ſibi propoſitum agere de ijs,qui ſecundũ effectrices agunt qualitates in quibus eſt & vtendi ratio, & methodus: facultates à tota ſubſtantia pendentes à methodo, ac ratione alienus eſſe, & perſolam noſci experientiam. Nam cur hic lapis tacto vulnere,vndè ſanguis prorũpat,curſum eius ſiſtat, haud nouimus, at cur lapis, quem Hæmatitem vocant in oculares facultates indatur, haud latet,nã id rationis inuentum eſt, ſi enim cote oculari eum tritum cum aqua donec mollis craſſitudinem accipiet, guſtare volueris,adſtringentẽ facultatem percipies: hæc Galenus noſter.

Iam verò in Calceolarii noſtri Muſæo Alectoriam gemmam conſpeximus figura ferè triangulari ad ruborem aliquem vergentem: nam & varietatem colorum in ea agnoſcit Agricola,ita vt & venulis ſubrubris prǫditas viderit: Senioris Franciſci Viri ornatiſſimi ſchædula manuſcripta ſimul conſpicitur, qua teſtimonium eius gemmæ exhibetur,tamq́; ſibi olim à percelebri Io. Baptiſta Porta Neapolitano donatæ.

DE LAPIDE ASIO.

NON eram neſcius (candide Lector) fore nonnullos ex eorum numero (quos πολυπράγμονας nodum in Scyrpo quæritare aiunt) qui fortè admirentur curioſius, quàm par ſit, cur narrationes allegoricas,& moralia interprǫtamenta,& παραινέσεις rebus deſcriptis (Cervti imitatione) non adiungamus. Nos ſanè plures inſtituti noſtri rationes afferre poſſimus: Imprimis, plenum ingenui pudoris eſſe profiteri per quem profeceris,quare nolui ex alieno labore laudem præripere, & meum nomen ornare: Socratiſq́ue præceptum deſpicere; Quod videris vis, eſto, cum potiſſimum viri docti, & pij, qui id opus præſtare poſſunt, nomen ſuum operi præſcribi non patiantur; præterea nunquam Theologum egi, quem nec præpropera, aut extemporaria Sanctorum Patrum lectio poteſt extemplò efficere, apud Diuum Thomam, Sanctum Auguſtinum, & Ambroſium, ea

tantum per otium legi, quæ mihi, non alijs inſeruirent, nec probandos eos Phyſicos putabam, qui oſtentandæ potius doctrinæ gratia accuratiſſimam operam ei ſtudio dabant, cum ſapientiores eo duntaxat tempore dederunt, cum ſeneſcentes demiſſa medendi arte ſalutari animi excolendi ſcientia ſeſe oblectare, & iuuare voluerunt, quod Leuinum Lemnium Medicum optimum, cum ſacris initiatus Medicinam prætermiſiſſet præſtitiſſe accepimus: Accedit maximum ſcribendi præceptum, vt omnia inter ſe apta, & nexa ſint, vt ex omnibus vnum conficiatur, quod & in poëmatis præcipit Horatius,

Deniq; ſit quoduis ſimplex duntaxat & vnum,

Illæ verò allegoricę interpretationes ſæpenumero ἀφελητῶν nec in ſcopum aptè collimant, quas curioſè excogitare (præter eas, quæ à Sacris Doctoribus literis ſunt proditæ) nihil aliud ſit, quam τὰς ἐν ἄλδι τρυπάδας ſubtiliter ſcrutari: & quemadmodũ Laurentius Pignorius Vir Clariſſimus, & mei amantiſſimus Hieroglyphica putat difficulter poſſe à quouis, vel perſpicaci, & luculento ingenio explanari, ita iſthæc allegoriarum congruentes applicationes haud ita promptè in numerato haberi poſſunt: Ijs igitur omiſſis ſemel inculcatum volo D. Auguſtini aureum dictum; Non intelligendi ſubtilitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimos facit; & illud Senecæ, Nihil Deo clauſum eſt, intereſt animis noſtris, & cogitationibus medijs interuenit: Inſculpi verò in memoria velim, quę Galenus vir maximus ad componendos mores, & vitam ſanctè, & ſapienter inſtituendã lib. iij. cap. x. de vſu par. nobis ſcripta reliquit, vt in rebus omnibus creatis Dei Opt. Maxim. ſapientiam, & bonitatem agnoſcentes animum purum, & liberum à tribus corruptiſſimis vitæ communis Idolis ſeruemus ambitione, auaritia, & voluptate, ita Diuinæ naturæ aſſimilamur, quatenus poteſt, in qua ſimilitudine vniuerſam noſtram perfectionem, & fęlicitatem ſitam eſſe in Philæbo Plato diuinè admonuit ὁμοίωσιν τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν aureis verbis illam definiens, ὁμοίωσις δὲ δίκαιον, καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι, quod eſt aſſimilatio porrò iuſtum, & ſanctum, cum prudentia eſſe: Galenus ego noſter aduerſus nonnullos ſcribens, qui rerum generationẽ caſui, & fortunæ adſcribentes

nullam

nullam eſſe diuinam Prouidentiam iactabant in hæc verba, Quouis auro, quibusuis gemmis digniora diuino quaſi percitus ſpiritu prorupit.

At verò ſi de eiuſmodi pecudibus plura verba fecero, melioris mentis homines meritò mihi fortè ſuccenſeant, dicantq; me polluere ſacrum ſermonem, quem ego conditoris noſtri verum Hymnum compono, exiſtimoq; in eo veram eſſe pietatem non Taurorum Ecatombas ei plurimas ſacrificare, & caſias, aliaq; ſexcenta odoramenta, ac vnguenta ſuffumigari, ſed ſi nouerim ipſe primus, deindè & alijs expoſuerim, quæ nam ſit ipſius ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas, quod enim cultu conueniente exornare, omnia nihil ſuis beneficijs priuatum eſſe voluerit id perfectiſſimæ Bonitatis ſpecimen eſſe ſtatuo, & hac quidem ratione eius Bonitas Hymnis nobis celebranda eſt, hoc autem omne inueniſſe, quo pacto omnia potiſſimum adornarentur ſummæ ſapientiæ eſt, effeciſſe autem omnino, quæ voluit virtutis eſt inuictæ ac inſuperabilis: His verbis Phyſici eruditiſſimi recentiores Sanctiſſimæ, & Indiuiduæ Trinitatis attributa ſignificari exiſtimant Potentiam Patris, Sapientiam Filij, & Bonitatem Spiritus Sancti, quæ omnes ſupercœleſtes dotes in rebus creandis, & ornandis admirabiliter eluxere. *Hymnus Galeni admirabilis.* Iam verò ſi Auctores iſti fidei lumine deſtituti, ſola rationis, & ingenij luce manu ducti, non ſine tamẽ diuinæ beneficentiæ munere, tum præclarè nos ad Dei amorem, & venerationem per creatas, & conditas res animarunt, atq; excitarunt, quantò nos ſuffundi rubore debemus, qui tot pietatis veræ adminiculis inſtructi, tribus illis peſſimis Idolis manus damus, & quod deterius eſt, turpiſſimorum Hypocritarum more, ſub pietatis prætextu illorum cultum, & obſequium mirificè prouectum volumus, ſed hac de re ſatis: Ad lapidem Aſſium veniamus. Huius inſigne fruſtum in Muſæo comperimus; in Aſſo prouenit, ait Gal. lib.ix. ſimpl. quem ob id ipſum Aſſium cognominant; aſſumi debet pumicoſum læuis fungoſus, item friabilis, teſte Dioſcoride lib. v. cap. cxxxiij. Eius flos ſalſugo ſubflaua eſt ſummo lapidi inſidens, compage tenui, vim vterq; habet adſtringentem, & modicè erodentem; longè verò validior

lidior flos exiſtimatur. Subdit Dioſcorides ἐν πυριέῳ δὲ τοῦτο ξηραινόμενον τὰ παλαιά, καὶ δυσκατούλωτα ἕλκη ἰᾶται. Marcellus Virg. vertit prę- ter antedicta ſiccatus hic, & cet. Ioannes Ruellius cæterum ſiccatus flos vetera vbera, & cicatrici repugnantia ſanat: verterem ego magis ad fidem Græci exemplaris: ex ſuper abundanti, vel exactè admodum hic flos ſiccatus: id enim ſignificaſſe Dioſcoridem per illa verba ἐκ περισσοῦ exiſtimo, qui fuit in ſcribendo preſſus, & laconicus, non aſiatica Galeni redundantia diffluens: Prodeſt phthiſicis linctu, ait Ruellius: gracè tamē eſt ἐκλειχόμενον δὲ τὸ ἄνθος μετὰ μέλιτος τοὺς φθισικοὺς ὠφελεῖ; fidelius igitur Marcellus prodeſt, & Tabidis cum melle linctus: illud enim μετὰ μέλιτος neceſſario vertendum erat cum melle, nam & ſine melle lingi poteſt aliquis puluis: paulo poſt ſcribit Dioſcorides καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίγνονται ἰσχναίνουσαι τὰ πολύσαρκα, καὶ παχέα σώματα. Marcellus vertit fit ex eodem farinæ modo puluis: ſed perperam, nam σοροὶ σαρκοφάγοι, ſunt vinæ, & loculi carnem abſumentes: optimè ergo Ruellius fiunt quoq; loculi, qui corpora erodunt, & luxuriantem carnem, & corporum craſſitiem abſumunt, vice nitri in Balneo, θηριώδη ἕλκη vertit Ruellius tetra, Marcellus malefica: Ferina ego verterem, hoc eſt, quæ feritate ſua, & vetuſtate inexpugnabili inſtar fungorum concreſcentia vim medicam exſuperare videntur: Proprie profectò ſcribit Dioſcor. & res ipſas repręſentat, quocirca ridiculum, & noxium eſt in tam neceſſario, & vtili Auctore conuertendo elegantiora apud latinos nomina, & voces conquirere, quod multi vanitate ingenij, & gloriolę apud ſciolos aucupandæ gratia faciunt: cum de generis humani ſalute agitur, & re medica tantopere neceſſaria omittenda orationis venus, & ſobria latini ſermonis norma tenenda, qua in re ſuo exemplo nobis præit Dioſcor. verè magnus, & prudens Medicus, qui ſimplici ſermone σαφεστέρῳ, ne dicam ἀμαθέστερον rem medicum nobis exarauit, vt propterea ſæpè mihi venerit in mentem interpretationem illius nouam moliri, & tanti Auctoris imitatione, græcas omnes voces ſimpliciter, & fideliter reddere. Profectò valdè ſcire intererat an Petræ Aſiæ flos ἐκ περισσοῦ ſiccandus erat, nec ne, idcircò id nos Dioſcorides affirmando docuit, quod prætermiſſum in verſione

à Mar-

à Marcello, & Ruellio Viris alioquin eruditis, & Græci ſermonis peritis miror, ex abundanti ergo, & inſigniter ſiccatum, vt omnis ſalſugo, & acrimonia deponatur, illum floré oportuit, vt vetera vlcera, & cicatrici repugnantia ſanet, ne ea magis irritando contumaciora, & ſordidiora redderet non benè deſiccatus: Galenus ix. lib. ſimpl. eadem cum Dioſcoride ſentit de huiuſmodi lapide, nec longè breuius (vt ait Marcellus) cęteri græci. quam Dioſcorides lapidis Aſſij, floriſque vires, & dotes tradiderunt: nam Galenus ſatis pro rei neceſſitate diffuſus eſt: Aſſiæ petræ florem tenuium eſſe partium, & ſine morſu nimis molles carnes, & fluidas eliquare docens petram in qua naſcitur vim habere illi ſimilem, actionis tamen vehementia inferiorem eſſe: Verum, & phyſicam coniecturam affert, qua floris Aſſij ortum, & cauſas procreationis pernoſcamus, dum ſubdit, habet & ſalſedinem quandam in guſtu hic Aſſiæ petræ flos, vt coniectura ſit illum naſci ex eo, quos Ros ex Mari in petram recidens, poſtea à Sole deſiccatur. Hermolaus Barbarus Patritius Venetus, eruditorum ſui ſæculi facilè Princeps, cui quem in Italia comparem in præſentia, haud facilè reperio, dum fucum, & colorem amęniorum litterarum duntaxat ſectantes à ſeria, ſolidaq; doctrina multi encyclopodiæ fama percelebres deſtituuntur: Hermolaus igitur Barbarus lib. v. Corollarij hæc de hoc lapide ad verbum habet. Aſius, & Aſia petra dicitur, eſt & Aſſius per duplex ſſ ab Aſſio Troadis (vt inquit Plinius) ſed ab Aſio diuerſus, ille Sarcophagos quoq; nominatur ab effectu, qualis & in Lyſia, & in Oriente habetur, & in Myſia quoque inueniri eum Stephanus affirmat, at noſter hic per ſimplex ſ ferè ſcribitur ab Auctoribus noſtris, guſtu ſalſus; corpora defunctorum condita ſarcophago conſumi intrà quadraginta dies, ſed illato quoq; mortuis lapidea fieri traduntur; in Oriente adalligata viuentibus erodunt ea: hæc ille; De Aſſio lapide legendus, & Cæſalpinus lib. ij. cap. 11. qui ſcribit hodiè lapidem hunc non eſſe vulgò notum, reperiri tamé in Ilua, & alibi, vbi Alumen foſſile, & Chalcanti vena foditur. Cæterum Agricola noſter exactiùs, *Lib. 2. de nat. foſſil.* vt qui φυσικώτερος has res ſibi explicandas aſſumpſerat; Ex Cadmia

mia, ait, partim conſtare Aſſium lapidem hinc intelligimus, quod carnem conſumat (qua de cauſa Sarcophagus nominatur; etenim corpora defunctorum, inquit Plinius, condita in eo abſumi conſtat intra quadrageſimum diem exceptis dentibus ea verò Cadmia, idcircò videtur eſſe atramentoſa, quod ex ipſa candidum quiddam ſalſugini ſimile effloreſcat. Dicitur autem Aſſius lapis ab Aſſo, vt Galenus auctor eſt, vbi naſcitur, quod oppidum Plinius Troadi, Alexander, Cornelius, Myſiæ aſcripſit, nec verò ibi tantum naſcitur, ſed eius generis, vt iterum tradit Plinius, & in Lycia ſaxa ſunt, & in Oriente, quæ viuentibus ad alligata erodunt corpora; idem etiam dicitur Aſius, quod in Aſia reperiatur, at verius vocabulo iam olim per librarios corrupto, qui vnam Aſſij litteram, vel inſcitia, vel negligentia omiſerunt: Eundem enim lapidem vocari Sarcophagum, Aſſium, Aſium, partim ex Medicorum ſcriptis perſpicuum eſt, partim ex loco in quo naſcitur, & eius viribus, quocirca Plinius non rectè Aſium ſeparatim, tamque à Sarcophago diuerſum perſequitur, vt alias vberius explicabo, hæc Agricola: Forſitan ſe vberius explicaturum pollicetur in libris quos ſe editurum in quadam ſua epiſtola profeſſus eſt: cætera quæ ſubdit Agricola ex Dioſcoride, & Galeno deſcripta videntur: Videtur porrò lapidem Aſſium ſub ſexto miſtorum genere complecti, quod ex lapide, metallo, & ſucco concreto conſtat: metallum eſt Cadmia foſſilis, quam Plinius dicit lapidem eſſe ærosum; ſuccus concretus atramentum ſutorium, quæ omnia diligenter apud Agricolam expoſita legi poſſunt, qui etiam ſubdit, ex ipſo lapide quondam factas Carniuoras arcas in quas mortuorum corpora condebantur, vt citò conſumerentur ex eodem fiebant vaſa *ποδι* apud Dioſcoridem, in quæ Podagrici pedes vtiliter imponebant: De Aſio lapide, & medicinis eius legendus Plinius lib. xxxvj. cap. xvij. vbi Sarcophagum ab Aſio diſtinguit; Mutianus, ait, ſpecula quoque, & ſtrigiles, & veſtes, & calciamenta illata omnia lapidea fieri auctor eſt (de Troadis Sarcophago loquitur) ſubdit Plinius, mitoir eſt autē ſeruandis corporibus, nec abſumēdis chernites ebori ſimillimus, in quo Darium conditum ferunt:

De

De Aſio præter ea, quæ ex alijs Auctoribus attigimus, hæc habet Plinius loco cit. Præterea omnia crurum vitia in ijs lapidicinis ſanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur: Verum hæc de Aſio lapide ſatis.

DE LYDIO LAPIDE.

HVNC etiam in Muſæo lapidem elegantiſſimum deprehendimus, de quo Plin. lib. xxxij. cap. viij. Coticulam vocat, docetq; quondam non ſolitum inueniri niſi in flumine Tmolo, vt Autor eſt Theophraſtus, nunc verò paſſim, quem alij Heracliũ, alij Lydium vocant, eſſe modicos, nec quaternas vncias longitudinis, binasq; latitudinis excedere, quod à Sole fuit, in his melius, quam quod à terra: ſubdit Plinius, His Coticulis periti cum è vena, vt lima rapuerunt experimentum protinùs dicunt quantum auri ſit in ea, quantum argenti, vel æris ſcrupulari differentia mirabili ratione non fallente; Agricola, veluti Plinium lib. v. foſſilium vberius exponens, Coticula, ait, probatur aurum, & argentum, hanc multi ex Græcis, vt Pindarus, Sophocles, Antiphon, Theognides βάσανον vocant, quod aurum ipſi attritum colore, tanquam trutina, examinet, alij eadem de cauſa χρυσῖτιδα, Lydium lapidem alij, quod in Lydia reperiatur: alij Heracleum ab Heraclea Lydiæ Vrbe: Coticulæ autem, & ſi circà Epheſum etiam in Ionia repertæ ſint tamen omnes Theophraſti temporibus inueniebantur in Tmolo fluuio: Plinij paſſim; ſubdit Agricola deinceps varia loca, vbi huiuſmodi reperitur lapis in Germania potiſſimũ; plerisq; omnibus colorem eſſe nigerrimum, & læuorẽ inſignem; quamquam ſcribat Plinius, eas quaternas vncias longitudine, binas latitudine non excedere, tamen longas ſenas vncias, inquit, aut amplius repertas, latas ternas, & quidem maxime circa Viſam pagum: qua in re Agricolæ magis credendum, quàm Plinio; hic enim ſæpiſſimè ex Comment., & aliena fide ſcribe-

bat, ille ex certo oculorum,& examinis experimento: ſubiungit ille, tamquã & magni Theophraſti expoſitor; *Inuentarum autem partes, quæ reſpiciunt Solem, eſſe meliores ad experimentum, quæ humi iacent, deteriores Theophraſtus tradit, iccircò quod ſuperiores ſint ſicciores, etenim humor impedit, ne auri, argentivè colorem capiant; quocirca magnis etiam caloribus experimentum fit deterius, quod tum propter humorem, quam ex ſeſe emittunt, lubricæ ſunt;* hæc ille. Cardanus lib. vij. de lap. vt potè qui ſubtilitatem profitetur, Lydiam cotem nigram eſſe, ſubſtantia admodum tenui ſplendentem mira ſubtilitate referre metallorum colores, quo auxilio Aurifices auri, & argenti puritatem intelligunt, tenuitate ſua detrimentum non afferri, vt liceat millies experiri, vel ſine vllius grani iactura, nigredine autem oſtendunt colorem metalli, nam nigredo colligit nitorem, & colorem: hæc Cardanus, quæ à I. Cæſ. Scaligero acutè refelluntur; Nigrum, inquit, neq; colorem vllum colligit, neque nitorem, ſi enim hoc nigri eſſet, omne nigrum id faceret: nempè ſic loquuntur Philoſophi non triuiales (per hos Scaliger mea ſententia intelligit, qui libros Analyticos poſteriores Ariſtotelis præ manibus habent, vt ſequellas neceſſarias teneant à per ſe ad de omni) at Ebenum id non facit, non Bubalinum cornu, non vitrum nigerrimum, non Gagates, non ſerici panni, quibus nulla nox atrior eſt: laudat porrò Scaliger Theophraſtum, qui vim illam excipiendi attribuit lapidi non colori nigro, cum circumſpectis verbis ſcripſit δύναται γὰρ ἐκλάμβανειν τὴν ἑκάστου φύσιν; vniuſcuiusquè naturam ſcilicet poſſe lapidem excipere: Et qm̃ Theophraſtus docuit temporibus æſtuoſis emittere humorem quendam, cauſam attulit Scaliger, quod fluuiales lapides ortus ſui appetentes ſint à fluuijs extracti humorem nacti furtim hauriunt, humorem æſtus excoquit; bulliendo igitur euocatur, redundãs incomprehenſibilibus ſenſu ampullis: hæc ille plenius, & longè ſubtilius, quam Cardanus. Andreas Cæſalpinus lib. ij. de Metall. cap. xiij. ſcribit, duas columnas atri coloris intercurſantibus raris venis albis poſitas eſſe in campo Sancto Piſano ad monumentum, quod Gregorius XIII. Pont. Max. fratri poſuit, vocari hoc genus Marmoris Paragone,

Sine libris Analyticis Ariſt. phyſici fiunt empirici rudes.

quia

quia eo inſtar Baſanitis lapidis vtuntur ad examinandum aurum, & argentum. Quondam ad huiuſmodi vſum factas Coticulas ex lapide Lydio: Ex his Cæſalpini verbis colligimus, alios præter Lydium fuiſſe lapides illorum metallorum exploratores, & vſum coticulæ Lydiæ, apud veteres ſolum viguiſſe. porrò Bacchyllides vetuſtiſſimus Poëta moralem allegoriam ex ſimili huius lapidis nobis reliquit, quæ pro multis allegorijs inſeruire poterit, Λυδία μὲν γὰρ λίθος μανύει χρυσόν, ἀνδρῶν δ' ἀρετὰν σοφία τε παγκρατής τε ἐλέγχει ἀλάθεια. i. Lydius enim lapis iudex eſt auri: hominum verò virtutem ſapientia, & omnipotens veritas arguit: quo docemur prudentes, & ſapientes viros, qui non aliud ore promptum, aliud pectore clauſum gerunt, verè viros, qui priſtinam, & veram Chriſticolarum, & Italicorum ſynceritatem retinent recentium quorundam vafra diſſimulatione corruptã.

DE GAGATÆ LAPIDE.

Ⅴ T iam ad Muſæi Gagatem deſcribendum accedamus, obſeruandum eſt, Nicandrum vetuſtiſſimum Medicum, & Poetam, tum accuratiſſimum rerum deſcriptorem Gagatem lapidem a Thracio diſtinxiſſe: in Theriacis enim ſuis ita de Gagate ſcribit,

> Ἄλλοτε δ' ἀζαλέην καίων ἐγγαγίδα πέτρην
> ἣν οὐδὲ κρατεροῖο πυρὸς περιαίνυται ὁρμή.

Quod latinè eſt, aliquando verò ſiccum vrens lapidem Gagatem, quem neque validi ignis impetus domat: paulò poſt de Thracio agens lapidẽ ait, ἤ σύ γε θρῄσσαν ἐνὶ φλέξας, & quæ ſequuntur, quorum ſenſus eſt, aut Threicium in igne lapidem vrens, qui aqua reſperſus flammeſcit; extinguitur autem exiguo oleo inſperſo, lapidem hunc à Thracio flumine Paſtores, quod Pontum vocant, afferunt; Qua in re ipſi omnino aſſentiri videtur Dioſcorides: qui diuerſa de vtroque lapide capita conſtituit; Verum quoniam de Thracio dixit δύναται δὲ τὰ αὐτὰ τῷ γαγάτῃ, ideſt poteſt Gagatæ eadem, vel vis ei Gagatæ, vt Ruellius vertit,

anſam præbuit Plinio noſtrati Ciui, vtriuſq; lapidis notas, & euentus permiſcendi, vt ritè obſeruauit Marcellus Virgilius, Dioſcoridis interpres. Hic porrò lib. v. cap. c xxxvij. de Gagatæ docet præferendum in lapidum Gagatum genere, qui celeriter accenditur, & odorem Bituminis reddit, nigrum communi ex parte κοινῶς ſquallidum, cruſtoſum, perq; leuem: Vis ei molliendi, & diſcutiendi, ſequitur Dioſcorides ἐστὶ δὲ ἐπιληπτικοῖς ἔλεγχος ὑποθυμιαθείς, hoc eſt comitiales, & epilepticos per ſuffitum deprehendit: Ruellius Sonticum morbum (ex Plinio voce deſumpta) conuertit. Verum, vt alibi perſtrinximus, hæc nimia vocum antiquarum, obſoletarum, ne dicam impropriarum, affectatio, & inculcatio in Medicina præſertim, arte adeò neceſſaria, non videtur probanda; Proprietas, & peſpicuitas primæ ſunt, & potiſſimæ orationis virtutes. σαφὴς καὶ ἀναλλάκτως; Ruellius vuluę ſtrangulationes recreat, longè melius Marcellus ſtrangulatu vuluę (rectiùs vteri) procidentes reuocat; aliud enim eſt recreare, aliud reuocare; quod eſt omninò ad ſeſe redire: In Cicilia naſci ſolet, qua influens amnis in mare effunditur, propè oppidum, quod Plagopolis dicitur: vocatur locus, vel Amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur: Contendit tamen Marcellus vertendum eſſe ἐν Λυκίᾳ in Lycia, non in Cilicia, idq; ex melioribus Geographis, & Plinio ipſo, Huiuſmodi lectionem, & Galenus probaſſe videtur lib. ix. ſimplic. cap. de Gagate, eius verba ſunt. *Eſt & alius lapis colorè atro, qui vbi igni admotus fuerit perſimilem Bitumini odorem exbibet, quem Dioſcorides, nonnulliq; alij in Lycia inuenıri prodiderunt ad fluuium nomine Gagatem, vndè & ipſi lapidi nomenclaturam inſitam dicunt; Ego tamen eum fluuium non vidi, tametſi parua nauicula totius Lyciæ littora legerim, quo videlicet, quæ in ea ſunt inſpicerem;* quo ſanè ſuo inſtituto oſtendit Galenus id eſſe veriſſimum, quod Iul. Cæſ. Scaliger docet, ex libris colligere, quæ prodiderunt Auctores, longè eſſe periculoſiſſimum rerum ipſarum veram cognitionem è rebus ipſis eſſe: ſcimus ipſum, & in Lemnum, & in Cyprum nauigaſſe, vt medicamentorum quorundam certior fieret, quod ſi nos facere poſſemus nugas ſpecioſas pro exoticis medicamentis nobis ſæpè vanitate obtrudi

trudi

trudi Iberica, facilè intelligeremus. Hinc etiam coniectura duci poſſumus veriorem eſſe lectionem Dioſcoridis vulgatam, vt potiùs in Cilicia, quàm Lycia naſci credatur Gagates: paulo poſt Galenus ex auctoritate Nicandri, cuius carmina antè a nobis commemorata adducit, Gagatem à Thracio lapide deſtinguit, quem nullius eſſe, ait, in medicina vſus, neq; Nicandrum præter graueolentiam, quæ ſuffitu feras fugat, quicquã ei adſcripſiſſe: At Plinius noſter (vel inuitis Nouocomenſibus) Ciuis lib. xxxvj. cap. xix. Gagatem lapidem nomen habere loci, & amnis Gagis Lyciæ memoriæ prodidit, nigrum eſſe, planum, pumicoſum, non multum à ligno differentem, leuem, fragilem, odore ſi teratur grauem, fictilia ex eo inſcripta non deleri, cum vritur odorem ſulphureum reddere, Dioſcorides tamẽ dicit ἀσφαλ ἵζοντα τῇ ὀσμῇ, cum vritur, bituminis odore ſentitur, vertit Marcellus; ſulphurei odoris nulla fit mentio, vt proindè exiſtim n Plinium non vni Dioſcoridi addictum ex alijs etiam haud ſemper probatis auctoribus multa tranſcripſiſſe, vt, quod ſubdit, eo vti Magos in ea, quam vocant axinomantiam, ideſt diuinatione, per ſecurim, & dolabram, & peruri negant, ſi euenturum ſit, quod aliquis optet. De hoc lapide legendus Agricola lib. primo de natura foſſilium, qui Obſidium lapidem, quem & Gagatem dici tradit pro imagine vmbram reddere ſcribit, & lib. iv. de foſſilium natura Bitumen, ait ſi fuerit durum, vt poliri poſſit, Gagates vocatur: Vt verò tueatur veterem ſententiam de oppido, & flumine Gaga, quæ certis Auctorũ teſtimonijs aſſeruntur, videri poſſe, ait, ſimul cum deſerto oppido paruum amnem nomen mutaſſe, idem Bitumen durum dici lapidem Obſidianum, quod in Æthiopia inuentum ſit ab Obſidio, ex quo fiunt gemmæ, quæ Obſidianæ nominantur. Non eſt prætermittenda difficultas, & quæſtio praxi Medicæ valdè neceſſaria, quam mouit I. Cæſ. Scaliger aduerſus Cardanum: Aſphaltum, aiunt, in tertio calidum, & ſiccũ eſſe, Gagates cũ nil aliud ſit, quam ſolidum Bitumen, etiamnum ſiccius erit, emolliri tamen tumores ab eo, ſcripſit Dioſcorides, & Galenus expertus eſt, at ſi ſuperat ſiccitatis ſuperabit, & poteſtas ſicca non emollient igitur illa

ſicci-

ſiccitate, quæ ſanè dubitatio non eſt contemnenda; Cardanus pinguedine Gagatis mollificari tumores putauit. Hoc fieri non poſſe Scaliger docet: vinci namq; gradum vnum à tribus gradibus neceſſe eſt: non mollificari Gagate, niſi frigidos tumores, idq; incidendo, & attenuando facere, ignem in Aſphalticis iſtis eſſe efficaciorem, quo craſſa frigida ſoluuntur, & in tenuiores partes digeruntur, quia multum ineſt aëreæ liquiditatis, quæ deprehenditur in Aſphalto, cum modico lenteſcit calore: negat Scaliger abundantem in Gagate pinguedinem concedit aëream liquiditatem, quoniã illa ab elemento aqueo exuberante prouenit, iſta ab aëreo elemẽto, vt propterea videatur Galeno noſtro aſſentiri Scaliger, qui lib. v. ſimpl. medic. cap. vij. emollientia medicamenta haud inſigniter calefacere, & deſiccare voluit: licet vtrumque præſtare debeant calore, fundendo concretum ſuccum frigidiorem; deſiccatione euacuando alienum, & ſuperuacuum humorem iam calore ſolutum. (quicquid doctiſſimus Valleſius in eius loci Commentario perplexa, & in Galenũ parum æquã diſputatione concludat) acutè profectò Scaliger craſſa frigida in tenuiores partes ſoluta non abſumi calore illo Gagatis docet; quia multum ineſt illius aereæ liquiditatis, quæ vim emolliendi adiuuat, nec ſinit calore illo Gagatis igneo ſubtiliores partes ſuccorum digeri, craſſioribus remanentibus, à quibus duriorem fieri, & contumaciorem tumorẽ contingit: Debebat ſanè Valleſius melius hanc aëream humiditatem emollientium ab aquea diſtinguere, quo pacto cum Scaligero ſubtiliſſimo Phyſico rectiùs rei veritatem attigiſſet. Cæſalpinus lib. ij. cap. iiij. ſcribit, Meſuem oleum ex Gagate per ignem extrahere, quod laudat ad Epilepticos, Dæmoniacos, Paralyſim, conuulſionem Tetanum, præſtare magnum auxilium præfocationi vteri, iuuare ad conceptum; ſimile oleum extrahunt ex ambra nigra, & ex electo, Bituminoſa enim eſt eorum natura, hæc illeꝫquæ ad Medicam praxim ſummoperè faciunt. Fabulas, & vulgares Cardani narrationes hac in re nihil moror. Illud verè monuerim Muſæi noſtri Gagatem deſcriptis iam dotibus, & viribus præditam eſſe, vt ſæpè oculatis experimentis eſt exploratum. Sed & propediem

dabitur

dabitur opera, vt oleum illud Meſuæ eliciatur, vt remedijs efficacibus abundet ſeplaſia, non ſolum Muſæum ad proſpectum exornetur, vt iam ceſſet exclamare Plinius, Hominum fraudes, & ingeniorum capturas officinas inueniſſe iſtas, in quibus ſua cuiq; venalis promittatur vita: apud Chriſtianos verus zelus, & communis boni ſtudium hominum ſaluti ſemper excubare debet.

DE CHELIDONIO LAPILLO.

CVM de hoc Lapillo Dioſcorides lib. ij. cap. lx. ſcripſerit, Diſſectis, inquiens, hirundinũ pullis, qui primo partu excluſi ſunt, in ventre eorum lapillos offendes, è quibus duos vnum verſicolorem, alterum purum eximes, ij priuſquam terram attigerint in iuuencæ corio, aut ceruina pelle lacerto, aut collo adalligati comitialibus proderunt, & ſæpè prorſus eos recreabunt, græcè eſt πολλάκις δὲ καὶ παντελῶς ἀποκαταστήσουσι vertit, Marcellus ſæpè omninò & ad ſanitatem reſtitues, malè Ruellius recreabunt, quod verbum ſemel à Plinio arreptum paſſim inculcat, ſed aliud eſt mitigare morbum, aliud omninò tollere; Galenus noſter nihil de eo Lapillo memoriæ prodiderit; adeundi igitur erunt Plinius, Albertus Magnus, Agricola, qui de eo meminiſſe, haud alienum è re propoſita putarunt, & Dioſcoridi conſentiunt; ille ſanè lib. ij. cap. xxxvij. ita ſcribit: In ventre, Hirundinum pullis lapilli candido, aut rubenti colore, qui Chelidonij vocantur, Magicis narrati artibus, reperiuntur, & lib. xxxvij. cap. ix. Chelidoniæ duorum ſunt generum hirundinum colore, & altera parte purpureæ nigris interpellantibus maculis: addit magnus Albertus hos lapides valdè paucos exiſtere, ſe tales vidiſſe menſe Auguſto exemptos de ventre hirundinũ, quo tempore extracti magis valere dicuntur, vt plurimum duos in vna hirundine inueniri: Duas eorum haberi ſpecies vnam nigrorum, alteram coloris ruffi, qua in re Plinio adſtipulatur, nosq; in Muſæo CALCEOLARII eas planè deprehendimus. Ruffum (Albertus ait) panno lineo, vel corio vitulino inuolutum

latum, & ſub ſiniſtra axilla geſtatum, valere contra inſaniam, inueteratos languores, & lunaticam affectionem, ex Conſtantini ſententia valere contra Epilepſiam eodem modo geſtatum: ex aliorum placitis aduerſus noxios humores, & febres: facundum, gratum, & placentem efficere, contra iras, & minas amulætum, lotum aqua oculos ſanare cœptum negotium ad finem lætum perducere: Hîc naſuti quidam phyſici, & elementarij philoſophi, qui vires rerum abditas derident, & nos forſitan talia literis mandantes elato ſupercilio ſubſanabunt: atq; adeò naſo ſuſpendent adunco; ſed quæſo ſolidorum Peripateticæ Philoſophiæ axiomatum recordentur, nec in ſemel arrepta opinione obdurantes, ea temerè proijciant: Deus, & natura nihil fruſtrà moliuntur; quod ſemper, vel frequenter fit, ſtatis naturæ legibus procreatur, quod ex Cardano promptè etiam recipit doctiſſimus Scaliger: at in capite piſcium, ventre, & alijs partibus auium, & quadrupedum gignuntur huiuſmodi lapilli; non igitur fruſtrà facti dicendi ſunt: porrò omnis cauſa efficiens naturalis ab intelligentia non errante veluti manuducta propter aliquem finem agit, quæcunq; molitur; propterea ſi multorum ſeculorum experimentis huiuſmodi lapillorum vires ſunt aliqua ex parte comprobatæ, quæ inuidia, aut obſtinata animi peruerſitas fuerit; omnia negando, aut irridendo, ſcriptorum auctoritati penitus refragari, cum vtrinq; aduerſis ſententijs pugnatur, media ſimilia veri ſunt, ita me olim docuit Iac. Zabarella Vir Clariſſimus Doctor meus, veriores ſemper eſſe ſubcontrarias propoſitiones, cum contrariæ magnis ſe viribus & argumentorũ præſidijs tueri conantur: aliquibus ergo lapidum viribus, & facultatibus adhibenda fides, & in vſum illæ, & experimentum reuocandæ, atq; adhibendæ; non omnia ſuperſtitioſè admittenda, aut exploranda, vt Mulierculæ, & imperitum vulgus facit, quorum ridicula credulitate ſæpiſſimè magi, & callidi Agyrtæ, & impoſtores ad ſuas fallaces Technas obtrudendas, & promouendas abutuntur; Iſthæc igitur naſuti Peripatetici accuratiſſime expendant, & ſine prauo animi affectu meditentur, & tandem aliquando exiſtiment non omnes rerũ naturalium vires, & effectu in quatuor elemen-

torum

torum qualitates referri poſſe, aut debere, & modeſtè, & ſobriè philoſophantes præ ſe ſpernere iam deſinant; omnia profectò propter hominem feciſſe Deum Naturamq́; ſapientiores fatentur; Sumus enim nos rerum omnium finis, dicebat Ariſt. maximus naturæ interpres: ortusq́ue huiuſmodi lapillorum Alectorij Chelidonij, aliorum, eſt ſecundum naturam, non præter naturam & morbidus (vt in hominibus ſolet euenire, & Scaliger teſtatur Statis naturæ legibus eos lapillos generari, ijq́ue maxima ex parte, & vt plurimum in ijs gignuntur animantibus à calore naturali, & vi cœleſti: hoc enim negare, cęcorum, & rudi, ſtupidoq́; ingenio præditorum eſſet, qui ſenſus viſus pœna indigerent; Colligendum ergò, & concludendum omninò, niſi aduerſari principijs phyſicis, & diuinæ ſapientiæ obſtinatè velimus, huiuſmodi lapillorum virtutes non eſſe omninò omnes in vniuerſum repudiandas: nec non eas ſemper inanibus promiſſis lactare; cauſam efficientem, & finem perſtrinximus: porrò materia, ex qua procreantur, ſuccus erit alimentarius probè concoctus, & ad vnguem elaboratus, non ſinè terreis partibus, qui alendo non ſit ea animantia, quæ cum voracia ſint, paſſim multa ingurgitant, quæ concoqui ab ipſis, & elaborari ad ſuorum corpuſculorum nutritionem non ſemper poſſunt: iſta igitur ſapiens natura in lapillos conuertit generi humano fructuoſos, & ſalutares, ſi ritè eorum vires penſitentur, & continuatis experimentis explorentur; ex multis enim experimentis fiunt memoriæ, ex multis memorijs proloquia generalia, ex quibus artes conſtituuntur, ad vitam bene degendam accommodatæ: optimæ elaborationis, & coctionis lapillorum, durities, lęuor, perſpicuitas ſplendens color, leuitas, quæ exiguam terram ineſſe, vel optimè cum reliquis elementis permixtam arguit, durationis perpetuitas ſatis ſunt conſpicua argumenta; illa rurſus abditæ & ſecretæ facultatis, & virtutis, nec inanis, & ſuperuacaneæ procreationis inditia, quæ ex ſola materiæ neceſſitate proueniat: ſubeſt quippè τὸ διότι, καὶ τινὸς ἕνεκα non ſolam τῆς ὕλης ἀνάγκην, vt cum Ariſtotele loquar: fateantur igitur oportet Alexandræi. ſeueriores ſtatis ijs naturæ legibus, quibus fieri hos lapillos ſtatuit Scaliger, contineri

omne cauſarum genus effectricem, formam, materiam, finem, ex quarum exacta notitia gigni ſcientiam, Ariſtoteles eſt auctor: Axiomata igitur phyſica, quibus vires horum lapidum aſſeruntur (neceſſaria enim denuò repetere non erit inutile) ſcitè enim à Platone illud iactatum δὶς, καὶ τρὶς τόγε καλῶς ἔχον ἐπαναπολεῖν τῷ λόγῳ δεῖ, quod honeſtum, ſcilicet, & pulchrum eſt, iterum id. & tertiò repeti ſermone debere; primum erit, Deum, ac naturam nihil fruſtrà facere; ſecundum, quod ſemper, vel frequenter contingit, id ex naturæ certis legibus fieri; tertium nos eſſe omnium Dominos, & finem rerum à natura procreatarum ex Diuinæ Prouidentiæ præſcripto, & Ariſtotelis teſtimonio: illud mox adnecto; huiuſmodi lapides ſecundum naturæ leges fieri, non præter naturam, vt in hominibus morbo affectis, ergò neceſſariò finem vtilem, & non ſpernendum in rerum natura eos habere: hic cum ad vtilitatem, & incolumitatem generis humani referatur, nemo niſi mente captus inficiabitur, hos lapillos magnis, & admirandis viribus eſſe donatos; vt de ipſis id rectè occini poſſit, Regnat in exiguo præcellens corpore virtus: vt optimè monuit Franciſcus Rueus, cuius totum caput xxij. lib. ij. de gemmis diligenter à curioſo Lectore perlegendum eſt; qui non leuem oſcitantiam cuiuſdam ſcoliaſtæ Marbodęi arguit, qui, quæ de Herba Chelidonia Plinius diſſeruit, ille ineptè ad gemmam Chelidoniam rettulit, quam probatiſſimam Rueus eſſe comperijt, quæ ſubſtantia puriſſima, ac ſimpliciſſima, & aureis guttis inſignitur. Hermolaus Barbarus lib. I. cap. CCLIX. diſertè ſcribit, Hirundines Græcè χελιδόνες lapillum dicuntur excluſo pullo dare. Trium earum genera Vrbanarum, Sylueſtrium, quæ nidorum figura deprehenduntur: Riparium, quæ ita vocantur, quoniam in riparum cauis nidificent; hæc doctiſſimus ille Auctor, quæ volui idcircò adſcribere, vt etiam Hirundinum genera pernoſcantur, vndè lapis ille comparari poſſit. Sed imprimis verba Agricolę notanda lib. vj. de natura foſſilium circa finem. *Chelidoniæ verò ex Hirundinibus, in quorum ventriculis reperiuntur, nomen traxerunt: his figura globi ferè dimidiati: ſemperque intùs caui, qua de cauſa admodum tenues exiſtunt, in eminentia ſunt plerumq; raro,*

ſed

ſed diluto colore, in caua conuexitate purpureo, nigris interdum interpellantibus maculis, atq; ob id duæ earum ſpecies videntur eſſe, adduntur ad oculorum collyria; de collo puerorum ſuſpenſa, ad Comitiales morbos vtiles eſſe perhibentur: quę verba ob duas cauſas adſcripſi libentiſſimè; tùm vt ſobria philoſophandi ratio, quę non omnes vires lapidibus abrogat, tanti Auctoris teſtimonio illuſtraretur, tùm quoniam ſi Chelidonios lapillos Muſęi perſpexiſſet Agricola, expreſſiùs, & pleniùs eos non potuiſſet deſcribere.

DE LAPIDE BVFFONITE, vulgò Crapaudino, vel del Roſpo.

BORAX Lapis (ait Cardanus) ſunt qui Chelonitem vocant; inuenitur in capite Buffonis; hoc in loco iure merito Scaliger Cardanum linguæ Græcæ imperitiæ inſimulat, qui neſciſſe videtur, quid inter Buffonem, & Teſtudinem interſit: χελώνη enim Teſtudo eſt, quam Itali haud magna elementorum corruptione Galanam nominant; ab ipſomet Scaligero confictum nomen adiectiuum à Buffone putatur, & lapidem Buffonitem vocatum. Sapientis enim eſt, & ſummo ingenio viri, noua rebus imponere nomina, cum prius non erant impoſita; id certè mirum ab eo fruſtra diù quęſitum, quo nomine Gręci Buffonem vocarent: qui μυοξὸν ab ipſis nominatum putant, tantum, inquit Scaliger, à veritate abeſſe, quantum à Glire Buffo: Sed quid de hoc lapillo ſcribat doctiſſimus vir, & nunquam ſatis laudatus Hermolaus Barbarus lib. ij. cap CCLXXXVIIJ. Corollarij operæpretium eſt diligenter animaduertere: *Buffo inde* (ait) *vt arbitror à Vergilio, & vulgo dicta, veneficiorum plena, præcipuè oſſiculis duobus, quorum in ſiniſtro latere inuentum* ἀντίκυνον *vocatur, quia canum impetus cohibeat. Recentiores lapidem in capite huius ranæ haberi tradunt, quem ad dolores ilium geſtatum probent; ſed qui viua ea ſit exemptus, quales vulgò magna etiam copia feruntur annulis, quamquam hunc elici potius, quàm eximi viuentibus*

Digitized by Google

tibus conſtat puniceo in panno, cuius plurimum colore delectantur; ita dum ipſi feriando relaxant ſe capitis onus deponunt, id mox in ſubiectam ciſtam è medio foramine collabitur, alioquin ea eſt ijs inuidiſſima natura, vt lapidem eum, niſi tolleretur, reſorbeāt; Hactenus Barbarus, cuius auctoris ſolido ingenio, & doctrina teſtimonium ad verbum volui adducere, quoniam haud omnibus paſſim eius eſt obuium corollarium; vbi obſeruandum, teſtari Hermolaum huiuſmodi Buffonitem lapidem eſſe recentiorum inuentum; fruſtra ergò quæri apud veteres Plinium, Galenum, Dioſcoridem: Recentiorum illorum nomine potuit Barbarus Albertum Magnum, & illius tempeſtatis harum rerum peritos auctores innuere: ſub Boracis nomine, de hoc lapide ſcribit Albertus lib. ij. de lapid. pretioſis cap. ij. & vulgò Crepodinas vocari huiuſmodi lapides: duorumq; eſſe generum, album aliquantulum fuſcum, & nigrum, quod ſi à viuo palpitante Buffone extrahatur, oculum in medio habet quaſi cęruleum, glutitum ſordes, & excrementa purgare inteſtinorum: ſubdit Albertus, & temporibus noſtris extractus eſt de Buffone paruus viridis; aliquos etiam vidimus Buffones habentes in ſe depictos, qui de hoc genere dicebantur: quales nos oculata fide eos exiſtere teſtari poſſumus, qui in Muſæo aſſeruantur: Horum auctorum teſtimonio accedit, & Io. Baptiſtæ Portæ lib. ij. cap. xxviij. de rebus naturæ admirandis auctoritas, qui ſanè (vt nonnulli mihi retulerunt, qui ipſum viuentem nouerant) nihil ferè ſcriptis mandauit, cuius exactiſſimum periculum non prius feciſſet: is igitur eadem cum Alberto, & Barbaro ſentit è capite ſcilicet Buffonum huiuſmodi lapillos eximi, tū eximendi rationem pleniſſimè docet, niſi quod feriando ſe relaxare, & capitis onus deponere Buffones non tradit, ſed verberum vi antea ad iram inflammatos, per os ſponte lapillum euomere: Quæ cnm ita ſe ſe habeant, & multorum annorum experimentis ſint comprobata, ex Buffonis, ſcilicet capite erui, & colligi hoſce lapillos, facilè quiſpiam miretur, cur percelebris in Italia Muſęi Italicus deſcriptor aſſeruerit ex falſa vulgi ſententia, *In Buffoniam capite hos lapillos inueniri, cum in ſaxis fungorum paruorum inſtar naſcantur, quibus non ſolum figura, ſed colore*

lore ſunt perſimilos, aduerſus venena alexitorium exiſtimari, & vim renum lapidem frangendi, & rigores febrium expellendi obtinere: Profectò grauiſſimorum Auctorum non eſt ſpernenda, aut irridenda auctoritas, qui hos lapillos in capitibus Buffonum oriri conſtanter periculis etiam factis aſſeuerant: Ne igitur in vitioſa illa opinionum ex aduerſo pugnantium extrema impingerent, quæ ſemper falſitatis ſuſpicionem emunctæ naris viris incutiunt, poterant cum maiori cautione affirmare, & contendere multos ex ijs lapillis in ſaxis ortos comperiri, qui aliqua ſimilitudine cum Buffonite nos facilè decipiunt, hosq; ab illis proprijs notis propoſitis exactiùs diſtinguere: hoc quippè docentis munus erat, non veritatem tot annorum experimentis corroboratam, & probatorum Phyſicorum teſtimonijs firmatã, ſine vllo rationis, aut experimenti præſidio euertentis. Anne cum Cicerone dicent, opinionum Commenta debet dies, naturæ iudicia confirmat; at eam inueteratam in ſapientum mentibus ſententiam non deleuit dies, ſed potius oſtendit nonnullorum inertiam, qui laborem, vel difficultatem ex Buffonibus eliciendi lapillos ſubterfugientes (vt ex labore procliue eſt humanum ingenium ad ignauiam, & incuriam) propter figuræ, & coloris ſimilitudinem iſtos in ſaxis enatos admiſerunt; alijs ſpretis, qui in Buffonum capitibus oriuntur; ita facili compendio in veritatis diſpendium nos adduxere: ἀμείνω εἶναι πάντα meliora, ſcilicet mediocria omnia monebat Homerus, nec præter Dialecticæ leges argumentatio à κατά τινὶ ad κατὰ ἁπλῶς erat vſurpanda, quæ ineptiſſimi Paralogiſmi vim continet, non enim ſi aliquis eiuſmodi lapillus eſt ſaxorum ἀπόφυσις quaſi fungoſum germem, omnis Buffonis lapis talis eſt putandus. Quod eo conſilio per ſtrictum volui, non vt quidpiam labis, aut reprehenſionis tanto illius Muſæi ſcriptori adſpergerem, quem eruditum virum, & iſtarum rerum periciſſimum promptè agnoſco, & libenter profiteor: Sed potius vt primos Auctores nouitiæ huius ſententiæ de Buffonite lapillo modeſtiſſime obiurgarem, potius monerem, ne quod à ſummis proditum eſt Auctoribus protinùs deſpicerent, neque arbitrandum temerè, & abſq; experimento loquutos, quamquam nobis

bis experimenta minimè ſucceſſerint: quod prudentiſſimum praeceptum Antonius Muſa Braſſauolus lib. de medicinis purgantibus cap. ij. tradidit, cum vim capparorum in purganda pituita craſſa ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia expenderet: nos enim alioquin ij ſumus, qui ex animo, & candidè viros probos, & eruditos diligimus, & teſtimonio eorum induſtriæ ampliſſimo ornatos volumus; nec quemque ſuorum laborum fructu, qui ſolida eſt non adumbrata gloria, & generis humani commodum, defraudandum iudicemus: qui verò ſe ex deprauata mentis Philautia nullo adhibito critirio, dictatores ſciētię, & omnigenę doctrinę conſtituunt; eos Narciſſi ſortem nanciſci, haud grauatè ferimus, tametſi veros criticos ſolem; & ſalem litterarum exiſtimen, ſed monere, & moneri libere velint, nę nimis intelligendo efficiant, vt nihil intelligant. Hæc eò dixi, vt eum errorem, & fallaciam conuellerem, quæ in hanc materiam metallicam, & gemmariam irrepſit, dum nouitij Scriptores ex vna obſeruatione fortuita, & accidentaria ſtatim negant receptas à grauiſſimis Doctoribus ſententias perindè, ac eſſent vulgares fabellæ; ſed proculdubio paralogiſmus eſt, & elenchus reprehenſione dignus, cùm ex particulari concludimus vniuerſale, quod hæretici faciunt, cum aiunt hoc miraculum falſum eſt deprehenſum, ergo omnia D. Virginis miracula ſunt inania; quo argumentandi genere nullũ inanius, & ridiculum magis adde noxium, & pernicioſum artibus, & doctrinis; Multi enim propter imperitiam Logicæ, id quod eſt per ſe, ab eo, quod eſt per accidēs, diſtinguere neſciunt: Obijciunt, ad deſtruendum vnum ſufficere ex recepta Peripateticorum ſententia: reſpondeo id vnum debere eſſe per ſe (non ex accidenti) & quatenus ipſum, & in materia neceſſaria; inductiones ex pluribus particularibus fieri debere, quod præceptum ritè executus eſt contra Cardanum Scaliger, cum Lydium lapidem non ratione coloris nigri explorare aurum inductione neceſſaria demoſtrauit: quod ſupra perſtrinximus. Prædictis de lapillo Buffonum teſtibus quartus accedat, non contemnendus Auctor, Braſſauolus, cuius nuper mentionem feci, quem Cardanus lib. vij. de ſubtilitate citat ille diſertis verbis

verbis ſe in capite illius animalis inueniſſe, eum lapidem profitetur, eſſeq́; potius os, quam lapillum: Duplicem eſſe cauũ, oſſiq́ue perſimilem colore fuſco pallente, & alterum qui in oſſe lapidem continet, verum os capitis exiſtere, quod vetuſtate concreſcit, quia terra alitur. Prudenter, & acutè Tertullianus, Nihil erubeſcit veritas, niſi ſolummodò abſcondi: vt igitur hæc magis in lucem proferretur, & explorata eluceſceret, conſtitui denuò Muſæum noſtrum adire, & Buffonitas hos lapillos explorare, & examinare; cum eccè tibi FRANCISCVS CALCEOLARIVS Muſæi luculentiſſimi Dominus, multos mihi huiuſmodi lapillos oſtendit, quibus coniecturam meam ſolidè, & planè αὐτοψίᾳ, & oculato experimento confirmatã ſtatim deprehendi: qua re ſummoperè pro immenſa, qua ducitur, indagandæ veritatis cupiditate lętatum vidi ornatiſſimum CALCEOLARIVM: Aderant Buffonites ſolidi, & maiuſculi variorum colorũ, quos veriſſimè è Buffonum capite erutos non eſt dubitandum; aderant, & parui intus eaui ſaxeæ materię adhæreſcentes, potius adnati, hos duntaxat effigiatos, & deſcriptos (cum omnes propoſitæ notæ optimè reſpondeant) à percelebris illius Muſæi deſcriptore inconfeſſo eſt; prætermiſſos cæteros, qui ſolidæ ſubſtantiæ ſunt, & maiuſculi diuerſorum colorum, vt iam ſupra expoſuimus; quocircà argumentum certè inualidum fuerit: figura, & colore ſunt fungis perſimiles, ergo ijdẽ omnes, hoc eſt è ſaxo procreati: exploranda enim erat ſubſtantia, ſoliditas, magnitudo, colorum varietas, quæ in hac diſtinguendorum lapidum diſciplina ſunt differentię, non ſolum accidentariæ, ſed & οὐσιώδεις, & eſſentiales, cum ab inſeparabilibus accidentibus, & proprietatibus hauriantur; hæc omnia inditia, & notæ cum non conueniant lapillo illi ſaxeo; fatendum erit alios Buffonitas Muſæi lapides longè ab illo diſcrepare: cuius veritatis, quæ iam in poſterum non erubeſcet, teſtimonium à ſolertiſſimo Porta eorum ciue (ni fallor) petere poterãt, qui verum Buffonitẽ è capite Buffonum extractum agnoſcit, vt ſupra etiam admonuimus: Hac de re latius diſputauimus, tum vt probatorum, & magnorum Auctorum doctrinã ſanctam tectam tuerer, tum veritatem ipſa oculorum fide

explo-

exploratam illuſtrare, ὅσιον γὰρ (vt cum Ariſtot. dicam, προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν: ſanctum ſcilicet eſſe, veritatem rebus omnibus & amicitiæ etiam anteponere, quam à nobis candido animi affecto (cuius nobis in ſcribendo conſcij ſumus) explicatam eſſe & Deum teſtem laudamus & viros eruditos huiuſmodi rerum, & diſceptationum æquos æſtimatores, qui ſummam eruditionem & diſputandi acumen cum candore, & philoſophica modeſtia coniungunt; garrulos enim, blaterones ſophiſtas, tumore & oſtentatione Iberica inflatos nihil moramur, à quorum more alienos eſſe ornatiſſimo illius Muſæi ſcriptores, pro certo habeo.

Vix huius lapilli deſcriptionem abſolueram, cum Patauio redditæ mihi ſunt doctiſſimi Pignorij litteræ, in quibus certiorem me fecit, Clariſſimum Virum Adrianum Spigelium Chirurgiæ, & Anatomes primarium Pataiuij profeſſorem exiſtimare, & pro certo tenere lapillum hunc Buffonitem eſſe partim Metallicum (mineralem vocant) & foſſilem, partim ex Buffonis capite erutum, & naturalem, genusq; oſſis eſſe quale etiam in capite Cyprini inuenitur; Mineralem in Germania reperiri: ſolemnem verò illam, & operoſam extrahendi rationem riſu potius dignam exiſtere, cuius & nos fidem penes Auctores à nobis citatos eſſe volumus. Gallos Crapaudine hunc lapillum vocare, Crapaul enim apud ipſos Buffonem dici. Gauiſus porrò ſum valdè tanti viri, cui primas in hoc genere libenter viri docti deferunt, teſtimonio, & auctoritate noſtram ſententiam de duplici illo Buffonitis genere comprobari.

DE CANCRORVM FLVVIATILIVM LAPILLO.

ASSERVARI hunc etiam lapillum in Muſæo deprehendimus ijſdem notis, & viribus à natura donatum, quas optimè, & breuiter deſcripſit Agricola lib. vj. de natura foſſilium verſus finem: reperiuntur, inquit, etiam bini lapilli, ſeu globi dimidiati figura, in cancrorum fluuiatilium capitibus, quos non-

nonnulli ſunda claudunt,mouent verò vrinam; De iiſdem ſcribit Cardanus lib. vij. de ſubtilit. tradens, alios lapides fieri à frigore,alios à calore: lapides omnes, qui in Cancris, Limacibus, ac Piſcibus, alijſque multis huiuſmodi gignuntur, lapidum generationem in renibus prohibere, genitoſque diſſoluere; nam hi lapides in his animalibus immodico frigore concreſcunt; epotos igitur renes refrigerare: in hominibus lapides calore immodico generari: talem autem materiam lapideã eſſe, & frigidiſſimam: Hinc colligit,vrinæ copiæ, quæ calore renum, vel ſiccitate fit, præſens afferre auxilium: Verum iſthæc cenſuræ ſubijci poſſunt; omnes enim lapides à calore fiunt, ſi formæ illorum eductionem è materia ſpectemus; at animantia minùs calida, quæ frigida dicuntur, Limaces,Cancri, Piſces proprium temperamentum lapillo genito impertiuntur, hic igitur effectus prædictos præſtabit: at lapides in Taurorum veſica fellea, & hominum, inuenti, ſi à calore fiunt, minùs debebunt refrigerare; at propter materiam frigidiſſimã, & lapideam refrigerant: omnes ergo quoad vires, erunt eiuſdem conditionis, cum caloris veſtigia in lapidibus non remaneant, ſed omnes frigidi ſint, & terreſtres nullis partibus calidis inſigniti,nec pinguibus,aëreis donati; quod floribus,radicibus, fructibus,gummatis ſuccis concretis plantarum maxima ex parte cernimus euenire: Hæc diligentius à Cardano erant conſideranda, nec impotenti ingenij feruore diſtinctiones rerum afferendæ, quæ nullæ ſunt; vt præ alijs omnibus multa ſapere, & reconditæ doctrinæ arcana tenere videretur; Verum ipſe, vt lib. xvij. de ſcientijs profitetur, tardè rationem tradendarum ſcientiarum à Galeno didicit, cum caſu à numine oblato coactus eſt de ea Galeni ſententiam intelligere: ſed profectò multa eius errata, eaq; grauiſſima Iul. Cæſ. Scaliger aperuit, à cenſoribus etiam hæreticæ prauitatis proſcripti libri qui ſuperſtitioſa multa, & aliena à noſtra Sanctiſſima Religione inculcant: Poſſumus tamen (ni fallor) de libris ſubtilitatis, & varietatis rerum id verè,& ſyncere aſſerere, quòd Poëta ille de ſuis Epigrammatis,

Sunt bona, ſunt quædam mediocria, ſunt mala plura.

De Cancris pulcherrimam Epiſtolam Chriſtophori Guarinonij, Collegij noſtri Medici Clariſſimi, lib. Conſultationũ cap. xxxv. qui Pragę ſuperioribus annis defunctus eſt, dum Rodulpho II. Imperatori eſſet à Conſilijs valetudinis, ad ſeniorem FRANCISCVM CALCEOLARIVM ſcriptam, per otium lector, & animi cauſa perlegat; qua docet, noſtros vulgò vocatos Gambaros non eſſe Cancros veterum καρκῖνος, qui cauda carebant, & erant rotundi, ab Ariſtotele ſine nomine deſcribi, ob paruitatem non eſſe Aſtacos, ob formam non eſſe fluuiales Cancros: Vide Epiſtolam illam.

DE STELLARIA GEMMA, QVÆ ASTRIOS, Aſterios, Aſteria, Aſtroites, & Aſtrobolos, & Solis Gemma à diuerſis Auctoribus vocatur.

HANC Gemmam, quam in Muſæo pulcherrimam conſpeximus, ex criſtallino ſucco candido gigni, Auctor eſt doctiſſimus Agricola: intus veluti Stella radians candido; vnde à diuerſis Auctoribus, quorum ſcripta collegit Plinius noſter, varijs eadem nominibus videtur nuncupata; quamuis ille Aſteriam dictam putet, quoniam contraria Soli regerat candicantes radios Aſtrium, quod Aſtris oppoſita fulgorem rapiat, ac regerat; Vnam verò eſſe gemmam non plures, probat Agricola; quoniam eadem eſt ferè nominum ratio, eædem regiones, in quibus naſcuntur, Carnania ſcilicet & India; idem color candidus, eadem lux candida, quia rotunda eſt; alius pupillæ, alius Lunæ plenæ, alius Solis orbi perſimilem facit, lucem illam gemma transfundit, cum inclinatione, velut intùs ambulantem ex alio, atq; alio reddens, quæ radiat candido, melior eſt, quæ cęruleo, deterior; vocaturq; Ceraunia, quod in loco à fulmine percuſſo inueniri falsò perſuaſum ſit; quæ colore lumini lucernarum ſimili peſſima, laudatiſſima eſt in Carmania nata, nullaque minùs vitio obnoxia, proxima in India, tertia in Pallenes peninſulæ Thraciæ littoribus, quoniam duro

admo-

admodum gemma eſt, ob id difficilis ad cælandum redditur. Sudines oculis piſcium ſimilem Aſtrobolum dixit: Addit Cæſalpinus, omnes hos lapides hodie vocari oculum felis, qui pupillæ modo radiant, vt felis, modo clarius, modo obſcurius; in omnibus enim inſpicitur lux veluti Stella aut Sol, aut Luna obambulans in declinatione; Aſtroites in magicis à Zoroaſtre miris laudibus decantata, quā tamen inter gemmas non agnoſcit Cardanus, nec Michaël Mercatus à Cæſalpino citatus: parum nomine, ait ille, ab Aſteria differt, multùm viribus, & ſubſtantia; nam nec gemma eſt, nec perſpicua, maculis cinerei coloris tota diſtincta eſt: ſponte in Aceto, ac etiam vino mouetur, ac animalium inceſſum imitatur; procedens indè ad latus, indè retrò gradiens: frequens apud nos, & vilis pretij: lapidem conſtare tenui humido, quod ab aceti, & vini vi in vaporem verti poſſet; vndè quærens exitum, nec inueniens, huc illuc lapidem alioquin etiam leuem faciè impellat; tenuitatis vaporis inditium eſt, quod Bullas non mittit, vndè nec meatus habere magnos illum credere oportet; ſunt, qui exiſtiment, collo appenſum victoriam geſtanti conciliare: Hanc igitur cauſam admirandi illius, & plauſibilis apud vulgus effectus Cardanus excogitauit; quam deteriorem putabit ea, quam attulit Agricola, quicunq; Ariſtotelicæ philoſophiç ſacris ſit ritè initiatus: ſic enim Agricola. *At quod Aſterites in acetum poſitus vertitur nonnihil in orbem & mouetur de loco, hæc cauſa eſt. Stellæ eius ſunt raræ, intermedium verò denſum eſt: earum igitur foramina cum combiberint acetum, expellunt aerem, qui lapidem commouet.* hæc profectò ratio veriſimilior: quomodo enim ab aceto, & vino actu frigidis excitari vapores è tenui humido poſſint, cum actiones à *δυνάμει* tali potentia ſcilicet (agentem virtualem vocant Scholaſtici) non prodeant, niſi ad actum redigatur, excipio cœlum, quod maximis viribus in inferiorem mundum agit & omnia fouet, & tuetur, licet actu tale nō ſit, lumine. n. & motu tum ſecreta vi influxus primas qualitates gignit, tametſi ijs præditum minimè ſit, vt gemmæ frigidiores cum ſint omnes, & Aſtroites ipſe, quî ſtatim liquores illos ad actū redigere queant, vt motus à vaporibus ipſi comparetur? hoc igitur Cardanus

viderit: nec cautè ſatis ſcripſit Agricola à foraminibus gemmæ,cum combiberint acetum,expelli aerem; quæ enim poteſt in ijs eſſe expultrix facultas, quæ viuentium propria eſt, vel etiam alicuius generis Magnetis, aut electri: dicendum igitur erat,ſponte exire aerem, corpori grauiori introeunti cedere, Vt mutua vitetur corporum penetratio, atque inſinuatio: Marſilius Ficinus lib.3.de vita cap.14.(de vita cœlitus comparādā librum illum inſcripſit) multa ex Platonicis recentioribus, & Magis Arabibus congeſſit, quæ nunquam fortè Platoni in mentem venere: Vt ſpiritus vitalis, & animalis Solaris fiat, præcipit,vt proprias illus ſyderis res per gradus deſcendentes arripiamus,ſolares ſcilicet homines, Bruta,plantas,metalla, lapillos,& quæ ad hæc attinent; ſic virtutem Solis vſquequaque combibi: inter lapillos nominat Solis oculum figuram pupillæ habentem, ex quo lumen emicat: hic noſtra eſt Aſteria : Ex his dominante Sole componendum eſſe aliquid,quod ſpiritus ſolares efficiat: axioma enim eſt magicum ſatis vulgatum,per inferiora ſuperioribus conſentanea poſſe homines temporibus opportunis ad cœleſtia quodammodo trahi, atque etiam per cœleſtia ſuper cœleſtia nobis conciliari, ac prorſus inſinuari: Sed prudenter adiecit Ficinus, hoc poſtremum illi viderint: illud certè Platonicum videtur, quod ſæpè Franciſcus Picolomineus Doctor meus inculcabat: Ita Mundi machinam ſecum eſſe connexam, vt in terris cœleſtia ſint conditione terrena, in cœlo viciſſim terreſtria dignitate cœleſti; quæ omnia ſobriè, & per quandam moralem analogiam accipienda ſunt: Hæc enim magna fuit errandi anſa,& occaſio; quoniā multi expoſitores, vt Proclus,Plotinus, & Porphyrius alij, quæ à Platone per allegoriæ inuolucrum, & moralem præceptionē dicuntur, ipſi ſtatim, iuxta nudum ſenſum, vt verba ſonant, arripiunt, & mille ridicula ſomnia fingunt: quod potiſſimum Arabicis Aſtrologis euenit, vt ſagax, & doctus Ficinus talium alioquin non incurioſus, tandem deprehendit, & ingenuè confeſſus eſt. In figuris, & imaginibus gemmarum Agyrtarum ridicula vanitas potiſſimum elucet: & in medicamentorum illis confectionibus operoſo ſimplicium delectu paratis, quæ à medicellis

auram

auram popularem captantibus mirè,tamque arcana multis talentis redimenda,recipiuntur. Sed Marſilij tempeſtate nundum Plinius proprium nitorem, & veram lectionem recuperauerat,quam ex Barbari Veneti Patritij Clariſſimi caſtigationibus primum,mox & ex aliorum non aſpernandis laboribus ipſi conciliatam cernimus: Sed nec Dioſcoridis,Ariſtotelis,& Galeni ſummorum virorum lucubrationes vigebant, ſed ijs ſordida barbarie oppreſſis, vel potius ſepultis,Barbarorum,& Mauritanorum libri præ manibus habebantur, quare ex impuriis lacunis haurientes, illius ſæculi ſtudioſi viri ſuperſtitioſam magna ex parte doctrinam obtrudebant: tandem aliquando viri eruditiſſimi ex illo doctrinarum ſquallore, & cęno caput erigentes commodis, & genuinis interpretationibus, & ſcholijs proclamarunt ἄλλ' ὄψιν. Inter hos principem locum Hermolao Barbaro, Leoniceno, Manardo, mox Agricolę libens concedo: ſequuti mox ſuut laborioſi compilatores alienæ induſtriæ: quos omnes Philoſophiæ, & Medicinæ ſtudia plurimum adiuuiſſe inconfeſſo eſt. Cum hæc ſcripſiſſem, incidi forte fortuna in librum Corr. Geſneri de rerum foſſilium lapidum, & gemmarum figuris, & ſimilitudinibus, quem miſit ille auctor ad Franciscvm Calceolarivm ſeniorem,magnum illius ætatis Botanicum, & huiuſmodi rerum perſtudioſum, tum indefeſſum in conquirendis, & examinandis ſimplicibus medicamentis percelebris Mattheoli comitem. Hic propterea primus Veronæ (& forſan in Italia noſtra) Muſæum hoc medicũ percelebre inſtituit, & mirificis rebus pro tempore ſemper ornatum eſſe voluit: Is igitur Geſnerus cap.ij. Aſteriam vnum ſeparatum delineauit, tum octonos cohærentes ita concinnè iunctos, & aptatos (ſeparabiles tamen) vt nullus artifex potuiſſet meliùs: ſingulis vtrinque ſtellæ figura, ceu ſigillo impreſſa, vel inſculpta videtur. Radij eminent ſuis angulis quini, inque ſingulis radijs cauitas media eſt,margines ſtrijs tranſuerſis ſulcantur: ſubſtantia eorum prædura eſt: ſubdit mox: res admiratione digna, quod non in ſuperficie ſolum vndique, ſed intùs etiam in profundo ſtellarum imagines habet: Suidas in voce ἰχθύς hæc habet Æſopus, qui Mithridatis à lectionibus

fuit

fuit librum de Helena edidit, in quo tradit, Pana vocari piſcem cetaceum, in quo Aſterites lapis inueniatur, qui accendatur à Sole, & ad Philtra faciat: ritè Geſnerus obijcit non eſſe veriſimile lapidẽ in piſce, aut ceto repertum Sole accendi, eſſe Aſteriam Plinij, neq; reuera accendi, Solis tantum, & Syderum radios regerẽdo ardere, & accendi videri. Diſtinguit etiam Aſteriã à Pęderote, quod hic ad inclinationes colorem mutat, ille rotundam lucẽ incluſam transfundit cum inclinatione, à Dionyſio Afro Ἀστέριος vocatur his verſibus.

Φύεται ἀστέριος καλὸς λίθος, οἷά τις ἀστὴρ
Μαρμαίρων, λύχνις τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη.

Laurentius verò Pignorius Patauinus Vir Clariſſimus, & mei amantiſſimus in quadam ſua ad me Epiſtola inueniri teſtatur Aſteriæ, vel Stellariæ genus, cum Crucis figura vtrimque expreſſa hoc pacto Iam verò quam nam allegoricam pręceptionem ex pulcherrima hacce gemma colligemus? An ad cœleſtium, & beatarum mentium ſplendidiſſimas ſedes noſtrã mentem aſſiduè è terrenarum rerum cęnoſis ſenticetis eſſe erigendam, cum hic ſedem permanentem non habeamus, ſed nobis promiſſum cœleſte domicilium expectemus, huius rei nos à ſplendido, & ſtellato hoc lapillo commonefieri, vt ſępè cum D. Gregorio Nazianzeno ſic nos excitemus.

Θυμὲ βλέψον ἄνω, χθονίων τ' ἐπιλήθεο πάντων.

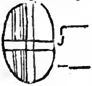
Anima ſurſum ſpecta, & mortalium omnium obliuiſcere.

ne ſanè vitam tranſigamus, veluti pecora, quæ natura prona, & ventri obedientia finxit, vt ille ait: audiamusque Perſium nos verè increpantem; O curuæ in terras animæ, & cœleſtium inanes. Sed tanti Auctoris, licet Ethnici, altius animo infixum præceptum retineamus.

Quin damus id ſuperis de magna quod dare lance
Non poſſit magni Meſſalæ lippa propago
Compoſitum ius, faſq; animo, ſanctosq; receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.

Pudeat

Pudeat tandem nos tot præſidijs Chriſtianæ pietatis munitos, & ſubnixos, fœdo vitiorum cęno demerſos à gentili Poëta ad lucem, & ſplendorem virtutis, & humani decoris vocari, atq; inflammari. Illud adijciam, clariſſimum Pignorium in ſuis nuperrimis ad me litteris lapidem Crucis ſe habere ſignificaſſe hac figura expreſſum.

Crux eſt candida, vtrimque ducta paribus interuallis.
Lineolæ ad dextram etiam ipſæ albeſcunt.
Reliqua planities lutea.

DE CHRYSOCOLLA.

De hac Dioſcorides, Plinius, Galenus, Agricola, Cæſalpinus optimè tractarunt; nos ex ijs ea colligemus, quæ ad rem noſtram faciant, & Chryſocollam in Muſæo aſſeruatam benè deſcribant. Duplicem eſſe Chryſocollam, natiuam, & factitiam ex Plinio colligit Agricola lib. iij. de natura foſſilium.: nomen hoc primum inditum factitiæ à Gręcis, qua aurum cum auro conglutinetnr, indè in natiuam, & alterius generis factitiam deriuatum propter coloris ſimilitudinem, quæ his ſolet eſſe cum illa, ait Agricola: natiua, aut reperitur per ſe plerunq; arenæ ſimilis, vel materiæ metallicæ adhæret, naſcitur enim in ærarijs metallis, ex ære.n. tantum fit. Ex Armenia allatam, quæ ad ſatietatem calorem praſſij imitatur, Dioſcor. omnibus præfert; ſecundas tribuit Macedonicæ, ſed doctè monet Agricola noſter, eius bonitatem rectius ſpectari ex colore, & viribus quam æſtimetur ex loco in quo naſcitur: Color enim omni natiuæ eſt viridis: Sed quæ viret ad ſatietatem, vt adhuc metallicę materię adhęreſcens ad Smeragdi viriditatem videatur accedere, longè optima cenſetur; alia habet viriditatem dilutam, alia mediam, quæ proindè viliores exiſtunt; prima in Muſæo, vt pracisè deſcripta eſt, aſſeruatur; Factitia Chryſocolla duplex;

Digitized by Google

duplex; altera fit ex dura natiua, tingiturq́; herba lutea, ob id herbacea dicta, atq́; ea laudatiſſima, natiuaq́; pretioſior, cuius conficiendę rationem tradit Plinius: eius erui color eſt, vndè ὀροβίτις à Græcis vocatur: Altera, qua Aurifices vtuntur, & quam Dioſcorides in Æruginum numero repoſuit, dicitur Santerna, conſtatq́; ex Cypria Ærugine, pueri impubis vrina, nitro, Galenus lib. ix. de ſimpl. Dioſcoridem ſequutus, ex ęrugine, & vrina tantum fieri ſcribit: omni Chryſocolla Pictores vtuntur, Aurifices ea ſola, qua aurum cum auro, argentum cum argento conglutinatur: eadem vtuntur Medici, & foſſili, propterea Græcè ἀκέσω nominatur; vtraq́; digerit, & exſiccat, & cum carnes liquefaciat, non tamen vehementer mordet; idcircò aptiſſima vlceribus, quæ curationi contumaciter reſiſtũt: Factitia quanto magis deſiccat, minus verò mordet, quam natiua, tantò magis tenuas habet partes; quod ſi vſta fuerit, multò fit tenuior, ſicuti aliæ res foſſiles, vt rectè docuit Galenus, modica potu mouet vomitiones, interficit multa. Chryſocolla Nerò princeps ad ſpectacula eſt abuſus, ea enim arenam Circi ſtrauit, cum ipſe (inquit Plinius) concolori panno aurigaturus eſſet: antè verò eum Caligula eundem Circum minio, & Chryſocolla conſtrauit: hæc ex Agricola, & Plinio lib. xxxiij. cap. v. qui & dari in Angina orthopnęaq́; miſcendam cũ melle docet, concitare vomitationes, & miſceri collyrijs ad cicatrices oculorum, ac viridibus emplaſtris ad dolores mitigandos, & cicatrices trahendas. Cæſalpinus lib. ij. cap. lxiij. breuiter, & diſtinctè ſuo more ex Plinij, & Dioſcoridis auctoritate de Chryſocolla agens, ſic ſcribit, Chryſocolla inter pigmenta recenſetur colore virenti, limus autem potius eſt, quam lapis humor per venam auri defluens craſſeſcente limo rigoribus hyberins vſq́; ad duritiem lapidis: reliqua apud eum legat candidus Lector, loco citato, & Hermolaum lib. v. cap. CMXL. Corollarij, Dioſcoridem lib. v. cap. XCV.

DE

DE LAPIDE LINCVRIO, vel LYNCIS.

TANTA eſt veterum in hiſtoria Lyncurij varietas (ait Marcellus Virgilius) vt nihil cenſere de eo audeamus, Dioſcorides lib ij. cap. lxxiij. ſcribit. Lyncis vrina, quam Lyncurium dicunt, creditur eiecta ſtatim lapideſcere, ſed falsò, διὸ καὶ ματαίαν ἔχει τὴν ἱστορίαν, eam ſcilicet ob cauſam ſtultam habet hiſtoriam; eſt enim Lyncurium, quod à quibuſdam electrum πτερυγοφόρον, quod eſt plumas trahens, dicitur. Id in aqua potum ſtomacho, & fluenti aluo accommodatum eſt, hæc Dioſcorides, Plinius lib. xxxviij. cap. iij. falſum docet eſſe, gemmam ea appellatione reperiri, nec æuo ſuo viſam, & falſum totum, quod de Medicinis eius proditur, & foliorum, aut ſtramentorum tractione. At lib. viij. cap. xxxviij. de Lynce loquens, Lyncum humor ait ita redditus vbi gignuntur glaciatur, areſcitq; in gemmas carbunculis ſimiles, & igneo colore fulgentes, Lyncurium vocatas, atq; ob id ſuccino à pleriſque ita generari prodito. Nouere hoc, ſciuntq; Lynces & inuidentes vrinam terra operiunt, eòq; celerius ſolidatur illa: hæc ille, quibus non omninò ſibi conſtare videtur. Hoc poſtremò tamen loco Plinius noſter lapidē Lyncis, de quo optime tractat Cæſalpinus lib. ij. cap. xlv. viſus eſt deſcripſiſſe ex vrina Lyncis procreatum, qui vulgo Lupus Ceruarius vocatur, hæc micta in montibus coagulatur in lapidem, qui in Domo ſeruatus gignit optimos fungos toto anno: valet cōtra dolorē ſtomachi icterum, & fluxus ventris: hæc ex Arabis Euacis ſententia refert Cæſalpinus; Alij gemmam diuerſam ab Electro igneo colore carbunculo ſimilem, atq; frigidam, quæ & ſcalpatur, è fęminis præſertim cicuribus candidam, & languidam exiſtere putant, nec frondes & acus modò rapere, ſed æris quoq;, ferriq; Bracteolas, vt Diocles, & Theophraſtus referunt; Idem Theophtaſtus Lyncurio tribuit fungos ferre: ſubdit idem Cæſalpinus; Hodiè Neapoli notiſſimus eſt lapis, qui Domi aſſeruatus, ſi irrigetur, fungos fert toto anno; de quo Hermolaus

Ccc lib.

lib. iv. Corollarij cap. de fungis,inquit;oritur fungus,& è ſaxo, ideſt lapide Lyncurio, ſine Lynce vulgari voce dicto, admirabili natura, præciditur hic in Eſum, & alius ſubnaſcitur anno toto pediculi pars relicta duratur in Silicem, atque ita ſemper creſcit lapis reſtibili fęcunditate, nec credidimus, antequam domi natos ita manducaremus, hæc Barbarus: Corticem populi cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum omni anni tempore fungos ediles proferre, Dioſcorides etiam; tradidit hos vel ex loci natura, vel ob certam irrigationem, & ſtercorationem, vel ex Lyncum vrina concreſcere in lapides,cenſet Cęſalpinus; nam & in vrina humana ineſſe vim petrificam, aut lapidificam eo argumento probat; quoniam matulæ loricam contrahunt, & veluti cruſtam lapidoſam; non ex illo humore conſtare hos lapides, hoc enim iure viſum incredibile, & [illegible] (vt ait Dioſcorides) continere,ſed ſuccum lapideſcentem,qui in vrina latet, ad eorum concretionem facere; colligit demum non eſſe repudiandos hos lapides, qui quaſi per manus hucusque ſunt ab antiquis traditi hoc nomine: Recipitur lapis Lyncis à Nicolao Alexandrino in compoſitionibus facientibus ad calculum & vitia renum, & veſicæ, quod & populi albæ cortex facit, teſte Dioſcoride: Hæc ſanè Ciſalpini viri prudentis,& excuſſi iudicij ſententia longè magis mihi probatur, quam aliorum, qui vel idem cum ſuccino, & electro faciunt Lyncis lapidem cum electrum ſuccus terræ pinguis ſit, & Bituminoſus, vt alibi ex Agricolę ſententia optime oſtendit Excellentiſſimus Cerutus Muſæi pag. c xxc.; vel omninò repudiant tamquam fabuloſos lapides, vt ſoli ſapere videatur omnia audacter, & elato ſupercilio negant, hæreticorum more conſenſum Doctorum, & totius antiquitatis flocci facientes; vt in lapide Buffonite perſtrinximus, non diſtinguendo quod eſt per ſe ab eo, quod per accidens exiſtit, & ex vno fallaci, vel captioſo experimento de toto genere perperam, peruerſèque ſentientes.

DE

Digitized by Google

DE OPHITE.

ASSERVATVR & in Muſæo lapis Ophites Geſneri, quẽ ſub hoc nomine donauit CALCEOLARIO Seniori Proſper Borgoruccius, Reginæ Galliæ præſtantiſſimus Medicus, hic ad ſecundam ſpeciem Ophitis à Dioſcoride poſitam pertinet; ita de eo Geſnerus lib. de figura Gemmarũ non longè à principio, Ophites quidam cinerei coloris, & punctis varius eſt κατεστιγμένος Dioſcoridi, Epiphanius Sapphiri ſpeciem χρυσοστιγῆ facit, punctis maiores ſunt Bullæ, & verrucę, hæc illẽ. Dioſcorides ἐστι σποδοειδὴς τὴν χρόαν, καὶ κατεστιγμένος quidam cinereo colore, & punctis variatus; talis profectò eſt Muſæi Ophites, quem ritè conſpeximus, & manibus contrectauimus. Omnes adalligati (ſubdit Dioſcorides) contra ſerpentium morſus, & capitis dolores εὐχρηστοῦσιν vtiles ſunt: ex alijs generibus vnum eſt graui odore, & nigrum, ita multi vertunt: Sed cum ſimpliciter βαρύ ſcribat Dioſcorides, ſine additione ὀσμῇ odore, aut non dixerit βαρύοσμος, cogitent eruditi, an grauitas hæc, ad pondus referri debeat, alterum genus candidis lineis intercurrentibus: ὄφις Græcè ſerpens, à cuius tergoris colore dictum Ophitem putandum eſt.

DE BELI OCVLO.

DE hac gemma præclarè, & breuiter doctiſſimus Agricola lib. vj. de foſſilium natura ſcribit; cuius verbis expreſſum, & delineatum Muſæi Belloculum intelligemus, vt Achatæ, & Ponticæ interdum imagines rerum reddunt, ita Oculum Gemma, quam veteres Beli oculum nominarunt, quod & Belo Aſſyriorum Deo eſſet ſacrata, & Oculi effigiem quodammodo exprimeret: Iuniores, corrupto vocabulo, Belloculum, & ſi ipſi ita ſe gemmam appellare aiunt, quod pulchra ſit, & aliquam ad Oculum ſimilitudinem habeat: albicans enim (inquit Pli-

nius lib. xxxvij. cap. x.) pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem, hæc propter ſuam ſpeciem Sacratiſſimo Aſſyriorum Deo dicatur: aliam autem, quam Belum vocant, in Arbelis naſci, Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine vitrea ſpecie. In eodem capite paulò poſt ſubdit Plinius: Eumetrem Beli gemmam Sanctiſſimi Deorum ſibi Aſſyrij appellant porracei coloris, ſuperſtitionibus gratam; Vt verò naturæ luſus egregios ſpectaremus, quæ in rebus mutis, & ſenſus expertibus animantium partes ſolet affabrè repræſentare, Lycophthalmom gemmam reperiri ſcimus ex oculo lupino, cuius figuram exprimit, nomine impoſito ſit ægophthalmum ex caprino, hyophthalmũ ex Sicilloi Triophthalmum ex tribus hominis; non ſine fortaſsè arcano facultatis myſterio, qua prodeſſe illarum animantium oculis iuremeritò credi poſſint.

DE OBSIDIANO LAPIDE PLINII.

PLINIVS lib. xxxvj. cap. xxvj. de hoc lapide plura eleganter ſcribit: In genere (ait) vitri, & Obſidiana numerantur ad ſimilitudinem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obſidius nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi, craſſiore viſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine vmbras reddente: Gemmas multi ex eo faciunt, vidimus & ſolidas imagines Diui Auguſti capti materia huius craſſitudinis, dicauitq; ipſe pro miraculo in Templo Concordiæ Obſidianos quatuor Elephantos; ſubdit paulo poſt, Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri ſimilitudine interpollata. Xenocrates Obſidianum lapidem in India, & in Samio Italiæ, & ad Oceanum in Hiſpania naſci tradit; paulo poſt: maximus tamen honos in candido tranſlucentibus, quam proxima cryſtalli ſimilitudine, qualis ferè illa eſt gemma, quam in Muſæo noſtro aſſeruari vidimus. Cæſalpinus lib. ij. cap. xiij. hodiè (ait) foditur Serauitiæ, & Carrariæ in Etruria quoddam adeò atrum, vt cum perpolitum eſt, ſpeculi modò ſynceras imagines reflectat; huiuſmodi viſitur Piſis ad poſtes templi Epiſcopalis.

Agri-

Agricola lib. iv. de natura foſſilium initio ex ſucco pingui naturali cognatione cum ſulphure iuncto, quem Græci ἄσφαλτον Latini nominant Bitumen, conſtare Obſidianum lapidem teſtatur; alibi in eodem libro docet, idem Bitumen durum dici lapidem Obſidianum, quod in Æthiopia inuentum ſit ab Obſidio, ex quo fieri gemmas, quæ Obſidianæ nominantur. Indiæ populos (aiunt) ex eo gladios, & nouaculas conficere, & in ſuprema haſtilium parte arctè obligatas in gerendo bello eas vſurpare.

DE TAVRORVM FELLIS, & Renum lapide.

INVENIRI in his Taurorum, aut Bouum partibus lapillos fetetur ſummus vir I. Cæſ. Scaliger exercit. cxxv. contra Cardanum, cum ſcribit. Iudaicum lapidem, & eum, qui in ſpongia, quiq; in Tauri fellis veſicella calidus eſt, & Arabicè dicitur Harathzi, ad renum refrigerationem, qui det, inueniam neminem: paulò poſt idem Scaliger: Eum, qui eſt in felle Tauri, ad Icteritiam facere, Moſes Kymhi ſcriptum reliquit in ſuis Commentarijs: Geſnerus cap. xij. par. iij. de figuris lapidum ita ſcriptum de his lapillis reliquit: De lapide in felle Bouum; Taurorum maxime iam olim annotaui quædam in hiſtoria quadrupedum de Boue pag. lxx. & in Tauro cix. De eodem lege Auicennam in vltimo ex quatuor illis capitibus, quæ libro ij. eius Bellunenſis præmiſit; vbi & deſcriptionem eius, & ex eo remedia ponit: Syluaticus Maſſatium interpretatur lapidem, qui in felle Bouis inueniatur. Scaliger Haratzi Arabicè dici, ſcribit: Eum, qui eſt in felle Tauri ad Icterum facere Moſes Kimhi ſcriptum reliquit in ſuis Commentarijs, Ego talem ab amico miſſum habeo, ruffi caloris, friabilem. E' rene Bouis lapidem Aldrouandus Bononiæ habet: hactenus Geſnerus: alij tradunt lapides fellis eſſe friabiles non duræ, & ſolidæ ſubſtantiæ, colore felli bubulo haud diſſimiles,

apud

apud Turcas, & Iudæos maxime æſtimari, quibus nullum præſentius remedium ad morbum regium propulſandum, norunt: in renibus inuentos Taurorum rubentes eſſe veluti aura tunica nitente opertos, duros admodum, alios rotundos, alios oblongos, alios planos, vt in noſtro Muſæo videre eſt, quibus notis vtriq; lapides inter ſe facilè diſtingui valeant.

Lapidis Fellis Tauri mentionem fecit Io. Baptiſta Oliuus, Medicus Cremonenſis in ſua Teſtificatione de reconditis, & præcipuis collectaneis Muſæi Calceolarii abhinc quadraginta, & ampliùs annis impreſſa, dum ſcribit, Lapis in felle Taurino repertus, de quo Auicenna, colore auri, haud ſecus, ac alia peregrina, hic inuenitur; hunc libellum Clariſs. Mercuriali dicatum, præ manibus Lectori habendum cenſeo, cum breuiſſimum, nec omninò ſterilem catalogum contineat pręcipuarũ rerum, quæ eo tempore duntaxat in Muſęo aſſeruabantur.

DE PYRITE LAPIDE.

INEPTVS ſim, ſi quæ de Pyrite lapide optimi Auctores tradunt, velim omnia huc congerere, vel tranſcribere Galenus, Plinius, Agricola, Cęſalpinus; quæ expeditè cuiuis apud ipſos, & alios legere licet: locum Dioſcoridis conſiderabo, quem & Cęſalpinus examinat: Pyrites, inquit, lapidis genus eſt, à quo æs extrahitur, ἀφ᾽ οὗ χαλκὸς μεταλλεύεται, à quo æs foditur: alij experientię, à quo æs conflatur, obijcit Cęſalpinus hoc repugnare experiẽtiæ, quod enim ignis ſcintillas edit ſterile reperiri, at æris vena, ſeu terra, ſeu lapis ſit ignem attritu non edit, ergo Pyrites non eſt dicenda: Hęc enim ex igne nomen inuenit, quòd ferri, aut alterius duri lapidis conflictu ex ipſo elici poſſit: Ariſtoteles, & Theophraſtus πυρίμαχον vocarunt, quod igni repugnet, nam in ardentes tantum fornaces coniectus fluit (ait Agricola) at vbi defluxerit in Catinum rurſus concreſcit, & dureſcit: aliquando effoditur Pyrites, qui de materia, quæ in terra tamquam in fornace fluxit, ortus videtur eſſe,

eſſe, & quamuis nihil interdum in ſe continet metalli, lapis tum purus non eſt, ſed miſtum, coſtatq́; ex lapide, & materia quadam metallica, cui propria eſt forma: ea licet malleo non poſſit tractari, igni liqueſcit, & fundi poteſt, in Pyrite tamen ſępius inſunt metalla, teſtè eodem Agricola accuratiſſimo materiæ metallicæ exploratore, vt qui vanitate ingenij, & innouandi cupiditate contra eum ſentiat, nihil ſentiat: nominat loca vndè effoditur, metallo aliquo inſignitus, & vbi nihil habet metalli: ſubdit mox, Ex quibus intelligi poteſt, veteres rerum ſcriptores, qui ex Pyrite tantum æs excoqui memoriæ tradiderunt, multa ignoraſſe: Nec ſolũ differt Pyrites à Pyrite metallo, quod in ſe continet, ſed colore, nam alius eſt aureo colore, aliùs argenteo, vtrumq́; Marcheſitam Mauri vocant, & in Muſęo noſtro præcisè conſpicitur. Vterq́ue tamen ſpeciem habet æris: Iam verò Dioſcoridis ſententiam ita accipiendam Cæſalpinus monet vt Pyritis lapis in metallis ęris reperiatur; illi adſtipulari Plinium, cum inquit, in Cypro eum reperiri volunt, & in metallis, quæ ſunt circa Acarnaniam vnum argenteo colore, alterum aureo: Auicennas etiam æreo, & ferreo. Sed cum Cęſalpinus ſcribit, recentiores fateri ex Pyrite, tametſi cuiuſcunq́; metalli colore reperiatur, nullum tamen metallum deſtillare, ſed in igne euaneſcere, in fumum relicto corpore quodam nigro, & inutili, fortè Agricolę repugnare exiſtimandus eſt: qui diſertè docet, in fornacem coniectum Pyritem fluere, & cum defluxit in Catinum concreſcere rurſus, & dureſcere; non ergo ita inutile corpus redditur, vt dictitãt illi recentiores, quos, quales ſint, non aperit Cęſalpinus: Chymicos, vel Alchemiſtas eſſe opinor; qui ſus deq́; omnia permiſcẽtes veriſſimis veterum dogmatibus reluctantur; quaſi ipſi ſoli maxima in rebus naturalibus Arcana nuper in lucem protulerint, ſed dum aliàs diligenter (cum eſſem Iunior) Theophraſti Paracelſi, & aſſeclarum decreta, an ſomnia? expenderem, & ad normam Peripateticam explorarem, inueni ſophiſmata putidiſſima à me ſæpiſſimè damnata in omnibus meis lucubrationibus; dum ex particulari experimento fallaci homunciones vaniloqui, & Barbari generalibus, & receptis doctrinis, & pro-

loquijs

loquijs repugnare audent: quæ peſſima argumentandi ratio Theologiam veterem Catholicam, philoſophiam, Medicinam, Iuriſprudentiam, omnes Artes vitæ. Communi vtiles vexare, & pollucere non deſtitiſſet, niſi Viri graues, optimis diſciplinis innutriti Bellarminus, Manardus, Eraſtus; Decennius, Riolanus, alij, latius ſerpenti peſti ſummis viribus obſtitiſſent: rude igitur illud & fallax igniendi Pyritis experimentum non debet Agricolæ doctrinam infringere, cum hic moderata ignitione liquationem ſolum lapidis procurarit, non conſumata vſtione ipſius in fumum conuerſionem. Alia eius genera Dioſcorides innuit, cum inquit ſeligendum eſſe æri ſimilem, quaſi reperiantur alij, quos reſpuit, frequentiſſimum apud nos eſſe Pyritem, vbi æs reperitur, & Calcanthum, ſed & in metallis ferri, adhærere enim quandoque ei ferri venam in Ilua Cæſalpinus teſtatur, ob ſimilitudinem Adamantis: Androdamus inter gemmas à Plinio dicitur: Melle irrigatum, ait Dioſcorides ἔνθες ἐς ἀνθρακιὰν μαλακὴν lentis carbonibus imponito, flatuque continuè, donec ruffeſcat, accendito, & friabilis efficiatur: Tam crudi, quam vſti uis eſt excalefacere abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duricias coquere, concoctas diſcutere: lapidem Luminis vocant Arabes, ob vim diſcutiendi oculorum caligines, validam vim in halitum digerendi habere Pyritem Galenus teſtatur; ſed plura de ipſo ſcripſimus, quam initio decreueramus, quæ tamen ſtudioſo Lectori non omninò futura ſint infructuoſa: libet adijcere ex Cardano lib. v. de Miſtis: ſi Pyrites acendatur acri aceto inſperſo, lienem prædurum colliquat, ſi quid aliud: quod & à Galeno lib. ij. ad Glauc. traditum; cauſa eſt partium tenuitas & caliditas, quæ lienem per cutim, & peritonarum ingrediens extenuat; per ſe vix liqueſcere, adiecto plumbo ſolui, quod omnibus aridioribus metallicis contingit, cum plumbo miſtum notularum pro typis virgulas efficere.

DE

DE PHRYGIO LAPIDE.

PLINII noſtri verba de lapide Phrygio ſunt, *Phrygius lapis Gentis nomen habet, eſt autem gleba pumicoſa, vritur autem vino perfuſus, flaturquè follibus donec rufeſcat, ac rurſus dulci vino reſtinguitur, & hoc trinis vicibus tingendis veſtibus tantum vtilis:* hæc ille; Cum verò & ad Medicos vſus à Galeno, Dioſcoride, Agricola adhibeatur, nec hoc prodat Plinius, probabili coniectura fatendum, quod doctiſſimus Marſilius Cagnatus Ciuis noſter lib. ij. obſeruat. cap. xxviij. contendit, Plinium. ſ. nihil à Dioſcoride accepiſſe, atquè ipſo fuiſſe ætate anteriorem; quod & Hermolaus Barbarus in caſtigationibus Plinianis teſtatur, cum Dioſcoridem, aut Plinio contemporraneum, aut non multò poſteriorem fuiſſe ſcripſit: quorſum enim Phrygium tingendis tantùm veſtibus vtilem dixiſſet, cum & à Dioſcoride alios eius vſus, & vires ediſcere potuiſſet? ex ijſdem igitur Auctoribus ambo hauſerunt, ſed adiecit Dioſcorides, quæ proprijs experimentis, vel ex Medicorum recentiũ libris obſeruarat: Naſci in Cappadocia Phrygium Dioſcorides docet, optimum haberi pallidum, modicè grauem inęquali corporis compage intercedentibus a bis ſegmentis (διαφύσεις habet Dioſcorides) vt in Cadmia: Huiuſmodi notis inſignitum in Muſæo aſſeruari deprehendi: ſed & in Hiſpania naſci circa Segobricam Vrbem copioſum teſtatur Agricola, in Gallia non ita multum, in Germania etiam, & alibi terrarum paſſim haberi, & in Italia Bononiæ, vbi pars murorum ex eo fuit, & reperiri in fundamentis adhuc crebrum. quemdam valdè mollem, vt eſt Cappadocicus, quemdam duritie marmoris, qui à molli ſpecie non differt, ſed ſola duritie, ob quam in cruſtas fundi nequeat cum mollis in valdè tenues findatur: Solis calores, & hyemis frigora ferre: ſed imbrium adeò eſſe impatientem, vt ſi vel magnæ eius moles ipſis ſint expoſitæ facilè corrumpantur; quoniam perſpicuus eſt, ex eo Senecæ memoria cæperunt fieri ſpecularia, quæ feneſtris inſerta aerem excluderent, tranſmitterent lumen, eius ramenta in vino auſte-

ro pota Dyſentericis auxiliantur, vſti verò puluis inſperſus fiſtuloſis vlceribus breui tempore carnem generet: hæc eſt Agricola; Mirum porrò videri poſſit, cur ſcribat Cæſalpinus, vulgò non cognoſci Phrygium: exiſtimat tamen haberi in Italia, & vbicunq; efficitur Chalcanthum, cum enim ad tingendas veſtes eo vterentur veteres, putandum eſt Calchanthi vim obtinere. Eo combuſto ſemper ſe vſum Galenus lib. ix. de ſimpl. medic. profitetur ad vlcera putrida, validè enim deſiccat, habens quiddam adſtrictionis ſimul, & mordicationis; Mox documentum aureum ſubijcit, idemmet Galenus Medicis, & Chirurgis memoria tenendum; Ea eſſe optima medicamenta, plurimiq; vſus, quę miſtas in ſe ſe duas facultates habent, nempè repercutientem, & digerentem, quæ digeſtio non ex Arabicorum auctorum more accipienda, hoc eſt pro concoctione, ſed ex latini ſermonis proprietate, pro inſenſili diſſolutione, & diſcuſſione; tanti refert Medicos, eam primam diſciplinam non ſpernere, quam perneceſſariam paſſim Galenus ipſe ad artem ritè percipiendam, & exercendam eſt profeſſus.

DE SAMIO LAPILLO DIOSCORIDIS.

SAMIVM lapidem in Samia terra reperiri teſtatur Dioſcorides, quo Aurifices vtuntur πρὸς τὸ λεαίνειν, καὶ στιλβεῖν, ad læuorem ſcilicet, & fulgorem auro conciliandum; Probatur candore, & duritie (στιβαρὸς Græcè) melius Marcellus Virgilius,

Solidus hoc eſt benè compactus, & ſoliditate firmatus,

Multa enim dura eſſe poſſunt, quæ ſolida non ſint, vt pote quæ perfectè miſta non ſunt, nec lento humore vndiquaquè conglobata, & ſolidata: ſoliditas enim optimam ſemper arguit miſtionem; quo nomine aurum creditur ferro eſſe ſolidius, & grauius, ob perfectam, & exquiſitam miſtionem. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans ὠφελεῖ στομαχικοὺς ἐν ποτῷ vertit Marcellus, bibitur vtiliter cibum in ſtomacho non continentibus, melius Ruellius; Prodeſt ſtomachicis potus, latiùs enim patent ſto-

machi

machi affectus, & intemperies il'a cibi incontinentia, quamuis non diffitear ea voce potiſſimum eos, quibus vis ſtomachi ſubuerſa eſt ſignificari, cum retentrix ſcilicet, & coctrix oblęduntur, vt supernè, vel infernè cibaria cruda, & incocoċta deijciantur ἐμβλυντικὸν τοῖς αἰσθητηρίοις vim ſcilicet habet obtundentem ſenſoria, quæ ſunt ſenſuum organa: malè Ruellius ſenſus hebetat: aliud enim αἰσθήσεις, aliud αἰσθητήριον: quo indicatur leuiorem longè eſſe offenſam, quam ſi ſenſus ipſi graui ſtupore afficerentur. Ad lachrymationes oculorum, & vlcera cum lacte efficax partus, vt tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit ſic Ruellius: Græcè δοκεῖ δὲ καὶ ὠκυτόκιος εἶναι: videtur partum celerem reddere καὶ φυλακτήριος συνειληφυιῶν ἵνα περιαπτόμενος melius Marcellus adalligatum vtero gerentibus amuletum eſſe, περίαπτα enim amulata; & συνειλήφυιαι, quę vtero conceperunt ſignificant: hæc ex Dioſcoride, quę Samio in Muſæo aſſeruato optimè reſpondent: Lapis autem Samius (ſcribit Cæſalpinus) in eadem Ilua foditur lapide quidem conſiſtentia, ſed tactu linguæ adhæret, vt terra: calamitam albam vocant; abutuntur Magi ad amatoria, quia trahere temerè putatur carnem, vt Magnes ferrum: cæteros præcellere candidos, & ſubduros ex Dioſcoride tradit Agricola: ita enim πίλαρόν vertit; ex quo intelligi vult, alios Samios dari, nec candidos, & molles, vt ipſemet in Germania ſua reperiri teſtatur in venis terræ pinguis, & glutinoſæ procreatos Samiæ perſimiles cinereos, pallidos, interdum molles interdum ſubduros, pleriq́ue omnes planos ex cruſtis conſtantes, intùs nitentes, extrinſecùs aſperos, quare etiam ipſi auro poliendo vtiles; ex candido, quia ſpecioſus, factam eſſe gemmam, quam Zoroaſtres exhebenum nominauit; Samium, quia refrigerat, & adſtringit cotibus attritum cum lacte prodeſſe ad oculorum lachrymationes, & vlcera, quibus Dioſcoridi conſentit Agricola, & ijs, quæ in Muſæo comperiuntur, adſtipulatur.

DE STROMBITE AGRICOLÆ.

NASCVNTVR in terra glutinoſa (teſte Agricola lib. v. de natura foſſilium) quæ eſt in venis venulis, commiſſuris ſaxorum, teſtis aquatilium ſimiles lapides; ſed quantò terra craſſior, quam aqua, tantò imperfectiores gignit formas,& quæ animantibus careant: quod genus lapidis reperiri in Germania, & in tractu Saxoniæ Hildesheimio in ſaxis in multis regionibus docet. Itaq; Strombites ſimilis eſt Cochleæ aquatili; ex amplo enim in tenue turbinis inſtar deficit,in Spiram a dextra tortus : is interdum eſt breuis,interdum longus dodrantem, intùs candidus, extrinſecùs terræ, in qua naſcitur, colorem aſſumit; reperitur in Saxonia in Galgebergi lapidicinis, & in noua vrbis parte, cum fodiuntur cellæ, in quibus vinũ, Ceruiſiaq; recondi ſolet, hæc Agricola: de hoc eodem lapide, & Cardanus lib. vij. ſubtilitate breuiſſimè ſcripſit, Strombites (inquiens) in Cochleæ formam turbinatus, atque in acutum tendens; Dixerat paulò antè, Conchyliorum teſtas,cum diuturnæ ſunt inter lapides, & ſub terra multis in locis lapideſcere forma retenta, mutata autem ſubſtantia; horum quædam eſſe ſagacis naturę,& certũ finem ſpectantis, quædam perennis mundi argumenta, quaſi Regio illa, vbi Conchyliorum teſtæ comperiuntur perfuſa antea mari fuerit.

DE LAPIDE ALABANDICO.

DE Carbunculorum generibus ſcribens Plinius noſter lib. xxxvii. cap. vii. inter ea collocat Alabandicos in Orthoſia caute naſcentes, ſed qui perficiantur Alabandis; paulo poſt Alabandicos cæteris nigriores, ſcabroſque eſſe docet; præterea in omni genere maſculos appellari acriores, fœminas languidiùs refulgentes: alibi tamen Plinius lib. ſ. xxxv. cap. viij.

inter

inter lapides ſimpliciter viſus Alabandicum connumerare; è diuerſo inquit niger eſt Alabandicus terræ ſuę nomine quamquam & Mileti naſcens, ad purpuram tamen magis adſpectu declinante, idemq; liquatur igni, funditurque ad vſum vitri. Eadem ferè Agricola lib. v. de natura foſſilium, cum enim tria lapidum genera attuliſſet, qui in ardentes fornaces coniecti fluant, cum igni facilè liqueſcant, vnum gemmis ſimillimum translucidis, alterum eis non multum ſimile: tertium ex quo conficitur vitrum, primi generis fuiſſe lapidem Alabandicum docet ſi modò fuit alius à Carbunculo Alabandico; tum verba Plinij ſubijcit, quibus lapidem deſcripſit, à nobis paulò antè commemorata, qua in re omnem debuiſſet ſcrupulum eximere Agricolæ Plinius ipſe, quem præ manibus in re metallica deſcribenda diligenter habbat, cum diſtinctis capitibus de Carbunculo Alabandico, & lapide huius nominis agat, quare hunc alium fuiſſe à Carbunculo Alabandico non eſt ambigendum: De his lapillis generatim tradit Agricola: Qui poliri non poſſunt è gemmarum numero eximendos eſſe, tametſi Aurifices eos, quos natura fecit lęues, & quibus aptam formam dedit, in annulos, & fundam includant: Pharmacopolas non rarò his vti pro Hyacinthis, pro Sapphiris, pro Smaragdis, pro Carbunculis. lib. vj. de natura foſſilium Agricola Alabandici meminit, quem corrupto vocabulo dici Alamandinum teſtatur. Hîc eſt Carbunculus, cuius Cæſalpinus, ex recentiorum Gemmariorum ſententia, vulgaribus nominibus ſex genera ponit Spinellas Rubinos, Balaſcos, Granatos, Alamandinos, quaſi corrupta voce, Alabandicos, Granatis nigriores, vltimo Almandinos varij coloris interſtinguentibus maculis albis: Singulorum deſcriptionem lege apud Cæſalpinum, qui Medicos ſolum granatos recipere docet inter fragmenta pretioſa: Vires ijs adſcribit lætificandi cor, & triſtitiam pellendi: Albertus præter Vires cæterorum lapillorum, & expellendi venenum facultatem Carbunculis attribuit: Spinellorũ rubedo dilutior, ſed maximè ſplendens: rubinorum intenſior, Balaſcorum cęteris dilutior: Granati dicti à granis mali punici nigrioris adſpectus, nonniſi in clariori lumine radiant; quos omnes

omnes cum Muſæi gemmas perluſtrarem facilè comperi, & manibus contrectaui. Nec prætereunda Barbari auctoritas, viri,cui parem ſua nullum ætas habuit v. lib. cap. CMLXXXIIX. corollarij; color Alabandico ſubnigrat ex ruffo,perſpicuus eſt, vt ignis, & quibuſdam quaſi rimulis,venisq; dehiſcit; Capillos albos attritus inficit, hæc ille,

DE ALABASTRITE.

LAPIDEM Alabaſtritem, teſte Plinio lib.xxxv. cap. viij. ad vaſa vnguentaria cauant, quoniam optimè ſeruare incorrupta dicitur: In Alabaſtro Ægypti circa Thebas naſcitur, & circa Damaſcum Syriæ, hic cæteris candidior, probatiſſimus in Carmania, viliſſimus, & ſine vllo nitore in Cappadocia, probatur quàmmaxime mellei coloris in vertice maculoſi, atq; non translucidi: Vitia in ijs corneus color, aut candidus, & quicquid vitro ſimile eſt. Onyx etiam appellatur, ob vnguis humanæ ſimilitudinem, à qua dictum Onychem gemmam ob candorem, inquit Hermolaus lib. v. loc. cit., quæ gemma ab Alabaſtrite differt: hunc ſic vocatum fuiſſe teſtis Dioſcorides, & Galenus; & Martialis in Papilum lib. vij.

Vnguentum fuerat quod Onyx modo parua gerebat,
Olfecit poſtquam Papilus, eccè garum eſt.

Lib. vij. de ſubtilit. Cardanus ſic: Ex Alabaſtro Pyxides pro odoratis vnguentis fiunt; id robuſtius vitro, metallicis, purius, figulinis præſtat, quòd minùs combibat, aut remittat vnguenti, ergò & illius neceſſarius vſus fuit: Dioſcorides lib. v. cap. CXLIV. Alabaſtritem vocatum Onychem crematum reſina, aut pice aſſumpta duritias diſcutere docet; ſtomachi dolores, cum cerato leuare, Gingiuas comprimere: Verum cur huiuſmodi vaſa incorruptum vnguentum ſeruare dicuntur? Cardanus putat, quod minus combibant, aut remittant vnguenti. At hoc potiùs ad imminutionem, & iacturam pertinet impoſiti vnguenti: aliud enim eſt ſeruare incorruptum,

putan-

Digitized by Google

putarim ego, cum putredo omnis à caloris ambientis aeris vi prodeat ob Alabaſtri denſitatem, & ſoliditatem, nihil recipi aëris, propterea ſeruari res incorruptas, & integras: nam & periti Pharmacopæi ſolent oleo impoſito multos liquores, quos volunt perennare, ab aëris noxis, & iniurijs tueri. Exuſtus Alabaſtrites emplaſtris conuenit: Sunt hodie, ait Cæſalpinus, qui crudũ cerato imponunt Refrigeratorio; appellant vnguentum de Alabaſtro: ſed ad partes contuſas etiam poſt tertium diem vtiliter adhibetur; Alabaſtrum alij genus limpidi marmoris, & albi quod viſui eſt peruiũ putarunt; hos falli putat cũ Onychem gemmam deſcribāt, quam vulgò Calcedonium vocamus; præterea vri Alabaſtritem in medicamentis tradunt Antiqui, at Onyx gemma non crematur cum ex ijs lapidis ſit, qui attritu ſcintillas edunt, & funduntur cum ſale foſſili exceptum Alabaſtritem grauitates oris, & dentium extenuare teſtatur Agricola lib. vij. de natura foſſilium.

DE VASIS EX ALABASTRO, Quæ in Muſæo aſſeruantur.

NONNVLLA huiuſmodi vaſa in Muſęo CALCEOLARIO aſſeruantur, ex his aliqua forte fortuna inuenta ab Agricola, dum terram altiùs foderet in Villa Ripulæ CALCEOLARIORVM ad Baldi montis radices ſitæ: Quatuor potiſſimum ex puriſſimo, & perfectiſſimo Alabaſtro effoſſa; quæ lapideo operculo circundata, & operta vaſa ſunt, humani ſceleti ibidem comperti capiti, & pedibus olim admota, vt veriſimiliter coniectari potuit cum ijs ſimul peruetuſtus enſis, & argentei annuli cum lapillis ceruleis inuenti: Vſq; adeò id profectò veriſſimum eſt, quod vir doctus amicus meus profitetur, fortunam ſolitam eſſe homines alicuius honeſtæ rei peramantes, eius rei non aſpernenda ſupellectile interdum locupletare: ita enim Sors, Fatum, quæ ſunt Dei Opt. Max. voluntas nobis incognita, huius pulcherrimi Muſæi confectionem, & incrementum foue-

re, &

re, & iuuare non deſtiterunt: Ripulæ verò Caſtellum eſt antiquiſſimum, mirifica cœli amęnitate, & ſalubritate donatum, cuius mentionem etiam fecerunt Sarayna, & Curtius Hiſtorici noſtrates ſatis percelebres: Hanc ſibi ſedem in decrepita ætate (vt vitam ſalubrius tranſigeret) delegerat CALCEOLARIVS Senior Muſæi inſtitutor, in qua etiam (cum cæcitate laboraret, ſumma cum animi tranquillitate omnibus ciuibus carus, & pergratus apud exteros verò ſumma nominis ſui commendatione inſignis, & ſemper prædicandus, nonagenarius extremum clauſit diem.

DE CRVCIS LAPILLO.

LAPILLOS etiam nonnullos Crucis Sanctiſſimæ figura inſignitos in hoc præclaro Muſæo aſſeruatos deprehendi: ſubcinerei ſunt coloris non ſine aliqua rubedine, figura rotundæ proxima: in cuius medio nigri coloris lineæ, veluti ſtriæ in quatuor angulos rectos diſtributæ, Crucis formam affabrè effingunt, à qua nomen ſumptum: Conſtans fama eſt peritorum hominum firmata teſtimonijs, ex monte D. Petri de Rubia in Galitia, vel Aſturia Hiſpaniæ Prouincia erui, atque haberi: Nonnulli putant lapidis illius eſſe ſpeciem, de quo Agricola lib. v. de natura foſſilium verſus finem ſcripſit, eius porrò ſunt verba: *In candido ſubrutilus (Alabandicus ſcilicet) Annebergi in metallo argentario repertus eſt Crucis figura, cuius recta pars longa ſexquipalmum, transuerſa palmum vnum; illa ferè integrum digitum lata, hæc dimidium; vtraque vnciam craſſa:* Sed profectò aliud eſt lapidem in ſe ipſo Crucis figuram veluti ſculptam habere, qualis eſt noſter Crucius; aliud ipſummet totum lapillum Crucis formam reprę́ſentare; hoc autem ex verbis Agricolæ lapidi illi Alabandico adſcribere poſſumus: qui forſitan Aſteriæ affinis exiſtimandus. Laurentius Pignorius Patauinus vir eximia eruditione, rerum veterum notitia, morum candore, & ſanctitate clariſſimus, qui menſę Iſiacę interpretationē,

& de

& de ſeruis, & ſeruitute veterum præclaras, & elegantiſſimas lucubrationes apud ſeram poſteritatem numquam intermorituras in lucem edidit: ſuperiori menſe Septemb. datis ad me literis (vt mihi eſt omnibus verè beneuolentiæ neceſſitudinibus coniunctiſſimus) certiorem me fecit: ſe Crucis lapillum conſpexiſſe dimidiatum pollicem oblongum, tantundem latũ, duabus ſtrijs candidis in vtraque facie inſignitum, quæ ſe ad rectos angulos interſecabant, colorem lapilli cinereum non ſine obſcuritate extitiſſe: omnia iſthæc in eo fuiſſe naturalia, nulla artificij, aut cælaturæ ope ſubnixa; ſubiecit deinceps Stellariam illam, de qua cap. de Aſteria ſuperius ſcripſimus, quæ vtrimq; formam Crucis gerit hoc pacto : Ex quibus facilè mihi videor Viri doctiſſimi ſententiam percipere poſſe: Hos nimirum Crucis lapides Aſteriæ, vel Stellariæ eſſe genera, quod nuper litteris ad me denuò datis ex ſententia Clariſſimi Spigellij palam mihi ſignificatum voluit idem doctiſſimus Pignorius. Crux enim ad Stellarum figuram proximè accedit; Immo Stellæ, & Sydera ipſa ad Crucis figuram à ſummo rerum Opifice efficta (ſi quæ de noui Orbis inuenti Cruciero vocato vera ſunt) deprehenduntur; Vt nimirum in lapidibus his Aſturijs, Alabandico Agricolę, & Plãta Granadilla nuncupata, & alibi efficta, & naturaliter expreſſa Crux nos moneat immenſæ DEI Opt. Max. benignitatis, qui nos huic ligno ſuffixus à peccati dura ſeruitute redemit, doceatq; noſtros etiam prauos affectus, & effrenes cupiditates Cruci, cũ D. Paulo affigendas non Hypocritarum more, ignaua opera, philoſopha ſententia, quorum vita, & corrupti mores à doctrina ſemper diſſentiunt, ſed vt veros chriſticolas, qui Militiæ CHRISTI nomen dederunt, decet, qui non exaggerationibus, & ſpecioſis nugis, vt auram popularem captent, & Domos Viduarum in longis orationibus deuorent, ſed germana animi pietate, & factis ipſis, ſolidaq; virtutum exercitatione tria illa pernitioſa Idola, quæ omnes omnium ordinum homines perturbant, pedibus conculcent, Ambitionem, Auaritiam, & Voluptatem noxiam: & veri Chriſtiani characterem

Digitized by Google

qui ipſum ab alijs diſtinguit eſſe exiſtiment, Charitatem, Animi ſubmiſſionem, Conſtantiam, Temperantiam, Fortitudinem, Manſuetudinem, quarum Virtutum habitus non in ſcholis ad oſtentationem diſſerendo, & blaterando, ſed per repetitos actus contrahitur; & per aſſiduas, & actuoſas Sanctiſſimorum Virorum, qui nos ætate præceſſerunt, quorumvè in Eccleſia Catholica fit commemoratio ſolemnis, imitationes: Da imitari quod colimus, clamat Eccleſia, & profectò præſtantiſſimus, ac religioſiſſimus cultus eſt, imitari; Hocce etiam certiſſimum eſt ritè educandæ Iuuentutis fundamentum, & baſis, quod etiam Magnus Plato cognouit, cum gaudere, de quibus gaudendum, & dolere, de quibus dolendum, ſi aſſueſcant per virtutum actus pueri; cum ex Ephebis exceſſerint Viros optimos, & Ciues præclaros futuros docuit. De Cruce præclaram hiſtoriam Ruffinus, Sozomanus, & Suidas narrant Lipſio Viro Clariſsimo teſte libro primo de Cruce, Cum Serapidis Templum in Ægypto dirueretur, quaſdam ex ijs, quas vocant Hieroglyphicas notas, ſimiles ſigno Crucis inſcriptas, lapidibus apparuiſſe: ab ijs, qui docti erant hæc talia, explicatam eam notam ſignificare, vitam venturam: In obeliſcis etiam Romam vectis ſculpta Crux, cum Anſula supernè, vt docet Lipſius: Anſatam Crucem, & digitis apprehenſam in primo ſegmento Menſæ Iſiacæ obſeruauit Pignorius Vir Clariſſimus in Iſiacæ menſæ expoſitione pag. IX. quaſi moneamur apprehendere Crucē, & eam tenere, vt μυστικῶς Becanus eſt interpretatus; quem Crucis vſum recipit Pignorius ſcribens fruſtrà conatum eum euertere doctiſſimum Lipſium in ſuis libris de Cruce in notis: ingenioſam, & piam Bacani allegoriam amplector: excuſandum tamen aliqua ex parte Lipſium exiſtimarim (ſi per Pignorium tantum Virum, & mihi amiciſſimum liceat) cum per annulum illum, vel anſulam oculum notatum voluit ex ſententia Macrobij lib. I. Saturn. cap. XXI. oculo enim oſirim monſtrari, quia Solem, Iouis oculum, appellauit Antiquitas. Subdit Lipſius, Et ſanè quia ſignum hoc, Tau, vitam venturam deſignauit, nonne appoſitè Sol adſcriptus, qui Auctor vitæ? non enim putauit Lipſius

Lactantius lib. 5. *Cap. 8.* *Lib. pri. cap. 8.*

Lipſius antiquiſſimis ijs Ægyptijs Crucis Dominicæ in mentem venire potuiſſe, cum in denſiſſimæ ignorantiæ tenebris, & caligine verſarentur; nec tam altè ad futura hæc ſalutis myſteria mentē poſſent erigere, quare futuram vitam, quæ à Sole per temporum viciſſitudines rebus naturalibus tribuitur eo annulo ſignificatam à ſapientibus Ægyptijs veriſimiliter coniecit. Non eſt tamen inficiandum myſticam illā expoſitionem à Pignorio probatam pietati noſtræ valdè eſſe conſentaneam, & forſan Sacratiſſimi myſterij prænunciam illam Crucem Ægyptiam fuiſſe; cum abdito Spiritus Sancti impulſu multa, & ſeria ab Ethnicis, rerum futurarum alioquin ignaris, ad vnguem pronunciata, & antè oculos poſita videantur: Iam verò ignoſcat nobis pius, & doctus Lector, ſi valdè à re propoſita digredi Crucis mentio coëgit: Volebam enim has noſtras Muſæi celeberrimi deſcriptiones haud omninò eſſe ad mores ritè informandos infrugiferas; illius Socratici apud Xenophontem præcepti memor, omnem diſceptationem, & narrationem eſſe inanem, & ſuperuacuam, à qua quiuis ſe ipſo melior non efficiatur: Ad lapillos reuertor, Commodum cecidit, Lector optimè, vt, cum Crucis lapidis deſcriptionem abſoluerem, litteras à Clariſſimo Medico Ludouico Septalio Mediolanenſi illic primario, & publico Philoſophiæ moralis profeſſore acciperem, in quibus de huiuſmodi lapide hæc in latinum à me conuerſa mecum ingenuè communicauit.

Lapidem Crucis rem nouam eſſe, nec à veteribus (quoad ſpeciem) cognitam exiſtimo, ſicuti nec ab Agricola, Cardano, Geſnero, Caſalpino, aut huius claſſis alio ſcriptore: fruſtulum eius habeo, quod diuiſum intus, & extra Crucem oſtendit coloris nigri ſplendidi, aut purpurei obſcuri; ſubſtantia externa, cum quatuor ſtrijs eſt in cauſa, vt præter Crucem intermediam in extremis partibus ſecta Crucem effingat: ſubſtantia interna, quæ ſine Cruce eſt coloris eſt cineres: ſuperficies ſtrias cinereas habet, cum portiuncula rubri coloris, quod reliquum eſt ſuperficiei colorem miſtum ex cinereo, & nigro habet: Adeò mollis eſt lapis, vt ab eo facilè abradi poſſit puluis: Ex genere cornuum foſſilium eſſe puto, vt lapis Belemnites, & Iudaicus hunc cum vndequaque ſtrijs à natura, illum multis ſciſſuris internis

donatum cernimus; vt Cryſtallus; & Berillus ſemper oritur exagonus, vt paſſim in valle Tarri viſuntur, adeò affabrè à natura elaboratos, vt nullus artifex eius attingere peritiam poſſit: Crucis ergò figura in hoc lapide nulli admirationem debet incutere, nec magis eius quærendam rationem, quam talium ſtirpium, florum, fructuum, immò, & animantium quæritur, xx. milliaribus procul à Templo Diui Iacobi Compoſtellæ inuenitur, & effoditur: Si geſtetur, itaut carnem tangat, profluuia ſanguinis, vndecumque fluat, ſiſtendi vim ipſi adſcribunt: Lac etiam in mammis propagandi, & collo appenſum vt carnes attingat, omnes febres abigendi: harum porrò facultatum nullum hactenus ego periculum feci: Hæc clariſſimus Septalius, vt in omnibus ſuis lucubrationibus exactam, & ſolidam ſcribendi, & philoſophandi rationem adhibet, quod ſatis præclara commentaria in lib. Hyppocratis de Aere, aquis, & locis, In Probl. Philoſophi, liber de Næuis, animaduerſiones practicæ, atq; alia tanti ingenij monumenta declarant.

DE COCHLITE GESNERI.

NON poſſum Cochleas lapideas Muſæi expreſſius deſcribere, quã Geſneri verbis, qui eas habuit, & contrectauit: ita enim libro de figuris lapidum cap. xiij. ſcriptum reliquit: *Cochleæ lapideæ genus planum, vel ſeſſile ſubruffo colore foris, intùs albo: Conchas, & Cochleas huiuſmodi aliquot Dominicus Monthesaurus Medicus, & Philoſophus incomparabilis Veronæ, & Franciſcus Calceolarius eadem in Urbe Pharmacopæus peritiſſimus ad me miſerunt:* ſubdit, *Lapis cum Cochleis lapideis partim extantibus, partim in eo latentibus, itaut totus ex eis compoſitus videatur, poteſt autem Cochlates vocari.* Hos omnes propria ſingulorum effigie expreſſos, & adamuſſim delineatos in Muſæo, & κειμηλίῳ nrõ aſſeruari vidimus, quorum ortum, & cauſas vt pernoſcamus non verebor doctiſſimi Agricolæ ſententiam adſcribere ex lib. IV. de ortu, & cauſis ſubterraneorum in fine: Cochleas verò (ait) in ſaxis repertas calor concluſus ex materia pingui, &

lenta

lenta efficere videtur, & ex eâdem gignere muſculos Murices, Conchylia, ſed terra, quanto eſt craſſior, quam mare, tanto ea magis imperfecta gignuntur, hæc illæ.

GÆODES LAPIS.

INTER eos lapides, quos Theophraſtus, & Mutianus parere crediderunt: Geodem connumerari (teſtis Agricola) qui terram in ſe candidam continet: in collibus ſabuloſis, & argilloſis, propè Leuanẽ, quà tenditur Aretium, oritur (ait Cęſalp.) candidus figura oblonga vtrimq; acuminata: Ex argilla parũ addenſata conſtare videtur: Si frangatur plenus eius ſubſtantiæ per cruſtas aggregatæ deprehenditur friabilis, inſtar Bezaar: quare pro Bezaar foſſili in Ægypto quidam acceperunt: ætitem fœminam Plinius non abſimilem tradit in Africa naſcentem, Gęodes ergo dicitur, quaſi lapidoſa quędam Argilla, lib. v. Dioſcor. ei tribuit adſtringendi, & ſiccandi vim, oculorum caligines diſcutiendi, & illitu ex aqua teſtium, & mammarum inflammationes ſedandi, ὄρχεων genitalium, vertit Marcellus; rectius, teſtium, Ruellius, illud enim Marcelli nomen multis alijs partibus generationi dicatis poteſt cõuenire, & pręcisè teſtes à Dioſcoride nominatos legimus: tanti refert vocis proprietatem referre.

Lib. 1. de nat. foſſ.

Lib. 2. cap. 47.

MOLIBDÆNA, ſeu PLUMBAGO.

DE Molibdæna legendus diligenter Cæſalpinus lib. iij. de metall. cap. xxij. qui Dioſcoridem, & Plinium auctores citat: Optima eſt Plumbago flaua, quæ argenti ſpumæ ſpetiem refert λιθαργυροφανὴς, Dioſcor. habet, Lithergyro ſimilis, quæ modicè ſplendet, in attritu ruffeſcit, vitioſa, quæ colore aërem,

rem, aut plumbum præſefert: Ex auro, & argento gignitur, quod Marcellus ex Plinij verbis exponit adhæreſcere eam dicentis argenti, & auri fornacibus: Eſt & foſſilis ad ſebaſtram, & Corycum reperta, quo in genere probatur minimè lapidoſa, nec Scoriam referens; hinc Galenus multam ſe conſpexiſſe teſtatur in via proiectam ab artificibus, Lithargyro, & Scoriæ Plumbi vim ſimilem obtinet, carnem creat, & cicatrices inducit, ſed glutinantibus, & abſtergentibus δυνάμεσιν non conuenit. Molibdęna etiam herba eſt Plinio lib. xxv. cap. xiij. ſic ſcribenti, *Naſcitur vulgo Molybdęna, ideſt Plumbago, etiam in Aruo folio Lapathi, craſſa radice, hiſpida, Hac commenducata, ſi oculus ſubindè leniatur, plumbum, quod eſt genus vitij, ex oculo; tollitur*. De metallica Molybdæna in Bermanno copiosè, & acutè egit Agricola, quam ſuo tempore Seplaſijs, & Medicis ignoratam ſcribit; lib. etiam IX. & X. de natura foſſilium eius meminit, quæ loca curioſus Lector adire poterit, ſi pleniorem eius notitiam nanciſci voluerit, & de re metallica lib. IX. & VII. eiuſdem Auctoris legendus, vbi Molibdęnã eſſe additamentum ex eorum genere, quæ admiſta venis metallorum & probandis, & excoquendis cum facilè liqueſcunt, cætera liquant, diſertè docet.

LVPI SPVMA.

CVM in Muſęo hunc contemplarer lapidem, illum eſſe deprehendi, de quo Agricola lib. v. de natura foſſilium ſcribit his verbis. *Quinetiam niger quidam lapis inuenitur prorſus colore ſimilis illi, ex quo conflatur candidum plumbum, ſed adeò leuis, vt mox intelligas inanem eſſe, & in ſe habere nullum metallum, hunc noſtri appellant Lupi Spumam; Idem albus, etiam luteus, ſubuiridis inuenitur, quamuis rarius in ijſdem plumbi candidi venis reperiatur lapis ſubrutilus, atq; non ferè aliter, ac argenti ſpuma ſplendens, & friabilis:* hæc Agricola.

GALA-

Digitized by Google

GALACTITES.

EX Saxis calcis, ſed cinereis gigni Galactitem, & Melititem, quos viribus conſimiles facit Dioſcorides, teſtatur Agricola lib. v. de natura foſſil. Vtrumq; cinereum eſſe, vtrumque cotibus attritum ſuccum lacteum reddere, ex quo Galactites nomen inuenit, vtriusq; ſuccus eſt dulcis, ſed dulcior Meletitæ à melle propter ſimilitudinem ſaporis appellati, Acheloum Amnem Galactitem mittere, ſubdit Agricola, reperiri ad Saxonum Riuos: in tractu Hindelsheimio erui è foſſa arenaria, qui ſingulis annis ex lacteo, & glutinoſo ſucco capit incrementum, vndè nonnullos magnitudine capitis pueri ſolere inueniri; vterq; quia caloris aliquid habet, abſtergit, ſed plus meletites, quia plus habet caloris: vterque etiam ad oculorum deſtillationes, & vlcera vtiliter inungitur: Galactites nutricibus, quæ eum tritum cum aqua, vel vino dulci biberint, facere dicitur lactis fœcunditatem; lapides, qui in Argæo Cappadociæ nati in lacteum ſuccum reſoluuntur, renum calculos frangere auctor eſt Galenus, Plinius eius meminit inter Gemmas, vt optimè obſeruat Cæſalpinus, ex vno colore lactis eſſe ait; at cinerei coloris ἔντεφρον τὴν χρόαν ſtatuit Dioſcorides, vt patet, vt propterea dubitarit Hermolaus Barbarus lib. v. Corollarij, an de hoc lapillo intelligat an diuerſo: Sed profectò conciliare Plinium Dioſcoridi poſſumus, ſi dixerimus Plinium ſuccum lacteum ſpectaſſe, quem de ſe emittit, & à quo ei nomen inditum, quaſi totus lactę naturæ, & conditionis exiſtat, vt ſi lactarium dixeris, qua ratione etiã probantur Vires: at Dioſcorides colorem, qui primo ſe nobis obtutu offert, lapidis deſignauit, vt ritè eum à cæteris dignoſcere valeamus. Mirum de eo narrat Hermolaus; in ore liqueſcere, & memoriam adimere, vel iniuriarum; gratiſſimum ſanè futurum Themiſtocli obliuionis Artem optanti. Huiuſmodi lapides, qui dum coti atteruntur, ſuccum reddunt facti ſunt (teſte Agricola) ex eo, quod aqua abraſit è ſaxis, &

Lib. 2. c. 6c. de Metall.

ter-

terris, cum ſubſedit, vt Hæmatites, Schiſtos, quorum parens rubrica, Halactites, Melatites, quos ſaxum calcis parit, vt ſupra perſtrinximus.

DE STIMMI, vel STIBIO.

SI qua de Stibij natura, & viribus paſſim à claſſicis Auctoribus ſunt memoriæ prodita huc afferre, & tranſcribere velim in immensũ excreſcat caput, neceſſe erit, & ſuperuacanea lectione lectorẽ eruditum onerarim: quędã propterea magis vtilia, & curioſa ſeligæm, quorum notitia praxi Medicæ, & Theoriticæ etiam contemplationi ſit profutura *Agricola lib. o. de nat. ſ ſs.* στίμμι à Græci dicitur, colore nõnihil ſimile lapidi Plumbario, ſed magis nitet, & candidus eſt, à Plinio Spumæ lapis candentis dicitur, propter ſimilitudinem coloris, & nitoris cum ſpuma argenti; Diuiditur in marem, & fœminam: horridior, ſcabroſior, & minùs ponderoſus Mas, & minus radiens: Fœmina contra nitidior, friabilis, & fiſſuris dehiſcens; in Germania, Boemia & Norico reperitur, teſte Agricola, & in multis Italiæ locis, ſed imprimis ad Senenſis Ditionis oppida Maſſam, Maiennam, Souanam, & in Seluena regione Comitatus Sanctæ Floræ. Probat Dioſcor. quod maximè radiat, quod cum frangimus, in cruſtas diuiditur, quod friabile; hoc à Plinio fœmina vocatur, quod terra, & ſordibus caret: Tale vſtum in paſtillos formabatur, quibus Hippocratis tempore quadrata teſſerarum figura fortè tribuebatur; hinc Τετράγωνον ab eo appellatum, neç enim cruſtis, & glebis nondum diuiſis eſt ea figura: noſtris temporibus foſſile non venditur, ſed excoctum (ait Agricola) exſiccat, & adſtringit, quocirca ad oculorum Collyria additur Γυναίκειον & ἐμμότροφον etiam nominatur, quoniã nigro tingens colore cilijs mulieres illinunt; πλατυόφθαλμον etiã quoniã artificioſa hęc tinctura oculos dilatare videtur: Eius præparandi rationem in vſum etiam medicum ad vomitiones, & deiectiones prouocandas pręclarè

ſcripſit

ſcripſit P. Andreas Mattheolus Vir celeberrimus,& de re Medica optime meritus, qui communi doctorum hominum ſorte parum æqua multorum iudicia experitur, qui ab eo præclarè, & laborioſè inuentis multa addiderunt,vel in meliorem conditionem mutarunt: Vnus profectò omnia inuenire, perficere, & ad vnguem elaborare non potuit: Sed audiendus eſt Ariſtoteles ſummus ſapientiæ Arbiter lib. ij. metaph. cap. primo: vbi ſic vetuſtiorum Auctorum cauſam tuetur, & veluti iudex pro æquo, & homo iudicium interpoſuit ſuum: *Verum non ſolum illis* (ait) *agendæ ſunt gratiæ quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis qui ſuperficie tenùs dixerunt: conferunt enim aliquid etiam iſti: Habitum namq; noſtrum exercuerunt. Si enim Timotheus non fuiſſet, multum Melodiæ nequaquam habuiſſemus; ſi tamen Phrinis non extitiſſet, ne Timotheus quidem: ſimili modo & de illis ſe habet, qui de veritate aſſeruerunt, à quibuſdam enim aliquas accepimus opiniones, quidam verò, vt hi fierent, cauſa fuerunt:* Quæ Ariſtotelis verba ediſcenda, & in promptu habenda,cum ſatis ſuperq; eorum induſtriam, qui primi Artium,& diſciplinarum ſemina, & fundamenta iecerunt, ab omni non ſolum crimine, ſed criminis ſuſpicatione vindicent: quamquam & illud audeo ingenuè, & verè profiteri Mattheolo, & Calceolario noſtro, nullum ſuo tempore in conquirendis, & examinandis ſimplicibus medicamentis,& re omni metallica,& foſſili parem extitiſſe: prçter vnum Georgium Agricolam parem in exploranda re metallica, in deſcribenda aliqua ex parte fortaſsè ſuperiorem. Cum nuper in ornatiſſimorum Virorum Conuentu hac de re ſermo, an diſceptatio? incidiſſet,extemplò hac Ariſtotelis auctoritate veterum ſtudium,& labores defenſos volui. Cum potiſſimum recentiores nonnulli vt nouitatis lenocinio nobilium, & Principum aures captent; quæſtionis propoſitæ ſtatum alìorſum torqueant ἀδιανοήτους libros inſerciant, tùm lubricis,ambagioſisq; coniecturis veterum Auctorum teſtimonia eludant, ſic rudibus imponere, doctiorum cenſuram effugere ſe poſſe ſperantes; poſſem propoſitis exemplis iſthæc comprobare, ſed aliò noſtra properat oratio. Theodori Zuingeri filius Iacobus Vir doctiſſimus, & linguæ

Græcę cognitione Medicus illuſtris, librum edidit,quem examen Principiorum Chymicorum inſcripſit: eius libri cap. iij. quo probat Stibium,Hydrargyrũ, Calcanthum, ſulphur introrſum quoq; accepiſſe antiquos,me tamquam Teſtem Stibium non auerſantem producit ex libro meo ſecundo quæſtionum Philoſ. & Medic. quas cum in Collegium Veronenſe Medicorum abhinc annis xxvij. cooptarer, in lucem edidi, & eidem ampliſſimo Collegio nuncupaui; ego ſanè Stibium, tamquam validum vomitorium medicamentum probaui; ob quam facultatem, ea omnia beneficia, & adiumenta præſtari in curandis ijs morbis, quos recenſet doctiſſimus Zuingerus, exiſtimo: reuocantur enim à viſceribus, ac neruis ad ventrem per vomitionis vehementiam ſucci præter naturam, & obſtruẽtes humores à locis, vbi pertinaciter hærent obſtructi, dimouentur, vt hoc pacto febres diuturnæ, & contumaces Autumni tempore, & Arthritides, quæ nulli remediorum generi ceſſerant, expeditiſſime, & miraculi inſtar curatæ comperiantur, quod mihi ſępiſſimè vſuueniſſe recordor, & potiſſimum (vt vnicum ęgrotum honoris cauſa nominem) in Reuer. ſcilicet Conſtantino Gandino Dominicano, qui nuper Prouincialis dignitate perfungens, diem ſuum Pataui obijt, vir pietate, prudentia, humanitate, & omni virtutum, & eruditionis genere clariſſimus: Is cum aliàs cœnobij Veronenſis Præſidem ageret (Priorem vocant) arthritide generali,eaque acerbiſſima conflictabatur, quæ nullis remedijs tolli poterat; mox infuſo ſex granorum Stibij alternis diebus quater exhibito, & per vomitum multa eiecta pituita, & bili, è veſtigio liber, & immunis ab omni Artuum dolore redditus eſt; Verum in noſtris Medicis obſeruationibus, in quibus rariores, & magis admirabiles curationes ſcribimus, hæc omnia ſingillatim, & exactius ſumus perſequuti. Quod verò Zuingerus locum Dioſcoridis lib. IV. cap. CLVI. ad probandum Stibium maioris deiectionis petendæ gratia non reſpui, in medium proferat, an ad rem omninò faciat, doctiores Medici candidè, & accuratè expendant; cum enim ibi de Elaterio loquatur Dioſcorides; Quòd ſi in animo ſit (inquit) deiectionem moliri adiecto ſalis duplo, καὶ ςίμμεως, ἴσον χρῶται,

Stibij

ſtibij ſcilicet; quod colorare ſufficiat ex aqua, erui magnitudine, catapotia dato. Videtur quippè tota purgatio Elaterio, & duplo ſalis addito accepta referenda, Stibium ad colorandum adiectum qui medicamenta colorandi vſus apud veteres inualuiſſe viſus: Propter ea, quæ pro vetuſtiorum quantumuis rudi induſtria ex Ariſtotele perſtrinxi, vt criticorum hodiernorum candoris, & ingenuæ modeſtiæ cõmonefacerem, velim id etiam Demoſthenis præceptum memoria teneri, qui non ſolum eloquentia, ſed & ſapientia plurimum valuit; omnium facillimum eſt ſemetipſum decipere, quod enim quiſq; vult, idem etiam ſibi fingit, ſæpè autem natura rerum alia eſt: quod ſi hominum φιλαυτία ingenuæ admonitioni acquieſcere noluerit in aurem inſuſurrabo illud Poſſidonij apud Senecam; Vnum diem hominum eruditorum plus patere, quam imperiti longiſſimam ætatem.

LAPIS SANGVINALIS.

LAPIDEM hunc olim CALCEOLARIO Seniori donauit Melchior Guilandinus, Academię Patauinę Botanicus, & Horti medici Præfectus celeberrimus, cuius de Papyro Plinij ſyntagma accuratũ, de Manucodiata, atq; alia breuiſſima opuſcula ſolum habemus: prægrandi opere de materia medica elaborato, atq; à me, cum etiam Patauij anno MDLXXXIII. in eius Muſæo conſpecto, haud ſine inſigni iactura caremus; lapidem deſcribi Monardes in hiſtoria ſimpl. cap. xxxvj. ex noua Hiſpania deferri, Iaſpidis genus eſſe varij coloris, ſed obſcurioris maculis, ſeu punctis diſtinctus ſanguineis, ex his lapidibus quaſdã Cordium formas magnas, ac paruas conficiunt, teſte Monardo, valet ad fluxũ ſanguinis narium, mẽſium, hęmorrhoidũ, vulnerũ, ac oris: lapidem aqua frigida intinctum ęger dextra comprimit, & ſubindè id facit: ſic eo Indi, & noſtri vtuntur. Perſuaſum habent Indi, imò firmiſſimè credũt, ſi hoc lapide pars ſanguine manans contingatur, ſanguinem ſiſti, idq; verum eſſe experiẽtia

probatum eſt: Vtilis eſt etiã ſuſpenſus, aut alligatus eidẽ parti; vndè ſanguis effluit, modò carnem cõtingat: vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium ſenſiſſe, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè geſtando, necnon & meſtruum fluxum ſiſti. Hæc ille.

DE LAPIDE EQVINO.

HOC nomine appellarim lapidem prædurũ, magnitudinis effatu dignæ, ouumq; exſuperantis altera parte depreſſum, quem Patritij Veronenſis Equus per aluum eiecit, & Calceolario ſeniori donatum argentea corona veluti redimitũ in Muſæo aſſeruari vidimus: vt hinc Auguſtani Equi Bezoarticos lapides à Mynderero cõmemoratos, de quibus ſupra ſcripſimus, aliquod fidei auctoramentum adipiſci non diffiteamur.

Hactenùs, candide Lector, gemmarum, & lapillorum, qui in hocce præſtantiſs. Muſæo aſſeruantur deſcriptionem ſumus proſequuti, quantum inſtituti nomenclatoris ratio patiebatur. Reliquum eſt, vt ad alia non minùs curioſa tranſeamus: Verum antea te commonendum volui ad manus meas librũ Apologeticum perueniſſe Ludouici Columbi Florentini Viri eruditiſs. & optimi Phil. & Math. quẽ ipſemet Auctor mihi donauit, Is præclarum Senecæ locum adducit, quo cauſam inquirẽs, cur natura tot metallica, & gemmas lucidas, & perſpicuas produxerit, inter cæteras rationes hanc profert; ſummum rerum Architectum (cum Sol omnibus rebus naturalibus pulchritudine, & dignitate præſtaret, voluiſſe nos in ijs, tamquam in læuiſſimis ſpeculis, eius fieri participes dum lucem eius miraremur, quæ in proprio Solis fonte conſpecta oculorum aciem perſtringeret, & offuſcaret: Quæ tanti Philoſophi, & Romanorum veterum diſertiſſimi ſententia finem lucis lapillorum, & vſum, quæ cauſa ſolet à Phyſicis plurimi fieri, ſatis pulchrè nobis ob oculos ponit.

1. lib. natur. quæſtionum cap. vlt. hoc aliquo pacto videtur colligi.

DE LAPIDEIS REBVS
à Natura effigie donatis.

SI vnquam aliàs ex admiratione, Lector optimè, philoſophandi cupiditas aborta, mortalium ingenia fatigauit, lapidoſa, & prædura hac rerum viuentium ſimulachra à natura edita, & effićta ſatis, ſuperque potuerunt exercere: Nos breuitati ſimul vtilitati; & oblectationi Lectorum ſtudentes, quædam breuiter hac de re attingemus, idque generatim, vt mox multorum huiuſmodi figuratorum lapidum, aut figuratũ lapidoſarũ quæ in locupletiſſimo Muſæo comperiuntur, deſcriptionem aggrediamur.

Georgius Agricola Succum lapideſcentem, tàm qui extra
terram eſt cum aqua permiſtus, quàm qui intrà terram latet, *Lib. 7. de*
res omnes, quibus foramina ſunt eius capacia, in lapides ver- *nat. foſſ.*
tere docuit: *Subdit mox, cum natura lapides Arborum ſimiles*
procreet, diligenter videndum eſt, an corticem, & medullam aliaq;
habeãt, quæ ſi abſunt non ſtipites in lapides conuerſi ſunt, ſed natu-
ra fecit lapides ſtirpium ſimillimos: in fontibus, ac fluuijs, quos
enumerauit lib. ij. de natura eorum, quæ effluunt ex terra,
radices, ſtipites, ramos, cortices, fructus. flores, folia in lapides mutari, ſed & chirothecas, oſſa, aliasq; res immiſſas, ſpecula, ſtrigiles, veſtes, calciamenta illata in lapidicinã, quæ eſt in Aſſo Troadis lapides fieri Mutianus auctor eſt: at quæ ſub terra mutata fuerint in lapides, omnes id genus lapidum prędura eſſe ſolent, auctore Agricola, at lapides, qui ex ſolo ſucco lapideſcente, vel intra terram, vel extra eam concreuerant. plerumq; ſunt molles, & fragiles: vt ipſemet docet, quod argumento eſſe poteſt dari lapidificam vim præter illum ſuccum, quæ præduros efficiat lapides, quæ fuit Alberti Magni
doctrina perperam alibi ab Agricola exagitata: vim ſcilicet *Lib. 4. de*
metallicam formãtem lapides in materia ad id aptata ingene- *ortu, &*
cauſis ſu-
rari à vi ſtellarum, & loci; vt vis formans animantes ineſt *bterr.*

in

in ſeminibus à vi ſyderum, & teſtium ingenita: metallicam vim duobus vti inſtrumentis, calore, qui miſturam terræ, & humoris coquit, concretionique formam lapidis tribuat, tum frigore, quod non ſolum conſtringit humorem, vt in metallorum ortu, ſed exprimit adeò, vt non remaneat in materia, niſi quantum continuationi neceſſe ſit, propterea huiuſmodi lapides calore ſicco non liqueſcere: in metallis enim aquea pars exuperat, in lapidibus terrea: Hæc docta Alberti ſententia, & quæ doctrinam veterem ſapit, verbo tenùs ab Agricola carpitur, dum multis etiam ſe ipſum ambagibus inuoluit, vt Ariſtotelem Germaniæ, hominem fuiſſe facilè agnoſcamus: Ad rem redeo; Succus lapideſcens, & vis metallica generatim hoc nomen ſumendo vel Mineralis, vel lapidifica has rerum viuentium permutationes efficere poteſt ex horum Auctorum placitis: Sed obſeruandum id, quod attentè nuper mecum meditabar: huiuſmodi permutationes ferè in lapides tantum, non in metalla fieri; quia in his aqua dominatur, at hæc terreſtriũ animaliũ formas in mari repræſentauit: quod ſanè fœcundiſſimum eſt elementum plura & maiora gignens animantia, quàm tellus, vt etiam Plinius noſter obſeruauit; eaq; terreſtribus conſimilia: vt etiam ad hominem vſq; marinum gignendum, & Monachum peruenerit: Terra ſupererat quæ ſuas formas terrenis, & viuentibus ſimiles proferret, quod in his lapideis vel primo à natura effictis, vel permutatis factum conſpicimus, quæ longè ſunt marinis imperfectiora, quoniam rudis eſt ſubterranea illa materia, & effectrix cauſa imbecillior: Hanc igitur exiſtimarem eſſe cauſam, cur in ſolos lapides fiat illa permutatio non in metallica; ſemper enim ferè lapideæ naturæ effigiatæ illæ formæ inueniuntur, vt in Muſæo hoc videre eſt: Cogitabunt Viri eruditi, & candidi, an noſtra hæc meditatio veritati, aut ſaltem veriſimilitudini ſit conſentanea: Iudicia enim ſunt libera, nec cuiquam obſtructus ad philoſophandum adytus eſſe debet, vt quæ ieiunè, & obſcurè à maioribus tradita ſunt, pleniùs à nobis non ſine demoſtrationis neruis, qui enunciationes ſunt per ſe, de omni, & quatenus ipſum, tradantur: Cæſalpinus hac de re ſcri-

Idem in Timæo ſentit Plato.

Lib. 9. et lib. 32.

Teſte P. Bellonio.

ſcripſiſſe viſus lib. 1. cap. 2. de re metallica: *Cum ait in Fodinis metallorum ſiue marmorum, aliorumq́; ſaxorum nũquam viuens corpus reperiri, Et ſi enim aliquando in eorum cæſura oſtrearum teſtæ, aut cætera Conchilia reperta ſint, hæc, recedente mari, & lapideſcente ſolo, inibi derelicta in lapides concreuerunt, vbiq́ue enim, vbi nunc eſt Arida, aliquando affuiſſe Mare, teſtatur Ariſtoteles; Hoc enim modo cenſere, magis conſonum rationi eſt, quam putare vim animalem intrà lapides rudimenta animalium, ac Plantarum gignere, vt quidam putant, ſed de his aliàs apertius dicendum eſt:* tum ſubdit demoſtrationem non aſpernendam: calor innatus animalium materiam leuem, & puram requirit, in qua conſeruetur, vt flamma in oleo, qualis eſt ſpiritus, & ſanguis, aut quid proportione reſpondens, at materia metallica nutritioni eſt inepta, quia grauior, & craſſior, nullum ergo calorem talem vel animalem vim fouere, aut retinere poteſt, aut ab ipſa is poteſt elici: Diſputatiunculam hanc perficiam cum Fracaſtorij noſtratis Viri magni (cui parem ætas noſtra nullum adhuc peperit) ſententiam haud valdè à Cæſalpini propoſita diſcrepantem adiecero.

MAGNI FRACASTORII SENTENTIA De propoſita quæſtione.

TORELLVS SARAYNA Iuris Conſul. Ciuis noſter, & de communi Patria optime meritus, qui primus Vrbis Veronæ antiquitates ipſo vetuſtatis ſitu obſitas, & penè obliteratas illuſtrauit, & latinæ linguæ nitore non contemnendo deſcripſit, cum Montis noſtræ Ciuitatis partem illam, in qua Fons eſt, qui à ferro dicitur, deſcriberet, & ſpeluncas, cauernas, & cuniculos in ea repertos, dum propugnacula à Dominis Venetis ædificarentur, commemoraſſet, ſubdit: *Aliud etiamnum mihi ſubiuit miraculum: Quum eodem in Monte foderetur, Spectabantur Echini lapides, Paguri, Conchæ, Cochleæ, Oſtrea, Stellæq́ue Piſces, Auium, Roſtra, & id genus alia paſſim multa;*

Memi-

Meminerat porrò Sarayna ſe apud Theophraſtum, & Plinium legiſſe oſſa, & alia multa lapideſcere: Pontanum quoq; ſcripſiſſe vidi lapideſcere Sarni cęruleo ſub fonte Alnum, Filicisq; Maniplos: non adeò mirandum eſſe, ſi illa diuturnitate temporis in lapidem concreuerint, illud maiori dignum admiratione, quo pacto hæc ſi viua quandoque fuere in hos Montes aut delata fuerint, aut enata. Cum igitur hac de re valdè anceps eſſet Sarayna clariſſimum Fracaſtorium à ſe lapideo Paguro egregio, & prægrandi donatum rogauit, quænam eſſet de hac re Philoſophorum opinio. Reſpondit, Tres de hac quæſtione eſſe ſententias, vnam eorum, qui putaret hos effigiatos lapides in Montes iactatos fuiſſe, quo tempore aquarum colluuia Montes ſuperauere: quam ſententiam ſibi non probari profeſſus eſt, tum quia aquæ, quæ montes exuperarunt non fuerunt Maria, ſed inundationes è cœlo, tum quod oporteret videri Conchas, & id genus alia in verticibus Montium, aut ſi ſuperexcreuiſſet terra, videri ſaltem certo ſolum tractu, qua tum vertices Montium erant, quod certè non liquidò conſtat, quando erutis Montibus in quibus ſunt hæc non vna ſolum parte appareant, ſed etiam in medijs, & in imis, & vbique: Aliam ſententiam eſſe dicentium in montibus eſſe humorem quemdam, & alicubi ſalſum, & varium, à quo ſæpè vera animalia maritima fiunt, & quodammodò generantur, vt in Dactylis videre eſt, qui in medijs ſaxis naſcuntur, & indè excauantur. Interdum non vera animalia fieri, ſed quæ imitantur vera, nam quemadmodum & natura imitatur ſpecies terreſtriū in Mari, ita in montibus non veras Conchas fieri viuentes, ſed conſimile quiddam, quod mox lapideſcit ob frigiditatem circum ambientis loci, cuius ſignum affirmant eſſe, quod Conchæ quantum ad id, quod intrà eſt, non planè animal referūt. Sed hanc quoque ſententiam non placere ſibi aiebat, quoniam lapidea hæc aut vnquam vixere, animantiaque extitere, aut non: ſiquidem olim vixere non iam iocatur natura, & imitatur, ſed verum animal facit, quale in Mari gignitur; At verò in Montibus inter ſaxa eſſe eam vim genitricem, quæ in Mari, non ſatis rationi conſonum videtur, præſertim in gra-

dioribus

dioribus animalibus, quæ multa poſcunt; cui rei addi & illud poteſt, quod ſi olim genita fuiſſent, oporteret & nunc alicubi gigni, & erui è montibus viuentia hæc animalia, quemadmodum & Dactyli: ſi verò numquã vixere, ſed imitationes tantum fuere verorum animalium; hoc certè contra ſenſum eſt: Eruuntur enim Conchæ non paucæ, quarum pars in lapidem concreuit, pars nondum mutata eſt, ſed veræ Conchæ rationem habet & teneritatem, & cum reliquis mollitudinem. Quare videre eſt illas olim veras fuiſſe Conchas, quod ſi id quod intrà eſt in quibuſdam non planè Concham refert, cauſa eſt, quod caro quæ mollis ex ſe erat & contrahi nata, multa terra circumtecta mox in lapidem coïuit: Cum hactenus magni Fracaſtorij ſententiam recitaſſet Sarayna, qua aliorum Philoſophorum ſibi hac in re non probari placita docebat, ſubiecit.

Montium origo ex Fracaſtorio.

Ergò ſe dicebat exiſtimare hæc olim vera animantia fuiſſe illuc iactata à Mari, & in Mari enata: Sed hæc pendere ex maiori cognitione, Montes enim omnes à Mari factos fuiſſe aſſeuerabat, primum iactata arena in cumulos, fuiſſeq; olim Mare, vbi nunc Montes extant, mox eodem recedente detectos fuiſſe Montes, & Inſulas, quod & in dies videtur fieri, quando & Ægyptus tota mari olim obruta fuerit, & in littoribus etiam Italiæ vt circa Rauennã apparet, vbi longè abeſt Mare ab eo, quod olim fuerat paſſuum centum; Hæc Antiquarius noſter Excellentiſſimi Fracaſtorij doctrina, Huius teſtimonium inſtar multorum, & claſſicorum nobis eſſe debet: cuius ſanè diuinum ingenium nobis ad vnguem Hippocratem, Ariſtotelem, Platonem, Virgilium, Ptolemęum repręſentaſſe inconfeſſo eſt apud non rudes rei litterariæ æſtimatores, ſi quę de re medica breuiter, & grauiter eſt commentatus, de re Aſtrologica, Philoſophica multa, Dialogiſmos eruditiſſimos, & Virgiliani Carminis maieſtatem ſpectemus: vt iam ridendum ſit nonnullorum rudium, illius temporis Phyſicorum iudicium, qui eum in Poetica tantum, & Aſtronomia excelluiſſe dictitabant, adeò veriſſimum eſt, quod ille ſcripſit, eam eſſe hominum malitiam, vt nolint eumdem pluribus in rebus ex-

cellere, cum inuidi ſemper humunciones alienam virtutem, & eruditionem ex proprijs moribus, & imperitia metiantur.

PISA, ET LENTES LAPIDEÆ.

IN Muſæo hæc aſſeruata oculata fide teſtari poſſumus, huiuſmodi lapides Leguminum ſpecie partim coagmentati ſunt ex pluribus ceu granis, & ſeminibus, partim etiam grana ſunt ſingula, & ſeparata: Hæc Geſnero teſte, ſua foris tunica teguntur: intus planè Legumina vera referunt, duritie ſumma, & ne validorum quidem dentium morſui cedente; lithoſprea Græcè vocari poſſunt: Præclarus, & elegans eſt Strabonis locus ab eodem Geſnero citatus, vbi de Pyramidibus Ægypti ſcribit: Ex tritura lapidum, ἐκ τῆς λατύπης, acerui quidam antè Pyramides iacent, in quibus lapilli, & forma, & magnitudine Lentis reperiuntur ψήγματα καὶ τύπῳ, καὶ μεγέθει φακοειδῆ, quibuſdam veluti Corticis particula, vt Lentis ſemi-decorticatæ ſubeſt, ἐνίοις δὲ καὶ ὡς ἂν πτίσμα, οἷον ἡμιλεπίστον ὑποτρέχει: Dicunt reliquias ciborum, quibus operæ veſcebantur, in lapidem induratas, quod quidem ſatis veriſimile eſt, nam & apud nos collis eſt oblongus in campo ſitus, qui tophi calculis in modum Lentis plenus eſt, μεστὸς ψήφων φακοειδῶν: Sic Strabo.

Lib. de figuris lapidum cap. 7. de lythophytis.

Lib. 17.

CORIANDRI SEMINA LAPIDEA, ET CASEOLA.

OCVLOS iſthęc facilè fallere poſſint, tàm affabrè, & ad vnguem naturalem, & verã Coriandrorum, & Caſeolorum conditionem reprȩſentant, non ita dentes, & appetitum hominum valeant decipere, tametſi puerorum, & grauidarum mulierum ingluuiem poſſint eludere: Verum & quæ ſequuntur in Muſæo aſſeruata cernuntur.

TVBE-

TVBERA lapidoſa, quæ pondere ſatis graui tantùm dignoſces, à veris, & in terra pullulantibus.

FABÆ ſiliqua minimè veſca, veræ tamen forma perſimilis turgentibus intùs granulis prægnans.

PANIS Miliaceus, qui adeò germanum, & verum refert, vt rudes pueri, & vulgus ignarum facilè deciperetur, tametſi & talis verus panis delicatiori gulæ, & non latranti ſtomacho ingratiſſimus ſit cibus, prædulcem ex eo Panem in campania fieri prodidit Plinius, huius figuram hîc expreſſam damus.

PANIS ex Secale confectus, quam Farraginem etiam Plinius vocauit, Græcis, atq; alijs Latinis (excepto Plinio) rei Ruſticæ Scriptoribus ferè ignota. In Panificijs ruſticis, & infimę Plebi vſurpata, Procerum menſis abdicata: aliquando tritico permiſta vt Panis indè confectus diutius teneritudinem retineat; Sed Muſęi noſtri panem lapideum eſurientes magis faſtidirent, quàm Midas aurata fercula, & pretioſa propomata.

OSTREA nulla ex parte detruncata, vel manca, cuius teſta multis laminis compacta, intùs lęuis exiſtit, vaſculumq; Oſtreæ domicilium, & conceptaculum adeò adamuſſim inſpicientibus præſeferens, vt, niſi eſſet lapis, è mari eiectam, & tranſmiſſam fatereris.

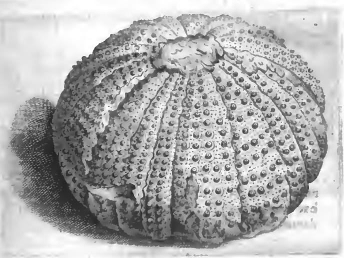
HVMANVM genu ſaxeum fragmentum diceres lapidoſi hominis à Meduſa permutati, adeò perbellè, rotulas, muſculos denique omnes, & officula ipſius membri oſtendit.

EXAMEN, ſeu Veſparium canaliculis inſculptum petreo ſcruto efformatum, durabiliore opera, & materia, quàm Veſpis, ſeu Apibus compingitur fauus.

ECHINVS marinus ſaxeus, ſpinis vndequaq; horridus è centro in circulum diſcurrentibus in globum vergens, valdè viuo perſimilis, qui in extrema ſpe tabificum tergori ſuo lotium reddit, quo malefico caro perfuſa, ſi quis eam ederit, ſtranguriæ morbum ei conciliat; vrina exinanita & carnes ritè purgatæ ſtillicidium lotij emendant; ita nonnulli Auctores tradunt: Sed à noſtro Echino nullæ huiuſmodi noxæ formidantur & tutò ſe contrectari permittit; cuius & expreſſam Iconem hîc ſubijcimus.

LAPIS

Digitized by Google

LAPIS ſolidus altior, & Turbinatior, qui Geſnero teſte, ab Echini marini ſimilitudine, cui teſta exterior ſit detracta, Echinites vocari poteſt; radij porrò ex ſuperiori parte ad imam deſcendunt.

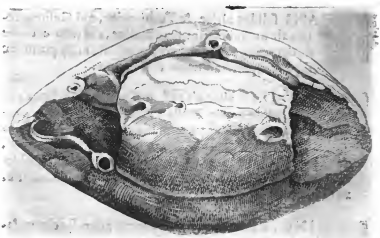
ECHINITES alter ab eodem Geſnero deſcriptus pugno paulò maior: cruſta ſilicea ambitur, intùs paulò mollior, à Baſi, quæ plana, & leuis eſt aliquæ veluti caudæ lacertorum verſus ſuperiorem partem elatæ paulatim attenuantur: Ouum anguinum Plinij videtur (vt ſcripſit Geſnerus) deſcriptum ab eo pluribus lib. XXIX. cap. iij.

ZINGIBERIS radicum contortarum ſpecimen lapideum, quibus & ad diſcutiandos flatus, necnon ad roborandum ventriculum, niſi duritiè lapidoſa eſſent concretæ, vti poſſes.

GLO-

GLOMVLVS Fili in lapide conſpicui, manu tactilis non diſſolubilis: natiuo pollice ipſo deductus è colo videtur.

BAOBAB lapideus, fructus illius ſimilitudinem gerit, quo ad extinguendam ſitim Æthiopes vtuntur, de quo Proſper Alpinus in lib. de Plantis Ægypti: & Carolus Cluſius lib. ij. cap. primo exoticorum, quemve à Nautis, qui ex Æthiopia redierant, redemptum Londino ad ipſum miſerat Iacobus Garetus. Caue tamen ne tam viua deceptus ſimilitudine ori admoueas, & dentibus noxam inferas: lapidei Baobab hic expreſſam figuram damus.

CORNV

CORNV ſaxeum Acheloi, aut Cornigeri Ammonis dici poſſet, niſi Hircinum eſſet.

CORNV Ceruinum lapideum, quod colore, & forma exactè naturalem refert (cui non inefficax ad infringenda venena vis) ramoſum, nodoſumq;.

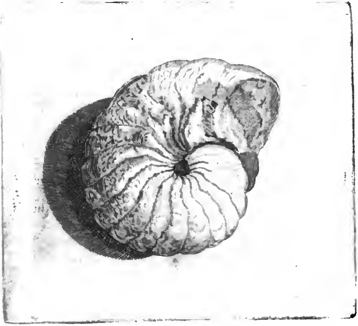
STELLA Piſcis in ſuos diſpartita radios, ſic luſitante natura non ſine admiratione lapidea conſpicitur.

CORNV Ammonis inter Sacratiſſimas Æthiopiæ Gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens promittitur prædiuina ſomnia repræſentare; Hæc ex Plinio noſtro Geſnerus, qui ſubdit videri Plinium Gemmas putaſſe, qui lapides ſunt: eſt autem veluti Cornu Arietis in ſe reuolutum: Agricola lib. v. de natura foſſilium hæc habet: Similiter Cornu Ammonis, & alij lapides armantur: ſed eorum arma ex auro, vel orichalco polito plerumq; videntur eſſe facta: Tale præcisè cornu in Muſæo conſpicitur: eius porrò exactam, & accuratam deſcriptionem legat quiſquis talium eſt perſtudioſus in Muſæo Neapolitano Italicè ſcripto: neminē enim ſuorum laborum laude defraudatum volumus.

NAVTILVS lapideus, quem ſecundam Nautilis Conchæ ſpeciem ab Ariſtotele traditam eſſe putat Petrus Bellonius talium rerum diligens veſtigator, ad vaſa ditioribus abacis accommoda conficienda in magno pretio artifices habere ſolent, Porcellanam vocant: Huius amplitudo cum prima ſpecie naturali conuenit, eodem Bellonio teſte: ſed paulò magis eſt craſſus, prior præterea pectunculorum more ſtriatus eſt; hic omninò glaber parte interna infinita habens interſtitia, vndecunque nitidior, ac mira colorum varietate ſplendens

ſubin-

ſubindè circumagentibus ſe in purpuram, candoremq; maculis: ſic Bellonius, quaſi dedita opera Muſæi noſtri Nautilum deſcribens, cuius hîc effigiem typis æneis expreſſam cernes.

Lib. de Therm. aquis c. 8. de Balneo Rancolani apud Senenſem Vrbem.

ARBORVM varia fragmenta, & fructus lapidoſi, quæ cuiuis mirificam admirationem parere poſſint, An ex eorum numero, ac genere, quæ Fallopius vir clariſſimus docuit in flumen ſucco lapideſcente præditum decedentia ex proximis virgultis in lapides mox extracta concreſcere?

PISTACHIA lapidea in Naturę Theatro, & magni apparatus mundano conuiuio admittenda, & ſuſpicienda: ſed humano palato longè iniucunda.

ARIETIS

RIETIS caput integrum à Natura in Petram elaboratum, cornibus fronte, auribus, maxillis, & mento barbato, vel Hammoni Ioui inuidendum.

ES hominis integer in lapidem conuerſus, vt niſi lynceis oculis omnia diſpicias, ex humana compage decerptum eſſe ſuſpiceris.

VNGVS lapideus; Boletum fortè, qualem Imperator edit Claudius, exiſtimaueris; non ſanè qui ſuffocatione amplius perimat, ſed [illegible], & duratione conſpicuum: cuius hîc figuram damus.

LOSSOPETRA Geſneri, de qua ille Auctor hæc habet: a iqui lamiarum dentes, Cardanus Glottidas vocat: Gloſſopetra nigricans (inquit Agricola) Germanis Natricum lingua dicitur cui ſimilis non eſt, *Cap. 14.* *Lib. 6. de nat. foſſil.*

eſt, ſed magis linguæ Pici: reperitur in terra aluminoſa: ſic ille: apud nos non nigro, ſed albicante in roſeo ferè colore, & ſplendido reperiuntur hi lapides ſaxis interdum incluſi: Veneno præſente ſudare in menſa creduntur, ſed facilè ad vaporem alij quoq; leues, & præduri lapides ſudant: hæc prudenter Geſnerus.

BVCARDIAM à Bubulo Corde nominatam docet Agricola lib. vj. de natura foſſilium: & hanc optimè deſcripſit Italicè Neapolitani d. ſcriptor Muſæi, vt non ſit in alienis recitandis intemperanter otio abutendum, cum recens editus liber paſſim præ manibus habeatur.

ADMONET me locus hic, dum de Genu, & Pede humanis loqueremur, vt difficultatem, quam in Aduerſarijs meis adnotatam reperi, in medium afferam, vt amœna, ac vtili hac varietate defatigatum his lapidoſis perluſtrandis Lectoris animum aliqua ex parte recreemus. Admirantur multi; quid in mentem venerit D. Auguſtino primo de mirabilibus Sacræ Scripturæ, vt putaret, & diſertis verbis aſſereret, Conuerſionem Vxoris Loth in Salis ſtatuam fuiſſe ex parte miraculum, ex alia parte rem ſecundum naturam, quaſi Salis ſuccus humano corpori ſit inſitus, ſed etiam ſubdit D. Auguſtinus à potente rerum Gubernatore Salis portionem, quæ in abditis corporis partibus inerat, in corporis ambitum eductam, quaſi corporis moles Vxoris Loth ſaxeam duritiem ex Salis ſiccitate contraxerit. Porrò ex lachrymis pituita, ex Tuſſi expreſſo ſputo probat ille Auctor Salis naturam in recondito naturæ ſinu latere: Hæc ſententia fauere videtur Paracelſo, qui corpora noſtra ex Sale, Mercurio, & Sulphure conflata putauit, cuius iam exploſa eſt ab omnibus rectè ſentientibus opinio: Ratio eſt ſatis valida, quia ab ijſdem alimur, ex quibus conſtamus, ex Sale nemo alitur cum ſit condimentum, non alimentum, cuius natura in temperie, & moderatione primarum qualitatum

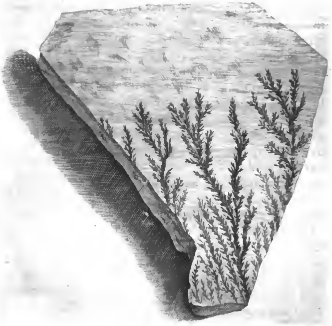
Meretur & alis lib. 6 var. lect. cap. 18.

tatum

tatum ſita eſt: at Salis natura calida, ſicca, exurens, vt potius ea tabeſcere, & abſumi corpora, quàm ali augeri, & repleri credibile ſit, prætерea corporum analyſis & diſſolutio fit in quatuor prima elementa, non in Salem, Sulphur, & Argentum viuum, quæ corpora ſunt mixta, non ſimplicia. Porrò lachrymæ, pituita, & ſputamina illa ſalſa dixerim reddi præter naturam, non ſecundum naturam, ex calore nempè exurente in putredinem ducente, aut permiſtione ſalſæ, ſeroſæq; humiditatis, vt optime Galenus noſter docuit: Vt in ſtatu hominis ſecundum naturam, in quo debet quæſtio proponi, nullus talis ſuccus, neq; tamquam elementum, nec tamquam humor, aut ſpiritus, aut flatus reperiri valeat. Quòd ſi Hippocrates lib. de veteri Medicamento in homine dixit eſſe, amarum, ſalſum, acerbum, dulce, & alia ſexcenta, de ſapore hoc eſt qualitate ſalſa, quæ in humoribus, & carnibus hominis intemperati conſiſtit, & præter naturam, id accipiendum eſt, vel de excrementorum ſalſedine, non de ſalis eſſentia, quæ in viſceribus priùs latitans in corporis ambitum poſtea effundatur, quemadmodum de ictericis, & leucophlegmaticis aff ri poteſt: in illis quippè Bilis, in his pituita in corporis ſuperficiem redundans naturam humanam veluti deformat, quocirca ne omninò polluatur ſanguis, & ſtranguletur natiuus calor, eueſtigio curationem medicam expoſcunt: ſed his ſatis.

CONCHYLIA, ſiue Conchæ lapideæ, quæ ad viuum naturales exprimunt, læui ſuperficie donatæ.

LAPIS naturæ artificioſa cęlatura in figuram Abrotoni Plantæ effictus, ita caules, ramuli, foliola, cortex, & nerui venæ (ἶνας vocat Theophraſtus) eius ſtirpis exprimuntur: propterea hîc etiam eius iconem ſubijcimus.

LAPIS naturæ vi affabrè efformatus in figuram, & Typum Nemoris, vt hinc clarè perſpicias maiora etiam audere Naturam, dum è rebus ſimplicibus ad compoſitas ex pluribus operosè coagmentatas progreditur.

MITVLVS in lapidem conuerſus: Concharum genus eſt, teſte Leuino Lemnio Medico Zirizæo lib. iij. cap. vij. de oculțis naturæ miraculus, quo littora, oræq; maritimæ apud Zelandos ſcatent: illius deco-

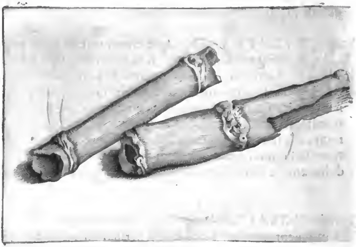
decoctum affluentiori liquamine curari docet morbum grãdinis, quo ſues corripiuntur, quive corpus eorum fœdiſſima labe contaminat, dum caro. & partes internæ candidis ramentis, veluti grandine, perfunduntur. De Mitulis copioſè ſcripſit Hermolaus Barbarus lib. ij. Corrolarij non procul ab initio.

AVRATA Lapidea, quæ tamen maris Mediterranei auratam repræſentat, non maſſilienſium, à fuluis ſupercilijs χρυσόφρυς Oppiano nuncupata in Dentalis longitudinem, & latitudinem excreſcit. Pinnam gerit in tergore continuam, quatuor, & viginti Ariſtis munitam, quarum duodecim anteriores in mucronem deſinunt, reliquum pinnæ obtuſum eſt: reliqua lege apud Petrum Bellonium, qui huiuſmodi piſcem viuum adamuſſim delineans, & Muſæi lapideum præclarè expreſſiſse viſus eſt. *Lib. I. de aquatilibus.*

ANGVILLA lapidoſa natiuam referens, cuius ſerpentina ſpecies eſt, vulgò perſuaſum nullam ijs eſſe ſexus diſtinctionem, non coïre, non oua parere, meatus ſemini, aut vuluæ accommodatos nulla reciſa præfert, tradunt porrò peritiores conuolutis ſimul anguillis, attritu corporum mutuo, mucorem in limum deſtillare, atque hoc pacto gigni. *Oppianus lib. I.*

FOENICVLI caules lapidoſi, Marathrum etiam vocant: optimè Brugerinus lib. viij. cap. xxviij. Seplaſiæ, ac Salgamarij ait, plurima cum Fœniculo reponunt, ſemen hyeme vicem ſacchari implet, antè cuncta tamen celebratur, quod oculorum vis eo conſeruatur, & caligo diſcutitur: Radices calculoſis renibus, veſicæq́; ſuppetias ferunt: Galenus ſuos vti, vt opſono, & etiam condimento docet: verum nos hic lapidoſa tractamus: earum ergo Caulium hanc figuram damus.

STROM-

STROMBITES varij in Spiram reuoluti, & in acutum deſinentes, qui tamen non multum longi, ſed breues exiſtunt.

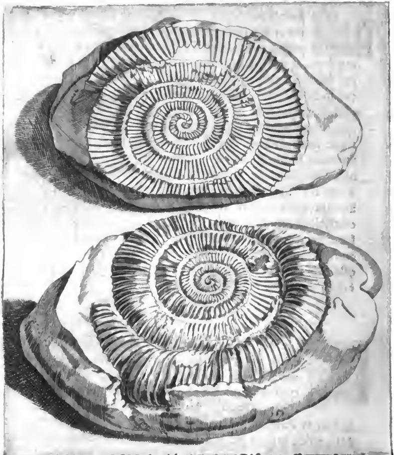
LAPIDOSORVM Lignorum Fruſtra Muſęum intuentibus præſefert, quæ verè dixeris ex ſucco lapideſcente concreta: vel donata corticibus, vel eorumdem expertia: pulchrè docet Fallopius herbas illas Iuncum, Cyperum, alias Canalium Rancolani non poſſe ſuccum illum lapideſcentem pro alimento attrahere, quin ſimul aquam attrahant, idcircò in aqua non lapideſcere, quoniam ea erat impedimento: Ex Canalibus extractæ, & in terram proiectæ, & exſiccatæ lapideſcunt.

FRVS-

FRVSTRA maiora ramorum maiorum Arborum lapidoſorum, quæ omnibus, Muſæum ingredientibus magnam incutiunt admirationem, ac ſtuporem: primo enim adſpectu lignea videntur; penitiùs adeuntibus, & contrectantibus illicò ex pondere, & duritie produntur lapidea: an ex ſucco lapideſcente intrà terram, vel in aquis latente lapideam hanc duritiem ſint nacta diſpiciat, & penſitet ſecum eruditus Lector: ex terreo potiùs ſucco ego putarim, quoniam in eo maiorem actionem ex terræ ſiccitate ineſſe veriſimile eſt; Lapides verò ex terreis partibus humidiores exuperantibus oriri, inconfeſſo eſt apud Ariſtotelem, & Peripateticos, quinimmò & magnus Plato hoc in Timæo præclare docet, cum terræ ſpeciem per aquam emergentem hoc modò fieri lapidem docet, dum congelata aqua, quando in commixtione deficit, in aëris ſpeciem tranſit: Terram deniqúe ab Aëre indiſſolubiliter cum Aqua coactam lapides concreare, quibus verbis clarè oſtendit Plato ex maiori terræ portione, quam aquæ procreari lapides. *vide ibid. Coment. Sebaſtiani Foxij.*

SERPENS in lapidem verſus, & fortè fortuna à carpenti præpropero curſu in duas partes ſectus: res profectò conſpectu pulchra, & admirabilis: à quo tamē nō fuit is miſerabilis exitus expectandus, de quo Scaliger exerc. C C haud procul Dertona nimirum Palauicinum quendam, qui eſſet in Venatione, & Hiſpanica lancea Serpentem interfeciſſet, eum, eiusque Equum morte deletos: Nos lapidei noſtri Iconem hîc expreſſam ponemus.

RHOM-

RHOMBVS lapideus, quem Piſcem eſſe conſtat, à Gallis Latina voce non vſitata Turbots vocatur, ſic enim figuram vocamus Mathematicam (inquit doctiſſimus Scaliger) quadrangulam per dimetientem productiorem: Rhombi, & Scombri ex Oceano Britannico ingenti magnitudine aduehuntur: In Adriatico Mari vterque paruus, at cur maiores ab Adriatico, & Mediterra-

Exercit 226.

Britan-

neo Squatinæ, quàm ab Oceano? cur Aurata in Oceano Britannico nulla? ſalmo in Mediterraneo nullus? Meditare aliquid, erudite Lector, dum animi cauſa non piget à lapideis ad animatos, & naturales Rhombos, & prædictos piſces mentem tantiſper traducere. ψῆτταν Rhombum Romanos vocare Athenęus eſt Auctor: Plinius etiam Rhombo tribuit, quæ Ariſtoteles pſettæ, vt quod arena ſe obruat, & piſces alliciat: Gaza ψῆτταν paſſerem apud Ariſtotelem interprętatur non Rhombum, Plinius Rhombum, & paſſerem facit diuerſos: Galenus etiam noſter in lib. de alimentis: Horatius pariter lib. ſerm. ij. Cæterum Galenus Rhombos, ac Citharos in patinis coctos vehementer damnat, Brugerino etiam teſte, quia ſunt inſignis cruditatis cauſæ. in lautioribus conuiuijs fuiſſe eum piſcem perfamiliarē Martialis lib. iij. in Ligurinum ſatis oſtendit, cum iocans ait.

Nolo mihi ponas Rhombum, mullumq; bilibrem,
Non volo Boletos, Oſtrea nolo, tace.

& lib. xiij.

Quamuis lata gerat Patella Rhombum,
Rhombus latior eſt tamen Patella.

Eſt enim ampliſſimus Piſcis, & in littore Adriatico mirandum Rhombum decantauit Ouidius.

LAPIS in figuram Simiæ naturaliter effictus, qui ſanè an maiorem intuenti admirationem allaturus videatur, quàm ea naturalis, & viuens Simia, de qua magnus Scaliger ſcribit exerc. c c xiij. ſatis anceps ſum, ait enim Marem, ac fœminam Simiam cum prole vidimus: Filiolus, ſi quid videretur deſiderare, manu, pugnoq; fœminā à marito tamquam malæ tractationis ream, etiam addita vultus acerbitate, caſtigari; nempè ſupercilio rictu, murmure, irati patris, atq; reprehenſoris mariti animum præſeferre: aut Cynocephalus ille Simiarumq; ſpecies, de quo paulo poſt idem Scaliger: In Aula Regis vnus fuit, qui diù bipes deambulabat, amictus ſagulo militari, enſiculo accinctus: in ſella iuſſus continuit ſeſe pernox, aut perdius pu-

blico ſpectaculo: itaut non deeſſent, qui homuncionem putarent verum: Tuum (optimè Lector) iudicium eſto hac de re: Addam quod Cardanus lib. xviij. de mirab. tradit vulgatum eſſe cor Simiæ prohibere pulſum cordis, curare comitiales, augere audaciam, & intellectum: quid mirum? cum ſimilia à ſimilibus iuuentur: idem cor dormienti ſuppoſitum feras per ſomnum oſtendit. Verum hoc à ſuperſtitioſis Hauſtum Auctoribus, quorum plures præ manibus habuit Cardanus, vt rara quædam, & non vulgaria Lectori harum nugarum non incurioſo per ſummam oſtentationem obtruderet: Nos ad noſtrorum lapidum penſum redeamus.

LAPIDES diuerſi variorum Conchyliorum forma delineati, quæ ex materia pingui, & lenta concluſus calor efficere videtur, vt murices, & muſculos, teſte Agricola lib. iv. de ortu, & occaſu ſubterraneorum: Oſtrea Conchylia, & Corallium obdurant (inquit Cardanus) quamuis Coralliũ dum ſub aquis latitat, molle fit, quod de Rancolani plantis ſuperius ex Fallopio perſtrinximus: Quærit Cardanus cur obdurant Conchylia, non Alga, quæ & ipſa in mari naſcitur: Reſpondet Algam creſcere, ob id maris fluctibus reſiſtere non poſſe, idcircò tenuem à natura procreatam, vt maris impetum obſequens effugiat, & deuitet, Conchylia, & Oſtrea in imo manent, & craſſa ab initio creantur; Dicerem ego (ſi per Auctoris illius ſubtilitates liceat) quæſtionem eſſe vaniſſimam alioquin & quæſitu dignum fuerit cur Perca aurata mollior, cetacea grauiora, & craſſiora: in propriam cuiuſque formam hæc referenda, quàm primò res ſortitæ comparem materiam neceſſario ſimul adſiſcunt.

Lib. 10. ſubt.

LAPIDES Lampetrarum, & Hirundinum formam referentes: Lampetra torſit ingenia illuſtrium virorum (ait Brugerinus) dum quid apud Antiquos ſit, inueſtigant, nec è muſtellino genere eſſe, cum quinas hoc ex

Lib. 10. cap. 21.

vtra-

vtraque parte branchias habet, Lampetra ſeptenas; nec Murrhænam, nam branchijs integris carere Ariſtoteles; omninò Plinius aſſeruit, Lampetra branchias vtrinq; æquè partitas habet. Rondoletius Oppiani Echeneim eſſe ſcriptum reliquit, & dici poſſe βδέλλαν Strabonis, non Hirundinem, vt vertit interpres, cur βράγχια κατὰ τετρημένα addat Strabo branchias ſcilicet perforatas, ambigit Brugerynus cum ſemper natura branchiarum ſit aperta, & perforata, ſed profectò omnem eximet ſcrupulum αὐτοψία ipſa & rei diligens inſpectio. Hirudo quot noxas humano generi afferat Dioſcorides apertè docet: floridi, & viui ſanguinis excreationes ex Græcis ſcriptoribus addit Marcellus reliquis ſignis à Dioſcoride poſitis, Nicander in Alexipharmacis hæc de Hirundine habet, Lib. 7. de M[illegible] Lib. 6. cap. 32.

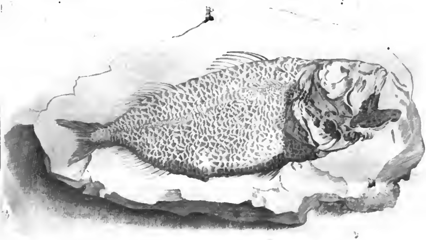
Si quiſquam multum ſitiens è flumine vultu,
Ceu Taurus prono, liquidas potauerit vndas
Seponens manibus ſordes, algamq; natantem
Illius in fauces accedens impete magno
Longa fame crepitans, quæ ſanguine gaudet hirudo,
In labra cum potu, poſt ventrem fertur in altum.

Sed enim Græca Nicandri vertit Io. Gorræus Pariſienſis vir doctiſſimus: frigidæ aquæ ſenſu ore contentæ proſiliunt faucibus hærentes, quoniam illius aquæ appetentes ad eam feſtinant. Si eruditus Lector, qui etiam Medicinæ noſtræ det operam, vel eius ſit perſtudioſus vberiorem notitiam τῆς βδέλλας habere voluerit is adeat lib.ij.c.ij. variarũ obſeru. Marſilij Cagnati noſtratis, qui locum Hippocratis lib. ij. Prædictionum, & Galeni lib. de locis affect. iv. cap. v. & Cornelij Celſi lib. ij. cap. vj. præclarè, & diligenter examinat, vt in lapidea noſtri Muſæi Bdella non ſint exquirenda. Πλείω πάρεργα τῶν ἔργων.

IAM verò nec Arborum folia lapidoſa in noſtro deſunt Muſæo, vel potiùs in lapidibus efficta, & veluti delineata, quæ non dixerim naturalibus oculorum iudicio conſimilia, cum viriditas deſit, quæ ſtirpium,

& arborum folijs eſt genuina: quamquam fruſtra eſſe Cardani Problema magna obſeruationis ſubtilitate contendit Scaliger ſuperioris æui Vir vnicus, quo quærebat ille cur floribus non vnus color, veluti folijs: in folijs (ait Scaliger) eſt luteus color, ſanguineus, cæruleus, candidus: Betis, Atriplicibus, Biſtortæ, Aſaro, Cyclamino, Cardo argentato, Argentariæ Coronariæ, Aro, Serpentariæ; lege quæſo, Lector candide, Exercit. C LXXVI. Scal. vt tædium diuturnum Calceolarij Muſæi perlegendi erudita, & iucunda lectione lenias.

VARII lapides variorum Piſcium figura veluti inſculpti, & effiсti, quos in Vicentino agro ſuperioribus annis effoſſos Michael Angelus Angelicus honeſtiſſimus, & ornatiſſimus Vicetiæ Pharmacopæus Franciſco Iuniori Calceolario pro vetere amicitia donauit, quorum hîc figuram, cum ſint propter varietatem admirabiles, & amici benignitatem non aſpernandi, libenter expreſſam ſubijcimus.

CÆTE-

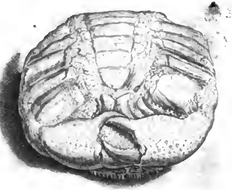
CÆTERVM alij etiam lapides in Muſæo aſſeruantur, qui variorum piſcium effigies repræſentant; Huiuſmodi lapidem, ait Geſnerus, cap. XIV. de figuris lapidum Eislebianum vocat Agricola, & imagines exprimere ſcribit piſcium Lucij, Percæ, Paſſeris marini, quales ferè, quiſquis hæc legis, in Muſæo, ſi cunctarité perluſtraueris, eſſe deprehendes.

TVRBOTVM Gallicè vocatum: Rhombum ſcilicet à turbinata corporis forma appellatum pro turbinato dicere Galli viſi ſunt, ait Petrus Bellonius libro primo de Aquatilibus; Caput illius multis ſpinoſis oſſibus refertum, tantæ inter ſe varietatis, vt omnia fabrilia inſtrumenta in ſe continere credatur: maximum ex Oceano adferri idem Auctor docet, tantæ molis, & carnis, quam delicatam habet, vt quadraginta librarum pondus excedat. Sed quid ego? ad cupedias, & gulæ irritamenta, lectorem allicio? cum ſolum profectò Archetypum breuiſſimè deſcribere mihi conſtitutum fuerit, vt expeditius lapidoſi Rhombi figura perciperetur, quam enucleatiùs explicatam lib. citato Bellonij comperies.

ARBORVM folia ſimul connexa, & veluti agglutinata, quæ figura, & venulis, neruiſque naturalibus optimè reſponderent, niſi durities, pondus, & viriditatis carentia obſtarent, cum ſint omnia lapidoſa.

PAGVRVS Venetus Granciporro vocatus, reſpuit læues tractus, aſperas cautes incolit quas æſtus meris influxu ac reciprocatione ſiccas relinquit, vbi torpeſcit mare in arido relictus, præ metu crura contrahit, & torpentis modò immobilis quieſcit, vt obſeruat Bellonius lib. ij. de Aquatilibus. Adoleſcit in Caluæ

humanæ magnitudinem, ſed non ita orbiculatus euadit, in eius ore tot comperies naturę ſecreta, tot adſtantes appendices, tot pelliculas, vt coactus incredibile naturæ artificium neceſſe ſit, fatearis: carnis, & coctionis durioris Ca e-nus eſſe docet, ſed de muſculis id potiùs, quàm de Muti, qua potiſſimum parte conſtat (ea autem eſt eius Epar) intelligendum putat Bellonius; Sethus ſalſi ſucci eſſe, & ventrem ſiſtere ſcripſit: Sed, vtcumq; iſthæc ſeſe habeant, lapidoſum, figura propoſita, damus, à quo nihil detrimenti ventri tuo metuere potes, optimè Lector.

COCHLEÆ, Conchulæ, Chamæ, & id genus alia maris eiectamenta, veluti plures ferculorum miſſus, pulchra naturæ largitate, ad curioſas mentes oblectandas apponuntur, verùm hæc potius Bellaria leuiora, quam ſolidi, & alentes menſium cibi.

Conſultò

Conſultò prætermittimus complures alias, & diuerſas formas in lapidis duritiem concretas, ne minuta puſillarum rerum commemoratione defatigatum lectorum animum vel obruamus, vel inepto labore tædio afficiamus: ſatis fuerit res magis conſpicuas, & inſignes breui deſcriptione (multis ex ijſdem etiam figuris expreſſis) digito veluti commoſtraſſe. Finis Tertiæ huic Muſæi deſcripti Sectioni bonis auibus imponetur, ſi Lectorem pium, & eruditum exorabimus, vt cum Platone in Timæo, & alibi à naturalibus ad diuina, à generatione ad ea, quæ ſemper ſunt, cogitationem traducat: Senecæ memorabile præceptum ſemper in ore, in corde, in tota vitæ ratione gerat, & tueatur. Sic viue cum Hominibus, tamquam Deus videat, ſic loquere cum Deo, tamquam homines audiant.

Sectionis Tertiæ Finis.

Digitized by Google

SECTIO QVARTA
MVSÆI CALCEOLARII.
IN QVA DE CORPORIBVS METALLICIS CVIVS-CVNQVE GENERIS PERTRACTATVR,

EODEM ANDREA CHIOCCO MEDICO, ET PHILOSOPHO EX COLLEGIO VERONENSI

Auctore, vel Scriptore.

SECTIO QVARTA.

VETVS quæſtio eſt, iam vſquè à primis Philoſophiæ ducta incunabulis, & multis contentionibus apud veteres agitata: Vtra alteri anteferenda ſit ex ijs Philoſophiæ partibus, quorum vna ad cognitionem, & contemplationem pertinet, quam Græci θεωρητικὴν, altera ad actionem, quam πρακτικὴν appellarunt: lib. vj. Ethicorum Sapientiam prudentia facit ſuperiorem Ariſtoteles, quod lib. Eth. etiam x. & vij. Politic. non obſcurè confirmat idem Philoſophus: demoſtratio huiuſce rei neceſſaria eſt, quoniam Prudentia ad actionem refertur, & omnis actio ad finem aliquem neceſſariò dirigitur: at cognitio omnis, & rerum exacta contemplatio per ſe ipſa expetitur, neque aliò ſpectat, ipſa ſuis pollens opibus, nihil alterius indiga, maius ergo quid, & ſublimius eſt ipſa veritatis cognitio, & contemplatio: Præterea ſapientes eos nominauit Antiquitas, qui abdita quædam, & à vulgi captu ſecluſa perquirerent, vt Thalem Mileſium, Anaxagoram, Democritum, qui verè philoſophari dicebantur, immo admiratio ipſa, quam cauſam, & originem philoſophandi ſtatuit ſummus philoſophus, ad hanc philoſophiæ contemplatricis partem ſpectat: Definitos enim ſyderum curſus, & quæ in ſublimi fiunt, & ſtatas anni temporum varietates, lapidũ, metallorum procreationis animalium rationem admirantes homines ingenioſi, quæ cauſæ vnumquodq; horum efficerent, curioſè perueſtigare cęperunt: At Socrates Platonis magiſter, eo tamquam adagio vtens,

ſtatum cauſarum rerum naturalium inueſtigatione obſeruamus; lapidum nimirum, metallorum, & cæterorum foſſilium explicatione, & eorum, quæ in ſublimi fiunt, tum partum ſimilarium, & diſſimilarium exactiſſima enucleatione.

Verum enimuerò ex eodem Timæo aurea illa verba, & Socratici Platonis doctrina digna memoriæ mandanda, vt nos à reprehenſione D. Auguſtini tueri poſſimus, quam ad me perſcripsit Reuerendiſſimus Epiſcopus Verulanus Hieronymus Aſtræus diuinæ, & humanæ ſapientiæ conſultiſſimus: Haud nimirum laude dignum eſſe ſeſe in naturæ lapidum contemplatione immergere, cum multo digniora habeamus, quibus contemplandis mentem exercere, & ad ſublimiora extollere valeamus: Aurea Platonis verba ſunt.

Quod ſi quis remittendi ſtudij gratia, rationibus eorum, quæ ſemper ſunt, intermiſſis conſiderauerit verisimiles de generatione, probationes, atque eiuſmodi conſideratione ſine pœnitentiæ acceſſione delectetur moderatum in vita, prudenemq; ludum conſequetur; Suprà enim dixerat Plato cætera generis eiuſdem hoc eſt phyſicas res veriſimilibus rationibus aſſequi haudquaque laborioſum eſſe; ex quo patet Socratem, Timæum, & Platonem hanc ex veriſimilibus doctrinam minimè quidem omninò reſpuiſſe, aut auerſatos eſſe, ſed eorum, quæ ſemper ſunt, rationes, & diuinarum, & à materia fæce ſecretarum naturarum, & formarum intelligentiam, & contemplationem cæteris omnibus antepoſuiſſe, Xenophontem eſſe deceptum, aut volontariè mentitum cum à rerum diuinarum ſcientia alienum fuiſſe Socratem voluit perſuadere; hoc ex Conuicijs Ariſtophanis intelligimus, numquam enim ipſum ἀεροβατεῖν. & per nubes formas quaſdam diuinas contemplatum obiecciſſet, niſi huic ſtudio ipſum deditũ conſtans tunc Fama extitiſſet: Nos igitur in Tertia Sectione lapidum Muſæi, atque aliorum conſimilium deſcriptione abſoluta moderatum, & prudentem ludum conſequuti, adhuc oblectandi animi gratia eũdem ludum repetentes in deſcribendis cuiuſcumque generis metallicis corporibus, quæ in locuplate hoc naturæ penu conduntur (prætermiſſis tantiſper gra-

grauioribus, & magis ſerijs diſputationibus) verſabimur; Illud interim Lectorem beneuolum commonentes, vt hiſce etiam in rebus terrenis, & mutis ſapientiam, potentiam, & bonitatem ſummi Conditoris veneretur; illius eximij præcepti memor, quod à Porphyrio in ij. de Abſtinentia animatorum traditum eſt, Colamus (inquit) Deum ſilentio puro, religione, puris, veriſque de eo opinionibus, aſſimilarique ei, atque coniungi conemur, vitæque noſtræ ſanctimoniam pro ſacrificio offerre, idque Deo ſacrum accommodare.

AVRI MINERÆ.

IN hoc rerum naturalium Theſauro oſtenduntur Auri Mineræ tres: vna ex Pannonia, cui argentum ineſſe color candidus veluti argenteus, quo fulget demoſtrat, Λευκὸν. græci appellant, argentoſum Latini, cui ineſt argentum ex candido colore, vt docet Agricola lib. viij. de natura foſſilium: ſic ἄπυρον ignem non expertum aurum vocant; quod verò vſque eò coquitur, dum argentum omne ab eo fuerit ſeparatum, ἄπεφθον: hanc Mineram Francisco Calceolario Seniori donauit Petrus Andr. Matthæolus, cum quo ei multa ſemper neceſſitudo, & familiaritas interceſſit, quin & Veronam ſæpè ſe conferebat Mattheolus, vt vna in Montem Baldum ad luſtrandas, & perueſtigandas plantas concederent.

ALTERA Minera in lapide ſubcinerei coloris ſatis graui cum Argento expullulans ex Boemiæ Fodinis allata.

TERTIA Auri Minera ex lapide ſubrubei coloris fluens, cui cuprum inſito colore emicans adnatum viſitur ex eiſdem Fodinis.

Quæ

QVÆ de Auro doctè ſcripſit Agricola pluribus in locis, ſed potiſſimum lib. viij. de natura foſſilium diligenter legenda; Plinius etiam, Barbarus, Cæſalpinus, Cardanus, Scaliger fusè de eo diſputarunt, nec à nobis huc ineptè eorum dicta transferenda: Cardanus ſomniauit Aurum eſſe metallorum perfectionem, & conatum, quaſi alia metalla ſint imperfecta, & ad aurum tendant, tamquam propriam perfectionem, & finem, ſed acutè refellitur à Scaligero: Vnumquodque enim metallum ſibi purum, & perfectum eſt in propria ſpetie, & cenſu: eſſentia enim cuiusque in indiuiſibili eſt poſita, ſolaque eſt rei perfectio, impurum ergò Plumbum aliud eſt, quàm plumbum, nec magis aurum aliorum metallorum eſt perfectio, quam Homo Cimicis: ſeptem ergo metalla illa vulgata Aurum, Argentum, Ferrum, æs Plumbum, æs Cyprium, electrum ex ſe ipſis propriam ſunt perfectionem ſortita, nec aurum, tamquam eorum finem ſpectant, nec ex argento viuo, & ſulphure conflatur aurum, vt optimè oſtendunt Agricola, & Fallopius, quæ fuit Chymiſtarum, & Alberti Magni Hęreſis, à qua non videtur alienus Sebaſtianus Foxius Hiſpanus (alioquin non contemnendus Platonici Timæi expoſitor) cum apertè Plato, à quo omnia bona vel ſurripuit, vel accepit Ariſtoteles, diſertè doceat ex aquę portione ampliori, minori terrea gigni metalla contrà lapides (vt in tertia Sectione traditum eſt) maiorem terrenæ exhalationis copiam in ſe continere. *Exerc. 106. cap. 102.*

AVRVM Obrizum vocant, ait Agricola, à quo omne eſt ſeparatum argentum; huius appellatio reuocauit mihi in memoriam, quod FRANCISCVS Auricalchus Vir doctiſſimus Sancti Ægidij Prior, & Academicus Philarmonicus me docuit in Deum ſcilicet, & proximum noſtrum charitatem inſtar Auri Obrizi eſſe debere nulla propriorum commodorũ, aut vtilitatis labe inquinitam, hanc labem Hypocritæ præferunt, dum ad immenſas opes per ſimplicium hominum credulitatem malitiosè conantur emergere, rerumq; potiri. *Lucret.*

An

An Aurum arte confici poſſit, legendus Io. Franciſcus Picus: Fernelius lib. ij. de Abditis rerum cauſis, & Benedictus Pererius libro de rerum naturalium principijs, quo Auctore nullum dedit Hiſpania, noſtra tempeſtate doctiorem, eloquentiorem, & in rimanda rerum natura excuſſum magis, & dilucidum: Vtinam ſui ordinis viri ad diuerſum doctrinæ, & ſcribendi genus non impuliſſent, ſed in ſolo Ariſtotele illuſtrando verſari ſiuiſſent. Quidam ſemine Auri Chryſopeiam conſtare autumant, atque indè vt plantarum, & animantium, auri exiſtere propagationem: Sed cum propagatio per ſemina ſolis viuentibus conueniat per naturam, vt Ariſtoteles, & omnes Phyſici docent, non eſt vt Spagiricus quiſpiam per artem aurum ſe efficere poſſe ſomniet, & oculis noſtris gratis illudat. Illud non omittã interrogatum olim Speronium, cur Pindarus à commendatione, & encomio Auri ſuas odas eſſet auſpicatus, reſpondiſſe illicò, at erat viuido, atque acri ingenio, Præuidiſſe Pindarum contemptui fore Poëſim, & ludibrio optimas diſciplinas, idcircò monuiſſe Principes viros, ne permitterent nebulones quoſdam impuros præmia viris doctis, & bonis debita præripere: cum aurum inter diuitias, viri eruditi inter homines emineant.

AVRI puri granula, quæ tamen Ciceris magnitudinem non excedunt, è proprio cuniculo eruta, nec non colore flauo micantia.

ARGENTI minera ex Valle Ioachimica, lapis eſt ſciſſilis ſatis grauis, colore ad ſpadiceum vergente, granulis argenteis, ijsque nitentibus vndique conſperſus.

ARGENTI minera Annebergia: lapis in ſpadiceo colore ſatis lucidus, pondere grauis, & qui veluti ſciſſilis apparet, argenti multum continens: hoc fortè innuit Cardanus, cum ait inueniri in Boemia Abertania, & in Miſena Annębergi, & Snebergi adeò deſęcatum, vt ad examen ſynceri-

Lib. 6. de Metallis.

tatis

tatis deductum decima tantum ſui ponderis parte decreſcat, Georgius Agricola refert in Bohemia inuentum Argenti fruſtum ponderis duorum Talentorum; eſt autem hoc pondo centum, & quadraginta; hæc Cardanus.

ARGENTI minera Suecica in colore nigro aliquam viriditatem permiſtam præferens, nec minùs æs innatum commonſtrans.

ARGENTI minera Bohemica, cui aurum, & æs ineſſe ex proprijs coloribus facillimè cuilibet perſpicuum eſſe poteſt.

ARGENTVM foſſile Anneburgium, cuius micæ in Terra flaua elucere viſuntur: Argentum flauum quorumdam eſſe exiſtimatur.

ARGENTI Granula, in quibus color flaueſcens elucet iuxta Adamantem Pyramidali forma in propria vena conformata, quæ ſanè ex Pyrite lapide colore auro ſimili veluti progenitore enaſci conſpiciuntur: In auri porrò argenti, & aliorum metallorum fodinis lapides, teſte Theophraſto, frequenter ſolent inueniri, vt Adamas, qui in auri venis ſæpè naſcitur, quocirca ex auri natura eſſe Platoni creditur: dum ait in Timęo, auri ramus propter denſitatem duriſſimus, & nigro præterea colore ſuffuſus Adamas appellatur, ambo quippè ſolidiſſimę ſunt naturę, & perfectam miſtionem adepta.

ARGENTI Viui mineræ, quaſi lapis fragilis, & ad ruborem ſubobſcurum inclinans Argentum Viuum, tamquam Vomicam, continens, Plumbo pondere ipſo æquandus, in cuius vniuerſa gleba Argenti Viui guttulæ vndequaque ſunt ſparſę, Cinnabari foſſile Dioſcoridis, & minium natiuum aliorum; Hinc Argentum Viuum extrahunt metallici ex Hydra monte haud procul à Goritia.

ARGENTI Viui minera Suacenſis; lapis durus, grauis pondere; cuius totum corpus colore plumbeo (non ſine aliquo candore) infectum; Conquaſſatus lapis argentum viuum de ſe non fundit; ex illius tamen in puluerem redacti excoctione; fornacum ope, argentum viuum genuini coloris educitur.

Hîc monitum Lectorem velim, nos rerum ortum, & cauſas, hîc ex profeſſo non tradere, ſed ſolum Muſæum deſcribere, quædam duntaxat ſingularia, nec paſſim obuia perſtringimus: In Argentum Viuum igitur ſi aurum, & plumbum proijciantur, plumbum ſupernatat, aurum ſolum mergitur, grauiſſimum igitur omnium non quidam ob craſſitiem, aut terrei elementi copiam, vt ferrum, ſed ob ſolidam, & per- *Lib. de Sacra philoſophia.* fectam miſtionem, vt optimè Franciſcus Valleſius docuit: Deceptus ergo videtur Plinius noſter, qui pondere, & facilitate materiæ à plumbo vinci aurum putauit; Hoc ſolum in igne nihil deperdit, quo ſæpius arſit proficit ad bonitatem: eius vſu minimum atteritur, cum aliorum metallorum tractatione ex decidua materia manus ſordeſcant, nullum latius dilatatur, aut numeroſius diuiditur: Accedit, ait Cęſalpinus, ſubſtantię incorruptibilitas ἀφθαρσία, ſolum enim nullam contrahit rubiginem, nec ſquallorem, adeò vt contra ſalis, & aceti ſuccos rerum domitores conſtans perduret, quod auro puro potiſſimum conuenit: Arabes vim lætificandi cor adſcripſerunt: ſuo frigore à corde prauas fluxiones fortè repellit, ſiccitate, & ſubſtantię incorruptibilitate cor à putredine tuetur, Chymici potulentum pollicentur ex ſolutione aduerſus omnem morbum, & ad conciliandam diuturnam iuuentutem, ſed ſpecioſæ nugę ſunt, quia à nullo ſoluitur, niſi ab argento viuo, quod venenum eſt: ab acutis aurificum aquis non in liquorem ſoluitur, ſed in partes inſenſiles, quæ ſiccatis iterum aquis in priſtinum corpus glutinari poſſunt, vt acutè, & verè obſeruat Cæſalpi- *Cap. proprio.* nus: Aurum ergo potabile dicetur eius puluiſculus ritè defęcatus & ablutus, & quouis liquore aſſumptus, qui ergo putant Aurum elaxando qualitatem, aut facultatem

auream

aureã iuſculis communicare oſtentationis vaniſſimæ, ne dicam Ibericæ, vitro non carent; cauterio ex auro ignito excitato non fieri bullas, & vlcus citius ad cicatricem perduci tradunt; Argenti paulò imbecillior natura (ait Cæſalpinus) in igne enim aliquid deperdit, licet modicum, & à ſulphure comburitur, ſi illi fuſo admiſceatur: lineis ex nigris ductis manus inficit. Dilatatur malleo in amplam latitudinem, ſed minùs, quàm aurum, quia craſſius eſt, & durius; hoc eſt perfecta miſtione, & ſolida tenuitate non eſt præditus, quemadmodum aurum, Albertus Magnus optimum argentum molle ſub terra naſci tradit, vt ſpiſſæ pultes, aëri expoſitum ſiccari, & congelari; fundiſque in optimum argentum, quale & in Muſæo Calceolario comperitur.

ARGENTI Viui mirifica natura profectò exiſtit; illi enim cætera omnia metalla impoſita ſupernatant, excepto auro: eius natura aërea eſt; ab Ariſtotele enim inter ea ponitur lib. IV. meteorum, quæ plus aëris obtinent, facillimè enim in fumum euolat, quod inditio eſt ex exhalatione maximè conſtare, idcircò inter Spiritus Chymiſtæ connumerant: Veneni modò aurum corrumpit, cum primum enim illud tetigerit, permeat intùs, confringit, & in puluerem vertit nulla auri natura vlteriùs ſe prodente: hoc tamen in igne pulchrius exurgit, quàm prius extiterat. Præclarè, vt omnia, Scaliger exercit. 105. docet argenti viui ſubſtantiam facilè intelligi exemplo aquæ, quæ cum in puluerem cadit, in globum coit, cum ſicco enim iam inijt ſocietatem, quod quam ipſum habet, illi det firmitudinem; argentum ergo viuum eandem rationem habet in natura, quam aqua puluere collecto, eſt enim aqua terrea, vel terra aquea non ſine multo aëre; hinc etiam Cardanum acutè refellit, qui in ſicco conglobari hydrargyrum voluit, quia refugiens ſicci contactum, id in puncto tangere conatur: quoniam & in aqua conglobatur, & in plumbi ſcobe, quam non refugit, & inuitus eam relinquit ex ea, quantum poteſt, colligens. Cęterum alia ex parte perſpicaciſſimi ingenij, & multorum

experimentorum peritus Gabriel Fallopius calidum, & ſiccum eſſe Argentum viuum multis docet, in eo duo eſſe, aërem quidem, ſed paucum, tantum illius tamen, quod ſubſtantiam terream eliquet: alterum eſt terra copioſa, ita vt ex centum partibus octuaginta ſint terræ, & reliquæ aëris: Idcircò ſi tractatur hydrargyrum humectam non relinquit manum, nec locum, quem contingit, cum aeris effectus non edat; ob maximam miſtionem hoc prouenire quidam putabant, quod refellit Fallopius, quoniam facilè à Sole, & Igne diſſoluitur, quod imperfectę miſtionis eſt argumentum: aëris ergo paucitas eſt in cauſa, vt non humectet, nec terra, quæ in argento viuo dominatur eſt pura, & cruda, ſed fuliginoſa, cocta, & valdè attenuata, ita vt vix paſſa calorem euolet in fumum, quod crudæ non eueniret; ob hanc etiam fuliginoſam terram facilè aſcendit, non ratione aëris, quod perſpicuè Auctor ille oſtendit: Cogitent Viri eruditi an conciliari hi Authores valeant, & potiſſimum naturæ Genius Ariſtoteles cum Fallopio, an aliter dirimi controuerſia poſſit, nobis enim ſatis eſt hæc tetigiſſe, ne ieiuna, & exſuca Muſæi deſcriptio hiſtoriam potius paſſim ſaperet, quàm guſtum ſerię, ſolidęque doctrinæ. Sed de his ſatis.

MINERA Carbunculorum, qui Granati dicuntur à granis mali punicæ, quive non niſi in clariori lumine radiant: hæc puriſſimi, & defęcatiſſimi auri particeps à natura facta, mirabile, & iucundum ſpectaculum oculis præfert; Donum præclarum ſanè præſtantiſſimi, & Clariſſimi Mattheoli, quo Franciſcum Calceolarium Seniorem olim auctum, & cohoneſtatum voluit.

AES

ÆS foſſile Suacenſe rubrum, quod colore aurum imitatur, ſi modicè eius diluatur rubor, ſubſtantia tractabili, & fuſionis tarditate Argentum: plurimum exhalationis combuſtibilis continet, quare ignium examen non tolerat, ſed comburitur vniuerſus, ſicuti reliqua æris genera nam præ cęris odorem, & flammam ſulphuream reddit.

ÆS foſſile rubrum argenti nonnihil in ſe continens ex Carpato Monte metallorum fœcundiſſimo, in ea montis parte, quam Cepuſium nominamus, ait Agricola, ſunt inſuper tria æris metalla Golnicium, Roſetala, Smolnicium, vbi atramentum ſutorum conficitur. *Lib. 1 de vet. et no uis meta.*

ÆRIS minera Kepnica in Miſnia, quæ non rubrum, ſed plumbeum habet colorem venulis quibuſdam flauis referta, pro cuius libris centum fornacum ope extrahuntur lib. xxij. æris.

ÆRIS minera Iuaceburgenſis lapidi ſciſſili ſubcinereo aſſimilis, cui venulæ aureum colorem imitantes viſuntur innatæ, cuius centum libræ xx. æris reddunt libras.

ÆRIS minera Annebergia ſubrubro colore renidens, ex cuius libris centum, quod parum locuples ſit vena, librę duntaxat xvj. æris ignis ope elici dicuntur.

ÆS natiuum Iluanum, cui ferrum ob arctiſſimum affinitatis vinculum, quo ſeſe mutuo iſthæc duo metallica reſpectant, eſt ſimul adnexum, omne namq; ferrum Calcanthi ope, & eo veluti Proxeneta in æs tranſit, nec ad priorem reddit naturam, ſed in quam eſt tranſmutatū, illā eādem ſeruat.

ÆRARIVS lapis, cui cum plumbum inſit, plumbeo ſimiliter conſpicitur colore ex Germaniæ fodinis.

ÆRIS Flos verus, ac legitimus grauis, friabilis, & ſaporis adſtringentis colore modicè ſplendente ruffeſcens ex propria æris minera in minutiſſima granula ſemina Papaueris erratici magnitudine exprimentia, effloreſcens.

ÆRIS Flos, qui granorum milij magnitudinem non excedit, flaueſcens friabilis grauis modicè ſplendens ſapore adſtringente ex ære in fornace candente, ibique aqua reſperſo ob repentinam congelationem exiliens quaſi æris minutiſſimas particulas, & raméta à rebus corpore reſoluta dixeris; Pſegma Plinij.

ÆRVGO foſſilis, & natiua in rudi æris lapide colore viridi effloreſcens, cuius ſapor eſt acris, quod ex ſucco vehementer acido, & concluſo æris materiam circũſtante, ipſamq; erodente ſit genita.

ÆRVGO factitia, & ſublimata viridis coloris ex ære aceto madefacto elaborata, hac Chirurgi, & Pictores vtuntur, & in officinis viride æris nuncupatur.

ÆS ignis vi in fornacibus, in quibus Argentum ab ære ſecernitur ab omnibus expurgatũ vitijs, & impuritatibus, quod colorem in rubro luteum repræſentat; æs regulare Metallicorum.

ÆRARIVS lapis nigerrimi coloris, in qua Percæ piſcis maritimi effigies proprijs ſignis aureis diſtincta, adeò perbellè à natura eſt inſculpta, vt ad viuum expreſſa, & delineata videatur.

Cæterum antequam ex æratis metallis recedamus id obſeruandum Cyprum olim laudatiſſima habuiſſe æris metalla (idcircò à Latinis veteribus Ærosam vocatam) in Tanaſſo copioſa, & fertilia iuxta Amathuntem Vrbem, quam proindè Ouidius *Nunc fœcundam, nunc grauidam metallis eſſe dicit*, teſte

teſte Agricola. Cyprum æs Cuprinum appellat Palladius, vndè apud Barbaros Cuprum per ære accipitur, auctore Cæſalpino, optimi notæ ſunt, vt ſit rubrum, & attritu colorem cinnabaris imitetur, nigrum enim pluſquam decet, exuſtum; Ad vlcera perſananda in Medicina multiplicem habet vſum, vt Dioſcorides docet; intrà noxius eſt eius vſus, idcircò damnantur ænea vaſa ad eſculenta, & poculenta, niſi ſtanno fuerint illita, nam cum facilè æruginem de ſe mittat noxas infert grauiſſimas elephantiaſim, cancrum, dolorem iecinoris, & lienis: Teſtantur Arabas, ait Cęſalpinus, ſi vas æneum ſuperponatur piſcibus frixis adhuc calentibus eos infici, adeo vt inſtar veneni lethales reddantur: Stanno ęruginis cohibetur virus.

Cœlos quaſi ære ſolidiſſimos fuſo ſtatuit Iobus cap. XXXVII. vndè æris prærogatiua percipitur: Viſum enim nobiliſſimis Philoſophorum cœlum ſubſtantia conſtare firmiſſima, & ſolidiſſima, quæ diuiſionem recipere nequeat, aſtra orbium eſſe partes, & cum ipſis ferri, non per ſe ſe, quaſi volucres, quod fuit ſomnium ridiculum, & putidum quorundã Aſtrologorum omni criticio ſenſus, & rationis deſtitutorum: neq; enim regularem motum obtinerent cœleſtia corpora, vt probat Ariſtoteles, non enim eadem celeritate ferrentur, *Lib. 2. cæli.* neque eidem tramiti ſemper inſiſterent, ſed huc illuc temerè tamquam vento iactarentur: Iobo conſentit & Homerus teſte Valleſio, qui οὐρανὸν πολύχαλκον nuncupauit, ideſt multi *Lib. de S. Philoſophia.* æris cœlum: obſeruant etiam rerum antiquarum curioſi: Heroicis temporibus (Pauſania teſte) non ferrum, ſed æs in vſu fuiſſe: quod Homeri teſtimonio confirmat, cum Pi- *In Laconicis.* ſandri Pipennem, & Merionę Sagittas deſcribit: argumento etiam eſſe Achillis Haſtam Phaſilide in Mineruæ templo poſitam, & apud Nicomedenſes in Æſculapij Memnonis enſem ex ære totum, cum haſtæ illius ima tantum, & ſumma caſpis ærea ſit: Pauſaniæ obijciunt quidam eruditi viri Ariſtotelem, qui lib. Poet. καὶ χαλκέας, ait, τοὺς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους ærarios ſcilicet artifices ferrum elaborantes, quaſi Homerus

æra-

ærarium pro ferrario artifice capiat.

Verum iſthæc curioſis ſubtilius excutienda relinquo. Iam verò, quoniam varia hæc lectio ſolet eruditorum ingenia oblectare, qui ſordido lucello minimè addicti, quid de ipſorum ſtudijs vulgus ineptum ſentiat, parum curant, id pariter adnectendum ex Ariſtotele lib. ij. politicorum quod ad præclarè, & ſolidè adminiſtrandas Reſpublicas multum momenti habet; nam cum Plato lib. de Repub. Ciues omnes docuiſſet è terra ortum duxiſſe; Deum autem in ipſo ortu quibuſdam aurum infudiſſe, alijs argentum, nonnullis æs, & ferrum: hac fabuloſa, ſed perutili allegoria innuere voluit primos ſemper dominari debere, ſecundos cuſtodire, tertios artifices eſſe, quibus es, quartos agricolas, quibus ferrum eſt infuſum: pulchrè obijcit Ariſtoteles hoc pacto ſequi, vt ſemper ijdem ſint magiſtratum gerentes, hoc autẽ ſeditionis eſt cauſa apud bellicoſos potiſſimum, & animoſos viros, non enim modò horum, modò illorum miſcetur animis diuinum illud aurum, ſed ſemper eiſdem à prima ſtatim genitura; Sed profectò haud erit difficile Diuinum Platonem tueri, cum etiam Ariſtoteles alios natura gigni ad imperandum, alios ad ſeruiendnm aptos, & habiles docuerit: illudque in rebus humanis (Herodoto teſte) ſit acerbiſſimum eum, qui plurimum ſapit, minimum poſſe: id igitur animaduertendum Ariſtoteli fuerat; Platonem velle optimates illos aureæ genituræ ſeligendos, cum plures vno, etſi non plurimi, exiſtant, ijſque ſummos Magiſtratus eſſe committendos, ita vt vnus alteri viciſſim ſuccedat, Magiſtratuum enim viciſſitudo concordiæ cauſa eſt, vt optimè idem Ariſtoteles docuit: Huius præclariſſimi inſtituti habes Lector optime, viuum, & admirandũ exemplar Sereniſſimam, & Immortalem Venetam Rempublicam aureo Senatorum Satu, & Cœleſti Patritiorum progenie cæteris omnibus præcellentem, quæ veteris Maieſtatis Italici Imperij poſt Romanos Imperatores deletos, Pietatis Catholicæ, Iuſtitiæ, & inconcuſſæ libertatis vnicum eſt domicilium, & acerrima Vindex, tùm aduersùs Barbaros à varijs orbis terræ plagis

cerui-

plagis ceruicibus noſtris imminentes inuictum propugnaculum: Hac commiſſos ſibi populos, & ſubditos tam paterno, & amabili affectu, & cura tuetur, & moderatur, vt ſummæ fœlicitatis loco ducendum ſit, & prærogatiuæ non aſpernendæ tantæ, ac talis Reipub. ſubditum eſſe: Haud exiguus ergò Senatorum numerus aureæ geniture, qui nos regunt, ſed modò hic, modò ille: Cuſtodes argenteę naturę, Æs, & Ferrum ablegatũ ad Artifices, qui ſumma induſtria, & ingenio artes egregias humano generi perneceſſarias in Vrbe Principe exercent, & ad perfectionis apicem perducunt.

Cæterum quiſquis es, qui tantę Reipublicæ maieſtatem libens veneraris, quæſo te, ne Bernardum Saccum Papienſem lib. primo cap. XIV. de rerum Italicarum varietate, & elegantia, vel hiſtoriæ Ticinenſis perlegere graueris: Peregrini hominis, & Auctoris clariſſimi inconcuſſum, & fidele teſtimonium de Sereniſſima Veneta Republica eò ſpectat, vt perſpicuè oſtendat Venetias Tranſpadanorum populorum caput exiſtere. Sed præſtat totum caput auctoris doctiſſimi, & ſynceriſſimi, cuius liber non adeò venalis omnibus proſtat huc deſcriptum transferre, vt meliùs initia, ac veluti incunabula præſtantiſſimæ Reipubl. quam immortalem, & ſemper florentem Deus, cui eius Pietas, & Iuſtitia curæ eſt, tuetur, vel homuncionibus quibusdam fulguritis, & maleuolis frendentibus, paſſim conſpiciantur: Ita igitur Saccus.

Si quis meam deſcriptionem deridendam putauerit, quod caput Venetias finxerim à terræ continuatione diuiſas, dixeritq; me corpus formaſſe abſciſſo capite, longèq; tranſpoſito: reſpondebo Mare, vbi ipſa Ciuitas eminet, Italicũ eſſe; Itaq; quod in eius tractu ędificatum eſt ab accolis Italicum eſt, iureq; gentium, ac ditione propinquioribus pertinet, & cum propinquiores Tranſpadani ſint iure gentium ipſa Venetia Tranſpadanis iungitur, ſicut etiam ipſius Tranſpadani generis funiculus eſt. Et quamuis per terræ ſuperficiem, atque iuncturam continenti non cohæret, eidem

tamen potioribus modis, nodiſque à natura editis coniun-
cta, atque communis eſt gentis origine lingua, ritibus, & alijs naturæ, & generis inditijs. Quis enim neſciat inter Tranſpadanos populos Venetos Maris accolas antiquiſſimos fuiſſe, Romanoſque collabente Imperio continentem deſeruiſſe, finitimiſq; euocatis, præcipuè Aquileienſibus ad euitandum alienorum iugum, atq; ſæuitiam in propinquas Inſulas commigraſſe, ſedesque ibi ſuo iure locaſſe, priſca Veneriæ appellatione retenta, ac propagata; qua quidem in re ſi Gentis originem, & antiquitatem in ipſa Prouincia habitam, ac continuatam ſpectare libet antè Romam conditam Venetam viguiſſe gentem ſuo iure, & auſpicijs facilè inueniemus: Liuio apertè atteſtante lib. v. ab Vrbe condita antè Romanum Imperium Thuſcos emiſſis Colonijs Tranſpadana loca paſſim occupaſſe Venetorum angulo excepto: Venetis ergo priuſquam alteri genti in Tranſpadano agro circa ſinum Adriaticum Statio fuit. Qua quidem Statione, nuncupationeq; in alterum locum eiuſdem regionis, iuriſq; tranſlata eadem manent in Gente antiuitatis qiura, ac momenta, tamquam progenie tranſmiſſa: Nemini enim terræ ſummitatem contemplanti vitis palmes terram hîc ſubiens, alibiq; exurgens à marerno ſtipite traductus poſtquam adoleuerit apparet, propaginis induſtriam vetuſtate abolente, ſed diuerſum eſſe palmitem à ſtipite vnusquisque rei ignarus, imprudensq; exiſtimabit: At ſi propaginis ſubmiſſionem, naturamque reſciuerit, eiuſdem generis eſſe antiquum ſtipitem, ac nouum palmitem dixerit, agnoſcetq; prudens contemplator eadem eſſe in vtroq; ligno internodia, ſimiles gemmas frondes, pampinos, racemos, atq; vuarum ſpeciem, vel qualitatem, loco tantum in ſua regione, & genere mutato. Simili ratione Veneti Populi Italiæ antiquiſſimi à Patauio, & finitimis oris in Inſulam ſui iuris, tractuſq; delati, non nouum, ſed priſcum genus gentis ſuæ propagatione repræſentant loco tantum in ſuamet regione commutato, Statumque præſentem ſuo Iure ad priſcam originem potius quam ad Inſulæ Incolatum referre probantur: Maris interpoſitione

poſitione ſitum tantum, non ius eorum, poſſeſſionemq; diuidente, quod iuris argnmento probatur: Iure enim definitum eſt Dominum à Prędio remotum per Colonos ſuos poſſidere. Si ergò ius mihi ipſi à re mea diuiſo poſſeſſionem ſeruat pari ratione in Inſula agenti Populo per Reipublicæ adminiſtratores continentis poſſeſſio ſeruatur; qua quidem poſſeſſione ſeruata Maris interpoſitio pro nihilo putatur Iure ciuili, naturalique ad dominij, & poſſeſſionis vim potius, quàm ad loci interpoſitionem ſpectante, & ad abſentem Dominum rerum dominia durante poſſeſſione, referente: Minimè ergo ridicula, ſed veridica potius mea Deſcriptio cenſenda eſt Venetorum origine cum continentis dominio, & poſſeſſione coniuncta & cui etiam origini, & poſſeſſioni alij poſtea adiecti, atque ſuperuenientes populi, tamquam acceſſione partes adhæſere in vnumq; populum coaluere, principalis dominij ſubſtantia ex adiectis partibus aucta, & non immutata; iure enim definitum eſt, acceſſoriũ principalis naturam ſequi, & imitari, non è contrario dictaque acceſſoria, ex eo quod accedunt alteri principaliori, digniorių; videntur, ex qua ratione alia etiam vulgata iuris regula naſcitur: Dignius ad ſe attrahere, & allicere minùs dignum: Digniores enim primi Inſulæ Incolæ omni iure cenſentur, in quam quidem dignitatem traxiſſe alios poſtea populos publico Dominio conſtituto videntur antiquitatis, & dominationis communicatione per continuationem diuerſa in ſe tempora coniungente, & communicationis vinculo poſteriora prioribus quaſi alluuionis adiectione, incrementoq; in vnam formam componente: & de quo quidem Dominio in Reipub. ordines, Magiſtratusq; diſpoſito, multa mihi ſcribenda ſupereſſent, quæ libenter referrẽ, vt illis clariſſimę Vrbis inſtituta, ritusq; paterent, ſed peritorum Virorum cenſuram veritus monentiũ ab ipſius Vrbis Patritijs luculentius, quàm à me Peregrino homine patria Iura nominari poſſe: ſubſiſto. Hæc Saccus, cuius librum Margaritarum Saccum doctiſſimus Pignorius noſter vocat, per Patritios verò qui patria inſtituta & Iura narrarunt intel-

ligit fortè Saccus Gaſparem Contarenum Cardinalem amplisſimum, qui de Republica Venetorum ſcripſit egregiè,& luculenter, quo Viro nobiliſs. & doctiſſimo, & Fracaſtorio noſtro,qui eius fuit amantiſſimus,nihil Patrum noſtrorum ętas doctiùs,& pręſtantiùs tulit. Huic ſi adiungas Hermolaum Barbarum maiorem natu, & Petrum Bembum, Tria poctrinæ, & optimatum litterarum lumina ſplendidisſima, in amplisſima, & diuina Republica facilè venerabundus agnoſces.

FERRI minera, quæ quoniam terram valdè impuram,& exuſtam obtinet cum exiguo humore aqueo ſubnigro colore liueſcit, ſplendore etiam cęteris poſthabenda, quod exiguo humore aqueo ſit donata, eoque impuro, nec benè,& ſolidè cum terrea exhalatione permiſto: contrariæ porrò aquei humoris Dotes metallis perſpicuitatem pariunt. Hæc dum vritur fumum fętidiorem auro, & argento emittit, quòd terream portionem obtineat valdè craſſam, & aduſtam: quò fit, vt vilior cęteris metallis habeatur.

FERRI vena proprij coloris cum magnete rubri coloris miſta ex Bohemiæ Fodinis.

FERRI vena Iluana glebosa minutis veluti Bracteis lapidis Cap.6. ſciſſilis modò compacta, quod & Cæſalpinus lib. iij. obſeruat: ob ferri enim venam nobilitata Ilua Tyrrheni maris Inſula incredibili copia eam gignens, quæ enim terra eruitur, dum vena effoditur, tota progreſſu temporis in venam conuertitur, candidiorem laudant, & quæ rubricam habeat admiſtam, luteam, & nigram damnant, cuiuſmodi in noſtro naturalium rerum Theſauro reperiuntur.

FER-

FERRI gleba ponderoſa valdè, quia materiæ ferreæ multum ſit locuples, ex cuius tota baſe, quæ terra ſubnigra eſt à natura ſubſtructa folia multiplicia diuerſas partes imitantia non ſine oculorum admiratione adeò perbellè pullulant, vt à quouis peritiſſimo Artifice ſic ad viuum exprimi non poſſent.

De Ferro pulchrè Scaliger: Si ferro carendum ſit nobis non benè nobiſcum agatur: Quin hoc ad hominis vſum moliri piam parentem naturam potius, quàm aurum, qui negant in auaris, non in ſapientibus his liceat nomen ſuum profiteri: idcircò excoqui ferrum à natura, vt fiat æs eſſe falſiſſimum: Fuſionis ferri difficultas copioſam exhalationem craſſam, & terreſtrem, ex qua conſtat, ſignificat cum pauxillo humore aqueo: Liueſcens color materię impuritatem, ob quam facillimè rubiginem contrahit, & tandem in puluerem vertitur, purgatum ad argenti candorem accedit, Chalybs; & στόμωμα à Græcis dicitur, Latinis Acies, Italicè Acciaio; rationem eius perficiendi lib. IV. meteorum Ariſtoteles docet, Ferrum ſcilicet igne vehementiſſimo fundi, vt fluat ſicuti cætera metalla, quo opere multa ſeparatur ſcoria, & recrementum, hinc purius, & durius fieri ferrum, quod cum ſæpè præſtiterint Chalybem effici: at diuturna coctione ferrum fieri durius docet Scaliger, quoniam lentorem omnem deponit, vndè primo rigidum, mox fragile redditur, cum igitur vi ignium multum ab eo abſcedat, nõ curant opifices vltimam eius perfectionem: Aquarum etiã ratione durius redditur, quibus extinguitur, poſtquã ignitum fuerit: hoc pacto Comum in Italia (teſte Cæſalpino) ab huiuſmodi aquam nobilitatum, varijs etiam ſuccis enſibus, loricis, atque alijs inſtrumentis durities conciliata: Alberto laudatus ſuccus Raphani admiſtis lumbricis terreſtribus. Ferri natura exſiccat, & adſtringit: Candens extinguitur ſæpè in aqua, aut vino aduerſus cęliacam affectionem, dyſenteriam, ſtomachi diſſolutionem ἀτονίαν, tum ſplenis tumores, Dioſcoride auctore, quod facultate acri *Exercit. 106. cap. 2.*

præ-

præſtat, teſte Valleſio, & aſtringente, quæ veluti Calcar eſt acrimoniæ, ad hæc præſtanda efficacior Chalybs, quia durior, & ſiccior: Huius Scobem in vinum generoſum infundunt, quod multis diebus ieiuno ventriculo ſumunt, qui Epatis, & lienis contumaci obſtructione laborăt, vel ſcrup. 1, aut drachma dimidia, cũ Diarhodon, vel Hiera exhibetur: in maiori doſi non videtur capiendus, vt multi preſcribunt ad ſcrupulos v, cum enim aceto, præparetur in rubiginem vertitur, quæ noxia eſt, & malefica: Illud poſtremò animi cauſa perquirendum an ferrum à Magnete trahatur, an potius ad Magnetem per ſe ipſum moueatur: poſteriorem hanc partem tuetur magnus Scaliger: idque ſubtili argumento omne appetens propter ſuam perfectionem appetit, ſic membra trahunt alimentum, vt nutriantur, & elementa ſibi conuenientes locos petunt, vt ibi conſeruentur, at ferri pabulo non indiget Magnes, non ergo illud attrahet, ſed potius ferrum ad Magnetem mouebitur tamquàm ad Matricem ſuam, cuius abditis principijs perficitur: id verò longè ſubtilius adijcit; Eſſe proprius veritatem vt ab interna virtute potius, quàm ab externa, à qua non tangitur moueatur, veluti mouetur Catulus ad mamillam, & anima noſtra ab intimo principio, quod ſummi boni appetit fruitionem, eſt enim principium noſtrum primi particeps principij, & vltimi finis: Hac doctè, & ſubtiliter, vt omnia ſolet, Scaliger: erudito Lectori optionem liberè conceſſerim vtram volet ſententiam amplectendi.

Exercit. 102. cap. 6.

EX

EX THVANI VIRI CLARISSIMI HISTORIA Anni M D L. de Rege HENRICO II.

Stupendæ naturæ Lapis.

FACTVRVM me operæpretium arbitror, ſi antequam de hoc inſigni, & prꝗfulgido lapide Thuani verba proferã me apud cordatos lectores pauliſper expurgem: dum fortè elaboratiorem ſtylum, & ad Lipſianorum normam, vel recentorum criticorum amuſſim fabrefactum poſtularent: atque eo præſertim, quod in deſcribendo veteri, & præclaro Muſæo, quale noſtrum eſt, ſeruiendum Germanorum, Gallorum, & Belgarum Palato erat, qui viros pereruditos edunt, qui Eraſmi inſtitutione, & imitatione, oppido quã linguæ latinæ proprietati, & elegantiæ operam dant: nos ſanè mediocritati laudabili ſtudentes; horridum, & incultum nonnullorũ ſtylum pro virili euitamus, affectatas etiam veluti calamiſtro delibutas orationis phaleras non probamus, quod in philoſophia potiſſimum Ciceroni magno ſtyli Indici placuiſſe inconfeſſo eſt; Sicut interiorum animi notionum ſermo eſt index (teſte Ariſtotele) ita ſermonis imago eſt ſcriptio, & ſtylus: dirimi igitur quæſtio hæc poterit propoſita ſententia Viri doctiſſimi, qui interrogatus, quomodo Orator Bonus à malo diſcerni poſſet, cum aliquem audimus, nec de nomine antea cognitum, reſpondit cum Seneca Epiſtola cxv. id, quod ad rem noſtram valdè meherclè facit. *Lib de Fini.*

Cuiuscumque orationem, addam ego & ſcriptionem videris ſollicitam, & politam, ſcito animum quoque non minus eſſe puſillis occupatum, magnus ille remiſſius loquitur, & ſecurius, quæcumq; dicit plus habent fiduciæ, quam curæ; Oratio vultus animi eſt (ſcriptio pariter orationis interuentu) ſi circumtorſa eſt & fucata, & manufacta oſtendit illum quoq; non eſſe ſyncerum, & habere aliquid fracti, quòd ſanè Senecæ præceptum, & admonitio in communi vita, atq; hominum conſuetudine

tudine

tudine veriſſimum eſſe facillimè obſeruatur.

Accedo ad ſtupendum lapidem: quo loco benignos Lectores exoratos velim, ne mihi vitio vertant, ſi vt adagio fertur, veluti extra chorum ſalto: Singularis enim Lapidis ſingulari loco, & ſeorſim ab alijs mentio facienda nec vllo pacto prætermittenda, tum vt Viri eruditi ex admiratione contemplandi eius cauſam cupiditate incendantur, tum vt Franciſci Calceolarij Iunioris diligentiam, & ſtudium locupletandi Muſæi omnibus teſtatum faciam, cum huiuſmodi lapidem, quem in Luſitania eſſe intellexerat, nulli impenſæ parcens conquiſierit, licet adhuc voti compos factus non ſit: Ita igitur magni nominis Hiſtoricus Thuanus Gallus de eo lapide ad verbum.

Dum Rex Bononiæ eſſet allatus eſt ad eum ex India Orientali ab homine incognito, ſed vt apparebat moribus Barbaro lapis ſtupenda ſpecie, & natura videlicet lumine, & fulgore mirabiliter coruſcantibus, quique totus veluti ardens incredibili ſplendore micabat, & iactis quoquo verſus radijs ambientem aerem luce nullis ferè oculis tolerabili latiſſimè complebat: Erat & in eo mirabile, quod terræ impatientiſſimus, ſi cooperiretur, ſua ſpontè, & vi facto impetu confeſtim euolabat in ſublime: contineri verò, includive vllo loco anguſto nulla hominum arte poterat, ſed ampla, liberaque loca duntaxat amare videbatur, ſuum in eo puritas, eximius nitor, nulla ſorde aut labe coinquinatus, figuræ ſpecies nulla ei certa, ſed inconſtans, & momento commutabilis, cumq; eſſet adſpectu longè pulcherrimus, contrectati tamen ſe ſe impunè non patiebatur, & diutius contra adnitentibus, aut obſtinatius cum eo agentibus incommodum aſſerebat, quod multi multis ſpectantibus ſunt experti, ſi quid fortaſſis ex eo enixius conando detrahebatur, nam durus admodum non erat, nihilo minor fiebat: Huius virtutem, ac vim eſſe ad quamplura cum vtilem, tum præcipuè Regibus neceſſariam aiebat Hoſpes, qui miraculum oſtentabat, ſed quam reuelaturus priùs non eſſet, niſi ingenti pretio priùs accepto. Hæc vt in literis

Io. Pi-

Io. Pipini oculati rei teſtis, qui in Familia Annæ Momorantij M. E. medicinam faciebat ad Antonium Mizzaldum, & ipſum inſignem Medicum pridie aſcenſionis Bononia datis perſcripta ſunt, ita trado, & amplius diſcutienda Phyſiologis relinquo, nam veteribus, qui de huiuſmodi rebus ſcripſerunt ſimilis lapis necne cognitus fuerit, nec Pipinus ijs literis ſe ſcire dixit, nec ipſe affirmauerim: Hæc Iac. Thuanus.

Audiui porrò multos haud iſtarum rerum imperitos, qui magica ſuperſtitione conflatum lapidem putarunt; ſi non fœda illa, & ſordida, quæ infima & noſtras (ait Scaliger) & iurè ab ipſo reijcitur, at media illa, quæ ex Aſtris deducit vires in ſpecula, ſigilla, annulos, tabellas (nam tertia magia diuina eſt, & mera ſapientia, qua Dominum IESVM promiſſum Regem Magi ex Oriente nouerunt) verum Aſtrologica illa magia ſuperſtitioſa pariter eſt, vt alias à nobis eſt diſputatum, nec veriſimile eſt erronem illum Hoſpitem ad eam peritiam animum appuliſſe, potiùs ſuperſtitioſa dæmonum magia præditum fuiſſe: Alij putarunt, quos conſulebam, lapidem eſſe venis auri, & argenti puriſſ. mis oppletum, & ſplendore intermicante confertum; alij aſtroitem, vel aſteriam ſplendidiorem. Vtcumq; res ſe habeat curioſis rerum naturalium diſquiſitoribus hocce inueſtigandum relinquo. *Exercit. 327.*

DE METALLORVM MISCELLA Quædam perſtricta.

NATVRA docti, inquit Agricola lib. viij. de natura foſſilium, metalla miſcemus, quod ipſe planiùs, & ſingillatim perſequitur, nec tantum natura temperatione metallorum docuit nos metallum facere, ſed caſus etiã, qui naturam imitatur, nam incenſa Corintho Aurum, Argentum, Æs in vnum confluxerunt: Hinc tribus æris Corinthij generibus Fortuna tem-

peraturam dedit, quorum candidum, teſte Plinio, nitore argento proxime accedens, quod in miſtura præualuit; alterum, in quo Auri fulua natura, tertium in quo æquabilis omnium miſcella: naturam, & caſum Ars, & fraus imitantur, ait Agricola, variè metalla cum metallis permiſcentes, κράματα Græci vocant, Latini temperaturas: Nonnulli ſui compendij cauſa vilioris metalli partem magnæ pretioſioris maſſæ admiſcent, occulta fraude non artis aperta prerogatiua, vt redemptor ille fraudulentus, cui Hiero Syracuſanus coronam auream faciendam locauerat, dempto enim auro, tantumdem argenti miſcuit operi coronario, cuius furtum Achimedes deprehendit; hactenus Agricola, ſed facturus operæpretium videar ſi deprehendendi furti rationem ſubtiliſſimam tanti Philoſophi, & Math.ci in gratiā ſtudioſorum ſubnectam: quā à Viris pereruditis, qui Problemata de elementis ediderunt, excerpsi: E duobus corporibus ſolidis æquali pondere id, quod minorem habet quantitatem grauius eſt, quod maiorem leuius; & è conuerſo, hoc argumento portio argenti admiſta, & adulteratum aurum in Corona deprehenſum eſt ab Archimede, qui Balneū adijt, vbi caſu animaduertit, quantum corporis ſui in balneo eſſet, tantum aquæ exterius diffluere; tùm verò duas maſſas æquali pondere; quo etiam fuerat Corona, ex auro vnam, alteram ex argento compoſuit, oportuit autem ratione prædicta argenteam ampliorem eſſe, iniecitq; ſingulas in vas ad ſumma labra plenum, ac ſextario menſus eſt quantum aquæ ſingulæ de vaſe expuliſſent: expulerat autem argentea maſſa plus, quia maior: Tum repleto iterum vaſe coronam ipſam in id dimiſit, inuenitque tunc plus aquæ deffluxiſſe, quàm cum aurea maſſa eodem pondere immerſa fuerat, ſic ex aquæ diffuſæ proportione cognouit corporis leuioris, proindeque cum eodem pondere habentis maiorem molem, hoc eſt argenti admiſtionem in corona factam: Hæc ille.

Cæterum & Plumbi candidi vena in Muſæo reperitur argento minùs candida, in hac terra obſcurior ineſſe videtur,

non

non ſine humore aqueo ſatis defęcato, vndè candor,& perſpicuitas læuis, dura, & tenax exiſtit, Stannum vulgò dicitur κασσίτερον è Gręcis; ſicuti nomen μολίβδου ſoli nigro plumbo attribui videtur, mollitie porrò, & fuſionis celeritate album, & nigrum plumbum conueniunt, cæteris diſcrepāt, Chymiſtæ candidum plumbum gigni ex argento viuo, ac ſulphure putarunt, ita tamen, vt ab argento viuo ſuperetur ſulphur: Opificem cum Aſtrologis Iouem ſtatuere, ſicuti nigri plumbi Saturnum ita auri Solem, argenti Lunā, æris Venerem, ferri Martem, hydrargyri Mercurium, errantes Stellas viribus, quas defluentes exercent in materia, efficere metalla (influxus vulgo vocant) inerrantes gemmas, proindè iſthæc omnia virium propriorum Syderum maximam partem obtinere: Quæ perſuaſio (vt optime, & veriſſime docet Agricola) cum nulla demoſtratione fulta ſit, ab otioſis,& deliris Magis nihil non tribuentibus Aſtris eſt confiƈta, vt ſuas nugas vulgo, & viris benè nummatis vendibiliores efficerent. Plumbum in medicina recipitur exterius ad refrigerandum, & adſtringendum, fluxiones ſiſtit, cicatrices inducit, proindè teritur, & lauatur: exuſtum, & lotum ſiccantius fit, & acrius: Plumbi laminæ lumbis adalligantur ad refrigerandam venerem (ait Cæſalpinus) quem vſum ego ſemper ſuſpeƈtum habui, cum hoc paƈto renes refrigerari, & malè affici, vrinaque ſupprimi poſſit: magnis potius exercitijs cum viƈtus parſimonia ſpiritus vitales ſuperuacanei in ætate florentibus, & materia ſeminis propria ſanguis purior, & benè coƈtus nutriendo corpori ſuperfluens abſumuntur, hincq; multus Veneri fomes adimitur. Qua de re fusè, & ſolidè à nobis aƈtum eſt libris duobus de Salubri vſu Veneris, quos propediem, Deo iuuante, in lucem edemus communi iudiciorum aleæ ſubijciendos, cum nouam, nec ab vllo haƈtenus tentatam prouinciam nos primi inuaſerimus.

STIBIVM foſſile horridius, & ſcabroſum magis eo, quod aliàs deſcripſimus, minùs ponderoſum, minùs radians, are-

noſiusque: adeò ſemper ferè natura imperfectioribus rebus gignendis perfectiorum eiuſdem generis dignitatem magis elucere, & niteſcere facit.

STIBIVM foſſile Iluanum rotundis cruſtulis anguli figuram exprimentibus quaſi conglobatum.

CARBO foſſilis ex ſucco bituminoſo genitus, vt Gagates, lapis Obſidianus, Camphora, terra ἀμπελῖτις teſte Agricola lib. IV. de natura foſſil. vult enim eundem ſuccum tot dici vocabulis propter varietatem qualitatum, quibus diſtinguitur, & ſermonis gentium, in quarum terris oritur, & diuéditur: Differt à terra Ampelite, natura durus eſt, & ſolidus, & vice carbonum in Germania ad fundenda metalla vtuntur, quem vſum Ampelitis præſtare nequit: præterea Ampelitis, Hermolao teſte, & Theophraſto in Cicilia co-
Cæſalpin. lib. 1. cap. 53. quitur, lenteſcit, vitesquè, obunguntur, quarum vermiculos necat, qui gemmas earum rodunt, at Carbones foſſiles non ſoluuntur: Verum in Muſæo etiam ſeruatur Carbo Batauorum ex luto nigro, cuius glebæ dureſcunt in lapides, quibus veluti Carbonibus, ad ignes parandos vtuntur.

TALCVS foſſilis vulgò in Italia dicitur lapis ex tenuiſſimis laminis, veluti bracteis argenteis conſtans, vndè ſciſſilis dici poteſt, licet à lapide Schiſto differat, quoniã hic crocei coloris, & in laminas rectas finditur: Talcus glebas ponderoſas, & ſubuirides obtinet, & laminas flexibiles, & vario modo complicatas; Bracteæ ſeparatæ apparent argenteæ; quoniam verò earum micæ inſtar Stellarum ſplendent, Talci nomen eſt adeptus, Talc enim apud Mauros Stellam ſignificat: in Igne perennat, neque enim funditur, aut liqueſcit, nec comburitur, aut colorem amittit, Chymiſtæ tamen artificio ſoluunt in liquorem, ait Cæſalpinus, quem Oleum Talci vocant argenteum æri ſplendorem ſe conciliaturos ſperantes: Suſpicatur idem Cæſalpinus eſſe Talcum Argyrodamanta veteribus vocatum, quod indomitus

tus in igne perſeueret: Lapis cruſtoſus (ait) argenteus fragilis in colle Petræ Sanctæ, quem ignis non abſumit, fortè apud Plinium eſt Galaicos Argyrodamanti ſimilis paulò ſordidior: Hæc eò dicta volui vt Talcum Muſæi noſtri exquiſitius delineatum repræſentarem: nonniſi ignis maximo artificio aduritur, vſtum efficaciorem, & tenuiorem ferũt: frigidum primo, ſiccum ſecundo ordine dari cum aqua Plantaginis ad ſputum ſanguinis, fluxum menſtruorum, & hæmorrhoidum, & Diſſentericis infundi, Auicennas tamen conſultius monuit periculoſum eſſe, ſi ſumatur interiùs, quia eius laminæ hæreat infixæ ventriculo, faucibus, gulæ.

TALCI Minera Tirolenſis: Terra eſt ſatis dura, grauiſq;, quæ cinereo colore, cum aliqua viriditate albicat, ex cuius tota maſſa fluores quidam parui Adamantis inſtar acuminati, & pellucidi expullulare oculis intuemur.

ALVMINIS Rocchæ minera, quæ in Muſæo oſtenditur, lapis eſt ille, quo cremato in agro Romano propè Tolfam alumen Rocchæ factitium, glaciale à Chymicis dictum, conficitur: Cęditur ibi lapis candicans prædurus qui mollior eſt (ait Cæſalpinus) ſubrubens qui durior, vſtus hic lapis fornacibus pluribus diebus irrigatur, donec in lutum tabeſcat: iniectus feruenti aquæ ſubſtantiam aluminoſam deponit, quæ à fęcibus depurata in ligneis receptaculis ad cryſtalli ſimilitudinem concreſcit, ex candido lapide candidum, ex rubenti ſubrubens Alumen conficitur: Illud tingendis claro colore ſericis, & lanis expetitum; ruffum acrius eſt ad vlcera putrida, & vbicunque vehementi adſtrictione opus eſt vtuntur Medici. Alia genera Aluminis natiua, liquidum ex luto, & aqua veluti exundantis terræ natura, nam Hyeme corriuatum Æſtiuis Solibus maturatur: licet liquidum dicatur, non eſt tamen fluidum, in pilulas enim conformatur (teſte Plinio) contra lienis vitia & ad pellendum pruritum, & ſanguinem per lotium: *Ex Plinio.*

Schi-

Schiſton ſciſſile tenuiori ſubſtantia, rotundum, Aſtragalotes ex Galeno, hoc eſt Talaris, cum adſtrictione acrimoniam iunctam habet, quare & adſtringit, & expurgat, Alumen plumæ Amiantum eſſe ferunt, Scaliolum lapis eſt ſpecularis inter genera Gypſi, Catinum inter Nitra factitia reponitur, Fæcis inter Nitra factitia fex vini combuſta Zuccharinum Mulieres adhibent ad dealbandam faciem ex Alumine Rocchæ, ouorum Albumine, & aqua roſacea conflatum.

Quam Galenus lapidoſam Cadmiam ſe in Cypro inueniſſe teſtatur in montibus, & riuis omni præſtantiorem Cadmia: ea videtur noſtri Muſæi exiſtere, foſſilis ſanè non ex obrutis, ſed ſubdialibus petris habenda omnis expers metalli: terra potius lapidoſa quam lapis, ſatis grauis, ſed non multum dura, operariorum manus, ac pedes diutius tractata exedit, quod ex terra ſucco acri ſalſo, & corrodenti permiſta, concreſcat, coloris eſt ſublutei, aut ex candido palleſcentis; proinde cremata fumum emittit luteum in quem poſtmodum euaneſcit, qui ſi fortè corpus inficiat, ſtuporem paralyſim, nec non ſpirandi difficultatem Δύσπνοιαν præter alia vitia inferre ſolet. Hanc Fuſores æri permiſcent, vt coloratum Aurichalcum efficiatur, lapis Calaminaris, vel Calmei metallicorum Germanorum, Giallamina vulgò. Hermolaus Barbarus lib. v. coroll. tradit Galenum lapidoſam Cadmiam circa Solos in Cypro Inſula naſcentem fornacariæ prælatam ætate ſua meminiſſe inuentu raram: Poſſidonium ex Cyprio tantùm ære lapidem Cadmiam fieri memoraſſe ſit, & in argenti fornacibus Cadmia candidior, & minus grauis, ſed neutiquam ærariæ comparanda.

CADMIA Βοτρυΐτις racemaria ſcilicet Græcorum, quia interior ſit, & Cameris dependeat (ait Hermolaus) cui prima dignatio tribuatur, Capnitis à Plinio appellata in ipſo fornacum ore inuenta, qua flammæ eluctantur, exuſta grauior, Duo huius colores cinereus, & puniceus, qui melior:

Friabilis

Friabilis hęc, & medicamentis oculorum vtiliſſima: Vtraq; Cadmia in Muſęo inuenitur: Baccata etiam dicitur, & racemoſa, quod in metallorum excoctione in corpus concreſcat faciem racemi vuarum referens Tutia officinarum putatur, ſed perperam, ea.n.eſt pompholyx benè elota, quamquam illud nomen (teſte Cæſalpino) vulgò retineatur etiā in Cadmia.

POMPHOLYX etiam optima in Muſæo à nobis deprehenſa: Hanc conueniunt omnes ſcriptores eſſe æris & Cadmiæ dum excoquuntur, fauillam, & vt nomen indicat, ampullam, quaſi bullantium aquarum, inquit Hermolaus: Spodum verò, vel Spodium, quaſi cinerulentum dixeris, partem etiam nigriorem, & ponderoſiorem & impuram miſtis ſcintillis, & carbonibus: Hippocrati μελανκύτριον vocatur, quaſi atramentum Cyprium, nam & Poſſidonius è Cyprio tantum ęre fieri Spodium putauit: Pompholyx profectò è fornacibus euolans, & domicilij ærarij tectis inſtar tenuis fuliginis adhæreſcens à fuligine diſtat candore, quod minus ex ea candidum eſt immaturæ fornacis argumentum: quod rubicundius inuenitur, acriorem vim obtinet: Ex ſola quoquè Cadmia fit Pompholyx, teſte Galeno: Inuentu rara eſt (ait Aëtius) Pompholyx & adulterari facilis: laudatur non candida, ſed quæ ſubliuet, quæq; carbonibus inſperſa flammam ignis auream videri faciat, hæc diſertè Hermolaus, quibus adſtipulantur quæ Cęſalpinus, & eo vetuſtiores Dioſcorides, & Galenus, Pliniuſq; memoriæ prodiderunt quos Auctores optimos curioſus Lector adire poterit: Tutia eſt Arabum, & officinarum cum bene elota, & præparata fuerit, & Nil Germanorum: propterea iucundo, & feſtiuo Dicterio vel Adagio id circumfertur, Nil oculis prodeſt: mirificam enim ſiccando, absquè mordicatione in oculorum affectu opem præſtat.

DIOPHRYGES, quod bis veluti coquatur, à Sole ſiccatum mox ſarmentis vſtum ſic appellatum, è luto fit quodam

in

Digitized by Google

in Cypro ex ſpecu eruto, hoc igitur foſſile eſt, & primum à Dioſcoride poſitum genus: διὰ τὸ ξηροποιεῖσθαι, καὶ οἷον εἰ φρύγεσθαι areſcat & ferme torreatur Ruellius vertit, q̃ nõ benè Marcell' expreſſit. tum cremijs incenſum dum elegantiam affectatã & Plinianã breuitatem ſequitur: φρύγεσθαι enim eſt torrere: cui reſpondet noſtra vox Italica Frigere:. Alterũ genus eſt perfecti æris vertit Ruellius; elaborati ego verterem κατεργαζομένου χαλκοῦ, in confectione æris Marcellus longè melius, tanquè ὑπόσταθμόν τιν, καὶ τρὺξ ſedimentum & fex: ſublato ære in ima parte Fornacis adhærens id genus inuenitur, adſtringenti guſtu & ſapore æris, στύψιν, καὶ γεῦσιν χαλκοῦ ἔχον Dioſcorides, verterem ego Adſtrictionem, & guſtum æris habens, ita enim fideliter exprimitur Dioſcoridis mens. & ſententia, quam deprauant, & inuertunt interpretes ſolidæ doctrinæ rudes, ſoli elegantiæ, & rotundæ phraſi addicti, quo errore, & cacozelia literaria quæ & Ariſtotelis doctrinam Hippocratis, & Galeni infecit, & corrupit nulla in Republica Medica, & Philoſophica pernicioſior, nam & Theodorus Gaza putidiſſimos errores commiſit dum Ariſtotelem vertens. orationi ſolùm latinæ elaborandæ operam dat germinam verborum ſignificationem, & vim floccifacit, quod Hermolaus Barbarus, Scaliger, Mercurialis obſeruarunt, & nuperrimè doctiſſimus Septalius. qui ſectiones quaſdam Problematum Ariſtotelis ſolidè, & fideliter, abſque orationis fuco tranſtulit; Profectò longè melius conuerſio vetus ad verbum facta mentem Ariſtotelis, & Theophraſti refert, quam huiuſmodi eruditorum nullo ſucco ſeriç doctrinæ imbutorum ambitioſa ſedulitas: In hoc vitium Ioachymus Perionius, & Bernardinus Donatus Ciuis meus incurrerunt: hic dum quæſtiones quaſdam Platonicas Plethonis Gemiſti conuertit: & germanas auctoris voces, quæ propriæ ſunt diſciplinæ, Ciceronis phraſibus anxiæ conquiſitis, & veluti torno elaboratis exprimere ſatagit: ille pariter dum moralem Philoſophi doctrinam vertit. Benè profectò cum Ariſtotelis philoſophia eſt actum, cum nouiſſimi interpretes Pendaſius, Zabarella, Picolomineus ambo Doctores

mei

Digitized by Google

mei litterarum Græcarum notitia florentes Germanum ſenſum philoſophi multis in locis nobis expreſsè reddiderunt, non enim tantus philoſophus à meris litteratoribus, & criticis Philologiæ cuiuſdam exſuccæ profeſſoribus exponendus fuerat, ille enim rerum doctrinam affert, illi meras phraſes, & vocabulorum ieiuna lenocinia: Eccè tibi quidam ex eorum claſſe Mineræ nomen apud recentiores philoſophos tritum damnauit: Sed nec quid eius loco ſubſtinendum eſſet, nouerat, profiteor ego cum Agricola Arabes ſub hac voce Mineræ ſubijcere rem, quam Græci nominarunt Metallum, cuiuſcunq; rei foſſilis fuerit: Scaliger Sulphuris matricem, quã Mineram vocant, ſi non vratur, odorem non dabit, ſcripſit Exerc. 104. Si igitur Mineræ vox diſplicet, Matricis nomen ſubſtitue; ſed ſua voce Arabes longè expreſſius, & ſignificantius propriam metallorum, & rerum metallicarum matricem reddiderunt, quam nullum aliud latinum verbũ exprimere poteſt: ſed nos res phyſicè ſcribimus, non inane, & anxium verbum ſtudium ſectamur; Cornelius Tacitus ſapientem virum inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitione, & periculis vacuum docuit, ita nos inter ieiunos litteratores, & affectatos litterarum myſtas, & barbaras argutorum diſputatorum nænias ſolidam doctrinę laudem ſectamur, Scaligeri, Hermolai Barbari, Agricolæ, quos ſolos proceres variæ, & ſolidæ doctrinæ putamus, in deſcribendo Muſæo pro virili imitatores. Quocirca mihi decretum eſt, quod alias ſum pollicitus, ſi Deus vitam conceſſerit, nouam, & fidelem moliri Dioſcoridis traductionem, quæ Medicinæ, & Chirurgiæ praxim exercentibus mirificè ſit conducibilis, & fructuoſa. Sed ad Diphryges redeo, cuius tertia ſpecies eſt, quæ ex Pyrite cremato fit per multos dies, vt calcem in caminis cremant, cumq; colorem Rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Porrò ſecundum genus illud eſt, quod in Muſæo CALCEOLARIO aſſeruatur, vt oculata prodit fides.

MINII mineram in eodem Theſauro pariter conſpicimus aſſeruatam: hanc Plinius noſter Ciuis, & Dioſcorides non ſine aliquo diſcrimine deſcribunt: ille ex arena rubente quadam in metallis argenti fieri tradit, in Hiſpania reperiri, ſed durũ eſſe, & arenoſum miniũ; optimum ſupra Epheſum, arenã eſſe cocci colore; Dioſcoridi Minium a Cinnabari differt: in Hiſpania fieri docenti ex lapide quodam permiſto argenteæ arenæ τῇ ἀργυρίτιδι ψάμμῳ; aliter non dignoſci: fornacibus autem ἐν δὲ τῇ χώνῃ in florentiſſimum, & flagrantiſſimum colorem permutari: hoc pacto meliùs Ruellius, quam fulgentiſſimum, vt Marcellus vertit; φλογοειδέστατον enim χρῶμα à flammæ fulgore, & flagrantia ductum; Vbi de argento viuo agit, fieri ex Minio docet, quod malè à quibuſdam Cinnabaris dicitur; lapidem hunc qui continet argentum viuum, tamquam vomicam etiam in Argentum excoqui teſtatur Plinius: in Metallis ſtrangulantem halitum eructat ἀποφορὰν πνιγώδη, Itaq; faciem incolæ veſicis obuelant, vt per illas ſpectent, ne reſpirando noxium aërem attrahant: Fuit inter Pigmenta magnæ authoritatis (ait Cæſalpinus) Ariſtoteles tamen 3. meteorum Cinnabari vocat, eſſe lapidem inter eos, quorum σύστασις conſiſtentia eſt puluis coloratus: ita & Galenus vocare viſus, ſed Dioſcoridi, & Plinio Cinnabari voce Indica Draconis ſanguinẽ ſignificare videtur: Cinnabrium appellant vulgò: foſſile non amplius eſt in vſu inuento alio genere, quod fit ex Sulphure, & Argento viuo ſimul vſtis; hoc pictores, & quidam Medici vtuntur in ſuffumigijs ad morbum Gallicum debellandum, ceratis etiam excipiunt ad vlcera cocoëthe, cauſticam enim vim, & erodentem obtinet. Agricola tamen in Bermanno natiuo potiùs Minio vti vellet quam Chymiſtarum, & Ciniflonum factitio ex argento viuo, & ſulphure, quoniam pulcherrimum illum ruborem ſulphuris fœditate corrumpi putat: E Græcis quidam verum Minium non ἄμμιον, ſed κιννάβαρι ob coloris ſimilitudinem nominant, inter quos eſt Theophraſtus: Illud mirum, quod expertum ſe dicat Agricola cum vena Minij lauatur, vt poſtea teratur, cum primum

humo-

humorem hauſerit, pars illius in argentum viuum mutatur, id rurſus ſiccatum, & contritum redit ad ſuum colorem: Vitruuius Minij glebam Anthracem à Græcis appellari ſcribit. Pictoribus, & Tinctoribus eius vſum fuiſſe perfamiliarem in confeſſo eſt, nam & Cicero Ceras miniatas vocat, & Ouidius, *Nec titulus Minio, nec cedro carta notetur*, dum ſuum alloquitur triſtium alloquiorum libellum, ſed cum disertè Dioſcorides Minium non eſſe Cinnabarim profiteatur, nec quod ſit Cinnabaris doceat: ſollicitè quæſierunt poſteriores, quid eſſet; Plinius, & Solinus Saniem Draconis Elephantorum morientium pondere eliſi permiſto vtriuſq; ſanguine eſſe tradidere: Medici reclamant, & commentum eſſe Mercatorum contendunt: Leonicenus quid eſſe metallicum; Arabes, & Serapio ſuccum Syderitidis Achilleæ: hoc ſi verum eſſet Dioſcorides, qui diligenter eam herbam deſcripſit, tàm inſignem eius ſuccum non tacuiſſet, vt Leoniceno videtur, qua in re lapſum grauiter Cardanum iurè contendit Scaliger, quòd Arabum placitis deceptus Sanguinem Draconis ex Dioſcoride è Syderitidis herba excipi profiteatur, cum in Syderitidum hiſtoria de eo nihil tradat Dioſcorides. Sed profectò non videtur ſpernendum iudicium, & authoritas Agricolæ, qui in Bermanno disertè fatetur ſe aſſentiri Arabum ſententiæ: Succum enim eſſe, ſiuè lachrymam arboris guſtum ipſum indicare: & Mercatorem quendam ſibi retuliſſe in Lybia, & finitimis regionibus Arborem à ſe viſam ſatis proceram, ex qua Sanguis Draconis manaret, vt in Rhetis è larice reſina, quam medicamentarij etiam Itali pro Terebinthi reſina vendunt: ſed de his ſatis ſuperque.

Ooo 2 MINERA

MINERA (ſiuè Matricem Stanni dicere malis, quod Caſſiteron Homerus vocat) ſimilem Stimmi habet naturã, Ideò ſub Stibio, vel Plumbo à Dioſcoride comprehenſum; Plumbum album diſtinguentes latini appellant. Pretioſiſſimum candidum à Græcis appellatum κασσίτερον inquit Plinius noſter: qui Stannum ob ſiccitatem nimiam inutile ad fundendum Argentum docet; plumbum verò eſſe vtiliſſimum ob ſuam humiditatem ad celerem argenti fuſionem: Difficulter etiã funditur tum ipſum, tum eius vena (ait Cæſalpinus) egere plumbo mollificante, quod hodie affirmant, qui Stannum ex Anglia aduehunt eius metalli feraciſſima. quod Caſſiteron indè aduectum ad vaſa conficienda portionem plumbi obtinet; extenditur enim, & facilè funditur: hoc à plumbi humiditate comparat, ſicuti à ſtanno plumbum partium tenuitatem, quod & Ariſtoteles 2. de generat. & corrupt. monuit, dum ait Stannum in exigua admodum quantitate

Tex. 30. æri miſtum colorare tantùm, vt videatur eſſe paſſio ſine materia, quod arguit tenuiſſimarum eſſe partium, vt diffundi in æris ingentem molem poſſit, qui Ariſtotelis locus diligenter notandus, quo inſinuari poſſit artem metallorum fundendorum, & permiſcendorum ſua ętate excultam, contrà quam credant quidam obſtinatiores ciniflonum recentiorum Filij: è lapillis nigris paullum candore variatis caſſiteron candidum fieri Agricola ſcripſit in Bermanno, at pura numquã in venis gigni huiuſmodi metallica. Adnectam hic perfacetam Scaligeri Hiſtoriam, qua Magorum inanis conatus in vſu Stanni perſtringitur: eius verba ſunt.

Exercit. 246. *Adiungenda eſt huic lucubrationi iucunditas: à Mago Cattiterinam lamellam ad arcendas muſcas conflatam vidimus aliquandò, ſed non ſanè riſu etenim ſpectantibus nobis ad eam depoſitam pro feneſtra extemplo aduolans Muſca, illicò aluum ſuum exorneraruit: hæc ille.*

Nos hîc expreſſam Muſæi Stanni effigiem ſubijcimus.

LAPI-

LAPIDIS Lazuli, vel Glebæ minerã, κύανον Græci, cęruleum priuato vocabulo latini dicunt; quidam Cyaneum ſaturatiorem cęruleo exiſtimant, idcircò errare, qui Lapidem Lazuli cum cęruleo confundunt: Meſueus eſſe de generẽ marmorum ſcribit maculas ex auro habentem; alium porrò album, & dici Marcaſſitam, alium viridem, clarum, cœleſtem, & vocari Lapidem Lazuli, quæ attributa viriditatem maiorem, & ſaturatiorem cum aureis maculis ſignificarẽ: his quippè deſignari meliorem Lazuli Lapidem, calidum, & ſiccum tertio ordine ſtatuit: acrimoniam cum aliquã adſtrictione obtinere, hinc adurere, vlcerare, putrefacere, incidere, abſtergere: proindè præparatum, vt decet, humores melancholicos, & exuſtos purgare: Verum quoniam Hippocrates Medicinæ Princeps tria docuit eſſe morborum principia Plethoram, violentiam, & corruptum cœli, atque aëris tractum, prouidendum diligenter (cum de humani generis ſalute agitur) ne id quod præſidio eſſe deberet, violentos morbos, & præſentaneum Virus infligat:

Ex

Ex Platone enim in Carmide ἰατρικὴ ὑγιεινὴ ἐπιστήμη οὖσα τὴν ὑγίειαν καλὸν ἡμῖν ἔργον ἀπεργάζεται, hoc eſt ſalubris cum ſit Medicina ſcientia ſanitatem præclarum nobis opus perficit; Dioſcorides de cęruleo, & cyaneo ſcribit habere vim καταςαλτικὴν, καὶ μετρίως σηπτικὴν, ἐσχαρωτικὴν, καὶ ἑλκωματικὴν, quod eſt reprimentem, mediocriter putrefacientem; cruſtas gignentem, & exulcerantem; quomodo igitur ſe tueri poſſint Arabes, atq; eorum ſectatores, qui in catapotijs hunc lapidem deglutiendum præbent, haud ſanè video, nullus certè ex Gręcis auctoribus, quorum certior fides. & in re medica tutius iudicium bilis atræ purgandæ gratia Cyaneum lapidem deuorari docuit; immo Galenus lib. iij. ſimpl. medicam. disertè *Cap.20. & ſeq.* docet, quæ medicamenta erodendo, & putrefaciendo agunt, genere, non quantitate deleteria exiſtere, & quò diutius morentur in corpore, tantò magis agere, quem locum Galeni velim præ manibus à Medicis paulò audacioribus in metallicis vſurpandis haberi, nec valet quod aiunt benè ablutum omnem mordacitatem deponere, & nihil lædere: ſolam enim ãcrimoniam dura, & lapidoſa deponent, ſi ipſa *11.ſimpl.* abluas, Galeno teſte, vim putrefacientem abditam crebra lotione vix inquam abigas: Atræ ergo Bili expurgandæ *Lib.prim. cap.22.* Armenium potius lapidem cum Alexandro Tralliano ſubſtituemus, quem Elloborum album bonitate præcedere, & ſine vlla moleſtia per inferna bilem expurgare teſtatur, quod *Cap.12.* & Fuchſius primo libr. paradox. monet.

ARMENIACI, vel Armenì Lapidis minera ex Germania affertur copioſa, ex quo Pictores Armenum Pigmentum conficiunt, Verdazzuro Italica voce nuncupantes, in eo modo maculæ exſuperant cęruleæ, quales præferre alijs, & probare magis viſus Dioſcorides, modo virides probatæ à Plinio, optimum Armenium prædicante, quod maximè viride eſt; talis etiam lapis à Pictoribus magis expetitus. Vt hoc pacto permiſto cęruleo, ac viridi, quod vocabulum Italicum ſonat ſedari controuerſia inter Plinium, & Dioſcoridem cap. proprijs facilè poſſit de huius lapidis colore:

Gale-

Galenus & vim abſtergentem tribuit cum leuicula acrimonia, & leuiſſima adſtrictione, ideò ocularibus miſceri facultatibus, & ad pollinis læuorem redactum vtile eſſe ad Pilorum in palpebras incrementum peritiores Phyſici tradunt, præter has facultates primas, quem ſcientiam, Alexander Trallianus optimè lotum probauit ad expurgandos humores melancholicos, & craſſos, idque fęlicius præſtare docuit, quam Elleborum album, vt antea etiam ſcripſimus: oportet autem diutius eum terere, ac lauare alioquin moleſtè per ſuperiores, ac inferiores partes expurgat, benè lotus per inferiora tantum, & ſine noxa, idcircò extant Catapotia de lapide Armeno apud Meſueum: Verum vtinam Arabes ij contenti fuiſſent, ſed cum ſtupore, vel vanitatæ ingenij vim illam purgandi ad lazul extendiſſent, & temerè Cyaneum cum Armeniaco lapide confudiſſent, iure merito damnati videntur à peritioribus Græcorum Medicorum ſectatoribus.

Ab hac lapide diſſidet terra, vel Bolus Armena tempore magni Galeni reperta, quam ob conſiſtentiam etiam lapidem vocari ait, licet reuera terra ſit, quia facillimè ſoluatur: pallidum colorem obtinet, grauior, & denſior eſt, quam Aſter Samius, in qua deceptum Cardanum verè contendit Scaliger, ille enim rubricam vulgarem ſibi fortè oblatam pro lapide, vel Terra armenica admiſit, rubram enim eſſe huiuſmodi terram ſcripſit aduerſus Galeni mentem, & verba, qui ex Armenia Cappadocię proxima adduci huiuſmodi terram, & eſſe τὴν χροιὰν χλωρὰν pallidam ſcilicet, non rubrã diſertè tradit; quo in errore verſatos etiam quoſdam pharmacopæos, & Medicos exteros memini; Obſeruanda porrò ſunt, obiter licet, & per tranſennam hoc in loco, quæ doctiſſimè ſcribit Scaliger: Cardanus enim vt ſubtile, quod ſubtilitatis profeſſor obtruderet aiebat Carbunculum, Smaragdum, Sapphirum, Hyacinthum, Margaritas, hanc terram propterea peſtilentiæ aduerſari, quia deſiccant, hoc non placuit Scaligero, multa enim deſiccant vehementius,

Lib. 9. ſimpl.

quæ

quæ inepta, & inutilia ſunt vt Pumex; quis enim dixerit nonniſi ab humiditate Peſtem fieri, at fieret, ſi deſiccatione auferretur. Aufertur autem ijs, quæ ſuapte natura venenis aduerſantur, quæ occulta remedia Galenus in Artem cogere non potuit, quia ſola experientia, & obſeruatione conſtant: Artes enim omnes perficiuntur, definitione, diuiſione, & demoſtratione, at occultæ hæ proprietates nec definiri, nec in certas differentias diſtribui, nec demõſtrari poſſunt, cum eorum lateant nos cauſæ; cum etiam Sympathiam, & Antipathiam ipſis adſcripſeris, numquam commodè poteris earum notiones primo generales tum intermedias (ſubalternas vocitant) & poſtremò particulares, ſpecificas dictas collocare, & proferre: quare prudenter Fernelius non in docendo, inquit, ſed in vtendo eorum artem requiro; Duo enim ex Ariſtotele ſunt primi mentis habitus ἐπιστήμη, & παιδεία ſcientia, & peritia, quam alibi τρίτην ἐπιστήμην vocauit, Medici cum Galeno methodum nominant; at huiuſmodi abditæ facultates nec ſciri poſſunt, nec ex methodi legibus tradi, cum mutuam connexionem priorum, & poſteriorũ effectuum, & cauſarum nõ habeant: quod verum eſt ſi doctrinam ſpectemus; ſi vſum, Ars proculdubio requiritur, vt nimirum vſurpentur poſt generales corporis euacuationes, ſi affectus det inducias: in prophylactice in minori Doſi, in Therapeutice in maiori exhibeantur: in vino ſi abſit febris, in aquis cordialibus, ſi adſit: tum aliæ huiuſmodi adhibendæ cautiones, quæ rationis compotem ſapiunt Artem, non fortuitas Empiricorum obſeruationes, quæ vel imperitum vulgus paucorum dierum interuallo ſummum Medicum in peſte, ac venenis profligandis efficere profitentur: cæterum quæſo optimos Phyſicos, vt duas rationes Scaligeri aduerſus lapillorum cordialium, & gemmarum tritarum vſum diligenter penſitent, quas & Auerrois auctoritate corroboratas voluit: Dicebat Cardanus præſtare lapillos glebæ Armeniacæ ad vitalem ſpirituum reparationem, obijcit Scaliger ſubtiliter: *Si à tota viuant ſpecie triti lapides amittent ſuam ſpeciem, neque enim ſunt ſicut*

glebæ,

Digitized by Google

glebæ, quorum pars quælibet, ipſamet terra eſt, at Cardano non quælibet Hyacinthi pars Hyacinthus erit, eſt enim indiuiduum hoc quiddam, quod eius partes eſſe nequeunt: ſecunda ratio eſt, ſi luce propter ſimilitudinem Spiritus recreantur, atque reparantur, lux in tritura perit, perit igitur & uis, integri ergò lapides Cardano ſunt deuorandi: Verum profectò ex lapidum vita à Cardano inculcata rationes robur acquirunt, quãquam & diuturna illa tritura vim alexiteriam exoluit.

LAZVLI minera cum Armenico miſta, quæ facilè à ſolertibus rerum naturalium indagatoribus (ſimplicibus per ſe explicatis mineris) perſpici, & cognoſci poterit.

ARMENICI minera cum Lazulo miſta, quæ pariter haud multo negotio cognoſcitur: ſed illud & (me tacente) perſpicuum, vberiorem vnius rei foſſilis copiam in miſtione præualere.

ΛΙΘΑΡΓΥΡΟΝ Græci, hoc eſt lapidem argenti vocant, quam Latini Spumam argenti; illi ortæ rei duritiam, hi naſcentis rei naturam conſiderantes, vt docet Agricola, rectius Spuma, vel lapis Plumbi diceretur, nam hæc Spuma ex Plumbo conficitur, & rurſum Plumbum ex Spuma, etenim cum in ſecundis fornacibus ſeparatur argentum à plumbo in miſtura plumbi, & argenti ſpuma hæc à plumbo fit non ab argento: id argumento eſſe ferunt, quoniam de argento nihil depereat, plumbum totum mutetur partim in hanc ſpumam, partim in plumbaginem: Dioſcorides Atticam ſpumam præfert, ſecundã ſtatuit Hiſpanienſem, tertiã Puteolanam. Plinius diſtinguit in Chryſitim ex ipſa vena factam colore auri, quam optimam ſtatuit, Argyritim ex argento; Molybditim ex plumbi ipſius fuſura: omnes fieri ex cocta ſua materia ex ſuperiori catino in inferiorem defluente: Hæc Plinij ſententia non probatur Agricolæ: Fuluum enim ſpumæ colorem ſolum propter ſimilitudinem eum auri colore agnoſcit, ſic candidum propter ſimilitudi- *Lib. 9. de nat. foſſ.* *Loc. cit.*

nem ad argentum: Chryſitis enim maiorem vim ignium paſſa fuluum colorem contraxit, vt ipſe tradit; Differt etiã Spuma concretione, aut enim ſolida eſt, aut inflata, Græci στερεοτίδιν, & πνευμάνην vocant, quales in Muſęo aſſeruatas conſpexi: Spuma argenti (vt Galenus docet) modetatè deſiccat, manifeſto nec calefacit, nec refrigerat, quare modice & abſtergit, & adſtringit: Sæpè, vt materia, cum his quæ vehementer mordent, aut adſtringunt permiſcetur, ſola per ſe (ſubdit Agricola) ad femorum intertrigines vtilis.

AVRIPIGMENTVM foſſile, ac natiuum ex multis tenacibus cruſtis, tamquam ſquamis conflatum, vt vna alteri impoſita videatur (teſte Agricola) nulla re alia foſſili permiſtum, ἀρσενικὸν Græci appellant, quaſi ſuccum dixeris in terræ viſceribus concretum colore, & ſplendore auro adeò ſimilem, vt quemlibet facilè fallere poſſet, niſi naturę rerum metallicarum peritiſſimus foret: cum tamen verum aurum foſſile non exiſtat, ſed ſuccus quidam auri fulgore pigmentatus ex miſtione ſucci pinguis, & ſulphurei terræve acris in venis metallicis vi caloris ſubterranei elaboratus; ob exactam coctionem colorem flauum auro perſimilem acquiſiuit: minus tamen pinguis, & purus, quam Sulphur, & Bitumen: cum vritur ob ſulphuream pinguedinem Sulphur olet, guſtum verò ob terræ acris permiſtionem acrimonia non mediocriter percellit: Arſenicum hoc (ait Agricola) vt acre venenum ſit, tamen linteolo inuolutum, & cordi ſuperpoſitum aiunt hominem à Peſte tueri.

SANDARACA natiua pura perſpicua, & friabilis, quæ trita, & vſta ſulphur olet, ex eodẽ ſucco concreto, quo Auripigmentũ, ſub terræ viſceribus excocto, gignitur, minore pinguedine, quam illud, eſt donata, magnam tamen cum eo habet cognationem, cum in iiſdem metallis (mineras vocant) proueniant, ad ſatietatem rufa eſt, & Cinnabaris colorem æmulatur:

gleba

gleba eſt qualis plerumq; reperitur, & (vt Vitruuius Ciuis noſter tradit) in locis, quæ ſunt inter Magneſiæ, & Epheſi fines effoditur parata: optima eſt, teſte Agricola, quæ pura, quæ ad ſatietatem rufeſcit, quæ etiamſi non teratur, nec ardeat, olet ſulphur, quæ facilè poteſt teri, qualis in Ponto ad flumen Hypanem naſcitur, auctore Dioſcoride: Maiorem caloris vim paſſa videtur, ex quo flauum in rufum colorem mutauit, rubrum Arſenicum Græcum appellata.

SANDARACA foſſilis proprio colore, ſcilicet rufo, conſpicienda, cui Auripigmentum ob ſummam affinitatem, quam inuicem habent, in excoctione materiæ, ſimul concretum viſitur: Gleba igitur conſpicitur partim rufi, partim flaui coloris; Illud addam cum Agricola, quod vtile ſcitu, non tantum ſpecioſum lectu, vtilitati enim, & oblectationi pariter inſeruire noſter debet labor: *Sandaraca vtuntur Pictores, vtuntur tornatores cum circa vaſula lineas ducunt, vtuntur Medici, quòd vim habeat vrendi, ſed liquoribus, reſinisq; temperata multis morbis medetur, mulſo quidem purulentæ excreationi, reſina ſuſpirijs, melle raucitati, ſi lingatur, & deuoratur, reſina veteri Tuſſi, ſi accenſæ vapor per fiſtulam in os trahatur.* Quidam coloris rubri genus docent efficere ex Ceruſſa in Patinam cauam coniecta, & ſuper carbones ignitos rudiculis ferulaceis tandiù agitata, quouſque vſta colorem rubentem Sandaracæ foſſili ſimilem acquiſiuerit: Minium vulgò, ſed longè diuerſum à veterum Minio dicitur.

EBVR foſſile, & Vnicornu foſſile, quæ Neapolitani Muſæi Auctor, & Deſcriptor Imperatus Pharmacopæus optimus, & celeberrimi nominis, quem honoris gratia nominatum volo, accuratè deſcripſit, vt nos actum agere, haud neceſſe eſſe exiſtimemus.

CHALCANTHVM Pannonicum cœlum ſerenum Eteſijs Æſtate poſt Caniculę exortum ſpirantibus colore cœruleo, atq; lucido referens, cui acrimonia cum aliqua adſtrictione inſignis exiſtit.

CHALCANTHVM Cyprium ob colorem cęruleũ conſpicuũ, graue, & denſum, ſapore acerbo, ita ut guſtanti, linguam, cum aliquo ſalſedinis ſtimulo vellicet.

CHALCANTHVM Saxonicũ tenue, & violæ albæ candorę perſimile, cuperoſa vulgò, Capri aqua Germanorum.

CHALCANTHVM Chryſtallino colore, & ſplendore ex lapide ærario veluti ex parente effloreſcens; ex Pannonia aduectum ferunt.

CHALCANTHVM ex Bohëmie fodinis ſubuiride in capillorũ formam à natura efformatum à Pyrite æroſo per meſenteriam, quæ illum vndiquaque amplectitur, procedens, quod viſu, & contemplatu dignum ſanè videtur.

CHALCANTHVM in viridi palleſcens, non ita omnibus cognitum, cum ex mari rubro aduectum dicatur, vt Franciſci Calceolarij ſenioris ſchędula teſtatum facit, apud non incurioſos iſtarum rerum inueſtigatores.

CHALCANTHVM coctũ, & hoc viride, quod vel in Crucibulo fuſum, aut liquatum ſummè vireſcit Hungarico ob præſtantiam æquandum: Vitriolum Romanum vulgò, cum Bagnaceæ agri Romani oppido conficiatur.

CHALCANTHVM Bagnaceo longè pulchrius, & efficacis facultatis: colore viridi, & cęruleo permiſtis Cyprium imitatur, ſapore magis acerbo, & odore magis viroſo donatũ, ſumma arte, & longo labore ex glebis quibuſdam cinerei

colo-

Digitized by Google

coloris quibus intermixtæ ſunt maculæ virides, & ruffæ ad apenninum montem elaboratum.

CHALCANTHVM in Germania coctum cęroleo colore ob elegantiam Cyprio non inferius, quamuis ad infectionem infirmiſſimum.

CHALCANTHVM metallicum latinorum (Melanteriã gręcorum dici aiunt) cuius ſubſtantia fragilis eſt, & friabilis ex halitibus circa cupri fodinarum hoſtia expirantibus, ac aëris contactu quodammodo congelatis, inſtar lanuginis eo loci affixa concreuerit; colorem nigrum ex plena coctione videtur aſſequuta, nec non ob qualitatem à minera Cuprea impartitam ſalſa, atq; acris omninò percipitur. *Agricola.*

MELANTERIA friabilis in Miſy aureum imitans colorem punctis ſcintillantibus effloreſcere viſu comprehenditur: notanda verò ſunt Agricolæ verba lib. iij. de natura foſſilium, ex quibus facilè atramentorum, & Melanteriæ natura pernoſcetur; Atramentum triplex librarium, metallicum, & ſutorium, quandoquidem eo Sutores tingunt coria, Græci verò appellant χάλκανθον, quod ex ære quodammodo effloreſcat, nam Pyrites ærofus, qui & Chalcites dicitur Soreis, & melanteriæ, quam etiam atramentum metallicũ vocant, parens eſt, & effector, atq; ea rurſum atramentum ſutoriũ, atq; alia ſibi ipſis cognata gignunt.

SORY ex foſſilium genere lapidoſum, & colore nigrum, cuius parens, & effector, vt modò diximus, in iiſdem habetur fodinis, in quibus Melanteria Chalcitis, Miſy, & Chalcanthum à natura elaborantur, vt ob id à quibuſdam (Dioſcoride teſte) Melantheriæ ſpecies ſit exiſtimatum, cum nigro colore non videatur illi abſimilis: quamuis in alijs differat,

cum

cum odore, & ſapore magnum virus redoleat, ſtomachumq; ſubuertat, quæ qualitates, & effectus in Melanteria non deprehenduntur, Sory etiam craſſiſſimas partes, Misy tenuiſſimas, Chalcitis medium obtinet locum inter illas: quare & Agricola docet, Sory craſſitudine, & odoris vehementia à Melanteria differre, cum non differat colore: à primo enim ortu concretius, & compactius ob partium craſſitudinem genitum eſt, atramentum gryſeum metallicorum vocari aiunt.

MISY durum, quia multū ex Chalcantho effloruit, & ob longam coctionem, & elaborationem denſitatem nactum videtur, vt Gleba quædā Chalcanthina vocari poſſit: huius color eſt luteus, & ad aureæ Marcheſitæ colorem accedit, ſapore eſt acerbo, quia ex ſucco Chalcantho perſimili producitur, vt iuremerito Chalcanthi flos, & ob colorem atramentum flauum nominari poſſit.

CHALCITIS puriſſima, & à quauis aliena re immunis, quam intercurſantes oblongæ venæ, & ſplendentes ambiunt, friabilis, æri ſimilis, à quo nomen ſumpſit, χαλκὸς enim æs, qualibus notis prædita, cęteris à Dioſcoride præfertur: Chalcantho foſſili dicitur affinis cum ex ſucco acerbo Pyritem ærosum lambente, & eūdem erodente, vt Chalcanthum oriatur. Quocirca doctiſſimus Cæſalpinus perſimilem æri intepratatur apud Dioſcoridem reſpectu caloris viridis, ruborem enim ex perfecta vſtione acquirit, quamuis autem (ait) æs nitidum colore rubenti conſtet, neglectum tamen ob æruginem contrahit viriditatem; Apud Plinium Chalcitis eſt lapis ærarius, ex quo eradi (inquit) æruginem Scoleccam, & ipſum ęs coqui; continere tria genera, Æris, Miſyos, & Soryos: Sed non eſſe lapidem, ſed ſuccum concretum demoſtratio Phyſica ex propoſitionibus per ſe, & neceſſarijs conuincit,

lapis

lapis enim vſtione non attollitur in ſpumam, nec liqueſcit, vt Chalcitis profectò attollitur, & liqueſcit, vt & Galenus obſeruauit, non ergo lapis eſſe poteſt: cęterum mox Plinius veluti reſipiſcens mollem naturam, & veluti lanuginem concretam Chalcitidi attribuit, quare Dioſcoridi conſentire videtur: Galenus primo de Antidotis Chalcitim viridem, aut cineream in Theriacam aſſumendam vult, dummodo in ſpumam fuerit elata: hoc enim Theriacam efficit nigram, quod expeti ſolet; ſtatim quippè ab igne eximitur non perflatis carbonibus, ſic ſeruatur priſtinus color, alioquin luteus, vel flauus emergeret. Inueteratam Chalcitim tranſire in Miſy teſtatur Galenus 9. ſimpl. ſicuti Sory longo tempore in Chalcitim mutari: hęc igitur in Muſæo primum occurrit conſpicienda.

CHALCITIS dura, & ſyncera, in cuius natalibus Sory ex ſtirpe Chalcanthina ob affinitatem ſuo colore nigro permiſtum viſitur.

CHALCITIS dura cuiusuis ſorditiei expers, in cuius ortu Miſy coloris auro ſimilis adnatum, ſimulq; conglutinatum cernitur.

CHALCITIS dura Pyritem lapidem, cuius ſuperficies cineręi eſt coloris, intùs verò ſubliuidus cum aliquo rubore apparet, adeò arctè vt Genitorem ſuum amplexans, vt mutuo amore veluti certare videantur.

CHALCITIS ex ęrugineo colore, qui illi videtur proprius, ob vetuſtatem, & nimiam deſiccationem, in colorem album mutata. Sory porrò Chalcitis, Miſy, Melanteria minùs quidem atramento ſutorio adſtringunt, ſed adeò vrunt (ait Agricola) vt cruſtas cauterij modò inducant: quo iurè autem dixerit idem Auctor Molibdęnam, Pyritem, Chalcitida, Miſy, Sory, Spodon, Pompholiga, Diphryges nec officinis

cinis, nec mediics eſſe cognita, ipſe viderit: Forſitan tempeſtate illa, qua ipſe Dialogum illum ſcripſit, illa ignorabantur: in præſentia omnia in lucem ſunt eruta, & Muſæũ Calceolarium ſatis harum rerũ metallicarũ locuples, & abundans Agricolæ querelam, vel accuſationem irritam poteſt reddere.

AGARICVM Metallicum Minerale à Muſæi Neapolitani Deſcriptore accurato nuncupatum, quod præclarè etiã lingua noſtrate Italica ab ipſomet deſcribitur, Ferrante nimirum Imperato Pharmacopæo ornatiſſimo, & percelebri, quem ſemper honoris cauſa nominatum volo, atque eò potiſſimum, quod Calceolarij Senioris fuit amantiſſimus, vt ex pluribus epiſtolis, dum viueret, ad ipſum datis, potui conijcere: Is igitur hoc pacto Agaricum hocce minerale, mirabilem naturæ partum, deſcribit: Terram exiſtere ita vocatam candore Calci ſimilem, leuitate diſſimilem, quæ in Agarico ſumma eſſe ſolet, in ſpecuum fornicibus inueniri, conſiſtentiæ mollis, dum ſoluitur, fibroſi aliquid præferre, ſed denique terrarum aliarum inſtar liqueſcere, nec eius ortum à veri Agarici ortu diuerſum videri, quemadmodum etiam effigie omninò ipſum refert, linguæ adhæreſcere, quapropter & credi eſſe terram Samiam, & pro ea à multis peritis Medicis vſurpari: Sanguinis per os reiectionibus prodeſſe, & fœminarum profluuijs: generatim ad ea omnia adhiberi, quibus Samia Terra eſt conducibilis: Lac Lunæ nonnulli appellant ob mollitiem, & candorem, quam præfert, dum in proprijs locis colligitur.

Hæc vtcumque ex illo Italico Muſæo latinè reddere volui, vt ſua cuique laus conſtet: & Agarici huius natura, & vires melius intelligerentur.

Verum

Verumenimuerò iam tempus eſt, vt quartam hanc Muſęi CALCEOLARII Sectionem abſoluam, ſi antè omnia Lectorem optimum morali aliqua Paręneſi commonefecero. Humanorum Bonorum triplex eſſe genus, animi, naturæ, & fortunæ: animi virtutes potiſſimum morales noſtra bona, & perfectiones verè cenſentur, at rationis, & mentis virtutes nobis propriæ non adeò videntur, cum & ſeparatis à corporis contagine mentibus communes exiſtunt: morales vtiles tantum nobis Plotinus cenſuit, quoniam cum Deo connexionem vltimum hominis bonum eſſe docuit, quæ ad id perducunt, ſolum vtilia exiſtimauit: Naturæ, ac fortunæ bona cenſent Stoici, & cum ijs magnus Seneca non verè bona, ſolum commoda, & ἀδιάφορα: Fortunæ munera ſunt præſertim aurum, argentum, & cætera metallica, quæ hac ſunt Sectione breuiter pro inſtituti ratione deſcripta. De ijs D. Bernardus, ſolus error hominum facit, vt aurum, & argentum iudicentur pretioſa, cum reuera nihil ſint præter terram rubeam, vel albam: Boëtius in 2. de conſolatione Philoſophica etiam rationem validam adnectit, vt nos ad tutiorem his de rebus cogitationem, & eſtimationem traducat. De ratione boni eſt, ait, vt eum, cui competit, bonum reddat, apud bonos cumulatiùs reperiatur, & poſſidenti non noceat, at homo per diuitias non redditur Bonus, & apud homines improbos, & iniuſtos diuitiæ cumulatiores reperiuntur, quæ etiam frequenter obſunt poſſidentibus, non ergò bonæ exiſtimandæ ſunt. Idcircò Seneca optime in lib. de paupertate. Nemo dignus Deo eſt, niſi, qui opes contemnit, hoc efficiunt diuitiæ, inflant animos, ſuperbiam, & arrogantiam pariunt, inuidiam contrahunt, eouſquè mentem alienant, vt fama pecuniæ nos, etiam nocitura, delectet: illa verò Epiſtolæ vigeſimæ aurea ſunt verba, diligenter à Chriſtiano viro expendenda, & memoriæ mandanda, magnus ille, qui in diuitijs pauper eſt, ſed grauior, qui caret diuitijs, nam diuitiæ nedum non faciunt hominem bonum, verum neque diuitem, quia auaritiam non extingunt: veræ autem diuitię ſunt compoſita

Verba Senecæ aurea.

Qqq Pau-

Paupertas in lege Naturæ, quæ ſola Auaritiam extinguit; non enim qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt, tantum enim vnicuique deeſt, quantum cupit, propterea breuiſſima ad diuitias per contemptum diuitiarum via eſt, præclarè etiam Epicurus, ad quam non vt transfuga, ſed tamquam explorator Seneca ſępè transfugit, ſi ad Naturam viues nunquam eris pauper, ſi ad opinionem, nũquam eris Diues, exiguum enim natura deſiderat, opinio immenſum. Jlla etiam Iſocratis ſunt ſummi Oratoris, & Philoſophi, quæ experimento quotidiano in quolibet hominum ordine, & ſecta comprobata videntur. πλοῦτος δὲ κακίας μᾶλλον, ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστὶν, ἐξουσίαν μὲν τῇ ῥαθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν. hoc eſt, Diuitiæ vitiorum magis, quam virtutis miniſtræ ſunt, licentiam, & facultatem ſocordiæ pręparantes, ad voluptates autem Iuuenes inuitantes. Hinc illa Ouidij exclamatio primo Metamorph.

Itum eſt in viſcera terræ
Quasq; recondiderat, Stygijsq; admouerat vmbris
Effodiuntur opes, irritamenta malorum,
Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum
Prodierat, prodit Bellum, quod pugnat vtroq;.

Quamquam à fortuna metallorum venas oſtenſas ſinè hominis induſtria, & labore exiſtimat Lucretius puriſſimis hiſce, & luculentis carminibus.

Quod ſupereſt æs, atq; aurum, ferrumq; repertum eſt,
Et ſimul argenti pondus, plumbiq; poteſtas,
Ignis vbi ingentes syluas ardore cremarat
Montibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo,
Siue quod inter ſe bellum syluestre gerentes
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergò,
Siue quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & paſcua reddere rura,

Siue

Siue feras interficere, & deteſcere præda,
Nam fouea, atq; igni prius eſt venerier ortum,
Quam ſæpire plagis ſaltum, canibusq; ciere,
Quicquid id eſt, quacumq; è cauſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſyluas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis feruentibus in loca Terræ
Concaua conueniens Argenti riuus, & Auri
Æris item, & Plumbi, &c.

Illud porrò animaduerſione dignum, quod non per iocum, ſed ſeria diſputatione lib. vj. de re metallica ſcribit doctiſſimus Agricola inter cauſas, cur putei amplius fodi non ſoleant ad perquirenda, & extrahenda metalla eam eſſe, quod in Germaniæ nonnullis fodinis, quamquam perpaucis eſt alia peſtis, & pernicias, Dęmones ſcilicet aſpectu truci, de quibus dixit in libro de ſubterraneis animantibus inſcripto, quod genus Dæmonum precibus, & ieiunijs pellatur, ac fugatur; quo argumento, atque alijs multis certò collegi, Catholicum fuiſſe Agricolam, & orthodoxe pietatis amantem, quod litteris ad me datis teſtatus etiam erc Marcus Velſerus olim Duumuir Auguſtanus, qui etiã ſcripſit, fuiſſe Agricolam lucernam ardentem in loco caliginoſo.

Cæterum & Ariſtoteles tantus Philoſophus, Summum Bonum non eſſe poſitum in diuitijs perſpicuè oſtendit primo ethic. cap. v. quoniam vita diuitijs dedita βίαιός τις ἐστι hoc eſt modo quodam vim infert, vel violenta eſt, vt optime vertit Franciſcus Picolomineus Doctor olim meus vir celeberrimi nominis: litteratores Critici vertere, vita, quæ in pecuniæ quærendæ ſtudio verſatur, laborioſa eſt, minimeque (vt ita dicam) vitalis, eccè quam leuiter, primoribus labris ex Ariſtotelis doctrina hauriunt, ad intima doctrinæ illius penetralia non adſpirant; ſatius fuiſſet in Grammaticæ, & Rhetoricæ præceptis tradendis occupari, quam in maximo Philoſophorum explanando, quod ſi publica lege cautum eſſet

melius cum ſerijs auctoribus ageretur; Cur ergo violenta locupletum vita? An quia vt acutè docet Picolomineus, tunc vis infertur alicui, cum illud prohibemus, ne ſuum finem attingat, uis enim rei graui tunc infertur, cum ne ad centrum tendat, impedimento ſumus, finis diuitiarum auri, & argenti eſt vſus, & effuſio, dum eas coaceruamus, ne ſuum aſſequantur finem, impedimento ſumus, & propterea vim eis inferimus: Bonum ergo vtile Ariſtoteli Diuitiæ ſunt ad vltimi finis perceptionem, & poſſeſſionem conducentes, ſed & quinto Ethic. fortunæ munera ſimpliciter, & ſemper bona eſſe docet, huic verò vel illi non ſemper, quaſi velit viris vitioſis, & mala cupidine deprauatis non eſſe bona, veluti etiam ægris ea non ſunt ſana, quæ ſuaptè natura ſana exiſtunt: paſſim enim huiuſmodi diſtinctio bonorum videtur Philoſopho familiaris, vt vij. lib. metaphy. text. x. cum ait ſicuti in actionibus efficere debemus, & per ſingulis bona ea reddantur illis bona, quæ ſimpliciter ſunt bona, ità in cognitionibus per nota nobis ea, quæ ſunt ſimpliciter nota, reddenda ſunt nota nobis: Franciſcus Vicomercatus pœnas, & purgationes per ſingulis Bona intelligi voluit: quem iurè refellit Picolomineus, Prudentia enim, recta conſultatio, & morales virtutes noſtra bona ſunt, quorum ope, quæ ſunt ſimpliciter Bona (Fortunæ nempè munera) reddimus nobis Bona: Pœnæ porrò, & purgationes duntaxat ex euentu id efficiunt, dum congruentem conſtitutionem animi, & corporis nobis conciliant, quæ noſtrum bonum eſt, cuius beneficio, rectè vtentes Fortunæ muneribus, ea ſimpliciter bona nobis propria efficimus: Præclara ergò illa Ariſtotelis ſententia vij. de Republica, declaratum ſcilicet eſſe in libris Ethicorum, Virum probum eum eſſe, cui per virtutem Bona ſunt, quæ ſunt ſimpliciter Bona: Cum iſthæc igitur veriſſima ſint, cur non valdè pudeat Chriſtianos, qui militiæ CHRISTI Domini noſtri nomen dederunt, vim inferre Auro, & Argento eorum finem, & vſum immodica, & auara eorum coaceruatione impedientes: numquã

effun-

effundentes; vel in delitiarum, & luxus ineptias, & prauas libidines prodiga manu inſumentes; legatur primus Agricolæ liber de re metallica: vbi Socratis dictum adducit: Vinum ad vaſa mutari: Diuitias ad eorum, qui ipſas poſſiderent, mores, Bonos Viros ijs benè vti, malos malè: Cum igitur Chriſtianorum mores optimi eſſe debeant, & incorrupti; vſus etiam Argenti, & Auri ijs optimus, & nulla culpæ obnoxius eſſe debet: Vita etiam ad naturæ, & legis diuinæ perſcriptum carior eſſe, quæ paucis contenta eſt, nec Chęnici insideie, & auaram cupiditatem de craſtino ſolicitam fouere, atque alere ſolet: Sed nobis montes aureos fingimus, & ad immenſa opum faſtigia anhelantes; Xenophontæo etiam ænigmate ad auraria, & argentaria metalla fodienda excitamur, Eſt terra, in qua ſi ſementem feceris, non fundit fruges, ſi verò eam foderis, multò plures alit, quàm ſi fruges ferret: ita enim de Athenienſium argentarijs metallis ille ſuauiſſimus Auctor ſcripſit, Fodinæ etiam plumbariæ quęſtum annuum, cum fructibus agri optimi comparatum, ipſum triplum, vel minimum duplum eſſe dicentes, tum ſubdimus, quot ergo partibus antecedit eiſdem fructibus quęſtus argentarię, vel aurearię venę? Hoc pacto ad auaritię cupidinem exaggerandam, quod nobis vtile ſit, in bonorum morum detrimentum ſolicitis articulis computamus, vt cum Poëta illo loquar: At quantò conſultius fuiſſet cum Seneca quærere, Quid præçipuum in rebus humanis eſt? animo omne vidiſſe, &, qua nulla eſt maior victoria, vitia domuiſſe; argentum, & aurum, & huiuſmodi Fortunę munera, magna, quia parui ſumus, credimus, multis rebus non ex natura ſua, ſed ex humilitate noſtra magnitudo eſt, vt idem docet; Quid pręcipuum? non admittere in animum mala conſilia, puras ad cœlum manus tollere, optare, quod ſine aduerſario optatur, bonam mentem: Iam verò cum cœcus Deus Plutus, cui inferna terrę regio attributa, nos ab huiuſmodi virtutum optimarum exercitijs *Lib. 3. quæſt. natural. in præfat.*

auocat,

auocat, & abſterreat, ſatis erit id perſuaſum habere, & rẽ ipſa, & actu profiteri, & pręſtare, quod Lucretius optimè monuit.

Quòd ſi quis vitam recta ratione gubernat,
Diuitiæ grandes homini ſunt, viuere parcè,
Æquo animo, neq; enim eſt vnquam penuria parui.

Finis Quartæ Sectionis.

Digitized by Google

SECTIO QVINTA
IN QVA DE PLANTIS, RADICIBVS, ET EXOTICIS FRVCTIBVS, NECNON DE PEREGRINIS GVMMATIS, ET SVCCIS PINGVIBVS DISSERITVR.

Eodem Auctore.

Digitized by Google

Digitized by Google

SECTIO QVINTA.

CVM Muſæum hocce CALCEOLARIVM pro virili,& occupationum mearum ratione ſubceſiuis horis deſcriberem, huiusque mei laboris amicum Virum doctiſſimum commonefeciſſem locorum interuallis à nobis diſſitum,& disiunctum : is vt eſt ſcientiarum omnium notitia , & potiſſimum Mathematicarum inſtructiſſimus , ſtatim monuit Analogias Geometricas, & Arithmeticas, Medicis, Anatomicis, Metallicis, Botanicis eſſe ad partium vſum, & virium plantarum, & foſſilium cauſas veſtigandas pernecesſarias, quod oſtenſurum ſe libris etiã edendis profitetur, quemadmodum libris editis ciuilium, & criminalium cauſarum, & controuerſiarum Iudicia ſe earum ope Analogiarum ad Ariſtotelis etiam lib. v. ethic. normam rectè informaſſe exiſtimat: Reſpondi Mathematicas diſciplinas res à motu, ac materia ſecretas expendere, quæ tamen τῇ νοήσει χωριστὰ κινήσεως ἐστι , cogitatione enim ſeparata à motu ſunt, non re ipſa omnifariam abſoluta , quales abſtractæ ſubſtantiæ, quæ à Metaphyſico conſiderantur: Mathematicæ enim formæ reuera per ſe non cohærent; cogitatione tamen à materia, ac motu ſeparantur οὐδὲ γίνεται ψεῦδος χωριζόντων, ait Ariſtoteles, non fieri ſcilicet mendacium abſtrahentium, & cogitatione ſeparantium circulum, & triangulum à materia: Phyſicæ autem ſpecies, ſine motu, ac materia intelligi non poſſunt eam profectò vim habentes quã ſimitas, quæ absq; materia ſeparatim comprehendi non poteſt; Hinc Ariſto-

 teles

teles optime ſcripſit τὰ μαθηματικὰ ἐξ ἀφαιρέσεως λέγεται, τὰ φυσικὰ ἐκ προσθέσεως, hoc eſt mathematicum res contemplari circumſcriptis omnibus, quæ ſenſu percipiuntur, phyſicum res cũ materia omnino deuinctas: Ex his etiam confici aſſerebam cum certam materiam non ſectentur mathematicę diſciplinæ, nec experimentum ad eas perdiſcendas eſſe neceſſarium; idcircò pueriles dictas diſciplinas, quoniam duntaxat ingenij acumen, & perſpicaciam requirant, & cogitationis memoriæque celeres motus, & firmitudinem, quæ animi dotes in pueris ſæpenumerò comperiuntur, quare apti, & idonei harum diſciplinarum Auditores, non autem ethicæ, & phyſicæ doctrinæ ab Ariſtotele exiſtimantur, quæ rerum vſu, & repetitis ſenſuum, & experimentorum obſeruationibus indigent: quare Geometria, & Arithmetica præter vſus vitæ communi neceſſarios, Pędia eſt præparans, atque excitans puerorum ingenia ad ritè philoſophandum, cum certiſſimæ ſint, & cogitationi διανοίᾳ ſtatim obuiæ, & expoſitę, quamquam pręire aliquis debet, cuius ſolertia (vt ille inquit) ſuccidantur vepreta, vel exurantur, & ſuperciliosa complanentur aſpreta, in magna enim rerum obſcuritate recondita arte, multipliciq́ue, ac ſubtili verſari mathematicos Cicero etiam ſcribit, omnemq́ue cognitionem multis eſſe obſtructam difficultatibus: at rerum naturalium proprietatum cauſas inquirentibus, vndiq; ſalubræ emergunt, & inexplicabiles labyrinthi: quas longo vſu, & obſeruatione eorum, quæ conſimili modo frequenter fiunt, facilè complanamus: Quis enim per Deum immortalem cauſam æſtus, ac reciprocationis maris ijs Mathematicorum ſubnixus analogijs veſtigabit? Quis Rhabarbari, Agarici, Ellebori, Senæ vires deprehendat? niſi longo ſtudio, multiſque iactis ex ſenſuum obſeruatione fundamentis Lunæ motum probabiliter æſtus cauſam exiſtere, bilem ſæpiſſime eiectam à Rhabarbaro, ab Agarico pituitam, ab Elleboro, & Sena melancholicos ſuccos pluribus experimentis exploratum habeamus: Sic Anthoram, vel Zedoariam ſerpentum, & Napelli veneno obſiſtere quis Auicennam docuit?

Vſus

Vſus profectò, & obſeruatio diuturna: quod ſenſus κριτήριον ab altero rationis Criterio mox roboratum magis, phyſicam ſcientiam firmiorem, & magis inconcuſſam parit: Hinc deridendus & Pythagoras, & Pythagorei, qui (vt meminit Ariſtoteles) cum Denarij numeri ſummam perfectionem cœlo tribuerent, nec plures tamen, quam nouem Sphœras cernerent, decimam effingere auſi ſunt Terræ aduerſam, quã ἀντίχθονα vocarunt, quid hac ineptia inſultius? ſic vacuum dari in rerum natura alij viri docti conati ſunt oſtendere, quos Clariſſimus Pendaſius optimè confutauit, quare iurè ſomniare circa quantitatem Mathematicos Plato cenſuit, & Pererius nec omninò eſſe neceſſarias, & ſolidas ſcientias mathematicas ſeria diſputatione contendit: Vſum tamen, & fructum afferre, quem diximus fatemur, nec audiendum Ariſtippum, qui Mathematica hęc repudiabat, quod ex fine nihil docere videantur, eiuſq; quod melius, aut deterius, nullam rationem habeant: tametſi memoriæ proditum ſit Platonem Eudoxo, & Architæ vitio vertiſſe, quod Geometrica problemata ab intelligibilibus, ac incorporeis rebus ad ſenſilia, & organica traducerent: Volebat enim Vir magnus ad eius, quod ſemper eſt cognitionem, nos ſemper erigere. Cæterum proferam etiam aliam coniecturam non incurioſam, quæ mihi in mentem venit, dum ad eum amicum pietate, & eruditione clariſſimum reſcriberem: quam quæſo te (optime Lector) vt benè tecum excutias, ac expendas: Exiſtimarunt Pythagorici, & Platonici omnem diſciplinam ἀνάμνησιν eſſe quandam, ideſt recordationem, & repetitionem eius ſcientiæ, cuius particeps, & compos fuit animus noſter, antequam in corpus migraret, quod in Menone, Phędone, ac alibi Plato diſertè docuit: Obſeruarunt tamen hi Viri Magni huiuſmodi recordationem non poſſe ex naturalibus rebus percipi, quæ manuductionem ſenſuum, & longi vſus expoſcunt, ſed potiſſimum ex Mathematicis his ſcientijs oſtendi, ſi nimirum ait Plato ἐπὶ τὰ διαγράμματα ἄγῃ, ſi ad figuras Geometricas perducat; nã diſcere eſſe recordari inſitarum

in anima rationum, Socrates in Menone hoc argumento probat, Puſionem quemdam (ait Cicero) Socrates interrogat de Geometrica dimenſione quadrati, ad ea ſic ille reſpondet, vt puer, & tamen tam faciles interrogationes ſunt, vt gradatim reſpondens eò proueniat, quò ſi Geometrica didiciſſet: At cur Socrates Puſionem illum non interrogauit de cauſa Æſtus Maris, & ſalſedinis; de Ortu, & cauſis Cometarum an in Cœli natura, & in Cœlo fiant, an in ſuprema aëris regione ex pingui halitu inflammato: quæ fuit certior Ariſtotelis ſententia aduerſus Aſtrologorũ ſomnia, an primæ qualitates formæ ſint Elementorum ἰδιότης, an potius proprietates ab occultiore forma fluentes, an cœlum anima informante præditum, au ſolum aſſiſtente intelligentia, & motrice: An ſeminis procreatio ſit teſtium operatio; an veluti pondera textricũ vaſis ſeminarijs apertis detinendis ſint deſtinata: De vſu cerebri an in eo nobiliores animæ actiones perficiantur, an ſolum attemperando cordis calori inſeruiat, an cœlorum orbes æquabili motu circa idem voluantur centrum, an epicyclis, & eccentricis opus ſit ad tuenda τὰ φαινόμενα; Hæc & alia huiuſmodi interroganda erant, quibus explicandis inſertas animæ Idearum rationes, & notiones excutiens Puſio ſummam de ſe expectationem, & admirationem concitaſſet, at profectò experimentis, obſeruationibus, longo ſtudio, & iudicij maturitate ad hæc perueſtiganda opus fuerat, quæ Puer propter ætatem tenellam adhuc naciſci non poterat: ea ſunt interrogata, quæ ſimplici ſenſui, & phantaſiæ expoſita facillimam reſponſionem extorquebant, cum inter ſe apta, & connexa eſſent ex iactis hypotheſibus, quare nec Plato ſciētię, aut intelligentiæ nomine Mathematica eſt dignatus cogitationem, & veluti imaginationis Apicem illis conceſſit: Si enim ſciētia omnis eſt reminiſcentia non ſolũ notionum Mathematicarum, ſed & Phyſicarum, & Metaphyſicarum eſſe debet, vt ſatis patet: at nullus Puſio ea promet, quæ ſenſuum χειραγωγία indigent, & matura multi temporis conſideratione, & iudicio. Fateor quidam Geometriam,

vbi

vbi cum materia coniungitur, Geodęsiam, Mechanicam, Opticam, præſtantes artes, procreare, cuius rei apud Hiſtoricos egregia extant teſtimonia.

Extructo enim vaſtæ molis nauigio, quod Siracuſanus Hiero Ægyptiorum Regi Ptolemæo miſſurus erat, cum collectis ſimul viribus Syracuſanus populus Nauem trahere non poſſet, idque præſtitiſſet Archimedes, vt ſolus Hiero illam ſubduceret, viri ſcientiam, & ingenium admiratus Rex ἀπὸ ταύτης (inquit) τῆς ἡμέρας περὶ παντὸς Ἀρχιμήδει λέγοντι πιστευτέον, ex hoc die Archimedi de quauis re differenti credendum: Eumdem teſtatur Plutarchus Hieroni ſcripſiſſe datis viribus datum pondus moueri poſſe, fretumque demoſtrationis robore illud ſæpè iactaſſe, ſi terram haberet alteram, vbi pedem figeret, ad eam noſtram hanc ſe tranſmouere poſſe: Verum & ἀντίματα, & machinarum varia genera, & commoditatem vitæ degendæ, & ſubtilibus ingenijs admirationē, & honeſtam occupationem conciliant: Nos igitur omiſſis ſuperuacaneis his Analogijs, quæ propria experimenta, vel veterum Auctorum obſeruationes ætatum plurimarum & iudiciorum firmatę conſenſu, & ratione dictabunt in deſcribendis ſtirpibus, radicibus, atq; alijs huiuſmodi ex vegetanti genere Muſæi noſtri Sectionis Quintæ libentes ſequemur.

ANTORÆ, vel potius Antiphthoræ exemplum ſuperius attulimus, cuius vim abditā, & præſentaneam aduersùs Phthorę, vel Napelli venenum exploratam habemus: Hæc in Muſæo Calceolario aſſeruatur: radix eſt amariſſima (quam Napellum Moyſi, & Zodoariam Auicennę vocant) ſolidæ, & oblongæ oliuæ perſimilis, ſæpè maior: cortex ſubniger exiſtit, caro interior nardi montani inſtar eſt alba; iuxta Napellum venenoſam, & exitialem plantam creſcit, ne tam perniciosum, & virulentum germen, ſine proprio antidoto, & alexipharmaco adoleſceret. Antiphthoræ ergò potius appel-

appellanda, quoniam Phthoræ veneno aduerſatur: quamquam Carolus Cluſins, ſiuè Garzias lib. primo hiſtor. aromatum cap. xliij. ſcribat hoc fabuloſum eſſe, in Syluoſis enim Malauar locis plurimum naſci Zedoariam, alijs etiam in locis Satam prouenire, nec quemquam iuxta Napellum hanc naſci radicem vidiſſe, tametſi diligenter perquiſierit: illius etiam regionis Syluas procreando Napello non eſſe aptas: Oliuus Medicus pereruditus in ſui teſtificatione de collectaneis noſtri Muſæi: Antiphthoram hanc eſſe ait Conſtantinopolitanam, frequentem eſſe in Gargano Monte, & quærentibus facilem inuentu in Baldo noſtro totius Europæ, ne dicam Italiæ montium herbarum ditiſſimo, eius copiam multam eſſe in ea Valle, quam Attilonem vocant, ſuprà Baldum, Atheſim verſus ſpectantem, hoc in loco fortè Oliuus noſter Napellum deprehendit, haud procul à Zedoaria virentem. Cæterum & ex Scaligero illa obſeruanda
Exerc. 114. Arnabo Pauli Zedoariam nonnulli, alij Zurambet Arabum eſſe arbitrantur, parui vtrum ſit, refert, Neutrum tamen eſſe, ſatis patet ex Auicenna, qui tria facit capita ſeparata; Zedoariam ſimilem Ariſtoſochiæ pingit, Zurumbet Cypero, Arnabo autem (Zarnabum vocat ipſe) aitque ſurculos eſſe magna ex arbore Libani montis, in Cananor oritur & Zedoar, & Zerombam, quod ſuſpicor eſſe Zurumbet, Ἀντιφθορὰ ergo illa radix potius vocanda, quod ἀντι φθορὰν contra exitioſum venenum valeat: Plantam hanc vnà cum radicibus ex percelebri noſtro Baldi Monte erutam exactiſſimè deſcripſit Franciscus Calceolarius Senior in ſuo Baldi Itinerario, quadraginta ab hinc annis tàm Latinè,
Cap. 73. quàm Italicè Typis edito; De Antora fusè ſcribit Mattheolus lib. iiij. ſui Dioſcoridis, vbi radices illius ſibi ab amico Conſtantinopoli miſſas à Mercatoribus Zedoariam appellatas monet; aut ſaltem eſſe radices Napelli Moyſi, cum eum ſcribat Auicenna, cùm Napello creſcere, & eius maiorem eſſe Theriacam: Vtiles eſſe non ſolum ad epotum Napelli venenum, ſed ad cætera omnia venena, & ad Viperarum, & aliorum venenoſorum morſum, Ligures feliciſ-

ſimè

ſimè vti ad inteſtinorum lumbricos, aduerſus peſtilentiam, & omnes cordis affectus proficere, nec minùs præſtare in ijs febribus exitioſis, cum quibus exhanthemata lentium figura oboriuntur.

ACONITI omnia genera quamquam in Muſæo aſſeruantur, eorum tamen ſimplicem Theoriam, & curationem ab optimis Phyſicis tradi nouimus: Nicander vnum genus duntaxat attuliſſe videtur, cum χολόεν, καὶ δυσαλθὲς ακόν τον Felleum ſcilicet & raris euictum medelis Aconitum, vt Gorrçus vertit, ſcripſit: Dioſcorides duo genera, alij tria, recentiores vt Mattheolus plura, eaq; ferè nouē attulit, quæ apud ipſos diligenter deſcripta, & expreſſa legi poſſunt: inter ea Napellum enumerant, cui ſententię viſus adſtipulari Clariſſimus Mercurialis: Refragatur Gorræus, quod diuerſis capitulis de Napello, & Aconito loquantur Arabes, præterea ad quartum vſque gradum calidum, & ſiccum Napellum ſtatuunt, cum frigidum, & humidum ſit aconitum. Putat ergo Gorræus Napellum Ellebori nigri ſpeciem eſſe, ſed proculdubio deceptus in definiendo Aconiti temperamento Gorræus; cum enim inter ſeptica à Galeno reponatur, neceſſario calidum, & humidum exiſtit, quamuis lethale non ſit ob has manifeſtas qualitates, ſed ob naturam deleteriam abditam, quæ natiuum colorem iugulans alienum, & extraneum putrefacientem inducit: At Gorræus argumentatur ex ſymptomatis, quæ hauſtum aconitum infligit capitis grauitate, vertiginæ, humorum in oculos traductione copia flatuum, Hypochondriorū diſtenſione, ructibus, crepitibus, quæ frigidæ intemperiei ſoboles videntur, quam validam rationem miror à Mercuriali prætermiſſam: ſed nec calidis curari dixit Gorræus, Sed maximam partem remediorum à Nicandro, & Dioſcoride propoſitorum ſiccandi validam facultatem habere; oculorū etiā medicamētis Anodynis

dynis à Dioſcoride permiſceri; Verum profectò rudium ſemper Medicorum exiſtimaui eſſe decretum illud: omnes flatus, & vapores à frigore fieri; poſſunt quippè, & à cauſa calida fieri cum fuerit potiſſimum cum humiditate coniuncta, nec omnia Anodyna ſtupefacentia ſunt, quod fugiſſe Gorræum admiror, ſed & calida humida tenuium partium in Medicina Galenica conceduntur, vt hac de re à Medicis ſanæ mentis non ſit amplius dubitandum: calidum ergo, & humidum in tertio ordine, vel initio quarti eſt Aconitum, ſucco radicis duntaxat noxium: fructu, & folio nihil nocere teſtatur Mercurialis, qui alias plantas flore, alias fructu, vt Mandragora, alias radice, vt Aconitum, venenatas eſſe profitetur: nec aliam huiuſce rei potiorem aſſignari poſſe cauſam, quam illius radicis ſpecificam proprietatem: Toxicum inter Aconiti genera recenſent multi; & Promotum Auctorem citat Mercurialis, qui ſcripſerat non ſimplicis veneni genus, ſed compoſitum, vt Pharicum, eſſe Toxicum: Exiſtimo cum Mercuriali doctiſſimo Toxici nomine omne veneni genus vocatum, quo Tela, & Sagittæ à Græci τόξα nuncupatæ inficiebantur, vt Napellum, Aconitum, Elleborum, atque alij huiuſmodi ſucci venenati: Velenium Galenus vocauit libro de Theriaca ad Piſonem, non Helenium, quam plantam conſtat non eſſe venenatam, vt optime correxit acutiſſimus Scaliger in Comment. in lib. Ariſtotelis de Plantis, idque ἀπὸ τῶν βελῶν, quaſi populari Romanorum voce vſus ſit Galenus, quæ idem cum Toxico ſignificat; Iam verò Aconitum omnium venenorum ocyſſimum, hoc eſt in occidendo celerrimum Plinius dixit; ſic appellatum vel quod oriatur in cautibus, quæ Acones dicuntur, vel ab Acone, qui eſt vicus Periandinorum in Ponto, vt docet Theophraſtus; Narrant (ait Gorræus) Cerberi procreatum vomitu, poſtquam Hercules ipſum ab inferis extraxit per Specum Acheruſiam ad manes (vt aiunt) peruiam Heracleæ Ciuitati vicinam, ideò plurimum Aconitum in Ponto naſci iuxta ripas Acherontis fluuij: Curationem porrò huius atrociſſimi veneni præclare traditam

à Dioſ-

à Dioſcoride, Nicandro,& Mercuriali conſultò prætermitto: Muſæum enim CALCEOLARIVM deſcribimus non affectionum præter naturam curationes tradimus, curioſa quædam nec vſqueadeò vulgata perſtrinxiſſe contenti. Flatus porrò à cauſa calida produci poſſe, docent melancholici Hypochondriaci, quibus Iecur, venæ ventris, & Meſenterij feruēt,& probè oſtendit Sanctorius Sactorius primarius Theoreticæ Medicinæ Patauij profeſſor in lib. ſuis doctiſſimis de Methodo vitand. errorum in Arte Medica, quam virum honoris cauſa nominatum volui antiquæ noſtræ conſuetudinis, & beneuolentiæ memor: Is enim eo lib. ſupinos, & craſſos rudium, & triuialium Medicorum errores analytica Ariſtotelis doctrina patefacere conatur. quo nomine ſummam Reipub. Medicæ vtilitatem attuliſſe fateri debemus: Cæterum & alia ratione ſolui Gorræi ratio poteſt, ſi nimirum dicamus iugulato inſito calore aconiti vi, male obiri coctiones, vndè flatus, ructus,& crepitus mox oboriri non eſt vſqueadeò admiratione dignum.

NAPELLVM ex genere Aconiti eſſe profitetur Mattheolus accuratiſſimus Plantarum, & rei herbariæ veſtigator: eumque deſcribit pro more ſuo diligenter: radice (ait) nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, ſubnigriſcenteque, à qua numeroſæ oriuntur fibræ, adeò inuicem contextæ, vt ſpeciem retis referant, tota planta pernecabilis admodum eſt: ſed radix cæteris partibus atrocior, adeout manu aliquandiù retenta, quouſque concaleſcat, tenentem perimat: De Muſæi igitur Radice Napellica hæc erant perueſtiganda: At obſeruandum Auicennam primo ſcribere venenum eſſe pernicioſum, & deſtruere bibentem ſe, mox veluti ſui oblatum Albaras, dixiſſe, curat linitum, & bibitum: Hîc miras exclamationum, & accuſationum turbas excitauit Leonardus Fuchſius: quomodo enim Venenum toxicum ſcilicet

vel cicuta (alterutrum enim exiſtere putat Fuchſius) potu deuoratum delere Albaras poteſt, quæ Leuce eſt Græcorum, vitiligo Latinorum ? Grammaticum Medicum appellauit Fuchſium Valleſius, & profectò ſæpè verborum miras nugas, & lites excitat, quoniam parum fuit Philoſophus, linguarum notitia ſatis ornatus; Tales vero ſæpe ſe pro magnis venditant Medicis, & elatum gerunt in alienis iudicandis ſupercilium : ſed profectò ad parua reſpicientes ῥᾷον ἀποφαίνονται aiebat Philoſophus : Hos ergo motus animorum, atque hæc certamina tanta exigui pulueris iactu comprime Lector optime, & ſecundo loco Auicenam exiſtima Napellum Moyſi hoc eſt Anthoram intelligere, quod Viri doctiſſimi putarunt, quod ità vocatum eſt, vt ab altero verè deleterio ſecernerent, hoc igitur ad Albaras delendas vtitur Auicenna : Napelli vis adeò immanis, ſæuaq; exiſtit (ait Mattheolus) vt nullis Antidotis occurri poſſit, niſi quam primum, & ſtatim ſuccurratur, quod Aconitum ſumentibus non euenit, quod hiſtorijs etiam quibuſdam lectu dignis comprobatum voluit, ſunt qui exiſtiment.

NAPELLVM eſſe Aconitum θηλύφονον, quod, teſte Plinio, & Theophraſto radix eius genitalibus omnium quadrupedum fœminini indita ſexus mortem eodem die inferat, eoque modo dormientes vxores interemptas à Calphurnio Beſtia memoriæ proditum eſſe, alij θηριόφονον volunt, quod feras ſi guſtatur interimat : Alij Aconitum λυκόκτονον, & παρδαλιάγχες eſſe volunt, illud Lupos, hoc Pardos interimere, idcircò ita nuncupatum, vtcumque ſit ſpeciem Aconiti eſſe non diffitetur Mattheolus : licet Auicēnam interdum Cicutam, interdum Toxicum (teſte Fuchſio) per Napellum intellexerit.

Quæſitum eſt, ſi omnia in vſum hominum creata ſunt, ſi nos rerum omnium finis ſumus, vt & Ariſtoteles docuit, cur venena condita ? quid prodeſt homini tot venenorum prouentus à belluis, plantis, & metallicis proueniens ?

Reſpon-

Reſpondet Plinius noſter, hoc commodum præſtare venena, vt quoties homo vult, humanæ vitæ miſerijs ſeſe ſponte vindicet, ſeruitutis iugo, crudeli fame, incurabili morbo, & intolerabili cruciatu: vni homini hoc priuilegium à natura tributũ, brutis animantibus denegatum, ſic ad libertatem facilis via: ſi pugnare non vis, licet fugere, nil facilius, quam mori, & naturæ renunciare: Sed iniuſſu Imperatoris de ſtatione decedere non licet, nec Chriſtianorum puriſſima religio id permittit, vt ſatis compertum eſt; Ratio igitur nobis tributa vt vtilia proſequamur, nocitura vitemus, nihil autem eſt abſolutè malum, omnia enim certo fine condita ſunt, at finis boni rationem habet: primario inſtituto omnia fecit bona ipſa natura, ſecundario contigit vt alicui ſit malum, quod multis erat bonum, & fructuoſum, ſic Cicuta, & Elleborum homini venenum, at Capris adipes, & Coturnicibus auget, ait Lucretius, nihil ferè tàm noxium, & venenoſum, vt vita communis aliquam inde vtilitatem non percipiat, ex Viperis aduerſus Viperas conficitur antidotum, quod venenis etiam omnibus prçclarè aduerſatur, à Scorpio ictus ab eodem remedium petit, Elephantici epoto vino, in quod fortè Vipera irrepſerat, ex Galeni teſtimonio feliciter curati ſunt: Mithridates Ponti Rex epoto ſæpè Mithridatio effecit, Toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi, vt ait Martialis: In eo etiam elucet Dei Optimi Maximi prouidentia, vt nullum vigeat venenum, cui ſuum Alexipharmacum non ſit oppoſitum, vt Baſiliſci perniicioſiſſimo veneno Muſtellæ virus, adeò naturæ placuit, nihil eſſe ſine pari, vt optimè obſeruat Riolanus Gallus vir doctiſſimus, qui etiam illud ex Aëtio monuit, ſi quis ſucco rutæ ſylueſtris manus illeuerit omnibus animantibus venenatis impunè manus admouebit, ſaliuam hominis ieiuni ex Galeno, & Plinio Serpentibus Viperæ, Scorpioni venenum eſſe: ex Auicenna terram frigidã dilutam ſtatim aſſumptam poſt bibitum, vel admotum venenum commota aluo, & vomitu liberare: hinc orta ſuperſtitio, apud nonnullos etiam Medicos non omninò rides perducendi vulneratum

ratum hominem ad locum, vbi ictus eſt, & de terra linea inclusa cum frigida aliquid exhibendi: Iam verò & illud quærunt Mercurialis, & Riolanus, an venenum arte parari poſſit, quod vel ſtata hora, vel determinatis diebus interficiat: lib. IX. de hiſtoria Plant. Theophraſtus apertè hoc fatetur, cui & Galenus lib. de par. artis medicę adſtipulatur; verum & ratio non inualida, ſi enim Canis rabidi venenū per ſex menſes deliteſcit innoxium, aliquando per annum ſi Alberto, interdum per quadragintas annos, ſi Alpharabio credimus, quidni Ars ad Naturę imitationem non componat venena, quæ ſtato tempore duntaxat vim ſuam exerāt? Sed profectò id ſentiendum artem parare poſſe venenum, quod citiùs, vel tardiùs interimat vi veneni, & corporis cordisvè robore, atque habitu expenſis, maior enim, & minor ſubiecti reſiſtentia, quantum ad id faciat norunt rerum naturalium periti; ſic & inter medicamenta Senna, & Agaricum tardius purgant, quàm Scammonium, & Colocynthis; ſic tardior, & inertior vis Cicutæ, atquè Oppij, quàm Arrenici, & Sublimati: Aſpidem morſu lethalem inferre ſomnum Auctores docent, hinc celerrimè, & indolenter enecare tradit Paulus Ægineta: eius propterea venenum delegit Cleopatra, ne in manus Cæſaris Octauiani veniret, idcircò ſomniculoſam Aſpidem Siſenna vocauit: Actiones porrò tempore ſtato, & definito inſtitutæ à Proæreſi, & conſultatione proficiſcuntur, quæ venenis conuenire non poſſunt: quocirca & Auicēna ſeptica venena in tempore interficere, hoc eſt non certo temporis ſpatio, ſed indefinito ſcripſit, quare & Theophraſtus definitum tempus pro indefinito poſuit, vel vulgi ſententiam eſt ſequutus, vt exiſtimat Mercurialis: Iam verò quod inficiari videtur Riolanus venenum cor appetere, & eò rectà ferri, quoniam certa venena cum certis partibus occultas inimicitias gerant, vt Cantharides cum Veſica, ſolanum manicum, & hoſcyamus cum capite, lepus marinus cum pulmone, aſpis cum epate, profectò decipi tantum virum exiſtimo, & potiſſimum cum addit præter inſtitutum accidere vt ve-

vt venenata qualitas, cum aëre attracto ſe inſinuet, dum arterijs dilatatis eum ad ſui conſeruationem allicit, non enim conſulto, ſed naturaliter agere venenum, neſcireque radicalia vitæ principia eſſe in corde: omne quippè venenum, vt ex Galeno, Auicenna, & claſſicis quibuſuis Medicis intelligimus præter manifeſtas facultates vim abditam, deleteriamq; obtinet, quæ perſpicuam Antipathiam ad cor eſt ſortita, quæ ex pulſu imbecillo, & paruo, ſudore diaphretico, palpitatione, angore, deliquio animi, & alijs huiuſmodi ſymptomatis percipitur, quare ſi Cantharides occidunt non læſa veſica primo, & per ſe, ſed per Antipathiam ad cor id efficiunt: ſi enim non conſulto, ſed naturaliter ad veſicam tendunt, eamque lædunt, cur non magis cor cum veneni pernicioſiſſimi rationem ſubeant: melior igitur Auicennæ ſententia, omne venenum, quà tale vitæ primordijs aduerſari docentis, non ſecundum contrarietatem, (nam opus eſſet omnia venena eſſe frigida, & ſicca repugnantia vitæ, quæ in calido, & humido ſita eſt) ſed ſecundum noxiam proprietatem.

Illud porrò hinc breui diſceptationi de venenis pro Coronide adiectum volo; in curatione primum communia venenorum omnium remedia eſſe tentanda hoc eſt venenum vomitionibus educere, aut clyſtere per inferna deijcere, quæ fuit vtilis Gorræi admonitio aduerſus ex Triuio Medicos, qui ab Alexipharmacis temerè curationem auſpicantur cum videant Nicandrum venena particularia hoc, vel illo remedio curare, verum cōmunia ille remedia ſupponit, vel Gorræo teſte, cuius elegantem, & vtilem præfationem de natura, & curatione venenorum perlegere (Lector optime) ne graueris.

Cæterum Virorum eruditorum ingenia fatigauit Galeni locus lib. v. de ſimpl. medic. vbi Alexiterium medicamentum medium, quoad fieri poterit, maxime eſſe debere inter corpus, quod curatur, & venenum lædens diſertè docet, obſeruan-

ſeruandum ergo venena, vel primis agere qualitatibus, vt aqua frigida epota, qua primo hauſtu, meſſorem à meridiana tritura ſitibundum ſe vidiſſe extinctum teſtatur Scaliger, ſic à Gypſo exugi totum cordis humidum, & proindè deſiccatione interficere: vel ſecundis, vt Croco laxatur via ſpiritibus ita, vt abeant, vel tertijs, vt Cantharides veſicę, Lepus marinus pulmoni obſunt, vel vi occulta, quæ tota ſubſtantia, vel proprietas ſpecifica dicitur: Tale eſt Scorpij venenum: contraria medicamenta totidem modis aduerſari par eſt (ait Scaliger) primæ, ac ſecundæ qualitatis medicamenta notiſſima ſunt; tertiæ vt Cantharidibus lac potiſſimum Aſininum: quarti generis venenorum medicamenta obſcuriſſima ſola ratione comprehenſa; in horum notitiã per veſtigia venenorum tertij generis nos perduci ſubtiliter docet Scaliger: exempla erant eorum, quæ certis membris afferunt perniciem quare compoſita Alexiteria eſſe debent ex ijs, quæ ad eaſdem deferant partes, & ex ijs, quæ nocumentum auferant: Alexipharmacis igitur venenorum naturam permiſtam Galenus voluit nos intelligere; ideò mediam Theriacam dixit eſſe inter corpus noſtrum, & venenum non inter medicamentum, & venenum, qua in re fortè deceptus Scaliger ſua nimium fretus memoria: Summopere tamen probandus quod à Criticorũ argumento Galenum noſtrum tuetur, quo aiunt nihil eſſe medium inter duo verè contraria: eos falli docet, quoniam cum Theriaca ſit ex veneno compoſita viperarum nimirum carne, & ex ijs, quæ venenis repugnant, ex duobus extremis natura medium factum arte: *Venenum ergò additum* (ſubdit Vir doctiſſimus, & ſubtiliſſimus) *vt peculiari ſimilitudine cognatum venenum appeteret, cumq́ue eo ſe ſe inuolueret, atq́; ei afferat id, quod ipſum vel expelleret, vel extingueret: id quod à natura quoq́ue in Smaragdo factum prædicant, quemadmodum ex ijs colligere poſſumus, quæ ex ſuis experientijs prodidit Auenzoar:* Hæc Scaliger longè melius philoſophatus Valleſio, qui hunc Galeni locum expendens putat ſi Alexipharmaca eſſent à venenis omninò aliena, & abhorrentia eorum

vſum

vſum non fore tutiorem quàm vſum venenorum, & in Prophylactice, cum venena actu non ſunt in corpore, tutò aſſumi non poſſe, hoc enim Ibericum eſt, & imaginarium, nam citrum Scorzonera Antiphthora, alia huiuſmodi conſimilia omnino ſunt naturæ noſtræ, & propriati cordis familiaria, nec vllam veneni qualitatem obtinent: Talis terra Lemnia, & Bolus Armenica, Mithridatum, & Theriaca, antequam Viperæ carnes adiungerentur, & Mithridates Rex ſua vſus Theriaca, ſine Viperarum, aut alterius veneni permixtione, quæ ex ſale, folijs rutæ, nucibus, & ficubus, vt multi credunt, conſtabat.

Cum Pſillis, & Marſis non eam ſerpentum inimicitiam eſſe, quæ cum reliquo genere teſtatur magnus Fracaſtorius, lib. de Sympati. & Antip. ſiue ſit miſtio ijs, non omnino contraria, ſiuè odor, ſiuè aliud per quod ſpecies minùs accidit ingrata, quæ amicitia, & inimicitia inter homines quoque verſatur, ideò alios ſine cauſa odimus, alios amamus: Hanc ſententiam carpit Scaliger, quoniam hoc pacto Marſi ſi naturam venenoſam, & veluti ſerpentinam obtinerent cæteris hominibus nocerent; ſed Satagenſis Cacullus eſt; intelligit enim Fracaſt. miſtionem, & temperiem humorum non omnino aduerſariam ſerpentibus: quamquam Problema ego reuera fabuloſum exiſtimo: nullo enim hodierno experimento eius veritas comprobatur: Agyrtarum potius commentum videtur, qui vino (vt ait Scaliger) ad bibendum exhibito, in quo inſpuerint ipſi prius, translatam eo potu vim prædicant: Sed de his ſatis ſuperque pro inſtituti noſtri ratione.

CHAMÆ-

CHAMÆLEONIS albi, & nigri radices, quæ in Muſæo repoſitæ conſpiciuntur, præclarè à Dioſcoride (ſicuti & totã Plantam) deſcriptas legimus: Album ideò Ixiam aliqui vocauere, quod quibuſdam in locis Viſcum circa radicẽ inueniatur, quo pro Maſtiche (ait) vtuntur mulieres: mox folia, flores, & ſemen deſcribit. Radicem porrò in lętis collibus craſſam, in montoſis vèrò graciliorem in profundo albam, aliquatenùs anomaticam, graui odore, dulcem eſſe profitetur. Lacertam, vel minori Cocodrilo ſimile animal humilem, & veluti per terram ſerpentem Leonem, id enim eſt χαμαιλέων, vocarunt Græci, de quo Plinius fusè, ab hoc animali traductum nomen ad ſignificandam herbam ob eundem mutationis euentum, vt enim animal id colorem mutat oculis, cauda, & toto corpore, eumq́ue reddit, quem proxime attingit præter rubrum, & candidum, quamuis aliqui ſolum candidum (teſte Marcelto Virgilio) exceptum velint, pariter & herba iſthæc cum terra colores mutat hic nigra, illic viridis, alibi cyanea, alibi crocea, atq́; alijs coloribus: εὐγείοις γεωλόφοις apud Dioſcoride vertit Marcellus, pingui & campeſtri ſolo : rectius Ruellius lætis collibus, nam γεωλόφον vocabulum lobum terræ notat, qui collis exiſtit : Acetabuli pondere pota ἄγει ἕλμινθα πλατεῖαν lumbricum latum ducit, vel pellit; ventris vocem temerè adiecit Marcellus : interaneorum vox melior à Ruellio adiecta, non enim in ventre neceſſario gignuntur lumbrici, ſed in locis excrementorum qualia ſunt craſſiora inteſtina ; venter lotus eſt coctioni dicatus, in quem nonniſi malè affectum, vel copioſa pituita confectum non aſcendunt lumbrici, vel in eo procreantur, ſumitur vero radix cum vino auſtero, & origani decocto ἀποζέματος, qua vocem cur ſuccum origani feru facti vertit Ruellius, non video: ἀπόζεμα enim decoctio eſt (vel potius liquor efferueſcens, nam decoctum alia voce exprimitur) non ſuccus, qui χύλος, vel χύμος, nec ritè radicem illam ſucco Origani miſtam propinarit Medicus, cui

ægrotum

ægrorum propoſita ſit in aſſumendis medicamentis facilitas, & inſuauitatis vitandæ ſcopus cum mitiori medicamento depelli facilè morbus valeat. Contra difficultatem Vrinæ etiam eius radicis ἀφέψημα exhibet Dioſcorides, decoctum vertunt, & propriè mea ſententia, cum verò ea vox differat ab apozemate: infuſum verterem, vel efferueſcentiam liquoris, quaſi ſine expreſſione intelligatur ἀπόζεμα quando ſimpliciter in aqua efferueſcit Origanum: ἀφέψημα verò cum decoquitur, & ſimul exprimitur.

DE Chamæleone porrò nigro ſcribit Dioſcorides radicem eius eſſe craſſam, nigram, denſam, interdum exeſam, διαβρωμένην, quæ diſiecta flaueſcit, mordetq́; commanducata: fuluo colore videri: reddit Marcellus, ſed vox ὑπόξανθον à Ruellio melius exprimitur, ξανθὸν enim flauum exiſtit, optimum indè confici medicamentum ob abigendam ſcabiem addito exiguò Chalcantho cedrino oleo, & exungia, Phagædenas, & fera vlcera, emplaſtri modò impoſita, ἀνασκευάζουσα θεραπεύει ad mitiorem habitum transferens ſanat, ſic Marcellus, illitu ſanat Ruellius, ſed ieiunè nimis, nec fideliter, cum vocem illam priorem omittat, eſt enim ἀνασκευάζειν tranſmutare, quam vocem ritè percipere valdè conducit ad rectam illorum vlcerum curationem: ridiculè Barbarus, confutando fieri, ſecutus Rethoricum vocis ἀνασκευῆς ſenſum, quæ apud Rhetores confutatio eſt. Sæpè dixi iterum, atq́; iterum repeto; non poſſe benè intelligi, & vertit Dioſcoridem, niſi à Viro Medico Artis vſu, & diſciplina inſtructiſſimo: Galenus hanc radicem noxiam intùs, exteriùs duntaxat medicamentis adijciendam exiſtimat: at cum à nonnullis Raphani inſtar in Acetarijs copioſè edatur, propterea non eſſe Galeni nigri Chamæleonis radicem putarunt, vt ſcribit doctiſſimus Mattheolus: Sed facilè is reſpondet: ex mutatione Cœli, & Soli potuiſſe eſculentam reddi huiuſmodi radicem, ſicuti Perſea in Ægyptum translata: Sic Arum Cyrenis rapi inſtar comedi, in Græcia, & Italia adeò eſſe acre, vt nec coctum, nec crudũ edi valeat, ſic Colchicum Ephemerum innoxiè pro Hermodactilis in Italia,

licet temerè, à Medicis ſumi: Perſea Arboris mentio admonuit me, vt obiter ex magni Scaligeri teſtimonio errorē abſtergam, quo multos obſtinatos Phyſicos imbutos deprehendi ex eorum genere, qui ſpreta bonorum auctorū lectione præ quadam animi inertia ex proprio ingenio, & mente philoſophantur, atque aliena etiam dogmata elato ſupercilio iudicant: Iſtos pro vna arbore Perſeam, & Perſicum Arborem accipiunt recentato triuialium errore, vt facetè obijcit Scaliger, quaſi Perſicus venenata fuerit priùs, mox in Ægypto, vel Paleſtina μεταφυτευομένη, quaſi dixeris tranſplantata innoxia, & eſculenta ſit reddita. Etenim ex lib. ij. de Compoſ. κατὰ τόπους ſatis liquet Galenum in Alexandria tantum Perſeam vidiſſe, quo tempore in Græcia, & in Italia Perſicus erat plurima. Sed & Plinius aperto bello eorum inſcitiam oppugnat, & Dioſcorides ipſe, qui Perſeæ, & Perſici, tamquam duarum arborum fructus meminit, vtrumque ventriculo commodum dictitans: Subdit mox Scaliger, cuius aureum præceptum ab iſtis moroſis Diſputatoribus memoriæ mandari velim; Pulchros verò Dialecticos in ſecunda figura duobus affirmatiuis; pulchras ἀποδείξεις, quæ vnam τέκμαρσιν accipiant pro eo, quod eſſe debet ἴδιον κυρίως, καθ' ὅλου, καθ' αὐτὸ per ſe, de omni, quatenus ipſum ſcilicet vt ſcholæ loquuntur, hic profectò eſt ille pernicioſus paralogiſmus, qui obſtinatos hæreticos, rudes Botanicos, Teleſios, Argenterios, Fernelios ingenij vanitate, & pernicioſa ambitione corruptos in nodos inextricabiles perduxit, dum à ſubitario, & leui experimento ad vniuerſale ipſum argumentantur, qui grauiſſimus error eſt à nobis alibi diligenter perſtrictus: Fernelium excipio, vbi veteri doctrinæ non eſt contrarius.

Theophraſti de vtroque Chamæleone recitat verba Mattheolus ex lib. ix. de Plant. hiſtoria, quibus haud valdè diſſentire à Dioſcoride videtur: illud non oſcitanter à curioſis prætereundum: ſi hominem ægrotantem experiri volueris, an viuere poſſit, lauandum ea radice triduò iubent; hoc enim ſi tolerauerit, moriturum nequaquam exiſtimant;

occi-

occidere Canes, & Sues, Canes in farina hordacea ſubacta cum aqua, & oleo, Sues cum Braſſica: Addit Mattheolus Viſcum, quod Ixiam vocant, in radice albi Chamæleonis naſcens venenum eſſe mortiferum, tametſi ex eo tantillum aſſumptum ex ſomniculoſo vigilem reddat, idcirco Cretenſes mulieres ne in opere à ſomno corripiantur, modicum ex eo à Cœna nullo incommodo aſſumere: De eo intellexiſſe noſtratem Plinium, cum aliquod remedium contra aſſumptum Viſcum profert.

HERBAM PARIS vulgò nuncupatam, non eſſe Aconitum Pardalianchem contra Fuchſium contendit Mattheolus, vno conſtat Caule, rotundo, duorum palmorum altitudine (vt ipſe producta figura oſtendit) è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, Crucis inſtar patentia Sanguineæ Virgæ ſimillima, alia præterea quatuor eodem modo prodeunt propè Caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, & longiuſcula, in quorum medio purpureus, vinoſuſque extat globulus acino vuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, & minutum, copioſumque halicacabi modo: Radix, quæ illi ſubeſt, tenuis in capillares ferè particulas diſſecta palleſcit, ſemen contra veneficia præſtantiſſimum medicamentum, quod peritorum Phyſicorum teſtimonio confirmat, eius puluere ad xx. vſque diem hauſto drachmæ pondere: ita ſedulò omnia proſequitur Mattheolus, cui tamquam primo rei herbariæ ſuo tempore illuſtratori ſummæ ab omnibus habendæ gratiæ.

DE VERRVCARIA herba, quam Cichorium Verrucarium vocat Mattheolus, non poſſum, niſi verbis eius Viri celeberrimi aliquid litteris mandare, qui licet aliquando ob ſummam modeſtiam, atque ingenuum candorem, (quo præditus erat) ſe commentarios illos in

Digitized by Google

Dioſcoridem concinnaſſe ſit profeſſus in gratiam rudium Pharmacopolarum non emunctæ naris virorum, vt obiecit Guilandinus acer eius aduerſarius, tamen quoniam primus facem prætulit herbariæ rei in denſiſſimis Arabum ſcriptorum tenebris ſepultæ, nec poſteriores quicquam eo melius attulerunt præter phaleratas nugas, & vaniſſimas de nominibus contentiones, magnæ ei gratiæ habendæ, & tamquã à ſeniore iſtarum rerum præceptore multa (vt aliàs libenter fecimus) perdiſcenda: Is igitur lib. ij. Commentariorũ hæc habet: Eſt & alia Cichoracei generis Planta, quam quidam Zacintham vocauere, nobis autem ab effectu Cichorium Verrucarium appellare libuit, Radice hæc nititur rapunculi figura, ſubnigricante colore, adnatis circumquaque capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verum paulo aſperiora. Caules edit cubitales, & quandoque maiores, tenues, aſperiuſculoſque, in quorum ſummitatibus flores oriuntur aurei Cichoracea ſpecie, quibus flacceſcentibus ſemen remanet ſubnigrum capituli inſtar, circũquaque ſecundum longitudinem tecti melopeponis modo. Mira huius plantæ facultas eſt ad tollendas verrucas, ſiquidem ſcimus nos nonnullos, quorum manus Verrucis admodum numeroſis ſcatebant ſanatos eſſe deuoratis ſemel tantum in Acetario huius Cichoreæ Plantæ folijs: idem præſtat eius ſemen, drachmæ pondere tribus diebus deuoratũ, dum ſe cubitum recipiunt Verrucoſi: Hoc velim acceptum referant rei plantariæ ſtudioſi FRANCISCO CALCEOLARIO Pharmacopæo Veronenſi, qui Plantam ad me vnà cum facultatibus miſit, quo luculento teſtimonio facilè intelligitur quanto ſtudio, & honore Calceolarium Seniorem Virũ optimum, & rei Botanicæ peritiſſimum Mattheolus ſit proſequutus, cum non ſolum herbæ huius notitiam, quæ ad illius profeſſionem pertinebat, ſed etiam facultatem Verrucas abigendi ſe à Calceolario accepiciſſe ingenuè fateatur.

ALYS-

ALYSSVM (Dioſcoride teſte) fruticoſa herbula eſt,vnicaulis rotundis folijs,fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadantenus latum; in montibus, & aſperis locis emicat, eius decoctum ſingultus ſine febre, potu diſcutit: non eſſe Rubiam minorem à Plinio deſcriptam: nec Heracleam Syderitim Aëtij, nec herbam Marrubio ſimilem Galeni, nec ſylueſtrem Cannabim Ruellij Mattheolus contendit, cum iſtæ herbæ ad normam, & præſcriptum deſcriptionis Dioſcoridis non reſpondeant; ipſe quæ nam ſit non audet aſſeuerare, licet multas herbas à peritis herbarijs ſibi tranſmiſſas haberet, quæ cum legitimum Alyſſum non referrent,potius ſilentio ſupprimere, quam appingere voluit: Sed fortè non legerat, quæ ſcripſit Clariſſimus Fracaſtorius lib. iij. de curat. morb. contag. cap. 1x. de curatione rabidorum, quo loco (vt erat etiam plantarum cognatione optime inſtructus) cum recenſuiſſet plures Syderitidis ſpecies hortenſem nempè odoratam,quæ herba Sancti Ioannis dicitur, pratenſem, quæ propriè Sclarea vocatur: nemoralem floribus exalbidis ſubpallentibus poſtremò Montanam Syderitim, quam ait eſſe in totum pratenſi ſimilem, niſi quod folia rotunda gerit, & verticilla minora, in quibus flore abiecto ſemina ſunt in inuolucro bina,ceu ſcutula: Mulieres hanc & in hortis ſerunt,ac Betonicam falſo nomine appellant, hanc ergò opinandum eſt fortaſſè Dioſcoridi primum, mox Galeno, & alijs fuiſſe Alyſſum, quæ & Syderitis quædam eſt, non ea tamen, quæ ſimpliciter Heraclea intelligitur à Dioſcoride. quam pratenſem diximus: Quicquid igitur de Alyſſo ſit, non errabũt iudicio noſtro,& qui minorem Rubiam, vel contuſam, vel ex aceto potam exhibebunt in rabie, quando & contra ſerpentes valet, nec illi pariter, qui Syderitem, quoniam & illa mire deſiccat.

Hæc magnus Fracaſtorius, vt erat iudicij maturitate, & acumine, tum Crititijs ſenſus, & mentis mirificè natura, & ſtudio inſtructiſſimus: Alyſſon dicitur quoniam ſine

rabie

rabie hominem faciat λυσσᾶν enim rabire eſt, Arabes Alguaſcem appellant; Conſideranda verò Dioſcoridis verba ἄλυσσον φρυγάνιον ἐστι Marcellus, exiguus frutex Alyſſon: Ruellius fruticoſa herbula eſt, ambo malè: φρύγανον enim latinè cremium, Gaza nouam fecit dictionem ſuffrutex, φρυγάνιον ergo cremiolum, vel ſuffutriculum, ſi dicere liceret hoc eſt exile, & paruum cremium: Quatuor enim vulgata ſtirpium genera ex Ariſtotele, & Theophraſto, Arbor, frutex, cremium, herba; Canum rabiem ſanare contuſum, & in cibo datum Alyſſum docet Dioſcorides καὶ ἀνθρώποις, καὶ ζώοις ἀβάσκαντον, hominibus, & animalibus faſcini Amuletum Ruellius, faſcinationes auertere ab hominibus, & pecore omni Marcellus, quæ interpretatio vocem Græcam expreſſius reddit, Vtcumque res ſeſe habeat, Platonici amuletis iſtis multum tribuiſſe videntur Pythagoreorum ſuperſtitionibus irretiti, Ad figuras etiam, numeros, & caracteros ſcriptos, & ad prolata verba credulitatem ſuã extenderunt, quibus ineſſe vim beneficam, & maleficam, vel ex vi cœlitus communicata, vel ex prærogatiua animæ rationalis ſibi perſuaſerant: Primam enim figuram, & nobiliſſimam eſſe cœlum, ergo maximè actiuam, & efficacem: primam inter phyſicas formas animam rationis compotem, eius primarium effectum eſſe ſermonem internum, exteriorem, tum caracteribus obſignatum: Verum profectò huiuſmodi amuleta ſi herbarum quarundam vires phyſicas exceperis, vt Hyperici, Alyſſi, Pœoniæ, ſimilium, omnia videntur ſuperſtitioſa, & magicis Dæmonum pactis expreſſis, & tacitis addicta: omnis actio à forma, aut qualitate phyſica emanat: at quantitas nullam habet agendi vim: Figura, numerus, oratio nullam agendi vim obtinẽt, quia quantitates exiſtunt: qua ratione apodectica, & valida vſus etiam Io. Picus contrà Aſtrologos, vt à figura, poſitu, & ſitu Aſtrorum, quæ Conſtellationes appellant, nullam in hæc inferiora prodire Actionem, aut vim efficacem oſtenderet, & plenè conuinceret.

Hinc

Hinc Catholica Eccleſia Romana Fidei columen, & orthodoxæ Veritatis baſis magica hæc amuleta, tamque vi, & opera cacodæmonum operentur, vitanda conſtituit, ne Fideles in dæmonis retia, veluti aliud agentes, ſeſe conijcerent: Peripatetici ob rationem allatam vt ludicra, & inania omninò reijciunt. Pericles (vt ex Theophraſto Plutarchus refert) cum ex graui morbo conualeſceret, & ab amicis interrogaretur, quàm grauiter, & moleſtè ab eo morbo fuiſſet conflictatus, ad eos conuerſus, quæ ab Agyrtis, & circulatoribus collo appenſa fuerant amuleta, & varia περίαπτα oſtendit, hoc ſubdens magnam hinc poteſtis conijcere fuiſſe morbi ſæuitiam, qui dimidium mentis eripuerit, nam ſi compos fuiſſem mentis, numquam tales quiſquilias admiſiſſem: Vox mehercle tanto Duce, & ſapiente Oratore digniſſima. Solæ enim mulierculæ, & rudis plebecula his nugis fidem præſtant, immò obſeruat acutè Riolanus Vir doctiſſimus (cuius caput XVI. comment. de abditis rerum cauſis diligenter perlegendum) Agyrtas, qui pluſculum ſapiunt ad morbos acutiſſimos amuletis non vti vt Tetanum, Choleram, Apoplexiam, Scyrrhum, ſed ad affectus acutos, ſed boni moris, & per ſe interdum curabiles. Cæterum Galenus noſter, qui Platonis dogmatum fuit ſtudioſiſſimus ab vſu verborum, & characterum non videtur in curandis morbis abhorruiſſe, nam Alexander Trallianus videtur eius librum legiſſe de occultis rerum proprietatibus, quem in libris de ſimpl. medicam. pollicetur, licet nobis liber iniuria temporum perierit, in eo incantationem Homericam probaſſe dicitur, qua fingitur in Odyſſæa Vliſſi repreſſum eſſe ſanguinem verbis ab Autolici Filijs, ita ergo Trallianus lib. IX. Iuſtum eſt omnibus modis morborum depulſionem tentare, nam diuiniſſimus Galenus, qui Iunior ne eſſe quidem incantationes crediderat experientia, & rerum vſu doctior, tandem magnas eis ineſſe vires deprehendi. Riolanus doctiſſimus inter remedia occulta ad frangendum lapidem, nullum par eſſe annulo ex ære Cyprio confecto palàm profitetur, & de Alyſſo Dioſcorides: Do-

mibus

mibus appenſa, ait, ſalutaris eſſe creditur, quæ nobis verba anſam præbuerunt, vt diſſertatiunculam hanc de Amuletis in Alyſſi deſcriptione interponeremus: Qualis porrò planta ſit, ſi cuiuſquam præferenda ſententia eſt, Fracaſtorij Montanam Syderitim eſſe putarim, quo pacto etiam Galeni ſententia ij. lib. de Antidotis facillimè conciliatur: Quod verò Riolanus quaſi irridere Galenum videtur, quod Platonicorum figmentis manus dederit, partim laudandus, quoniam ob demoſtrationem allatam nulla vis eſt orationi, figuris, numeris, & caracteribus, partim improbandus, nam Galenus publici boni ſtudioſiſſimus, nihil intentatum prętermittere voluit, quod ad depellandos morbos faceret: Nos Chriſti præceptis, & orthodoxæ pietatis decretis eruditi ſuperſtitiones omnes ablegandas Platonicorum, & Ficini, & ſi quis alius eſt deterioris notæ Auctor cenſemus: Herbarum, lapillorum, metallicorum vires phyſicas à claſſicis exploratas, & decantatas Auctoribus duntaxat recipiendas profitemur: Veri enim effectus à formis phyſicis deriuant, vndè veriſſima, & conſtans amuletorum ratio petenda. Optaſſet Vir Clariſſimus Iulius Recalchus primarius Medicinæ practicæ Ferrariæ Lector mei amantiſſimus in aureis commentarijs de ſimilarium corporum natura, quos mihi ſuperiore menſe donauit, vt Galenus Phyſicam Ariſtotelis, nō Platonis arti medicę ſubſtruxiſſet, vt eius verbis vtar; hinc enim multam difficultatem, & errores multiplices in Artem eſſe inuectos, ſed optarim ego etiam Virum doctiſſimum conſiderare maximum Dialecticum fuiſſe Galenum, & critirium ſenſus, & rationis elaboratiſſimum obtinuiſſe, quorum præſidio ſubnixus propoſitiones, & enūciationes demoſtrationis Medicæ ſemper per ſe, de omni, & quatenus ipſum excogitare, & efficere pro virili conatus eſt; ſi de demoſtratione libri extarent nobis id facilè conſtaret: De vſu, & actione partium corporis pręclariſſimi, & fructuoſiſſimi libri id ſatis emunctæ naris Viris, & Medicis oſtendunt; in quarum partium vſu afferendo ſæpiſſime Ariſtoteles lapſus ridiculum ſe Philoſophum præbuit, quis

quis enim ipſum ferat de cerebri, lienis, teſtium vſu, & actione differentem? de cordis motus cauſis, & pulmonum? cum igitur is anatomicæ αὐτοψίας inſpectionis ſcilicet & diſciplinæ fuerit imperitus: Galenus ipſum deſerere in hac ſolum philoſophiæ parte, & Platoni in Timæo veræ doctrinæ ſemina iacienti ſe addicere eſt coactus: Dialectica parca naturalia vocata, libri Meteorum, lib. de ortu, & interitu potiſſimum Medicinæ noſtræ ſubſtruantur: libri de generatione anim., & de partibus, alijque huiuſmodi cum delectu legendi: cum in multis Platonis Timęus ipſis præferendus videatur: hæc mea ſententia eſt, nec tamē quid alij ſentire debeant, præſcribo, cum iudicia libera eſſe debeant.

VINCETOXICVM non eſſe Aſclepiadam herbam à Dioſcoride memoratam eruditè, & ſolidè probat Mattheolus aduerſus Fuchſium: quoniam illius tum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus nullum redolent, nec ſemen eſt Securidacæ ſimile: prȩterea ex Oribaſij ſententia Aſclepias folia longa non profert: at Vincetoxicum folijs prouenit laurinis in cacumine acutioribus, firmis, lȩuibus, caulibus pluribus, lentis, viridibus, circa quos folia per interualla vtrinque bina ſpectantur, flores edit tenues ex pallido albeſcentes, radicibus nititur numeroſis in gyrum ſe circūquaq; fundentibus: Radices excalfaciunt, & ſiccant ordine primo, digerunt, aperiunt, reſoluunt, vis ei magna aduerſus omnia venena, vnde illi nomen, Demorſis à cane rabido vtiliter præbentur diebus XL. continuis ſeſquidrachmȩ pondere ex Cardui benedicti decocto; bibuntur quoq; quotidiè ex vino aduerſus peſtilentiæ contagia: Hæc eruditè, & prudenter Mattheolus, quæ apud ipſum fuſius expoſita leges lib. iij. Comment. cap. de Aſclepiade.

ARISTOLOCHIÆ nomen Grauidas dediſſe Plinius teſtatur, quem locum exagitat Mattheolus: hallucinatum eſſe Plinium noſtratem Auctorem doctiſſimum clamat, & græci ſermonis fuiſſe ignarum, cum non ab vtero gerentibus, ſed à puerperis id nomen ſibi compararit, Dioſcoride teſte, addit ad remorantes à partu ſecundas, & ciendos menſes commendari; idcircò grauidis valdè nocituram in eijciendo fætu: Verum pace tanti Viri facilè tueri Plinij auctoritatē hac in re poſſumus, qui non ab vteri geſtione dictam Ariſtolochiā profitetur, ſed Grauidas nomen dediſſe, quoniā ἀρίστη λεχοῖς eſſet optima ſcilicet puerperijs, ex effectu ergo perutili, quem expertæ eſſent mulieres parientes nomen herbæ Inditum docet Plinius, ita elegans nominis Etymum ex conſenſu mulierum herbam hancce expertarum depromptum exiſtimauit, non igitur quatenus Grauidæ nomen dederunt, ſed quatenus pariturę ſic nominarunt, perinde ac ſi quis dicerat Medicos nomen tribuiſſe Panaceæ, quoniam omnium morborū eſſet medela, Vincetoxico, quoniā omne genus venenorum ſuperaret: Hanc meam veterem pro Plinij defenſione ſententiam vidi poſtmodum à doctiſſimo Petro Victorio ſexto libro variarum lect. ſi non clarè exponi, ſaltem innui: Dum verò Ciceronem arguit Victorius, quod libro primo de diuinatione ſcribat Ariſtolochiam ab inuentore nomen, & inuentorem ipſam herbam ex Somnio repeperiſſe, vt memoria lapſus, & vnam pro alia herbam accepiſſe videatur, facilè ipſum tueri poſſumus auctoritate Græci Nicandri interpretis, qui in Theriacis Ariſtolochię mentionem cum feciſſet, interpres ille ait, Ταύτην δὲ φησὶν Ἀριστοτέλης γυναῖκα εὑρηκέναι, ideſt hanc (ait Ariſtoteles) mulierem inueniſſe: fieri ergo potuit, vt mulieri inuentrici Ariſtolochia nomen fuerit, & Somnio herbam inuenerit, quæ fuerit Ariſtotelis ſententia: ſed dimiſſa quęſtione de nomine, ſciendum eſt rotundam Ariſtolochiam eſſe efficaciorem, & tenuiorem longa: Ex Galeni ſententia magis abſtergere, & digerere: idcircò longam rotundæ ſubſtitui: ſub Ariſtolochię

porrò

porrò tenuis nomine Clematitim ab Andromacho, & Galeno accipi: Vim purgatoriam adſcripſit Ariſtolochiæ Meſues, quod Dioſcorides, & Galenus non videntur obſeruaſſe, pituitoſos enim humores per inferna ducit, & ex nonnullorum ſententia etiam bilioſos, Pulmones, & pectoris vaſa ab humorum infarctu, & lentore validè expurgat, hinc maximum Aſthmaticis afferre præſidium credita. Exiſtimarunt nonnulli ex eruditis amicis noſtris herbam illam fuiſſe Ariſtolochiam, quæ iuxta pedes ſtatuæ virilis imaginis, quæ CHRISTVM Dominum referebat, quævè Cæſareæ Philippi, teſte Euſebio lib. vij. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ erecta fuit, miraculi monumentũ, quo à duodecim annorum ſanguinis profluuio liberata eſt mulier ſolo tactu veſtis IESV Domini noſtri: vna quippè erat ſtatua CHRISTI ſalutem dantis, altera mulieris ſupplicantis: ignotum ergo herbæ genus ad pedes, ad manum, & ad fimbriam, vſq; excreſcẽs, cuiuſcumque morbi medelam fuiſſe, ſed Ariſtolochia eſſe non potuit, quia hæc aperire, & egerere τὰς λοχίας exiſtimata, & mulier illa (cuius rei monumentum ſtatua) immodicè fluentem ſanguinem ſiſtere opus habebat, veriſimile autem eſt iuxtà pedes ſtatuæ CHRISTI herbam tali facultate præditam adnatam fuiſſe: neque licet de Hiſtoriæ fide dubitare (ait Marſilius Cagnatus) quoniam totam, vt apud Euſebium legitur, Sancta Nicęna ſecunda Synodus aduersùs Iconoclaſtas ex litteris Germani Epiſcopi Conſtantinopolitani, cum approbatione commemorauit. Verum & Plinius noſtras lib. XXIV. ſcribit herbam in capite ſtatuæ natam, collectamq; alicuius in veſtis panno, & alligatam in lino ruſſo dolorem capitis confeſtim ſedare traditum eſſe; hinc iuremeritò ſequi oportuit, ſi qua in pedibus ſtatuarum planta naſcatur, eam podagræ, & reliquis pedum morbis remedio eſſe, ait Cagnatus, Ciuis noſter quem honoris cauſa nominatum volo. Lib. 3. var. obſ.

DE Macedonico PETROSELINO nec, debeo, nec poſſum aliud literis tradere, quam quod ſcriptum eſt ab accuratiſs. Mattheolo: ſed prius Dioſcoridis ſententia, & verba afferenda: Petroſelinum in Macedonia prouenit in præruptis locis, ſemine ammij, odoratiore, ſapore acri, aroma olente; Vrinam cit, & menſtrua, contra coli, & ſtomachi inflationes, & tormina prodeſt: Laterum, renum, & veſicæ doloribus in potu ſubuenit, admiſcetur antidotis lotium cientibus: Præſtiterat profectò tàm egregiam, & fructuoſam Plantam ſoli Italici non eſſe expertem, vt eius facultatum vſu locupletaretur Medicina. Ita ergo de eo Mattheolus Macedonicum Petroſelinum, & ſi antehac in Italia haud cognitum fuit, factum eſt tamen quorumdam diligentia, vt petito è Macedonia ſemine, iam quibuſdam noſtris habeatur in hortis: Huius copiam primum mihi fecit Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, cuius liberalitate complures cum peregrinas, tum raras ſum conſequutus plantas: exit itaque Macedonicum Petroſelinum, folijs vulgari, ſeu aquatico Apio ſimilibus, ſed minoribus Caule craſſo ramoſo frequentibus alarum cauitatibus, floribus albis ſemine hortenſi Petroſelino, haud abſimili, odorato, amareſcente: Quamobrem aberrant toto cœlo, qui vulgare noſtrum Petroſelinum nihil à Macedonico differre contendunt, ſua tantum auctoritate ne dicam temeritate nixi. Hæc Mattheolus: Sed nec Marcelli Virgilij verba ex ſuo Commentario prætereunda: cum ait: Indicat vox ipſa in petris, ac ſaxis natum apium Petroſelinum à Græcis quondam dictum fratre, hic tantũ in Macedonia natale ſolum illi aſſignat: Palladius in latinis nihil aliud de eo, quam locis aſperis maxime prouenire ait, nec nos credimus alia, quam natalium ratione à ſatiuo differre: Mederi inter cætera ſaxatile apium, quod colon dicunt inflatioribus hic Auctor ait, non totum, nec ex quãcumque cauſa factam colicam affectionem intelligens, ſed quæ priuatim ex craſſo,

& quali

& quaſi peditu efflatur non tranſeunte illac ſpiritu, ſæpe ſit; hæc ille: cuius Viri doctiſſimi coniecturæ non ſunt ſpernendæ: Satiuum veterum apium eſſe vulgare noſtrum Petroſelinum hortis noſtris perfamiliare conueniunt Botanici omnes illuſtriores de quo lib. xx. Plinius noſter ciuis: Apio gratia vulgo eſt, namque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, & Galeni lib. ij. de alim. facult. Apium inter cætera (ait) familiariſſimum eſt, & ori, ſtomacoq; gratiſſimum.

SESELI multiplex Dioſcoridi Miſſilienſe, Æthiopicum Peloponnenſe, Creticum: Siler montanum officinæ vocitant: Miſſilienſi maior videtur adſcripta dignitas, & prærogatiua, folia fœniculi habet, craſſiora, caulem vegetiorem: Vmbella Anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti acre: Radix longa eſt, iucundi odoris: ſemen, & radix excalfaciendi vim habet, hæc Dioſcorides, & quæ ſequuntur ad eius vires explicandas pertinentia: Cõtrà perfritiones (ſubdit mox) in itineribus cum pipere, & vino bibitur: capris, cæteriſq; pecudibus datur in potu, quò facilius ſuos fetus enitantur. Quo loco obſeruandum à Theophraſto Anochi mentionem fieri, quo capræ curentur cum Euonymi arboris fructus, & folia comederint, quid porrò fuerit Theophraſto ἄνοχος Anochus an ſimplex planta, an compoſitum medicamentum diù quæſiui à Viris doctis, & rei herbariæ, & Theophraſti ſtudioſis, quin & à Gaſpare Bauhino Baſilienſi Profeſſore percelebri: coniecturas tantum attulerunt, nihil certi, & explorati adducentes: Miror Gazam, & Scaligerum alto ſilentio hoc prętterijſſe, quorum intererat ſcholijs, & explicationibus rem obſcuram illuſtrare; Viros igitur candidos, & eruditos oratos velim, vt quod ſit Anochus diligenter inueſtigent, & literis prodant, vtque eorum induſtriam litterariam vberius exacuam, quod

3. de hiſt. plant. c. poſt.

Boc-

Bocchus Lydiæ Rex in Virgiliano Culice memoratus, quid Onogyris Nicandri, quid Pharicum venenum fuerit ſimul perquirant rogo, & exploratè certis teſtibus, & auctorum probatorum fide, non per coniecturarum nubes doceant.

De Pharico tamen legenda coniectura Hermolai primo lib. corollarij cap. vj. vbi ſcribit quoſdam omnem vſum Nardi abdicare ob ancipitem ex ea Medicinam, propterea quod in Nardo quiddam veneni delibutorij vna naſci ferant, è quo Piſum illud vocatum Indi conficiunt exitiale non potu modo, ſed in ſudore corporibus appoſitum; tum ſubdit fortaſſisq; hoc ſit, aut non diſſimile, quod Pharicon à Dioſcoride, ac Plinio, Phariacon ab Athenæo dicitur, guſtu Nardi omninò, ſed reſolutionem faciens neruorum cum alienatione mentis, atq; ſpaſmo: aduerſari huic veneno maxime Cydoniam Philarchum prodere.

Redeo ad Seſelim, quam herbam Ariſtoteles lib. ix. de Hiſtoria anim. Ceruas ſtatim à partu petere, & cum eam ederint, ad prolem redire tradidit: Verum & à Medicis Galenus audiendus, qui lib. viij. de ſimpl. med. Seſelis ſemen, & radicem vſqueadeò excalfacere ſcripſit, vt admodum vrinam mouere queat, medicamentum etiam eſſe tenuium partium vt & comitiali morbo, & orthopneæ conueniat.

DAVCVM Creticum egregiè deſcribit Dioſcorides, folijs fœniculo ſimile, minoribus, & tenuioribus, Caule Dodrantili Vmbella Coriandri, flore albo, ſemine acri, radice digitali craſſitudine: Aliud genus ſylueſtri Apio ſimile: Tertium aſſignatur genus folijs Coriandri, floribus albis, capite, & ſemine Anethi, probatiſſimum Creticum, omnium ſemen excalfacit potum, vrinam, menſes, & partus extrahit: Deſcriptionem plantæ, & facultates alias plenius apud Dioſcoridē leges, neque enim actum agere; atque huc omnia tran-

tranſferre par eſt. Illa Dioſcoridis verba obſeruanda: Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit vſus,in Cretico etiam radicis,quæ maxime contra venenatorum iniuriã in vino bibitur. Præter alia addit Plinius noſtras contuſis, & euerſis potum duobus obolis in Mulſi cyathis tribus ſubuenire, aut ſi febris adſit in aqua Mulſa: calculos eijcere: Folia omnia tela corpori infixa extrahere: Galenus monet efficax eſſe medicamentum ad mouendam vrinam,& prouocandos menſes: foris impoſitum multum diſcutere, eam vim herbam habere,ſed ſemine inferiorem, nimirum ob aqueę humiditatis miſturam; Aqueam hanc Dauci temperiem, & naturam perſtrinxit doctiſſimus Scaliger in Coment. Theophr. de cauſis plant. cap. xxvj. libr. primi, cum enim effatum Theophraſti attuliſſet: plantarũ nempè principia quibus procreantur, & perficiuntur,alia eſſe interna qualitates ſcilicet primas, alia externa, Aërem ſcilicet, & locum, ſubdit harum cauſarum alias ſenſu percipi, vt denſitatem, & humiditatem, alias ſola ratione deprehendi, vt calorem, & frigus, non enim humidiſſimas plantas eſſe fęcundiſſimas, neque plus fert (inquit) Spinachia ſeminis, quam Myrrhis, aut Daucus, & affines ſunt natura.

MEVM legitimum ex præſcripto Mattheoli Botanicorum,qui ſcripſerunt, accuratiſſimo in Muſæo oſtenditur, Radicibus nigricantibus in obliquum, rectumq; ſparſis longis, tenuibus, odoratis, acribus, folijs Anethi, Caule bicubitali; quas notas legitimi eſſe Mei, omnes rei herbariæ ſcriptores videntur inter ſe conuenire, vt docet Mattheolus, qui tamẽ ambigit, an hæc herba deſcripta, & à recentioribus pro Meo vſurpata ſit verum Meum,cum radices non valdè odoratas obtineat, quia potius quoquopacto grauiter oleant, nec tenues cernantur, vt vult Dioſcorides, nec folia Anetho, ſed potius Aſparago ſimilia ferat; Hanc Apuli Imperatri-

cem vocant, & ad venenoſorum Serpentum morſus præferunt, vſque ad Plinij noſtratis æuum peregrinam fuiſſe in Italia Plantam ex eo conijcimus,quod non ſeri Meum ni ea, niſi à Medicis, ijsq; admodum paucis ſcribat,ſed quòd ei folia Anyſo ſimilia adſcribat,non Anetho ex præſcripto Dioſcoridis,vocum ſimilitudine deceptum Plinium putat Mattheolus: Athamanticum vocatum, nobilius, & efficacius putatur, quod ab Athamante Aeoli filio fortè inuentum ſit, vel quod præſtantiſſimũ in Achamante Phthiotidis proueniat? Tametſi radices tantum in vſum medicum venere, ſemen nihilominus viribus ſuis non caret: Botanicos porrò illos, & Plinium tueri poſſumus, quoniã vt Theophraſtus, Ariſtoteles, & Dioſcorides (magnorũ virorũ Triumuiratus) docet in humectis, & caliginoſis locis plantarum partes & craſſiores, & minus odoratæ procreantur, contra in montanis, & ſiccioribus regionibus, & magis exuſtis, quare & Mei radices in Italia loco humidiori, quam in Græcia, vel Hiſpania, vel Macedonia prognatæ, nec adeò tenues, & grauiori odore præditæ ſunt, & folijs fortè Aſparago, vel Anyſo ſimilibus: Coniecturam afferimus, non τεκμήριον: nam radices omnes humectioris Soli grauem odorem ex aliquo aquei ſucci exuberantis putore nanciſcuntur. Galenus lib. vij. ſimpl. radices Mei tertio ordine calidas, ſiccas ſecundo ſtatuit, idcircò lotium, & menſes ciere, ſi plus, quã deceat, ex ijs ſumatur, caput dolore afficiunt, qua in re ipſi probè cum Dioſcoride conuenit.

LVNARIAM minorem ob ſemen racemoſum etiam Βοτρυίτιν vocatam dodrantali altitudine ob mirificas, quibus pollet, vires in Muſæo aſſeruari cernimus, eius verò potiſſimum radices: Caule conſtat ſimplici, rotundo, lento, & gracili, è cuius medio in latus exit ramuſculus coſtæ effigie (ait Mattheolus) cui folia ſunt vtrinque ſeptem annexa lunata, craſſaq; & firma, Braſſicæ marinæ modò: at Fuchſius cordis

humani

Digitized by Google

cordis humani folia formam referre docet, tum in ſummitate Caulis ſemen Betæ ſimile proferre: Mattheolus flores proferre in ſummitate Caulis Oxalidis minoris inſtar ſemine rufo, rotundo, minuto in Vuæ modum racematim cohęrente, vt mirandum ſit hos auctores inter ſe diſſentire: copioſiſſime tamẽ Tubingæ in pede montis Auſtriaci prouenire tradit Fuchſius, vbi ipſe profitebatur, & ſæpe ipſam herbam vidiſſe veriſimile eſt terreſtre quid guſtata præfert, & adſtringens, quare mediocriter frigidam, & ſiccam temperiem eſſe coniectandum, proindè vulneribus glutinandis mirè efficax, & ad puerorum Enterocelas magnis effertur laudibus, tum ad ſupprimendos immodicos menſes, & albũ mulierum profluuium: Chymicorum nugas, quibus eius herbæ vſus frequentiſſimus eſt, libens prætereo (ait Fuchſius) adeò ſemper doctis, & prudentibus Germanis, & Phyſicis quibusuis Galenica, Hippocratica, & Ariſtotelica doctrina imbutis eius ſuperſtitionis impoſtura fuit exoſa: tametſi nuper duodecim Proceres ad Menſam auream Symbola contulerint D. etiam Thoma Doctore verè Angelico, & cœleſti, Italorum ſummo ornamento, vel inuito, & tales nugarum aurearum pollicitationes, vel technas prę ſumma animi puritate, & ſanctitate auerſante ad conuiuiũ illud perducto. Aliquod myſterium etiam in Lunaria illa, quæ Sferracauallo ab Italis dicitur putarunt, quod clauos euellat ab equis in montibus paſcentibus, vndè ferreos calceatus amittant, ait Mattheolus, ſtatim vt eſt cerebroſum, & meditabundum homiunm genus, putarunt vim magnatis in hac herba eſſe, quam Lunarię ſpeciem ſtatuerunt folijs minoribus ſecuridacæ proximis, puſillis, cordiſque faciem referentibus: Poſſe verò reperiri huiuſmodi herbam facultate illa mirabili præditam Plinij noſtratis auctoritate confirmat Mattheolus, qui lib. x. Picum Martium adactos cauernis à Paſtoribus Cuneos admota quadam herba extrahere ſcribit.

IAM verò vt curioſa, & grata varietate rerum Muſæum afflueret ſemina quędam exoticarum Plantarum FRANCISCVS CALCEOLARIVS Iunior diligenter conquiſita commoſtrat nempè Bammiæ, Beidelſaris, Melochiæ, & Chatæ: De quibus optime ſcripſit Proſper Alpinus ex propria inſpectione, & obſeruatione in lib. de plantis Ægypti.

DE BAMMIA cap. xxvij. planta eſt (inquit) ad Altheæ magnitudinem, folijs, floribuſque Maluæ, aureis tamen à quibus fructus fiunt ſimiles quibuſdam paruulis Cucumeribus, qui ſemina iſthæc, quæ in Muſæo aſſeruantur, parua ſubnigra, & rotunda continent in vſu illius gentis mox exiſtere tradit, perinde apud nos ex Piſis, & Phaſeolis fercula parantur, folia, ac fructus frigidos, & humidos eſſe in primo ordine, vim emollientem habere, proindè pectori, ac pulmonibus conuenire, aluum lubricam reddere, tumores emollire: fomenti aut Emplaſtri modò inflammationes reſoluere, dolores mitigare: in renum inflammatione, ac calculo decoctum, cum Saccharo candido ſumptum mirificè prodeſſe, Ophthalmias finita fluxione iuuare, quæ omnia ſatis docent Maluæ genus eſſe, vel Altheæ, quæ Soli, cœliq́ue Ægyptij vi aliquam à noſtra diuerſitatem ſit ſortita, quod in multis alijs plantis facilè mihi perſuaſi; neq; enim τὰ ὄντα, abſque neceſſitate multiplicanda, & vbiq; locorum eędem ſpecie ſtirpes enaſci valeant, licet perſpecta ſingularium plantarum natura magnam ſortiantur varietatem, quod in procreatione etiam hominis obſeruat Ariſtoteles; cum in Ægypto octauo etiam menſe fętus vitales in lucem ędi ſcripſit.

BAIDEL-

Digitized by Google

BEIDELSAR, cap. xxv. ab Alpino deſcribitur, naſci nimirum in humidis locis propè Alexandriam in ramo Nili CALIG vocato, & Cayri loco prope el Mattharia perpetuò humida ex aqua Nili ibi diù ſtagnante: Eſſe plantam herbaceam fruticoſam multis ſtolonibus ab radice ſurrectis duorum ferè cubitorum altitudine ſeſe extollentẽ folijs latis, oblongis, rotundis, vt Aloes folia, craſſis, candidis, ex quibus diſſectis lac album manet, totamq́ue plantam lacte exuberare: flores ferrè Croceos ranunculi floribus ſimiles à quibus fructus pendent teſtibus humanis figura perſimiles, in quibus alba lanugo, & ſemina parua, lata, lactucæ ſeminum æmula continentur, ex folijs contuſis emplaſtra fieri ad frigidos tumores, & dolores, ex lanugine parari cubilia, quibus vtantur, cur cubilia? fortè hac voce Alpinus intellexit periſtromata, & ſtrata, vel lodices, & ſtragula, non cubile totum, quo etiam lignea ſtructura percipitur: totam plantam lacte calidiſſimo, & exurenti ſcatere, quo pilis coria nudentur, lac ſiccatum dyſentericos fluxus etiam lethales inferre: ad curandam impetiginem, & lichenas, aliasq́; cutis defœdatiores præſtantiſſimum eſſe medicamentum. Cæterum verè quis quærat cur huius plantæ lac, & generũ omnium Tithymalorum ſit exurens, & pernicioſum, cum animalium hac frigidioris, vel temperatæ ſit naturæ. An quoniam iſtarum plantarum lac eorum eſt veluti ſanguis, & alimentum, cum ipſæ calidiores ſint perſimile alimentum nanciſci debuerunt: at animantium lac nutrire paruulos fœtus, & infantes duntaxat debuit, qui temperati, atq́; humidi exiſtentes conſimile alimentum expoſtulabant: Ficus etiam lac exedens emittit, & lactuca tum ſeneſcens, tum nouella, ſed huius innoxium lac profitetur Scaliger aduerſùs Cardanum, multa verò noxia in eo lacte, *Exerc.* quod à calidioribus plantis promanat; tum ſubdit Scaliger 141. Tragopogon quoq́; tametſi non id prodiderit Dioſcorides, tamen lactea eſt radice, eademq́ue innocenti, quotidiano

 alioquin

alioquin vſu in Thuſcorum acetarijs vbi ſaxefica nominatur. Putabat verò Cardanus ſuccum tantum viridem herbarum eſſe ſalubrem, ſed Hyperici oleū ruſſum, vel villica ſua vocitabat: Medici Laſeris ſuccus viridis non eſt, ſaluber eſt, ſucci, omnes ſunt reſinæ nulla viridis: ſic generale illius Profatum diruit Scaliger.

MELOCHIA, & ipſa Ægyptiorum planta non contemnenda Blito perſimilis, folia anguſtiora, longiora, acutioraque obtinet, ſemina parum nigra Melanthio ſimilia, in quibuſdam obliquis cornibus concluſa viſuntur, quorum magnus apud eos vſus in ijs affectibus, quibus ſemina Altheæ prodeſſe in confeſſo eſt; maiorem lentorem habet eius mucago, quam Altheæ, proindè tumores concoquit, & emollit: cibus eſt ijs populis perfamiliaris in aqua more noſtra Betæ decocta, ſuccum tamen viſcidum gignit, qui contumaces viſcerum obſtructiones facilè pariat: totius plantæ, ſed maxime foliorum decoctum pectori amicum, quocirca aſperis, & ſiccis Tuſsibus, atque Dyſpnia affectis, cum Saccharo candido præſens medela: ſemina huiuſmodi pondere duarum drachmarum ſumpta omnes humores copioſè purgare teſtatur Alpinus.

CHATE etiam vocatum Cucumeris genus in vſu habere Ægyptios idem Alpinus teſtatur, quam plantam, ait, à communi Cucumere noſtrate differre ſola magnitudine, colore, ac mollitie, quo intelligimus eaſdem herbas eſſe, vbique ſpecie, & viribus ſimiles, differre forma, figura, magnitudine, colore, atque alijs huiuſmodi accidentarijs conditionibus, quæ ſingulares plantas (Indiuidua vocant) mirè afficientes, & immutantes, efficiunt, vt nos veluti diuerſas, ac alias omninò ſtirpes, & cœli, ſolique exotici exoticas exiſtimemus, quod Philoſophis, & Phyſicis eruditis, non rudibus Bota-

nicis

nicis expendendum obtrudo. Cucumis ergò iſthæc Ægyptia folia obtinet minora, candidiora, molliora, ac rotundiora, fructus longiores, viridiores, cortice pleno, molli æquali, guſtui dulces, concoctu faciliores: Huiuſmodi fructus crudi, & cocti ſaluber cibus eſſe putantur: qua ratione peſte affectis proſint huiuſmodi Cucumeres crudi eſitati miratur Alpinus, quemadmodum Ægyptijs perſuaſum eſt: Dicerem ego duabus de cauſis id poſſe coniungere, vel quia crudi deuorati, vt nos conſueuimus noſtros, maiorem opem refrigerando, & humectando afferunt, vel quia vis alexiteria pro peſtilenti veneno eradicando melius in crudis ſeruatur, cum ea per cocturam facilè exſoluatur: In ardentibus febribus, in renum, ac veſicæ calidis morbis refrigerando, ac humectando valdè vtiles, & ad ſedandos podagricos dolores à cauſa calida excitatos: Stillatitiam etiam aquam multis diebus ægrotis exhibent ad renum feruorem compeſcendum, & calculos exturbandos, ſed potiſſimum etiam ad Iecoris calorem moderandum: cum è cœli, aëris, & Soli inſigni æſtu illorum populorum incaleſcant corpora.

MOLLE vocant arborem in Perù naſcentem (ait Carolus Cluſius in Scholijs ſuis ad librum Nicolai Monardi de ſimpl. exoticis Cap. 24
medicamentis) cuius puſillas duas plantas è ſemine natas ſe vidiſſe Machlniæ in horto ſplendidiſſimo Illuſtris Viri Ioãnis de Brancion, ſed quæ tertio anno perierunt Hyemis iniuria: fuiſſe eas arbuſculas trunco ex viridi nigricante multis conſperſo veluti maculis cinereis; Folia pennata vt fraxini, ſed multò minora ex viridi nigricantia, ſerrata, & ſub extremum anguſtiora, quæ ab arbuſculis reuulſa lacteo ſucco, eoque lento viſcido, & odorato manabant: ipſa folia trita fœniculi odorem reddere, guſtata adſtringentis facultatis nonnihil habere viſa. Fructus ex quo natæ ſunt, piperis ferè magnitudine, oleaginoſus, pellicula rubeſcente tectus racematim cohærens (ſubdit Cluſius) vt ex eius

Icone,

Icone, quam ad viuum depingi, tum temporis curauimus, conſpicere licet: Florem, quem habeat, ignoramus, ſed quibuſdam Auctoribus minutus eſt Vitis flori ſimilis; hæc ille, qui mox docet ex Hiſpanijs ſe accepiſſe Molle ramulos ſuis racemis immaturis onuſtos, illius folia fuiſſe quidem alata, ſed in ambitu minimè ſerrata, talem etiam Molle Arborem Romæ fuiſſe conſpectam, veriſimile autem eſſe adultas arbores, & iam fructum ferentes, foliorum formam immutare: Hanc arborem abundanter naſci in conuallibus, & locis planis Peruanæ regionis, vt teſtatur omnes, qui Occidentalium Indiarum hiſtoriam ſcripſerunt, ſed Petrus Cieca maxime prima parte Chronici hoc pacto. Toto hoc tractu conſpiciuntur magnæ quędam, & etiã paruæ Arbores, quas Molles appellant incolæ, folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores, & inflammationes ſumma cum vtilitate foueantur ex ramulis fiunt Dentiſcalpia vtiliſſima: Ex huius fructu cum aqua decocto, pro coctura modò fit, aut vinum, ſiue potio admodum bona, aut acetum, aut mel, tantoque in pretio apud Indos ſunt hæ arbores, vt quibuſdam locis eas conſecratas ſuis Idolis habeant: addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum doloribus ex frigida cauſa ortis auxilio eſſe; illius verò gummi, quod Mannæ modo candidum eſt, lacte diſſolutum caliginem oculorum abſtergere: Hæc pleniùs ex illis doctiſſimi Cluſij Scholijs volui hunc tranſcribere, vt plantæ huius egregiæ à FRANCISCO Iuniore CALCEOLARIO conquiſitæ, & in Muſæo aſſeruatæ natura, vires, & hiſtoria enucleatius à rerum naturalium curioſis lectoribus intelligerentur.

Cæterum & Rhapontici viridem radicem idem CALCEOLARIVS nobis oſtendit ſibi hoc anno ab Illuſtri, & Excellentiſſimo Domino Bartholomęo Sfortia Medico, & Profeſſore Patauino donatam, quam terræ creditam ineunte verè nobis veram Rhapontici plantam caule, folijs, & floribus prędictam repræſentaturam ſperamus.

Verum

Digitized by Google

Verùm lector non grauetur diſputationem de Rhapontico doctiſſimi Alpini legere Patauij habitam, & impreſſam anno 1612. apud Petrum Bertellium, & Clariſſimo Medico Syluatico dicatam, vbi ét eius Iconem affabrè expreſſam proponit, ſeptemque capitibus enucleatè totam illius Plantæ naturam, & vires explanat, oſtendens Rhaponticum eſſe Hippolapathum latifolium ex Thracię Rhodopęis mõtibus: plura non addo. Alpinum, qui volet, conſulat.

MARVM docet Dioſcorides eſſe vulgò cognitam herbam, ſurculoſam, flore origani, folijs multo candidioribus, flore odoratiore, vim habere Syſimbrio conſimilem, ſubſtringere enim, & modicè calefacere, quade cauſa illitu ſerpentia vlcera ſiſtere, & in callidas illitiones addi, iuxta Magneſiam, & Tralles copioſiſſimam gigni: Ex Galeni placitis colligit præſtantiſſimus Mattheolus primo de Antidotis in Hedychroi compoſitione, Marum ab amaraco viribus, & facie parum differre, licet amarius ſit marum, tũ odore fragrantius, vt eorum probanda ſit ſententia, qui marum amaracum illam eſſe putant, quæ odoratior eſt, & guſtatui amarior, tum folijs viret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus ab Etruſcis Perſa gentile nuncupata: Sampſuchum enim, ſiue Amaracus Perſa ab ijs vocatur: cuius illud genus, quod folijs conſtat pinguioribus, latioribus, viridioribus, guſtui acrioribus, minùs tamen amaris legitima Amaracus exiſtimatur: mollem Amaracum vocauit Virgilius, cum Venus Aſcanium in altos Idaliæ lucos gremio fotum tollit,

At venus Aſcanio placidam per membra quietem
Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos, vbi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aſpirans complectitur vmbra.

Hic

Digitized by Google

Hic enim proculdubio Poëta legitimam, & vulgatam Amaracum intelligit; Marum enim aſperiora habet folia, & agreſtius eſt, quam vt illi poſſint prærogatiuæ à Virgilio poſitæ conuenire; quod Alpinus etiam obſeruaſſe viſus: quod plantam hanc ſylueſtre Amaracum, non Marum nuncupandum iudicet, decipi exiſtimo, cũ profiteatur ſe apud aliquos Cretenſes Marum vidiſſe, noſtro Amaraco planè ſimile, licet foliorum qualitate, odore, & ſapore diuerſum vti ſuperius deſcripſimus; Quod ſi Galeni, & Plinij tempeſtate fuit Marum Italiæ peregrinum, non eſt putandum in præſentia adeò eſſe exoticam plantam, vt in multis hortis, & viridarijs non habeatur, quin iurè affirmare poſſum in meo domeſtico hortulo efflorescere, & hyeme etiam perennare Marum ijs omnibus notis, & conditionibus natiuis donatum, quas Dioſcorides, & Martheolus præferunt. Quare qui graciliorem Amaracum pro Maro ſubſtituunt, (auctore magno Galeno) non errant, quia vnguentum illud, in quo per Maro Amaracum admiſceri iuſſit, &ſi minus odoratum videretur, non tamen viribus inefficax fuit, veriſimile tamen eſt legitimam fuiſſe Amaracum à Gal. vſurpatã, quanto magis Amaracino vnguẽto conſentaneum fuiſſet ſylueſtre hoc Sampſuchum, quod ipſiſſimum eſſe Marum æqui rerum æſtimatores haud inficias eant.

MONTANVM NARDVM θυλακῖτιν dictam, in Cilicia, & Syria naſci Caule, & folijs Eryngio ſimilibus, minoribus, minimè tamẽ ſpinoſis, & aſperis, teſtatur Dioſcorides: Radicibus binis niti, aut pluribus nigris odoratis, ceu Haſtulę regiæ, ſed longè gracilioribus, & exilioribus, neque caulem, neq; fructum, neque florem proferre: radices profectò (quæ in Muſæo viſuntur) optime his à Dioſcoride deſcriptis reſpondent: ſed maxima ſtatim ſe offert in Dioſcoride, tanto Auctore, repugnantia: cum Caulem habere Eryngio ſimilem Nardum prius doceat, mox in fine capitis neget Caulem habere

habere: quo loco doctiſſimi Mattheoli coniecturam probare non poſſum, qui ſatis verba, & ſenſum diſtorquens, Græcã orationem ſic legit ὔτε καυλὸς, ὔτε καρπὸς, ὔτε ἄνθος συμφέρει, nec Caulis, neq́ue fructus, neq́; flores confert; quoniam nimirum ſola radix in vſu medico eſſe videtur, quia efficax, & odorata, non itidem aliæ partes, quæ odore carent. Verum ne omnibus peruetuſtis, & recentibus Dioſcoridis exemplaribus tanta inferatur vis, libens, & volens Marcelli Virgilij modeſtam emendationem amplector in priori igitur parte φύλλα καὶ κλάδους, non καυλὸς legendum, hoc eſt folia, & ramulos Eryngio ſimilia obtinens: ramuli porrò iſti in fruticoſo genere, quale Abſinthium, Ruta, Thymus, pluraq́ue alia (inquit Marcellus) conferti ab vno principio, pluresq́ue oriuntur, & eadem ferè altitudine inter ſe creſcunt. Per Caulem verò in poſteriore capitis parte eam partem innuere videtur Dioſcorides, cui flos, & fructus proximè innititur, quæ duo in montana Nardo negaturus, tertium etiam negare cogebatur, ita vindicatum à repugnantia Dioſcoridem cognita legitimæ ſcripturæ iactura putamus: ſubdit Auctor ad eadem valere hanc Nardum, ad quæ celtica Nardus: Gallicam vertit Marcellus.

IVNCI odorati σχοίνου ἀρωματικοῦ Plantam egregijs virtutibus, teſte Dioſcoride, Botanicorum Anteſignano, donatam in noſtro rerum naturalium Theſauro pariter aſſeruatam cernimus: cum diphthongo Grçce ſcribi tradit Marcellus, vt à Lentiſco arbore differat, quam σχῖνον vocitant: Squinantum officinæ barbara voce appellitant, quaſi Schęnanthum σχοίνου ἄνθος: Iunci ſcilicet Florem: lib. tamen primo de Antidotis Iuncum odoratum ex Arabia aduectum miratur Galenus cur vocetur Iunci flos, cum nobis floris copia non adeò ſuppeditet, nam &ſi tota aduehatur herba, ſunt tamẽ eius ſuperiores partes (ait) à Camelis ſępè depaſtæ, eo enim

Digitized by Google

veſcuntur, & oblectantur maximè, hanc Galeni ſententiam irridet Mattheolus: arduum enim eſſe credere, tàm ingentem eſſe Camelorum numerum, qui locuſtarum more Schœni florem depaſcantur, vt nulla ſuperſit Planta, cui flos nõ deuoretur: Nos pro Galeno dicere non ineptè poſſumus, quod Chriſtophorus Acoſta Aphricanus Medicus lib. de ſimplicibus exoticis cap.24. ſcribit, Pabulum ſcilicet & Paleam Camelorum vocari Iuncum odoratum, quoniam in regionibus, vbi naſcitur, non ſolum à Camelis plurimis, & frequentibus depaſcitur, ſed & ab equis, & mulis, cum eorum ſit conſuetum, & ordinarium pabulum, quinimmo & reliquum armentorum genus eo veſcatur: aliam idem Acoſta videtur cauſam ſubnectere, cur infrequens ſit floris vſus quoniam barbaræ illæ Arabum gentes Medici, & Pharmacopæi florem ſpernũt, tamquam nulli vſui idoneum: An quoniam eum vident in armentorum familiarẽ cibum conceſſiſſe: ijs tamen apertè refragatur Dioſcorides Floris, arundinum, & radicis Iunci huius vſum eſſe atteſtans. Laudatiſſimum ex Nabathea, proximum Arabicum, peſſimam ex Aphrica exiſtere, eligendum rufum, recentem, floribus refertum, tenuem rubentibus fragmentis, qui manibus confricando roſæ odorem emittit; hoc videtur refellere Acoſta dum ſcribit Iunci recentis probum eſſe odorem, ſed non roſæ ſimilem, quoniam in ijs, quæ ad gratum odorem pertinent, raró veritas ex re comparata percipi poteſt: Verum hoc Aphricanę ſubtilitatis, & friuolæ nugacitatis ſpecimen, neq; .n. Dioſcor. auctoritas poſthabenda, in comparationibus enim non ταυτότης ſpectanda ab æquis rerum æſtimatoribus, ſed ὁμοιότης: non eadem nimirum affectio, ſed conſimilis: Qui ergò Iuncus odoratus manibus confricatus propius ad roſæ fragrantiam acceſſerit, is cæteros bonitate præcellet. Hallucinatur etiam Acoſta, dum Serapionem arguit, qui Iuncum modò herbam, modò plantam vocat; herbam enim exiſtere non plantam, quaſi genus ſpeciei non conueniat, cum (vt Dialecticorum more loquamur) de ipſa prædicetur: Iuncus ergò eſt herba, herba

eſt

eſt planta, igitur Iuncus erit planta, turgent Aphricanorũ, & Iberorum ingenia pruritu litigandi, & cęteros vellicandi vt maximi, & ſoli ſapere videantur, ſed vix primorum Logicæ principiorum memores deprehenduntur, quod verò Auicennas fructum Schænanthi nigrum (teſte Dioſcoride) profiteatur, ab aliquo interpretum deceptus videtur, cum hoc apud Dioſcoridem non reperiatur. Iuncum rotundum vocat Cornelius Celſus, vt à triangulari diſtinguat, Odoratum Græci, vt à cõmuni Iunco ſecernant: notanda verba Dioſcoridis ῥοδίζεται τῇ εὐωδίᾳ ſuauitate odoris, qualis in Roſis ſentitur, roſizantem, ſi latinè liceret vertere, vt innueret nobis videri ipſiſſimam Roſam: quod ad ſuauitatem odoris ſpectat, ſequitur Dioſcorides mordentem linguam μετὰ πολλῆς πυρώσεως, cum copioſa ignitione: ita enim ad verbum: vt mirum ſit tanto calore præditam eſſe huiuſmodi plantam, cum in campeſtribus paſcuis, & vbi lacus, quodam tempore ſiccantur, naſci dicatur, vim vrinæ ciendæ habet, menſes pellit, diſcutit inflationes, caput aggrauat, μισαλῶς καρη βαρικὸν, quæ vulgatior eſt lectio: alia erat (teſte Marcello) καρωτικὸν, quæ cari, & ſoporis inexpugnabilem neceſſitatem ſignificat, ſed priorem lectionem veritati magis conſentaneam putamus: Flos eius in potu vtilis ſanguinem reijcientibus: Radix adſtringentior eſt, ideò faſtidijs ſtomachi, & hydropicis cum pari piperis pondere per aliquot dies dari, docet Dioſcorides; Si quis plura de Schęnantho deſiderat: Dioſcoridem, Mattheolum in Commentarijs, Amatum Luſitanum in enarrationibus, Acoſtam adeat, tum potiſſimum Galenum 8. ſimplic. vbi eius docet facultates, quo pacto verò ibi modicè dicat Florem calefacere, Dioſcorides verò ignea mordacitate linguam afficere, cogitent eruditiores Phyſici, an exoluitur facilè ignea illa vis, vt piperis etiam vis in ventriculo, & Gingiberis, vt nonnulli exiſtimant: idcircò nũquam ab ijs iecur excalefactum: cum affectio, quæ tactus ſenſum permutat, modica, & attemperatior experimento comprobetur: Theophraſtus ex ſententia Meneſtoris, & Empedoclis Iuncum, Calamum, *Primo de cauſis cap. 17.*

Cyperum in locis humidis enaſci ſcripſit, vt ſumma harum plantarum caliditas loci contraria qualitate ad moderationem reuocaretur.

Iam verò Clariſſimus Mattheolus in Commentario fatetur ſe florum Iunci arculam plenam obtinere, quorum partem ad ſe miſerat Verona FRANCISCVS CALCEOLARIVS materiæ Medicæ admodum ſtudioſus, qui odoris ſuauitate, & fragrantia, & cæteris omnibus qualitatibus, quæ in Schænantho requiruntur, ita præditi ſunt, vt ſanè mentis eos eſſe negare oportet, qui Iuncum hunc adulterinum eſſe contendunt.

ANGELICAM non eſſe Myrrhidem Dioſcoridis ex eo euidentiſſimũ eſſe oſtendit Mattheolus herbariarum ſuæ tempeſtatis Ante-
Lib. 4. Dioſcor. ſignanus, quòd ei folia ſint ſatiuæ peſtinacæ ſimilia, non quidem multifida veluti Cicutæ: Præſtantiſſimam porrò plantam eſſe Angelicam docet, cubitalem nimirum excedere altitudinem, Caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto, folia proferre oblonga per ambitum ſerrata, in nigrum vireſcentia flores albos in vmbellam cohærentes, è quibus ſemen prodit tenue lentium modò compreſſum; radicem ei ſubeſſe craſſam raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, guſtu acrem, & ſuauiter odoratam: Satiuã paſſim in Miſnia ſeri, atque alijs Germaniæ locis, vndè ad Seniorem CALCEOLARIVM olim mitti ſolebat: Radices habet nigras, & fibratas, odore adeò eximio, vt meritò Angelicæ ſibi nomen compararit. Domeſtica quæ ſponte naſcitur Caule, folijs, vmbellæ ſemine, & radice longè maioribus prædita: radice ſuccoſa, ſubalbicante, acri, ſuauiter redolente: Sylueſtris, pumilior, ſed viribus omnium præſtantiſſima, ſubdit Mattheolus, Radice nititur pollicis craſſitudine, ſæpè maiori, ſucco flaueſcente referta: Aquatica cæteris grandior, ſed viribus longè imbecillioribus: ſecundo ordine excalefacit, & ſiccat venenis potiſſimum aduerſatur,

& pe-

Digitized by Google

& peſtilentiæ maximum Alexiterium cenſetur: Datur radicis ſemidrachma, cũ Theriacæ drachma è ſua ipſius aqua ijs, qui peſte laborant, & ſudare coguntur, repetiturq́ue eodem modò poſt ſeptem horas, quo ſolum antidoto multi perſanati: trita in puluerem radix animi deliquijs, & cordis affectibus vnicè prodeſt, ad rabidorum etiam morſus exterius cum ruta impoſita, & intrò in corpus aſſumpta: hæc, atq; alia de adeò præſtanti planta Mattheolus.

SACCHARVM gignens Planta (ſi Garziæ ab orta, & Carolo Cluſio credimus) arbor eſt interdum magna, & inſtar populi procera, interdum minor, ramos vt plurimum erectos (niſi quod pulcherrimos quoſq; interdum incuruant ad pergulas, & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) nodis Palmi longitudine ab inuicem diſſitis diſtinctos habens, folium oleæ longius. Inter ſingula internodia liquor quidam dulcis generatur craſſus veluti amylum congeſtum, & ſimili candore interdum multus, nonnũquam verò perpaucus, ſed non omnes arundines, ſiuè rami eum humorẽ continent, at ij duntaxat, quos Biſnager, Betacula, & pars Prouinciæ Malauar profert; ab indigenis Sacar Mambu vocatur, quaſi Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, vel ramos arboris id proferentes Mambu appellant: modò Tabaxir vocare cæperunt quoniam eo nomine à Mercatoribus Perſis, & Turcis, Arabibuſq́ue petitur ex India in ſuas regiones exportaturis; Hæc ex prædictis Auctoribus, qui eſſe inſignem errorem Gerardi Cremonenſis obſeruant apud Razen Tabazir ſpodium interpretantis, idcircò Dauum Terentianum omnia turbantem ipſum vocarunt: In Inſula D. Thomæ ſingulis menſibus arundines ſeri teſtatur Iul. Cæſar Scaliger: *Exerc. 164.* quinto menſe maturæ ſunt, tum ſecantur tempeſtiuæ, moluntur, premuntur ad ſuccum, quod reliquum eſt, cannarum nimirum fraeces, altilibus porcis exhibetur,

hoc

hoc mirandum in modum pingues fiunt, id adeò, vt tamen delicata caro comparetur, quæ nulli ſit inferior Gallinaceæ, & ægrotis detur in cibum (cum alioquin, ſubdit Scaliger) gens Hiſpanica vehementer abhorreat à Suilla, cuius cauſam, vel me ſilente, cordatus lector facilè coniectabit. lib. ij. Dioſcorides cap. de melle, eſt aliud (inquit) concreti mellis genus, quod Saccharum nominatur; In India verò, & fœlici Arabia in Arundinibus inuenitur, ſalis modò coactum eſt, dentibus vt ſal fragile, aluo idoneum, & ſtomacho vtile; ſi aqua dilutum bibatur vexatæ veſicæ, renibusque auxiliatur: illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt; Porrò an iſtud Saccharum veterum, cum noſtrate per expreſſionem cannarum, & arundinum, & decoctionem parato vnum, & idem ſit magna inter ſuperioris ætatis Phyſicos interceſſit controuerſia Io. Manardo, & Fuchſio negantibus, & ſuper diuerſo arundinum genere ex cœleſti rore concreſcere profitentibus, quod Dioſcorides deſcribit, quemadmodum mel aërium māna ſcilicet in quibuſdam Arborum frondibus per ſe concreſcit. At noſtræ ætatis Saccharum ex alijs arundinibus in aqua decoctis exprimi in Madera, Sicilia, Cypro, Creta, Rhodo Inſulis, atq; etiam in ipſo Ægypto: Hæc ſententia luculenter refellitur à Mattheolo præſtantiſſimo Phyſico, & ſuperioris æui Botanicorum Phœnice, cuius exquiſitum, & exactum iudicium hac in re cum Scaligeri cenſura doctiſſima conuenire oppidò quàm ſum lætatus. Nullo enim certo auctorũ teſtimonio ex rore cœleſti concreſcente probare poſſunt Manardus, & Fuchſius Saccharum Dioſcoridis fieri, nec Dioſcorides, & Galenus ſummi materiæ interpretes hoc ſiluiſſent: ſed in ijſdem arundinibus, ex quibus per artem noſtrum Saccharũ exprimitur, & excoquitur, veluti liquor, & lachryma aperto præ nimia ſucci copia in latere calamo reſudat, & tamque gummi exterius concreſcit; Hoc pacto reſinæ, & gummata omnia diſſecto, & diſciſſo ſui arboris cortice promanant: quod αὐτοψία ipſa, & occulta experimenta teſtantur.

Veriſſi-

Veriſſimæ huic Mattheoli,& Scaligeri ſententia ſubſcribit Ciuis noſter Plinius lib. xij. Saccharum (inquit) & Arabia fert, ſed laudatius India, eſt autem mel in arundinibus collectum gummium modò candidum, dentibus fragile, ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine: Strabo etiam non infimæ notæ Geographus lib. xv. in India Arundinem mel ſine Apibus gignere diſertè docet, non quod ex rore ibi concreto fiat, quemadmodum mannæ in Arborum frondibus, ſed quod ex interiori cannarum medulla Sacchareарũ gummi inſtar prodeat diſſectis ijs, atque ibidem concreſcat; ex ijſdem mox à natura edocti illarum regionum homines per expreſſionem paratum, vt igne concreſceret, & addenſaretur operam dederunt: Verum enimuerò, & duplici neceſſaria demoſtratione peruicacia illorum phyſicorum innouandi pruritu plus æquo faſcinatorum conuincitur: quod enim ex rore concreſcit, vt manna, à Solis radijs, vel leuiter tactum liqueſcit, & in auras dilabitur, & exoluitur, At gummi Sacchareum magis concreſcit, & dureſcit à Sole perſtrictum; quod mannæ in Apulia, & Calabria non euenit: Præterea veterum Saccharum, teſte Dioſcoride, Galeno, Plinio, durum eſt, ſalis modò coactum, dentibus fragile, candidum, quæ conditiones rebus è rore concreſcentibus, vt Mannæ, conuenire non poſſunt, vt experiẽtia rationis dux ſatis declarat. Ex his conficitur Saccharum è rore concreto non gigni; Quod ergo ſponte prodit ex arundine videtur deperijſſe, nec ad nos amplius mitti, quoniam arte deuicta natura; ſectę enim vniuerſæ arundines nec permiſſum, vt pluris temporis interſtitio ſucco vberiori turgeant; iterum quotannis ſatæ, quibus conciſis, decoctis, & expreſſis copioſius Saccharum comparatum, ita compendij, & lucri certior, & vberior ſpes affulſit. Zucchara vocant Arabes; Indi proxima voce Iagara: Duæ ſpes (inquit Scaliger) altera è cannis, altera ex herba, tertiã addit ex arbore Indica Haoſcer vocata à Serapione: eſt lactis pars tenuior calore concreta, quæ ex oculis, ſedibuſque foliorum exiens gummi modò condenſatur: Arboris folia lata, fructum aiunt ſimil-

Cap. 1.

ſimillimum Camelorum teſticulis, quod exprimitur ex eo Cauſticum eſt; quod ſtillat ex quauis parte inciſæ Arboris pro Pſilothro præſtantiſſimo ad depilanda coria habetur: Ex cannis duobus habetur modis nam vel exprimitur, & decoquitur ad ſpiſſitudinem, & candorem, aut ſpontè prodit, vt cæteræ arborum lachrymæ, ſicuti à Chamæleonte Maſtiche reſudat, hoc ſpontè prodiens Saccharum eſt Dioſcoridis, Galeni, & Auicennæ, cuius prouentum à ſola natura olim expectabant, quod collectum cum ſuis arundinibus mittebat India: Addit Scaliger natura verò fieri etiā nunc legimus in Hiſtorijs, etenim ad Bathecalam Indiæ, vtrumque venit in Mercatibus; quamobrem inconſultiſſimè inducti ſunt ad arbitrandum Mannæ vulgaris modo ſuper arundinibus congelari Saccharum Dioſcoridæ: Sole namq; liqueſcit omne manna etiam Orientale, niſi præueniatur, at Zuccarum ſolideſcit: ſed & verba ſunt apud Senecam in Epiſtola LXXXV. aiunt (inquit) apud Indos inueniri Mel in arundinum folijs, quod aut ros illius cœli, aut ipſius arundinis humor dulcis, aut pinguior, hæc Scaliger, quibus corroboratam Mattheoli veriorem ſententiam intelligimus: Sed cur rorem cœli adiecit Seneca magnus Philoſophus? An fortaſſe quoniam Mannam aërium ſcilicet mel cum Saccharo comprehendere voluit; illa enim ex rore concreto, Saccharum ex dulci, & pingui ſucco reſudante procreatur, vt ſolidè oſtenſum arbitror: At Fuchſius noſtrum Saccharum ſitim excitare, non Galenicum tradit, ſed comparatio in Galeni oratione non ſententia abſoluta inuenitur, ait n. lib. viij. ſimpl. med. ὅτι κακοστόμαχον ἐστὶν, ὡς τὸ παρ' ἡμῖν, ὅτι διψῶδες, quaſi diceret non perinde eſſe, atque mel ſiticuloſum: præclarè Auicenna, in ipſo eſt virtus faciens ſitim, minorem tum ſiti, quoniam facit mel: ſed critici Logodædali ſubſannare Auicennam, & Arabas rebus contemplandis, & ſcribendis addictos ſolent, cum ipſi præter verborum fucum, nulla ſeria doctrina ſint imbuti: Quocirca temeritatem illius comprimit Scaliger, qui in ſuis Prauidoxis nocere Saccharum dixit, vt oſtenderet non eſſe Dioſcoridæ, qui

εὐκοίλιον,

εὐκοίλιον, καὶ εὐστόμαχον Saccharum eſſe docuit, hoc eſt bonam aluum facere, & ſtomacho vtile eſſe aqua dilutũ, & potum: cum experimenta certiſſima ſuum ſaginatorum è Sacchareis fraccibus eam opinionem conuellant: ſubdit mox Scaliger propria experimenta de Saccharo noſtrate cum maximus fuerit & Philoſophus, & Medicus (quicquid medicelli quidam ſordidioris lucelli auiditate, & ambitione corrupti de ipſo ſentiant) ſenum vitam (ait) bonumq́; habitum proueximus ad annos vſque decrepitos, quos florentes, atq́; virides peregerunt. Cæterum & Paulus Ægineta de hoc Saccharo Dioſcoridis meminit lib. ij. de linguę aſperitate agẽs cum ſcribit, καὶ ἅλς ὁ ἰνδικὸς χροιᾷ μὲν, καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλὶ, γεύσει δὲ μελιτώδεσι, hoc eſt Sal Indicus colore, & concretione communi Sali ſimilis, guſtu autem, & ſapore melleus: Artefacti Sacchari mentionem à Solino fieri nonnulli dictitant, cum in Indiæ paluſtribus ex Arundinis radice exprimi humorem ad mellis ſuauitatem ſcribit; ſed prudenter, & eruditè Mattheolus factitias innui Indorum potiones vini loco apud ipſos vſitatas docet, ſicuti ex Glycirrhizæ radicibus, & è dactylis dulces ad potandum elicimus ſuccos: Hinc Lucanum, & M. Varronem ſuæ ſententiæ teſtes laudat; illum cum ſcribit,

Quiq́ bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos,

Hunc verò ijs præclaris carminibus, & elegantibus.

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella.

Quod Varronis teſtimonium ad Saccharum fuiſſe olim tranſlatum à Viris doctis, ſed rerum naturæ imperitis non me latet, & indè Sacchari conficiendi artificium ab ipſa, vſque vetuſtate magna ambitione repetitum, quaſi ipſi ſoli ſaperent, reliqui in maxima rerum antiquarum ignoratione verſarentur. Altera Zuccari ſpecies ex herba miro reſudat modo, ſubdit Scaliger: Tigala ei nomen eſt apud Arabas,

& Ægyptios; Erodi aiunt herbam à vermiculo quodam, vndè Zuccarum exturgeſcit, concreſcitq́; in minutas grandines: Extinguit ſitim, pectori accommodum, tuſſim tollit; Herbam Aboali Alhuſar, alij vocāt Alhoſor propter varios pronunciandi modos, ſicuti hodiè in Germanijs: idem non herbæ ſuccum, ſed rorem putat, redditq́ue rationem, quare non faciat ſitim, quia (inquit) parum dulce. hæc ille.

SALIS mentio ex Dioſcoride, & Paulo Æginetæ ſuperius facta reuocauit mihi in memoriam errorem effatu dignum Hieronymi Mercurialis Viri alioquin incomparabilis, cuius cum fuiſſet in varijs obſeruationibus à Marſilio Cagnato Viro Clariſſimo, & ciue Veronenſi admonitus, tamen palincdiam canere noluit ob magnum nomen, quod ſenex in litteris fuerat adeptus (erubeſcant enim ſenes ob innatam φιλαυτίαν à iunioribus quicquam diſcere) is ergò aduerſus doctrinam Ariſtotelis lib. IV. Meteorum docuit, Salem reſolui oleo etiam calefacto: ſi aliquid aqueum oleo ſit permiſtum, per ſe ab aqua, ex accidenti ab oleo diſſoluitur: ſed Sal in oleo, ſiue calefacto, ſiue non ſolutus numquam, ſed integer ſemper reperitur, quod ſenſus teſtimonium docet contra Mercurialem: hoc etiam Columella docet lib. xij. ſcribens oleum congelatum cum amurca Sale reſolui, & ſeparari ab omni vitio, neque verendum eſſe ne ſalſum fiat, nam quantuncumque (inquit) adieceris Salis, nihilominùs ſaporem non recipit oleum, cuius cauſa ea eſt, quoniam Sal oleo non liqueſcit, alioquin ſaporem cum oleo communicaret, vt reſina: Fundamentum demonſtrans ſententiæ Ariſtotelicæ illud eſt, quoniam ſal, & nitrum à calido ſicco concreuerunt, ergo à frigido humido diſſolui debent, quæ qualitatibus illis coagulantibus contraria ſunt, at oleum calidum eſt, neque eius humiditas ſeparabilis eſt, ſed per lentorem compacta, vt optime in ſuo Cōmentario docet Alexander Aphrodiſęus:

Cap. 50.

diſçus : quocirca etiam valdè deceptus Mercurialis, cum oſcitantiam Ariſtotelis vocat ſcribentis νίτρον δὲ καὶ ἅλες λυτὰ ὑγρῷ οὐ παντὶ, ἀλλὰ ψυχρῷ, nitrum ſcilicet & ſales non omni humido ſolui, ſed frigido, quod principijs iactis valdè erat conſentaneum ex natura rei ; Alexander optimè : ab aqua, & à ſpeciebus aquæ hæc liqueſcunt, ſpecies verò aquæ ex Ariſtotele vinum, lotium, ſerum, acetum, quorum accidentarius calor non impedit ſalis diſſolutionem, vt patet olei verò natiua, & genuina caliditas impedit, vt dictum eſt : ſed ridiculam etiam rationem adiecit Mercurialis, quod ſit, cum res ad reſtim redit, cur ſolo oleo ſal non diſſoluatur, putat enim hoc fieri, quod ſtatim fundum petit, ibiq; omni humore priuatus minimè liquari poſſit ; hoc profectò eſt ſortiri digitis, quod loquamur, vt Critici faciunt ſolidioris doctrinæ imperiti, ſed intimius ſemper perſcrutanda Philoſophi mens, qui (teſte etiam Auerroe) nihil ſinè valida ratione docuit, quoniam ei ſemper prẹſto erant propoſitiones per ſe, de omni, & quatenus ipſum τὸ καθόλου θηρεύοντες, ait, ἀπόδειξιν ἔχομεν, vniuerſale venantes demonſtrationē habemus: quod ijs, qui in varijs lectionibus Ariſtotilem pro ingenij vanitate carpunt, velim eſſe propoſitum.

Lib. 4 Meteor.

In libr. poſter. analyt.

CÆTERVM & Acaciæ Ægyptiæ Plantam, & fructum, & ſuccum legitimum noſter rerum naturalium Theſaurus ſeruat: In Ægypto naſci inſtar arboris, frutice ſpinoſo, nec ſe in rectum extollente, luculentus eſt Auctor Dioſcorides, qui, δενδρῶδες, θαμνοειδὲς, οὐκ ὀρθοφυὲς Græcè habet, quaſi arboreſcentem, fruticoſum, nec in rectum creſcentem dixeris; ſic Marcellus, ſed acutius Ruellius frutice ſpinoſo (nā Thamnus ſpinas habet) florem habet candidum, & ſemen in ſolliculis lupino ſimile, ex quo ſuccus expreſſus ſiccatur in vmbra, niger ex maturo ſemine, ſubruffus ex viridi, eligitur modicè ruffus, & odoratus, aliqua folia cum ſemine exprimunt,

manat & gummi ex ea ſpina: vis ei ad ſpiſſandum, refrigerandumque efficax: hęc Dioſcorides, qui eius multas recenſet facultates medicinæ vtiles. Proſper Alpinus lib. de Plantis Ægypti cap. IV. Acaciam ſant ab Ægyptijs vocari tradit, in Ægypti locis à mari remotis naſci: copioſiſſimam prouenire in Montibus Synai propè rubrum mare poſitis, ad mori magnitudinem creſcere, ramos ſurſum latius expandere, quod arborem non in rectum ſe attollere Dioſcorides dixit, Caudicem Pruni thamni nimirum magnitudine habere, corticem nigrum, aſperum, multis acutiſſimis ſpinis munitum: Folia oblonga, parua minutiſſime inciſa taneceti proxima, flores paruos, pallidos, ſubflauos, albos etiã rotundos, paruos lanæ floccos imitantes, Platani fructibus forma ſimiles longè tamen minores, nihil aliud florem videri, niſi mollem lanuginem paruum rotundumque globulum efformantem, non ingrati eſſe odoris: Ex floribus ſiliquas lupinorum æmulas proferri imprimis virides, mox nigras apparere, ſemina in ſiliquarum folliculis contineri: folia, flores, & fructus multa guſtum acerbitate, & aſperitate ferire: Ex immaturis ſiliquis viridibus ſuccum exprimi, hunc coquere Ægyptios, vt indurent; ex folijs, & floribus imperfectis ſuccum etiam parari, verum alio bonitate longè inferiorem: Cayri Coriarios multam illius ſucci copiam ad denigrandas pelles abſumere: huius arboris marẽ, & fœminam reperiri, illum ſpinis horridiorem, fructus non edere, hanc ſpinis paucioribus, & mollioribus refertam ramos intrà non habere, ſed extrà: Arborem eſſe fœcundiſſimam, florereq; incipere Pleiadum ortu Nouembri ſcilicet menſe, & rurſum earundem occaſu menſe Martio: bis quotannis fructum ferre, & maturare, hanc veram eſſe veterum Acaciam, vel Spinam Ægyptiam appellatam, Kachiam etiam ab illis dictam, multos Pharmacopolas Orientalem Acaciam appellaſſe, vt ab illo ſucco diſtinguerent, quem ex ſylueſtribus prunis paratum pro vera Acacia ſubſtituunt: Damnandos eſſe eos, qui non ex Ægypto, vbi naſcitur, & quotidiè indè comportatur, petendam Acaciam,

ſed

ſed ex Græcia illius minimè feraci putant: quocircà & Mattheolum noſtrum tantũ virum,& de re herbaria optime meritum damnat Alpinus, quod ex Bizantio ſe Acaciam habuiſſe dixerit, & falſam eius imaginem pinxerit: Sed de Clariſſimo Mattheolo me longè meliora augurari iuuat, nam & eam plantam ex Ægypto primùm delatam Bizantium, hinc mox habuiſſe Mattheolum veriſimile fuit, præterea eam Plantam pro Acacia deſcripſit, & delineauit, quã ſibi amici tranſmiſerant, cuius veram iconem omnino præſtare teſtis minimè oculatus non potuit: Profectò Vir omnium hac in plantarum veſtigatione diligentiſſimus non debet culpam aliorum præſtare ſemper verax, ni aliorum laboret fides. Iam verò & eos reprehendit Alpinus, qui verum Gummi acaciæ apud nos nõ reperiri exiſtimãt, quod forma vermiculari ex Dioſcoridis præſcripto non ſit præditum: nec enim vno colore, nec vna figura gummata omnia acaciæ conſtare, ſed vario, nam craſſiore ſucco è cortice manante, non multum deorſum mouetur, ſed ſtatim excretus coaleſcit in gummi rotundius, ſi tenuior, & fluxilior exeat, oblongum gummi reddit; cumq; Ægyptus, ac Arabia prunis Ceraſis, pomis, atq; alijs gummiferis arboribus careant, quicquid gummi vnde conuehitur Acaciæ arborũ exiſtere in confeſſo eſt. Multos deinceps in medicina vſus, atq; effectus Acaciæ enumerat Alpinus, nos duos potiſſimum ſelegimus. Vnum, quod nimirum quamuis ſanguinis fluxionem per os, & per aluum ſtrenuè ſiſtit Acacia, quin & mulieribus immodico menſium profluuio penè emortuis incolumitatem ijs ſiſtendis reſtituit; alterum quod podagricos, & articulorum omnium dolores auertit, non ſolum fomento ad arcendum humorem in Articulos defluxum, & decubitum, verum &ſi eius ſucci modicũ ſumatur per aliquot dies antè fluxionis tempus, vt interna vaſa anguſtiora reddita humorum defluxui minùs pateant, quod optimum eſt pro curanda Arthritide præceptum: adderem ego & pro nephritide, laxitas enim vaſorum, & viarum quantum valeat præter craſſitiem ſuccorum, & feruorem renum ad cal-

culos

culos gignendos, & alij Medici eruditi antè nos obſeruarunt, quocirca & adſtringentibus agendum eſſe ex Galeni etiam doctrina palàm litteris prodiderunt.

DE CASSIÆ fiſtularis, vel Ægyptiæ ſiliquæ (ſic ab eruditoribus Phyſicis nuncupatæ) folijs, & floribus aliquid ſcripturus, antè omnia admonere lectorem debeo à veteribus Medicis, & Herbarijs nihil de hacce planta litterarum monumentis mandatum: vt iam, cum Hermolao deſinere debeant Critici antiquarij nihil non cognitionis noſtri ſaculi, vt cum Scaligero loquar, ad antiquitatem referre: Præclarum, & veriſſimum eſt Scaligeri Elogium, quo Hermolaum tantum auctorem cohoneſtauit, cum Virum animo liberali, eruditione plena, incomparabilis doctrinæ, diuinæ probitatis appellat, cui quantum habendum gratiæ ob diligentiam, atque ſedulitatem, tantum libertatis retinendum ad iudicandum ob veritatem, atque fatendum poſteriorum etiam ſæculorum acerrima cura, & diligentia multa comperta, & excogitata, quæ ad Dioſcoridis, Galeni, & Hippocratis inuenta nullo pacto referri, niſi affectato quodam oſtentandi ingenij pruritu poſſint: Caſſiam ergo fiſtularem arborem docet eſſe Alpinus nuci, trunco, ramis, & folijs proximam, corticem, planum, mollem, ac cineritium obtinere qualis in creſcenti nuce ſpectatur: Folia eius nucis folijs duplo longiora, & in extremo aculeata, ex qualibet Ala quinque huiuſmodi folia ordinatim poſita pendere conſpiciuntur: flores fert aureos, copioſos leucoijs proximos, ſed multo maiores florum anagyridis inſtar, ab alis prædictis pendentes, & deorſum vergentes, qui potiſſimum oriente Sole ſuauiſſimum odorem ſpirant; hinc Ægyptios per Caſſiarum vireta, & viridaria odoris captandi cauſa deambulare ſolitos idem ſcribit: Flos quilibet media ſui parte

multa capillamenta tenuiſſima roſarum conſimilia floſculis obtinet, quæ paulatim adaucta in craſſiores poſtea mutantur fiſtulas, quæ iuſtam adeptæ magnitudinem duorum cubitorum æquant longitudinem. Florere incipit arbor menſe Iunio, toto Iulio perſeuerat Alexandriæ, & Cayri, Peluſij etiam Septembri florent Caſſiæ: Virides colligunt Phaſeolorum ſiliquis valdè ſimiles, in aqua primum ebullias Saccharo condiunt, & in varias regiones aſportant; quæ Peluſij leguntur corticem craſſiorem habent, parum intùs medullæ: Cayrinæ, & Alexandrinæ cortice conſtant tenui, ſed plus intùs ſubſtantiæ mollioris obtinent, quare iſtę etiã cæteris bonitate præcellunt; quæ ſonum manibus, vel à ventis concuſſæ edunt præſtantiores habentur, quæ enim nullum emittunt ſonitum, prę nimio humore vitiata pulpa, id efficere creduntur, ſonitus enim ſicciora corpora conſequi videtur inuicem colliſa, ſiccitas porrò putredini aduerſatur, quæ calore, & humiditate exuberante fouetur, quæ ratio ſatis apodictica peruicaces quoſdam Phyſicorum permouere debuit ad veram hac de re ſententiam amplectendam, & potiſſimum quia ſeniores erat, & cum Platone optandum illis fuerat, vt ſaltem in ſenecta bonæ illis opiniones contingerent. Cæterum cur recentibus Caſſijs non vtantur Ægyptij, ſed ſaltem poſt quartum menſem, cum recentes noxiæ videantur, non explicat Alpinus; Forſan id eueniat, quoniam recentes, flatuoſæ, & ſuperuacanea humiditate confertæ, quæ temporis progreſſu abſumitur, quod & alijs rebus dulcibus contingere cernimus, vt vuis penſilibus, & alijs fructibus, qui repoſiti ſicciores, & ſapidiores reddũtur.

Iam verò, & Chriſtophorus Acoſta de Caſſia ſcribens idem cum Alpino ſentire viſus. Tradit verò grandi Amygdalo perſimilem Caſſiæ fiſtularis plantam adoleſcere; in Indijs Orientalibus, ac Occidentalibus comperiri: Malacæ, & Siami copioſam: ex Orientali illam meliorem, quæ ad Septentrionem vergit, & prę omnibus Cambaiæ genitam; Flores obtinere flauos, odoris non inſuauis, quibus cadentibus ſubnaſci cannam viriditate inſigni præditam, qua inue-

inueteraſcente virorem deinceps in nigredinem mutari : Gerardum Cremonenſem feſelliſſe Manardum, Leonicenũ, alios, quaſi Auicennas voluerit Corticis Cannę puluerem valere ad ducendos menſes, & educendum partum, à Sepulueda hoc defendi, & totum experientiæ attribui, cum hoc ligneæ Caſſiæ proprium ſit, quæ Canella vulgò appellatur, cuius duplum deficiente cinnamomo, capitur.

PVLPA Caſſiæ huius fiſtularis cum Saccharo candido, & Glycirrhiza ad renum, & veſicæ vitia pro arcano remedio vti ſolent Ægyptij, renum enim extinguit immodicum ardorem, humores noxios abſtergit, & per vrinam expellit, proindè ſe ſe à calculis immunes ſeruant. Cæterum & ipſe ad ſuppreſſum lotium prouocandum fœliciſſimè hac Pulpa vſus ſum cum ellaterio permixta : Siliquas verò Caſſiarum virides in aqua prius leuiter decoctas, mox in vmbra deſiccatas Saccharo, vel melle condiunt ad puerorum vſus, & delicatarum mulierum. Finem huic diſſertatiunculæ imponebam; verum incidi in Scholium Caroli Cluſij, quo caput de Caſſia ſoluente Acoſtæ illuſtrat, qui cum ſcribat folia eſſe Mali perſicæ ſimilia, nonnunquam anguſtiora, ait Cluſius hoc verum eſſe, ſi ſingularia ſepares, quoniam verò coniugatim bina ſemper in oblongo neruo naſcuntur, & ſumma ala poſtremum, imparem numerum faciens commodius meo iudicio comparaſſet cum fraxini folijs, aut ſimilium arborum, quæ alata folia ferre ſolitæ, & integra plerumq; abijcere conſueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus Ceratia; hæc ille.

MEMINI aliàs me legiſſe apud Ioſephum Quercetanum Conſiliarium, Medicumque Regium in Gallia in ſuo Peſtis Alexicaco: Caſſiam non ſinè magna animaduerſione eſſe exhibendam; primum enim cum dulcis ſit facillimè in temperamentis bolioſis in bilem mutatur, præterea ex facto per ignem experimento

aquam

Digitized by Google

aquam acerrimam fortiſſimam,& pungentiſſimam eductam, nec id reijciendum in vim igneam, & feruidam ab igne profectam, quoniam ex pulpa Melonum, Cucumerum, & cucurbitarum tum etiam pomorum aqua refrigerans ſolùm elicitur, contrà Caſſia erodentem, & corrodentem non ſecus, ac mel ipſum, ſuppeditet, cuius vi quæ metalla diſſoluunt conſtituantur; præterea magnam aquæ, vel decoctionis copiam ad eam diſſoluendam eſſe neceſſariam, quo nomine potus fœculentior, & ſpiſſior, quivè nauſeam excitet, conflatur: in Bolo exhibitam ſtomachi, & ventriculi inflationem cum nauſea generare, vel ipſius Meſues iudicio viſceribus imbecillioribus, mollioribus, & laxioribus non parum noxiam: Hieronymum etiam Capiuacceum Doctorem, olim meum de me optime meritum teſtem laudat Quercetanus, quod in tractatu de Peſtilentia doceat Peſtis remedia adſtringentia, & corroborantia eſſe debere cum humiditas, & partium debilitas corpora ad contagium ſuſcipiendum procliuia reddat, quæ duo à Caſſia in ventriculis ingenerentur: Delecampium etiam Medicum percelebrem, qui Caſſiam cum Myrobolanis, Rhabarbaro, vel Manna permiſcendã cenſuit, cum corrigentibus ſcilicet & corroborantibus, ſine quibus Caſſia nunc faſtidium, & nauſeam mouet, nunc appetentiam hebetat, nunc Ventris profluuium permoleſtum inducit, vt ex Hiſtoria Cardinalis cuiuſdam intelligimus, cuius inteſtina lubrica prorſus, & debilia fuerunt: Ei cum imperitus Medicus Caſſiæ vnciam vnam dediſſet aluus ſic erupit, vt vnius diei ſpatio miſer quinquageſies deſederit, ac dyſenteria, & teneſmo tandem obierit. Hæc ex Delecampio Ioſephus Quercetanus.

Hîc igitur quæro, ſi interrogetur Hermolaus Barbarus Vir diuini ingenij ad quam nam veterum plantam ſiliqua ſoluens Ægyptia referri poſſit, reſpondebit, ſcio, ad ſiliquas lib. primi cap. CLX. quas recentes, ait Dioſcorides, ſto-

 macho

macho aduerſari, aluũ ſoluere, ſiccatas ſiſtere, ſtomachoque vtiliores eſſe, vrinam ciere, ſed præcipuè, quæ vinaccis condiuntur ἐκ τῶν σιμφύλλων συντιθέμενα : M. Virgilius ex Longobardo codice, quæ ex folijs ſiliquæ componuntur vertit, vel quæ ex ſiliquarum corticibus conficiuntur, ita enim vertit σιμίφυλλα : eum auctorem lege,

Verum age moralem aliquam admonitionem interponamus; Caſſiæ huius natura admoniti, cuius aquam acrem, & corrodentem igne elicimus, cum prima fronte medicamentum humectãs, & attemperans videatur, ſi verũ eſt, quod Quercetanus docuit: Ei profectò aſſimilari poſſunt quidam in communi vitæ conſuetudine, qui an Viri boni ſunt ſperare licet, iudicare periculoſum eſt, cuius rationem hanc reddit Cicero, non ſolus ſummus Orator, ſed & magnus morum Magiſter, Multis enim ſimulationum inuolucris tegitur, ac quaſi velis quibuſdam obtenditur vniuſcuiuſque natura, frons, oculi, vultus perſæpè mentiuntur, oratio verò ſæpiſſimè, quare nobis à natura fèrè inditam ſuſpicionem haud omninò vitioſam putauit Homerus Δύσζηλοι γάρ τ' εἰμὲν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων, ſuſpicioſum enim ſumus ſuper terram genus hominum, quæ verba Alcinoo Vlyſſes reſpondet lib. VII. Odyſſææ: Suſpicionem porrò definiuit Ariſtoteles lib. ij. magn. moral. opinionem, qua inclinamur ad hoc, vt ſentiamus, hæc ita eſſe, & non eſſe, ita enim ſemper aliquid de aliquo iudicamus cum hæſitatione tamen ne res etiam aliter ſeſe habeat; Diuus Thomas, quo Doctore verè Angelico nil doctius nec ſua ætas habuit, nec noſtra, nec ventura habet, vel habitura eſt, Suſpicionem vitium eſſe exiſtimat docens eſſe opinionem mali cum ex leuibus iudicijs procedit; triplicem eius cauſam conſtituit malitiam, ac hominum improbitatem, cum quis malè affectus eſt erga alterum, & tertiam malorum experientiã, quocirca ſenes ſuſpicioſos Philoſophus vocat, quod diù vixerint, & à multis decepti fuerint, quos probos putabant ex ſe ipſis de alijs

conie-

çoniecturam facentes, quare de omnibus rebus ambigunt, & anatomen negotiorum moliri conantur, vt Caſſiæ feciſſe Quercetanus videtur: quoniam ergò malitiam cælare veteratorum proprium eſt, & trium Idolorum cultum Vtilitatis, Ambitionis, & Voluptatis, quibus tota vitæ communis ratio Sus, deq; miſcetur, Suſpicionem hanc laudabilem animo induere par eſt, longa rerum experientia ſubnixam, & ἀπιστίη in rebus ambiguis Ariſtotelis iudicio firmatam; vt & Diuum Thomam tantum Virum hanc ſuo calculo approbaturum non diffidam: Verum non tantum in perſonis, ſed in rebus etiam, & negotijs ſimulatio exiſtit, quod Demoſthenes pulchrè docuit Olynth. iij. omnium facillimum eſt ſemetipſum decipere, quod enim quiſq; vult, id etiam ſibi fingit, ſæpè autem natura rerum alia eſt; naturã, mentemq; ſimplicem, nec vllis ſimulationum inuolucris obtectam, & Perſius optabat etiam in faciendis votis, cum cuiuis promptum non eſſe ſcribit aperto viuere voto, cum alia clarè, & vt audiat hoſpes, à Dijs precabantur, alia ſibi introrſum, & ſub lingua immurmurabant; idcircò Pythagoræorum ſymbolum probatur μετὰ φωνῆς εὔχου voce precare: ſimile eſt, ait pereruditus Perſij interpres in publico viuere, & aperto hoſtio: Seneca præclarè Epiſtola XLIII. Remedicam, ex qua mores æſtimes noſtros: Vix quemquam inuenies, qui poſſit aperto hoſtio viuere. Ianitores conſcientia noſtra, non ſuperbia oppoſuit, ſic viuimus, vt deprehendi ſit ſubditò adſpici: Marcus Imperator lib. iij. Aſſuefacere te debes ea ſolum cogitare de quibus ſi quis repentè te interroget. Quid nunc cogitas? liberè ſtatim poſſis reſpondere hoc & illud; vt ex ijs continuò fuit manifeſtum omnia in te ſimplicia eſſe, & mitia, & animanti ad communionem nato conuenientia, qui omnia ſpernat ad voluptatem ſpectantia; addo ego proprium emolumentum, & ambitionem; & M. Tullius iij. de offic. grauiter præcepit in omni deliberatione celandi, atque occultandi ſpem, opinionemq; remouendam eſſe, vt tandem illud Senecæ re ipſa exprimamus, Sic viue cum hominibus, tamquam Deus videat,

deat; ſic loquere cum Deo, tamquam homines audiant. Cæterum iſthæc aurea præcepta non ſat eſt in eruditorum confeſſu tantùm inculcare, quod ieiuni quidam, & oſtentores critici faciunt, re ipſa ſunt præſtanda, vt ſimus lex ſpirans, & venerabile morum, & honeſtæ vitæ exemplar in corrupto ſæculo cęteris præferamus.

MALABATRVM cum docuiſſet Dioſcorides non eſſe Indici Nardi Folium, quod putaſſe quoſdam quadam odoris cognatione deceptos, ſui generis Folium eſſe, quod Indicæ gignunt Paludes Lentis paluſtris modò innatans aquis ſinè radice oſtendit, collectum ſenſim lino tranſui, & ſiccatum recondi, laudari recens cum nigredine quadam candicans integrum, nec fragile odore caput feriens, & reliqua, quæ diligenter perſequitur Dioſcorides. Verum Garzias ab
Cap.19. orta lib. primo Hiſtoriæ Aromatum: Folium Indum eſſe ait Mali medicæ Folio ſimile, anguſtius tamen per extremum colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus coſtis, qua nota facilè dignoſci odoratum Cariophyllū, quodammodo redolens, non tamen vehementis odoris, vt Nardus, vel Macis, nec tàm ſubtilis, aut acuti, vt Canella; Refellit etiam Dioſcoridis ſententiam de procreationis modo, cum ſcribat, Aquis non innatat hoc Folium Lentis pa-
Cap.11. luſtris modo, vt ſcripſit Dioſcorides libro primo, & hunc ſequutus Plinius lib. xij. quibus impoſitum eſt in huius deſcriptione, ſed naſcitur in procera arbore procul ab Aquis, cum multis alijs locis, tum in Cambaiā, & ſi ab aliquo Pharmacopola Tamalapatra petieris, ſtatim te intelliget, quoniam Vernacula eſt eorum lingua; Non ſunt verò Folia tàm validi odoris, atque Spica Nardi, ſed ſuauioris, neque eo modò colliguntur, vt Dioſcorides perhibet, ſed collecta [in faſciculos colligantur], atque ita væneunt, dilutiore viridi colore nitent, non ex candido nigricant, &

præ-

Digitized by Google

præferuntur integra, quod facultas in iſtis meliùs conſeruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata; Tum ſubdit Garzias Auctor eſt Plinius lib. XII. Arborem eſſe in Syria Folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem quidem eius eſſe Ægyptum, laudatius tamen ex India venire, in paludibus ibi gigni Lentis modò odoratius Croco, ſalis guſtu, minùs probari candidum, ſaporem eius Nardo ſimilem eſſe, & cuius odor in vino ſufferuefacti antecedat alios: Ex his videtur colligere Garzias à Plinio noſtrate deſignari Malabatrum, tametſi nec tàm validi odoris eſſe ſciat, vt Crocum, nec Nardi ſapore; quod verò eius odor alios antecedat, ea tempeſtate verum eſſe potuiſſe, cũ ignota adhuc eſſent Beniem de Boninas, Ambarum, Moſchus, Agallochum aromata odoratiſſima; Auicenna & Arabes per omnia Græcos ſequuti, In hoc omnes conuenire, Vrinam ſcilicet ciere, oris halitum commendare, veſtes ab eroſione tueri, easdemq; cum Nardo vires ſortiri, Huius hiſtoriam cum Bethle confudiſſe Amatum Luſitanum, & Marcum Oddum Medicum Patauinum, idem eſſe Folium, & Bethle perperam in Theriacæ examine exiſtimaſſe profitetur Carolus Cluſius: Betre fructum putandum, ex Auicenna eſſe Tembul, à Iacobo Antonio Cortuſo ſibi tranſmiſſum, exiguum, glandis forma, quem cum Folio Indo vulgari ad nos interdum adferri, intellèxerat; Hoc Folium à Betre differre Cluſius contendit, Arboribus enim ſeſe implicare, & circumuoluere Betre, easque volubilis modò ſcandere, cui non diſſimilia habet folia, præterea & diuerſis capitibus Folium, & Betre ab Auicenna deſcribi: Iam verò cum iſthæc ſcribat Garzias, & Cluſius Viri eruditi, & diligentes, & diuerſis notis Folium deſignent ab ijs, quibus ſuum deſcribit Dioſcorides: quis verè ambigat non idem eſſe Folium veterum, & recẽtiorum: vel folia in paludes decidua oſtenſa tantum Dioſcoridi: Vtcumq; ſit (nolo enim recentionum hac de re induſtriam in dubium vocare) ad Theriacæ confectionem à Garzia deſcriptum Malabatrum admittendum, quod &. à

Col-

Digitized by Google

Collegio Noſtro Veronenſi diplomate publico ſæpius comprobatum.

DE BETRE quędam perſtrinximus, Differre à Malabatro contendit Garzia cap. xviij. naſcitur in omnibus Indię maritimis regionibus Luſitanis cognitis, in continenti non reperitur, niſi è maritimis allatum, neq; regionem frigidam amat, vt eſt Sina, nec Solibus nimis aduſtam, vt Moſambique, & Sofala: Seri vitis modo ſcribit idem Garzias, addi ſtipites, & pedamenta, per quę repens ſe ſuſtineat noſtratis Hederæ inſtar, ſcandere.n. volubilis modò Cluſius admonuit, cui & folia perſimilia habere, Garzia mali Medici Folio ſimile Foliũ eſſe oblongius tamen, & per extremũ arctius, venas, ſiue Coſtas, vt diximus, per longitudinem excurrentes habens, optimũ cenſeri benè maturum colore flaueſcente, corrũpi ſi recens à planta collectum diutius manibus tractetur: frigidam facultatem ipſi attribuit Auicenna: ſed eius exemplar fortaſſe deprauatum, calidum enim, & ſiccum in fine ſecundi ordinis ex ſapore amaro, & odore conijcitur, vt Galeni nos methodus ad veſtiganda medicamentorum temperamenta inſtruit; Id verò ſcitu curioſum, quod tradit Garzias: opulentiores aliquos adituri, hoc Betre maſticare pro more habent, vt odore os commendent; Summæ enim inciuilitatis apud eos eſſe anhelitum non habere odoratum; ſic tenuioris fortunæ hominem cum potentiore colloquentem manu ori appoſita loqui, ne teter aliquis odor nares feriat; Mulieres etiam Viris congreſſuræ Betre mandunt, antequam colloquantur, putantq; ad laxiuiam maximam eſſe illecebram: Quibus obierunt ſanguine iuncti, vel ieiunantes, eos ab eius vſu per aliquot dies abſtinere: cibo ſumpto mandi, Betre alioqui cibos nauſeam ciere aiunt.

SECA-

SECACVL à Mauritanis Medicis vocatum, quid reuera apud Græcos exiſteret, dubitarunt multi Viri eruditi: Menardus, cui multæ gratiæ habendæ, quia inter primos ſitu, & ſquallore obſitam rem herbariam illuſtrauit, Polygonatum Dioſcoridis eſſe putauit Fraſſinella ab Hetruſcis dictum, ab alijs Italiæ populis Ginochietto, quaſi Græcam vocem ad viuum exprimentibus; Ex huius radicibus docet præſtantiſſimus Mattheolus aquam ſtillatitiam confici, qua mulieres ad faciem detergendam, & poliendam pro fuco vtuntur: cæterum & huiuſmodi radices Saccharo conditę ad albas vteri fluxiones plurimum conferunt, ſi diutius ijs vtantur fœminæ eo morbo laborantes: Iam verò Manardi opinio iurè à ſolertiſſimo, & in plantarum explorandarum ſtudio vnicè perito Mattheolo refutatur, quoniam Secacul habet Piſi folia, quibus Polygonatum caret, præterea & flores purpuraſcentis violæ maiores, albicanteſque obtinet, radices pollicis craſſitudine, indicis longitudine ex Serapione; longiores Polygonatum eſt nactum; cinereo extrinſecùs colore, ſolida intùs matrice, & neruoſa eſt Secacul, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur: Eſt igitur Secacul radix Indica, vt Auicenna docet lib. v. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum ſunt recentes conditum in loco ſuo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida, quod etiam à Serapione traditum eſt: neque ijſdem pollent viribus Polygonatum enim ad vulnera, & maculas faciei delendas à Græcis probatur; Secacul verò ab Arabibus ad prolifici ſeminis vbertatem, & Venerem conciliandam: Hinc Manardi auctoritate deluſi multi (ait Mattheolus) qui Polygonati radices Saccharo conditas ad Venerem excitandam auidiſſimè deuorarunt, ſed irrito conatu, & ſucceſſu. Sæpenumerò dixi, atque iterum inculco nouatorum illum pruritum doctrinas veteres damnandi, & nouas obtrudendi, præterea & criticorum omnia ad præſcriptum Dioſcoridis,

& no-

& noua ad vetera redigendi ſæpiſſimè errores noxios peperit, cum dempta, vel remiſſa acrius, & diligentius exquirendi ratione ad ſirenum ſcopulos adhęreſcimus, vt factum eſt in his Polygonati radicibus pro Secacul vſurpatis: illaudato ſolo optime fruges enaſci poſſunt, quare nec Arabum familia Medicorum deſpicienda, quæ proprias obſeruationes, & curam in perſcrutandis ſimplicibus medicamentis à Latinis, & Græcis ignoratis adhibuit: delicatulus ergo ille mentis appetitus rudes Mauritanorum voces, & ſermonem deſpuendi omninò à ſerijs, & doctis Phyſicis abijciendus, nucleus, & medulla doctrinæ amplectenda, in quo ſtudio quem parem faciam I.C. Scaligero vix reperio.

CALAMVS Aromaticus in India naſcitur, ait Dioſcorides: melior eſt fuluus, denſè geniculatus, & qui aſſuloſè frangitur, plena araneorum fiſtula, albicans, lentus in mandendo, & adſtringens, ac cum aliquanta acrimonia amarus.

Hæc quidem Dioſcorides: Sed ſtatim maxima controuerſia inter Auctores exorta, alijs Acorum veterum eſſe putantibus, alijs Galangam eſſe Acorum ſtatuentibus, Manardus, atq; alij Viri docti legitimum Acorum eſſe exiſtimantes refelli videntur à Garzia, quoniam tria diſtincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga, Auctores potiſſimum Auicenna, & Serapion ſcripſere, qui Calamum deſcribunt in ſola India naſci profitentur, at Acorum niſi in Europa naſci tradunt; quare Indis Medicis fuiſſe ignotum Acorum, cum ipſe à Nizamona vocatus, vt ab affectu tremoris eum liberaret, cum eius Medicis de Acoro eſt altercatus, quod eſſet Acorum neſcientibus, niſi quod apud Turcas naſceretur: Præterea Calamus pallet, acer, calidus, & ſiccus ſecundo ordine: Acorum albet, amarum calidum, & ſiccum tertio ordine: Galanga vtroque calidior, & odoratior; Calamus, & Acorum cerebri, & neruorũ morbis conueniũt:

Galanga

Galanga ventriculum roborat, flatus diſcutit, oris halitum commendat, quocirca Clariſs. Paternus Præceptor meus, qui ſumma cum laude Patauij Theoriticem Medicam olim profitebatur confectionem Diagalangam vocatam inter familiaria ventris remedia in primis habebat; non eſſe odoratum Calamum, niſi è terra auulſum, quantoque virentior eſt, tanto validioris, & tetrioris odoris videri, idem docet Garzias; Plutarchum Calamum Arabicum, Celſum Alexandrinum vocare, non quod extra Indiam etiam naſcatur, verum quoniam ex India ad eas regiones conuehatur, ſeri per vniuerſam Indiam, plurimum in Guzarate, & Belaguate: Goa in hortis ſatum prouenire, ſed perpaucum: familiarem eius vſum mulieribus in vteri affectibus, & neruorũ doloribus: expeti Hyeme à Mulomedicis: contuſum enim additis allijs, & ammi, quod eſt Cuminum ruſticum, Salis momento, Butyro, & Saccharo, iumentis aduerſus frigora mane exhibent id medicamentum vocari Aratam: quo vtimur, ſubdit Garzia, radix non eſt, ſed Calami, cũ aliquantula interdum radicis parte fragmentum; hallucinari ergò, qui nihil niſi radicem eſſe putant, vt Acorum eſſe (licet falsò) oſtendant: falli Manardum dum viij. lib. Epiſt. ſe vidiſſe in Pannonia recentem Calamum ſcribit, vt non longè petitus videretur, qm̃ ex India tm̃ affertur, fieri potuiſſe, vt ſatum in ſporta, vel fictili viderit, vt plerumque ſatum Gingiber naſcitur; neque quod in Calamo ſpongioſum eſt flaueſcente colore aliqua in re ſimile eſſe aranearum Telis, vt falsò Auicennas, & Serapion tradidere, quos Græcis, & Latinis melius hæc noſſe oportebat, hæc nos preſſiùs ex Garzia lib. primo de Aromatum hiſtoria: Cæterum Cluſius in Annotationibus Garziã obſcuritatis inſimulat, Calamumque eſſe radicem, cum aliquantula interdum foliorũ particula, legitimum Acorum exiſtere, eo Italos, Gallos, Germanos vti: ſpreto eo tetri, odoris, & ſaporis horridi, quem deſcribere Garzias videtur, ob hanc enim cauſam apud nos in vſu eſſe deſijſſe: Mox quaſi palinodiam canens, & ſe ipſum emendans, cum tertio recudenda eſſet illa Aroma- Cap. 32.

tum Hiſtoria ſcribit Cluſius, ſibi commodè innotuiſſe legitimum Calamum Aromaticum à Bernardo Paludano ex Syria, & Ægypto reduce communicatum, & ad Dioſcoridis deſcriptionem exactiſſimè quadrantem, cuius propterea Iconem ex fragmentis exprimi curauit. Vmbelliferam potius plantam, quam harundinaceam cenſendam, rectum enim habere Caulem, multis nodis, ſeu geniculis cinctum, læuem alioquin, intùs concauum, & membranula vti harundine præditum, qui aſſulosè, vt Dioſcorides ſcripſit, frangitur, ſatis eſſe odoratum, gratiq́ue ſaporis, amari tamen, & nonnullius adſtrictionis participem: Folia (vt ex veſtigijs colligere licet) bina ex aduerſo ſingulis geniculis ſitu Caulem amplecti videntur, radix ſummo capite nonnihil extuberat, deindè in fibras deſinit: ſimilis Calami fragmenta ab Antonio Collano ſibi miſſa mox teſtatur Cluſius, licet magis amari ſaporis, & nullius adſtrictionis, quibus in Theriacæ compoſitione fuerat vſus; Porrò huiuſmodi omnia iam deſcripta in hoc luculento rerum naturalium Theſauro aſſeruari, vnicuiq; ipſum perluſtranti conſpicuum eſſe poteſt.

IN hoc deſcribendo Calamo ſequutus ſum recentiorum Auctorum teſtimonium, & auctoritatem, qui propter nauigationum commoditates in India, & Arabia verum Calamum videre, & ſuis notis explorare potuere, nam quæ à Mattheolo Viro Clariſſimo, qui antè hos vixit memoriæ ſunt mandata per otium, & animi cauſa æquiſſimus Lector perlegat & Viri ingenium, & accuratum ſtudium plantarum perquirendarũ in ſui æui tenebris candidè ſaltem admiretur, & dilaudet. Hermolaus Barbarus libro primo Corollarij cap. xvij. de hoc Calamo agit, eruditionem affert, legitimum Calamum ob eaſdem ſui ęui tenebras referre omninò nõ potuit: ab Hippocrate ſcilicet Myrepſicon, ideſt Vnguentarium vocari, in Arabia naſci, communem eſſe Indiæ, atq́ue Syriæ: tum ex Theophraſto docet, inter Libanum montem, aliumq́ue ignobilem in conualli modica paluſtribus ſiccatis per Æſtatem tricenis ſtadijs iuncum & Calamum odoratos gigni:

gigni: Sed præſtantiorem odore Calamum ſtatim è longinquo inuitare: Araneum eius (vt ait Plinius) in fiſtula florem appellari, magno Domitij errore in quadam Papirij Poëte Syluula non diſtinguentis harundinem Saccharum fundentem ab odorata: Calamo pretium in libras Denarij xj. reliqua probatio vt niger ſit: paulò poſt: legi (inquit Barbarus) & in Męotide odoratum naſci Calamum radice ſubalbida, & ſine fiſtulis plena intus,& amara,ſpecie Acori, de quo & falſi quidam ſunt, Acorum eam putantes: cætera perquire Lector apud Hermolaum.

Verumenimuerò in Muſæo CALCEOLARIO præter prædictum Calamum,& Martinelli conſpicitur Calamus, quem ex Malacha Indiæ Prouincia allatum ſcribit, Harundo eſt geniculata, nitida, paruum quæ digitum æquat, cuius color flauus eſt ſaturatior, odorata, parum lenta inter mandendum, quæuè ſubacris, & amara percipitur: ijs ferè viribus prædita cenſetur, quibus Calamus alter apud Dioſcoridem, & Galenum donatur.

SATYRIONES amborum generum ſe comperiſſe teſtatur Mattheolus noſter in Comment. ſuis Italicè conſcriptis, opera, & ſedulitate duorum peritiſſimorum Pharmacopæorum FRANCISCI ſcilicet CALCEOLARII Senioris Veronenſis, & Cechini Martinelli Seplasiarij Venetijs ad inſigne Angeli: à CALCEOLARIO primam Satyrij ſpeciem habuiſſe, vt erat rerum ſingularium inueſtigator acerrimus, à nonnullis Dioſcoride teſte Trifolium vocitatam, cuius Iconem ſubijcit ex viuo effictam, cui nulla deeſſet ex notis à Dioſcoride poſitis: Martinellum verò ex Damaſco Syriæ erithronium Satyrium miſiſſe: cuius etiam figuram delineauit, vt qui teſticulos canis eſſe Satyrium putant, tandem aliquando reſipiſcant: eos teſticulos ſe vdiſſe in montibus vallis Ananiæ, atq; alibi

varias, ac diuerſas ſpecies præter illam, quæ duas parit radices manibus humanis perſimiles: vulgò palma CHRISTI vocatas, & ab Auicenna digiti citrini, hæc quidem ille in eo Commentario Italicè ſcripto, verùm cum in latinis duarum editionum Commentarijs, quos pro legitimis, & accuratè ſcriptis agnoſcit Mattheolus, nulla Satyrij Calceolarij facta ſit mentio: facilè ſubueritus ſum eam primam Satyrij ſpeciem exiſtimaſſe, mox (diligentius re perſpecta) Phallum Hollandicum, cuius ſententiæ fuit Ludouicus Fumanellus noſtri Collegij Medicus nobilitate, & virtute inſignis (vt mihi olim rettulit, cum in ſua peramęna villula huiuſmodi plantam offendiſſet, & alijs peritis rei herbariæ viris oſtendiſſet, neq; enim affirmando huiuſmodi plantas obtrudebat Calceolarius, ſed ſummo, & peracri Mattheoli iudicio explorandas ſubijciebat, quoniam exoriens tunc huiuſmodi ſtudium barbarorum antea ſitu obſitum diligenti examine, & ἐποχῆς Arceſilæ ſuſpenſione nimirum aſſenſus indigeret. Porrò de Satyrio Dioſcorides ſcribit lib. iij. Tryphillum vocari ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὴν γῆν φύλλα τρία φέρει κεκλασμένα, quoniam tria fert folia ad terram infracta, quaſi quod illa terram ſpectét, & ad illam deuergant; ſic benè tranſtulit Ruellius, quod non percipiens M. Virgilius textum verborum emendando corrupit ὡς ἐπὶ πολὺ legens, plerumq; ſcilicet illum foliorum numerum obſeruari, quod arbitrarium eſt, & gratis dictum, rumici, ęa, aut lilio ſimilia minora tamen & rubra, Caulem cubitalem, nudum, obtinet florem lilij effigie candidum, radicem bulboſam, mali magnitudine, πυῤῥὰν, ruffam ſic melius Marcellus, non fuluam (vt Ruellius vertit) intùs vt ouum candidum, guſtanti dulcem, ori non ingratam, cum vino auſtero bibitam contra opiſthotonum valere, & cum vtendi venere, vrget neceſſitas, valdè pollere vſurpatam docet, quod & de Satyrio erythronio hoc eſt rubente tradit: Semen ſcilicet illius ad Venerem ſtimulare non minus, quã Scincus (Cocodrilum terreſtrẽ vocat Marcellus) radicem vel manu contentam ad libidinem excitare, eoq; magis ſi in vino bibaur.

CAR

CARPESIVM porrò Galeni eſſe Arabum, & Mauritanorum cubebas Hermolaus Barbarus lib. IV. Corollarij memoriæ prodidit: hoc duorum generum eſſe Ponticum,& Lacertium à montibus Pamphyliæ,vbi frequens eſt, ita dictum: Inueniri hoc & in Sida copioſum tradit, oppidum id eſſe Pamphyliæ, Naturam, & effectum ei reddere, quales ipſi Phu, guſtum quoque ſimilem, tenuioris hoc eſt, ſubtilioris ſubſtantiæ, propterea, & plus virium in eo eſſe purgandis, & exterendis inteſtinis, quæ ſint occluſa, non tamen par virtute penetrandi Caſſiæ, nedum Cinnamomo, etiam ſi Quinto (inquit Galenus) ita videbatur vrinam ciere,& renes calculis laborantes liberare, quo argumento (ſubdit Hermolaus) Mauri Sylueſtri Myrti Baccas Carpeſium, & Cubebas eſſe putauerunt, præcipuè cum nec Carpeſium Dioſcorides, nec Galenus Myrtum Sylueſtrem vmquam nominent, affert poſtea rationes apodecticas Hermolaus, quibus oſtendat Cubebas non eſſe ſylueſtris Myrti Baccas, odoratum ſemen Carpeſium eſt, hoc eſt Cubebæ: Fętent ſylueſtris Myrti Baccæ, dum recentes ſunt: oſſea in ijs duritia: in Carpeſio nihil Tale: ſuperuacuum verò exiſtimat in re confeſſa quidem, ſed à nobis primum comperta, longiorem moram ducere: Illud in tranſcurſu dixerim Carpeſium, ſi ore contineatur, claram vocem facere pronuntiantibus, ſubdit Vir Clariſſimus,ob id Bernardus Iuſtinianus homo imprimis doctus, & eloquens, nũquam ſine hoc ſemine concionabatur, ſed & illam dotem prædicant, maiorem in coitu voluptatẽ ſentiri ab ijs, qui habeant id in ore, quaſi non ſatis ſit in ea titillatione mens commota, niſi doceamur, quemadmodum nos Venus adminiculatior, & violentior tranſuerſos auferat: Galenus lib. vij. de ſimpl. medic. facult. eadem ferè habet, quæ in ſuum doctiſſimum Corollarium tranſtulit Hermolaus, Carpeſium ſcilicet ſimile eſſe vocato Phu, hoſt eſt Valerianæ, non guſtu tantum, ſed & facultate, ſed plus habere tenuitatis, proindè magis eo etiam Viſcerum

obſtru-

obſtructiones extergere,& lotium mouere, reneſque calculis degrauatos expurgare, non tamen eatenùs tenuium eſſe partium, vt loco Cinnamomi (ſi non ſit ad manum) liceat vſurpare, ſicuti faciebat Quintus: Præſtantius eſſe Ponticum Carpesium Laertio, non tamen vel ipſum eſſe Cinnamomi viribus vicinum, immò non paruo deterius optima Caſſia, nuncupari vtrumq; à montibus quibuſdam Pamphyliæ, in quibus naſcitur: ingensque eius prouentum eſſe in Syria. hæc ex Galeno auctore locupletiſſimo. Cæterum Garzias Hortus non eſſe Carpeſium Cubebas ex eo euincit, quoniam Cubebas ex India petant Turcæ, & Syri, magnoq; redimant, cum non conuecto vti poſſint,& ſine magno ſumptu, quale eſt Ponticum Carpesium, quoduè plurimum in Syria naſci tradunt: huic argumento probabiliter reſponderem efficacius eſſe Indicum Carpesium, idcircò ſpreto antè oculos poſito illud exquiri. Alterum argumentum efficacius: Carpesium ex lib. primo de Antidotis deſcribi à Galeno feſtucarum tenuium modo, at feſtucis diſſimiles eſſe Cubebas omnes vident. Matthęus Syluaticus ex Serapionis, atque Arabum auctoritate Cubebas etiam Dioſcoridis Myrtum ſylueſtrem, vel ruſcum putauit, ſed falsò; decipi enim verè putat Garzias Mauritanos, cum eaſdem facultates in libris Græcorum repertas Indicis medicamentis accommodare ſtudent,& eadem nomenclatura donare: Planta Cubebarum (vt idem docet) Malo vulgari minor eſt, folijs piperis, ſed anguſtioribus per arbores Hederæ, aut, vt verius dicam, Piperis modò repens, non Myrti effigie, nec folijs Myrti ſimilibus: Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, ſed ſingulis granis ex ſuis pediculis dependentibus: Flos eſt odoratus, magnus earum in vino maceratarum vſus ad excitandam Venerem; Tanta in exiſtimatione eſt hic fructus etiam vbi naſcitur, vt eum incolæ decoquant, antequam efferri ſinant, metuentes ne alibi ſatus enaſcatur, quod à Luſitanis fide dignis ſe accepiſſe Garzias profitetur, qui longo tempore in Inſula Iaoa habitauerunt, quibus & Carolus Cluſius aſſentiri

vide-

Digitized by Google

videtur : Obſeruat etiã doctiſſimus Mattheolus Carpeſium Galeno eſſe λεπτὰ τὰ κάρφη παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου tenuia ſcilicet ſarméta Cinnamomi Virgultis ſimilia : quare potius eſſe radicum Sarmenta Galeno Carpeſium cum Phu ſapore, & facultate aſſimiletur: diutius etiam aſſeruetur, & perduret, quod ſolidiorum radicum proprium eſſe videtur.

ACORVM; de quo mirificas controuerſias Botanici recentiores excitarunt, aliqui enim Calamum odoratum eſſe volunt, negant alij, vt Garzias, quoniam diuerſis capitibus Auctores de ijs agunt, præterea Calamus in India tantùm naſcitur, Acorum duntaxat in Europa ; Acorum igitur folia iridis habet anguſtiora tamen, radices, non diſſimiles, complicatas non in rectum, ſed obliquum tendentes, & ſummo ceſpite ſparſas geniculis interceptas, albicantes, guſtu acres, odore non ingratas, optimum eſt denſum, candidum, plenum, non exeſum, odoratum : Vires ferè eaſdem præcisè obtinet cum Calamo, propterea Calamum eſſe putarunt non infimæ claſſis Phyſici, & Herbarij, ſed (teſte Garzia) Calamus pallet, acris eſt, calidus, & ſiccus in ſecundo ordine : Acorum albet, amarum, calidum, & ſiccum tertio ordine. Idcircò Acori loco Calamum ſubſtituendum docet, ſed maiori quantitate, quod non adeò calefaciat, & deficcet ſicuti Acorum: Plinius radices nigras, & minùs venoſas ei reddidit, teſte Hermolao, qui fatetur ſe intùs rubentem vidiſſe, foris colore inter nigrum, & candidum : raram inuentu falsò tradit Apuleius, nec niſi cum florem emiſerit cognobilem locis cultis, & hortis, pratiſque naſcentem, legendam Auguſto menſe : Piperapium vocari idem auctor docet, quoniam apes ſuſpenſa in earum vaſis herba numquam diſſingere obſeruatam ſit: Acoro flores aureos, Croceoſque attri-

tribuunt, ſemen ſpiſſum, atque gliſcens, non ſine odoris gratia: Haberi ferunt in Chio, Helleſpontoque, & Euxino mari radicem Acori ſubrubentem venis intrinſecùs neruoſis prætenuibus, & candidis; eaque indigenas Iridis loco vti: Hanc ergò fortè vidit Barbarus, & nos in Muſæo repoſitam conſpicere, & explorare ſine controuerſia poſſumus. Sed non ſunt hîc prætermittendi admirabiles Scaligeri ſubtilitatum Theſauri, ita enim & de Acoro multa non aſpernanda intelligemus, & quo pacto calida, & odorata in frigidis proueniant locis nobis conſtabit. Dixerat Cardanus: Rubus mora ferens, & Filix nonniſi frigidis inueniuntur regionibus; obijcit doctiſſimus Scaliger Calabriam, & Siciliam vtriuſque plena eſſe: in Syria quoque, & Aphrica tàm rubum, quàm filicem eſſe: Triticum non tantum in temperata, ſed in æſtuoſa regione naſci: ſic aromata in calida, & frigida. In Iaua enim inſula plurimum Tritici: In ea Indiæ parte quæ affinis eſt Temeſtitam ſegetis in herba, & ſtipula plurimum, Spicæ etiam ſpem certam futuram, ſi per Soli nimiam liceat vliginem: in Angliæ parte vltima, quam Scotiam vocant, adeò probum oriri Triticum, vt cum eo pane nullus præterea tota ex Europa comparari mereatur. Iridem, & Acorum inter aromata numeranda eſſe docere odorem, nec reclamare Theophraſtum, illum in Illyrio optimum, non in Aphrica: Acorus ad Tanaim: eam namque radicem, quam falsò vocant Calamum Aromaticum Acorum eſſe; Air incolas vocare: alios Boſtuorce, Lituanos Tartaricam herbam, ſua lingua Tartarſchizeli, quia Tartarum tractus is eſt, qui ad Tauricam pertinet Cherſoneſum: Turcas etiamnum vocare Aſarum: Calamum autem Aromaticum in Aſianis, & Ægyptijs apohecis vulgò venalem eſſe ea facie, quam delineat Dioſcorides; in Ægypto frigidiſſima naſci, argumento eſſe Oppium; In India Cacao, ſubdebat Cardanus, ſemina calida in frigidis non poſſe perfici, quia Aeris auxilio opus habet natura; calidas verò radices poſſe:

Obijcit

Obijcit Scaliger Cyperum,& Acorum Ponticũ nullis commentis ſub aquis à natura perfici, ſæuas eſſe Hyemes in frigidis locis, Æſtiuos Soles imbecillos, ſubtus terram verò aquas eſſe calidas hyberno tempore, numquam tamẽ aquas ad Mæotidem, ſub terra ad eam venire caliditatem, quæ ſat ſit coquendo Air, hoc eſt Acoro: Hæc ex his Clariſſimis Auctoribus attulimus, vt intelligeremus, quo res teſtimonio recentiori nituntur, eò eſſe veritati propiores, multaq; à Pharmacopęis Patrum noſtrorum diffidentia, & imperitia deceptis palàm non admitti, quæ tamen propter Luſitanorum nauigationes Indicas paſſim communicata, & vulgata cernimus, nam profectò & Balſami arbuſculum funditùs interijſſe, atque hoc pacto ſpeciem deſijſſe pronunciabant, vuamque Amomi fuiſſe in vſu negabant, ſed tantùm lignum, ſed præſtabat rationibus vltro citroque ritè penſitatis: & Cluſij, Garziæ, Bellonij, Scaligeri auctoritate ſubnixos exiſtimare nos poſſe oculis cernere, & manibus contrectare, quæ à veteribus fando ſolum, & audiendo percipiebantur. Nemo ſapiens, aiebat ille, mutationem conſilij inconſtantiam putauit: deſinant igitur inuentis frugibus glande vſcit, aut vllis ſuccedaneis aut ἀντιβαλλομένοις Theriacã, & alias huiuſmodi magnas compoſitiones conficere.

XYLOBALSAMVM, quod in CALCEOLARIO Theſauro aſſeruatur notas eas obtinet ad vnguem, quas recenſet Dioſcorides lib. primo, cum probari recens ait tenue, fuluũ, odoratũ, quadantenùs Opobalſamum ſpirans: cum verò comperiatur Balſami ſuccus, qui Opobalſamum dicitur; Carpobalſamum, quod eſt Balſami ſemen, & lignum Balſami, de quo in præſentia agimus, prudenter Dioſcorides monuit præcipuam auctoritatem eſſe ſucco, ſecundam ſemini, minimam ligno: hoc ex aqua potum cruditatibus, torminoſis, vulſis, venenatorũ ictibus opitulatur, vrinam cit: Ad capitis vulnera cum ſicca Iri conuenit,

ſquammas oſſium extrahit, & ad vnguentorum ſpiſſamenta additur: Ruellium prætermiſiſſe vocem ἑψηθὲν miror, quæ neceſſaria eſt, vt intelligamus prius decoquendum Xylobalſamum aqua, mox potandum.

Vſque ad præſtantiſſimi Mattheoli tempeſtatem creditum videtur, quod Xylobalſami loco in officinis habetur, Myrtum potius referre, quã Balſamum, quod fortaſſe verum fuit, cũ poſtmodum diligentia recentiorum, & nauigantium induſtria horum medicamentorũ prouentus in Italiam inuectus: eius vice Leucoij radicem à Galeno ſubſtitui docet Mattheolus, ſicuti Myrrhę Stacte, vel oleum Irinum pro Balſami ſucco. Vir admirabilis ingenij Hermolaus lib. primo Corollarij, admonendi ſumus (inquit) Dioſcoridem in huius mentionis Calce dicere Xylobalſamum decoctum cum Iride ſicca mederi capitis vulneribus ἀνάγειν καὶ λεπίδας nos ſquammas detrahere conuertimus, vt vel porriginem intelligas: hæc Barbarus doctè, legerat enim apud Celſum porriginem fieri, vbi inter Pilos, quaſi ſquãmulæ à cute reſoluuntur modò ſine vlcere, modò exulcerato, loco λεπὶς etiam eſt ſquãmæ fractorum oſſium; carunculam etiam inter viuam, & emortuam oſſis aduſti partem ſubeuntem, quod abſceſſit, expleturam (eodem Cornelio Celſo teſte, λεπίδα à Græcis appellari idem teſtatur Hermolaus.

DE CASIA Dioſcoridis caput expoſiturus doctiſſimus Marcellus eruditè, & eleganter monet, aliquas plantas adeò eſſe natura noſtro Orbi implacabiles, vt nullis blanditijs, aut obſequijs retineri ſe apud nos patiantur, non ſecùs quã Alpini homines delitias Vrbium, & maieſtatem faſtidientes, cum primum remiſſa tantiſper eorum cuſtodia, & cura, in genuinum, & natale ſibi ſolum reuertuntur, tantus Patriæ, & natalium ſuorum omnibus amor eſt, nam & Vlyſſes fumum ſe malle è caminis Itachæ emergentem videre, & deinceps mori profeſſus

feſſus

feſſus eſt, ita enim Minerua apud Homerum Iouem ὕπατον κρειόντων ſummum ſcilicet regnantum alloquitur αὐταρ ὀδυσσεὺς ἵμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται: Ex harum igitur cenſu Plantarum erit Græcorum Caſia, quæ nulla cura, & diligentia ſub cœlo Italico aut Septentrionali excoli, aut perennere valuit. Iuxta enim odoriferam Arabiam naſcitur, teſte Dioſcoride, craſſi corticis Sarmento, folijs Piperis: eligenda fulueſcens, pulchri coloris, Corallij æmula, perquã anguſta, longa, craſſa, fiſtuloſa, guſtu mordens, cum aliquanto feruore adſtringens, aromatica, vinoſo odore, huic tamen præferri docet craſſam, purpuream, & nigricantem, quæ roſam odore imitatur: Ex hac fortè oleo permiſta, vnguenta apud veteres factitata crediderim, quæ ſummus Poëtarum Virgilius innuit, cum ait,

Nec Caſia liquidi corrumpitur vſus Oliui,

Delitias enim à ruſticorum abdicans vita, haud corrumpi ab ijs legitimum olei vſum aromatum permiſtione ſignificat. Antiqui eius loci expoſitores tradunt olei generalem eſſe vſum, quod cum in vnguentum fuerit corruptum, vni rei tantum eſſe aptum incipit: at cum aiunt Caſiam herbam eſſe, qua fit vnguentum ieiunè ſatis, & imperitè rem tranſigunt; ſicuti & à recentoribus Dioſcorides conſulendus fuerat, qui fiſtularem, & ſoluentem Caſiam, de qua ſupra egimus, à Virgilio intelligi putarunt. Eſt & alia Poëtarũ Caſia, quam Cneorum nigrum aliqui eſſe cenſent, de qua Virgilius,

Tum Caſia, atq; alijs intexens ſuauibus herbis
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

& alibi

Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris
Vix humiles apibus Caſias, roremq; miniſtrat.

De hac & Hermolaus meminit lib. IV. Corollarij, cum ait, Noſtri hanc ſcilicet Chamęlæam, & Thymelæam præcipuè Caſiam videntur appellaſſe; Theophraſtus Cneorum, Higino id apud nos Caſiam interpretante, cuius duo genera

ferantur, candidæ,cùi folium cutis modo quadantenùs O-
leagineum, nigræ, carnoſum Tamarici ſimilius, ſiuè vt
in Theophraſto quidam (quos probo) legunt, Myrto:
Candida magis humi ſe ſpargit, & odorata eſt, nigra ſine
odore: Radix ambabus alta, prægrandis, rami copioſi,
craſſi, ſurculoſi ab terra protinùs, aut paulò ſupra emicant
admodum lenti, vt quibus ad vinciendum pro iunco vtun-
tur venere in coronamenta folio. Poſt Æquinoctium Au-
tumni germinant, atq́ue florem mittunt, qui diutinus eis
eſt, hæc tota de Cneoro, ſiue Caſia Theophraſti ſententia
eſt. Hæc Barbarus, quæ eo conſilio attuli, vt Caſiam Vir-
gilij, quæ herba eſt humilis apibus apta, & familiaris à Ca-
ſia lignea, & aromatica diſtingueremus. Ad quam reuer-
tens libenter ex Theophraſto adnotarim. Eam fruticem
eſſe magnitudine Salicis Amerinæ, ſed multis, ſurculoſisq́;
brachiatam ramis, craſſiore, quam Cinnamomum Sarmen-
to, præterea neruoſiſſimam, & ſolo cortice cõmendabilem,
qui ei cutis tenuitate obducitur, neq́ue aliter detrahitur,
quã ſi præſutas corio bubulo virgulas bicubitas enati ver-
mes eroſerint cortice tuto, intactoq́; propter amaritudinem,
odorisq́ue acrimoniam futuro, quãuis Dioſcorides craſſum
ei corticem adſcribat, Plinius, & Theophraſtus, tenuem
potiùs cutem. Fabulas eſſe Hermolaus tradit, Caſiam, Cin-
namomumq́ue nidis Auium decuti plumbatis ſagittis, aut
circa paludes quaſdam colligi propugnante diro Serpentũ
genere, vt Theophraſtus ait, Veſpertilionumq́ue, vt alij:
quoddam genus Caſiæ hircinum virus redolere, τραγίζουσαν,
proindè damnari tranſtulerunt Barbarus, & Ruellius: alij
Mauritanos porri odorẽ vertiſſe animaduertentes πρασίζουσαν
legerunt vtra lectio ſit verior experti iudicent, ait Hermo-
laus; qui capite illo de Caſia lib. primo Corollarij ſe inue-
niſſe apud Græcos authorem tradit, qui Paulum, & Oriba-
ſium de Caſia Syringa loquentes induxerit, quod ſcilicet
aduerſus flauam bilem proſit, præter naturam palleſcentes,
angina affectos, & peripneumonicos iuuet, & Oribaſius ea
dixerit refrigerari colores iocinoris intemperatos; ex his
intel-

intelligimus Caſſiam fiſtularem Ægyptiam, & Cathatarticem ſuperius à nobis deſcriptam cognitam fuiſſe vetuſtioribus poſt Galenum Græcis Medicis,calidam, & humidam abſceſſu primo, cum Aromatica, & lignea excalefaciat, & ſiccet abſceſſu ferè tertio: hoc adſcripſi ob ſummam Hermolai auctoritatem, & quia apud alios auctores hoc reperire vix quiſpiam poſſit. Cæterum Caſſia Aromatica menſes trahit ex Dioſcoride,lentigines tollit, cum melle illita: Fœminis prodeſt εἰς ἐγκαθίσματα τε καὶ ὑποθυμιάματα: eius ſcilicet decocto deſidentibus,vel per ſuffimentum excipientibus (ita enim verterim) ad dilatationẽ matricis,vel ad laxandos muliebres locos (vt Marcellus vertit) Gręcè πρὸς ἀνευρισμὸν μήτρας. Duplo pondere medicamentis mixta in cinnamomi defectu, idem præſtat, ἄγαν δὲ ἐςὶ πολύχρηστον, ad plurima, ſcilicet perquam vtilis, vel multiplicis vſus, quod remediũ polycreſte à nonnullis etiam Medicis appellatur.

VErumenimuerò vt ex pręſcripto Socratis apud Xenophontem meliores aliqua ex parte ex hac ſtirpium lectione diſcedant Lectores, illud accuratè perpendendum exiſtimo. Quemadmodum Plantarum perfectio ex proprij loci natura retinenda qua conſeruantur, ſoli cęliq́ue ratione habita, & virium ſuarum explicatione, & diffuſione potiſſimum dignoſcitur, quæ vè ſtirpes à ſua genuina natura, & proprijs notis obſignata à Dioſcoride degenerant eas damnari docet, vnde & Pſeudocaſiam vocauit, quæ minimè odorata eſt, ſed hirci,vel porri virus redolet, ita homines vitioſos, & prauis ſcelerum,& libidinis habitibus deformatos à ſua natura plurimum deflectere, quæ ita comparata eſt, vt appetitionum motus ſub rationis gyro compeſcantur, ratio porrò humana legi diuinæ ſubdita ſit, vt morbi illi animorum gemini euellantur vitium, & ignorantia, virtutum, & doctrinæ ſaluberrimis antidotis, quod ex Platone acceptum vberius explicarunt

tum

tùm gentiles Philoſophi, tùm Sacræ paginæ interpretes, meliori lumine illuſtrati, quorſum enim ſcriptũ, impios eſſe corruptionis ſeruos, à quo enim quis ſuperatus eſt, eius, & ſeruum addictum eſſe? peccatorum ſuorum vinculis vnumquemque conſtringi, nec liberum dici poſſe, qui vincentibus, & vincientibus cupiditatibus ſit ſubiectus? Hinc Prophetarum vaticinia Euangelicis litteris conſentanea eam Chriſtianis libertatẽ pollicentur, quæ in ſyncera in Deum, & omnes homines charitate poſita eſt; vt veriſſimè, & ſapientiſſimè Diuus Auguſtinus pronunciarit, tum demum verè liberum eſſe voluntatis arbitrium, cum vitijs, peccatiſque non ſeruit, ſolum peccatum miſerrimam inducere ſeruitutem, vt bonus quiſq; etiamſi tyrannide opprimatur, verè ſit liber, malus autem, etiamſi regnet, ſeruitute prematur, non vnius hominis, ſed quod grauius eſt, tot dominorum, quot vitiorum; proindè Achabum regio ſceptro licet inſignem venundatum tamen, ac peccati ſeruum fuiſſe, qui ſordido Idololatriæ cultui crudelitati, iniuſtitiæ ſe totũ ſpontè addixerat: Ex his grauiſſimi Theologi calculum adijciunt ſententiæ illi peruulgatæ apud Stoicos, Solum Sapientem eſſe liberum, qui nihil velit, niſi quod rectum eſt, & iuſtum, & nullos patiatur Dominos, quos timeat; quod ritè expreſſum ab Horatio.

Lib. de Ciuitate Dei.

Quiſnam (inquit) liber? Sapiens ſibi qui imperioſus,
Quem neq; pauperies, neq; mors, neq; vincula terrent
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis.
Duramq; callet Pauperiem pati,
Peiusq; letho flagitium timet.

Verum & Dion Chryſoſtomus orat. vltima gentium ſtoliditatem irridet bello aſſiduo certantium, vt ſe in libertatẽ vindicent, cum ſub vitiorum iugo duriſſima ſeruitute premantur: Vos, ait admiror, miſereorque ob difficilem, atque iniquam ſeruitutẽ, qua à vobiſmetipſis copulati detinemini: non vno ſolũ vinculo, neq; duobus, ſed ſexcentis circundati;

Tum

Tum memorat Dion primam dominam Voluptatem, quæ Sardonium quiddam ſubridens occurrat vincula florida, & mollia ſecum afferens, mox crudelem dominam Auaritiam, poſtremò, quę ſuauiſſimo dominatu corda mortalium vaſtat Libidinem dominandi; quæ tria ſunt Idola res omnes perturbantia, & ſæpiùs à nobis exagitata: Aduersùs hæc Plato, Ariſtoteles, Seneca tres vitæ benè inſtituendæ admirabiles Magiſtri præclaris præceptis nos armarunt, atq; adeò animarunt, ſed geminum hominum genus legitimæ huic pugnæ, atque inſtitutioni viſi mihi ſunt ſemper repugnare; Hiſtriones nempè quidam ſubdoli in hac vitę ſcęna (ſiquidem vniuerſus mundus videtur in pręſentia hiſtrioniã exercere) Hypocritas vocarunt pietatis Chriſtianæ aſſertores. Præterea Critici quidam φίλαυτοι, & ſibi nimio plus placentes, qui viuunt, ſcribunt, & loquuntur perindè, ac in veteri Republ. Romana M. Varronis, aut Ciceronis ſectatores forent; iſti tres illos ſapientum Proceres eò tantum legunt, & citant, vt ingenium oſtentent, & orationem phaleris inſtructam obtrudant: & ſe pro magnis litteratis apud vulgus ignarum, & admirabundum venditent; verum paucis opus eſt ad bonam mentem; hęc ſtudendi methodus doctum efficiet, non probum: hoc pacto inſtar Penelopes procorum hæremus in Ancillarum amore, hoc eſt in exucca antiquitatis notitia, & imitatione, non penetramus ad Penelopem, hoc eſt virtutem, & ſapientiam, quæ omnibus doctis, & veris Criticis, qui ſunt ſol, & ſal litterarum debent eſſe propoſita, vt ſæpè inculcat doctiſſimus Lipſius, cuius etiam illa aurea præcepta: Sicuti rota, quæ in terra voluitur, parte ima, ac minima eam tangit, cætera extat, & eſt in alto, ſic nos oportet decurrere per hæc humilia optima, & maxima parte altos, & ſubleuatos: Explorent ſeſe Critici, & Hypocritæ ſentient ſibi ineſſe diuinum quiddam, ingeniumque ſuum, ſicuti ſimulachrum aliquod dedicatum putabunt, vt ait Cicero, quare infinitis partibus maiorem curam nobis eſſe ponendam in exquirendis rationis humanæ perfectionibus, ne tamquam Pſeudocaſia degeneremus, quæ

eis

eis commoditatibus,quæ ad corpus & præſentis vitæ ſtatum pertinent: Sed Hypocritæ Auaritia, & Ambitione turgentes ſat habent, ſi vitæ integritatem, & rationis perfectionē in primæ Dominæ Voluptatis corporeæ carentia poſitam perſuadeant; Critici voculas conſectantur, & locos pugnātes conciliant: Hiſce normam ſtudendi præſcripſit Lipſius, ſicut limites in agris confundi non ſinunt, & miſceri, ſic ſalutaria illa ſapientum monita & lectio coërcent, & animū, nec diffundi ad vana illa ſinunt, nec miſceri: quod egregia ſimilitudine comprobatum à Plutarcho, qua ſtatuit efferatos animorum motus Sapientiæ præceptis, & ſententijs audiendis, & ruminandis ſic compeſci, ac manſueſieri, vt truculentos canes, qui ad agnitæ vocis agnitionem rabioſos ponunt latratus: Verum id adijciendum optimam educationem puerorum, vt in viros vndiq; perfectos euadant, Baſim certiorem, & ſolidiorem eſſe hiſce præceptis, quæ adultos inſtruent, educatione virtutum habitus comparantur: Habitus per virtutum ſingularum actiones adoleſcentibus inſinuandas fiunt. Id verò Ariſtotelis in fine ethicorum tenendum, & Legislatoribus, Principibusque inculcandum, numquam fore ſcilicet Ciues, & Ciuitates vera virtute fęlices, niſi lege ſanciatur educatio,quam apud Sinas vigere aiunt, atque etiam alibi vſu, & conſuetudine inualuiſſe: Hæc igitur ſedulò agenda,non ad inanem doctrinæ,& ingenij nundinationem in vulgus efferenda, vt otioſæ Criticorum, vel Aulicorum mentes nouitate delinitæ detineantur: Illud Ennij valdè mihi probatur ea libertas eſt, qui pectus pūrum, & firmum geſtitat, Aliæ res obnoxiæ nocte in obſcura latent: quaſi virtutum ſtudium magis proprium ſit hominis, vt acutiores etiā Peripatetici contendunt, non anxia illa cauſarum rerum naturalium inueſtigatio, quam occupationem peſſimam Hebræus ſapiens nuncupauit.

Hoc pacto per morales virtutes præclarum fundamentum perfectioni Chriſtianæ, quæ ſuperiori, & maiori lumine eſt ſubnixa, ſubſtruemus: & quemadmodum ſingulę animantes ex propria naturæ ſuæ actione ſummam & perfectionem,

& voluptatem nanciſcuntur, ita ex formæ humanæ rationis ſcilicet operatione ſecundum virtutem comparata, quantũ viuenti homini licet, proprium, & genuinum nobis bonum conciliabimus. Bias ſanè interrogatus, quod eſſet omnium in vita maximè ἄφοβον, hoc eſt intrepidum ὀρθὴ συνείδησις, inquit, hoc eſt mens, ſibi benè conſcia : aſſiduæ, & domeſticæ furiæ ſunt improbis carnifices illæ conſcientiæ, quas, vt velint (vir doctus ait) prorſus deponere non poſſunt. Aurea verò prçceptio M. Tullij, & ſemper in pectore geſtanda: *Satis nobis* (ſi modo in Philoſophia aliquid profecimus) *perſuaſum eſſe debet ſi omnes Deos, homineſq; celare poſſimus, nihil tamen auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinosè, nihil incontinenter eſſe faciendum :* Honeſtæ verò vitæ rationes in ventura tempora numquam differendæ, quinimmo Talaria nobis induenda, & in hoc dignitatis, & honeſtatis curſu remis, & ventis conſuetis contenti eſſe non debemus, nulla ergo interponenda mora : Scitum enim illud eſt ſeram parſimoniam in fundo eſſe, vt monuit etiam Heſiodus μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ, ideſt, parcendum in medio eſt, grauis eſt res parcere fundo; illic enim non ſolum quod minimum, ſed & quod deterrimum reſidere ſolet : ita demum, ait Seneca, Vita beneficium erit, alioquin mors eſt, & quidem turpis inter fęda verſantibus. Maximum enim viuendi impedimentum eſt expectatio, teſte eodem Seneca, quæ pendet ex craſtino, perdis hodiernum, quod in manu Fortunæ poſitum eſt, diſponis, quod in tua, dimittis: & ſapiens Belga præclarè ad quendam Plauti locum alludens, Miſeria, aut inſipientia noſtra, numquam iudicijs, aut deſiderijs quieſcere, præſentia omittere, abſentia quærere, & vitam ſemper inter vota ſuſpenſam habere. *De breuitate vitæ.*

Hic ego Criticos antiquarios amicè oratos velim, vt non expendant quis ſcribat, aut quomodo ſcribatur, ſed quid ſcribatur, anxiam enim illam, circumtonſam, & veluti manufactam ſcriptionem nos ſpernere iam ſumus proteſtati, quæ, teſte Seneca, animum non minùs puſillis eſſe occupatum oſtendit; ita illud continget, quod maximum eſt in

Dddd Chri-

Chriſtiana diſciplina, vt factores verbi, non tantum Auditores efficiamur.

AD Muſæum noſtrum redeo, in quo cum Caſia prædicta aſſeruari tũ Cinnamomum Dioſcoridis, & veterum conſpicitur: Quinque huius genera produxit Dioſcorides: qui etiã præferri Moſyliticũ docuit recens, nigrum, ex vinoſo in cinereum vergens, leue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, per quam iucundè olens, optimi ferè temperamentũ, odoris proprietate conſtat, inueniri etiã in optimo, quodve ſeorſum naſcitur, odorem Cardamomo proximum, acre, mordens, & cum calefactione quendam ſalſum: Talibus genuinis notis noſtrum hocce Cinnamomum præditum videtur. Contendit eruditiſſimus Mattheolus Cinnamomum non inueniri, vel difficillimè, quòd ex Galeno etiam probatum voluit lib. de Antidotis, qui in Imperatorum Theſauris tantum comperiri ſcripſit, indè petendum cum Theriaca conficienda eſſet: Sed noſtra ætate, Luſitanorum nauigationibus omnia patefacta: Compertumque Caſiam, Cinnamomum, & hanc Canellam vulgarem idem eſſe medicamentum, quinimmò & eiuſdem Arboris eſſe ramulos, qui pro ſoli varietate odoris, & virium præſtantia variant, quod Nicolaus Monardes viſus obſeruaſſe, qui ex Occidentali, & Orientali India petitum agnoſcit Cinnamomum: Eadem ferè Garzias Hortus, & Carolus Cluſius, ille Cinnamomum Arborem eſſe ait magnitudine oleæ interdum minorem multis ramis præditam, non in ijs quidem contortis, ſed rectis, eſſe autem Canellam, ſiuè Cinnamomum ſecundum & interiorem corticem, qui ab exteriori, & craſſiori repurgatus in laminas quadrangulas ſectus humi abijcitur, atque ita per ſe conuoluitur, adempto cortice tribus poſtea annis ab eo Arbore abſtineri: qua de re diligenter legendus Garzias vberius Cinnamomi tractationem proſequutus:

quutus: At Cluſius ſcribit ſe in Belgio vidiſſe Cinnamomi ramulos rectos non enodes, ſed nodis quibuſdam, ſiuè ramulorũ veſtigijs palmum ab inuicem diſſitis inſignitos, corticem tenuẽ ſubcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, ſuauis guſtus, ſed qui ſua acrimonia aliquantulum linguam vellicaret: lignum inodorum fuiſſe, & inſipidum non minùs quàm Salicis ramus cui valdè ſimilis, retinuiſſe corticem ſuauem illam tùm odoris, tùm ſaporis iucunditatem, tametſi totis quadraginta, aut amplius annis à ſua matre reuulſi eſſent ramuli, atq; eam eſſe maiorem, quam noſtra Canella: Verum ſedulum Lectorem ne pigeat diligenter perlegere, quæ tres iſti auctores prædicti, & potiſſimum Cluſius de hac Planta præſtantiſſima tradunt; ita enim melius, & veterum Cinnamomum cognoſcetur, & recentiorũ tenebræ diſcutientur, qui Cinnamomum corticem eſſe pernegarunt, & nobis deeſſe exiſtimarunt, contra quam Fuchſius, & Amatus Luſitanus tradiderant: Cinnamomum ſcilicet quòd Zeilam mittit Corticem eſſe arboris quatuor ferè cubitorum altæ, craſſitudinis brachialis, ſex, vel ſeptem è trunco mittentis ramulos, quorum Cortex, qui Cinnamomum eſt, ſit tenuis, odoratiſſimus, guſtatu acris, valdè mordax, manſum rutam olere: hæc verè Fuchſius, & Amatus, qui Luſitanorum ſuorum inuenta, & aduectas merces probè norat, & exploratas habebat; Illud porrò ioco ne, an ſerio ſubnectere debeam, æquus lector iudicium feret, quòd auctor incognitus notarum in Aromata Garziæ à Cluſio impreſſarum (quem eſſe Ioſephum Scaligerum eruditum quidem Virum, ſed impotentis ingenij, & ambitioſi, non obſcuris argumentis conieci) memoriæ mandauit, cum.n. ſcripſiſſet Garzia Cinnamomum vocarunt, quod ſignificat Lignum odoratum, quaſi Amomum ex China: exclamat ille nihil ioculatius, ineptius, ſtultius dici potuiſſe: primum enim balbutientes Luſitanos pro Sina China pronunciaſſe; ſecũdo, nullam cognationem eſſe Amomi cum Caſia; tertio, Cinnamomum vetuſtiſſimam eſſe vocem apud Hebręos in Prouerbijs, & in Exodo Kinnamon; vocemque Hebręam

Dddd 2 pro-

producit: Sed benignius accipienda erat Garziæ ſententia, nec in eam ex toto plauſtro conuicia iactanda: Quis enim certa rationum fide conuincat, apud etiam Hebrçorum vetuſtam linguam eam non habuiſſe ethymologiam Cinnamomum; ſicuti Cinnamomum, & Balſamum aromatizans odorem dedi, quem locum obſeruans amicus meus linguæ Hebrææ peritus, ſibi probari coniecturam Garziæ profitetur; quis etiam docuit Auctorem Anonymum Sinam non poſſe eſſe Chinam, ſi viueret Goropius Becanus è Belgica ſua lingua facilè exprōpſiſſet etymum: Sed hæc minuta tranſilienda erant, licet à moroſis Criticis arripiantur auidè tā quam diuina virgula ſuppeditata: & Hiſpano homini erudito prudenti, & diligenti puſilla hæc ἁμαρτήματα condonanda, vel clementius, vt dixi, & candidius interpretanda.

Cinnamomum nigrum ſcribit Plinius eſſe commendatius, atque etiā varium præferri candido, certiſſimo argumento ſi ſit ſcabrum, atq; inuicem tritum contumaciter frietur, & inhorreſcat, improbari molle, aut cui albicat cortex; Pretia quondam fuiſſe in libras denariorum mille: Auctum eſſe id parte dimidia incenſis ſyluis ira Barbarorum, aut etiam fortè fortuna, quàm Auſtri tam ardentes ibi afflare ſolent, vt Æſtatibus ſyluas accendant: Coronæ veteribus fiebant ex Cinnamomo interraſili auro incluſę, hæc ex Hermolao, ex quibus in delectu Cinnamomi Plinio, Dioſcoridi conſentientem cernimus. Vires etiā & facultates eximias apud Dioſcoridem, Galenum, Mattheolum alios comperiet lector: obſeruandum tamen cum dixiſſet Dioſcorides Cinnamomum omne habere vim calefacientē diureticam emollientem, & coquentem, ſubdere ἄγει δὲ καὶ ἔμμηνα, καὶ ἔμβρυα πινόμενον, καὶ προστιθέμενον μετὰ σμύρνης, ideſt, menſes, & fętus educit cū Myrrha potum, & appoſitum, quæ noſtra ad verbū interpretatio Marcello etiā arriſit; Ruellius malè qui καὶ, pro ἢ exponit, aut ex Myrrha impoſitum pellit, quaſi potari cū Myrrha nequeat Cinnamomum, ſed ſolum vtero ſit imponendum; hoc tamen repugnat experientiæ, nam in Virginum, & Viduarum euocandis menſibus Cinnamomo cum

primo lib. Corollarij cap. 13.

Myrrha

Myrrha Troglodytica, adiecto etiã Dictamno Cretico fœliciter vtimur, cui experimento, & Dioſcorides adſtipulatur, cuius ſcriptura καὶ habet cũ Myrrha ſcilicet potum, & appoſitum menſes, & ἔμβρυα pellere Cinnamomum, vt optimè vertit Marcellus; Sed eiuſmodi multa ſunt, quibus in exprimenda Dioſcoridis mente imponere lectoribus expoſitores ſolent, quæ breuitati ſtudentes in præſentia prætérimus in noſtra Dioſcoridis conuerſione omnia vberius proſequuturi.

CANELLA Alba Cluſij, ſic à multis appellata (Caſiam vocare poſſis) exoticus eſt cortex (eo authore teſte) antè paucos annos inferri cæptus in tubos plerumque conuolutus, & albicans: eius duo obſeruauit genera, vnum maioribus tubis præditum, & craſſius, alterum tenuius, & minoribus Tubis, quod præferendum, vtriq; generi cortex ſcaber ferro deterſus, & ęquatus videbatur; craſſiori color minùs cãdidus, minorque acrimonia, tenuiori maior acrimonia, color magis candicans, & maior fragrantia: hęſitaſſe ſe Cluſius diligẽs, & exactus rerum exoticarũ Scriptor fatetur, an huiuſmodi Cortex ex arbore, ac frutice, an ex radice eſſet ademptus. Demum ex fragmentis Corticũ candore eximio, & acrimonia præditis, quæ Batavi ex Moluccis, & Iaua reduces referebant, ſe cognouiſſe docet, non ex ramis, vel trunco, ſed ex radicibus detractos huiuſmodi Cortices, quod probat ex frequentibus nodis, & veſtigijs, vbi fibræ inhæſiſſent, quæ omnia radicibus conueniunt: Cæterum & alterum fragmentũ Corticis ſibi Amſtelredamo tranſmiſſum teſtatur Cluſius, quod enode erat pedalis longitudinis, vt primum illud genus Caſiæ albæ, quod craſſius, & vilius putatur, multis lacunis huiuſmodi cortex erat diſtinctus, quæ videbantur veſtigia foliorum, quæ ramum, vndè Cortex detractus, cinxerunt. Huiuſmodi ferè omnia Corticum

frag-

fragmenta odorata, & acria, in Muſæo hoc noſtro, ſi diligenter ipſum perluſtraueris, lector aſſeruata comperies.

LIGNI Cinnamomi, Xylocinnamomum appellant, cuius & Dioſcorides viſus meminiſſe, fragmenta in eodem rerum naturaliũ Theſauro conſpiciuntur, quæ ferè ex doctiſſimi Cluſij verbis ſuperius deſcripſimus; qui in Belgio duos Cinnamomi ramulos à ſe conſpectos tradit: quorum cortex ſubcineri coloris, iucundi odoris, ſuauis guſtus acrimonia linguam vellicantes: at lignum ipſum inodorum, & inſipidum non minùs, quàm Salicis ramus, cui perquam ſimile.

ASPALATHVM porrò ad Vnguentorum ſpiſſamenta ab Pigmentarijs adhiberi Dioſcorides teſtatum reliquit; θάμνον eſſe ξυλώδη fruticem lignoſum multis horrentem ſpinis, optimum eſſe grauem, detracto Cortice rubentem, aut in purpuram vergentem πυκνὸν densum, quæ vox prætermiſſa à Ruellio; odoratum πικρίζοντα ἐν τῇ γεύσει, dum guſtatur amareſcentem.: guſtatu amarũ vertit Ruellius, ſed ſi quis ab ipſo per ęquo, & bono peteret, cur Dioſcor. non ſcripſit ἐν τῇ γεύσει πικρὸν? ſed πικρίζον, quid reſpondeat Ruellius: profectò nõ ſine myſterio, & legitima ratione hoc pacto ſcripſit diligẽs, & exactus Auctor ſignificans (ni fallor) nõ eſſe in Aſpalatho amaritiem verã, & exquiſitã, ſed leuem, & veluti ſe, dum guſtatur, prodentem: Quod re ipſa verũ eſſe facilè comperi, dũ Aſpalathum Muſæi noſtri deguſtarem: feriebat enim guſtum amaritudo aliqua, ſed non ſine inſigni acrimonia, & aromatica qualitate coniuncta: Facultatem obtinet calefacientem cum adſtrictione, vndè cum vino decoctum ad oris vlcera, ἄφθας, colluenda conuenit; ad Nomas genitalium, & ſordida vlcera infun-

infunditur, ſubiectum in peſſo partum extrahit. Aluum ſiſtit eius decoctum, & ſanguinis reiectionem potu Cohibet, Dyſuriam, & ἐμπνευμάτωσιν inflationes nimirum ſoluit. lib. vj. ſimplic. medic. Galenus de Aſpalatho tractãs acrẽ, & adſtringentem facultatem ipſi attribuit; illa calefacere, hac docens refrigerare, quare ad putredines, & fluxiones cohibendas mirificè conducere: quo loco obſeruandũ nullam ipſi amaram qualitatem à Galeno maximo qualitatum medicamentorum exploratore adſcribi, tantũ acrem, & adſtringentem: quod argumento eſt illum amarorem à Dioſcoride agnitum leuem eſſe, & inter guſtandum à cæteris qualitatibus valdè ſuperari. Apinas, tricasque ſaperdarum nouorum criticorum in re Botanica libenter omitto: Vtilia proſequor; non eſſe Santalum rubrum Aſpalathum optimè colligunt ex Serapione, qui ſeparatim de Santalis tamquam de re Arabum propria agit, mox de Aſpalatho Dioſcoridis ſub nomine Darſiſam, ratio etiam adſtipulatur nam Santali omnes frigidi: Aſpalthus calidus, vt oſtenſum eſt: Illud poſtremò adnotatione dignũ videtur noſtratem Plin. lib. xiij. docere probationem Aſpalathi in colore ruffo, vel igneo eſſe, tactuq; ſpiſſo, & odore caſtoreo: qui locus nonnullũ ex Criticis recẽtioribus impulit, vt putaret aliũ eſſe Dioſcoridis, alium Plinij Aſpalathum propter huncce odorem, cũ ſimpliciter odoratum Dioſcorides ſtatuat, nulla Caſtorei adiecta mentione: Sed proculdubio is deceptus, nã ſe ipſum explicat, dum ait: Tradunt in quocũque frutice curuetur Arquus cœleſtis eandem quæ ſit Aſpalatho ſuauitatẽ odoris exiſtere, ſed in Aſpalatho inenarrabilem quandam: quo ſignificatur odoris grauitas quædã, non tamen ingrata, quam inenarrabilem vocat Plinius, ſimplex enim Caſtoreũ detracto adipe, & cæteris quæ odoris fœditatem pariunt, odorem haud ingratum redolet, vt peritiſſimi rei herbariæ teſtantur. Huius Dioſcoridis Aſpalathi tria prægrandia, & præclara fruſta in Muſæo aſſeruata conſpexi.

ASPA-

ASPALATHVM porrò Ruellij, hoc eſt Rhodium oleaſtrum, quod eſſe legitimum Aſpalathum ſibi perſuaſerat, noſter pariter Theſaurus ſeruat precatorijs coronis (vt vocãt) ob ſalutationem Beatiſſimæ Virginis conficiendis accommodatum: Eius materiem docet Mattheolus partim eſſe nigram, partim ex nigra, & flaua, venoſam, rubram, ac ſubrubram (vt Ruellius inquit) nuſquã à ſe viſam. Hanc plantam ex olearum eſſe genere, vt Rhodij à ſe interrogati retulerunt, in tractu Rhodio abundè prouenientem, ſed nec multis horreſcentem ſpinis, nec detracto Cortice rubeſcentem; quare iurè Ruellij Aſpalathum, non Dioſcoridis dicemus; ne de nomine lis vrgeat.

ASPALATHVM roſeum videtur deſcribere Plinius lib. xiij. cap. xxiv. vbi in eodem tractu Ægypti ſcilicet Aſcalonis, & Cypri Aſpalathum naſci Spina candida, magnitudine arboris modicæ, flore roſæ teſtatur. De eadem Spina loqui etiam viſus lib. xxiv. cap. xiij. ex præſcripto Dioſcoridis; fruticem eſſe humiliorem, ac ſpinoſum, in Niſyro, ac Rhodiorum inſulis naſcentem, ſed non vbiq; odoratum.

THVRIS Arboris Lignum, quod in Muſæo conſpicimus, nobis in memoriam reuocat, quod Virgilius docuit, Diuiſas eſſe arboribus Patrias, ſolis Sabęis Thuream virgam concedi: hic Arabiæ Pagus, cui ſoli conceſſæ Thuris Arbores: In India enim naſci Thus conſtanter negat Garzias Hortus, ob id miratur Dioſcoridem, & Auicennam id aſſerentes, quamquam Hiſpani Thus in nouo etiam orbe inueniri ſcribunt: Arboris Thus producentis duplex genus; Montanum, & in planis naſcens, illa montibus confragoſis proueniẽs optimum, & laudatiſſimũ Thus profert; hæc nigrũ, & im-

& improbum. Porrò Thuris Arbos humilis eſt, teſte Garzia, & folia habet Lentiſco ſimilia, peculiariſq; eſt Arabiæ: legendus verò de Thure Theophraſtus, Plinius, Mattheolus, Marcellus Virgilius: Hermolaus lib. primo Curollarij, qui ex Ouidj verſu,

Thura nec Euphrates, nec miſerat India Coſtum,

Videri ait aliundè in Vrbem comportatum Thus, quàm ex Arabia, an quia oppidum Chara Arabiæ nundinarium, haud procul Euphrate ſitum.

LIGNVM Nephriticum ad renum affectiones, & vrinæ incommoda perutile in noſtro Theſauro pariter repoſitum obſeruamus, de quo Nicolaus Monardus lib. de ſimpl. med. Hiſtoria cap. xxvij. Ligni genus eſſe craſſum, & enode à noua Hiſpania tranſmiſſum, materia Pyri, cuius vſum iamdiù receptum in huius regionibus ad renum affectus, & vrinæ incommoda, & viria, mox experimento comprobatum eſſe aquam ex eo paratam ad iecoris, & lienis obſtructiones valere: Lignum aſſulatim, & minutim conciſum in optima fontana aquã macerari, in ea relinqui, donec aqua à bibentibus abſumpta ſit; dimidia hora poſt iniectum lignum aqua cęruleum dilutiorem colorem contrahit, qui ſenſim intenditur pro temporis diuturnitate, tametſi lignum candidum ſit, hac aqua aſſiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus: Calidum, & ſiccum in primo gradu ſtatuit Garzias.

AGALLOCHI ſelectiſſima fragmenta in Cimeliarchio adſeruat CALCEOLARIVS, quæ, teſte Dioſcoride, ex India, & Arabia deportantur cute verſicolore conueſtita, maculata, odorata, guſtu adſtringentia, cum quandam amaritudine: pro Thure ad ſuffimenta ſubſtituta: Garzias legitimum lignũ Aloes (hoc enim vocat Agallochum Dioſcorides) nonniſi ex

India conuehi docet Malacha ſcilicet & Samatra,non cute, ſed cortice, vt cætera ligna veſtiri, nec pro Thure ad ſuffimenta ſubſtitui; ſed contrà pro Agallocho Thus,non enim rariora vulgaribus ſubſtituuntur, ſed contrà, nam Thuris ſelecti centum pondo aureo duntaxat illic emi,licet ex Arabia deportetur, lignum verò Aloes licet illic natum,tres aureos pendere in ſingulas libras: Arbor eſt oleæ inſtar interdum maior, ait Garzias; præferri multum nigricans, cinereis diſcurrentibus venis, ponderoſum plurimo humore pingui prægnans: Probatio, ſi igne accenſum multum humoris exudet, in aquam coniectum, innatet, non ſubſidat: addunt aliqui, vt magna ſint fragmenta, putant enim quo maiora ſunt fragmenta, eò plus facultatis in ſe continere: iuxta receptam Phyſicorum ſententiam;In maiore mole,maiorem eſſe virtutem.

DRAKENÆ radicis deſcriptio optima habetur apud Carolum Cluſium lib. Exoticorum IV. cap. X. quam ſibi donatam ab Equite Franciſco Drake Londini profitetur abſoluta nauigatione, qua totum orbem, ſuperato Megallanico freto,circumiuerat: radix apud Peruanos ſummæ æſtimationis, ſemiunciali magna ex parte craſſitudine, & prælonga, in nodos,& inæqualia capita extuberans,in ſummis capitibus veluti è craſſis ſquammis contexta, foris nigricans, rugoſa, dura, quia reſiccata, interiore parte alba, tenues fibras hinc indè adnaſcentes habet quaſdam craſſiuſculas,& maiuſculas, à quibus alij nodi dependent, nullo euidenti odore eſt prædita; ſapor nonnihil adſtringens, diutiùs manducata tenuem, ſuauemque acrimoniam in ore relinquit: His exploratis notis Muſæi radix Drakena eadem cum ea, quæ deſcribitur à Cluſio comperta,eius folia venenũ eſſe,tradit Cluſius: Radicem antidotum illius veneni, atque aliorum venenorum; cor,& vitales facultates roborare,ſi pollinis in modum

trita

trita manè ex pauxillo vino ſumatur, ex aqua verò febriũ ardores mitigare: de hac loco cit. Conſulendus Cluſius, qui & radici à cognomine donantis nomen inditum ait.

EX Charcis Prouincia Peruana (inquit Monardus lib. de ſimpl. medic. hiſtoria, radices aduehuntur, Iridis radicibus ſimiles: Has ab Hiſpanis Indias habitantibus Alexipharmacum exiſtimari maximum, quoniam earũ puluis ex albo vino ſumptus, aduerſus omne venenum præſentiſſimum eſt remedium (vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione extinguitur) vel enim vomitione educit, vel ſudore euocat: amatoria etiam pocula φίλτρα eo puluere hauſto educi ferunt: ſubdit Monardus: Guſtata radix aromaticum quiddam ſapit cum acrimonia coniunctum, quare calida videtur ſecundo gradu: Hanc radicem olim Calceolario Seniori donauit Hermolaus Capellus Senator Venetus præclariſſimus, & Conſtantinopoli tranſmiſit, vbi ipſe Legati munere fungebatur.

Cæterum omnem admirationem ſuperare videtur radix illa à Calceolario Seniore reperta, admirabilium rerum curioſo perueſtigatore, de qua meminit Clariſſimus Mattheolus in Epiſtola Luculenta nuncupatiora in Commentaria Dioſcoridis, vbi etiam Inuentorem radicis CALCEOLARIVM nominat, ea igitur radix per noctem vino macerata, & ſubinde vino epoto per linteolum percolato omnem quantumuis famelico edendi poteſtatem adimit, vt ne tantillum quidem cibi deguſtare poſſit, niſi aceti cochlear abſorbuerit: ridendus profectò iocus (ait Mattheolus) ſed res ipſa non omnibus committenda. Æſchynomenem, ait Guilandinus, narratam Apollodoro Democriti Diſcipulo, cum in Arabia peregrinarer, appropinquante manu folia contrahentem, hiſce oculis vidi: octonum pedum plantæ proceritas, quæ in

Prouincia Mabar accedente homine,vel animali ramos conſtringit , recedentibus , pandit: In Inſula Cimbulon proxima Inſulę Burnai Arbos conſpecta, cuius frondes in terram lapſæ ſe ipſas reptione quadam promouebant: Radix etiam Baharas in Iudæa nata, de qua Ioſephus lib. vij. de bello Iudaico euellere cupientem fugit, nec prius fugam ſiſtit, quam vrina muliebri,aut menſtruo ſanguine conſpergatur: ſunto iſtæ admirabiles: at nō & Calceolarij radix in eamdem claſſem admittetur?

COSTVM porrò Arabicum, atq; Indicum tum Syriacum deſcribit Dioſcorides, præcellere bonitate Arabicum, tùm alios ordine ſubſequi notis proprijs omnes inſignitos: Garzias Hortus lib. primo de Aromatum hiſtoria,vnum Coſti genus eſſe oſtendit in India prouenieus,vt autem tàm diuerſa nomina ſortiretur occaſionem dediſſe negotiatores putat, qui ex varijs regionibus oriundi erant,à ſe porrò interrogatos Arabas ait,an apud ipſos naſceretur Coſtus,eos pernegaſſe, alium ſe vidiſſe Coſtum, quam qui ex India ad ipſos perferretur: Deſcribi autem Coſtum ab ijs, qui viderunt Sambuci effigie, atque Arbuti magnitudine, florem odoratum proferentē,præcellere intùs candidum cortice cinereo, tanta odoris fragrantia præditum, vt plerisq; nares feriat, & capitis dolorem excitet, cùm recens eſt lignum, nullius amaritudinis eſt particeps, & eſt candidum, cum vetuſtate corrumpi incipit, amareſcit, fitque nigricans: cæterum optimè obijcit Cluſius, apud Dioſcoridem Coſtum eſſe radicē, non ſimplex lignum cortice contectum, adulterari enim ait Helenij Comageni præduris radicibus admiſtis, ac fruticis ramus tantam cum radice affinitatem habere nequit, vt radice adulteretur: Iam verò in noſtro Muſæo Coſtus is reperitur, vel ei perſimilis, quem ex Luſitania Antuerpiam aductum meminit Cluſius ſolidum Cortice cinereo,odorata

adme-

Digitized by Google

admodum radice, violaceum, ſiue irinum ſpirante odorem, præſertim dum manditur; ei Caulis fragmentum inhęret ferulaceum quiddam referens, & fungoſam medullam continens, vt cum Garziæ etiam Coſto valdè conuenire videatur. Hinc habendæ gratiæ Mattheolo, qui, vt eius ferebāt tempora, nondum aromatum copia ex Indicis nauigationibus comparata, nobis quid non eſſet Coſtus, quo officinæ paſſim vtebantur, ſignificauit, vt nec radix ex Gargano Apuliæ monte delata, nec etiam Angelica, tametſi Coſto ſimilior, quid autem verè eſſet, & vndè conueheretur, ob perſtrictam rationem planè, & verè (ſumma excuſatione dignus) pronunciare, & profiteri non potuit. Quocirca, nec Mauritanorũ diſtinctio in dulcẽ, & amarum Coſtum ſperni poteſt, vt ex ijs, quæ diximus, ſatis liquet. In impreſſis porrò Commentarijs anno 1569. ſcribit Clariſsimus Mattheolus Arabici Coſti radices omnibus adſtipulantibus notis miſſas ſibi à Franciſco Calceolario Seniore Veronenſi Pharmacopæo materiæ medicæ ſtudioſiſſimo, quas, tamquam pretioſas inter ſua ſelectoria medicamenta ſeruandas duxit; Arabicum enim Coſtum ideò prælatum iudico, atque ea appellatione inſignitum, quoniam ex India Arabes præſtantiorem, & efficaciorem deligebant, tamquam optimi in Emporijs rerum huiuſmodi negotiatores. Hermolaus primo libro Corollarij per diminutionem à Strabone dici Coſtarium docet, radicem in pretio eſſe, fructum inutilem, Plinium Indicum duntaxat nouiſſe Coſtum primo ſtatim introitu amnis Indi in Patale inſula compertum, duo eius genera facere, nigrum, & quod melius eo iudicat, candidum: Vires Coſti optime proſequuntur Dioſcorides, & Galenus lib. vij. ſimpl. acrem enim, & validam calfaciendi vim attribuit, vt etiam exulceret; quare Paralyticis, Iſchiadicis, & quibus ex alto ad ſuperficiem trahendus humor, eſſe accommodatum. facultatis exulcerantis non videtur Dioſcorides mentionem feciſſe, verùm cum rigentibus ex oleo. πρὸ τῆς ἐπισημασίας antè febris acceſſionem, & neruorũ reſolutionibus, vel Paralyticis, vt verbum verbo reddam, obliniri doceat, illam vim ab alto

trahendi, & Phęnigmo veluti vlcerandi ſatis indicat.

ZEDOARIA Zerumbet Serapioni eſſe videtur, radix rotunda inſtar Ariſtolochiæ, colore, & ſapore Gingiberi ſimilis, eamque è Sinarum regione conuectam tradit: Auicenna pariter Zedoariam radicem eſſe ait Ariſtolochiæ ſimilem, præferri eam, quæ ad Napelli radices gignitur aduerſus venena Serpentum, & Napelli præſens antidotum: Sed commentum hoc alibi refutatum. Iam verò cum Zerumbet in India naſcatur, teſte Garzia, Zedoaria è Sinarum regione deportetur, differre inter ſe putantur, nec Pauli Arnabo videtur, quoniam Arbor eſt procera ſuaui fragrans odore, Zerumba verò graminea eſt planta: Quam Cluſius tuberoſam Zedoariam deſcripſit foris nigricantem aliquando cinerei coloris, intùs candicantem, guſtu vſualis Zedoariæ, quævè cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, eam ſanè in Muſęo aſſeruatam conſpexi: quod verò qui plura de his legere velit, ableget Cluſius ad Doctiſſimi Mattheoli Commentarios, facit ille quidem pro inſito animi ſui candore, & in doctos viros obſeruantia, cum hic primus ſuperiori ætate intermortuam herbariam notitiam è tenebris excitarit. Cluſius verò, Garzias, Monardus, Bellonius ob patefactas nauigationibus Luſitanorum, & Hiſpanorum Indicas prouincias multa vel adiecerint, vel obſcura illuſtrarint.

BEHEN album, & rubrum radices eſſe minoris Peſtinacę ſimiles, contortas, odoratas, manſu lentas, in Armenia natas ex Serapione, & Auicenna teſtatum reliquit Mattheolus Vir clariſſimus; Ad cordis affectus à recentioribus valdè expetitæ; quæ communis vſus ſunt, in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate commendatæ, nam

& man-

& manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ Peſtinacæ faciem repreſentant, cum tamen Arabicum Behen, ita Peſtinacam referat, vt Haliabbas clariſſimus Mauritanorum auctor, nullum inter has radices diſcrimen agnoſcat. Verum, & genuinum hoc Behen ex Armenia aduectum olim anno 1575. Calceolario Seniori Botanicorum ſollertiſſimo donauit Haimus Abenſuſius Hebræus, magni Turcarũ Regis Medicus intimus, & Cubicularius, quod ex litteris colligimus ad ipſum ſcriptis, quæ propter Papyri etiã mirabilem conditionem raræ, & curioſę perſpectu, & lectu videntur.

EX Cedro Libani, & Paleſtinæ Arbore procera fructus prouenit Pinearum figuræ non multum diſſimilis, ſed gracilior dura, ac odorata ſubſtantia, necnon compactili ſquãmarum Strue coagmentatus, ſubfului coloris, conſimilem fructum ramo ſuo hærentẽ. P. Andreas Mattheolus Medicus Cæſareus, & cui plurimum rei herbariæ profeſſores meritò debent in ſuis Commentarijs in Dioſcoridem à Calceolario Seniore ſe primum accepiſſe teſtatur: Ex quo intelligimus quantum in exquirenda, & exploranda materia Medica, & Simplicibus medicamentis optimi illi Senes elaborarint, cum potiſſimum Arabum tenebris omnia obſita, & ſepulta iacerent, vt aliàs etiam à nobis fuit indicatum.

CEDRVS Phęnicia Mattheoli fructus Iuniperi baccis ſimilis, ſed multò maior, rubentiorque, odoratus, eſu ſuauis ob dulcedinẽ, qua abundat, cuius Arbor, quòd folijs Iunipero conſimilibus, ſed duris, ſpinoſis, & acutis ſit prædita (cum huic ſimplicius, & mollius ſit folium) ὀξύκεδρος, teſte Theophraſto, vocatur, & à Monſpellienſibus Iuniperus maior: Cęterum (optime lector) vt Cedri Arboris naturam, diſcrimina, varie-

varietatem plenius cognoſcas; Hermolaum lib. primo Cor. cap. cx. legere ne graueris: vbi Theophraſti, & Plinij noſtratis in eius deſcriptione differentiam intelliges: Plinium maioris Cedri duo genera facere, quæ floret, & fructum nõ fert, quæ fructiferã, ſed non floret, in ea antecedentem fructum occupare nouum: Porrò quod οἰνόγαλα, cum nonnullis exponat Hermolaus Vinum lacteum, id eſt tepidum, apud Hippocratem, cum ſcribit, Cedrum, & Hederam creticam fœminarum incommodis auxiliari non ſatis percipio, cum miſcellam ex vino, & lacte intelligere aptè valeamus, ſicut melicratũ, & oxymeli, & ænomeli, & cætera huiuſmodi apud Medicinæ veteres Auctores vocabula.

FAGARA Auicennæ fructus Aromaticus Ciceris arietini magnitudine, cui cortex tenuis eſt ex cinereo nigricans, huic tenue putamen ſubeſt, nucleum continens ſatis ſolidum, & tenui, nigraque membrana obductum, in quo fructus ſeruatur magnitudine, forma, & colore, fructui illi valdè ſimilis, qui Cuculus indus appellatur, ab Italis Cocole di Leuante. Vt primo adſpectu fallere, & pro eo ſumi poſſit, ait Cluſius; Auicenna Arabum diligentiſſimus, modò interpretes fideliter, & ſcienter ipſum exponerent, ita interrogat, Fagara quid eſt? Granum ſimile Ciceri habens granum Mahalob: & quæ ſequuntur: In tertio porrò ordine calefacientium, & ſiccantium ponit: Ventris, & epatis frigidæ intemperiei vtilem, coctionem iuuare, & aluum adſtringere docet.

FAGARA minor Carpobalſamo haud valdè magnitudine diſſimilis; cæterum guſtatu, & hæc vt ſuperior aromaticam vim præfert, qua intelligitur ijs facultatibus prædita, quibus cætera Aromatica ſunt donata.

STYRA-

STYRACEM Syria ſupra Phœnicem gignit ad Gabala, ait Hermolaus: Sed in Muſæo noſtro Styracis Arboris fructus oſtenditur, veluti oſſiculus quidam calore flaueſcens ſemen in ſe continens, quod ex Baccis illis tenui quadam lanugine obductis, rotundis, & in acutum deſinentibus excluditur, quas Arbor ipſa longo pediculo appenſas producit, vt præclarè Mattheolus in Comment. docuit, vbi etiam diſertè teſtatur haberi Styracis plantas in Italia non ſolum in hortis, & viridarijs, ſed in Romano, & Tyburtino agro ſpontè prouenientes: Gummi in Italia non proferre, hoc Gummi Styracem calamitam in officinis vocari, ex Galeno primo de Antid. fortè ſumpta appellatione, qui optimum Styracem cenſuit, qui ex Pamphylia in Calamis afferebatur; hinc Manardi coniectura legendum apud Dioſcoridem Calamites: Sed Mattheoli cenſura magis probāda, qui ex Marcello Gabalitem legit Plinij auctoritate ſubnixus in Syria ſuper Phœnicem gigni circa Gabala Styracem prodentis.

CASTANEÆ Equinæ Biſantio delatæ, ab eodem Mattheolo in Comment. in Dioſcor. vt nouum Caſtaneæ genus, cuius neque veterum, nec recentiorum quiſquam meminerit, exhibentur: In Orientalibus regionibus arborem eſſe ſpectatæ proceritatis folio Pentaphylli, ſed longè humana manu, quin folio etiam Ricini grandiore, longo, ac tenui pediculo appenſo, Echinos ferre in cacumine magnitudine noſtratibus æquales ruffo colore, verum duriore, & craſſiore putamine, aculeis raris, ſed robuſtis, & firmis, & colore flaueſcentibus: ſingulos ſingulam includere Caſtaneam noſtratibus ferè ſimilem craſſiorem tamen, rotundioremq́; Cortice ſubnigricante, præterquam anteriore parte, ea enim albicat, macula Cordis figuram præferente; Totum eumdem eſſe robu-

ſtum,& ſimplicem nullam intrà ſe tuniculam habentẽ, quali noſtrates Caſtaneæ conteguntur : ſapor pulpæ vulgaribus ſimils, ſed dulcior paulò: Equinas haſce nuncupari Caſtaneas ab Conſtantinopolitanis, quòd anheloſis, & Tuſſientibus equis plurimum auxilij afferant deuoratæ.

GVAIACI Arboris proceræ fructus ex India delatus flaueſcentis coloris, binis lateribus præditus, & penè formatus inſtar loculorum Burſæ paſtoris vulgaris: addit Mattheolus, Iuglandis eſſe magnitudine, quiue eſu aluũ ſoluat: Monardus in hiſtoria ſimpl. florem luteum ſubſequi ait fructum rotundum ſolidum ſemina in ſe continentem Meſpili modo.

SALAPÆ radicem nuper ex India delatam ad Drachmam vnam admirabilem in hydropicis euacuationem moliri, teſtatur doctiſs. Sanctorius Sanctorius in Cõmentarijs partis tertiæ Artis medicę Galeni, tutiusq; hoc remedio, & vncijs tribus ſucci Ireos cum duabus vncijs Mannæ in aqua è floribus Citri diſſolutæ euacuari aquam docet, quam Paracenteſi, hoc eſt punctura propè vmbilicum, de qua Galenus XIV. lib. meth. med.: ſubdit Sanctorius, ad eundẽ vſum paratur vinum medicatum ex Salapa iucundiſſimum in auferenda Hydropicorum aqua: in eo conficiendo ſe vti opera, & diligentia Alberti Stechini Pharmacopæi ad ſignum Struthij Viri peritiſſimi.

Porrò cum diligentius exquirerem, quid reuera Scielaqua iſthæc foret: reſpondit doctiſsimus Pignorius Clariſsimũ Spigellium putare genus eſſe Mechoacam: idq; Carolum Cluſium in nouello Exoticorum libro ſentire, vel igitur ad manus noſtras non peruenit hic liber, quare nihil certi hac

de re

de re decernere ex eo potuimus, vel (quod alij exiſtimāt) ad Mechiocam ſylueſtrem redigitur, de quo Monardus lib. de ſimpl. medic. Hiſt. cap. 21. quiq; mittitur à Promontorio D. Helenæ, quod in eodem, quo Nicaragua, tractu eſt, ab hoc grauia fieri ſymptomata docet vomitus immodicos, tormina, alui profluuia, idcircò Scammoneam vocari: Hoc ſanè ijs, qui Salaqua vſuri ſunt, dijudicandum relinquo. Iſthuc enim nomen ab Hiſpanis impoſitum creditur, & rei ab Indijs nouiſſimè delatæ.

PHASEOLVS ruber, Abrus vocatus, de quo Alpinus Vir doctiſſimus in libro de Plantis Ægypti in hoc rerum naturalium conditorio obſeruatur; è Siliquis colliguntur, quę intùs ſeſe habēt ſemina parua, rotunda, rubra, dura, Phaſeolis omninò ſimilia. & Phaſeolorum ſaporem pręferentia: idcircò ijs Ægyptij in iure elixis veſci ſoliti, quamuis flatus multos excitent difficillimè cōcoquantur, & prauū ſuccū gignant: Arbor, vndę leguntur fruticoſa eſt ſarmentoſa volubilis, folijs tamarindi, ſed longè minoribus, quæ Occidente Sole clauduntur, Oriente rurſus aperiuntur.

IAM verò & Phaſeolum nigrum Lablab nuncupatum, deſcribit idem Alpinus, Ægyptiarum Plantarum accuratiſſimus interpres: Eſſe enim Arborem Sarmentoſam, ad Vitis magnitudinem excreſcentem: Sarmentis Vitis modo extendi, figura vulgari Phaſeolo ſimilem: flores bis in anno ferrè Vere, & Autumno: Hinc Siliquas longas, inſtarq; fabarum lætiſſimas pendere, quæ ſemina nigra Phaſeolis planè ſimilia continent, quorū alia nigra, alia ſubrubra: centum, & amplius annos viuere Arborem, perpetuoq; virere: Phaſeolos illos frequentem eſſe Ægyptijs cibum noſtris non minus guſtui ſuauem. Mulieres decoctione vti cum Croco ad excitandos menſes,

Tuſſi, Dyſpneæ, Iſchuriæ etiam perutili, vt experimentis frequentibus exploratum.

VICIAM Aphricanam Carolus Cluſius lib. iv. Exoticorum cap. xv. deſcribens eãdem plantam cum Abrus Alpini ſuprà memorato facere videtur; eius ſemina à Nautis Batauis è Guinea redeuntibus allata, & terræ credita maxima ex parte non nata ſcribit, imò poſt triennium e terra eruta adeò incorrupta reperta, ac ſi pridie ſata fuiſſent; alia è Creta miſſa terræ in fictili commiſſa nata quidem, ſed plantas breui contabuiſſe, quæ viciæ, aut lentis modo prodibant duobus craſſis folijs, initio ipſo ſemine bifariam ſe diuidente, & in folia formante: Quod verò impropriè Arborem dici ab Alpino hanc viciam ſcribit Cluſius, facilè ipſum tuebimur, quoniam Arborem non ſimpliciter ſtatuit, ſed fruticoſam, Sarmentoſam, & volubilem, præterea Alpinus, diutiſſimè in Ægypto vixit, easq; omnes plantas familiariter conſpexit, & contrectauit, vt de his rebus ſcribenti plenior, & certior ipſi adhibenda fides: Verum & Vicia Aphricana longè maior Abrus Alpini, quod oculata fide ſemina in Muſæo repoſita nobis declarant: eũdem tamen rubrum colorem præferunt, licet parte, qua Siliquæ inhæſerunt, nigricent: Vtraq; hæc ſemina in longiſſimas coronas contexta, & ſimul inſerta feruntur, & Cluſius tradit cum diutiſſimè propter duritiem incorrupta maneant, ſericeo filo traiecta è collo monilis inſtar ſuſpendi, & armillarum loco in brachijs geſtari, vt non modo Corallinos globulos natiui coloris elegantia, prouocarent, ſed etiam vincerent. Prorſus enim rubra, & nitentia ſunt inſtar Corallij expoliti, cum probè matura ſunt.

CÆTE-

CÆTERVM iniecta mentio de Lente, & perturbatione illa flatuoſa, quam legumina ſolent excitare admonet me, vt Dioſcoridem Galeno præferam in Problematis vtilis, & non incurioſi explicatione: lib. iv. de morbis acutis, ait Hippocrates, Lentem adſtringere, atq; turbationem facere, ſi non detracto cortice ingeratur; Huius cauſa quæritur, & cur cum ſint ſucco terreo, & melancholico præditæ, & proindè adſtringentes, & obſtruentes, earum decoctum primum extergeat, bis coctarum cremor adſtringat: Galenus primo lib. de aliment. facult. docet carnem Lentium eſſe auſteram, & adſtringentem, hanc tamen vim corticibus ineſſe maiorem, ſuccum verò ipſis eſſe auſtero contrarium, hinc ſemel coctarum cremorem laxare, & extergere: hanc inęqualitatem facultatis auſteræ, quæ maior eſt Corticibus, turbationem parere ſi non detracto Cortice ingerantur. Dioſcorides optimus, & ſollers Phyſicus lib. ij. auſteram in carne, in cortice laxantem eſſe facultatem docet, idcircò primæ cocturæ cremorem conditionem ſequi corticum, & cum corticibus ingeſtas turbationem ab Hippocrate memoratam parere: Hæc Dioſcoridis ſententia Phyſicis optimis probatur, & Valeſio ipſi Hiſpanorum Medicorũ maximo, & doctiſſimo: conſentaneum enim magis eſt (eodem teſte) turbationem ventris contrarijs qualitatibus imputare, quã eiuſdem adſtringentis inæqualitati: Quæ enim obſecrò (ſubdit acutiſſimè Valeſius) adſtringentia ſunt, quibus omninò inſit æqualiter ea vis? at non perindè, quæ adſtringentia tantum ſunt, videmus aluum turbare: quæ rationes infringere, & conuellere Galeni placitum videntur, & Dioſcoridis noſtri firmare doctrinam: ingenuè fatebor, videri mihi in Commentarijs multorum librorum Hippocratis neruoſiorẽ, & demonſtrationibus Phyſicis ſubnixam magis Valeſij expoſitionem, quã Galeni, græco eloquio, & celeri ingenij motu ſæpenumero duntaxat certantis tũ euigoratæ mentis, & emedullati capitis ſtrophas, vt quidam aiebat, obtrudentis.

MA-

MALABATRI, ſiue Tamalapatra (hoc enim apud Indos Folij genuinum nomen) fructus Glandis ferè effigiem, & figuram exprimit, quem aiunt magnitudine, quamuis exiguũ: viribus tamen,& facultate Folio ęquari poſſe; à Garzia, & Cluſio Viris diligentiſſimis, & eruditiſſimis (poſita etiam Icone) hoc pacto deſcriptum legimus. Porrò non innatare Folium Lentis paluſtris modò, vt ſcripſit Dioſcorides, & hunc ſequutus Plinius noſter Ciuis, ſed in Procera naſci Arbore, procùl ab Aquis, tum multis alijs locis, tum in Cambaya idem Garzias docet, & nos alibi perſtrinximus fuſius.

BVNA fructus Fagaræ eſt magnitudine, teſte Cluſio, aut paulò amplior, oblongior, plerumq́ue colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti ſulcũ quendam per longitudinem vtrinq́ue habente, per quem facilè in duas æquales partes diuiditur, quæ ſingula grana continent, oblonga; altera parte plena, fulueſcentia, guſtu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem habentem: hæc accuratè,& diſertè C.Cluſius.

DEN, ſiue Dende Arabum eſſe Ricinum maius Græcorum, vel Cataputiam maiorem, vt Arabum interpretes vocant, facilè mihi perſuadeo: cum facultates, & ſeminum forma ſibi mutuò reſpondeant: Antè aliquot annos ex America adferri cęptum huiuſmodi ſemen (vt docet idem Cluſius) vulgari paulò maius, cuius operimentum, ſeu ſiliqua illa triangula, quæ ſemina continet, tuberculis aſperis non eſt obſita, vt in vulgari, ſed leuis, & cinerei coloris: ipſum granum, ſiuè ſemen vulgari ſimile, nigrum tamen, & non maculoſum, vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum,

nam

nam etiamſi dimidia tantum vnius grani pars ſumatur valenter ſupernè,& infernè purgare referebat,qui mihi dabat, ait Cluſius, & Curcas iſthic ab Incolis vocari. Circa Malacam, & Calpem ad fretum Herculeum alijs maritimis Bęticæ locis Ricini plantas craſſitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis pręgrandibus ramis brachiatas inſtar aliarum arborum, ſe vidiſſe, dum Hiſpanias peragraret, teſtatur idem grauis Auctor, eos ramos (multis enim annis durare Arborem) tertio, aut quarto quoque anno putari,ſe verò planè ignorare an his ricini plantis ea ſit ſimilis, quæ Curcas, vel ricinum Americorum profert, cum qui fructum attulit Arboris formam deſcribere non poſſet.

CAVDATVM etiam Piper in Muſæo à me conſpectum memini,quod Antuerpiam olim inuehi ſolebat à Luſitanis (inquit Cluſius) Pimenta del Rabo, ideſt Caudatum Piper appellatum : Sed metuens Rex Luſitanus, ne legitimum Piper alterius inuectione vileſceret, id amplius inuehi, edicto vetuit. Cubebis id erat ferè ſimile, pediculo ſubnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugoſum, nigricans eadem acrimonia, qua Piper præditum, aromaticum, racematim cohærens, amomum à nonnullis perperam exiſtimatum; Eius porrò Iconem expreſſam dat Cluſius, qualem ab amico Gareto Londino acceperat.

PIPER Æthiopicum, ſiue Piper nigrorum à Serapione vocatum,& à pręſtantiſſimo Mattheolo deſcriptum in Muſęo pariter aſſeruatum conſpexi; Hoc in Siliquis racematim prouenire Piſorum, aut Phaſeolorum modo, granis Pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter ſiliquis inhærentibus idem Auctor teſtatur: Vti hoc Æthiopes ad Dentium dolores: afferri

ferri

ferri ex Alexandria Ægypti, cum alijs aromatis perperam Carpeſium à nonnullis exiſtimari, qui deſcriptam hiſtoriam de grano Zelin à Serapione ignorant, ſe in Epiſtola ad Iohannem Heſſum Medicum Norimbergenſem hanc opinionem falſitatis conuiciſſe.

NVCEM Myriſticam (Moſcatam vocant) marem, & fęminam delineat, & deſcribit doctiſs. Cluſius primo libro Exoticorum: Quam fœminam cenſent, ea eſt apud nos frequenti in vſu: Ex Inſula Banda, in qua ſola naſci perhibent, recens aduectas Turia conditas, cũ ſuis tenellis ramulis, & folijs conſpexit idem Auctor, propterea illius accuratiorem deſcriptionem dedit: Arbor ergo, quæ Nucem Myriſticam fert, magna copia in Banda Molucharum ſpontè naſcitur, & excelſa eſt, Pyro haud minor, perpetuò virens, & frequentibus ramis prædita: folia laurinis, vel mali arantij folijs propiora, ademptis appendicibus, fructus ſatis craſſus mali perſici magnitudine, quamquàm hanc ſimilitudinem folio tribuat Scaliger, dicens, perſici folio eſſe, ſed fructus ille ſuperna parte eſt aliquantulum turbinatus, denſo operimento conſtans, quod veluti ſulci cuiuſdam illum in binas ęquales partes diuidentis forma præditum eſt, ea etiam parte maturum dehiſcere macin ſub ipſo latentem, & Nucis Corticem retis inſtar ambientem oſtendere adeò rubentem, & elegantem initio, vt admirationem pariat, ſed aëri expoſitum paulatim illam elegantiam amittere, & flaueſcentem colorem tandem contrahere, idem teſtatur Cluſius. His notis omnibus veluti deſcripta, & expreſſa Nux Muſchata cum inuolucro ſuo, quæ in Calceolario Muſæo aſſeruata conſpicitur; cum (teſte eodem Cluſio) Nux Myriſtica mas binas vncias oblonga ſit, ſummo ſuo experimento tecta valdè rugoſo, nec illo quidem valdè craſſo (quia antè maturitatem ramus abruptus) ferruginei hoc eſt ex rufo

fuſci

Digitized by Google

fuſci coloris in binas æquales partes fiſſo, & hiante, Nucemq́ue oſtendente ſuo Maci eam reticulatim amplectente ſeptam: Scaliger Exerc. CXLV. docet ſub primo nucumento non ſtatim teſtam exiſtere, qua nucleus continetur, ſed cutim coriaceam, quam vocāt Arabes Macin, quæ non eſt Macer, vel Machir, vt voluit Cardanus, quoniam Macis adeò calefacit, vt pauca ei ex odoratioribus æquiparentur, Macer adſtrictione, & non multa calefactione donatus; idcircò de Maci, & Macere ſeparatis capitibus ſcribunt Auctores Mauritani.

SED iam (Deo auſpice) ad Amomi vuam peruenimus, cuius obſcuritatem noſtrorum Patrum tempeſtate mirificas excitaſſe controuerſias, in confeſſo eſt, alijs pumilum ſemē ex Gargano Apuliæ monte, alijs pedem columbinum Geranij ſpeciem præferentem, alijs roſam Hierichontis, alijs aliud Amomon Dioſcoridis eſſe profitentibus, prout rei obſcuritas ad aliquid pro rei neceſſitate excogitandum acres ſtimulos rei Botanicæ profeſſoribus ſubdebat: Multi etiam lignum non ſemen eſſe Amomum contendunt, de qua re etiam dubitaſſe Clariſſimus Mattheolus videtur: Sed iam exploſa, & certis rationibus reiecta huiuſmodi ſententia: Conſtat enim ex Plinij noſtratis vero teſtimonio vuam, & racemos Amomi fuiſſe in vſu, non lignum, eoſq́ue toto cœlo aberrare, qui Sarmenta lignea Amomum fuiſſe apud Dioſcoridem putant, qui omninò intelligendus, & explorandus ex Plinij tractatione de Amomo, vt Nicolaus Maronea Compater meus ex Collegio noſtro Medicus præſtantiſſimus, & in enucleanda veritate acutus, & accuratus Peculiari Diſputatione, & Commentario Baſileæ impreſſo anno M D C VIII. aduerſus præfractæ peruicaciæ herbarios, & Pharmacopœos comprobatum voluit, qui Libellus omninò legendus erit ab ijs, qui quo pacto ex Plinio Dioſcorides de Amomo tractās

Digitized by Google

intelligendus ſit, perſpectum habere voluerint; Racemi ſunt ex Malacha Indiæ Prouincia, coloris ex pallido ſubrufi, odore valdè aromatico pſeudonardum, vel lauendulam officinarum quoquo pacto redolentes, & ob ſummam acrimoniam linguam mordicantes: Ex vnico ſarmento fructus figura orbiculari lineis quibuſdam diſtincti, abſq; pediculo pullulant in Vuarum racemi modum ſibi ipſis conuoluti, & arctè cohærentes: hoc verum eſt, & legitimum antiquorum Amomum, quicquid rudes quidam, & obſtinati homunciores contra garriant ridiculas affanias vulpinantes, à Clariſſimo Medicorum Veronenſium Collegio noſtro, in quo Viri virtute, doctrina, & auctoritate inſignes ſemper floruerunt, publico fidei Diplomate comprobatum, dum in Calceolariam confectionem Theriacæ Andromachi, & Mithridaris exquiſita diligentia veſtigatum adiungendum, pro veteri Auctorum præſcripto, fuerat, ſimiles racemos Franciscvs Calceolarivs Senior Pharmacopæus, & Botanicus ſummi nominis quadraginta ab hinc annis ab Abeneſuſan Medico Hebræo, & Imperatoris Turcarum Archiatro pro vero Amomo acceptos in ſuo Muſæo ſeruabat, quod Amomũ in præſentia etiã quãuis carie penè conſumptum aſſeruatur; Hos igitur viros in rimanda Amomi vera natura, & forma valdè perſpicaces eo Elogio proſequi æquum eſt, quo Epicurum ſuum compellat Lucretius,

E' tenebris tantis tàm clarum extollere lumen,

Hi primum potuere illuſtrantes commoda vitæ,

& potiſſimũ Calceolarius noſter Senior, à quo fatetur Clariſſimus Mattheolus ſe accepiſſe Amomum vuæ modo racemoſum, baccis piperi æqualibus, dum ille ſuam Theriacam iurè optimo præ cęteris extollendam parabat, ita enim ſcribit Mattheolus in Commentario, quãquam adhuc dubius, & ijſdem infœlicis illius ętatis tenebris inuolutus Acorum, vt Galenus docet, illius loco ſuſtituendum præcipiat; non me tamẽ latet dubitaſſe nonnullos, an illud verè Amomum fuerit propter illas baccas piperi æquales, quæ noſtro Amomo non conueniunt.

SED

SED ex his ſaltem intelligimus Calceolarium Seniorem primum forſitan in Italia noſtra acutè veram Amomi naturam, & formam ſubodoratum priùs, cum illius vuam in Theriacæ compoſitionem indendam cenſuerit: viamq; poſterioribus maioribus huius notitiæ præſidijs ſubnixis Maroneæ ſcilicet, atq; alijs emunctæ naris Phyſicis, & Seplaſiarijs ſtrauiſſe ad Amomi vuam pro legitimo Amomo decantandam, & vſurpandam: Verum obſtinatior viſus ipſe Cluſius, vt ſunt exteri homines Italicorum gloriæ inuidi, vel contemptores: is enim in Auctario ſuo fatetur anno M D C V. ad ſe miſſos ab erudito & perhumano Viro Ioanne Pona Veronenſi Pharmacopæo plantæ cuiuſdam aliquos fructus vuarum inſtar confertim in ramulo natos, & aromaticum quidpiam redolentes pro legitimo Amomo ſibi datos, tamē & ipſe Acorum ſubſtituendum monet, cum quid legitimum ſit Amomum difficulter ſtatui poſſe exiſtimet: Vuæ tamen illius quia elegans, & non vulgaris, Iconem proponit; obijcit etiam præter alia leuiora, oleo Lauandulæ delibutam fuiſſe illam Vuam, vndè adſcititium odorem ſpiraret: Sed profectò ſi tandiù vixiſſet Cluſius, vt Cōmentarium doctiſſimum Clariſſimi Maroneæ Collegij noſtri Medici perlegere potuiſſet: (miſerat enim ad ipſum Dominus Pona, vt mihi rettulit, & iam defunctum offendit) proculdubiò ſententiam mutaſſet, verèq; aſſeuerantē Plinium audijſſet, Amomi vuam in vſu eſſe.

Cæterum illud etiam adijciendum; In curis poſterioribus, quæ ex Euripide σοφώτεραι eſſe debent, ſcribit Cluſius à Parduyno Pharmacopæo Middelburgenſi racemum hunc accepiſſe à ramulo diſtractas baccas habentem etiam quadriennio antè, quam ſuper expreſſum à Ioanne Pona acciperet, ſchedæ, qua fructus inuolutus, Parduynum adſcripſiſſe, Conſulem eius Vrbis aromatico odore inuitatum, licet grauiuſculo Baccam vnam ediſſe, & paulò poſt in morbū incidiſſe; ſubdit Cluſius: eam ab cauſam medicamentis inijcien-

dum minimè cenſerem: loci huius Cluſij commonefecit me idem Pona Pharmacopœus ornatiſſimus, & rei herbariæ imprimis peritus, qui eam pariter ſcriptis editis illuſtrauit; Hortatus etiam eſt pro veteri amicitia, & amore ingenuo veritatis, vt communem cauſam Calceolarii, & ſuam, tum Collegij noſtri, & Maroneæ tuerer, ne tanti nominis præiudicata auctoritate aliquis legitimæ Amomi Vuæ fucus fieret, aut adſpergeretur labes: Credendum igitur Conſulem illum ex nimia ſeminum Amomi in bacca illa incluſorum copia deuorata in morbum incidiſſe, hoc eſt ardorem, & ventris tormina quid enim tàm in Medicina ſalubre eſt, vt ſi liberalius quam par ſit, ſumatur non lędat? Crocus, Rhabarbarum, Manna, Aloes, Cinnamomum, quæ alioquin ſalubria, & vitæ amica, at Bacca illa deuorata plura Amomi ſemina continebat, accedit Germanos magna ex parte ob ingluuiem, & continuatas illas comporationes humorũ crudorum copiam aceruare, qui aliqua ex parte à vi aromatica extenuati, & in halitum exſoluti non perfectè diſſipati dolorem colicum, vel ſtomachi cardialgiam gignere potuerunt: ſed & ineptum illud argumentandi genus, illud, poſt hoc fit ergo hoc illius cauſa, muliercularum ſtudium more cum poſt Theriacam, vel aliud à prudenti quamlibet Medico exhibitum remedium æger peius habet ſtatim colligentium huiuſmodi præſidium in cauſa fuiſſe, vt ille deterius ſeſe habeat: Nec quem exitum habuerit morbus ille Conſulis expreſſit Parduynus, quod argumento eſt id totũ fortuitò contigiſſe, diſtinguendumq; à Philoſopho viro fuiſſe, quod ex accidenti fit ab eo, quod eſt per ſe, qui error ætate noſtra, vt aliàs docuimus, in omnes artes, & diſciplinas, cum ſumma vitæ humanæ pernicie irrepſit: Prodijt & ſuperioribus annis incerto Auctore Iudicium in ſermones Cecchini Martinelli de Amomo, & Calamo aromatico ex Indiæ Malacha à Martinello eius auunculo tranſmiſſis, idq; Italicè ſcriptum; quibus disertè vua Amomi pro legitimo Amomo aſſerebatur, idq; Plinij etiam noſtratis teſtimonio cum ait, ſimile his & nomine, & frutice Cardamomum,

ſemi-

ſemina oblongo; Verum quoniam maximi quibus iudicium illud ſcatet, errores ab eruditiſſimo Maronea ſunt & animaduerſi & planè refutati, nos ab eo labore refellendi ſuperſedebimus, ſatis eſt monuiſſe in pręſentia incertum illum auctorem nodum in ſcyrpo quærere voluiſſe, nec intellexiſſe in delectu Amomi legitimi illa Dioſcoridis verba ὁ συμπεπλεγμένον ἢ συμπεφυρμένον, quibus adulteratum Racemum repudiat Dioſcorides, in quo gummi liquido ita ſunt artificij ope conglutinata grana, vel acini, vt vnum continuatum, & ſolidum corpus potius, quàm racemum ex pluribus acinis conflatum conſtituant, vult enim Dioſcorides vnum ab altero ſolutum acinum exiſtere λελυμένον, καὶ διακεχυμένον: ſolutũ, & diffuſum, quibus verbis diſertè, & planè voluit Dioſcorides Amomum adulteratum nobis exprimere, & ob oculos ponere ex veri Amomi notitia, in quo fructus, & acini ſoluti, & mutuo ſeparati viſuntur, non in vnum factitium racemum coagmentati: Quæ verba Marcello Virgilio adeò obſcura viſa ſunt, vt expungenda tamquam ab imperito librariis interiecta cenſuerit; Verum vt Maronea noſter docet perſpicua Plinij expoſitione enarrata commodè retineri, & intelligi poſſunt. Iam verò lib. ij. exoticorum cap. xiv. Cluſius quartum fructum ex ijs, quæ à Gareto acceperat, appingit, ignoratq; quid eſſet, & quia vnicus confringere noluit; ex notis verò, quibus deſcribitur, Amomi fructum fuiſſe intelligimus, orbiculari forma, læui cortica; neruis eminentibus à pediculo ad ſummum caput ęquali interſtitio excurrentibus, fuſco colore: Sed in prouectæ ætatis viris adeò inueteratæ, & præiudicatæ opinionis vis ſolet inualeſcere, vt ægrè ſe ab ea diuelli patiantur, vt nos Galenus aliquando monuit. Hæc fuſius tetigi, & auctores optimos indicaui, vt ſi quis obſtinatus adhuc Amomi vuam repudiat, ab ijs diſcat veritatem (reiectis falſitatum tenebris) amplecti, tum etiam, quia æquum fuit Collegij noſtri præſtantiſſimi auctoritatem tueri, & duorum Pharmacopęorum Veronenſium Calceolarij Iunioris, & Ponæ Botanicæ rei peritia florentium, & pereelebrium, tùm mutuæ beneuo-

lentiæ

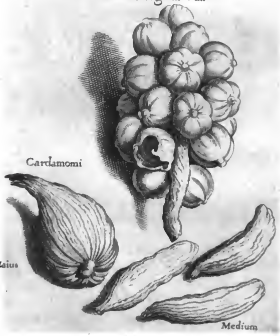
lentiæ vinculo deuinctorum, qui Theriacam, & Mithridatum præteritis annis nulli labori, aut impenſæ parcentes, adſtante vniuerſo ferè Collegio, compoſuerunt, induſtriã, & iuuandi homines propenſionem, apud omnes Europæos huiuſmodi rerum æquiſſimos æſtimatores, Sarctam tectam, pro eorum merito, exiſtere; atque eò potiſſimum quoniam ambo hi ornatiſſimi Pharmacopæi in Europa primi fuere, qui nullis ſuccedaneis Theriacam, & Mithridatũ pararunt; vt ex publicis Collegij noſtri atteſtationibus, & deplomatis poſt acerrimum Simplicium Medicamentorum examen, & diturnam excuſſionem tandem conceſſis luce meridiam clarius liquet.

HVic Collegij Veronenſis Sententiæ de vua Amomi (cum teſtium optimorum, & Claſſicorum vis multum momenti habeat, Collegium Venetum Medicorum Clariſſimum adſtipulatur, præterea Proſper Alpinus, qui Patauij publicè rem Botanicam ſumma nominis ſui celebritate eſt profeſſus, cum ex Ægypto in Italiam redijſſet, nihilque de Ægyptiorum medicina, & medicamentis litteris mandarit, cuius oculatus teſtis, nedum Auritus fuerit; Præterea Ferrantes Imperatus, & Gaſpar Bauhinus, ille Neapolitanorum celeberrimus Pharmacopæus, hic Medicus percelebris, & publicus Baſileæ Botanicus, qui libris editis rem herbariam ad ſummum perfectionis apicem euexit. Aurei ſæculi fœlicitatem exaggerans Virgilius: *Aſſyrium (inquit) vulgo naſcetur Amomum:* Diuitem etiam in funere efferendum craſſis lutatum Amomis dixit Perſius μύρον παχύ exponunt interpretes, pingue Amomum Statius, quibus intelligimus verè ſcripſiſſe Plinij Vuam Amomi eſſe in vſu: neq; enim Vnguentorum ſuauitas, & delitiæ ex alia Amomi parte comparari potuiſſent.

CARDAMOMI tria genera maius, medium, & minus in noſtro Theſauro, ſi quis velit, facilè cõperiet, maius ficus propemodum magnitudine deſcribitur à Cordo, cui aſſentiri videtur Cluſius: Minus auellana minus, medium auellanæ gradi æquale: Cl.^mus^ Mattheolus iconẽ ficus

forma,

forma,& magnitudine exhibet,quæ cũ ſit Melegueta ſuo tecta inuolucro,inter vulgaris Cardamomi,ſiue Cacolea Arabũ genera ex Garziç ab Horta ſẽtẽtia recipiẽda nõ eſt; Plin.l.xij. quatuor apponit genera Cardamomi,viridiſſimũ,ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur, Proximum è rufo candicãs,Tertiũ breuius,atq; nigrius,peius variũ,& facilè tritu, odorisq; parui, qui verus Coſto vicinus eſſe debet; Sed Dioſc. & cçterũ Grçcorũ vnicũ extat Cardamomi genus: lege Garziã cap.24.de Arom.hiſt. Porrò Amomi legitimi Içonem,Cardamomi maioris,& medij,hîc ſubiectam damus.

ALBEMOLVCH plantæ Mauritanorum Serapionis, & aliorũ Arabum ſemina noſtrati Ricino aut Cataputiæ forma non diſſimilia, Cortice nigro, quo detracto pulpa candida Pineis noſtris ſimilis ſpectantium oculis ſeſe offert: ſemina hæc, quæ ore detenta, & commanſa palatum vellicant, & calore immodico afficiunt magna facultate tum per os educendi, tum per aluum deijciendi pollent.

BAOBAB fructus hiſtoriam ieiunè perſequitur Alpinus, cuius intererat, cum in Ægypto prior (vt exiſtimo) viderit, & notitiam ad nos attulerit, tametſi in viribus explicãdis non indiligens videatur, Cluſius lib. ij. Exoticorum plenè, & exactè, cum lib. illum ſe exordiri ab elegantiſſimo, & magno fructu profiteatur: in Scholio etiam lib. ij. plantarum Indicarum Baobab Alpini Guenabanum Scaligeri eſſe, quamuis ambigẽs ſtatuit: Guenabanus (ait Scaliger exercit. 281.) arbor eſt Pini ſtipite, procera, folio magno, oblongoq́ue, fructus Melonis magnitudine, cortici color viridis, ſplẽdor Cydonij, Digitalis craſſitudo, caro intùs candida, lactis coacti dulcedine, ſemina continet phaſiolacea; ſed & Baobab (teſte Cluſio) ex Æthiopiæ Mozambique olim Antuerpiam afferebatur, fructus craſſus ſeſquipeduli longitudine, cui denſus, duruſq́ue cortex, tenuiq́ue & molli lanugine, vt in Cydonijs, ſed viridi obductus aliquot per longitudinem excurrentibus ſulcis, vt in Melonibus; Continet hic fructus pulpam candicantem, qua in febrium ardoribus ſitis ſedandæ cauſa Æthiopes vtuntur, iucunda enim aciditate prædita eſt: Hæc ſiccata friabilis eſt, vt digitis trita in pollinem reſoluatur ſuperſtite ſemper acore. Per hanc ſparſa ſunt ſemina renum figuræ ſimillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibuſdam ſuſpenſa:

Plinius,

Plinius, & expreſſius deſcriptum hunc fructum perlege (Lector optime) apud C. Cluſium accuratum huiuſmodi rerum veſtigatorem, & enumeratorem.

I. PLANTÆ Cuciophoræ naturam optime deſcribit ex Theophraſto Mattheolus, *4. de hiſt. Plant.* quæ palmam Caudice, & folijs repreſentat; fructum (inquit) hæc parit peculiarem, magnitudine, figura, & ſucco ſingularem, magnitudine (quæ manũ impleat) rotundum, colore flauicantem, ſucco dulcem, & ori gratiſſimum, non racematim congeſtum, vt palma, Sed per ſingula diſcretum, nucleo magno vehementer duro, quo in annulos detornato in verſicoloribus ſtragularum vinculis vtuntur, cuius hîc Iconem damus.

II. AVELLANAM Indicam, quam vocant nonnulli, à Cluſio deſcriptam lib. ij. Exoticorum comperio ſub nomine maioris *Cap. 18* fructus primo loco poſiti ternas vncias longitudine ſuperat, latitudine vnam, altitudine pœnè duas æquat, putamine craſſo ſupina parte ſeſſili, rugoſo ſcabro, & cinereo, prona, ſiue gibba parte læui, ſubrufo, vel potius ſpadiceo, nucleum continet gemellum ſubſtantia firma, ſubfuſca, pingui, & oleaginoſa, odore ſatis iucundo prædita, & ſapore non ingrato. Hanc eruditiſſimus Mattheolus Auellanam Indicam appellat, ſibiq; dono miſſam à Clariſs. Iacobo Antonio Cortuſo Patauino profitetur magnitudine Iuglandis viridi putamine adhuc circumtectæ, nuclei medullam dulcem eſſe, & albicantem: cuius hîc figuram expreſſam damus.

III. *Cap. 13.* FRVCTVS ruber, vel Phaſeolus Lobellij, de quo Cluſius lib. ij. Exoticorum; Minor eſt præcæteris Phaſeolis deſcriptis ſatis craſſus, coloris rubri Corrallij æmuli: à Nauta ex India reduce intellectum è maioribus Phaſeolis in pollinem tritis inquilinos vomitoria parare, è minoribus filo traiectis armillas aduerſus Epilepſiam geſtandas, quaſi Pęoniæ ſeminum vim obtineant, ſed ornatus potius cauſa geſtari putat Cluſius: in tabella icon expreſſa.

IV. CASTANEA Purgatrix ita à nonnullis nuncupata, fructus ater, læuis, ac ſplendens, quatuor ſulcis supernè diſtinctus, quorum bini ad partis aduerſæ vmbilicum vſque ducti, planus alioqui, & orbicularis pœnè formæ, vncia paulò minor, ſuperna parte aliquantulum tumeſcens, & quaſi puluinatus, aduerſa pars veſtigium retinet fuſcum, quo Cortici, qui tegit, firmiter inhæſit, quale in Caſtanea equina conſpicere eſt: expreſſius deſcriptum à Cluſio ij. Exoticorum reperies. *Cap. 16.*

V. AHOVEI Theueſi nomen eſſe Arboris fructu venenoſo, & lethali, magnitudine mediocris Caſtaneæ, candido formam litteræ Δ Græcam referente teſtatur Cluſius: Huius nucleus præſentiſſimum venenum, quod alter alteri in muſuis diſſidijs dare ſolent, proindè peregrinis eum fructum recens collectum non cõmunicant, & ab eius contactu liberos arcent, niſi ſit exemptus nucleus: quo exempto, fructu pro Nolis vtuntur cruribus ſuſpendentes, quæ tantum ſonitum edunt, quantum Nolæ, ac tintinnabula noſtratim: Arbor Pyri magnitudine, præciſa teterrimum ſpirat odorem, quare ne igni quidem ſtruendo idonea.

FRV-

VI. FRVCTVS Beretinus ex arbore celſiſſima quercu in maiore folijs laurinis prædita, colligitur, teſte Cluſio, oblongiuſculus eſt fructus exiguis iligneis glādibus ſimilis: nullo Calyce incluſus, tenui cortice cineracei coloris interdum etiā atri tectus, nucleumq; continens oblongiuſculum candidum nullo manifeſto ſapore prēditum tenui membrana inuolutum. *Lib. 2. Exotic. cap. 17.*

VII. FRVCTVS peregrinus à Cluſio ij. Exoticorum cap. xxx. deſcriptus, ponticæ Nucis magnitudinem non excedens, lęuis, ſplendens, cinerei coloris, ſaxea duritie præditus, licet in aquam coniectus ſupernatet, aliquantulum inæqualis, & compreſſus, vt Piſa in eodē lobo nata ſe mutuò comprimentia conſpiciuntur, cuius cum Cluſio figuram expreſſam apponimus.

VIII. FABA Indica, quæ Cor Sancti Thomæ vocari à quibuſdam teſtatur Cluſius, quod in Inſula Sancti Thomę naſcatur, licet in alijs etiam Aphricę regionibus inueniatur, lobus eſt quinque vnciarū longitudine, binarum latitudine duro, craſſoque cortice conſtans coloris ex cinereo fuſci: Binos Phaſeolos, vel Fabas continere videtur planos, à medio aliquantulum extuberantes læues, coloris nigri, & ſplendentis, quia perfectam maturitatē adepti, aliàs è fuſco ſpadicei: Ea parte qua lobo adhæſerant paullulum caui, & proindè cordis figuram referentes.

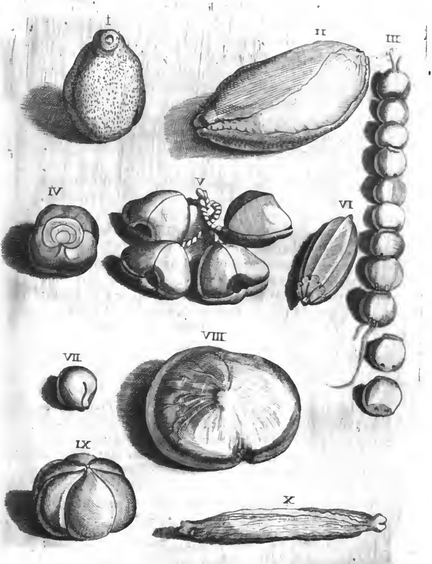
IX. FRVCTVS peregrinus non inelegans lib. ij. Exoticorum cap. x. deſcriptus, cuius ignoratur nomen orbicularis formæ, ſex vncias in ambitu craſſus, tres longus, nouem neruis à ſummo ad pediculum ductis diſtinctus, fuſci, vel ſpadicei coloris leuis prægnans, tamen, & pulpam reſiccatam cum ſeminibus continens, quia agitatus ſtrepitum edebat, cuius Iconem exprimendam curauit Cluſius.

X. BALSAMI Occidentalis, vel Peruani fructus effigiem ex αὐτοψίᾳ ipſa deſcribam, qualis mihi in Calceolario Muſæo oſtenſus, Siliqua eſt exilibus granulis, inſtar Fici, ſcatens: Cortice Corij inſtar membranoſo, rubro colore ad nigrum vergente prædita.

Hanc Io. Vincentius Pinellus Vir nobilitate, & doctrina percelebris pro Peruani Balſami fructu amicis donatã voluit.

Hîc porrò nullum iudicium meum interpono: coniecturis, & teſtimonijs firmioribus ſtandũ videtur: Pinelli, & Monardi auctoritas magna quamcumq; volet in re propoſita deſcriptionem ſequatur lector, nihil impedio.

Hanc Siliquam CALCEOLARIVS Iunior in locupletando Muſæo indefeſſus à Pompeio Sprecio Pharmacopæo percelebri, & peritiſſimo, cum multis alijs exoticis rebus ſibi tranſmiſſam in Theſauro Naturalium rerum repoſuit, & eius hîc pariter Iconem appoſuit. Nicolaus Monardus aliter viſus deſcripſiſſe lib. de ſimpl. medic. hiſtoria cap. IX. huius Balſami fructus ait, qui penès me eſt, exiguus pro Arboris magnitudine; Ciceris enim, aut Piſi grano maior non eſt amari guſtus aliquantulum incluſus in extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, & ſimplicis regalis Hiſpanici tenuitate: Eo fructu ſe ſuffiunt Indi ad capitis dolores, & defluxiones.

Digitized by Google

BALSAMI Orientalis fructus, Carpobalſamum vocant, optime ab Alpino viro percelebri, & accurato deſcribitur: primum obſeruat duplex Carpobalſami genus circumferri, quorum vnum ſemen eſſe Terebinthi magnitudine, & forma rotundum, oblongũ, ouo ſimile, in extremis acutum, flauum, folliculo nigro rubeſcente vndique contectum, hoc verum eſſe antiquorum Carpobalſamum; Alterum Pſeudocarpobalſamum dicetur magnitudine, colore, figura priori ſimile, ſed differre, qui ipſo eſt oblongius, & ex dimidio tantum folliculo contectum, forſan Dioſcoridis illud hoc eſt, quod ex Petra Arabiæ oppido aſportatum verum Carpobalſamum adulterabat, ſi Piperis ſaporem præferret. Iuniperi fructus pro eo aliquando ſubſtitutos tradit Alpinus, cum qui in Italiam copioſè aduehitur, non eſſe verum Carpobalſamũ, quadam ingenij peruicacia ſibi perſuaſiſſent ſuperioris æui Botanici: Sed notæ à Theophraſto, Dioſcoride, & Serapione adductę huic, quod paſſim circumfertur, optime reſpondent: Eligatur ait Dioſcorides flauum planum, grande, ponderoſum, mordens guſtum, feruens in ore modicè Opobalſamũ redolens, eius odorem eſſe bonum ſimpliciter ſcripſerat Serapio, expreſſius, & plenius olere Opobalſamũ docuit Dioſcorides: Inanitate, paruitate, & ſapore piperis adulterari Dioſcorides dixerat: At cum Galenus lib. de Antid. non poſſe adulterari ſcripſit, perinde eſt, ac ſi facillimè deprehendi adulterium docuiſſet, cum etiam Theophraſtus, & Serapio nigro ſubrubeſcente colore præditum docent, Dioſcorides flauo mutuò repugnaſſe dicendi ſunt, illi enim ſuo folliculo veſtitum ſemen accipiunt: Dioſcorides folliculo ſpoliatum: Cęterum doctiſſimum Alpinum adeat diligens Lector, qui copioſè, & accuratè hoc argumentum ſibi explicandum ſumpſerat.

Digitized by Google

SCITE' Plinius noſter Ciuis, Nihil Ocymo fœcundius, cum maledictis,& probris ſerendum præcipiunt, vt lætius proueniat: Veterum ſanè hæc ſuperſtitio fuit; ſed preclarum hinc duci emblemma poterit, quo ſolari rectas, & candidas mentes poſſimus, cū à brutis, & fulguritis ingenijs morum, & orationis ſtribiligine deprauatis, & pluſquam Heracliteo ſcriptorum σκοτεινῷ ζόφῳ ad captandam auram popularem ſubnixis,& fragile falſæ gloriæ Choragium comparantibus,eorum inclyti labores,& immortalitatis templo dedicandi malitioſè vellicantur: verè Philemon Comicus,

Haud auribus concentus eſt iucundior,
Quam deuorare criminantis iurgia,
Nam muſſitando ſi quis hæc redarguat
Ipſum refutant criminantem crimina,

Sed ad emblemma propoſitum accommodatius Puteanus amicus meus peruetus Vir Clariſſimus in quadam Epiſtola: Bonorum (ait) conditio eſt omnibus non placere ſed linguæ maliuolæ flabra flectere poſſunt, non frangere. Arbores fœcundari aiunt aura quæ nouo vere ſpirat. ſic rectam bonæ ætatis indolem obtrectationes præparant ad verum Gloriæ fructum. Cum de Amomo, & Balſami fructibus ſcripſiſſem, rettulerunt amici optimi clam nomini meo ab homuncionibus inſpergi conuicarum virus, Scorpionum more in angulis latitantium; quos ingenuè affari cum Libero Patre apud Auſtophanem velim,

Ε'λεγχ' ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Α'νδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Arguere, ſi quid humanitas offendi, Chriſtianum eſt, maledictis laceſcere, barbarum, & ruditatis genuinæ argumentū: proprijs tamē viribus confiſus fidenter dicam, infelix Puer, atque impar congreſſus Achilli, ſed non poſſum ipſos deprimere, quia attollam, & quamuis ſapiens Hiſtoricus moneat,

nent, conuicia, ſi iraſcare, agnita videri, ſpreta exaleſcere, cum Euripide tamen profitebor.

Σώφρων καθ' ὑμᾶς σώφρονα ἀντιλήψεται,
Θυμούμενος δὲ τεύξεται θυμούμενον. ideſt,

Modeſtus in nos, inuicem modeſtiam.
Intemperans intemperantiam feret.

Pulchrè Lipſius, quem plurimi facio, vt culicem moleſtè circumſtrepentem leui manu, & ſine ira diſpellimus, idem liceat, & deceat in iſtis putidis criticis, & omnis ſerię doctrinæ expertibus, qui innoxiam quietem noſtram turbant: Talis erit modeſta, & Chriſtiana noſtra vltio: ſatis enim eſt, vt cum Cicerone loquar, & ſentiã, ſi ipſos mores vlciſcantur ſui: Scitum enim & illud Bacchæ Bacchanti ſi velis aduerſarier, ex inſana inſaniorem facies, feriet ſæpius.

CACAO fructum docet Cluſius lib. ij. Exoticorum per vniuerſam Americam celebrem eſſe, & multi vſus in Nicaragua noui orbis Prouincia pomi quoddam genus peculiarè eſſe, neque Hiſpaniolæ, neq; vlli alteri Indiæ parti conceſſum; Pyri noſtri fermè eſſe ſpecie, ligno interiore rotundo, nucis craſſitudine, & dimidio amplius, optimi, & iucundiſſimi ſaporis: Arborẽ proceram exiguis folijs veſtiri: eã Prouinciam ab Hiſpanis ob rerum omnium vberrimam copiam Paradiſum Mahumetis vocatam: Hæc ex Cluſio Benzoni Militis teſtimonium afferente.

CAIOVS fructus eſt oui Anſerini forma, & magnitudine, qui ſucco plenus eſt, veluti id Citriorum genus (ait Cluſius) quod Liman vocãt, nos Limoni Italicè nominamus; hoc veſcuntur Braſiliani, & ab eorum regione interdum. Vlyſſiponem adfertur: in extremo fructu prominat nux quædam renis Leporini forma, coloreo cinereo, interdũ ex cinereo rubeſcẽte:

Duplici

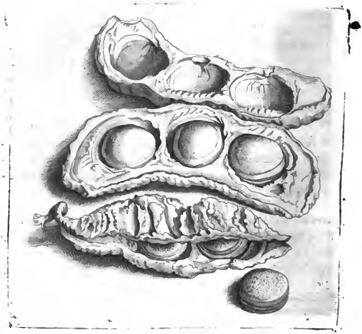
Duplici nux conſtat cortice, inter quos ſpongioſa eſt materia oleo aſperrimo,& calidiſſimo plena, intus nucleus eſt eſui aptus Piſtacijs ſaporis ſuauitate non cedens : eo leuiter toſto veſcuntur incolæ: gratior enim eſt, & Venerem ſtimulare creditur. Acri illo oleo nihil efficacius ad lichenes, & impetigines tollendas: illud mirum primarium fructum nulla ſemina continere: extremo nuce arborum ſpeciẽ propagari, nonnulli ob ſimilitudinem illius acris humoris anacardiorum genus eſſe exiſtimant.

PHASEOLI Braſiliani Cluſij vnciam longi, ſemiunciam lati Spadicei coloris, & circa hilum fuſcum candicantis: hi prælongo lobo incluſi decem vnciarum longitudinem habente vnius autem vnciæ latitudinem, aut paulo ampliorem Cartilaginea cute tecto, vt diligenter deſcribitur à Cluſio, qui etiam ſubdit in Scholijs ſuis pereruditis ad Monardum quatuor, vel quinque in ſiliquis prægrandibus contineri recentes, ac virentes adhuc tuſos, ac impoſitos Venereos Bubones curare.

PHASEOLVS Nigritarum, cum ſuo lobo ex Guinea delatus, cuius lobum deſcribit Cluſius, in quo terni, aut plures fructus quibuſdam veluti cellulis diſtincti continentur huiuſmodi lobos ſibi ab amicis communicatos fatetur, ſicuti & Phaſeolos nudos, nulloq; lobo incluſos, quales Vlyſſipone ſe nactum recẽter ex Pernambuco Americę allatos Spadicei coloris illos, & Macouna appellatione inſignitos; Hi omnes in Theſauro noſtro aſſeruantur ; & facilè cuique oſtenduntur. Lobus porrò ſepè ſex interdum ſeptem, & octo vncias longus, penè binas latus cernitur, planus, ſinuoſis oris, corti-

ce non valdè craſſo præditus, externa parte nigro, valdè rugoſo, tumente qua parte Phaſeoli incluſi, interna cinereo cuſpide longa, & mucronata.

Hîc Phaſeoli Nigritani, & Braſiliani, cum eorum lobis imaginem expreſſam ſubijcimus.

A LIOS quippe complures Phaſeolos Theſaurus noſter Calceolarivs aſſeruat alterum ſcilicet Guinea aduectum, non valdè magnũ pro lobi amplitudine nigrum longo hilo ſiliquæ, vel lobo inhærentem: tertium ex Guinea pariter allatum ſuperiori maiorem Spadicei coloris, nec hilo adeò longo præditum ex præſcripto Cluſij lib. ij. Exoticorũ, alios etiam in Muſæo obſeruamus mira colorum varietate præditos ex America, Aphrica, atq; alijs peregrinis regionibus procul à noſtro orbe diſſitis; alij enim cernuntur maiuſculi, alij minores candidi prorſus, flaui, cinerei, fuſci, atri, rubri, amethiſtini; alij varijs coloribus diſtincti, albo & nigro, rubro & nigro, flauo & nigro: extat & Phaſeolus vncialis longitudinis, ſed anguſtus, ſolidus, durus, nigricans, in binas partes diuiduus tenui membrana alba obductus, de quo Cluſius, nec non alius ab eodem deſcriptus ſemiuncialis magnitudinis, leuis, Spadicei prorſus coloris excepta parte ſupina qua lobo adhæſit, durus, ſolidus, qualem à Caſtaneda Medico Hiſpalenſi ad ſe miſſum fatetur, cum hac inſcriptione, Capotillo del Aldana. Hos partim ab amicis donatos ſibi profitetur Calceolarivs Iunior, partim à ſe non ſine ſtudio, & impendio comparatos, & conquiſitos, cũ locupletandi Muſæi mira ſollicitudine ſuperioribus annis vrgeretur patefactis Luſitanorum induſtria nauigationibus, vnde ex nouo orbe multa peti poterant, quæ à maioribus noſtris vel nullo modo, vel ſumma cũ difficultate obtineri videbantur.

D E Nuce Indica Mattheolus, & Amatus Luſitanus optimè ſcripſiſſe videntur, hic vberius, & preſſius: Fructus eſt in Myropolijs vulgatiſſimus Arboris palmæ effigie, magnorum Melonum inſtar prægrandis magna inuolucrorum mole obtectus: Contendit Amatus per elatem Dioſcoridem inuolucrum, & operimentum huius fructus intelligere περικάλυμμα τῦ καρπῦ τῦ φοίνικος ἀνθῦντος, hoc eſt florentium

palmarum fructus operimentum: Nucem Indicam ex India in Luſitaniam ferri, & indè in varias orbis regiones diſtrahi; apud inſulas Capitis Viridis proſperè creſcere: fructus magnitudine capitis humani. Cortice craſſo primo veſtitur ſubnigro ad suborem inclinante; qui licet in ſuperficie durus, calloſus, & tenax ſit, intùs tamen mollis videtur, & capillato inuolucro texi: hoc Cortice depoſito fructus occurrit rotundus Oui anſerini magnitudine Cortice amictus craſſo, ligneo ad ruborem vergente, in quo medulla incluſa parte exteriori eiuſdem cum cortice coloris: Pars interior lactea concaua aquā magni pretij continens: hunc corticem elatem, quoq; vocare Dioſcoridem exiſtimat Amatus, Boraſſum alij vocant: Medulla interior candida eſt, & ſaporis gratiſſimi, multum genitalis ſeminis gignens, idcircò conditis ad irritandam Venerem dicatis miſcetur, Palma huiuſmodi fructum ferens, cum ex ea multæ res ad vſum humanum accommodatę colligantur, pauperis refugiū dici tradit: Verum fructus ea præcipua vis ad ſtrigoſas, & macilentas mulieres impinguandas, ideò pręclarè à Clariſſimo Mattheolo ſcriptum lætiore ſagina corpora reficere Nucem Indicam, eius oleum vtiliter hęmorrhoidibus inungi: Plinius lib. xij. per elaten abietem arborem deſignare videtur; Galenus palmæ tenellum quoddam germen Encephalon cerebrum, vel medullam in ſe continens: In quā ſententiam mox concedere viſus Amatus, licet ab eadem planta colligi Encephalum, & Nucem Indicam palam profiteatur. Verum & Mattheolus naſci Elatem ex ipſo Caudice inter primos ferè ramos duarum Spithamarum longitudine, docet appicta imagine ex Gabrielis Fallopij Viri Clariſſimi, & Ioannes Iacobi Cortuſi Patauini teſtimonijs. Cæterum Garzias, & Cluſius lib. primo de aromatum hiſt. Nucis Indicæ plantam veteribus Græcis incognitam, & ab Arabibus ferè neglectam docent; nullam hæc palma Indica arborē aptiorem vſibus humanis inueniri: Tegi Nucem adhuc recentem tenero admodum cortice cinarę, dum guſtatur, ſaporem referente, conſtare tenera valdè, & dulci

medul-

medulla, quæ in ſe concluſam aquam ſuauem,& dulcem habet, & multo tempore durantem, quantò recentior eſt nux, tantò eius ſuauior liquor; Nuces recentes ſiccatæ, & ſuperiori cortice delibratæ,& confractæ ab indigenis Copra vocantur. Ex his oleum magna copia limpidiſſimum torculari exprimi, non ſolum ad lucernas vtile, ſed etiã coquendæ orizæ aptum: Duplex verò olei genus indè exprimi docet Garzias, vt apud ipſum cap. xxvj. legere eſt, illud non omittendum Duplici cortice integi Nucem extimum villoſa materia compactum eſſe: ex eo rudentes,& funes effici, qui incorrupti maneant in aqua marina, ex eadem materia villoſa Cairo Malauaribus dictum effici, ex quo ſtupæ loco naues obturari, & ſtipari; putredini enim magis obſiſtit, & aqua marina imbutum inflatur, & denſatur, & proindè ſtupis longè præſtat: Qua de re Garziam loco citato diligenter Conſule.

MVNGO etiam Exoticum ſemen Muſæum præfert, quod viride primum, mox per maturitatem fit nigrum, Coriandri ſicci magnitudine, vt teſtatur Garzias, Pabulum equorum exiſtit, interdum tamen, & ab hominibus editur, Guzarate, & Decan incolis in febribus vſurpari, nã & fructus decoctum illis propinatur, qui febre ſunt correpti, & cortice delibutum Mungo inſtar orizæ exhibetur, quo intelligitur eius facultatem eſſe refrigerantem: In Paleſtina etiã naſci huiuſmodi ſemen ferunt, de quo Auicennas lib. 2. cap. 481. Meſſe, vel Meus vocari ait, ſed Mex dici debere ſe ab eruditis Arabibus Medicis edoctum eſſe fatetur Garzias cũ & alibi prohibeat Auicennas, cum auiculis Mex edi, quoniam cum facilioris ſint coctionis, quam mex, periculum eſt, ne crudum adhuc Mex, cum earum chylo ad epar rapiatur, quod aureum præceptum in praxi Medica obſeruandum, nam auidũ chyli epar trahit, quod concoctum eſt, cum quo vnà crudum rapi poteſt.

ME-

Digitized by Google

MEHENBETHENE fructus exoticus à Cluſio memoratur lib. primo arom. hiſt. cap. 26. à Viro ampliſs. Cortuſo ad ſe Patauio tranſmiſſus, quamquam eius deſcriptioni non valdè quadraret, & eorum ſententiam potius amplectendã cenſeat, qui inter vnguẽtarias Nuces referunt: vnciam longum fuiſſe, forma triangulari, duro, & ligneo putamine conſtare, qui confractus tres cellulas habere deprehendatur, in quorum ſingulis nucleus oblongus, albus, dulcis inueniatur; quæ omnes notæ ad vnguem in hoc Muſæi fructu comperiuntur.

ANANAS Chriſtophorus Acoſta mentionem fecit libro ſuo de Aromatis; fructus eſt ex prouincia Sanctæ Crucis in Braſilia in Occidentalem Indiam primum, mox in Orientalem delatus, vbi nunc vberrimè prouenit, Citrij mali minoris magnitudine eſt admodum flauus, & odoratus, cum probè maturus eſt: ſucculentus, & gratiſſimi ſaporis, procul intuentibus cinara videtur, ſed pungentibus aculeis caret; ſingulæ ſtirpes cardui edulis magnitudinem æquant, cum primũ in Indiam illatus eſt fructus, ſinguli decẽ ducatis æſtimati ſunt, nunc propter abundantiam (ait Acoſta) vix duobus regalibus Caſtellanis veneunt; calidus, & humidus eſt, editurque maceratus in vino, vti Perſicum malocotoneum, facilis eſt concoctionis, ſed nimius eius vſus inflammationes parit: Teſtatur porrò Cluſius ex Iaua naucleris redeuntibus aduectum huiuſmodi fructum ſaccharo conditum, fuiſſe quidem eum fructum ſatis ſuauem, ſed qui ob nimiã dulcedinem ipſi nauſeam facilè excitaret, eius partem intimam duriorem, & difficilis (vt apparebat) fuiſſe concoctionis.

EXO-

EXOTICVM fructum BONDVCH nomine, à Turcis in Alexandria Ægypti vendi in confeſſo eſt, cui admirandas adſcribunt vires: vt venalem mercem laudatam, cuius facilè poſſint obtrudere: Hunc ab infantibus geſtatũ amuletum eſſe pręſentaneum ad quaslibet res aduerſas auerrucandas, quemadmodum de lapide Molochitę à Plinio ſcriptum Viri eruditi obſeruarunt, quem propterea infantium cuſtodiam nuncupauit; Aduersùs etiam Venena omnia, hemicraneam, colicum dolorem, quartanam, plurimum valere iactant; ſed certis experimentis nihil adhuc conſtat: qui in noſtro rerum naturalium penu aſſeruatur, Nucis paruæ craſſitudinem obtinet, læuis eſt, pellucidus, cinerei coloris, lapidea ferè duritie præditus, quamquam in aquam coniectus ſupernatare videatur: Talem, cap. xxx. lib. ij. Exoticorum deſcripſit Cluſius primum nimirum fructum, nosq; ex eius teſtimonio nonnihil alibi de eo perſtrinximus.

CARVB aluum ciens à Guinea dicitur afferri, & ad locupletandum Theſaurum FRANCISCO CALCEOLARIO Iuniori Venetijs olim tranſmiſſa: Ab Alpino Viro doctiſſimo inter Ægypti Plantas Arbor Carub, vel Carnub dicta recenſetur: In Neapolitano Agro, & in Apulia huiuſmodi Arbores complures ali inconfeſſo eſt: Ex hac Arbore ſiliquarum vſum duntaxat agnoſcere Ægyptios teſtatur Alpinus: Ex ijs mel elici dulciſſimum, quo Arabes Sacchari loco mirabolanos, Tamarindos, atque alios condiant fructus: ad Clyſteres huiuſmodi mel adhiberi, à multis etiam per os ſumi ad aluum ſubducendam, quoniam eo non minùs, quàm pulpa Caſſiæ aluus proritatur; ad Tuſſientes, & Aſthmaticos non ſecus, quam Caſſiam exhiberi; ex Siliquis paratum decoctum, hæc eadem pręſtare.

Cæterum Charub, vel Charnub nomen reuocat mihi in memoriam

moriam locum Diui Lucæ Medici, & Euangeliſtæ cap. xv. vbi filium illum Prodigum ſcribit deſideraſſe ventrẽ replere ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι ex Siliquis, quæ à ſuibus edebantur. Siliquarum nomine legumina intellecta, aut leguminũ opercula, ex Horatij, Perſij, & Prudentij teſtimonijs ſcribit Cauſabonus in Perſium Commentario: In eo tamen Diui Lucę loco κεράτια, aliter accepiſſe Theophylactum, hoc eſt pro Arboris Siliquæ fructu, quem ξυλόγλυκα vocatum teſtatur, quem Arabes Charnub interpretãtur: Galeni, verò, & Dioſcoridis κερατίον in Arabum Medicorum libris paſſim Charnub vocari: Nos Itali dempta .N. Charuba nominamus: Veronenſes mei præcisè Charobola: Iam verò cum per litteras Viri doctiſſimi Pignorij, quem ſæpè honoris cauſa in Muſæo nominatũ volui, Iudicium de eo D. Lucæ loco olim exquiſiuiſſem, reſpondit, vt humanitate, & doctrina nemini Italorum eſt ſecundus: Vera enim, & ſolida eruditio morũ candorem, & humanitatem ſecum naturali veluti cognatione iunctos trahit; eruditio ab ijs diſiuncta ſimulatio eſt doctrinæ, & mera nugarum nundinatio, vel inflati ingenij oſtentatio; Is igitur reſpondit per vocem κεράτιον, ſiliquã ſcilicet ſe intelligere Caroban noſtrã, tum quoniam Gręci auctores probatiores ita accipiunt, tum quia ex latinis multi, inter quos Columella, & ex recentioribus complures; præterea in Codice Hebræo Euangelij D. Lucæ Pariſijs à Io. Benenato excuſo loco vocis κερατίων Hebræam vocem legi Charobo, aut Charobà. In illum D. Lucæ locum Maldonatum Auctorem non infimi ſubſellij hæc ſcripſiſſe, Porcis in calidioribus regionibus, vbi magna earum eſt copia, dari ſolent: teſtatur porrò idem Pignorius in Cairo Memphi nempè vetuſta Ægyptij Vrbe ſuibus exhiberi, in quã Vrbẽ ex Cypro copioſum Charub aduehitur: In Hiſpania equis, vt pingueſcant: Sententiæ Maldonati ſubſcribere Ianſenium, qui Euthymium, Theophylactum, & Chryſoſtomum teſtes laudat: Aſſentiri & Petrum Chryſologum, qui circiter annum CCCCL. à Chriſti natali vixit, cum ait; Hoc norunt Epicurei, qui cum Platonicas, & Ariſtotelicas percurrunt

currunt

currunt ſcholas, nullaque illic aut diuinitatis, aut ſcientiæ inuenirent diſciplinam Epicuro ſe tradunt vltimo deſperationis, & voluptatis Auctori, & manducant ſiliquas, hoc eſt voluptatibus corporis malè dulcibus inhiant, & quæ ſequuntur in ſermone ſcilicet in eandem parabolam. Aliquid etiam ponderis habere auctoritatem Leonardi Porti docuit Pignòrius, qui in ſuo libro de Ponderibus, hæc habet, quia quam vulgò nos Carobam, Antiqui Siliquam, Græci Ceratium appellabant, & indè Charatos corrupto vocabulo dictos credi par eſt; Præterea Turnebus lib. xxvj. aduerſar. cap. xxiv. hac in re Lambinum ſequutus ſcribit κεράτιον, apud D. Lucam accipi pro fructu, & cibo viliſſimi pretij; Qui etiam diligenter expendat Plinium in calce cap. xxvij. & initium xxiv. cap. lib. xv. facilè colliget prædulces Siliquas ſuibus pro cibo attribui.

Platina etiam tertio lib. de Popinæ ſcientia Siliquas ſcribit Charobas vulgò appellamus: Ioannem etiã Brugerynum lib. xi. de re cibaria cap. xxxiij. multa hac de re nec contemnenda memoriæ prodidiſſe, cum mihi ſignificarit Clariſſimus Pignorius, obſeruatum eſt à me auctorem illum perperam fortaſsè damnare Aëtium Amidenum inter Græcos magni nominis Medicum, quòd vim ciendi aluum Charub attribuit, quæ facultas profectò Charub ab Alpino deſcripto valdè congruit, vt oſtenſum eſt: licet Paulus Ægineta difficiles concoctu ſiliquas, aluum cohibere, malique ſucci eſſe tradiderit, & Galenus cenſuerit Siliquas abdicandas eſſe ab hominum cibo, & relinquendas populis Orientalibus, vndè deportari ſolent.

IAM verò, cum amici optimi non ignorarent cupidiſſimum locupletandi Muſæi, & in dies adaugendi eſſe Franciscvm Calceolarivm Iuniorem, Pompeius Sprecus ornatiſsimus Seplaſiarius os quodam trifidum, vel naturaliter tripartitũ ei ſuperioribus annis donauit ſub nomine Oſſis Ficus Indici, quod in κειμηλίῳ noſtro aſſer-

uatum oſtenditur ; eius verò nomenclaturæ fides ratio, & iudicium penes Spreccum eſto,

CARYOPHYLLVM Plinianum, cum folijs, & hîc adeuntibus moſtratur, cuius meminit Plinius lib. xij. cum ait, Eſt etiamnum in India Piperis grani ſimile, quod vocant Caryophyllum, grandius, fragiliuſque. Porrò auctor eſt Garzias Arborem eſſe Lauri forma, & magnitudine, folijs etiam Laurinis, ſed anguſtioribus: Cum verò Cluſio Icones Caryophyllorum alibi poſitę minùs ſatisfacerent: in Auctario aliam poſnit, nactus ramulum, qui fructus rudimentum iam formatũ, & florem nundum explicatum ſuſtinens, & rudimentum formari incipiens, foliaque haberet.

FRVCTVS ſine nomine Indicus à Cluſio deſcriptus quinto loco lib.ij. Exoticorũ cap. xxx. Prorsùs (ait) ſphærica erat quinto forma, magnitudo globuli minoris ſclopi, putamen eiuſdem cum præcedente coloris,& perpetuis etiam tuberculis, non adeò tamen craſſis obſitum, nullaque linea cinctum, mox ſubijcit Cluſius; hæc duo poſtrema alicuius fructus duntaxat erant Oſſicula: aiunt porrò ad auriũ ornamenta Indos huiuſmodi fructus adhibere.

INDICVS fructus pariter, abſque nomine Corniculis perſimilis, cuius integram plantã Venetias clariſſimam Europæ Vrbem, & Emporium delatam anno 1621. inconfeſſo eſt, huius fructus ad CALCEOLARIVM Iuniorem tranſmiſſi, tamque viſu,& contrectatu curioſiſſimi, vt eius Theſaurus Exoticarum rerum adhuc magis exornaretur: Huius fructus hic Iconem expreſſam nunc primum damus.

FRV-

DE Oregialla Muſæi ſic ſcribit Cluſius lib. ij. Exoticorum cap. XVI. Sit ne Cortex ab aliquo fructu detractus, cui Duodecimum locũ do, an aliud quidpiam, prorſus hærebam, nec qui ad me mittebat, quicquam de ea re ſcribebat (quod etiam ij faciunt, qui CALCEOLARIO noſtro res exoticas mittunt) Schedæ duntaxat, in quo inuolutus cum ſequente fructu, adſcriptum erat Oregiella, nuncupari, atque ex ea cum admiſto

fructu Cacao ſimili, fieri potionem incolis vſitatam: Eſſe vero hunc Corticem, ſi Corticem vocare licet, vncialis magnitudinis, reflexis oris præditum, craſſiuſculum, & ſatis durum, aciduli ſaporis, & ſaliuam cientis, cinereique ex fuſco coloris.

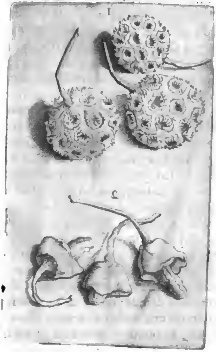
SEMINA ex India recens allata, quorum ignoratur nomē, mali aurantij colore tingūt, & veluti purpuriſſo, quem Chremeſi vulgari voce appellant, mirabili naturæ artificio, quæ ex plantarum ſemine, non tantum ex metallicis ſuccis, aut terris coloris venuſti copiam, & varietatem Indis parat.

FRVCTVS à Cluſio deſcriptus lib. ij. Exoticorum cap. xxix. qui ex ordine eſt ſecundus: Iuglandis penè magnitudine, extima parte latiuſculus, totus rugoſus, atque vt Nucis iuglandis putamen inæqualis fuſci coloris, ſed magna ex parte veluti cruſta quadam duriſſima, & cinerea tectus, leuis, & exigui ponderis, licet admodum ſolidus, & ſaxea duritie præditus, nec minùs in aqua ſubſidens, quam lapis.

FRVCTVS Indicus, cuius nomen ignoratur recens ex ijs regionibus aduectus; CALCEOLARIO Iuniori donatus [illegible], ac compage Flori perſimilis; cuius Iconem libens exhibuit, cum hactenus à nemine figura expreſſam exiſtimet.

CON-

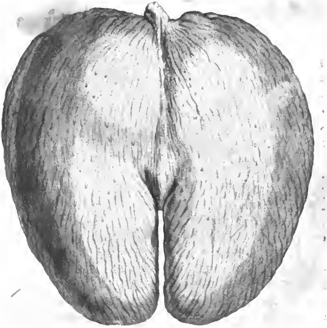
Conſimilis Fructus ex India nuper allatus, cuius neſcitur nomen, ad animi deliquum plurimum valere creditur, nec aliud quidpiam ab ijs, qui donarunt, videtur adiectum; huius & figuram à nemine expreſſam primus libens exhibet Calceolarius.

Digitized by Google

DE COCCO de Maldiua appellato ſcribit Garzias Hortus, & Cluſius lib. primo de Arom. hiſtoria; non ſeligemus, quæ ad Muſæi Coccum potiſſimum faciunt: Niger igitur eſt huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda, vt vulgaris, medulla, ſiue pulpa interior, quæ ſiccata dura eſt admodum, & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in ſuperficie rimoſa eſt, & valdè poroſa, nullo ſapore excellens, Subdit Garzias, Doſis huius medullæ ad grana decem, cum vino, aut aqua pro morbi ratione, ac natura: probari enim huiuſmodi Nucem, vel Coccum ab illarum Inſularum incolis aduerſus venena, colicos dolores, paralyſim, epilepſiam, atque alios neruorum affectus: addit Cluſius, medullam huius Nucis ſiccatam venalem Vlyſſipone reperiri eius facultates omnibus Alexipharmacis præferri, ſed non eſſe ſtatim fidem adhibendam commentitijs iſtis facultatibus, vel Garzia ipſo iudice, commonet: Perſuaſio enim, & imaginatio facit ſæpenumerò, vt nos commodum ex aliqua re ſenſiſſe profiteamur: ſed quod eſt per ſe, & vniuerſali experimento comprobatum diſtinguendum diligenter ab eo, quod accidentaria, & fortuita obſeruatione ſe ſe inſinuat: Vaſcula porrò ex hac Cocco de Maldiua confecta ſe cum Vlyſſipone, tum alijs in locis vidiſſe teſtatur Cluſius, oblongiora plerumq; ijs, quæ ex Cocco vulgari parantur, magiſque nigra, & nitida: Reliqua apud Garziam, & Cluſium curioſus Lector perquirat; Iam verò Cochi Maldiuij, cuius Iconem expreſſam damus; quivè in Muſæo repoſitus cernitur, magnitudo eſt effatu digna, ſexquicubitalem enim Peripheriam æquat, vt omninò fatendum ſit ab Exoticarum rerum peritis nihil in eo genere naſci in Europa, quod cum eo iurè conferri poſſit.

ALTER

ALTER

Digitized by Google

ALTER etiam Peruanus Cochus nimirum, quem dell'Andi appellat in noſtro Theſauro reperitur, quem accuratè deſcriptum legimus à Ioſepho Acoſta Soc. IESV Auctore
Cap. 26. præſtantiſſimo lib. 4. hiſt. naturalis, & moralis Indiarum: Is igitur Auctor ex Hiſpanica lingua in Italicam verſus à Io. Paulo Gallucio Salodiano Academico Veneto, an latinus extet, ſanè ignoro: is igitur noſtra opera ſic latinè: Reperiri nimirum aliud Coccorum genus, quæ medullam à cæteris diſcrepantem obtinent, Nuces enim veluti amygdalarum copiam intùs concluſam obtinent, qualia grana in pomis Cydonijs inſerta conſpicimus, has amygdalas triplo maiores eſſe ijs, quæ caſtellæ habentur, ſapore perſimiles, tametſi aliquanto acriores, ſunt etiam ſucci plenæ, & acidæ, optimi ſucci, haberiq́ue inter delicata edulia, vt martius panis, & alia huiuſmodi: Quoniam verò apud Andos Peruanos maximus eſt earum Nucum prouentus, idcircò Amygdalæ dell'Andi nuncupantur: Ea porrò prędita ſunt duritie, vt inſigni lapidis ictu egeant, vt aperiantur, & confringantur, ſi ab Arbore ſuo ſuper caput alicuius fortuitò decidant magnam cerebro, & craneo labem infligunt: Illud videri incredibile ſubijcit Acoſta in mole illa, quæ alijs Cochis non eſt maior, aut ſaltem paulò amplior tot amygdalas contineri. Sed conſulendus diligentiſſimus, & optimus Scriptor Acoſta, ſi vberiorem tractationem Lector concupiſcat. Huius porrò Andini Cocci figuram, quoad fieri potuit naturali conſentaneam hîc expreſſam exhibemus.

GVMMI

Digitized by Google

LIIII GVMMI

Digitized by Google

GVMMI, ſeu Reſinæ genus ex noua Hiſpania delatum ab Indis Tacamahaca nuncupatur; Ex vulnerata Arbore colligitur magna vt Populus admodum odorata, cuius fructus ruber eſt, Pęoniæ ſeminis modo, ait Nicolaus Monardus; colore eſt Galbani, odore graui, atque etiam ſapore Tacamahaca, adeout prunis iniecta, & naribus admota mulieres præfocatione laborantes illicò liberet, omne tumorum frigidorū genus maturat, ac reſoluit, dolores etiam omnes à frigidis ſuccis, & flatulentis genitos tollit emplaſtri modo adhibita, non liqueſcit, ſed adeò tenaciter ſemper adhæret, vt auferri, niſi opere perfecto non poſsit, dolorem dentium ſedat, dentibus etiam corruptis, indita, qui ſi ea vſtulentur facilè præſeruentur, ne corruptio longius ſerpat, ex ea, & Styracis tertia parte, & Ambari momento emplaſtrum fit ſtomaco longe vtiliſſimum: celebris eſt eius vſus, quoniā præter reſoluendi vim, adſtrictionis etiam particeps eſt, quare & in inflammationum etiam calidarum declinatione ad diſcutiendum vſurpatur, calida initio tertijs gradus, & ſicca in ſecundo.

CARANA lingua Indica Reſina dicitur, colore Tacamahacæ, ſed ſplendidior, liquidior, & denſior, odore etiam eiuſdem gummi, ſed grauiore, Pinguis eſt, oleaginoſa, & proindè tenax, ſine multa agglutinatione, & colliquatione: Ex continentis parte interiore per Carthaginem, & nomen Dei defertur, teſte Monardo: Ad eoſdem tumores, & dolores laudatur, quos Tecamahaca curare ſolet, & minore temporis ſpacio facultatem ſuam promit, immo quos Tacamahaca non curet, Carana ſanat. Mirifica eius vis in Articulorum doloribus, nam impoſita facilè illos curat, modò nullus ſit calidorum humorum influxus: Vulnera recentia neruorum præſertim & iuncturarum nullo alio admiſto medicamento

perſa-

perſanat, ſecundum caloris gradum excedit vti ſuperior vulnerato arbore colligitur: ex eadem Carthagine Carana alia purior affertur: Chryſtalli inſtar limpida, & ſuperiore odoratior, qualem in Muſæo CALCEOLARIO aſſeruari conſpicimus.

COPAL Reſina eſt valdè candida, lucida, & tranſparens ex noua Hiſpania delata: Vulnerata arbore guttatim ſtillat liquor albus, qui ſtatim concreſcit: Gomara in Mexicana hiſtoria duo Copalis genera facit (ait Cluſius) alterum rugoſum, molle, Thuri ſimile, alterum præſtantius, quod plerique Myrrhā exiſtimarunt: magnis fragmentis citrio condito valdè tranſparenti, haud diſſimilibus habetur, ſatis odorata: Suffumigij loco Indi vtuntur; idcircò cum Hiſpani illuc appellerēt, Sacerdotes in Templis huiuſmodi ſuffitibus naribus eorum admotis eos excipiebant; Calida ſecundo gradu, humida primo exiſtit, proindè reſoluit, ac emollit ob partes aqueas, quibus eſt prædita.

EX eadem noua Hiſpania defertur Anima Arboris lachryma, ſeu Reſina candida ad Thuris colorem nonnihil vergens Copali magis oleaginoſa; Granis Thuris, ſed craſſioribus affertur, quæ confracta luteum colorem veluti Reſinæ patefaciunt, gratiſſimi, & ſuauiſſimi eſt odoris, & igni impoſita facilè liqueſcit, & abſumitur. Ex Arboribus mediocris magnitudinis vulneratis colligitur non aliter, quam Thus, & Maſtiche: in capitis morbis frigidis potiſſimum præcipuus eius vſus, cubiculis per hyemem, capitis operimentis dormire ſub noctem volentibus ſuffitis, caput enim roborat, quod pariter ſuffitum à Cephalæa, & Hemicrania vindicatur, Thuris vicem ſupplet, calida eſt ſecundo ordine, humida primo. Myrrha Arabica, vel Minea à quibuſdam exiſtimatur à do-

ctiſsimo Hermolao Barbaro deſcripta, cum multa Myrrhæ genera ex Plinio, & Dioſcoride in ſuo Corollario recenſeat.

ANIME porrò Orientale Reſina eſt candidior, & lucidior; magnis etiam fragmentis affertur tranſlucidis, vt idcircò nonnulli genus Charabe, vel Succini eſſe putarint, quã Ambarum colliquatum vocant, è quo ſphærulæ precariæ tornentur: Hos hallucinatos verè contendit Monardus, cum Succinum Bitumen ſit, hamis ferreis è mari Germanico erutum è fontibus enim in ipſo mari manat Bituminis modo, atque aëri expoſitum ſtatim cogitur, & denſatur, vt ex maris purgamentis, & eiectamentis colligitur, quæ in fragmentis illis magnis erutis cernuntur: quare ridiculus etiam illorum eſt error, qui Populi, aut Pini lachrymam eſſe ſuccinum putarunt: Hermolaus à Pagi nomine Anime appellari docuit, vicinis, nempè locis Pago, vbi Thus naſcitur.

LIQVID' Ambar Reſina eſt effluens ex arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris, ramoſis, folijs hederæ ſimilibus, cortice craſſo, & cinereo, qui inciſus craſſum Liquid' Ambar eiaculatur, cui Cortex comminutus admiſcetur, vt ſuauius, & diutius in Suffitibus ſpiret, teſte Monardo; Craſſa profectò, & elegans Reſina, cuius color in cinereo nigricat, ex noua Hiſpania delata: Ocozol Arborem Indi vocant: Reſina calida in fine ſecundi gradus, humida in primo. Ad morbos frigidos eius vis mirifica, omnigenosq; dolores à cauſa frigida mitigat, cerebrum, & ventriculum cum Styracis, Ambari, & moſchi momento emplaſtri conſiſtentia mixtũ, & ſuper Alutam extenſum plurimum iuuat, & roborat: Ex ea Reſina recens collecta, & repoſita tenuior eius pars

ſtil-

ſtillans oleum de Liquid' Ambar dicitur perfectiſſimum ſanè, & Reſina propria ſuauius, tertio ferè gradu calidum: ſunt & qui expreſſione eliciant, vt maior eius colligatur quantitas, nam Chirothecis imbuendis plurimum abſumitur, ait Manardus: ad eoſdem morbos frigidos valet, tumoribus, & obſtructionibus vteri prodeſt, & menſes prouocat.

STYRAX Lachryma eſt inſtar gummi è propria ſtillans arbore malo cotoneæ ſimili, teſte Dioſcoride, qui præferri ait ſordeſcentē flauum reſinoſum albicantibus grumis; diù in ſua odoris gratia permanentem, qui dum mollitur melleum liquorem reddit, qualis è Cabala vrbe aduehitur, καβαλίτης enim legendum eſt ex Plinio, Orabaſio, & Marcello: non καλαμίτης vt Manardus cenſuit, quod optime à doctiſſimo Mattheolo obſeruatum, licet Galenus primo de Antidotis allatum Styracem in Calamis ex Pamphylia ad Theriacæ confectionem valdè probet, eumq́ue cæteris præferat, vt Falernum cæteris Vinis, quæ à Cauponibus venduntur, præferendum: in Calamis porrò includebatur, ne ſuauis expiraret odor, ſicuti Theophraſtus ob eam cauſam in ferula, vel arundine incluſum dictamnum tradit, ne vis eius expiraret: idcircò ab officinis Styrax Calamita vocatus, vera, licet inepta appellatione, non quod liquidus Styrax fuerat, & propterea Calamis incluſus, vt putauit Fuchſius iurè ab eruditiſſimo, & excuſſi iudicij Viro Mattheolo reprehenſus (liquidum enim illum vocatum Styracē Myrrhæ Stacten eſſe exiſtimat) nullus enim veterum Styrax liquidus, ſed lachryma reſinoſa eſt inſtar Gummi: In ſcobe porrò ſordeſcente legitimum Styracem mirari quis potuit, niſi Ciuis noſter Plinius monuiſſet circa canis ortum ad eum pennatos vermiculos aduolare erodentes. Marcellus tamen contendit, non ῥυπαρὸν, ſed λιπαρὸν legendum, pinguem ſcilicet, non ſordeſcentem; vt legit Ruellius, nec Græcorum veterum codicum fides reclamat,

clamat; verba verò Plinij, in ſcobe ſordeſcere, ad adulteratum viſus referre Marcellus, quoniam alibi Plinius non ſolum pinguitudinem, ſed etiam puritatem in Styrace deſiderat. Vtcumq́ue res ſeſe habeat, nos integrum iudicium lectori concedimus, Marcelli, & Mattheoli auctoritas magna, illius tamen in Græcis litteris, & codicibus excutiendis, & explorandis maxima; nec artis noſtræ, aut conficiendæ Theriacæ fortuna in hoc præcipue vertitur: Ex eo in Syria oleum Styracinum fieri docet Dioſcorides, Græcè χρῖσμα, vnguentum reddit Marcellus, idq́ue verius mea ſententia, quamquam dolorem capitis efficere grauitatem, & ſoporem, (καρωτικὸν) idem Dioſcorides tradat: Olei porrò ex Styrace conficiendi rationem præclaram tradit Mattheolus: quæ à quouis apud ipſum legi, & expeditiſſimè haberi poteſt.

Non ignoro Arabum, & Mattheoli ſententiam, liquidum Styracem ſcilicet eſſe Stactem Myrrhæ, improbari à recentioribus, qui eum cenſet eſſe, vel arboris Styracis liquidiorem lachrymam, vel mixturam quampiam, in qua creditur Narcathmus Thymiama potiſſimum exiſtere, quamuis Botanici, & præſtantiores Pharmacopęi, nihil certi mihi, & explorati retulerint, cum eos diligenter de hoc liquido Styrace interrogaſſem.

CARYOPHYLLIFERÆ Arboris gũmi ſponte ab arbore reſudans ex atro colore rufeſcit, odorem ſuauem manibus contrectatum exhalat, ſi prunis inijciatur Caryophyllaceum pariter ſpirat odorē, Auicennas lib. ſecundo, tale gummi ſimili facultate præditum, cum Reſina Therebintina ſcripſit, ſed percunctatum ſe Garzias fatetur ab ijs, qui ex Moluccis Caryophyllum aduehunt, qui negarunt ſe huiuſmodi gummi vidiſſe; verum omnes Arbores gummiferas eſſe, præſertim ſi vulnerentur, haud inficias eumdum.

CEDRIA

CEDRIA Lachryma eſt translucida, & ſolidior ex Arboris Cedri cortice ſuapte ſponte reſudat coloris eſt flaui, craſſa, validi odoris, quæ dum effunditur guttatim, non diſſipata coit, κατὰ σταλαγμοὺς ἐνδιαμένοντα, concretis ſtillicidijs ſe ipſum continet, vertit doctiſſimus Marcellus, cui ea vis ineſt, vt defuncta corpora conſeruet, viuentia corrumpat, ait Dioſcorides, qua cauſa νεκρῦ ζωὴν, mortui vitam, aliqui appellauere; Iurè Bellonius lib. de medicato Funere, & Coniferis arboribus à Mattheolo damnatur, quòd Cedriam à Picea, tęda, laticæ Iunipero, atq; alijs huiuſmodi fundi putarit, eamque vim ipſis tribuerit, cum ſola Cedria à Cedro reſudans ex Theophraſto, Galeno, Dioſcoride eam obtineat: non βαρεῖα τῇ ὀσμῇ graui ſcilicet odore, ſed εὔτονος τῇ ὀσμῇ ex vetere manuſcripto legendum apud Dioſcoridem contendit prętantiſſimus Mattheolus, hoc eſt vehemens odore, vel valdi odoris, vt Ruellius: grauis enim odor vix ferri poteſt, nec Circe delicata Meretrix in nocturno lumine Cedriam grauem odore vſiſſet cum tamen Virgilius optimus Poëtarum, & doctiſſimus ſcripſerit,

Urit odoratam nocturna in lumina Cedrum.

Vehementi ergo odore, ſed ſuaui, & iucundo prædita eſt, commanſa tàm pertinaciter dentibus adhæret, vt vix auelli queat, antè coitum (ait Dioſcorides) peruncta genitali abortiuum fieri conſtat, ſic vertit Ruellis ἀτόκιον; commodius Marcellus ſterilitatem facit. Legendus porrò Hermolaus in Corollario, qui Cedriæ vſum damnaſſe Plinium docuit, ob ancipitem eius proprietatem viuentia perimendi, perempta cuſtodiendi; cuius tamen rationem præclaram ex Galeno adducit. Eſſe enim infirmiſſimum ſepticum, ideo viuentibus additum, vitali calore adiuncto, accendi, atque ita iugulare: in defunctis putredinem, & vitioſos humores exterere, atque abſumere, quibus detractis incorrupta ſeruari: Conſule Corrollarij librum primum, Commentarium,

Mar-

Marcelli, & Mattheoli, qui multa non contemnenda de Cedria memoriæ prodiderunt.

GVAYACENI Arboris Gummi vulnerato Cortice reſudens, vel etiam fortaſsè ſpontè effluens cum Corticis fragmento ex Trinitate Inſula delatum ſe accepiſſe profitetur Cluſius, quod calidi ſaporis erat, & manducatum dentibus cedebat inſtar Reſinæ maſticinæ, fuſci tum coloris, conſimile gummi illius Arboris in Muſæo CALCEOLARIO, quod deſcribimus, aſſeruatum vidimus: ſuo addita fuiſſe folia Ziziphinis, forma, & magnitudine non multũ abſimilia ſcribit Cluſius.

QVIDNAM eſſet Lacca diù ſe dubitaſſe Garzias Hortus Proregis Indiæ Medicus doctiſſimus fatetur lib. primo de Aromatum hiſt. tandem multorum teſtimonijs ſe comperiſſe in Pegù, & Martaban vaſtam Arborem inueniri; folijs Pruni, in cuius ſurculis, & minutioribus ramis magnas formicas in terræ viſceribus, alijsq́ue locis enatas hanc Laccam elaborant, vt Apes mel conficiunt, materiam ex ipſa arbore exugentes; hos deinde ramulos ab Arbore reuelli, in vmbra ſiccari, ijs excidentibus Laccam ipſam veluti in Tubulos concretam manere; interdum tamen ligni fragmenta inhærere; meliorem iudicari, quæ ſyncera ſit, & ligni fragmentorum expertem; multos ſe vidiſſe Laccam ijs in Arboribus affirmaſſe: Formicas autem illas Laccam elaborare, indè manifeſtum eſſe, quod plerumq; formicarum Alæ Laccæ permiſtæ conſpiciuntur: Præmanſam hanc pulcherrimo rubro colore inficere: quod & Cluſius in adnotatioribus docet: etiamnũ ſcilicet Laccam, quæ aduehitur circa ramulos elaboratam eſſe, quamuis præduram, & exſuccam præmanſam tamen ſputum

Digitized by Google

ſputum efficere ſanguineum; hoc probitatis eſſe indicium: Alutas, & veruecinas pelles, illa contuſa, & vrina veteri macerata rubro colore ex altera parte infici: Auicenna lib. ij. Laccam Mirrhæ perſimilem facit, odoratam, & Charabæ nonnullas vires ſimiles obtinere ſcribit: Verum deceptus eſt, quoniam nec Lacca odorata eſt, in ramis etiam extimis elaboratur, vt dictum eſt, at Myrrha ex ipſa arbore extillat: obſtructiones aperit, at Charabę glutinatoria eſt, & adſtrictionis particeps, erroris fons indè manauit, quoniam Laccam Auicenna, & Serapio eſſe Cancamum Dioſcoridis putarunt; illa tamen minimè odorata, hoc ad ſuffimenta vſurpatur, quod grati odoris iudicium: nec in Arabia naſcitur Lacca, vt cenſet Serapio, ſed in Arabiam ex India deportatur: ita Arabes Auctores, vel rerum imperitia, vel interpretum ruditate multa in Medicina perturbaſſe deprehenſi: quid porrò Cancamum verè ſit, apud Amatum Luſitanum perleges lib. primo in Dioſcoridem enarratione xxiij. cui etiam Cluſius tantus in re Botanica vir adſtipulari videtur.

SVCCVM vndecimum Ghittaiemou vocatum è Sinarum Regno allatum enumerat Cluſius lib. iiij. Exoticorum, Succus enim potius videtur quam Reſina; valdè purus eſt nullis ſordibus infectus, fului coloris, paululum ſaliua, vel aqua tinctus prorſus flauo inficit colore: illo vti incolas, teſtatur idẽ Cluſius, ad aqueos humores, ſinè moleſtia euacuandum: Doſim eſſe à xv. ad xx. granorum pondus; Hoc ſe feliciter hidropicos curaſſe Clariſſimus Mediolani Medicus Septalius litteris ad me datis profitetur; Subijcit mox Cluſius, initio ob coloris affinitatem, & facultates Aloes Succum eſſe exiſtimabam, propterea aliquantulum deguſtabam, nullam tamen amaritudinem deprehendebam, ſed poſt temporis momentum magnam acrimoniam in gutture mihi excitabat, vt mihi ſuſpicionem moueret Euphorbij Succum eſſe poſſe, quod

judicium Viri in hiſce rebus perſpicaciſſimi, & exactiſſimi ſtudij non videtur ſpernendum, donec certior ſe offeret notitia.

IXIAM Chamaleonem eſſe nigrum multis coniecturis, & argumentis contendit doctiſſimus Mattheolus, quare decipi illos, qui Ixiam plantam ab vtroque Chamæleone diſcrepantem eſſe putarunt, cum ἰξίνη Theophraſto nihil aliud deſignet, quam album Chamæleonem: quòd verò antea ſcripſiſſet Ixiam viſcum eſſe Chamæleonis non ſibi vitio vertendum, cum non minùs venenoſum ſit huius plantæ gummi, quam ſit ipſa radix; Verum &ſi nullam hactenùs Ixiam reperiſſet in Albi Chamæleonis radice, qui in Italia prouenit, tamen ſibi à Iacobo Antonio Cortuſo, & à Franciſco Calceolario herbariæ rei admodum ſtudioſo plures Chamæleonis plantas integras ad ſe Pragam miſſas, quæ gũmi illo viſci modo lento refertæ fuerant, cuius incommodis ſuccurrere vomitiones excitatas, infuſos Clyſteres mitiores, & leniores Theriacam, & Mithridatis Antidotum ex Abſinthij Romani, aut Santomici decocto potum.

Cum Aſpalathus frutex ſit, licet humilis ex Dioſcoride tamen odoratus ſuauiter, & gratus non eſt mirùm ſi ex eo gummi genus enaſci putetur, qualem in noſtro, quem deſcribimus rerum naturalium Theſauro, reperiri conſpicimus.

CANCAMVM Arabici ligni lachrymam eſſe Myrrhæ quodammodò ſimilem teſtatum reliquit Dioſcorides viroſi guſtus, quam ad ſuffimenta vſurpant: non aſſentior Mattheolo alioquin eruditiſſimo Viro, cum illam particulam ex cap. Dioſcoridis delendam putat, olidi guſtus, βρομῶδες ἐν τῇ γεύσει contra veterum exemplarium fidem, licet Paulus, & Serapio ipſam

non

non habeant: deceptum etiam Marcellum puto cum vertit viroſo in guſtu odore, ſapor enim non odor obiectum eſt guſtus: cum verò ſcribit Mattheolus virus in guſtu eſſe inditium fętoris, non ſuaueolentiæ fortè legit Galenum noſtrum maximum Phyſicum, qui 4. ſimpl. videtur aſſeuerare amara numquã odorata eſſe, nec vt medicamentum nobis ſuaue, nec vt cibum: verum ne experimentis euidentibus Galenus repugnaſſe exiſtimetur ex Græco exemplari emendandus locus καὶ τοί τό γε πικρὸν οὐδέποτ' ἂν ὡς φάρμακον ἡμῖν ἡδύ, hoc eſt amarum, numquã vt medicamentum ſuaue nobis eſt, hoc enim totum ad guſtatum refertur, non ad odoris fragrantiam: alioquin Theophraſtus vj. de cauſis plant. teſtatur initium boni odoris amarum exiſtere, odoratumque quin amarum ſit, comperiri eſſe difficile, cui ſubſcripſit Plinius Ciuis noſter lib. xxj. ſcribens: Odorato ſapor raro vlli non amarus, è contrario dulcia rarò odorata: argumento ſunt Roſa, Agalochum, Moſchus, Ambarum, Cybetus, & alia eiuſdem generis, quæ odoratiſſima ſunt, & amaritudinem non exiguam præferunt: poteſt ergò Cancamum guſtu viroſum, & amarum exiſtere, & ad ſuffimenta vſurpari, immò eo veſtes cum Styrace, ac Myrrha ſuffiri, Dioſcoride teſte, poterunt, cum ſuauis odor cum viroſo, & amare ſapore conſiſtere poſſit. *Cap. 13.* *Cap. 7.*

Quid verò ſit Cancamum Græcorum optime docent Garzias, Cluſius, Amatus, tres accuratiſſimi iſtiuſmodi rerum indagatores, eſt enim Anime, quod in Luſitaniam ex Æthiopia Arabiæ vicina aduehitur: cuius tria reperiuntur genera, ait Cluſius, primum fulueſcit, & pellucidum eſt, alterum nigricat, & taurino glutini ſimile eſt (Myrrham Aminęam Dioſcoridis, vel Mineam Galeni eſſe exiſtimant) Tertium genus pallidum reſinaceum, & retorridum, primum genus Cancamum eſt ex Amati etiam teſtimonio, gummi ſcilicet ex proceris arboribus decidens folia Myrti habentibus, quod album reperitur: aliud ſubnigrum Myrrhæ ſimile: omnia tamen in ſuffumigijs ſuauem ſpirant odorem, idem temperamentũ ſortita, duo tamen poſteriora magis ſiccare,

amareſcere deprehenſa; Ex Briſſoto Gallo viro magna eruditione prædito hanc ſententiam aſſeruit Amatus, quam Sarctam tectamq́; Garzias, & Cluſius ſubſcriptores maximę auctoritatis apud æquos iſtarum diſceptationum æſtimatores præſtare merentur.

CVM Myrrha Lachryma ſit arboris, quæ in Arabia gignitur Ægyptiæ Spinæ non diſſimilis, è cuius vulnere in ſubiectas Tegetes defluit Lacryma; ſingula eius genera diligenter perſequitur Dioſcorides huius doctrinæ Anteſignanus, quæ in Muſæo aſſeruatur legitima eſt, quam omnium primam, & Troglodyticam vocat Dioſcorides, accepto cognomine à tractu, in quo prouenit ſplendentem, ſubuiridem, & mordentem; Verum & in electione notas quaſdam ſubijcit idem Auctor, cum ait eligenda recens ſquallore obſita leuis, vndiq́; concolor, quæ confracta internatos, quaſi vngues candidos oſtendat, & læues: cur ψαθυρὰν ſquallore obſitam verterit Ruellius me fugit, cum frigilem Marcellus magis propriè, & genuinè vertat. ὀνυχώδεις διαφύσεις humanorum vnguium figura per medium tranſeuntes diuiſiones vertit ritè Marcellus; quod negligenter omiſſum à Ruellio: quæ minutis glebis ſit amara, aeris, odorata, calfaciens, quæ vltima nota à Marcello videtur prætermiſſa.

MIRARI porrò ſubit Garziam Hortum, quòd disertè profiteatur, ſe numquàm ſcire potuiſſe, qualis ſit Arbor, qui Myrrham proferat, aut qua ratione Reſina eliciatur, cum diminutam Dioſcoridis Hiſtoriam, vt ritè obſeruat Amatus, latius proſequatur Plinius
Cap. 15. lib. xij. & Theophraſtus lib. ix. de hiſt. plant. Cluſius in Appendice Cõment. hiſt. Dodonæi; Hermolaus quoque in Corollario legendus Amatus in enarrat. in Dioſcori-

ſcoridem, & potiſſimum, diligentiſſimus, & eruditiſſimus Mattheolus. Obſeruandum quod in Pſalmo XLIV. legimus, *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis Myrrha, Gutta, & Caſſia à veſtimentis tuis:* quem locum contendit Amatus Luſitanus perperam ex hebræo eſſe translatum; non enim in eo exprimi Stacten, vel guttam, quæ flos eſt Myrrhæ pinguiſſimus (quam falſo putant Arabes, Serapion, & Amatus etiam Styracem liquidam) Sed ahalod; quare alios vertiſſe, Myrrham, Aloem, hoc eſt Agallochum, & Caſſiam redolent veſtimenta tua. Sed cum ſimpliciter Aloen verterint, atque id nomen Omonymia imponere poſſit; adijciendum lignum, vt non herbæ ſuccus Catharticus, ſed Agallochum, & lignum odoratum intelligatur. Quod verò multi Rabinorum voce Kezian Coſtum exponant, ingenti, & pudendo errore factum eſſe, ſcribit Amatus, cum iſthæc propria, & diſtincta nomina obtineant: Sed de his hactenùs.

BDELLIVM legitimum Lacrymam eſſe Saracenicæ arboris auctor eſt Dioſcorides, probari guſtu amarum, taurini glutinis in morem intùs pingue, liqueſcens facilè, ligni, ac ſordis expers εὐώδης ἐν τῷ θυμιᾶσθαι odoratum ſuffitu vngui ſimile: quæ notæ omnes in Muſci Bdellium conueniunt: reperitur & aliud nigrum, ſordidum, & in offas conuolutum Aſpalathi odore, quod innuit Dioſcorides: Arbor, vndè reſudat, à Ciue noſtro Plinio deſcripta lib. xij. Vicina eſt Bactriana, in qua Bdellium nominatiſſimum, Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura, Gummi eſſe debet tranſlucidum, ſimile ceræ, odoratum, & cum fricatur pingue, guſtu amarum citrà acorem; in ſacris vino perfuſum odoratius, naſcitur in Arabia, Indiaque, Media, ac Babylone: Galenus lib. vj. ſimplic. Bdellij Scythici meminit,

atrio-

atrioris, & reſinoſi magis emollientis admodum; & efficacis virtutis: alterum nominat Arabicum dilucidius, quod magis deſiccat, quam emolliat, hoc in potu ſumptum renum calculos frangere, & vrinam ciere, laterum dolores, & rupturas perſanare, quas omnes facultates, & Dioſcorides proſequitur, vndè Galenus ſumpſit, Alterius Bdellij Serapion mentionem fecit, quem fructum eſſe plantæ Palmæ ſimilis tradidit; hoc Neapoli frequentiſſimum ſe vidiſſe, teſtatur Mattheolus; hoc palmæ genus ex Sicilia deferri, Celſiioni vulgò vocari, quorũ quoddam Germiculum comedi tenerrimum, ſapidum, ori gratiſſimum: hæc vberius expoſita leges apud clariſſimum Mattheolum, non enim res ex profeſſo, Sed Muſæum Calceolarianum deſcribimus.

OPOCALPASO, hoc eſt arboris Calpaſi ſucco ſua tempeſtate adulteratam Myrrham, teſtatur Galenus lib. primo de Antid. quem ſuccum venenoſum fuiſſe, & humanæ vitæ perniciosum profitetur, dum ait, At Opocalpaſum lethale eſt, multoſque fortè fortuna noſtris temporibus propter inſcitiam Myrrhæ, quæ Opocalpaſum habebat, interijſſe nouimus; Plinius eam arborem Opocarpathum vocat, lib. 6. inter venena enumerat Dioſcorides docens Carpaſi ſuccum ſoporem, & citam ſtrangulationem adducere, adiuuari, qui hauſerunt, epotæ cicutæ remedijs; ſunt, qui putent Carpaſum, & Carpeſium idem eſſe, ſed refelluntur experimento, nam Carpeſium aduersùs venena commendatur, & auctoritate, quoniam Quintus loco Cinnam in Theriacam Carpeſium laudatiſſimæ Caſſiæ vices ſubiens conijciebat, non Calpaſum, ſed καρπάσι ὀπὸν Carpaſi ſuccum nominat Galenus lib. primo de comp. med. loc. vbi Archigeni remedia capillos criſpos reddentia commemorat, & lib. v. eiuſdem operis, quod etiam à doctiſſimo Mattheolo obſeruatum legimus.

OPO-

OPOBALSAMVM Muſæi ad conficiendam Theriacam, & Mithridatium pernecessarium omnibus legitimi notis à Dioſcoride poſitis inſignitum,& proindè à Collegio noſtro Veronenſi publici teſtimonij fide, & Diplomate ſæpenumerò iam corroboratum,& confirmatum, cum à FRANCISCO CALCEOLARIO Iuniore Pharmacopœo diligentiſſimo,nullis ſuccedaneis medicamentis eæ præclaræ Antidoti eſſent ſuperioribus annis componendæ, multaque indagine, & accuratiſſima opera cuncta conquirerentur, & ad faſtidium vſq; à nobis explorarentur, vt ad veterem Andromachi normam Veronæ primum illæ conficerentur; Opobalſamum igitur, teſte Dioſcoride, æſtiuis ſub ortu Canis ardoribus; hoc pacto colligitur, Arbor vnguibus ferreis vulneratur, manat è plagis ſuccus, ſed tàm exiguo ſtillatu, vt annis ſingulis, ne plures quidem quam ſeni, ſeptenię; Congij cogantur, pondus duplo rependitur argento: Succi probationem eſſe, vt ſit recens πρόσφατος, validus odore εὔτονον, ſyncerus non ad acorem vergens, ὑδιάτος, pellucidus, vertit Ruellius; qui citiſſimè penetret Marcellus, idque rectius, læuis, adſtringens, & modicè mordens linguam, γλῶσσαν græcè, non guſtu, vt Ruellius; ἀδόλμαιος ſyncerus, vel merus Balſami ſuccus hiſce notis ab adulterato dignoſcitur ex Dioſcoride: ſaneę veſti inſtillatus tum ablutus nec maculam, neç maculæ veſtigium relinquit, adulteratus inhæret; lacti inſtillatus idem coagulat, Præterea, lacti, aquævé infuſus diſijcitur quam primū, & lactis modo albeſcit, adulteratus olei modò in ſummo fluitat, denſaturque, & ſtellæ modo radiatur: Syncerus deniqúe vetuſtate craſſeſcens ſe ipſo fit deterior: Tum ſubdit Dioſcorides falli eos, qui putant verum Opobalſamum id eſſe, quod in aquam coniectū primum deſcendit ὅτι ἀναπλοῦν εὐδιάχυτον, mox facilè diſsipabile, vel fuſile emergere cernimus. His igitur notis diligenter expenſis, & exploratis in Opobalſamo Muſæi Collegium noſtrum pro legitimo, & ve-

& vero ipſum agnouit, & publica fide firmauit. Ineptus porrò ſim, ſi cum de Balſami ſucco, fructu, & ligno fusè, & perdoctè à præſtantiſſimo Alpino diſputatum ſit Dialogo in lucem edito, velim actum agere, & inani repetitione lectoribus obſtrepere: Id ſolum monuerim grauem errorem fuiſſe Amati, & Monardi, qui Ægyptium, & Syriacũ Balſamum perijſſe rati, cum ijs tantum locis a Dioſcoride, Plinio, & Theophraſto tribuatur, occidentalem Balſamum ſubſtituerunt in India natum; ſed vt oſtendit optimè Alpinus in Arabiæ fœlicis Mecha, & Medina copioſa Balſami Arbos ſuapte ſponte enaſcitur locis cultis, & incultis, quod à Diodoro Siculo, Strabone, & Ioſepho cognitum, & ſcriptis proditum, teſtatur idem Alpinus: atque in præſentia Arabes lucri ſpe, & illecebris motos multos Balſami frutices certatim ex arenoſis, & Montanis locis in viridaria irrigua, & pinguia tranſtuliſſe, quare ibi innumera pulcherrima cerni Balſameta, vt mirum non ſit, ſi multa Opobalſami copia indè deuehatur, & noſtrati etiam conficiendæ Theriacæ ſuppeditetur: quinimmò ex Arabia in Iudæam, & Ægyptum plantas illas comportari, in quibus locis ſæpè cultorum incuria emoriuntur, vel ſterileſcunt: grauiſſimus porrò fuit Botanicorum quorundam error ſtirpẽ hanc funditus interijſſe putantium, qui à Phyſicis etiam nonnullis enitritus fuit, vt Occidentalem Balsamum obtruderent, & paſſim plauſibilem redderent: id enim apud Philoſophos, & Theologos certum, & exploratum rerum ſpecies perpetuas eſſe, & alicubi ſemper comperiri, ſingula verò ſpecierum indiuidua interitui eſſe obnoxia: Quæſo te, optime Lector, ne graueris totum doctiſſimi Alpini Dialogum percurrere, atque ſedulò perluſtrare, vt pleniorem Balſami notitiam, quam veteres non tradiderunt, te adeptum profitearis.

PERVA-

PERVANVM Opobalſamum, quod ex Perù Occidentalis Indiæ regione deportatur, tantæ fragrantiæ; & ſuauitatis eſſe teſtatur Amatus, vt inter Theſauros virorum delicatorum tamquam res prætioſiſſima cuſtodiri videatur, & de hoc fortè intellexiſſe Pliniũ, cum omnibus odoribus Balſamum præferri dixerit; purum, & ſyncerum afferri hoc, quod de Orientali Iudaico, & Ægyptio aſſeuerari non poteſt, vt propterea Galenus in Iudæam nauigarit, vt ſyncerum, & legitimũ agnoſceret Balſamum, cum varijs modis adulterari poſſe ex Dioſcoride non ignoraret: at profectò in pręſentia ſummi Turcarum Imperatoris cura, & diligentia non ea vigent Balſami adulteria, quæ Galeni ætate forſitan vigebant, cum in frequenti vſu apud illos populos ſit, & Principum timendorum neceſſitatibus opportunum medicamentum. Quod ex Perù adfertur, ex arbore Pino perſimili, non adeò tamen procera, effluit, colligiturque, quod, vt teſtatur idem Amatus, guſtu pingue eſt, acutum, diù in ore ſaporem retinens, odoris ſuauiſſimi ad Belzuinum tẽdentis, color & illius ſubſtantia, tãquam aquæ mellis ſpiſſæ: vt propterea hinc conficiat Amatus hunc Opobalſamum non eſſe eiuſdem ſpeciei cum Iudaico, & Ægyptio, & Trogum Pompeium has arbuſculas Perù delineaſſe, cũ ſcripſit, arbores Opobalſami, quæ in Iudea oriebantur, pineis ſimiles exiſtere: Mattheolus hoc Opobalſamum, non eſſe verè Balſamum docet, cum colore lacteo eſſe debeat ex Strabonis ſententia verum Balſamum: potius verã eſſe Stactem, poſſe tamen veri Balſami loco vſurpari: Verum ex Galeni placitis legitimus ſuccus ſecundo exceſſu calidus eſt, & ſiccus, ſubtiliorum partiũ, quã ipſa planta, nõ tamen adeò calidus, vt nonnulli tenuitate partiũ decepti exiſtimarunt, Vires, & facultates Dioſc. latius perſequitur: legendus diligenter Alpinus, & Petrus Bellonius Cęnomanus in lib. ſuarum Itinerariarum obſeruationum. Lib. 6. ſimpl. medic.

OPOBALSAMVM Peruanum ſolidum in eodem Theſauro aſſeruatur, ruffo colore ad aureum vergente, quod facilè liqueſcit, cum eius liquidi vſus eſt opportunus: De hoc occidentali Balſamo Amatus Centuria VI. Curat. medic. præclarè tractat, dum mulierē abortientē certo geſtationis tempore curat, cui acetabula vteri plena mucoris erant, vt proindè pręponđere fętum continere non poſſent, ſed diſrumperentur; illa ergo primo expurgat accommodatis medicamentis, & præparatis prius corporis ſuccis, mox ſuffitum ex Cinnamomo Agallocho, & Benzuino præſcribit; denique Peſſum ex hoc Opobalſamo indendum præcipit, tum partiunculam ieiuno ſtomacho bibendam. Iam verò Mulier illa votis compos facta, mox vtero poſtea geſſit, & maturum fętum in lucem fęliciter edidit, teſte eodem Amato; ex ſapore, & odore efficaci miras illius facultates colligit: ex Piceis arboribus deſtillare tradit, oleum præſeferens craſſum coloris ſubnigri, cum aliqua ruffedine ſi manibus tractetur viſcidum deprehendi, odore ſtyracem liquidum moſcho confuſum videri: ſapore primum butyroſam relinquit linguã, mox in fauces deſcendens eas vellicat: demerſus aqua, ima petit oleaginoſa quadam portiuncula ſupra natante, quibus ſignis Hiericontis, & Memphis Balſamum, vel potius felicis Arabiæ (vti dictum eſt) plurimum ab hoc Peruano differre intelligimus, & tota ferè ſpecie, non ſecundum magis, & minùs, vt quidam nuper non infimi Subſellij phyſici mihi perſuadere nitebantur, nec enim facultatum ſimilitudo, eſſentię ſimilitudinē, & αὐτότητα arguĕre poteſt, cum multa ſimplicia medicamenta diuerſa ſpecie eaſdem generatim acceptas facultates obtineant: hæc volui Amati auctoritate ſubnixa breuiter adijcere, vt cernes errores è mentibus, quoad eius fieri poſſit, euellantur.

SED

SED ad Muſæi quædam Olea ſingularia, & pretioſa commemoranda iam veniamus: Inter quæ principem locum tenet Antidotum generoſum,& mirificum Mattheoli oleum ex Scorpionibus nuncupatū, cuius conficiendi rationem ipſe ad amuſſim, & diligenter perſequitur: *Vires verò admirabiles hoc pacto: Id pulſibus extrinſecùs patientibus illitum nempè temporum manuum, pedum, quinetiā extimæ cordis parti ad ſiniſtram mamillam*, repetita alternis tribus horis illinitione efficaciſſimè ſuccurrit omnibus venenis per os ſumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint, ſimiliter viperarum, aſpidum, & cuiuſcunque deniq; venenati animalis morſibus ſingulari auxilio eſt; præſtat præterea ijſdem locis ſemel quotidiè inunctum non quidem calidum, ſed frigidum ad præſeruandum à peſtilentia homines,qui eo ſe inungunt, quin etiam ad ſanandum iam peſtilentia affectos, necat quoq; vermes, naribus, & pulſantibus Arterijs inunctum, & præſertim vbi cætera auxilia non valeant.

OLEVM Infernalis Ficus vocatum, eſt oleum Ricini Dioſc.: ab Hiſpanis Figueira dello inferno: à Gallis Palma Chriſti dicitur: Oleum quod ex ſemine elicitur infunditur cōmodè ad colicos cruciatus, teſte Meſue, inunctum autem tum Scabiem, tum capitis vlcera perſanat, ſedis inflammationibus medetur, & conuerſis, & præcluſis fęminarum locis, inungitur vtiliter indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: Cæterū & papaueris ſpinoſi ſemen ex Anglia primum nomine Ficus infernalis à Camerario Iuniore Norimbergam allatum: Doldius primum, mox Cortuſus Patauinus plantam, & ſemen tranſmiſere, ſcribit Bauihinus lib. v. Theatri Botanici cap. iij. vbi de Papauere agit; Tota planta ſucco flaueſcente inſtar Chelidonij maioris abundat, Glaucium Dioſcoridis exiſtimat eſſe idem Bauihinus, idq; non contemnendis argumentis.

IAM verò alia etiam pretioſa,& non vulgaria Oleorum genera in hoc, quem deſcribimus, Theſauro comperiuntur, Oleum ſcilicet Cinnamomi, Gariophyllorum, Piperis, ligni Guaici, ſeminum Pęoniæ, Myrrhæ, omnium gummarum, Stibij, vel vocati Antinorij, quorum ſanè parandorum rationem (cum mirificas habeant vires ad penetrandum, diſſoluendum, & roborandū) è Clariſſimi Matthęoli Commentarijs ſtudioſus lector petet; Vt iam Deo auſpice, & Virgine Deipara fauēte, ad huius quintæ Sectionis calcem nos perueniſſe non pœniteat.

SED Græcorum nos admonet Adagium μεταβολὴ πάντων γλυκὺ, varietatem humano ingenio inſitam plurimū ad laxandum animum conferre: Lectionis igitur varietate aliqua breuiter recreandum lectorem veluti in tranſcurſu, & per tranſennam antequā VI. ſectionem Muſæi aggrediamur æquum eſſe arbitramur, cum potiſſimū in conuentu eruditorum Phyſicorum id à neſcio quo iniectum ſit, multa iactari ab Ibericis noſtræ ætatis ſcriptoribus, quæ meræ ſint fabulæ. Reſpondi ego, qui neminē ſua laude defraudandum ſemper cenſui, officium ſapientis eſſe non mentiri de quibus nouit, & mentientem poſſe patefacere: mentientes erroris conuinceret, aut falſæ doctrinæ, maximā à Medicis, & litteratis omnibus inirurū gratiam; tum is effuſo riſu cachinnās fabulam de Boramez, planta nimirū agrina omnibus ſannis dignā, & Comicis exſibilationibus pronunciauit; cui ego, perpenderet, dixi, à nō Hiſpanis auctoribus, & doctiſſimis Viris eam hiſtoriam proponi Ioanne.ſ. Botero Italo, I.C.Scaligero Veronenſi, pręter Laurentiū Ananiā, quæ ita ſeſe habet. Zauolam Hordam eſſe vocatam Tartarorū nobiliſſimā, in qua regione è ſemine Peponum ſemini ſimillimo, niſi quod adeò longum non eſt, naſcitur fructus Agno ſimilis, qui Boramez eorum lingua nuncupatur, verum hac de re duas extare ſententias: Laurentius enim Ananias putat Arboris fructum eſſe cucurbitis longis perſimilem; agni huiuſce carnem eſſe ſuauiſſimam, pellem delicatiſſimam, atq́; ideò

Ex Ariſt. in Elenchis.

ideò magni pretij, ob capitum operimentum, & ornatum. Iulius Cæſ. Scaliger plantã eſſe Boramez, id eſt Agnum putat, creſcit enim Agni figura ad pedum ferè ternum altitudinẽ quem pedibus, vngulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repræſentat. Pro cornibus pilos gerit ſingularis cornu ſpecie. Obducitur corio tenuiſſimo, cuius detracti vſus ad capitum tegmina incolis; ferunt internam pulpã Gammari referre carnes. Cæterum è vulnere quoque ſanguinem manere, dulcore eſſe admirabili: Radicem humo exertam ſurrigere ad vmbilicum vſque: Illud miraculi fouet magnitudinem; Quandiù vicinis obſidetur herbis, tandiù viuere, quaſi Agnum in læto paſcuo; abſumptis illis tabeſcere, ac interire, idque non ſolum vel caſu, vel tractu temporis, ſed etiam experiundi genera ſubtractis, atq; ablatis euenire. Quin illud auget admirationem appeti à lupis eã, non item ab alijs beſtijs, quæ carne veſcantur; hoc quaſi condimentũ atq; intritum ad fabulæ, & agni alluſionem: Hæc Scaliger, qui mox ſubdit, Hæc partim à nobiliſſimis, partim ab exercitatiſſimis in natura viris, non ſolum lecta, ſed etiã audita, quibus intelligitur non omninò fabulã exiſtimaſſe hanc de Tartarorum Boramez narrationem, licet fortè id intritum de ſolis lupis eam appetentibus ſibi ſit ſuſpectum: nec Io. Boterus Italus vir πολύγραφος, & percelebris inficiari videtur, cũ disertè eam hiſtoricis ſuis ſcriptis inſeruerit, Si enim Monachũ Piſcem, Natura veluti ludens, & ſimilitudinũ affectatrix in Mari gignit, cur non in plantarum ſerie Agnũ edat, qui cum vegetante ſtirpium anima maiorem affinitatem habet, rude, & ſtupidum animans, quam Monachus primum homo rationis compos, tum Deo ſuapte ſpontè dicatus cum Piſcium natura rudi, & ſenſuum externorum, & internorum imperfectiorum compote.

NEC ſolùm naturæ artificium in Plantis animantia potuit exprimere; ſed ſtatuarijs etiam, quod pulchrè imitarentur (humano caſu præeunte) præſcripſit. Scribit enim Vitruuius Ciuis noſter lib. IV. cap. I. hiſtoriam

huiuſ-

huiuſmodi,Virgo Ciuis Corinthia iã matura nuptijs implicata morbo deceſſit. Poſt eius ſepulturam, quibus ea viua delectabatur, poculis, nutrix collecta, & compoſita in calatho pertulit ad monumentum, & in ſummo collocauit,atq; vti ea permanerent diutius ſub Diuo,tegula texit: is Calathus fortuito ſuper Acanthi radicem fuerat collocatus; interim pondere preſſa radix Acanthi media folia,& cauliculos circa vernum tempus profudit, cuius cauliculi ſecundũ latera creſcentes,& ab angulis tegulæ ponderis neceſſitate expreſſi, flexiones in extremas partes volutarum facere ſunt conati. Tunc Callimachus Statuarius pręteriens hoc monumentum animaduertit eum Calathum, & circa foliorum naſcentem teneritatem, delectatusq; genere, & formæ nouitate ad id exemplar columnas apud Corinthios fecit: Hactenus Vitruuius. Cæterum & morales Philoſophi,ex hoc caſu præceptionem humanæ vitæ fructuoſam eliciunt, nam vt hæc Herba melius creſcit, ſi nonnihil prematur, ſic animus fortis, & ſua virtute inuictus aduersùs omnes fortunæ inſultus, & maleuolorum,rudium, & fulguritorum homunciorum calumnias, & maledicta ſemper ſe magis exerit, & clarius conſpiciendum præbet, quod Lucani Carminibus confirmatum volunt,

Serpens, ſitis, ardor, arenæ
Dulcia virtuti, gaudet patientia duris,
Lætius eſt, quoties magno ſibi conſtat honeſtum.

Verum iam hic Quintæ huius Sectionis Finis eſto.

LAVS DEO.

SECTIO SEXTA.

IN QVA DE SELECTIORIBVS VOLVCRIBVS, QVADRVPEDIBVS, LACERTIS, AMPHIBIIS ANIMALIBVS, ET MISCELLANEIS REBVS AGITVR.

Eodem And. Chiocco Medico Phyſico

Auctore.

Digitized by Google

Digitized by Google

SECTIO SEXTA.

PRÆCLARVM illud Senecæ oraculum; *Non tàm benè cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant: argumentum peſſimi turba eſt;* hoc ad criticen ſuam tuendam, & ab inuidorum morſibus vindicandum, nonnulli transferunt, nos de phyſicis contemplationibus id profiteri poſſimus, quorum ſcriptores, vel auctores paſſim à vulgo, qui omnia ambitione, & lucro metitur, ſpernuntur, & hominum otio abundantium, vel abutentium ſtudium eſſe putantur, quinimmò etiam contra legum præſcriptum, Actum agere, nos, Dictatorum more, proclamant: Sed malè feriatorum hominum iudicijs non adeò perterrebimur, quin, cum de rebus odoratis, reſinis, oleis, gummatis, radicibus multa ſcripſerimus; aliqua etiam in Sexta hac Sectione dicturi, de odoris natura quædam breuiter perſtringamus, cum curioſa ſit contemplatio, & ingenuo phyſico digna: Platonicorum etiam nonnullorum placitis ſpiritus alimenta quatuor exiſtant odor, cantus, ſonus, lumen: quamuis non ad vini tantùm naturam odor referendus erat, cum & aliarum rerum halitu ſuaui, & fragrantia cerebrum, & ſpiritus valdè recreentur, doceatq; Ariſtoteles præter alimoniæ vſum, odores homini conuenire, quoniam cerebrum copioſius, & frigidius, humidiusq; præ alijs omnibus animantibus ipſi à natura tributum fuerat, cum aliæ animantes ſolùm, vt alimentum ſibi congruens perſentiſcerent, olfactu præditæ ſint; hoc quidem ſenſerat Philoſophus, cui refragari, &

reclamare viſus immenſæ ſubtilitatis Vir Iul.Cæſ. Scaliger. Pantheræ enim odore beſtias oblectari, eamque propterea ſequi, hoc ſect. XIII. problem. Ariſtotelem, & 6. de cauſis Theophraſtum docuiſſe; deindè animalia malis odoribus, haud ijſdem omnia, ſed alia alijs fugantur, ſulphure Muſcæ, Galbano ſerpentes, vngulæ mulinæ exuſtæ nidore Mures; ex aduerſo igitur in natura poſitum videtur aliqua odorum delitijs capi oportere, ſic Apes quoſdam aſpernari flores, quoſdam eligere, quorum rorem captent, ſic Chamæleonem cuiuſdam planta halitu gaudere: Ariſtotelis ergò ſententiam ſic tuetur, vt ſeminaria huius oblectationis in animalibus agnoſcat, vt & aliorum morum, & cognitionis vanam in homine hæc omnia oblectamenta, & voluptates potiſſimum ineſſe: Iam verò odores cum ſaporibus, proportione quadam conueniunt, eademq; eſt amborū affectio: odor enim ex Theophraſto VI. de cauſis plant. partis ſiccæ ſapidæ in corpore perſpicuo demiſtio, hoc eſt in aëre, & aqua: Sicci enim odor eſt, vt ſapor humidi, vt ſecundo de anima cap. IX. ſummus Philoſophus docet, hinc fructus agreſtes vrbanis odoratiores, quia ſicciores ex Theophraſto, & in Ægypto minus odorati flores, quia teſte Plinio Ciue noſtro ibi nebuloſus, ac roſcidus aër è Nilo flumine exiſtit: odor etiam partis ſapidæ non eſt expers, & vbi odor ibi ſapor, ideò lapides carere odore, docet Ariſtoteles, ligna odorata, & potiſſimum minùs aquea, inter metalla etiam aurum odoris expers, quia ſapore caret: amarum autem ſaporem initium boni odoris exiſtimat Theophraſtus, cui Plinius aſſentiri videtur, ſcribes odorato ſapor vlli non amarus, è contrario, dulcia rarò odorata, ſic Roſa, Agallochum, Moſchus, Ambarum Zybettum, & alia eiuſdem generis odoratiſſima amaritiē maximam præferunt. Nec diſſentit lib. IV. ſimpl. Galenus noſter, cum, vt alibi monuimus, neget potius amarum, vt medicamentum, aut alimentum nobis eſſe ſuaue, ac iucundum: Cæterum per intermedium aërem, & aquam olfactus exercetur ex 2. de anima, etenim etiam piſces videntur odorem perſentiſcere: quod & Plinius fatetur,

Ariſtot. lib. de ſenſ. & ſenſibili.

Lib. 21.

Lib. 21.

Lib. 9.

Digitized by Google

fatetur, verum id contendit aeris, non aquæ beneficio euenire, reſpirare enim piſces, contrà, quā putat Philoſophus, quoniam aer vitalis ſcilicet halitus in aquas ſe inſinuat, vt reſpirationem piſcium adiuuet, quod ex illorū ſomno, bullantium aquarum ſufflatu, & Lunæ vi Concharum corpora augente probatum voluit: ſed vel deceptus eſt Plinius, qui expers pulmorum animal reſpirare voluit, vel conciliari cum Philoſopho poterit, ſi ſimplicem tranſpirationem piſcibus concedat, non ergo odor erit duntaxat aër infectus, vt cenſuit Plinius, ſed etiam aqua infecta: quemadmodum enim minimè diffitendum ſonos in aqua à Piſcibus audiri ex teſtimonio Ariſtotelis ſecundo de anima, tametſi nec membra, nec foramina auditus euidentia obtineant, vel ipſo Plinio teſte, cum plauſu enim congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam viuarijs ſpectari, & in Piſcinis Cæſaris ad nomen veniſſe quoſdam compertum fuit: ſonos enim remigantium magnos fugere viſuntur: Delphini etiam ſtrepitu venatorum perterriti erumpunt in littora, ſic facillimè capiuntur tentato, ac grauato capite præ ſtrepitus inflicti magnitudine, idem igitur de olfaciendi facultate putandum, cum eſcam etiam putridam procul diſſitam feſtinanter ſub aquis petant piſces eius odore prius inuitati. Iam verò, cur Plato in Timæo, ſemigeniam naturam odorum eſſe dixerit, pulchrè expoſuit Foxius in Cōmentarijs ſuis, quoniam non habent odores certum genus, & naturam, vt ſapores, & colores, ſed ex ſaporum diſcrimine dignoſcuntur: hinc ex effectis odorem tantum ſuauem, & iniucundum cognoſcimus; cæteras differentias ex ſaporum diuerſitate ad odores transferrimus: *Cum enim* (præclare ait Plato ſummus Phyſicus) *in Aërem aqua, vel Aër in aquam tranſit, in medio iſtorum odores ſunt, omniſq; odor, aut fumus eſt, aut caligo, ſed horum quod ex aëre mutatur in aquam caligo, quod verò ex aqua in aërem fumus, hinc fit vt aqua odores tenuiores ſunt, Aere craſſiores:* olfactus inſtrumenta Ariſtoteles agnoſcit duas mamillas ſpongiæ ſimiles ex cerebri natura, molles in frontis commiſſura cum naſo poſitas, per

Lib. de olfac. inſtrum. has odores perceptos ad cerebri anterioris partem tranſmitti: Galenus reclamat nullas huiuſmodi papillas agnoſcens, ſed in anterioribus cerebri ventriculis odores recipi affirmans: obſerua verò, mi Lector, quod ſubdit diuinus Plato, odorem ſcilicet moleſtum diſturbure, ac violare omnem eam capacitatem, quæ à ſummo capitis vertice ad vmbilicum protenditur: ſuauem verò eamdem mulcere, & amico quodam ingreſſu naturalem eius ſeruare habitum: ita paſſim legimus odoratis vnguentis, apud veteres omnia delibuta, eſculenta, poculenta, capillos, & decantatam Cypheos compoſitionem, de qua Andromachus in Epaticis curandis ſcripſit, ob ſimilitudinem Cypheos, quo pro ſuffitu Ægyptij vtebantur vocatam, de qua Damocrates ex Ruffo, & pulchra Plutarchus lib. de Iſide, & Oſiride, quæ in honorem Deorum accendi, & templis ſuffumigari conſueuerat: Hanc Platonis de odoris natura doctrinam ſtudioſè accepit Galenus cum lib. iiij. ſimpl. odoratarum rerum vaporoſam eſſe ſubſtantiam docuit, omniaque odorata eſſe calida, vndè vaporum emanat copia, quare à corporibus exactè ſalſis, & acerbis exiguum quid defluere: eandem ſententiam Ariſtoteles, & Auerrois tuentur, dum fumoſo halitu odorem definiunt rerum odoratarum exemplo Thuris, ac Myrrhæ, quæ igni admota odoratiora redduntur, ac nonniſi vſta odorem exerunt, vt Plinius etiam docuit; hæc profectò defluxum vaporum à corporibus odorem eſſe arguunt. Obijciebat Ariſtoteles XII. probl. ſi hoc verum eſſet, res odoratus progreſſu temporis minores futuras, cum tamen eadem magnitudine perennare videantur: verum cum halitus tenuiſſimus ſit, quod exhalat è re odorata, vix longiſſimo temporis interſtitio euidentem illa mutationem ſubit. quamuis tandem rugoſior fiat, quod obſeruauit Galenus, cum *Lib. de inſtrum. olfac.* roſas, resque huiuſmodi molles, & teneras odore præditus tandem minores, ſicciores que fieri docuit: Ingeniorum, quæ argutâ Scholaſticè profitentur, ſubtilitas putauit odorem non eſſe fumoſum halitum, ſed qualitatem potius in Aere genitam, in eoque diffuſam, vt à Sole lumen, tametſi

ille omninò ſit fumoſæ euaporationis expers; hoc Vulturum exemplo oſtendunt à quingentis leucis ad corpora in bellis occiſorum hominum odoris ope conuolantium, Apes etiam ad mellis, vel pauxilli copiam elixandi accurrunt, illud licet procul diſſitum ſit: fumida etiam exhalatio in aquis fieri nequit, in ijs tamen Piſces olfaciunt: aiunt etiam id abſurdi ſequi ſenſile admotum ſenſui ſenſionem effecturum, quod Ariſtotelis decretis repugnat. Sed demoſtratio neceſſaria pro Galeno, & Platone facit, quia materiæ expertes qualitates à cauſa conſeruante ita pendent, vt ea amota illicò euaneſcant, vt lumen lucido corpore ſublato, ita odor ſublato odorato corpore ſtatim aboleretur: cuius cum experientia contrarium oſtendat, credendum eſt, amoto eo corpore tenuem vaporem in Aere remanere, & odoris naturam tueri: accedit qualitates illas immateriales à ventis flantibus nuſquam interpellari, quin ſenſum feriant, vt coloris ſpecies, & lumen oſtendunt, quia eodem modo ſentiuntur, perindè, ac tranquillus eſſet aër, at odor aduerſo flatu vehitur, infrà flatum non percipitur: præterea odor ſucceſſione quadā mouetur, & prius à propinquioribus ſentitur, tùm à procul diſſitis, quod colori, ac lumini non euenit, quæ eodem momento, & temporis articulo multiplicata in medio ab omnibus pariter percipiuntur, quare quæſtionis veritas ob auctorum ſubtilitates ſatis inuoluta videtur.

Cæterum cum doctioribus Phyſicis ſentiendum, fumoſum halitum per aliquod interuallum diffundi, vndè deinceps qualitas illa ſine materia propagetur, quæ ab animātibus exactiorem, & magis perfectum olfactum, quam homines, obtinentibus, teſte Philoſopho, facilè percipiatur: ſaporum.n. genus nobis, quam odorum euidentius, ait Ariſtoteles lib. de ſenſ. & ſenſibili, quoniam olfactum omnium ſenſuum, qui in nobis, ſtupidiſſimū obtinemus, tactum omniū exactiſſimū, guſtus autem tactus quidam eſt, Ambigebam tamen ſi omnes probi odores ad recreandū cerebrū nobis tributi, animātibus duntaxat propter alimenti perceptionem, & conquiſitionē, *2. de anima.*

cur

cur infirmior nobis olfactus. Semper exiſtimaui ex alimenti neceſſario vſu id tributum animalibus, homo enim ope guſtus, & rationis accommodatum ſibi alimentum conquirit, at venatici Canes, & Vultures, atque alia huiuſmodi animantia exactiſſimo olfactu eguerunt, vt propriam eſcam conquirerent, idque per illam etiam ſpeciem, quam barbarorum ſcholæ recepto vocabulo intentionalem vocarunt, nec tamen Vultures biduo, vel triduo antè volant, vbi cadauera futura ſunt, tamquam eorum cędem præſentientes, quod à Plinio Ciue noſtro ſcriptum inuenio, quoniam ſenſus ab obiecta re præſenti, & actu exiſtenti immutetur, teſte Ariſtotele, quod nundum eſt, nihil agere poteſt, ſed quoniam Vultures cadaueribus valdè oblectantur, vt ſepulchra animata quidam vocarint, & adagium effictum, ſi Vultur es, cadauer expecta, idcircò præſentire antè necem putridū cadauerum odorem à nonnullis ſunt exiſtimati: Quod verò quidam negent ſpeciem tantum ab organo olfactus percipi, ſed intrò per nares inſinuari fumoſam exhalationem contendant, Galenus verò etiam doceat Iuuenem Melanthio trito, veterique oleo immixto olfactum recuperaſſe, quod argumento eſt medicamentum olfactus ſenſorium attigiſſe aduerſus Ariſtotelis decreta pronunciari puto: qui omnem ſenſionem à ſpecie ſine materia fieri docuit, nam & tactilium qualitatum perceptio guſtabilium, & odorabilium eadem ratione fit: fumoſa verò illa euaporatio potius cerebrum afficit quatenus calda, quam percipitur quatenus odorata: quemadmodum & nigella illa Iuuenis ſenſorum affecit, non odore, ſed calore, & facultate propria extergendo impactam pituitam. & olfactus organum deſiccando. exemplum Philoſophi eſt ſecundo de anima, ſicuti cera imaginem annuli ſuſcipit ſine ferro, & auro, ita ſenſus formas rerum obiectarum ſine materia recipit; quare & amotis ſenſilibus rerum formæ, vel imagines veluti inſculptæ in ſenſorijs ſuperſunt: ex quibus etiam conſopito animali inſomnia phantaſię ope componentis, vel diſtribuentis exoriuntur; Iam verò odorum ex ſaporibus deſumi differentias

Lib. 10.

Ari-

Ariſtoteles cum docuiſſet, id Galeno non placuit, qui amarum, ſalſum, acerbum, auſterum, odorem dici non probat, acidum, & acrem dici aſſentitur, quod in allio cœpe, aceto experimur, quæ olfactum, & guſtum pariter afficiunt, Cæteros odores ad beneolentia, & graueolentia reducere viſus: inæquabilem verò ſubſtantiã cauſam eſſe docet, cur ex odore de rerum temperamento certum iudicium ferre non poſſimus, quoniam tenuiſſimæ ſolũ odoratæ rei partes ſenſum afficiunt, quæ in halitum verti poſſunt, at rei ſapidæ omnes partes ſenſum mouent, proindè certius ex ſapore de rerum naturis decernimus, minùs certò ex odoribus, omnium minimè ex coloribus, quãuis maiori ex parte candida, frigida, flaua, & rubra calidiora videantur: Verum Meſues accuratus, & peritiſſimus rei medicæ Auctor, ex colore de Bonitate, & malitia medicamentorum iudicium ſumi docet, Agricus enim colocynthis Turbith alba præſtantiora, nigra nullius, aut praui vſus, Scammonium ſubalbum, aut variũ eſt bonum, nigrum malum: Roſa exactè rubra melior: Rhabarbarũ ex ruffo, & glauco varians, & croci modò tingẽs, & lapis Cyaneus, qui colore ſui nominis ſaturatus, magis æſtimantur: Verum de his hactenùs. *4. ſimpl.* *Lib. pri. Antid.*

Illud ſanè curioſum problema, nec à ſuperciliosis Medicis omninò prætereundum an odore, non ſolum ſpiritus naturales, & vitales reficiuntur, ſed etiam partes ſolidæ alantur: Ariſtoteles enim contra Pythagoræos quoſdam odorem non nutrire profitetur, alimentum enim compoſitum eſſe debet, odor eſt qualitas ſimplex, & immixta, præterea nec aqua ſyncera alere poteſt, tantò minus qualitas mera: ex alimento etiam ſecerni περιττὸν, quid ſuperfluens ſcilicet oportet, vt in Plantis etiam cernimus, ab odore nihil tale ſecernitur: Cæterum Hippocrates celebri oraculo lib. de alimento in contrariam ſententiam ire viſus: *Qui celeri (ait) adiectione opus habent ijs humidum alimentum ad reparandas vires aptiſſimum, qui adhuc celeriori per odoratum nutriri debent;* eius ſententiam admiſit Galenus, Democritus ſuopte experimento comprobauit, qui triduo Panis recentis odore dicitur *Lib. de ſenſu, & ſenſ.*

vitam

vitam produxiſſe: Aſtomorum etiam gentem ſine ore memorat Plinius noſtras ſolo halitu, & odore florum, & ſylueſtrium malorum viuentem. Cæterum cum Galeno teſte nutritio ſit exhauſtę ſubſtantiæ corporeæ repletio, & repoſitio, quod accedit alimentum corporeum eſſe debet, non ſimplex qualitas, quoniam etiam docente Philoſopho ex iiſdem alimur, ex quibus conſtituimur. Per odores ergo Hippocrates neceſſario accepit fumidas illas exhalationes, quæ corporeæ ſunt, & materia, ſubiectumq; odoris, hoc eſt ſimplicis illius qualitatis, cui immutandi ſenſorium facultas ineſt, quare iſthac materia odore ſolum cauſati vocata definitione explicatur, effluxus enim & extenuata portio à re odorata dimanans, vel Galeno auctore exiſtit: quæ viuentibus attracta per nares ad cerebrum, & pulmones reficere, alere, augere ſpiritus vitales, & animales videtur, quod experientia ſatis docet, nam & fœtor eoſdem ſpiritus labefactat, & corrumpit, & Aer purus, & ſolus animales ſpiritus reficit inſpiratione attractus, quamuis & id etiã, quod reticularis plexus ſuppeditat eoſdem alere putetur; Iam verò & ſolidas corporis partes odores ſic acceptos alere, probant contra Conciliatorem, & Muſam Viri docti quoniam coqui, & Piſtores ex Panis, & obſoniorum odore aſſiduè ſaginentur: appetentibus præterea, & eſurientibus ſuaues ferculorum odores, ſaturis inſuaues, quod & Ariſtoteles nouit: quod etiam Manardus Vir doctiſſimus ex primis Medicinæ verę inſtauratoribus, & vindicibus lib. xviij. Epiſt. teſtatum reliquit: nam ſi cibi nuper aſſumpti tenuiſſima portio in halitum reſoluta quoquo verſum per corpus funditur, & verè ſolidas partes alit, idem profectò, & odoratarum rerum halitus pręſtiterit; verum hac in re diſcrimen habendum: Vini enim, & proborum ciborum fumida illa euaporatio alet: Roſarum, Ambari, Zibetti, & aliorum huiuſmodi, quæ edendo non ſunt, ſolum cerebri ſubſtantiam recreabunt, & ſpiritus reficient, ſolidioris porrò alimenti coctioni, & venter, & iecur deſtinata, à quibus etiam euidentia ſecernuntur excrementa craſſius, & tenuius in quauis

Lib. 12. meth.

Lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5.

coctione

coctione ſequeſtranda. Aſtomonum per halitus ſolos nutritionem quidam fabulam exiſtimant, nam ſi ventrem, & alia (vt nos) alimenti promptuaria obtineant, nihilque Natura fruſtra moliatur, & partes propter functiones ſint conſtitutæ, cur non os habeant licet obſcurius, & minus elaboratum, per quod ſolidiora capiant alimenta? atq; ea potiſſimũ, quod illa per effluẽtes halitus nutritio exigua ſit, nec diutius ſeruare homines incolumes poſſit: Hæc breuiter de odore perſtrinxiſſe pro inſtituti noſtri ratione ſatis eſt: ad penſum noſtrum iam (Deo auſpice) redeamus.

Crocodilus Terreſtris.

IN Sexta Muſæi Calceolarii Sectione primus obuiam fit Crocodilus terreſtris, quem haud ita procerum faciunt, Ægypto, atq; Arabiæ familiarem reliquis animalibus infenſum, quaſi lacertam prouectiorem, ac maximam, ab ea præter duritiem, ac cutis firmitudinem hoc diſtare, quod caput, crururumque articulos, atque ideò pedum digitos ſquamoſos gerat: à Nilotico Crocodilo differre, quod caudam habeat in clauæ modum tuberculis elatioribus aſperam, qua corpore, quibus inſultat, atrociſſimè diuerberare putatur, Bellonio teſte, hoc animal idcircò Caudiuerberam nonnulli vocitant. Sed nomine Crocodili Terreſtris, & Scincus appellatur, χερσαῖος κροκόδειλος auctore Dioſcoride, ſed & ex Braſilia allatum in nouum orbem animal Crocodili terreſtris nomine, cuius longitudo vlna maior, latitudo decem digitorum tranſuerſorum: cauda prælonga, corpus ſquammis multis, & ſplendidis tegitur, aquæ impatiens eſt adeò, vt ſi quis in os inijciat, ſtatim moriatur: venenatus non eſt, ſed à quouis è cauis effoditur, & in cibum ſumitur, nec alius eius carnis guſtus, quã teſtudinis: Verum nos hic ſolius Ægyptij Crocodili terreſtris figuram typis expreſſam damus.

Digitized by Google

Lacerta Chalcidica.

ET huiuſmodi Lacertam σαῦραν χαλκιδικὴν Græcis vocatam Muſæum aſſeruat, χαλκίδα Chalcidem ſcilicet vocat Ariſtoteles, Nicandri Scholiaſtes, Dioſcorides: indè natum vocabulum putatur, quod

virgis

Digitized by Google

virgis quibuſdam æreі coloris hæc Lacerta diſtinguatur: nominis rationem cum non nouiſſent auctores appellationem ad gentis, & loci nomen tranſtulerunt, vt exiſtimat doctiſſimus Geſnerus, dictamque Chalcidicam crediderunt, quaſi in Chalcide Eubœæ plurima inueniretur, quod falſum eſt, cum in Lybia, ac Cypro naſci præcipuè dicatur; Cæterum & vir magnus Hermolaus Barbarus in Plinij caſtigationibus Chalcidem à Chalcidica Lacerta diuerſam putat, quod Plinius doceat ſalſamentorum cibum prodeſſe à ſerpente percuſſis, peculiariter à Chalcide, ceraſte, aut quas Sepas vocant; Geſnerus Sepas, non Lacertorum eo loci, ſed Serpentum generis accipit: ſed cum Lacerto Sepi (Sepam enim vocatam Lacertam Chalcidicam inconfeſſo eſt) tum Serpenti ſit id nomen inditum, & Nicandri Scholiaſtes de Sepe Lacerto ſcribat ſic vocari παρὰ τὸ σήπειν τοὺς πληγέντας, quod ſcilicet percuſſis corporibus putredinem inferat, Hermolai coniectura non omninò erit aſpernanda, Georgius Agricola Chalcidicam Lacertam à viridi ſolum colore differre ſcribit, non corporis figura: Geſnerus cum Ariſtotele paruæ potius Lacertæ comparat, non viridi, quæ maior eſt: quod & Nicander accuratus harum rerum ſcriptor innuere viſus eo carmine, Lib. 32.

Σῆπα γε μὲν πεδανοῖσι δομὸν σαύροισιν ἀλύξαι,

.i. vitabis etiam Sepem corpore ſimilem humilibus Lacertis; δομὸν corpus Scholaſtes interpretatur, & in oratione prætérit, ſimilem, Nicander: ſed fortè illa vox δομὸν æqualem, vel ſimilem ſignificat Nicandro: qui ab ea percuſſi ſunt, eos tumor pellucidus conſequitur, veluti nigrore in ambitu plagæ relucente, conſequitur & putrefactio: In vino pota morſus ſuos ſanat ex Dioſcoride, & Plinio: & Galenus Lacertam Chalcidicam diſſectam proprio morſui imponi, & ex vino propinari docuit. & Plinius Caſtorea cum vino Myrtite bibi aduerſus Chalcidas, Ætius eãdem curationem adhiberi, quæ aduerſus muris aranei morſum memoriæ prodiderunt. Lib. 11. ſimpl.

SPECTANTVR & in Muſæo animalia duo ſimul connexa, & vnico edita Partu Equi ſimilitudinem præſeferentia, quæ olim dono miſſa CALCEOLARIO Seniori Theſauri huius ſupellectilem nõ mediocriter locupletarunt: mõſtri genus eſſe videntur quemadmodum, & duo Fratres humani viſuntur interdùm naturæ errantis ludibrio ſimul implicati: cum informatrix virtus inſtrumenta haud benè ſibi reſpondentia obtinuit, quod materia ſanguinea nimis lenta, & calor, ſpiritusque imbecilles adeò, vt ſecernere vnum ab altero fætu non poſſit.

Camęleon Terreſtris.

CAMÆLEONEM & deſcriptione, & icone expreſſa affabrè viſus nobis delineaſſe Bellonius lib. primo de Aquatilibus: In Ægypti æſtuarijs frequentem eſſe docet corpore duplo, quam Arabicus, maiori (iſte enim puſillus Lacertam viridem non excedens) colore inter Indicum, & viridem ambiguo, quem ex luteo in fuluum variè commutare ſolet, vndè verſicolorem Chamæleonem antiqui appellarunt, Capite eſt criſtato in Camælopardalis modum, duobus vtrinque oſſiculis in ſumma fronte prominentibus lucidiſſimis oculis Piſi magnitudine ſola pelle contectis, vt quod ab ea extat, milij magnitudinẽ non excedat, admodum flexilibus, vt altero ſurſum, aut deorſum inſpiciente, alter præter cæterorum animalium morem, aliò intentus eſſe poſſit. Iners eſt animal, vt Salamandra, neque currere, vt Lacerta poteſt. Quamobrem hominum conſpectum non refugit, nec facilè terretur, imò nec morſu hominem appetit. Arbuſta conſcendit ob viperarum, & ceraſtarum metum. Famem octo menſes, atque interdum annum ferè integrũ tolerat, vndè

falsè

falsò creditum eſt eum nihil edere, ac vento ali, nam cum pulmonibus per ventris latera exporrectis præditus ſit, ventum intrò magno impetu attrahit, eoque intumeſcit; foramina ad nares, & auditum habet; Oris rictum amplum, maxillas dentibus ſerratis ſuprà, & infrà communitas, quales in Tephloti ſerpente videas: linguam teretam ſexquipalmum longam, quam à longè in inſecta, quibus maximè veſcitur, vibrat, & mucore, quem in extremo ſpongioſum habet Muſcas, Scarabæos, Locuſtas, Formicas ad ſe adducit: lineam habet ſub ventre ſquamulis denticulatam albam ad caudam vsque protenſam, adeoque artificioſè in huius animalis pedibus natura luſit, vt anterioribus pedibus ternos intra digitos, extra binos, poſterioribus autem ternos extra, intra binos poſuerit duodecim oua excludit, longa, lacertarum modo: cor habet muris domeſtici magnitudine, Hepatis lobos duos, quorum ſiniſter maior: folliculus fellis grani hordei magnitudinem non excedit ſiniſtro Hepatis lobo inhærens: Hæc ferè ad verbum ex Bellonio, vt animalis percelebris natura melius perciperetur: Præclara, nec adeò trita de eo ſcripſit Scaliger noſter Exercit. CXCVI. cap. IV. Ioannem Landium teſtem laudat, qui Chamæleonem vidit repentino, momentaneoque iaculatu Muſcam, quæ in eius eſſet pectore, legiſſe: illius linguam diſſectam palmi longitudine inuentam, cauam, inanem: in ſumma tamquam acetabulum cum mucco, quo prædiam tolleret, id ſanè nouum ijs, qui ſolo vento viuere hactenùs exiſtimarunt: cum Bellonij ſanè deſcriptione conuenit: expreſſius docet colorem eis eſſe album, viridem, luteum: naturalem viridem admodum dilutum in tergo, ſub ventre dilutiorem, albicantique propiorem, variari tamen totum rubris, ceruleis, atque albis punctis; in quoslibet mutari colores, verum non eſſe, ſuper viridi viriditatem vegetari, ſuper luteo temperari ad luteum: ſuper cęruleo, aut albo, aut rubro non vinci viriditatem natiuam, ſed puncta cęrulea, rubra, & alba viuidiorem, validioremque ſui ſpeciem dare, ſuper nigro ſubnigreſcere, manere tamen tenorem illum

vire-

viredinis atro confuſum; etiam non mutato ſuppoſito colore mutat ipſe ſuum, vel metu, vel moleſtia aut oppreſſum, aut ſolutum. Quod Aêr illi pro cibo ſit aliquandiù ex eo patere, quod & annum integrum aiunt inediam tolerare, & vbi excepit hiatu auram, & occluſit malas turgere ei ventrem: Etiam inueni, qui diceret (ſubnectit idem auctor) obuerſum ad Solem haurire radios, eosq; conuerſione hiantem ſequi: Hæc ſe ex Landio accepiſſe fatetur Scaliger, quæ ſequuntur ex alijs, venenatorum Serpentum eſſe hoſtem acerrimum Chamæleonem: Eum ex illis vnumquempiam in vmbra ſpeculatum, captantem auras, aut in radijs apricantem, in eam ſcandere arborem, quæ illi imminet, vndè ex ore filum dimittit Araneorum more, in cuius fili extremo guttula ſit Margaritæ ſplendore; ea tactum in vertice Serpentem mori; ſi ex ore nequeat ad perpendiculum demittere filum ita corrigere pedibus, & tractum eius temperare, vt ad lineam quaſi catheton deſcendat, vide Scaligerum Clariſſimum loco citato, cuius diligentiæ, & ſubtilitati habendæ gratiæ, quod nihil prætermittat, quod ad naturalem rei hiſtoriam facere poſſit. Huiuſmodi porrò Muſæi Chamæleonem Terreſtrem donauit olim Nicolaus Barbadicus Vir præclariſſimus, & Legatus eo tempore apud Summum Turcarum Imperatorem, Franciſco Calceolario Seniori, quod animal viuens adhuc per aliquot menſes Domi eiuſdem ornatiſſimi Calceolarij repebat, & ab omnibus, tamquã mirificum quoddam, & exoticum animal, non ſinè ſumma admiratione conſpiciebatur.

ANI-

ANimalis Moſchum gignentis figura,quoniam à nemine hactenùs, quem quidem ſciamus, expreſſa, & publicata videtur, hocce loco à nobis libenter dabitur, cum anno ſuperiore MDCXXI. Venetias verum animal fuerit aduectum; indeq; ad Iuniorem Calceolarium tranſmiſſum, vt ipſiſſima eius, quam damus, effigies exprimi, & delineari poſſet, iſtud ſanè animal vnicum non ſolum Venetijs, ſed in Italia reperiri multi credunt, nec nos inficiamur, proindè nos etiam primi eius Iconem exhibemus, vt ſtudioſus Lector, an cum aliorum narrationibus, & deſcriptionibus conueniat, accuratius expendat. Ita enim de eo Scaliger.

MOS-

Digitized by Google

MOSCHI hiſtoriam ex India aduectam meritò ponemus hîc: in Regno Pegù Gazelæ ſimile animal album eſt, cuius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrimque ſinguli exeruntur. Sub eius ventre fit ſanguinis collectio in Tumorem, quod Apoſtema Græci vocant. Capta fera eam partem, cum corio ſimul abſcindunt. Quæ inter ſecandum guttæ ſanguinis effluunt, caduntque eæ pro Moſcho optimo, atq; excellentiſſimo aut excipiuntur, aut colliguntur, Huius minimæ portiunculæ beneficio ad cęteri cruoris condimentum vtuntur: vbi ſecuerint hirudines admouent tot, tamq; diù, quoad earum ſuctu cruor vniuerſus cū ipſa vita detrahatur, eum ſanguinem exſiccatum, & in puluerem redactū prioris illius perpauxilla quantitate, viribus verò efficaciſſimis perficitur, quippè centeſimam ſatis eſſe produnt; Tum illud in folliculos hoſce, qui ad nos importantur, inditum ſeruant: Adulterationes, aut ſynceritatem ita vel deprehendunt, vel probant: Syncerum naribus admotum illicò ſanguinem elicere; Hæc doctè, & pręclarè Scaliger: quæ cum ab alijs ſumpſerit, ea methodo ſua, & oratione meliora, & concinniora facit. Mox videtur probare poſtremam illam Moſchi proprietatem eliciendi ſanguinem per olfactū non pendere ab acrimonia, aut calore temperamenti: nullo enim Pipere ne diuturno quidem odoratu ſanguis euocatur, nec acutiſſimo quidem ſulphuris odore, cuius cū ignibus magna cognatio; Hoc pacto olim ego falſitaris inſimulabam recentiorum, & Eraſti ſententiam, quòd purgantia medicamenta per acrimoniam irritantem purgent, cum nec Piper, nec Pyrethrum, nec naſturtium, aut alia huiuſmodi longè acriora Rhabarbaro, & Agarico quantumuis deuorata nullam expurgandi humoris facultatem obtineant vt αὐτοψία ipſa, & occulata experimenta ſatis docent. Iam verò Scaliger Exercit. ccxi. cap. iij. primum docet Gazelam, ex qua Moſchus extrahitur, totam eſſe Capreoli facie, nec aliud, quam Capreolum; Rhodium equitem ſibi Meſſanæ vnā oſtendiſſe, quæ ſtrigoſior erat tota, quam Capreoli noſtrates, cruribus exilioribus, erectioribus, ipſa magis Simæ:

Den-

Dentibus exertis binis, ſed non tam grandibus, quales Auctores ſcribunt, quoniam ætas adhuc tenella, nundum eos ad eam prouexerat magnitudinem, candidi fuere ij, ac paulisper flexi; ſubdit Scaliger; cum id è Sicilia rediens enarraſſem affinibus noſtris, qui in Syria fuerant dixere mihi Gazelam penitus eſſe figura Capræ, non autem Capreoli: earum greges ſeſe vidiſſe multos, hæc ille, vbi etiam queritur de ſcribendi periculo quoniam fides noſtra ex aliorum ſæpenumerò mendacijs pendet. Non erat igitur vt Magiſter ille Laurentius Catelanus primarius apud Monſpelienſes Pharmacopęus Vir alioquin in ſcribendo diligens in ſua genuina deſcriptione confectionis Alchermes Scaligerum noſtrum in numerum errantium cogeret, quod Moſchiferum animal Dorcadem, Damam, aut Capreolum eſſe putaret: Capram enim diſertè eſſe profitetur Scaliger: & affinibus ſuis, qui in Syria fuerant, fidem adhibet, ſed non omnes Scaligeri Exercitationes legerat Catelanus, in agendo potius, quã legendo occupatus: is ex Bellonio Capram ſylueſtrem magnitudine æquare, pedes habere bipartitos anteriores quidem poſterioribus longè breuiores more leporis ſcribit, colore eſſe per corpus ex flauo palleſcente inſtar vituli iunioris, excepta parte antica, & poſtica, quæ ad modum Damę albicant. Cornua ei eſſe bina paullum ſicuti Capreoli bifurcata, vocem æmulari Caprinam, miræque eſſe in currendo celeritatis ſcopulos, & montes æquè perrumpens, ac planiciem: capi has feras ictu ſclopettorum, necnon venatu per canes inſtituto: cibum ijſdem ſuppeditare herbas odoratiſſimas, quarum præcipuam eſſe Nardi ſpicam. Hæc quidem Catelanus Menſpelienſis, quorum teſtem laudat Bellonium lib. ij. cap. xiv. & xv. (niſi ordo hic numerorum deprauatus ſit) Cæterum Auctor hic paulo profeſſionem propriam ſupergreſſus probat non eſſe Moſchum Apoſtema, aut Tumorẽ præter naturam, quoniam ſolùm in morboſo animali reperiretur, at in Venatione, numquam morboſorũ delectus habetur, immò venatores, ea quæ agilitate reliqua ſuperant acriter inſequuntur, nec cum mu-

lierum meſtruis æquiparandum, nam ſolùm in fœmellis inueniretur, cum vtrique ſexui conueniat; nec ſemen, aut teſticulos animalis eſſe, quoniam & fęmellis adſunt huiuſmodi veſiculæ, & extra corpus poſitæ ſunt, cum in fœmineo ſexu in corpore abſconditi ſint teſtes vt compertum eſt. ſuam mox ſententiam apponit: receptaculum eſſe humoris craſſi, quo per certum meatum, qui veſiculæ ineſt, linguam id animal humectat, vt genua, & pedes inungens laſſitudini medeatur, quem continuo curſu, & per ſcopulos ſaltatione contrahit: Verum hoc ſortiri eſt digitis, quid loquamur, nec certa ratione, aut auctoris probari fide, id vmquam perſuadebit Catelanus: eſt enim ratio demoſtrans, quæ ex proportionibns per ſe, & quatenus ipſum conſtruitur, humor ille eſt odoratus, calidior, ergò ſiccus valdè, & longè diſſitus ab ea humoris temperatione, qua partes obſini, & refici ad motum valeant; præterea docet ille Auctor, non rarò integras veſiculas ab ijs animalibus auferri; liberum deinceps in campeſtria loca regreſſum ijs permitti: paucos poſt dies odoratarum herbarum paſtu recreata alijs veſiculis, veluti vomicis prægnantia deprehendi, quæ ſi vera ſunt ad oblinendos artus ille humor non facit, cum potiſſimum alij probatiores Auctores ſcribãt Petris ab animali veſicas illas allidi, vt diſruptæ Moſchum deponant: ex quo intelligimus humorem hunc eſſe ſuperuacaneum à natura animalis eò reiectum, non vt animalis vſui inſeruiat, ſed vt expellatur: cum enim ſit ſiccior huiuſmodi capra ſilueſtris, continuè currat, & herbis ſiccis, odoratisq́; veſcatur, nec lienem expurgando craſſiori, & ſicciori ſucco deſtinatum ita grandem obtineat, vt par eſſet, cum motui validiori, & crebriori obeundo impedimento eſſe putetur, natura prouida, quæ numquam ἐν τοῖς ἀναγκαίοις in neceſſarijs deficit, effigendis his verſiculis, ſiue vomicis ſplenis defectum eleganter, & fructuosè ſuppleuit, vt humor omnis ille ſiccior, & craſſior alendo minimè idoneus perfectè euacuaretur, & conſectarium deinceps fructum ad delitias, & oblectationem generis humani tanti odoramenti ope nanciſceretur

ſceretur

ſceretur communis vita. Hanc noſtram ſententiam, ſeu coniecturam de vomicis illis Moſchiferis libenter eruditorum Phyſicorum iudicio ſubmittimus; cum minus obiectionibus obnoxia videatur, & magni Scaligeri verba eam aliquo pacto innuere poſſint; tametſi illa ſonent apoſtema eſſe, & rem præter naturam in Capra illa, quod falſum videtur: morbus enim ex accidenti animalibus conuenit, ergo, non omni, & per ſe, at Dorcadas iſtas, vel Capras, tam fœmellas, quàm mares hiſce præditas veſicis norunt, qui Orientalem Moſchum longè Occidentali præferendum ſciunt, qui de Siam regione Indiæ Orientalis venit, & ad celeberrima Emporia Pegu, Coraſceui, & Tumbequit tranſportatur per Mercatores, qui terra iter faciunt, ac deinceps Venetias adeunt, hic longè eo præſtantior, qui ex America Portugalliam, & indè ad nos affertur, quo tamen ſolo nobis hodiè ob alterius defectum vti licet, cui Moſchi de Ponent nomen vulgò imponitur; hæc prudenter, & ſcitè Catelanus, qui etiam ſubdit in Alchermes confectione Moſchi quantitatem adauctam, quia ſcilicet Moſchus hic ex America Occidentali Orientali puritate, ac perfectione erat inferior: eouſque etiam hominum malitia prouenit, vt vrina Moſchum humectare non vereantur, à qua tamquam fœtente eius vigorem augeri animaduerſum, ſi etiam ob vetuſtatem de odoris ſuauitate multum ei deceſſerit in ſacculis ligatus ad latrinas appendi ſolet, vbi vi fœtentis Antiperiſtaſeos odoris augmentum ei accedere, quamuis non durabilis, compertum eſt: Color in electione optimi ad obſcurum, & nigrum vergere debet: guſtu amarus, citæ penetrationis, inter maſticandum omnium arenularum expers: In vaſculis plumbeis aſſeruari ſolet, quòd illius odor, & vis facilè diſſipabilis huius metalli frigore commodius continetur, ac cohibetur. Cor frigidum, & tremulum roborat, exhilaratq; & omnibus ipſius affectibus confert: cerebrum pariter recreat, & ſpiritus omnes reficit: Hunc Ambra Griſea calore, & lentore multum exſuperat: hinc prudenter factum à Monſpelienſibus contendit ornatiſſimus Catelanus, quòd illius pondus auxerunt ambræ quantitate imminuta, & proindè confectionem Alchermes tutiorem, & iucundiorem reddiderint: & quia plus Moſchi non adulterati reperitur, quam ambræ, idcircò doctiſſimum Rondoletium in Aromatico Moſchato ambram pariter minuiſſe, Moſchi pondus augendũ cenſuiſſe. Hæc latius perſtrinximus, quia res non ſolum curioſa lectu, ſed fructuoſa ob vſum, & praxim medicam videbatur. Explodenda porrò omninò, & exſibilanda Amati Luſitani ſententia in Comment. in Dioſcor. qui cenſuit coniectura ſui capitis ductus Moſchum eſſe carnem contuſam, & contritam cum oſſibus animalis Leporis magnitudine præditi in regno amplo vltra Malacham, quod viuum prius virgis flagellarum neci traditur: nam referente Paulo Veneto vtriuſq; Indiæ Incolæ eorum animalium carnes, tamquam eſcam optimam in delitijs habent, quod & Catelanus optimè obſeruauit.

Tarantula, vel Phalangium.

DIXERAT Cardanus nil mirabilius eſſe eo Aranei genere, quod vocant Tarantulam, qui demorſos morte per lethargum occupat: obijcit ſubtilis Scaliger dicendum, vel ſcribendum fuiſſe Phalangij ſpeciem eſſe Italiæ peculiarem, quáquam Plinius Phalangium Italiæ ignotum dicat: à Tarento Vrbe Tarantulam nominatam eſſe docet Scaliger: in tractu ore Meridionalis penè toto inueniri, ſed innoxiam; in terra Apulia tum frequentem, tum maleficam eſſe: in ſulcorum ſquallore latitantem imprudentes Meſſores, vel venatores pungere, hinc munimenta pedum excogitata, nam ocreolis calceati metunt. Eorum, qui læſi ſunt, non vnum eſſe modum, quare haud ſolum lethargum afferre eorum morſum, non enim omnes eſſe inertes, languidos νωθρὲς exiſtere, ſed alios ſopore premi, alios perpetuis vigilijs diſtrahi, alios

flere,

flere, alios riſu diffundi, quaſdam currere, nonnullos inertes ſedere, eſſe, qui ſudent, qui vomant, qui inſaniant: idcircò non defuiſſe Philoſophos, qui putarint tot eſſe Tarantularum ſpecies, quot hæc agnoſcantur accidentia, & ſymptomata; Hic ſubtiliter Scaliger (vt fuit omnium ſuæ ætatis doctiſſimus ſimul, & ſubtiliſſimus) huic repugnans ſententiæ docet, ſicuti ebrietas non vnius eſt modi, ſed ſua cuique pro natura, & inſtituto nam flent, rident, ſilent, blaterant, dormiunt, diſcurrunt, verberant, ita ex hoc morſu euenire: Muſica curari negat, ſed labore, & ſudore tum vinci, tum expelli venenum: Viſos à ſe languidos, & ſolutos in tantum accendi calorem ex Aſcauli ſono, vt ſaltando laſſarent oculos ſpectatorum, ſedari interea dolorem, & venenum à corde reuelli, atq; aliorſum diffundi, amota etiam mente à ſenſu mali: ſublata Muſica non continuo, ſed pedetentim malum redintegraſcere, repetita aboleri: Interea curari Antidotis, quorum vnam affert efficaciſſimã Ariſtolochiæ rotundæ, Mithridati ſingulorum vncias duas, Terræ ſigillatæ vnciæ ſemiſſem, Muſcas, quæ de Napelli frondibus victum capiunt duodeuiginti, ſucci citri quantum ſatis: Tum, ſubdit Scaliger, aduersùs hoc maleficium, vel contra quemuis alium morſum nulla cum hoc eſt comparanda Theriaca. Aliam eſſe ab hac diuerſam Lacerti facie, quæ quod ſub terra lateat à Romanis Terrentulam vocatam ait, eam ſe non vidiſſe, ſi nigra eſt, & luteis maculoſa notis, Stellionem ſe putare à Græcis Aſcalabotem dictam, quam horreorum peſtem autumant. At Muſæi Calceolarii Phalangium ex Aranei genere exiſtit, maius alijs coloris cinerei, octo cruribus, vt plurimum donatum: Duo genera facit ornatiſſimus Imperatus: vnum quod telam facit candidam, & denſam in ſuarum latebrarum hoſtio, huius morſum nec ſymptomata, nec dolorem effatu dignum parere: alterum ab incolis vocari Soloſizzi magis venenoſum craſſioris corporis, & nigro colore, cuius morſus tumorem inſignem facit: hoc nullam texit telam, ſed in ſubterraneis latibulis degit: commorſum ſymptomata *In ſui Muſæi deſcript. Italice.*

quo-

quotannis Æſtate renouari; laſſitudine, & ſudore curari contracto ex ſaltatione illa, quam ad Cytharæ obeunt ſonitum, qui inflictæ noxæ, & affectioni ſit conſentaneus: quæ ferè etiam docuit præſtantiſſimus Mattheolus in ſuis Dioſcoridem Commentarijs.

Ceruus Volans.

SCARABÆORVM genus eſſe Ceruum Volantem, ſub nomine Lucanorum, à Plinio noſtrate deſcriptum inconfeſſo eſt: ramoſis corniculis Ceruorum inſtar præditus eſt, vndè Cerui nomenclatura. Inſectum Lombardiæ Prouinciæ familiare; in Agro etiam Veronenſi frequens in Pago Raldono nuncupato: Aduerſus dolores, & nemorum crurumq; retractiones, & ſtupores à vulgaribus Granchio dictos, qui repentè ſolet inuadere, mirificam vim habere putantur. Tamquam Amuletum igitur præſentaneum in auro, aut in argento obligata huiuſmodi animalcula geſtantur: Genus fœmineum omnibus ſuis partibus minùs videtur, atque eadem vi aduerſus illas neruorum affectiones pollere. Verba Plinij de hoc Ceruo ſunt cap. xxviij. lib. ij. Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga biſulcis dentata forcipibus in cacumine, cum libuit, ad morſum coëuntibus, infantium etiam remedijs ex Ceruice ſuſpenduntur: Lucanos vocat hos Nigidius.

Chamæleon Aereus.

HVNC CALCEOLARIVS Senior olim nactus ab inſigni liberalitate Illuſtriſſimi, & Reuerendiſs. DANIELIS BARBARI electi Aquileiæ Patriarchæ; qui Venetorum Patritiorum doctiſſimus, & Barbaræ Domus nobiliſſimæ poſt magnum HERMO-

LAVM eximium fuit ornamentum, & quoniam hic Chamæleon iam præ longa ætate emarcuerat, alio nouello haud exiguis impenſis comparato renouandum cenſuit CALCEOLARIVS Iunior hocce nauatum Anno M D C XXII. quo Muſæum ſcribimus, vt eſt accuratus, & minimè parcus iſtarum rerum Exoticarum indagator, & locupletandi Muſæi ſtudioſus. Auis iſthæc auicula Dei, Paradiſea, Manucodiata etiam appellatur, de qua multa, & curioſa ſcripſere Scaliger, Cardanus, Corradus Geſnerus, Vlyſſes Aldourandus. C. Cluſius in ſuo Auctario rerum Exoticarum, & Melchior Guilandinus in breui diſceptatione de hac auicula: Hos præſtantiſſimos auctores conſulere ſtudioſum Lectorem ne pigeat, ſi amœna lectione ſe ſe oblectare cupit, nos quædam ex Guilandino, & Cluſio potiſſimum attingemus, quò enim in his rebus recentiores ſunt Auctores, eò in rebus explorandis, & recenſendis veraciores fuiſſe videntur. Paradiſeam ergo Auem, vel Manucodiatam pedibus carere omnes, qui de ea tractarunt, cenſuiſſe viſi præter Antonium Pigafetam, & Cluſium, quibus ego libens aſſentior: ille enim Magellano profectus, & toto orbe perluſtrato è longa nauigatione redux huius Auis notitiam Europæis hominibus primus dedit, & in nauigationis ſuæ Diario, ait Cluſius, Pedes (crura voluit dicere) palmum longos huic Aui attribuit: In eadem erronea opinione ſe verſatum diù, ingenuè profitemur Cluſius, vt eas Aues apodes putaret præter Ariſtotelis ſummi Philoſophi ſententiam, qui nullam Auem, abſque pedibus eſſe docuit, quod omnes à ſe conſpectæ Manucodiatæ ſine pedibus erant, exenteratæ apud rerum Exoticarum ſtudioſos, nec eo tempore curioſos eſſet ad obſeruanda rerum diſcrimina: mox ex poſtremis in Indiam Batauorum nauigationibus, ſe ſententiam mutaſſe, cum certum ſit allatas huiuſmodi auiculas Amſtelredamum integras, cruraque cum pedibus retinentes Picæ variæ cruribus ſimilia, infirmiora tamen, nec adeò craſſa, coloremq; non atrum, ſed ad caſtaneum vergentem habuiſſe, earum Iconem exhibere non potuiſſe, quoniam illicò redemptæ ad Cæſarem Rodulphum huius

huius nominis II. tranſlatæ, quem talium naturæ miraculorum notitia impensè oblectatum conſtat: Nautas tamen certò affirmaſſe ſe ab ijs, à quibus Manucodiatas coemebant, intellexiſſe, omnes pedibus eſſe præditas, incedere, & volare aliarum Auium inſtar, ſed incolas, ſimulatque eas cœperint, inteſtina, ac pedes adimere, atque abijcere, deinde Soli exponere, vt facilius areſcant, aridas adſeruare, vt venundnet, aut ſuis caſſidibus pennarum loco aptent: Eas Aues in ſyluis verſari, & xxx. vel xl. ſimul per turmas volare ſolitas ipſarum Rege, vel Duce Comite, interdum ſagittis peti, quod ſi contigerit ipſarum interfici Regem, illo cadente reliquas Turmæ Aues ſimul cadere, & ſeſe capi ſinere, tamquam amiſſo Rege vitam retinere nolentes, fabellæ proximam hiſtoriam de alia harum Auium captura apud Cluſium leges: Duo porrò genera harum volucrum conſtituunt, vnum maiorum, quæ elegantiores ſunt, alterum minorum, & minùs elegantium: Maioris generis corpuſculi moles, qualis in Muſæo aſſeruatur, ad hirundinis magnitudinem proximè accedit, à ſummo capitis vertice ad vropygium vſque vix quinque vnciarum longitudinem ſuperat, in Molucis inſulis pulcherrimam oriri tradit Guilandinus, primo adſpectu videri maximam ob pennas, quæ ei ſunt ampliſſimæ inque orbem digeſtæ amplioris Circuli deſcribunt ambitum: eam viuam à nullo mortalium in terra conſpectam; ſolum mortuam in humum decidere, eã caſu repertam ſanctiſſimè ab incolis aſſeruari, vt illa ſe Reges tutos in Bello putent, quamuis in prima Acie collocati fuerint: Verum iſthæc primum à Mahumetanis vulgaribus conficta exiſtimo, & ſuperſtitioſè in Paradiſo ſolius Dei (vt putant) loco naſci huiuſmodi Auis credita, vndè Paradiſi Auis vocata: verè, & acutè Scaliger, aiunt Menacordiatam, cum ex incompertis locis cadens viſus eſſet facilè ab impoſteribus Mahumetanis perſuaſum eſſe Molucarum Regi ex illo ſuo Tabernario Paradiſo miſſum eſſe, adeò vbique tum gentium, tùm locorum Gens iſta Sacrorum miniſtra vulgi ſecat ſpecies, ad ea, quæ ipſi fingunt, ſomnia: quod potiſſimum verum eſt de illa Mahumeti ſecta:

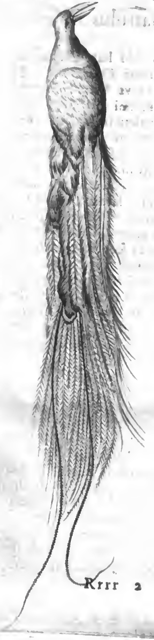
Exercit. 238.

Pie-

Pietatis.n. Catholicæ opera admiranda fidei publicæ certiſſimis teſtimonijs firmata (in Sanctis enim ſuis mirabilis Dominus) nos ad veri Dei cultum,& amorem excitant: quæ enim eſt illa Religio, in qua nec vera miracula, nec Sacrificium incruentum, & Sacroſanctum viſuntur, ſed mirus horror,pertinacia,& deteſtabilis priſcorum rituum contemptus? redeo ad Manucodiatam, quæ pennarum ambitu diſcolore, ſed venuſto admodum, & decoro exornatur: Pennę à prima ceruicis vertebra ad roſtri vſq; initium breues ſunt, craſſæ, duræ, coloris lutei inſigniter ſplendentis, & auri puriſſimi modo, radiorumque ſolarium inſtar fulgentis; quæ mentum contegunt, molliores, & tenuiores ex Cyaneo merè virides, quales in Anatum maſculorũ capitibus dum Soli obuertuntur: Roſtrum,quàm ſit Hirundini prolixius, Pennæ alarum Ardeis forma pares, ſed tenuiores, longioresq; colore fuſco inter ruffum, & nigrum ſplendentes, cum alarum, & caudæ pennæ in orbem extenduntur, rotæ ſimilitudine (cum cuti infixæ veluti ſpicula immobiles plene ſint) ſpontè in aere interdum ſuſtineri Auem puto, in quo libentius vitam agitat, quam in terra, quam tamen pedibus præditæ ſæpè percurrunt. Maiorum pennarum alas conſtituentium origines aliæ pinnulę ſuperextenſæ obtegunt dimidio quiſquiliatæ ruffæ,coccineæq;,reliqua parte croceæ, & fuluo auri colore præditæ multum gratiæ, & venuſtatis ob colorũ diſparitatem auiculæ conciliantes: reliqua corporis moles tota pennis fuluis in ruffum colorem vergentibus obducitur; Ventris, & pectoris fuluo nitidiſſimo,quæ dorſo infixę puniceo obſcuriore renident,ex ijs omnibus pennis dorſi nimirum, ac ventris, cum ſint longiſſimæ, cauda conflatur, qua cæterarum auicularum more minimè exornatur, quin neque Alæ in arctum contrahi, aut in latum diffundi pro animantis libitu poſſunt, ſed vno tantum, eodemque modo naturaliter perpetuò conſiſtunt: Obſeruatur etiam dorſum huius auiculę maſculi depreſſum, inflexumque eſſe, vt ſinum, foueamque efformet: in eam cauitatem fęmella oua deponere, cum & ea cauum ventrem obtineat, vt hoc pacto oua poſſit incubare, & tandem pul-

Rrrr los

los excludere : ſubdit Guilandinus ; quod & experimentò comprobatur, adnectuntur maris dorſo fila gemina, nigra Cornuum modo vtrimq; in rectum extenſa tres, & amplius palmos longa, neque rotunda exactè, neque etiam perfectè angulata, ſed figura inter quadratum, & rotundum media nec craſſa valdè, nec ſūmè tenuia, verum ſutorio filo, haud planè diſſimilia ; Horum vſum talem eſſe, quò nimirum fœmina, dum oua incubat, mari firmius alligetur: cibus ei ſolidior nullus : ſi interiora ſpectentur, inane nihil reperitur, ſed totus venter inferior adipe tantum expletus conſpicitur : Hæc probè omnia Guilandinus, quem mihi Patauij amicum, & ſimplicium medicamentorum Doctorem fuiſſe glorior, ſed dum pedibus carere docet, propterea anxiè diſquirens, quomodo ſomnum in aëre captare valeat, obiectionibus Cluſij obnoxium putarim, vt enim iam perſtrinximus, quò quiſq; nobilis Auctor in rebus arduis perquirendis eſt recentior, eò exactiorem, & enucleatiorem eſſe reipſa deprehendi : illud porrò iurè miratur doctiſſimus Guilandinus, cur apud veteres ſcriptores nemo huic admirabili Auiculę nomen inuenerit : ipſe Rhyntacem Plutarchi in Artaxerſis vita commemoratā putat, in qua nihil reperitur excrementi, ſed interna omnia ſumine, atque adipe plena viſuntur, atque proindè aëre eam, & rore ſolum nutriri, omnes mortales arbitrantur, huius etiam Dionem, & Cteſiam auctores multò Plutarcho antiquiores meminiſſe, Cteſiam quippè prodidiſſe cultello hanc altero latere veneno illito Paryſatem ſecuiſſe, partem veneno intactam ſibi in os coniectam exediſſe; Statyræ autem veneno infectam partem porrexiſſe : propenſiſſimus igitur eſt, vt credat, non diſſidere has auiculas, ſed eaſdem notas vtriq; conuenire, quod vt Rhyntaces, in maxima exiſtimatione apud Perſas quondam habita ſit: nullum nos hic noſtrum interponimus iudicium, tanti Viri ſententiam ſolum innuiſſe contenti ; plurima, & curioſiſſima, qui volet, de Manucordiata apud Aldrouandum legat, qui doctiſſimè, & ſubtiliſſimè de ipſa diſputat; quod libens, ac volens Cluſius ipſe confitetur. Muſæi Manucordiatæ hic figuram expreſſam damus.

Garrulus Bohemicus.

AVEM hanc donauit ſuperioribus annis Iuniori Calceolario Excellentiſſimus Roncatvs Veronenſis Medicus, qui tum Sereniſſimi Archiducis Caroli à conſilijs erat valetudinis: Cum hęc Auis apparet, peſtilens aëris mutatio expectatur, teſte Geſnero, quam ſic etiam ad veri expreſſam ideam deſcribit: Plumeus in capite Apex retrò ſpectat ruffi coloris cum pennis aliquot cinereis. Collum anterius nigrum eſt, vt etiam poſterius, latera colli ruffa: in pectore, & ventre roſeus ferè color eſt dilutus fuſcis quibuſdam, & cinereis intermixtis pennis. Alæ ſuperius è ruffo nigricant, tum color cinereus ſequitur, tertiò candidus, quartò maculæ quinæ egregiè rubentes, quas natura corneas eſſe quidã mihi rettulit, longiores alarum pennæ nigræ ſunt, maculis aliquot è viridi ſubflauis diſtinctæ: Cauda nigra eſt, extremitas verò in ruffo flaueſcit: Roſtrum nigricat, crurum color fuſcus ad cęruleum accedit; Hæ fortè aues fuerant, quæ in Hercynia ſylua noctu ignium modo collucent, ſi verè veteres quidã prodiderunt: Hactenus Geſnerus: Innuere porrò videtur Aues illas lucentes, quas effinxit Dionyſius Apher in Poëmate de Situ Orbis, quas ſoli Hercyniæ Syluæ familiares eſſe ſcripſit: hanc fabulam & Plinius, & Solinus eius Simia tamquam veram arripuerunt, tanta vis eſt Poëtarum in perſuadendo quæcumque volunt, ait doctiſſimus Iacobus Mazzonius, cum & Albertus Magnus,
Lib. 26. hoc tãquam verum in libris ſuis de animalibus adſcripſerit, Lucidiamq; id genus auium vocari dicat; is tamen auctor Germanus fuit, facileq; diſpicere poterat, id genus volucrum nuſquam gentium comperiri, Ariſteas etiã Preconeſius Poeta Gryphos Aues poſuit, cum Arimaſpis pugnantes facie, atq; alijs Aquilæ reliquo corpore Leoni ſimiles, quã fabulam Plinius, & Solinus pariter auidè arripuere, vt ſpecioſis rebus

recen-

Digitized by Google

recenſendis lectores allicerent : Garruli Bohemici ſubijcit Geſnerus,anno ſalutis M D LII. inter Moguntiam,& Bingam iuxta Rhenum, maximis examinibus apparuerunt, vt ſubitò,quà tranſuolabant,ex vmbra earum aurum,veluti nox appareret,& in pluribus locis capti in cibum venerũt, quod veluti prodigium annotarunt: poſt v. aut vij. annum ſemel turmatim aduolat, arborum fructibus viuit, quarum baccæ rubræ ſunt,capitur,& manſueſcit facillimè huiuſmodi Auis, lautorum menſis adhibita, & in primis Iecore laudata. Huius Auis & hic Iconem typis excuſum proponimus.

SALA-

Salamandra Aquatilis.

LACERTÆ ſpecies Salamandra: Lacerto tamẽ vulgari craſſior, ventre pallido, craſſiuſculo, longæ circiter Dodrantem, cutis pars flaua auripigmenti colore, vtraq; ſplendens, linea per dorſum nigra, punctis quibuſdam orbiculatis, ceu ocellis impreſſa, Talem à ſe viſam Geſnerus fatetur, loca frigida, & humida incolit; Quæ in lacunis degit, ibi diù viuit, niſi (exhauſta aqua) terreſtris fieri cogatur, quod ſæpè contingit; Genitrices dictæ caudam oblongam habere dicuntur, vt Lacertarum genus, quæ ex ijs genitæ caudam depreſſam anguillarum inſtar obtinent, tali nempè propter natatum in aquis eguerunt, ex cœnoſo limo initio aluntur; dumque propter aquæ defectum terreſtres redduntur caudam rotundatam aliarum Lacertarum modò præferunt: In terræ cauernis degentes ex cochleis, vermibus, alijsque huiuſmodi aluntur rebus; ſerræ inſtar dentes, abſq; caninis obtinent: Venenum ex ore fundunt lactei coloris ad flauum vergentis craſſiore ſubſtantia: à re aliqua permoleſta irritatæ è toto corpore emittunt ſudoris inſtar lacteum ſuccum prædicto ſimilem, quem præſens venenum eſſe omnes iurè conijciunt: Vetus porrò quæſtio eſt, an Salamandra ignem perambulans ipſum extinguat; quod affirmare viſus Ariſtoteles, 5. de hiſt. anim. quamquam ex ſententia aliorum, vt multi putant, Nicander in Alexiph. ῥαγόεν δέρος huius animantis Cutem vocauit, quod meatibus quibuſdam pateat, vndè deſtillans humor ignem reſtinguat, quod vetus illius Auctoris Scholiaſtes obſeruauit λιπόῤῥινον etiam huiuſmodi Lacertum vocat Nicander, quod eſſet pingui Corio, quaſi λιπόδερμον, vt ſentit Scaliger, vel quod pinguem ſuccum effundat, quo ignis extinguatur, quem tactum non alio modo extinguere, quam ſi eſſet Glacies, ſcribit Plinius: Hoc falſum alij exiſtimant: Sed non eſſe fabulam de ignis extinctione docet Scaliger,

ex

ex ſummo Philoſopho Olympiodoro in Comment. in Meteorum libros, ſuo enim tempore Fornacarios Papyri faſces excutere ſolitos, vt Salamandras decutiant, extingui, ſiquidem ab ijs ignes in Caminis ζημιοῦσθαι γὰρ αὐτοῖς τὸ σβέσαι τὴν κάμινον: Dioſcorides, Aëtius. Theophraſtus, Galenus, Niphus, Matteolus, Geſnerus, alij de Salamandra id vel experimentis factis negarunt, licet enim initio igni repugnare videatur, ex diutina mora tamen comburitur, τακεῖσα μὲν ἐλαίῳ liquefacta ex oleo Ruellius, melius tabefacta, palpebrarum pilos euellit: Marcellus Virgilius legi vult καυθεῖσαι, ideſt vſtæ, quoniam & Paulus Ægineta ſcripſerat, Σαλαμάνδρας καυθείσας τέφρας ἔτι μίσγουσιν crematæ Salamandræ cinerem quidam miſcent, & Plinius eius cinerem, ſcribit, incommodos palpebrarum pilos reuulſos renaſci non pati.

Atramentum Indicum.

IN Indijs Occidentalibus duo Atramenti genera apud ſcripturientes in frequenti vſu eſſe videntur atrum, & rubrum: Vtrumque in officinis diligenter concinnatum præparatur: rubrum ex puluere ſubtiliſſimo ſcobis Verzini ope aliquorum gummatum compacto conficitur, Nigrum ex terra bituminoſa nigra, eodem glutino ſubacta, & conglutinata componitur: in Tabellas, ac Teſſelas compingitur, & efformatur, quemadmodum ex ſubiectis Iconibus percipitur, quæ præterea etiam Indicis characteribus inſculptæ, & exaratæ cernuntur.

VNGVIS

Vnguis Onagri legitimus.

MIRIFICAM Epilepſiam curandi facultatem huius animalis Vngulæ à naturæ prouidentia inditam multis experimentis comprobarunt eruditiſſimi, & experientiſſimi Medici, quamquam in nominibus animalis nulla ex parte concordes eſſe videantur: nos igitur ſiuè Alcem à Cæſare lib. vj. de Bello Gall. deſcriptam, ſiue Biſontem Plinij, ſiue Tarandum inter Scythas, qui Geloni vocantur, natum, ab Ariſtotele in lib. de rebus auditu admirabilibus recenſitum, ſiue Aſinum ſylueſtrem, quem Onagrum vocamus, hoc animal quis eſſe putet, nihil moramur, qui rerum naturam, non anxiam vocum, & nominum diſquiſitionem ſectamur. Scaligerum, Cardanum, Apollonium Menabenum, alios Viros eruditos conſulat candidus Lector, ſi hac nominum hiſtoria oblectatur: licet.n.hanc litem non definire, nec iudicium noſtrum interponere ſtatuerimus, arridet tamen Olai Magni rerum Sueticarum celebris Hiſtorici ſententia, qui Onagrum, & Alcem idem eſſe cenſet, tum Galeni lib. ij. de ſimpl.medic. fac. Aetij, Alexandri Tralliani, & Auicénæ, nam iſti combuſtos Aſinorum vngues Comitiali morbo mederi ſcribunt: per Aſinos enim Onagros intellexiſſe videntur, licet expreſſius magnum hoc animal minimè nominarint, aut deſcripſerint; Hoc à Germanis Hellend appellatur, quæ vox latinè, miſeriam, & infælicitatem ſonat: quoniam hoc animal Comitiali morbo ſæpè corripitur, à quo non vindicatur, niſi appoſita prius fuerit auri, altera poſterior vngula; cum *lib. 10. nat. hiſt.* ergo Plinius tradit, nullum animal præter hominem, & coturnicem affici Comitiali morbo, de ijs animalibus id accipiendum, quæ ſuo tempore fama comperta fuerant, tali morbo affici, multa enim venientes anni patefaciunt, quæ veteribus fuerunt ignorata, vt obiter Ciuis noſtri Plinij ſetentiam ab obiectionibus Menabeni vindicem:

Timi-

Digitized by Google

Timidum etiam valdè eſt animal, & homines procul olfaciens fugit, & quolibet vel paruo vulnere moritur, quinimmò & tantum ſuo ſanguine conſpecto, illicò exanime concidit, Menembenus ex Ceruorum genere eſſe ait, idcircò ipſis conuenire prudentiam, quam Ariſtoteles, & Plinius Ceruis attribuere: aiunt enim huiuſmodi animalia per primi veſtigia incedere cum turmatim gradiuntur, ne numerus ex veſtigijs dignoſcatur, vt vnusquiſque rei inſcius vnius tantũ ſe cernere veſtigia exiſtimet, quod à probatis viris, & in huius animalis venatione verſatis, ſe accepiſſe fatetur eruditiſſimus Menabenus, tum Plinius lib. viij. ea de Ceruis docet: Fugiunt latratu canum audito ſecunda ſemper aura, vt veſtigia cum ipſis abeant: Tradit etiam Ariſtoteles ex Cornigeris vni Ceruo cornua tota eſſe ſolida, cæteris caua quadantenùs, ſoli etiam Ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu, cæteris perpetua, quæ omnia etiã huic animali congruere contendit idem Menabenus, cuius ſententiæ, & doctrinæ fidem penès ipſum eſſe velim: Vnguibus illius, quorum magnam partem Muſæum Calceolarium aſſeruat plurimum tribuunt Sueci, & Prutheni, & alij Scriptores non infimæ notæ; ita enim Epilepſiã auferre dicuntur, vt incantamento ſimile quid facere videantur: *9. de hiſt. anim.*
Onager enim ſiue animal hoc Ceruinum eo laborare morbo dicitur, & ſecum remedium geſtare, nec ſolum factam iam Epilepſiam vngula curat, ſed futuram prohibet, itaut & Therapeuticum, & Prophylacticum remedium exiſtat, quod experimentis multis obſeruatum, mirumque ideò viſum, quoniam animal ipſum, cuius vnguis eſt, præſeruare non poteſt: Cæterum illud quæſitum eſt à viris eruditis vtrum omnibus vnguibus Alces ea proprietas conueniat: quidam poſterioribus tãtum vnguibus hanc vim tribuunt, & potiſſimum ſiniſtri pedis, ſed vterque vngnis auri admouetur ab animali, vt Epilepſium propellat, nec anteriores ea facultate ſpoliandi, nam ſi cornibus huius animalis ea uis ineſt, quantò anterioribus pedibus, qui ſpecie non differunt, & natura à poſterioribus, vt ſpecie differunt radices Pęoniæ

maris à radicibus Pęoniæ fœminæ, quarum illæ ſolum recens collo appenſæ puerum Epilepticum ſanitati reſtituunt, vt Galenus, & alij multòties obſeruarunt, idq; in Suecia potiſſimum, vbi Pęoniæ magnus prouentus, & ad huiuſmodi vſum decreſcente Luna colligitur: fatendum tamen auribus non ita commodè admoueri anteriores pedes, quemadmodum poſteriores: at obijciunt ſubtiliores phyſici, morbus Comitialis eſt conuulſio totius corporis cum principum actionũ læſione quomodo ergò pedes poſteriores tunc temporis ſuo fungentur officio auri admoti? optimè reſpondet Menabenus, plus fidendum experientiæ artis effectrici, quàm huiuſmodi rationibus ad tenue elimatis: præclarè Ariſtoteles docet, fidem adhibendam eſſe rationibus, ſi quæ demoſtrentur, cum ijs conueniunt, quæ ſenſu percipiuntur: omnes in Suetia Venatores, & Seniores vno ore admotionem poſteriorum vnguium ad aures aſſerere, quorum opinionibus ſine demoſtratione non minùs inhęrendum putat Ariſtoteles vj. Ethicor. quam demoſtrationibus ipſis: Præterea haud diffitendum eſt naturam ipſam prouidentẽ, quàm intelligentiam non errantem quidam vocarunt; de ſalute huius animalis ſollicitã poſſe illam admotionẽ, haud voluntatis ope, ſed mero naturæ inſtinctu adiuuare, quod ego exiſtimarim: primas tamen partes dextro, ſecundas ſiniſtro poſteriorum pedum vngui tribuendas cenſent docti viri, anteriorum pedum vngues in poſtremis eſſe collocandos: Illud etiam in dubium reuocatum an à viuente Alce, & Onagro præcidendi vngues, aut potius ex defuncto; magnis argumentis vtrimque agitatur controuerſia, quæ nec praxi medicæ, nec Muſæo noſtro deſcribendo conferrent: cum illico moriatur animal, non longo morbo contabeſcat, ſi de adipe, & natura aliarum partium nihil deperditur, cur vngulas vim ſuam inſitam aduerſus Epilepſiam amittere exiſtimemus? Accedit & ratio firmiſſima, vim huiuſmodi à forma vnguis, quà miſtum corpus eſt, pendere, non quà animatum, nam & præciſus viuenti vnguis non amplius animæ compos eſt: Videmus quippè proprietates haſce

occul-

Digitized by Google

occultas, & purgatrices Rhabarbari', Ellebori, Agarici, Cnici, Sennæ non ab anima plantarum pendere, ſed à propria natura miſti corporis. Fabuloſam porrò magiam ſapiunt, non phyſicam contemplationem ſuperioris æui ſuperciliosorum phyſicorum nugæ Caudæ Lupi exiguo villo ineſſe amatorium virus, nec idem pollere, niſi viuenti diripiatur; Chelidonium lapidem hirundinum viuentium ventribus diſſectis erutum curare Melancholiam, & geſtantem amabilem reddere, Alectorium, & Boracem lapides multis pollere viribus modo ex viuente animali fuerint extracti: Verum hoc eſt probare ignotum per ignotius, nam & multa ex defunctis excepta vim efficacem retinere putantur: Lupina pelle Tympana conflata maximo ouibus, perindè, ac Lupus ipſe terrore eſſe creduntur: eo tympano concuſſo diſſolui ea, quæ ex agnino Corio fiunt: Hominis etiam calculus alterius calculum conterit, & Fibri teſticulos non exuiuis euiſcerandos aſſerunt lapidem item Bezoar è viuis ſubrepto animali è ventriculo extrahendum tradunt. Hîc optimè Menabenus coniectat commenta hæc paſſim obtrudi, & prædicari, vt vnguem hunc magno pretio vendibilem magnatibus efficiant, alioquin maxima eius nō eſſet penuria: arduæ etiam conditiones illius eligendi, & colligendi propoſitæ ab Olao Magno, quare munus gratius Principibus euadit expoſitis tot inueniendi difficultatibus: Epilepticis porrò, & præfocatis mulierculis ſuppetias ferrè huiuſmodi vnguem inconfeſſo eſt, apud prædictas nationes annulari digito Epileptici applicāt portiunculam, & illicò tamquam à ſomno excitatus in pedes ſe erigit, & liber euadit: ex eo etiam confecto annulo idem conneſtitur digitus, idq; efficacius præſtitum obſeruatur, ſiniſtræ etiam manui imponitur, & in pugnum mox complicatur, & ſtatim depellitur morbus; Verum, & portiuncula in aurem ſiniſtram indita, & veluti Scalpendo mota idem, non ſine miraculi ſuſpicione præſtari obſeruatum, verum cordi etiam apponendus vnguis, vt ob Sympathiam eius cum cerebro roboretur, & reficiatur: Vnguis etiam raſura fœliciter data pueris Epi-

pticis, cum aqua Liliorum conuallium, aut Spicæ, quem Lauendulam vocant: Inter omnia remedia primas hic puluis tenet ex Menabeno: ſume caluariæ humanæ ſiccatæ, & vſtæ vnciam vnam, raſuram Vngulæ Onagri, vel Alces iuſto tempore Cęſæ, Cornu Ceruini vſti Sing. drachmas ij. Viſci quercini, granorum Pęoniæ rad. Pęoniæ maris mundatæ rad. Tormentillæ rad. & ſem. Dictamni albi ſing. ʒ ſ. Corrallij vtriusq; præparati Eboris recenter raſi Margaritarum præparatarum ſing. ʒ i. fol. auri num. xxx. Sacchara albiſſimi ſcrup. ij. miſce, & terantur omnia ſubtiliſſimè in lapide Porphyrij, & f. puluis, qui Epilepticus appelletur, cuius Doſis ſit Drachma vna, cum Zulapio Violarum, aut aqua Liliorum conuallium, aut Ceraſorum: Expeditius remedium, & parabilius fuerit raſura huius Vnguis, rad. Pęoniæ maris, & ſuccini candidiſſimi ex æquali portione cum aliqua ex iam dictis aquis: nihil tamen præſtantius, nihil efficacius ſe obſeruaſſe docet idem doctiſſimus Menabenus, exhibitione vnius, aut duarum guttarum olei ex ſuccino albo per diſtillationem elicito à quo in Parocyſmo æger à morbo, tamquam à ſomno excitatur: Eiuſdem efficatiæ cenſeri oleum ſulphuris ſi ex eo parum detur, cum decoctione Betonicæ, & Pęoniæ, quo impetus morbi frangitur, dum ea materia, quæ cerebri meatus occupat, validè diſcutitur: Præfocatis etiam mulieribus hunc vnguem præſentiſſimè ſubuenire, experientia compertum, ſi parum raſuræ illius addita Zedoariæ portione, cum congruente liquore exhibeatur: idem præſtari ab vngula iſta ſi ſuperiori alicui parti alligaretur, vbi arteriæ pulſus manifeſtè perciperetur. Sed legendus eſt diligenter Menabeni Tractatus ad Rodulphum Cęſarem, & percelebris Romberti Dodonęi Epiſtola, qui duo fuerunt ſuæ Germanię medicinę, & ſolidę Philoſophię lumina, libens enim profiteor à quibus emunctę naris viris ſum adiutus in ſcribendo; iſta enim non ex profunda mente meditationis acumine, ſed à peritis hiſtoriæ medicæ perquirenda, & in proprium horreum corroganda.

QVOD

QVOD interdum à nobis deſcribendo Muſæo factitatũ, vt moralem aliquam admonitionem inſpergeremus, quid ni pręſentia fecerimus,quę tamẽ maxima ex parte medica documenta in ſe contineat ? oblata occaſione ab ijs Phyſicis, qui argutis rationibus, ſed futilibus de Onagri vngue diſceptabant: Eſt profectò genus quoddam medicorum,vel ſcriptis editis celebrium, qui partim ambitione ducti,partim perſpicacia mẽtis freti receptis,vel decretis,vel medicamẽtis Virorum clariſſimorum auctoritate, & tot ſeculorum obſeruationę corroboratis libenter refragantur, idq́; rationibus ſubtilibus quidem, ſed quę ſtatim captioſam, & leuem fallaciam pręferãt, quod & in conſultationibus ſępè accidit, vt alijs ſapientiores eſſe dum videntur, vulgi plauſum auidè captent, aduerſus hos forſitan Sapiens ſcripſit, Faſcinatio 4.Sap. nugacitatis obſcurat bona: faſcinantur enim rudes,& Medicinę imperiti dum intentis oculis, arrectiſq́; auribus non quid dicatur à colleghis, ſed quomodo, & qua emphaſi pronuncietur, & obtrudatur, vndè alij modeſtiores antilogię vi obruti conticeſcant, diligenter obſeruant: exempla afferam vtilia: ecce tibi nuper cum per litteras Carycoſtinum antidotum P. Bayri ex Dragrydio, Hermodactylis coſto, & Gariophyllis confectum pro Arthritide, & Podagra curanda, vel mulcenda collaudaſſem: Medicus pereruditus reſcripſit nulla arte, vel ſimplicium proportionę id medicamentum eſſe compoſitum ; Pręterea ex frequenti vſu Hermodactylorum debilem reddi ventriculum, hinç maiori crudorum humorum prouentu augeri arhtritidem,accedere quod ad partes debiles vel hæreditaria affectione, vel aſſiduo decubitu materiæ, humores agitati confluunt, & licet eorum pars expurgetur, maior tamen portio ad Articulos decumbens, affectum illum fouet, atque amplificat, hæc quidem ille aduerſus experientiam, quæ Artium omnium baſis, & fundamentum eſt, cum rationibus fides adhibenda ſit, ſi quæ demonſtrantur conueniant cum ijs, quæ ſenſu percipiuntur, ex veriſſimo Ariſtotelis decreto, prima quippè

pè

pè principia mentis lumine, & ſenſuum obſeruatione percepta vniuerſales propoſitiones pariunt, quibus Artes nituntur: Ego ſic regeſſi: omne probè conflatum medicamẽtum ex baſi, corrigente, & adiuuante conſtat, tale eſſe Carycoſtinum intelligimus, quia eius vſus eſt in eijcienda bile, quæ pituitam, & craſſiores ſuccos fundit, eorumq; vehiculum eſt, dum in Articulos debiles decumbunt, Dragridio igitur bilis, hermodactylis pituita ex Articulis potiſſimum extruditur Coſto adiuuatur huiuſmodi actio, Caryophillis vis aduerſa purgantium corrigitur; quare in Arthritide calidiore in Iuuenibus billioſis tempore anni, vel conſtitutione aeris huiuſmodi nullum efficacius, aut præſtantius medicamentum reperi, quod plurimis, & certiſſimis experimentis teſtari poſſum, nam ſtatim dolores adempti, quin & ſublata cauſa curatur fęliciter morbus, præmiſſis tamen ijs præſidijs, quæ rationalis medendi methodus præſcribit: cum porrò eius modica exhibeatur Doſis, nullũ debilitandi ſtomachi, aut agitandorum humorũ periculum negotium faceſsit, quod experientia quotidiana docuit, &ſi in grauiſſimis doloribus, vel agentes aliquid periclitandum, vt Galenus ex Thucydide præcepit, cur in acutiſſima Arthritide Carycoſtinum non vſurpem, à quo incantamenti inſtar eueſtigiò humor acer, & vellicans dolorem vehementem infligens ab Articulis diuertitur, & educitur? Cum igitur & ratio Phyſica componendorum medicamentorum Carycoſtino ſuffragetur, quod primarius humor, vehiculumq́ue eius eo adimantur, & partes etiam aliqua ex parte roborentur, conſtetq́ue baſi, adiuuante, & corrigente; & quotidiana obſeruatio, qua, teſte Philoſopho, artium & ſcientiarum propoſitiones ex ijs, quæ ſemper, vel ſaltem frequenter fiunt vim adeptæ conſtruuntur, vt accidentariũ experimentum explodatur, quod errorum multorum, & malorum fons eſt, & principium: Vnuſquiſq́ue prudens Medicus, nec contentionis inanis cupidus id amplecti, & in vſum adhibere tenebitur. illius imprimis Fabij Maximi apud Liuium Præcepti memor Medicos plus interdũ quietę, quã mouendo, & agendo prę̄ficere. Ipſi porrò oleum ex vermibus

pro-

probant in ſtercore equino prius putrefactis per elambicum elicitum, quod ad mitigandos artheticos dolores eſſe mirabile docent, ſed quia nimis relaxat, ſpiritui ſalis admiſcendum; in acumine igitur dolorum vel ſolum, vel exiguo ſpiritui ſalis admixtum vſurpandum: lenito dolore in partis duritie augendum ſalis ſpiritum, ne illud oleum nimis laxet, ſed emolliat, ſimulque partem roboret, & penetret; ob quem vſum à Galeno adhibitum ſcimus oleum roſatum Omphacinum cum Sale.

Verum enimuerò ſine vtili diſtinctione hoc non videtur tranſigendum; omnia enim Chymica remedia iurè prudentibus Medicis fuere ſuſpecta, quoniam igneum ex ſublimatione calorem nacta facilè corporibus impertiuntur, quãuis Seuerinus, Muffetus, alij Spagiricæ Patroni reclament, ſed Decennij, Eraſti, & Riolani optimorum auctorum rationibus minimè reſpondentes; ſolis clamoribus, & phaleratis maledictis ſectam tueri contenti: Oleum igitur illud Salis, & vermium in ijs duntaxat ſenioribus adhiberẽ, qui frigidiore temperaměto, & ex craſſa pituita, & ſanguine frigidiore genitam arthritidem paterentur: vbi penetratione, attenuatione, & calfactione opus eſſet, quibus doſibus, & proprietatibus mihi olea illa Chymica ſemper fuere probata, nam etiam hac in re id tutò tenendum, quod ſapiens hiſtoricus ingerit ſi aliquibus aſſentiri neceſſe eſt, media ſimilia veri ſunt: Ijdem Viri celebres libro edito, Rhabarbaro in biliofis febribus decoctum Tamaridorum, cum Syrupo roſaceo ſoluente, & portione mannæ ſubſtituũt, veriti ne Rhabarbarum colore, & ſiccitate ſua febrem adaugeat, calorem exacuat, vel ſolidiores partes ſiccando hecticam febrem introducat: en argutam rationem, & logicam, quæ nihil docet, & obſcurat optimam praxim; quo enim pacto bilis in venis febrem efficiens perfectè (electiuè vocant) euacuabitur, abſque Rhabarbaro, Tamarindi, & Manna ſola excreměta bilioſa in primis vijs conſiſtentia purgant, vel leuiſſimè vltra prima vaſa penetrant, at quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere conſueuere: hoc ipſi viderunt, idcircò

circò ſtatim ſe ipſos corrigentes dilutum Rhabarbari ex aquis refrigerantibus, vel ſero exhibent, cum id præſtantiſſimum Cholagogum eſſe fateantur: at quis adeò ineptus, aut audax eſt Medicus, vt in febribus huiuſmodi tempore anni feruentiore Rhabarbarum, ſine corrigente exhibeat: Multi etiam peruicaces exiſtunt, qui doctiſſimi Maſſariæ auctoritate ducti veſicantia, vel Phęnigmos in febribus mali moris. & peſtilentibus damnant, quòd coctionem ſuccorum impediunt agitando, quod naturæ motum, & criſim interpellant, quod vigilias inducant dolores calorem, & veſicæ ex cantharidibus malum affectum, ſpecioſa argumenta, ni experientia quotidiana reclamaret, cum enim natura à maligni ſucci copia eſt oppreſſa, & veluti ſopita, eaque fuſa cerebrum, & cor petit, quod delirium, capitis dolor, ingẽs perturbatio, deliquium animi, angor cordis, & pulſus debilis, cum vrinis craſſis, & perturbatis oſtendunt, excitanda natura, & ſuorum operum commonefacienda, à partibus principibus ea materia noxia ad pedes, & brachia auertenda, cum potiſſimum, nulla expulſio, coctio, aut naturæ vincentis conatus ſeſe prodat, ita cura irregulari, quæ tamen ex ſummis prudentiæ phyſicæ regulis inſtituitur, hæ febres tutò curantur. In horum tamen veſicantium medicamentorum vſu Duo errata, vel abuſus vocati euitandi, Vnum ne cum æger ſudat vel copioſè deijcit, vel mingit inurantur, ne coctio, aut naturæ iam excitatæ, & ſuperantis motus impediatur, quod multi ſatagentes Medici, vt aliquid ſemper facere videantur, intempeſtiuè ſatis moliuntur: Alterum erratum eſt, cum copioſam Cantharidum Doſim, cum Euphorbio, vel Synapi præſcribunt, vndè vlcera noxia, diuturna, & veluti Cacoëtha gignuntur, quæ inſignem moleſtiam ægrotis pariunt: Audire enim eſt, non ſine humana miſeratione ægros iam à febre liberatos de crurum vlceribus, vel brachiorum, aut carpi conqueri; his ſibi dolorem, perennes vigilias effici: Debent profectò talia medicamento ſolum veſicas excitare cum humoris euocatione, vndè phęnigmi dicti, at carnem ſubiectam vlcerare & pro-

& profundius eã abſumere non debent: drachmæ igitur duntaxat duę cũ dimidia Cantharidũ prę̨ſcribuntur Drachma 5. Coſti, qui Cantharidum creditur noxiæ facultatis Alexiteriam, & Scrup. 1. Synapi, cum fermento, & aceto Scyllatico. Ceratum mox Sacrum imponendum, & materiam noxiam attrahet, & apertum Phęnigmum ſeruabit: ſed de his hactenus quamquàm πάρεργα ſint ad praxim medicam ritè obeundam non omninò contemnenda.

MONOCEROTIS Cornu veri, & legitimi fruſtum in Muſæo aſſeruatũ vidimus, quod ſuperfuit ab eo, quod Clariſſimus Mattheolus Praga anno M D LXV. ad CALCEOLARIVM Seniorem tranſmiſit Iuſſu Maximiliani Imperatoris Auſtriaci, vt Antidotum aduerſus Venena efficaciſſimum componeretur, quod re ipſa etiam tale, non ſine ſumma CALCEOLARII laude fuit obſeruatum, quod ergo ſuperfluit fruſtum Principũ liberalitate Muſæo conceſſum.

RHINOCEROTIS etiam Cornu ferè integrum eidem Seniori CALCEOLARIO à Sereniſſimo VINCENTIO Mantuæ Duce, cum multis alijs pretioſis, & ſummæ raritatis Exoticis rebus donatum, cum Calceolarium ipſum Rupula, vbi ferè degebat Mantuam præſtantiſſimus Dux ſę̨penumero accerſitum honorificè vehendum curabat, vt de varijs, & maximi ponderis Medicis rebus ſecum colloqueretur, domumq; Torque aureo inſignis pretij cohoneſtatũ aliquando remiſit, ſemper enim peritiam exactam, iudicium, & omnigenæ materiæ medicæ notitiam illius Viri, Sereniſſimus Princeps plurimi fecit, quinimmò eò beneuolentiæ, & amoris prouectus eſt eximius ille Dux, & magnanimus Dynaſta, vt prandium ſibi condixerit in ædibus ipſius Calceolarij iam ſenio con-

fecti, & oculis capti, Ripulam ſua præſentia, & nobiliſſimorum aulicorum ſplendore cohoneſtauit Maderno deceſsurus apud Benacum Veronenſem, eius delitioſiſſimo, & amęniſſimo ſeceſſu, id ex litteris manu tanti Herois ſcriptis xij. Octob. M D XC IV. ad Calceolarium ſatis compertum habemus. Cæterum de Monocerotis, & Rhinocerotis Cornibus ita ſentiendum eſt longè inter ſe differre, ſicuti quatuor ille diſcrepant animalia Monoceros, Rhinoceros, Aſinus Indicus, & Oryx; quamuis de his duobus tantum poſtremis Ariſtoteles meminit 2. de hiſt. anim. & 3. de par. anim. Vnicum in fronte Cornu hæc animalia geſtitant, quamuis Rhinoceros præter puſillum id, quod fronti eius ineſt, ſi Pauſaniæ credimus, altero in nare robuſtiſſimo præditum eſſe docet Scaliger, quo audaciſſimè pugnat, ac vincit Elephantum, quam rem Martialis libro primo expreſſit.

Namq́; grauem gemino Cornu ſic extulit Vrſum,
Iactat vt impoſitas Taurus ad aſtra Pilas.

Hinc Cardanum illum in ſcribendo præcipitem iurè damnat Scaliger, qui Monocerota ſub Rhinocerotis nomine pinxerat, duas enim Belluas eſſe longè diuerſiſſimas, Picturā Rhinocerotis ſe vidiſſe ait, cuius cadauer è naufragio eiectum erat in Tyrrhenum littus, capite ſuillo tergore munitum ſcutulato: Monocerotis verò figuram ex Vartomano deſcribit Scaliger, Equi magnitudine, cruribus, pedibus, capite Cerui: Pili colore balio: Equi Iuba rariore, & breuiore Coxis villoſis: Cornu vnum integrum Niceæ à ſe viſum ſubfuluum vnum, vnum ſubluteum accedens maxime ad buxeum, vnum ſubpuniceum etiam ſe habere fruſtum candidum, negare Vartomanum eſſe ferocem, contra quam vulgò acceptum erat. Porrò Monocerotem, vel Ariſtoteli ignotum fuiſſe, vel cum Aſino Indico, aut Oryge confudiſſe, meritò coniectant eruditi Viri. Verumenimuerò & præter Plinium Ælianus lib. 2. Monocerota deſcribit: diſcrepantem valdè à Rhinocerote, vt & Vartomanus deſcripſit:

& in-

& inter ſupercilia Cornu vno præditum, eodemque nigro, non læui, ſed verſuras quaſdam naturales habente, atq; in acutiſſimum mucronem deſinente: Ex his colligunt, Pictores grauiter hallucinatos, qui Monocerotem albo colore depingunt, cum talis color Aſinis Indicis, excepto capite, conueniat, quod purpureum ex Æliani teſtimonio obtinent, cornuque in fronte gerunt, cuius ſuperius puniceum, inferius autem album, medium verò nigrum eſt; Cum porrò Ælianus Monocerotis hoc eſt Vnicornis figuram, & proprietates exponens nullam eius Cornu Venenorum expulſcerum vim attribuerit, quamuis alia multa minùs memoria digna litteris conſignauerit, ſtatim auidè arripiunt Viri doctiſſimi anſam communem ſententiam refellendi, quod illud Cornu talem vim obtineat, cum ea potius Aſini Indici Cornibus ex Æliano conueniat; Sed profectò veriſſimũ illud eſt,

Multa ferunt animi venientes commoda ſecum,

Tempus enim, & remedia noua, & eorum vires patefacit; id ſanè Viri Principes, & magni Imperatores plurimis obſeruationibus compertũ habere potuerunt, ex quibus propoſitiones generales ad confirmandas remediorum proprietates conſtituuntur: quinimmò maxima fide digni retulerunt Vnicornis illud Cornu priuſquam ad Calceolarium Seniorem mitteretur Summi Cæſaris iuſſu antè omnia exploratum in veneno affectis animalibus, & hominibus etiam ſupremo capitis ſupplicio damnatis: à Calceolario etiam ipſo accuratiſſimo virium medicamentorum exploratore, & indagatore prius periculum factum, quam ſe ad Antidotũ conficiendum accingeret, & non ſine Medicorum eius tempeſtatis admiratione concitatæ expectationi mirificũ euentum reſpondiſſe: Idem Iunior Calceolarius ſe accepiſſe ab amicis Senioribus, & alijs affinibus domeſticis fatetur, & conſtanti fama Veronæ eo tempore, & in toto illo Germaniæ tractu promulgatum adhuc meminerunt complures pronectæ ætatis Viri.

AVCTOR eſt magnus Galenus rationem, & experientiam eſſe duo veluti crura, quibus Ars omnis conſtituitur, nec vnam ab alteram ſeiungendam, quod illi faciunt, qui ex aliorum Commentarijs tantum ſciunt, & ad quaſdam ſuas notiones, & imaginationes, rerum naturam pertrahunt: philoſophis illis à Platone memoratis perſimiles, qui ſi in forum, & actiones publicas prodeunt, ineptos ſe, & ridiculos præbent; hi profectò ingenio præſtant, ſed ſunt experientia deſtituti, quam veluti ſe indignam aſpernantur, vt optimè Geſnerus monuit, Tales multi fuere ex Præceptoribus meis Patauij, qui Theriacam remedium empiricum, confectionem Alchermes, & pulueres Alexipharmacos eſſe pronunciabāt leuibus quibuſdam rationibus ſeducti, experientiæ parum fidentes: Quod verò Rhinoceros ab Vnicorni differat, præter Plinij, Æliani, Geſneri, & aliorum teſtimonia, qui auriti, non oculati teſtes fuere, Garzias Hortus, & Cluſius, qui licet ea animalia non viderint, certiora tamen teſtimonia de ijs accipere potuerunt; ita habent lib. de Arom. hiſt. cap. 14. Eſt Rhinoceros vaſtum animal Cornu in nare gerens, quod difficulter domari poteſt, multos in Cambaya, Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari: Mihi hactenùs Rhinocerotem videre non contigit (ait Garzias) illud tamen ſcio Bengalæ incolas eius Cornu aduerſus venena vſurpare Vnicornu eſſe exiſtimantes, tametſi non ſit, vt ij referunt, qui ſe probè ſcire autumant: Ecce teſtimonium euidens, quod Naricornu, vel Rhinocerotis Cornu vi polleat aduerſus venena: ſubdit diligentiſſimus Cluſius in annotat. Rhinoceros viſus Straboni lib. 16. cuius color Elephanti ſimilis, non Buxo, Buxeum tamen illi colorem tribuit Plinius lib. VIII. *Cap. 20.* magnitudo Tauri, forma apro proxima, præſertim quod ad roſtrū attinet dempto naſo, qui Cornu quoddam eſt recuruum, omni oſſe durius, eo pro armis vtitur, quemadmodū Aper Dentibus: paulo poſt ſubijcit hæc: Hoc porrò animal

nunc

nunc à Luſitanis Abada appellatur, eiuſq́; Cornu aduerſus venena maximè celebratur: Cluſius certè in Luſitania diù degit, neq́; hoc referret, niſi oculatus teſtis, vt iam recentiorum claſſicorum quamuis Auctorũ à Cornu Rhinocerotis omnẽ talem vim abdicantium ſententia omninò explodenda ſit, cum ad pauca, & paucos Auctores reſpicientes facilè eam pronunciarint. De Vnicorni ſic Garzias cap. cit. Ego hoc loco referam, quæ à Viris fide dignis accepi: Inter promontorium Bonæ ſpei, & aliud Promontorium vulgò de Currentes nuncupatum vidiſſe ſe affirmabant, terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiã delectaretur, quod caput, & Iubam equi haberet, minimè tamen marinum equum eſſe, Cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dexteram, nunc in ſiniſtram obuerteret, modò attolleret, modò demitteret, id animal, cũ Elephante ferociter præliari, eiuſq́; Cornu aduerſus Venena laudari: eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno; alterum enim canem, cui dupla quantitate propinatum eſſet Venenum, ſumpto huius Cornu puluere ex aqua conualuiſſe; alium verò cui exigua quantitate Venenum eſſet datum, nec exhibitum hoc Cornu ſtatim mortuum corruiſſe. Hæc Garzias, conſentiente Cluſio, quibus intelligimus ita differre Vnicornem à Rhinocerote, vt Equus ab Elephanto, & vtriuſque animalis Cornibus vim inſignem, & multis experimentis comprobatam aduerſùs Venena inditam eſſe.

CORNV Alces, vel magni animalis, quod in hoc Calceolario Theſauro pariter oſtenditur, magna vi ad Epilepticum morbum curandum pariter pollere, teſtantur viri eruditi, & periti Medici, tametſi antea ſola adſtringens facultas ipſi tribueretur: at mox Pruthenos Principes, & Epiſcopos Medicorum fortaſſis induſtria, & auxilios ſubnixos raſuram, ſeu

ramenta

ramenta eius Cornu plurimum poſſe in Epilepſia cognouerunt, vt teſtatur Menembenus: addunt vt tali ſint facultate prædita auferenda eſſe ab Alce inter Feſtum Aſſumptionis B. Mariæ Virginis, & Natiuitatis eiuſdem; alij in Feſto B. Ægidij Abbatis, quod Calendis Sept. celebratur, ſed profectò, & poſt hunc diem ea cornua hac facultate erunt inſignita, vt experientia rerum magiſtra docuit. Illud magis videtur conſonũ rationi, quod de tempore inter Aſſumptionem, & Natiuitatem Deiparæ Virginis dicitur, cũ enim illud ſit calidius anni tempus, animal ſuaptè natura frigidum incaleſcit, in Venerem efferatur, & turget, hinc ſucculentius fit, & magis vegetum, & in Cornua, vnguesq; ſuccus magis diſtribuitur vna cum calore, viuidisq; ſpiritibus; ſic radices pro re Medica tempore Veris colligendas præcipiunt optimi Phyſici, & Botanici, vt Mattheolus, quã veluti vtero gerentes ſuccum proprium retinent, nec in folia, flores, ramos, fructus is adhuc abijt.

VERVM & Gazelæ Cayri Cornua ibidem ſpectantur, qualia Bellonius lib. ij. obſeru. cap. LI. deſcripſit: Maris Cornua maiora ſunt (inquit) quam fœminarum, quæ omninò recta, niſi circa ſummum, nonnihil incuruarentur, longioraque, quàm Rupicapræ, & Lunæ creſcentis in modum inflexa: Hæc eſſe Cicurum Gazelarum è ſylueſtribus locis eò deductarũ, quæ Capreæ prorſus ſimiles ſunt corpore, & colore Rupicapras referentes anterioribus pedibus breuioribus, poſterioribus longioribus Leporis modo, nigram lineam ſupra oculos ductam habent, vt Rupicapræ, Capellæ inſtar balant at barba carent; Pilus rutibus eſt ad pallidum tendens, leuis, & ſplendens, pectus, & nates albeſcunt, cauda ſubtus candicat, atq; ſuperiore parte fuſca eſt, niſi cicurentur loca campeſtria, ſterilia, & ſicca inhibitare ſolent: Hæc ex Bellonio, quæ plenius apud ipſum expoſita perleges:

Quod

Digitized by Google

Quod verò Orygis nomen Gazelæ tribuat iurè reprehenditur à doctiſſimo Cluſio: Oryges enim contrario pilo veſtiuntur, & ad caput verſo ex Plinij teſtimonio: Vnicorne etiam, & Biſulcum Oryx: Sæuum etiam Martialis facit, Lib. 13

Matutinarum non vltima Præda Ferarum
Sæuus Oryx, conſtat qui mihi morte canum,

Obſeruat porrò Cluſius Gallorum Dain, ab Italis Daino, vt putamus dictum, non eſſe nomine Damæ inſigniendum, ſed è Ceruorum eſſe genere, & à Plinio lib. xi. Platycerotam appellari Damæ, quæ ex Caprarum genere eſt, cornua adunca in aduerſum tributa, cum Platyceroti Cornua in palmas finxerit, digitosque ex ijs emiſerit; quocircà & Martialis Damam imbelle animal facit ijs verſibus,

Dente timetur Aper, defendunt Cornua Ceruum,
Imbelles Damæ, quid niſi præda ſumus?

Hæc volui breuiter perſtringere, vt Gazelæ, Orygis, & Daini, quam multi ex noſtris Italis Damam putant, natura intelligeretur, cum vulgari adagio iactant, è più veloce d'vn Daino.

IN Prouincia Bengala Boues eſſe craſſitudine, non altitudine Elephantes æquantes memoriæ proditum eſt: horum Cornua Bouum (indicarum potiſſimum) in Muſæo aſſeruãtur: vel candore vndequaq; vel varijs coloribus, vel ſtrijs etiam diſcriminatis prædita: Vaccæ etiam ſyluestris Indicæ Cornua ſpectantur Calceolario Seniori, & Iuniori ab amicis harum rerum curioſis æſtimatoribus donata; hæc ijs ſimilia, quæ in Arabicis Vaccis ab Æliano deſcribuntur, quas excellere Cornibus ob humorum influxum, quos plurimæ, & craſſiſſimæ venæ humore, quantum ferrè poterant, grauidatę infundunt: Sunt & varia etiam alia Cornuum genera valdè inter ſe forma, figura, magnitudine, colore, flexura diſcrepantia

tia

Cap.14. tia ex animalibus Indicis, ſed haud nomine cognitis deſumpta, quemadmodum Cluſius lib. v. Exoticorum admirandum Cornu deſcribit ab Hollandis Nautis reducibus allatum, cuius animal nec viderant, nec à quoquam percunctati fuerant.

HIPPOPOTAMI, quem latinè fluuialem Equum reddunt, dentes longè diuerſa ratione deſcriptos comperies à Scaligero, quam à Bellonio; ille enim ſic, Dentes vtrinque ſinguli ex inferiori mandibula ſurrecto flexu ſeſquipede maiores, candore, ſplendoreq; Ebori pares, eò præſtantiores, quòd, vt Ebur, numquam palleſcunt, amiſſo candore, materiam quoque firmiorem tradunt: at Bellonius dentes equinos, obtuſos tamen attribuit: longè etiam alia deſcripta animalis ſpecies ab hoc Auctore, quam antè animal viuum Bizantij delineari iuſſerat: inſtar enim obæſiſſimi porci corpus habere, pedes digitatos, caudam ſuillam, aut teſtudineam, pedes breues, caput vaccinum, oris rictum vſqueadeò vaſtum, vt leoninum ſuperet patulas nares, labra repanda, atque reſina, oculos, ac linguam prægrandes, vngulas in Porci formam diffiſſas; Talem Hippopotamum ludis publicis à Romanis Imperatoribus oſtenſum è Nili Paludibus aduehi ſolitum, tum etiam id animal, quod Turcarum Imperatori oblatum fuit, & ab ipſomet Bellonio conſpectum: Fidem huiuſce rei facere Coloſſi figuram, Nilum Ægyptium Romæ in Vaticano referentē, è qua Hippopotamum, quem exhibuit depictum, excerpſit; Scaliger Hippopotamo Gambræ Prouinciæ Vaccæ magnitudinem, pedes, bifidos, crura breuia tribuit, Aphricanis, Ægyptijs, Æthiopicis, Aſini proceritatem: Ariſtoteles ei animali os paruum adſcripſit: Hiatum ergo illum tàm laxum, qualem in feris quibusdam ἀνεῤῥωγός vocat Philoſophus, dedita opera Ariſtotelis hiſtoriam deſtruere: prodi etiā fidem Herodoti,

Lib.1.de Aquatilibus.

& Pli-

& Plinij, quorum alterū in Ægypto, vbi diù fuit, Hippopotamum vidiſſe credere par eſt, alter in publicis ludis Romę ſpectaſſe potuit: Hæc prudenter obijcit Scaliger Vir grauis, cui Sartam, tectámque eſſe Claſſicorum auctorum fidem, & auctoritatem placet: Hîc tamen libens, ac volens interponam iudicium meum: Vt plantæ eiuſdem ſpeciei, mira varietas pro regionum, & prouinciarum diuerſitate, vt de Saluia, & Planta Synapi proditum eſt, quod etiam peculiariter in canibus Belgicis, & Batauis obſeruaui, ſi cum noſtris comparentur, cœli enim vis, aëris, aquarum, & terræ conditio & ſemina, & alimenta plurimum diſcriminat, quod ſummo etiam Philoſopho Theophraſto placuiſſe video: ita non videtur rationi diſsentaneum Hippopotamum Ægyptium ab aliarum regionum Hippopotamo in multis diſcrepare quidem, quæ tamen ſpeciem, & primigeniam naturam non variarent; cum verò Byzantini modò Porcum, modò Bouem marinum eum vocarent, fieri etiam potuit, vt id diuerſum animal foret, quemadmodum id quod in aureī Adriani numiſmatis altera facie viſebatur, cuius Bellonio Io. Grollerius Inſubrium Quæſtor copiam fecerat, vt hoc pacto confirmetur eorum eruditorum iudicium, qui noſtris temporibus numquam viſum Hippopotamum iudicarunt, quis enim Bellonio iurauerit numiſmatis animal eſſe Hippopotamum? Vtcumque ſit Muſæi CALCEOLARII Dens aſſeruatus à Clariſſimo Scaligero deſcripto ſimilior, & affinior videtur, immo eaſdem penitus notas præfert, exertus enim Dens eſt ſeſquipede maior, candore, & nitore ebori par, ad dimidiam vſque partem concauus, cætera ſolidus, & in acumen exporrectus; De Hippopotamo legendus potiſſimum Plinius lib. viij., vbi M Scaurum primum ædilitatis ſuæ ludis temporario Euripo eum Romæ oſtendiſſe tradit: Hippopotamum etiam in quadam medendi parte magiſtrum extitiſſe; aſſidua enim ſatietate obæſum exire in littus recentes harundinem cæſuras conſpicatum, vbi acutiſſimum videt ſtipitem imprimentē corpus, venam quandam in crure vulnerare, ita profluuio ſanguinis morbidum aliàs Cap. 25. & 26.

Vuuu cor-

corpus exonerare, & plagam limo rurſus obducere; ex quo intelligimus phlebotomiæ vſum ab eo animali Medicam Artem hauſiſſe.

Cap. 9. DE MVMIA optime ſcripſit Scaliger Exercit. ciiij. vt ſimul & veram nobis proponeret, & Serapionem tueretur: Piſſaſphaltum enim multis in locis è montibus deuolutum ad fluuiorum hoſtia fluitare docet; id Mumiam eſſe Serapionis: Alteram eſſe Mumiam ſepulchrorum apud Arabas, Syros, & Ægyptios longè vtiliorem, & precioſiorem; ex Aloe, Myrrha, & illorum materia corporum, quæ ijs ſunt condita, quam ruptis, & contuſis mirificè prodeſſe compertum eſt, vtramque deſcripſiſſe Serapionem: ſubdit doctiſſimus Scaliger; Quæ verò ad nos Mumia defertur ex Ægypto non ex Aloe, & Myrrha condimentum eſt corporum, ſed ex Aſphalto, illis enim vtuntur nobiles, quorum effodere corpora, capitale eſt; Aſphalto plebeios aduersùs corruptionē ſe munire conſueuiſſe Strabo auctor eſt; Ex his colligendum exiſtimo aliam eſſe Plebeiorum conditurā ex Aſphalto, quem ſecundū Mumiæ genus eſſe, poſtquam nobiliorū cadauerum cōditura haberi deſijt, ſatis conſtat: Non ergo ſimpliciter credendū eſt Cadauera in Aphrica ſub arena ingruentibus maximis ventis ſuffocata, & deſiccata Mumiam ſecundi generis eſſe quod Montanus Vir Clariſſimus, & Ciuis noſter nobiliſſimus putaſſe viſus Lectione xxxviij. in caput primum Auicennæ de humoribus, quocirca & Medicos etiam carpit, qui occupantur tantum impoſturis ignorantes veram Mumiam, quaſi Cadauera illa ſimpliciter ſuffocata, & Sole, & arena deſiccata Mumiam putarint ſinè vlla aſphalti conditura, qua in re deceptum exiſtimo; Quæ enim corpora Venetijs in die Aſcenſionis Dominicæ feſto in Pharmacopolijs oſtenduntur nigra, arida, & viſu horrida, niſi aſphalti conditura, & veluti mangonio eſſent præparata, & concinnata nunquam pro Mumia diſtrahi, & diuendi poſſent: odor

por-

Digitized by Google

porrò,& ſapor bituminoſus aſphalti id ſatis euincunt. quod in Muſæi Calceolarij Mumia ſatis dignoſcimus. Porrò Arabum Mumia antiquior,& pretioſior ita fiebat. Mos erat Arabum, cum quis nobilitate præſtans moriebatur corpus vngebant vnguento ex Aloe,Myrrha,& Thure potiſſimum confecto (quod & Seruator noſter Iesvs Christvs innuit, cum vnguentum illud allatum à Magdalena ad ſe ſepeliendum factum docuit) indè pannis lineis opertum corpus inſcius conditorijs ſaruabant, temporis progreſſu accendentẽ corpori putredine, & colliquata pinguedine, cum illa conditura fermentata, miſtura optima fiebat: hanc è ſepulchris ſubreptam Mercatores in Europam deferebant, quæ ad curandam conuulſionem emolliendi, & reſoluendi facultatẽ valdè conferebat: in potu etiã dabant ad contuſiones,tàm interiores,quàm exteriores (vt idem tradit Montanus) ſed tandem deprehenſo furto, & furibus Arabes Cadauera in tutiori loco ſepelienda curarunt, & capitalem pęnam aduerſus huiuſmodi fures ſanxerunt.

OS in Ceruorum corde enatum mirificis præconijs ſanè effert doctiſſimus Mattheolus, ad omnigenos cordis affectus: aduerſus omnia venena valdè præſtare docens, & antidotis admiſceri, quæ aduersùs peſtilentiam parantur, ſed cauendum eſſe, ne huius loco Seplaſiarij bubulam tracheam Arteriam accipiant in compoſitionibus, vt facere conſueuerunt: proindè Veſalium iurè damnat, qui fortè ex vna, vel altera obſeruatione minimè reſpondente, tale Os in Cerui cordẽ exiſtere negabat: ſed fides adhibenda Mattheolo talium rerum peritiſſimo, qui non ad pauca reſpiciens facilè pronunciabat.

Verumenimuerò quia in eodem Comment. in ſecundum Dioſcoridis lib. Mattheolus ſcribit, Cornu ceruinum ad candorem vſque exuſtum ex melle hauſtum alui tineas pellere age

Digitized by Google

breuiter diſquiramus, quem vſum præſtet in Medicina multarum rerum exuſtio, quæ diſquiſitio etiam conducet ad tollendas difficultates, quæ in legendis auctoribus, & Galeno potiſſimum ſolent occurrere. Inter cæteras coctiones elixatio, & aſſatio tum Natura, tum Arte peragi poſſunt ex Ariſtotele lib. IV. Meteorum, illa calore humido eget, hæc ſicco, vtraq; præparandis multis medicamentis apprimè inſeruiens: Aſſationis quatuor conſtituunt genera, optimi Auctores, torrefactionem, cum torrentur medicamenta, donec medullitus calefcant, vt ab ijs ita apertis, & calore laxatis facilius facultates eliciantur coctione, infuſione, vel ablutione, ſic aqua hordei fit optima mundato priùs hordeo, & torrefacto: Alterum genus eſt proprie aſſatio, cum non ſolum medullatùs calefit medicamentum, ſed ſuperficies eius mutatur, ſic aſſata in profundo humidiora, in ſuperficie aridiora ſtatuit philoſophus: hoc pacto vel augetur facultas purgatrix, vt in Scyllæ radice abſumpta per aſſationem humiditate viſcida, ac lenta: illa enim uis in ſicco terreo poſita eſt, vel imminuitur, vt Pſyllij ſeminis facultatem purgatricem aſſatione imminuimus, quæ in humidioribus partibus conſumptis erat ſita, vel facultas à facultate ſeparatur, vt aſſatione purgantē vim Rhabarbaro adimimus, quæ ſuperficiarijs partibus, & tenuibus hærebat, remanet adſtringens in partibus terreis poſita, quam potiſſimum optabamus. Tertium genus combuſtio eſt, qua totum medicamentum mutatur, vt ab eo acrimonia omnis, & acumen auferatur: hac combuſtione omnia metalla, Galeno teſte 9. ſimpl. ex mordentibus, & aſperis longè fiunt mitiora, & vſui medico aptiora. Poſtremum aſſationis genus incineratio, quam Chymici calcinationē vocant vt medicamentum magis penetret, & efficacius reddatur, tum diutius ſeruari, & cum alijs miſceri poſſit: ſic Cornu Cerui in cinerem redigitur, & Antiſpodia ex combuſtis harundinum radicibus fiunt: hoc pacto enim humor omnis excrementitius adimitur, & aſperiores terreæ partes elaborantur, & edomantur, vt facilius, & maiori cum fructu ab

ægro-

ægrotantibus hominibus capiantur: Iam verò adhuc quæſitum, & dubitatum an vſtione fiant mitiora medicamenta æruginem enim Miſy, & Chalcitim libro iij. Methodi vri præcipit Galenus, vt minùs acria reddita ad cicatricem inducendam efficiantur aptiora, quæ ſi etiam abluantur, adhuc magis redduntur mitia: At lib.xj.ſimpl. Sales vſtos magis digerere, & diſcutere docuit, quam non vſtos, quantò ſubtilius efficitur illorum corpus accepta ab igne facultate; ſic cineres omnes diſcutientem facultatem videntur obtinere, quæ vis tota à caloris incremento pendet: libro IX. ſimpl. controuerſiam tollere viſus Galenus dum docet, Acria medicamenta multum caloris vſta amittere, quæ verò huiuſmodi non ſunt, aſſumere: ratio eſt in promptu, quia res acris per ſe per combuſtionem abſumptis tenuibus partibus terrea fit, & magis adſtringens; quæ fuit magis terrea per vſtionem igneam naturam nanciſcitur, quod efficaci, & pulcherrimo exemplo atræ bilis declarat doctiſſimus Valleſius, ea enim modò fit ex flaua bile, modò ex melancholia naturali frigidiori: illa enim eſt frigidior bile, calidior melancholia: iſta enim terreſtris, & acerba, idcircò vſtione calorem, & acrimoniam adipiſcitur: bilis ex ſe acris, acrimonia per vſtionem depoſita, atram bilem ſe frigidiorem gignit: porrò optimè monuit idem Valleſius res vſtas ſemper partes quaſdam igneas ἐμπύρευμα ſcilicet exuſtionem ſemper ſibi conciliare, ſic cineres licet terream naturam habeant, in lixiuium tamen acrimoniam illam igneã deponunt; ita etiam atra bilis eſt magis erodens, quam flaua, licet ipſa ſit frigidior, ob illud ἐμπύρευμα vſtione comparatum, quod per lotionem ſolum deponitur, vt cineres in lixiuium immiſſi fiunt prorſus frigidi, & inutiles, proindè prædicta omnia combuſta medicamenta numquam vſtione fiunt perfectè deſiccantia ſine calfactu, at lotione poſt vſtionem talia ad vnguem redduntur. Cornu ergo Ceruinum, & Antiſpodia, cum efficacia eſſe, & magis penetrantia optamus, acrimoniam aliquam, & igneam vim per combuſtionem ipſis conciliamus, quæ partis terreæ veluti vehiculum eſt, & in

Cap.6.

in alui proſluuijs puerorum potiſſimum commendatur huiuſmodi puluis, tum ad pellendos etiam lumbricos, quorum vitæ pluri humori excrementitio ſubnixæ valdè aduerſatur.

FVNGI Ceruini hiſtoriam, & vires, cuius neque apud veteres, nec apud recentiores auctores vlla extat mentio, teſte Mattheolo, idem vir ſollertiſſimus, & naturalium rerum indagator acerrimus Epiſtola vltima tertij libri egregiè, & accuratè proſequitur: Docet quippè Tuber eſſe quoddam ſubterraneum à Bohemis Ceruinum Boletum vocatum: Affirmare Venatores Tuberum vulgarium more ſub terra naſci, vbi Ceruino ſemine in coitu inficitur ſolum: dum exempto è vulua genitali adhuc aliquid ſeminis continente maris impetum ſubterfugit fœmina, hoc fieri in ſyluis, vbi multi habentur Cerui, qui naturali inſtinctu ducti ſcalpunt anterioribus pedibus ſolum, vbi globoſus fungus ſub terra deliteſcit, quod ex graui odore, quem ſpirat, ſe percipere ferunt, loca igitur Ceruinis pedibus diducta à venatoribus obſeruari, effoſſaque ſcrobe fungos iſtos eximi, & Pharmacopæis vendi, qui diſſecti in particulas, & filo traiecti mox in vmbra ſiccantur, & in vſum medicum ſeruantur: Globoſa his facies, & inæqualis, extima cuticula ſubnigricat, Carnoſa verò, & ipſa fungoſa ſubſtantia albicat: ſubdit Mattheolus, eſſe qui dicant reperiri ex his fungis quoſdam erectæ virilis mentulæ forma, vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam teſticulos referentes conſpiciantur: Hos fungos, & potiſſimum, qui genitalis humani ſpeciem referunt, in medicamentis, qui Venerem conciliant, in plurimo vſu eſſe apud Bohemos Sicciorũ puluerẽ in dulci vino Drachmæ, vel Seſquidrachmæ pondere propinantes: lactis vbertatem etiã afferre ex Ptiſana, vel muliebri lacte potum fungũ valentiùs id agere, ſi longi piperis aliquid addatur, ſuffitu occluſos fęminarum locos reſerare, & vuluę

ſtran-

Digitized by Google

ſtrangulatus auertere traditum eſſe : ſuperſtitioſas mulierculas ijs abuti in amatorijs poculis quibuſdam prius admurmuratis præcantationibus; valere etiam fungum Ceruinum ad epota venena ex mero hauſtum: ad venenatorum etiam omnium morſum, non modo potum, ſed etiam illitum : Huius fungi ortum Italiæ negauit natura, cum ibi ſolum oboriatur, vbi Cerui degunt, quare tãquam rarum quid exoticum in Muſæo Calceolario repoſitum admiramur.

CERVI Lachrymam non poſſum enucleatíus, & expreſſius deſcribere, quã doctiſſimi Scaligeri verbis: Is enim Cardanum illum omniſcium, & ἀντίπαλον ſuum ita alloquitur Exerc. cxij. Cerui Lachrymam rem fortaſsè minùs tibi notam in noſtris Muſarum Theſauris habemus cariſſimam. Antè centeſimum annum in Ceruo nulla eſt; poſt eam ætatem accreſcit ad oculi canthum ipſis oſſibus, atq; in os protuberans concreſcit ea duritia, qua Cornu ſuperet, qua parte prominet rotunda eſt coloris fului, non ſine veſtigijs atriorum venularum : tanta læuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodum ſe ipſam mouere videatur, aduersùs venena remedium præſentiſſimum : Peſte correptis datur cum vini momento, vndè tantus cietur ſudor, vt penè totum ſolui corpus credas ; cum hæc in Circulis aliquando recitarem, vnus ex ijs, qui è Legatorum Comitatu rerum Aſiaticarum cognitionem profitebatur negabat ad Ceruum quicquam attinere: ſed eſſe verò lapidem: ego illi poſtridiè oſtendi, qua parte ex oſſe fuiſſet auulſa; Hanc Solimanus olim dono dederat Samblancardo Trierarcho : At ea ego poſtea eius filij Bernardi Orueſani munificentiã expertus ſum : Hactenus Scaliger, cuius ſingula verba, verè aurea, apponere volui, vt huius lachrymæ non adeò apud Auctores vulgatæ certior notitia illuceſceret. Geſnerus tradit Bezaar lapidem dici Cerui Lachrymam, quæ gene-

nera-

neratur in Ceruis, quia Cerui comedunt Viperas maximè in Perſia: Hunc lapidem erui etiam è terra, & fodinis, citatq; Tiphaſim Arabem in libello de Gemmis, qui ex Arabico in Latinum ſermonem conuerſus eſt: quandoq; Bezohar appellari, quoduis Antidotum Veneni ex Andrea Bellunenſi: Ita multi illius tractus Septemtrionis faciunt: compilant vndequaque, & ſummo labore deſcribunt: iudicij amuſſim, & delectum non adhibent, quæ Italorum propria & genuina ſunt: ſolus Agricola, & Scaliger omnem hac in re tulere punctum, illo Arabico auctore fortè permotus legatus ille negauit eſſe Cerui Lachrymam: Sed ſtandum auctoritati Scaligeri, nec inficiandus ille lapis metallicus, ſicuti Buffonitem lapillum mineralem etiam conceſſimus. Cæterum cur Ceruorum Lachryma ſalſa ſit, & amara: Aprorum dulcis quæſitum à Plutarcho lib. de cauſis natur. intemperiē horum animalium reiecta cauſa: Ceruorum enim frigidam, Aprorum feruidam; cum propter iracundiam mouentur lachrymæ ad oculos copioſus effertur calor πῦρ ὀφθαλμοῖσι δεδορκὼς: igne oculi quippè refulgent, & dulcis fit qui eliquatur humor: Verum Plutarchi phyſica contemplatio oratorijs potius, & poeticis floſculis referta; cum Vitis clarorum Virorum, & moralibus præceptis ſcribendis potiſſimum excelluerit: Conſtat enim eximium, & excedentem calorem potius res ſalſas primum, mox amaras reddere, ex Galeno, & Ariſtotele: quare Aprorum Lachrymæ longè ſalſiores eſſe debuiſſent: dulciores Ceruorum, quorum ſanguis frigidior ex illa iræ efferueſcentia temperiem nactus dulciores funderet Lachrymas: ex ſucco ergo melancolico amariori eas gigni putarim, cum animal timidum ſit, ſiccum, & frigidum: Aprorum Lachrymas ſeparari, vt ſerum à lacte, quod Empedocles etiam voluit, eas videri dulciores, quoniam ſalſuginoſa qualitas multo humore tenui obruitur.

IN

IN eodem noſtrati Theſauro Genitale etiam Cerui oſtenditur neruoſum omnino, quale ab Ariſtotele deſcriptum legimus: nullam enim rem curioſam, aut vtilem illi deeſſe, gemini FRANCISCI Senior, & Iunior, pro virili ſunt perpeſſi.

TOPHVS etiam Plinij noſtratis ibidem aſſeruatur, de quo is Auctor lib. ij. In iuuencarum (inquit) ſecundo ventre pilæ rotunditate nigricãs Tophus reperitur nullo pondere, ſingulare (vt putant) remedium ægrè patientibus, ſi tellurem non attigerit. Cap. 37.

RHINOCEROTIS pellis ea exiſtit firmitate vt ægrè iaculo penetrari queat, teſte Æliano; idem teſtantur (ait Geſnerus) qui noſtro ſæculo Belluam in Luſitania viderunt, pellem enim habere prædenſam aiunt, ceu cruſtis quibuſdam ſquamatim compactam, colore, & figura teſtam referre teſtudinis (tergus ſcutulatum ei attribuit Scaliger noſter) Plinius Buxeum colorem, alij murinum, vel qualis in Buxi cortice eſt, ei attribuunt.

PELLIS Hippopotami fruſtrum pariter aſſeruatur: de qua ſic Scaliger Exerc. CLXXXVIJ. De Corij duritia ſatis eſt à nobis dictum in Ariſtotelicis Commentarijs, Conſtat è Luſitanorum nauigationibus pedeſtris lanceæ perferre ictum ſine noxa: Illud controuerſiæ præſefert ſpeciem: aiunt quidam pilo carere, in Hiſpanicis libris inuenio & nigros, & balios, & Plinius pilum dat. hæc ille: obęſiſſimi cuiuſdam porci cor-

pus, an & Corium? adſcribit Bellonius, vt alibi perſtrinxímus.

ANIMALIS Bezohar gignentis Pilus conſenſu omniũ, qui de eo animali ſcripſerunt, ruffus eſt, Monardus tamen, qui libellum peculiarem confecit de Lapide Bezahar, & Herba Scorzonera Pilos attribuit cinerei coloris, cui admiſta ruffedo; Animalis porrò illius, quod ad Archidiaconum Nebienſem delatũ fuit; quodue omnes notas Hirci, vel Cerui gignentis lapidem Bezahar præferebant, pilos, & colorem Ceruino ſimiles fuiſſe, oculatus teſtis profitetur idem Monardus, qui in Muſæo noſtrate aſſeruantur Pili cineream rufedinem ad vnguem exprimunt.

IN eodem porrò Theſauro, & Conditorio celeberrima illa Theriaca ſeruatur, quam non ſolum Veronæ, ſed etiam in Italia,& in Europa primus componẽdam curauit Franciscvs Senior Calceolarivs tanta accuratione, & delectu ſimplicium medicamentorum, vt à primis ſuæ ætatis Medicis, & Pharmacopęis, tamquam verum Alexipharmacum, & Alexiterium aduerſus venena, & affectiones pernicioſas paſſim decantaretur, & auidè vſurparetur. Primum ergò Calceolarium componiſſe contendo, quoniam primus fuit, qui acerrimũ ſtudium in componendo adhibuit.

HANC poſtmodum nullis ſuccedaneis medicamentis confecit Franciscvs Calceolarivs Iunior, vt antea oſtendimus; Cum potiſſimum verum Amomum, Vuam, ſcilicet, Malabathrum, Balſami ſuccus, Chalcitis, & alia huiuſmodi præclara ſimplicia, de quibus nonnulla vigebat controuerſia, omnia

iam

iam ſuis inſignita, & explorata notis ſint admiſſa; quemadmodum & Mithridaticam Confectionem omnibus numeris abſolutam, & confectam idem Muſæum aſſeruat, quæ præſtantiſſimæ, & humano generi fructuoſæ compoſitiones, quibus, & qua ratione conficiantur pleni ſunt veterum, & recentiorum Auctorum libri; & controuerſiæ etiã de Melle inijciendo præclaris Clariſſimi Collegij Veneti, Alumnorũ lucubrationibus ſuperioribus annis editis Angeli Viduæ, & Fabij Vlmi Virorum eruditorum vltrò, citròque iactatæ, mirificam lucem earum Antidotorum pręparationibus attulerint.

ELECTARIVM, vel Confectio de Hyacintho omnium poſt Theriacam nobiliſſimum, & efficaciſſimum Antidotum ex Hyacinthis, Smaragdis, Sapphyris, Granatis, Topatijs Orient. Rubinis, Lapidis Bezohar, Corallijs rubeis, & albis, Margaritis, Oſſibus de corde Cerui, Bolo Armeno Orientali, Terra ſigillata, Croco, Ambra, Moſcho, atq; alijs huiuſmodi inſignioribus Alexiterijs, Serapio de acredine Citri, vel Limonum, exceptis conflatum in mali moris febribus etiam calidioribus quantum conferat; ſyncopi pulpitationi, cordis tuſſiculoſis, & ſuſpirioſis proſit certiſſimis conſtat experimentis, confirmat enim vim cordis vitalem, & ſpiritus vitales refocillat, illuſtrat, & fouet, omnemque caliginem atrabilariæ colluuiei ab ijs amouet, & diſcutit, quod ego in multis ægris diuturnæ atrę bilis ſymptomatis cardiacis pęnè abſumptis, periculis factis, plenè teſtari poſſum: Hoc præſtans medicamentum Curtius Martinellus Medicus Venetus Clariſſimus ſuperioribus annis ab eorũ obiectouibus tutatus eſt, qui ipſum calidius, quàm par ſit, nec propterea vſurpandũ in febribus calidioribus contendebant; Croci enim, Ambrę, & Moſchi caliditas corrigitur, & caſtigatur à Citri acido, quod ex vij. ſimpl. tertio ordine calefacit, & exſiccat, & maxime cum tanta copia reſpectu illorum exiſtat,

vt eius vtar verbis : accedunt Santali, Lapilli, Corrallia, ſemina Endiuiæ, Oxalidis, & Bugloſſæ, quibus calidiorum vis facilè infringitur : Sed & validam, & apodicticam rationem adducit Vir doctiſſimus ; in Cardiacis enim huiuſmodi medicamentis, quæ terreſtria recipiunt, quędam tamquam vehicula eſſe adhibenda calore, ac partium tenuitate prædita, quæ ad partem determinatam, vt ad cor eorum facultatem deferant, ſi ergo illa tria ab hoc mirabili Antidoto eximantur, proprio ferè munere deſtitutum exhibebitur : hoc igitur pariter accuratiſſimè præparatum in Muſęo aſſeruatur.

CONFECTIO etiam ALCHERMES vocata, identidem viſitur affectionibus melancholicis ex atra bile mirabiliter conducens : Hanc Ioannes Meſues ex Clariſſima Regum Damaſci ſtirpe oriundus compoſuit, & Mauris ſuis, & Sarracenis ijs affectionibus ſæpius ex naturali temperamento conflictatis vtendam exhibuit, quos præcipuò amore, & charitate complectebatur : in Schola Cordubenſi Hiſpaniæ, Auicēnæ, & Auerrhois tempore, floruiſſe anno ſalutis M C XLIX. hiſtoriarum monumentis traditum eſt. Illud numquam ſatis mirandum apparet (ait Montanus Veronenſis Vir Clariſſimus in præfatione in IX. Raſis) ita claruiſſe bonas litteras apud Arabas, tàm paruo tempore, vt quandoque auſim Græcorum ingenijs ingenia Arabum præponere ſi quantum Græcorũ, Arabum Academias florere contigiſſet, numerantur enim duntaxat C LIJ. anni, quibus primum Rex Almanſor Bibliothecas aperuit (centum fuiſſe aiunt) & gymnaſia deſtructa fuere, cum enim Arabes eſſent Mahumetani, à Chriſtianis non tantum ex Hiſpania depulſi fuerunt, ſed etiam eorum Ciuitas Regia Maroccus, cum toto regno occupata fuit, deſtructa Gymnaſia, quæ in Galliam, & Italiam deducta ſunt, & iam fluxerunt anni quingenti, quibus floruerunt ;

Hæc

Digitized by Google

Hæc Montanus, Porrò contendunt Galli vniuerſitatem illam Cardubenſem poſt Sarracenorum Medicorum ex Hiſpania fugam translatam fuiſſe ad Monſpelienſem Academiã, idque ex Hiſpanica hiſtoria comprobatum volunt. Hinc iure merito factum videtur, vt Monſpelienſes Medici, & Pharmacopæi optimi ſummam curam adhibuerim in Confectione hac Alchermes præſtantiſſima elaboranda, & enucleanda, Ioãnes Stephanus Strobelbergerus potiſſimum Medicus doctiſſimus, qui nouo tractatu de Cocco Baphica, & quæ indè paratur Confectione Alchermes recto vſu diſſerit, & Laurentius Catelanus Seplaſiarius à Monte Peſſulano, quem etiam ſupra honoris cauſa nominatum volui, qui genuinum eius Confectionis apparandæ modum accuratè ſcripſit; horum auctorum opuſcula Ienę Typis Ioannis Beithmanni anno M D C XX. ſunt impreſſa; quæ diligenter legenda ſunt ab omnibus Medicinæ ſtudioſis, vt Alchermes legitimam conficiendæ rationem, & eius rectum vſum teneant: Succorum enim Pomorum dulcium, & Aquæ roſarum ſingulorum lib. 1. & 5. Sctæ libra vna per diem naturalem infunditur, & multum exprimitur, additur Succi granorum Kermes libra vna (per hæc grana intelligere Meſuẽ, quæ ex ipſa Ilicæ Coccifera leguntur, cuius ingens in Hiſpania copia, vbi confectio iſta à Meſuæ tradita, non grana tinctoria, quæ ad Pimpinella radices craſſas, & annoſas reperiuntur, nec tincturam ex Gummi Lacca docet optime Ioannes Stephanus) Sacchari ſolidi libræ duæ, coctis his ad mellis ſpiſſitudinem, remotis ab igne, etiamnum calidis, adduntur Ambræ crudæ minutim inciſæ Drachmæ duæ, finitur, vt liqueſcat, deinde admiſcentur ſequẽtia puluerata, Ligni Aloes, vel Santali citrini; Darſeni, ideſt Cinnamomi electiſſimi ſing. Drachmæ ſex: lapidis Lazuli vſti, & præparati, Margaritarum albarum ſing. drachmæ duæ, Auri boni, Moſchi ſing. drachma vna, conficiatur ſecundũ Artem: drachmæ vnius pondere per ſe, vel iuſculo, aut vino generoſo ſoluta ſumitur, cor roborat, ſuaues, & bonos ſpi-

ſpiritus regenerat, ſyncopem, & palpitationem tollit, mirificè animum roborat, ſtomachum etiam confirmat, & refocillat, ſuaui euaporatione cerebrum rigando, amicam naturę quietem, Ambari beneficio conciliat, cum Serapio de Papauere, de Nymphæa, & aqua roſarum in lecti ingreſſu aſſumpta: in difficili etiam partu decocto pulli ſoluta fœliciter capitur, nec formidandus matricis aſcenſus, ob Ambri, & Moſchi odorem, nam fœtus grauitas vterum deprimit, ſurſumque aſcendere prohibet, ait doctiſſimus Fontanonus interim bonis illis odoribus Parturientis Vires, & ſpiritus iuuantur, & roborantur: Ad fœtum mortuum, molam, & ſecundinam expellendam maximum eſt remedium ſi cum tantillo Croci in aqua Cinnamomi exhibeatur: Potio etiam hyſterica recalfaciens, & roborans ſępiſſime vſurpata: Si quis de veneno hauſto ſuſpicatur Drach. 1. cum ſucco Citri, vel aqua Cardui benedicti ſoluta remedio eſt. Mortuorum vitam quadam vir doctus idcircò appellauit, quod ijs quibus in propinquo mors eſt auram vitalem cordis excitet, & regignat: Cautio tamen adhibenda ne in acutis morbis ſumatur, in quibus immodici alui fluxus eſt ſuſpicio, ob vim laxandi aliquam, quam habet; huius locũ nobiliſſima eius pediſſequa complebit Confec. de Hyacintho, quæ lapide Lazuli caret. Præterea qui continuo capitis dolore vexantur à frequenti eius vſu abſtineant, atq; illæ præſentim Mulieres, quæ Antipathia naturali à Moſcho abhorrent: Verum de hac Confec. hæc ſatis erunt; Legendi porrò prædicti Auctores, ad quorum normam, & præſcriptum Muſæi Alchermes parata, & concinnata eſt, nec enim actum agere, & alienas lucubrationes ad vnguem deſcribere noſtri eſt inſtituti.

PER-

PERVVLGATVM eſt Hippocratis Oraculum in arte medica ὠφελεῖν, ἢ μὴ βλάπτειν, iuuare, vel non lædere, hoc potiſſimum ſequutus doctiſſimus, & celeberrimus Mattheolus, qui de ſuo ſementem facere, quam de alieno metere maluit; è ſuo ergò elapidato, & ritè lætificato agro eximiũ, & propè diuinum Antidotum, vel Electarium dedit, quod aduerſus Venena omnia tum per os aſſumpta, tum morſu, vel ictu inflicta admirandas obtinet Vires, prætereа etiam aduerſus peſtilentiam, tùm Nucis ponticæ quantitate ad præſeruandos ſanos quotidiè exhibitũ, tùm ad iam correptos, & laborantes ſanandos, ſi initio morbi in Cardui benedicti ſucco, vel aqua Rutæ Caprariȩ ſtillatitia duarum drachmarum pondere propinetur, ægrotis deindè in lecto ad ſudandũ collocatis bis, terue repetitũ, nonnullis tamen interpoſitis horis: hoc ſingulari præſidio ſanatos fuiſſe, quã plurimos profitetur Mattheolus: omnia enim ferè recipit Antidotum, quæ cordis vitalem facultatem, & ſpiritus roborant, tùm deſiccando, & abdita vi ſuccorum malignitati, & pernicioſæ qualitati, & putredini obſiſtunt, Theriacam etiam, & Mithridatium recipit, quæ confectiones antè omnium Antidotorum Anteſignanæ videbantur, nunc illius Pediſſequæ factæ, tamquam trigonum in Tetragono, & ἀλαδατικὸν ἐν τῷ ποντικῷ; Eius deſcriptio prȩcisè, & ſingillatim è Mattheoli Clariſſimi Cõmentarijs petenda, quæ omnibus legere cupientibus paſſim obuia ſunt, vt enim fuit, non ſolum doctrina medica conſpicuus, ſed etiam miro iuuandi genus humanum deſiderio flagrans, nihil ſibi proprium, aut arcanum eſſe voluit, vt ex Triuio quodã, & ambitioſi medicelli faciunt, quos Agyrtarum, Spagiricorum, & circumforaneorum morem ȩmulari Capivacceus Doctor olim meus dicebat, qui arcana medicamenta elato ſupercilio venditant, quin acriter obiurgatum ab eo quendam nobilem Virum memini, qui pro aſthmate arcanum ſuum Electarium petierat. Antidotum ergo Mattheoli omnibus numeris, & ſũma diligentia Confectum

Cõmenti in lib. 6. Dioſc.

in

in Theſauro Calceolario ſeruari iampridem, in confeſſo eſt. Cæterum, & quintam eſſentiam Theriacalem aquam, ſcilicet admirandis viribus contra Venena morſu, & ictu inflicta præditam ex eo Electario, Serapio ex Citrei mali corticibus, & Aqua Vitæ ex optimo vino paratæ confectam deſcripſit Mattheolus ibid., cuius quatuor Drachmæ, cum puri vini odorati portione, vel aqua ſtillatitia Cordiali exhibētur. nec non puluerem aduerſus omnia deleteria Venena, qui tamē præſentem morbum ſolùm curat, non à futuro præſeruat: Iſthæc pariter omnia in Muſæo aſſeruantur. Sed & lib. v. cap. vj. Quinta eſſentia aromatica à Mattheolo propoſita epilepticis, & præfocatis mulieribus reuocandis efficax, & moribundis in vita retinendis ſi eius aſpergine facies irroretur. Hac ego nuper in Muſæo deguſtata, ſenſi, mihi ſtatim animales, & vitales ſpiritus recreari, & veluti viuaciores reddi; quare ſenioribus, timidis, melancholicis, qui cor, & cerebrum frigida intemperie affectum obtinent, tum lethargicis, & quodam morum veternoſo ſtupore defixis ſingulare remedium eſſe, ſi tempore potiſſimum frigidiore, vel temperato in modica Doſi vſurparetur, iurè exiſtimandum.

SVMMA, & ſingulari beneuolentia complexum FRANCISCVM Seniorem CALCEOLARIVM Virum in re herbaria maximū à Sereniſs. VINCENTIO Mantuę Duce Clariſſimo, & Virorum excellentium in quauis Arte Męcenate, alibi oſtendimus: Is ergo magnanimus Princeps inter cætera officia, & munera, quibus ſæpe eſt Calceolarium noſtrum proſequntus, Electarium pro Epilepſia, vel morbo Comitiali adimendo, & percurando Strenuum, & admirabile ipſi donauit, cuius plurima facta pericula, quæ fęliciſſimè ceciderunt; id igitur in Muſæo adhuc aſſeruatur, nec prudentię, aut obſeruantię Senioris Calceolarij fuit erga tantum Ducem curioſius ſimplicia eius medicamenta perquirere, qui ſe ſatis eo ſimplici dono cohoneſtatum ingenuè fatebatur.

PAPYRVS

PAPYRVS etiam Ægyptia ex arborum Corticibus confecta, Philyra ſcilicet, & characteribus Hieroglyphicis obſcuris admodum, & incognitis impreſſa, & deſcripta in Muſæo conſpicitur: Philyra enim, & Tilia, ait doctiſſimus Guilandinus, non ſolum Arborem ita dictum denotant, verum etiam eiuſdem arboris Bracteas, hoc eſt tenuiores membranas inter lignum, & extimum Corticem latitantes, Philyra quidam tenuiſſimi Corticis nomen eſt, Tilia verò aliquanto craſſioris, quod Plinij noſtratis verbis palàm eſſe docet lib. xvj., librorum porrò materia apud veteres, non ſolum folia plantarum, Cortices arborum, ligna, cerata lintea, plumbum, chartæ, membranæ fuere, quæ omnia à Plinio memo- *Cap. 14.*
riæ prodita, ſed etiam Ebur, Sapphiri, lapides, æs, animalium inteſtina, librorum eburneorum, vel eboreorum meminit Vlpianus lib. xxxij. Pandectarum cap. L. quos Flauius Vopiſcus in Tacito Elephantinos vocat; quidam ſic dictos ridiculè putarunt ab operis amplitudine, quaſi Elephantorum proceritas nominis anſam illis dediſſet: docet enim Vulpianus Iureconſultus antiquus, & grauis Auctor in Phylira, ac Tilia volumina confecta, aut in aliquo corio; Corium intelligit Guilandinus, non animalium tergus, ſed arborum Corticem à Tilia diſcrepantium: confecti enim Codices è tergore animalium ijdem ſunt cum membraneis, vel igitur vetuſtam, vel exoticam hanc Muſæi Papyrum eſſe non iniuria conijcimus.

ARBORIS Fariniferæ Farinam, quam aſſeruat Muſæum, mirabili naturæ, quæ DEI Opt. Max. miniſtra eſt, prouidentia, & artificio conditam eſſe, nemo ſanæ mentis ibit inficias, ad tenuioram enim hominũ ſuſtentandam vitam, vbi tritici, & cerealium ſeminum non viget prouentus, in arboreæ plantæ meditullio

candidam hanc farinam natura producit, idque in Ternate Inſula Æquatori proxima ad Arcticum Polum vergente, vt docet Cluſius, ex teſtimonio Comitum Franciſci Drake Equitis, qui totum Orbem circumnauigauit anno 1581. referebant Plantæ truncum humani femoris æquare craſſitudinem, decem verò pedum altitudinem attingere, ſummo faſtigio in orbiculatum caput braſſicæ capitatę inſtar extuberantem, in cuius meditullio producit illam farinam, quā diligenter collectam, & inſperſam modica aqua fermentari, pinſi, & in formulas quaſdam coctili latere conſtantes immitti longa ſerie, atque prunis ardentibus circumquaque admotis, & ſuper etiam impoſitis coqui affirmarunt: recenter coctis, & adhuc calidis panibus, vel libis illius inſulæ incolas veſci, vbi induruiſsēt tepida aqua macerantes pultis modo edere: Cum deguſtaret (aliquot enim attulerant) viſi Cluſio inſipidi ſaporis, verum iniecto Piperis, vel Cinnamomi momento, cum Saccharo, nonnullis in delitijs eſſe poſſe; An Zagù ſit deſcriptum à Ferdinando Lopez de
Libro 6. Ind.hiſt. Caſtagneda ambigit Cluſius: Antonius Pigafetta Vicentinus, qui primus Orbem naue, cui inſigne Victoria, circuiuit, in ſuo Itinerario Sagù, per S, non per Z ſcribit. Nec incommodè cenſrei poſsit ea, de qua meminit M. Polus Ve-
Libro 3. ſui Itinerarij. netus de Regno Fanfur agens, in quo Vaſtarum arborum genus reperiri docet medullam in ſe continens farinaceam lignorum vetuſtorum Cariei perſimilem, hanc in figulinum vas aqua plenum inijci, vt ſordes ſupernatēt, puraque farina ſubſidat, qua diligenter repugnata varia confici edilia, quæ ipſe ſæpius comedit, & nonnulla Venetias vſque detulit pani hordeaceo colore, & ſapore ſimilia: illius arboris lignum ferro conferri poſſe, in aquam enim iniectum, ſidere illicò, & mergi, directèq; (vt harundo donax) findi, Ex quo Venetorum hominum ad ſumma omnia procreatorum diligentia, & acumen in his etiā exoticis rebus perquirendis, & explorandis intelligitur: Cluſium legito, candide
Cap. 5. Lector, lib. primo Exotic.

IAM

IAM verò omnium ad ſe oculos Muſæum adeuntium conuertit, & rapit Veſtis ex pennis variorum colorum Indicarum volucrum contexta,nec non capitis tegmen (ſeu Galerus) exijs conſlatum,& conſutum pennis ab illis Indiæ magnis Regibus vſitatum, quæ propter inſignem raritatem, & pulchritudinem maximam omnibus oblectationem, & admirationem incutiunt: His præclaris muneribus hocce percelebre Muſæum donatum voluerunt Iaponenſes Principes munificentiſſimi, Mantinus, & Michaël, qui nomine trium maximorum Regum Iaponenſium, Bartholomęi Omuræ, Franciſci Bungi, & Protaſij Arimæ, aliorumque eius tractus Dynaſtarum Romam ad Chriſti Vicarium Gregorium XIII. obſequij exhibendi cauſſa miſſi fuerant, ij ſanè Reges, cum CXL. millibus ſuis ſubditis Sacro Baptiſmi lauacro expiati illuſtre nomen Fidei Chriſtianæ dederant, propterea debitum obſequium, & cultũ ſummo Chriſti Vicario præſtare æquum cenſebant: Legati ergò à Iaponenſi ampliſſima Prouincia ſoluentes ad Inſulam primum Amacani in latere Sinenſium traiecerunt, inde Malacham, mox Goam peruenerunt: Mare verò Indicum, & Barbaricum ſinum percurrentes, & caput Bonæ Spei pertranſeuntes per Oceanum Æthiopicum, & Atlanticum Vlyſſiponem, anno ſalutis MDLXXXIV. incolumes appulerunt: & quamuis à multis Europæ, & Italiæ Principibus per quorũ ditiones iter faciebant, ſummis honoris indicijs cohoneſtarentur; Veronæ tamen Inclyti Senatus Veneti decreto omni beneuolentiæ, & honoratæ hoſpitalitatis genere excepti; Inter res Veronæ admirandas & Muſęum Calceolarium auidè, & curioſè perluſtrarunt, cui eorum æſtimationis, & amoris μνημόσυνον illam admirabilem Veſtem, & Galerum reliquerũt, Romæ mox è Gregorio XIII. ſumma animi propenſione accepti, quo paulo poſt defuncto, Syſto V. eamdem obedientiam, & obſequium Chriſtianę profeſſionis ſuorum Regum nomine detulerunt; Denique in Patriâ ab Italis, Hiſ-

panis, & Luſitanis donatos, & perhonorificè excepto rediiſſe, conſtans fama eſt. Cum igitur ex nouo Orbe Magni Reges, & innumerabiles populi tale obſequium Apoſtolicæ Romanæ Sedi ſpontè, & promptè deferunt, non pudebit Europęos noſtros, quibus olim verę pietatis lumen affulſit, quorum maiores in ea ſemper perſtiterunt, Thraſonum quorundam, & Rhetorum impijs dogmatis, & ſomnijs faſcinatos per ſummam temeritatem ab ea defeciſſe? Iam verò plumarum natura ex pituitoſo, & humido excremento fit perindè, ac piſcium ſquamæ, proindè facilè flecti vniri, & contexi poſſunt: Volatilia enim, & natalitia ex aqua facta, ſicuti terreſtria ex terra, docet magnus Medicus, & Philoſophus Fr. Valleſius cap. primo lib. de Sacra Philoſophia, vbi expendit arduam difficultatem ex illis Moſes verbis in Geneſi orientem, Producant Aquæ reptile, & natatile, & volatile ſuper terram, & terra producat iumenta reptilia, & Beſtias; quo pacto volatilia ex aqua potius, quàm & terra, cum maior pars auium terræ inſideant, ibi nidificent, oua incubent, pullos excludant, è terra cibum capiant, & Vultures, & Accipitrum genera duriorem carnem, quam Arietes ſint nacta, & omnes volucres ſint terreſtribus animalibus tenuiores, ideò ſicciores. Vide ibidem Valleſium.

IN eodem Theſauro Flabella diuerſa ex Indijs allata comperiuntur, & potiſſimum vnum viſitur ex Folio Arboris confectum exotico quodam modo, & ferè inexplicabili elaboratum puncturis varijs vndiquaque renidens.

CALCEI etiam Indici viriles, & muliebres ex cocto Corio ad vnguem concinnati, & admirabili artificio affabrefacti, qui veluti humano ingenio picti, & penicillo delineati, & expreſſi, haud attentius intuentibus videantur.

IDOLA pariter Ægyptia variarum figurarum caracteribus pariter Ægyptijs inſculpta, & inſignita, quæ ab amicis Calceolarij Senioris, & Iunioris miſſa, & donata huic Muſęo, cum aliquam illorum copiam ex ijs regionibus eſſent nacti, quam ex ijs ſignificationis ſpem concipere poſſimus, ſatis docuit Epiſtola ad me ſcripta Clariſſimus Pignorius, quæ in tertia Muſæi Sectione impreſſa, Lectoribus eſt obuia.

Digitized by Google

LVCERNÆ etiam fictiles è terra cocta in hoc rerum naturalium, & artefactarũ Promptuario viſuntur, varijs figuris,& formis effictæ, & conformatæ ; Has veteres in ſepulchris iuxta ſua cadauera perpetuo ferè igne ardere voluiſſe ſatis liquet, & à Fortunio Liceto Viro Clariſſimo, & primario Philoſophiæ Ariſtotelicæ Patauij Profeſſore doctiſſimo, quatuor elegantiſſimis, & recondita eruditione, & doctrina refertis libris oſtenſum, qui Venetijs apud Euangeliſta Deuchinum Anno ſuperiori M DC XXI. editi, & Illuſtriſſimo, atq; Excellentiſſimo AVGVSTINO NANI Equiti, & Diui MARCI Procuratori dedicati : in quibus innumera problemata ex rei natura explicata, & diſſoluta comperies, & pleniſſimè omnia demoſtrata, quæ ad huiuſmodi argumentum facere videntur : duplicem quippè fuiſſe finem ait cur poſitæ in ſepulchris Lucernæ, vnum nobilitatis indicium; ſolis enim nobilibus, & opulentis eas impenſas facere conceſſum. alterum ne anima in tumulo cum cadauere, ac cineribus manere putata, tamdiù in tenebris ageret, cui infimæ plebis homines Lucernam accendere nequeuntes, leuem terrã, tranquillumque aërem precabantur, floresque, & alia odoramenta tumulo imponebant, quod Iuuenalis ſatis declarat ſcribens,

Dij maiorum vmbris tenuem, & ſine pondere Terram,
Spirantesq; Crocos, & in vrna purpureum Ver,

Confutatis porrò, & reiectis multis ſententijs de cauſa perdurantis ignei luminis per tot annorum centurias in ſepulchrorum lucernis, docet eruditiſſimus Licetus humorem illum igni contumacem vires habere æquales igni ignis efficaciæ longiſſimo temporis tractu reſiſtere valentes ; is humor triplici conditione præditus eſſe debet, vna, vt eius ſit lenta, viſcidaque materia, vt non tam facilè aò actuoſiſſima ignis natura conſumi valeat, altera eſt minima exhalabilitas, quæ enim facilè euaporant, in halitus ab ardente

igne

igne facilè diſſipantur : tertia maxima ſubſtantiæ puritas & ſynceritas, & homogeneitas, vt ſignificanti vocabulo licet barbaro vtamur, cum enim, teſte Ariſtotele, diſgreget ignis Eterogenea, congreget homogenea, quæ maxime ſunt homogenea diutiſſima ardentis vim flammæ eludunt, quod experimentis in Auro, lapide Amianto, & alijs huiuſmodi, vt Adamante, comprobatũ : ex aduerſo omnia eterogenea, & impura corpora ignibus facillimè, & citò conſumuntur: An verò huiuſmodi humor his dotibus prædictus in rerum natura modò reperiatur, quem veteribus fuiſſe familiarem veriſimile eſt Licetus verſibus Magni Fracaſtorij noſtratis videtur exprimere licet tanti Auctoris nomen ſuppreſſerit.

Quam tamen, materiam, æternum quoniam dilabitur æuum
Non ſemel in terris viſam, ſed ſæpè fuiſſe
Ducendum eſt, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenùs illa fuit, quoniam longæua vetuſtas
Cuncta ſitu inuoluens & res, & nomina delet ?
Nec monumenta Patrum ſeri videre Nepotes.

Quibus Carminibus, atque alijs ſuis Vergilianam maieſtatem propius ſuo tempore expreſſit Fracaſtorius.

Porrò materiam illam, qua flamma diutiſſimè ſeruatur ſinè noui pabuli adiectione arte Chymica parari poſſe putat Clariſſimus Licetus, quæue vim reſiſtendi æqualem actuoſę ignis facultati obtinet, ex lapide ergo Caryſtio, Asbeſto, Amianto, Aſtere Samio, quem Tallz eſſe, ait ſubtiliſſimus Scaliger: habent iſta partes elementares puriſſimas, homogeneas, & adeò exacta miſtione inuicem vnitas, vt pars terrea humidam arctiſſimè retineat, ne ignis violentia euolet: Viciſſim pars humida, quaſi par beneficium rependens terream à combuſtione tueatur ; Cardanus etiam Oleum ex metallis in folia ſubtiliſſima malleo attenuatis, vel lapillis in pollinem redactis, & in acetum deſtillatum immiſſis parari docuit: quod ſigillatim explicat Licetus: Talis liquor in Olybij Lucerna diutiſſimè flammam aluiſſe creditus, de qua inter alios Hermolaus Barbarus vetuſtior Auctor liber

Co-

Corollarij v. quamuis genus id laticis aquam eſſe velit cęleſtem, aut potius diuinam Chymiſtarum θεῖον ὕδωρ à Democrito, & Mercurio Trimegiſto vocatam, ſpiritum ex ætheris natura, & eſſentia rerum quinta, vndè aurum poculentum, & iactatus ille, necdum inuentus philoſophorum lapis: Tum ſubdit doctiſſimus Barbarus: Hoc genus latius (vt arbitror) ſignificat Epigramma, nuperrimè in agro Patauino, iuxta oppidulum Ateſte inuentum opere lateritio, ac proindè fragili, per imprudentiamque manus ruſticæ proſcindentis ibi terram corrupto, cuius memoria ne pereat, verba prætexuimus.

Plutoni ſacrum munus ne attingite fures,
Ignotum eſt vobis hoc quod in orbe latet,
Namq; elementa graui clauſit digeſta labore
Vaſe ſub hoc modico Maximus Olybius,
Adſit fœcundo cuſtos ſibi copia cornu,
Ne precium tanti depereat Laticis.

Adiectum, & Plautinis vocibus aduersùs eoſdem fures Elogiũ quod ibidem legi poterit, vt iam deſinant rudes quidam Phyſici negare ſuper annos quinquaginta illius Epigrammatis vetuſtatem, cum Hermolaus ab hinc centum, & amplius annos fluerit.

Cæterum quod ad Lucernas pertinet in ſumma docet prętantiſſimus Licetus frequẽtiores fuiſſe fictiles, pauciores Æneas, pauciſſimas verò aureas, qualem Pauſanias in Æde Mineruæ Athenis à Callimacho factam ſcripſit, & Anaſtaſius Bibliothecarius Lucernæ ex auro puriſſimo xij. ellychniorum meminit. Sed à curioſo lectore legendus attentè Liceti opus; in quo ad vnguem omnia planè, & exactè enucleantur, vt tanto Philoſopho, & Auctori ſcriptis editis Clariſs. maximas habere gratias politiores litteraturæ Viri debeant, quod nõ exſuccis, & febriculoſis narrationibus hoc argumentũ tractarit, ſed phyſicis demoſtrationibus ex interiori philoſophia adiectis, vt cum Scaligero paria facere ob eximiam ſubtilitatem, & elegantiam tempeſtate noſtra videatur, ipſe verò habe-

habeam immortales,quòd non ſolùm his libris de Antiquorum Lucernis reconditis,ſed omnibus ſuis ſyntagmatis doctiſſimis me donauit, & Bibliothecam meam illuſtrauit.

VASA ex puriſſima Porcellana ad varios vſus comparata, quæ in eodem admirando Promptuario viſuntur, ſi vidiſſet Scaliger, haud ſuam illam Martiamcoctam vſqueadeò extuliſſet, quamquàm putandum eſt vtraque cognouiſſe ſubtiliſſimum Virum, & Porcellanas, & Maiorica vaſa, Vtrorumque enim conficiendorum materiam, & modum docet, Exercit. cxx. & xcij. Martiacocta, cuius incruſtatione figlina, quæ ex Valentius, & Maioricis fornacibus conuecta Porcellanas æmulantur,candidiſſima, ſplendentiſſimaq; efficiuntur, ſic eo Auctore teſte fit,cum negligenter à Cardano res haud ignobilis prodita eſſet: Aluminis Catini, quod Sal chali vocant quidam,Tartari vſti ſing. ſemuncia accipitur,arenæ lucidiſſimæ, ex qua conflatur vitrum ſexquuncia,miſta coquuntur in fornace vſquedum in maſſam lapideſcant, repoſita ſeruantur, deindè ſumitur plumbi pondus vnc. L. caſſiteri vnc. x. quæ in fornace reuerberationis calcinentur, hæc item ſeorſum ſeruanda ſunt: ex hoc poſteriore calcinato trientem vnum, ex ſuperiore materia trientes duos in aqua tere,deinde Spongia collige, atq; in pelui conde, vbi voles vti, conturbato, tuaque figlina oblinito, quod ſi candorem, atque ſplendorem augere vis, eius Caſſiteri, quod Angli vocant glaciale ponito vnc. xv. Cæterum Muſæi veras, quæ aſſeruantur, Porcellanas antiquorum eſſe Myrrhina exiſtimat Scaliger, ea hunc in modum fieri; ouorum putamina, & marinorum conchas Vmbilicorum (Porcellanæ ſpecies horum ſunt, indè & nomen) in tenuiſſimum redigunt pollinem, quem aqua ſubactum vaſorum facie informant, ſubtusque terram condunt; centeſimo anno pro perfecto effodiunt, ac venale opus habẽt; quod eorum vitæ ſupereſt, heredi teſtamento tranſcribunt,quotannis conficiũt,

Digitized by Google

atq; infodiunt, referuntq; tempora in Commentarios, ex quibus eruunt matura: Ex Prouincia China optima aduehuntur: Alij putant non vaſa, ſed materię condi maſſam, qua extracta conſiant vaſa; Hæc Scaliger, qui mox ſubdit: Horum pretia cum & opes, & patientiam, poſtremo etiam fidem excederent, nouo ingenio tàm bellè imitari ſunt in Inſulis Maioricis, vt ſæpè difficilè iudicatu ſit vtra vera, vtraue adulterina, profectò nec forma, nec ſpecie, nec nitore cedunt, aliquando etiam ſuperant elegantia. In Italia nunc audio tàm perfecta venire, vt cuiuis Caſſitero, quod ibi vocatur Peltrum, anteferantur, ea corrupta vna litera à Balearibus, vbi dicuntur excellentiſſima fieri, Maiolica nominantur, hæc ille; quibus verbis, & encomijs ad illam Martia coctam alludere videtur. Quatuor miracula Porcellanis attribui docet Scaliger, Picturas, quæ vix apparēt, ſi luci obieceris emergere viſui luculenter, aciem ſpacia reliqua tranſmittere, deindè quantum iuſculi intùs occuparunt, tantùm calefieri, vicinas partes non caleſcere; Tertia vis ex duabus calliſis fruſtulis ſæpè ignem excuti; Quarta ex ſuperſtitione, atq; impoſtura Mercatorum, negant veneno poſſe infici, diſrumpi enim.

VETVLÆ etiam illius, vel Anūs effigies ſegmentata operis teſſelati veteris hominũ ad ſe intuitum, & admirationem conuertit, quæ inter Promptuarij Calceolarij exotica conſpicitur; nec minus ſtatuæ, & ſimulachra complura Ænea Artificum pręſtantiſſimorum cura, atque ingenio elaborata, quæ ad exornandum hocce Muſæum ſunt comparata; quemadmodum & natiua, genuinaque corporum pulchritudo magis elucet, & emicat, ſi veſtium, & aliorum ornamentorum decore cohoneſtentur.

NEC

NEC indictam Bibliothecam CALCEOLARIAM præterire debeo, quæ libris abundè inſtructa ad Muſæum pertinentibus tùm veterum, tùm recentiorum Auctorum latinè, & Italicè Scriptorum, qui rem Botanicam illuſtrarunt, & Seniorem CALCEOLARIVM ad cœlum efferunt, quod ipſe prior cum Clariſſimo Mattheolo rem herbariam intermortuam, vel barbarorum cęno & ſquallorum obſitam, atque obrutam rediuiuam Italiæ, atque adeò Europæ oſtenderint: Codices multi in ea reperiuntur, qui herbarum Icones, & ex viuo ductas, & expreſſas effigies præferunt, quas præcellentes Pictores delineaſſe inconfeſſo eſt Ligotium, Marcoleonem, Carottum, qui præter Felicem Brugiaſorzium, Farinatum, atque alios pingendi artificio mirabili cōmunem Patriam Veronenſem cohoneſtarunt; Hæc volumina in locupletando Muſæo indefeſſus, & rerum eximiarum curioſus, atque auidus CALCEOLARIVS Iunior multo ære impenſo ſibi comparanda duxit, vt ad præſentium, & poſterorum vſum adſeruarentur, & diſponerentur: nam ſimul, ac ſcire, & ſapere natum eſt; Scitè, ait Lipſius, mox etiam ſcribere, & iſtud eſſe, cum fructu non potuit, niſi libris per forulos, & pluteos collocatis Bibliotheca inſtrueretur; Priuatorum primum ea cura, poſtmodum Reges, & Dynaſtæ vſurparunt, non in vſum ſolum, ſed ambitionem, & ſplendorem: Res Ægypti Oſymanduas inter Reges primus Sacram Bibliothecam ſtruxit, & in eius fronte pręſcripſit ψυχῆς ἰατρεῖον ANIMI MEDICA OFFICINA: ita Siculus Diodorus. Quid enim aliud Bibliotheca? niſi aduersùs fortunæ tela, anxias curas, & prauorum hominum inſidias, & maledicta Antidotum, & Alexipharmacum præſtantiſſimum, & iucundiſſimum: librorum enim optimorum lectione, quibus vel ad contemplationem rerum præclariſſimarum, vel ad actionem, & ſedandas animi perturbationes excitamur, nihil ritè educato ingenio contingere in vita fructuoſius, nihil iucundius, aut honeſtius poteſt: dummodo Philomuſo illi ab Auſonio ſatis deriſo

ſimiles non ſimus, qui vni oſtentationi, atque ambitioni inſeruiens ſe librorum multitudine apud ignarum vulgus, pro magno litteratore venditare non deſinebat, de quo ſic Auſonius,

Emptis quòd libris tibi Bibliotheca referta eſt,
Doctum, & Grammaticum te Philomuſe putas;
Hoc genere, & chordas, & plectra, & barbita conde,
Mercator hodiè, cras Citharœdus eris.

Huiuſmodi Bibliothecarum decus in Veneta D. Marci viget, ex duorum doctiſſimorum, & ampliſſimorum Cardinalium Beſſarionis, & Bembi Bibliothecis conflata, vt hinc facilè intelligamus, præter Iuſtitiæ, Pietatis, & regendorũ populorum ſtudium, bonis etiam litteris, & diſciplinis iuuandis, & amplificandis excubare Venetorum Heroicam induſtriam, cum etiam ad Academiam Patauinam præſtantiores totius Europæ Viros in quauis profeſſione accerſere, & magnis propoſitis ſtipendijs allicere, iuxta maximorum Principum morem non dubitent; Vaticana etiam Bibliotheca, Medicea, & Vrbinatium Ducis celebrantur iu Italia; Auguſtana etiam, cuius mihi frequentem mentionem fecit Clariſſimus Marcus Velſerus. Sed omnium inſtructiſſima fuerat, Patauij cum ego degerem abhinc XL. annis, Io. Vicentij Pinelli Viri optimi, & nobiliſſimi, quæ omni librorum genere inſtructa, omnibus diſcere aliquid in quauis arte liberali, & ſcientia cupientibus fuit obuia, huiuſmodi enim exiſtimo eſſe mirificum, & ſingularem Bibliothecarum fructum. Cæterum & conſpicienda Veronæ fuit Federici Ceruti Viri eruditi, & percelebris Bibliotheca, Alberti etiam Lauezolæ Equitis Perilluſtris, qui eam teſtamento reliquit nobiliſſimæ Academiæ Philarmonicæ, cuius Parens, & benemeritus Moderator fuerat: Viſenda etiam, & prædicanda, quam Comes Marcus à Veritate inſtruxerat Vir generis claritate, doctrina, atq; humanitate præſtantiſſimus, & Compater meus, qui Proxeneta Flaminio Burghetto affini meo me abhinc xxxiv. annos in eamdem

Aca-

Academiam cooptandum cenſuit iniunćto munere prælegendi publicè Sympoſium Platonis, Ethicem Ariſtotelis, & Meteora. quo per XIII. annos pro virili ſedulò perfunctus, nunc ſexagenarius alios mores, alia inſtituta neceſſario ſequor. Verum & nobiliſſimi, & doctiſſimi Canonici, Rodulphus, & Pindemontius præclara, & ſelecta librorum ſupellectile congeſtas Bibliothecas reliquerunt: Pindemontia peculiariter Clericis Regularibus (Theatinos vocant) Viris optimis, & integerrimis relicta; nec ſpernendę Monthefauri, Valdanei, Iuliarij Medicorum ex Collegio nſo Bibliothecę; Iuliaria Bibliotheca Claudius Iuliarius nobilis, & doctrina Hippocratica excultus Medicus Compater meus, Senioris Iuliarij Hæres potitus, quam optimo librorum genere, & ſelectiorum locupletare non deſinit. Idem pręſtat Bernardus Bruſchus Lateranenſis Canonicus præcellenti virtute, doctrina, & humanitate Vir meorũ amicorum anteſignanus, qui pro tempore meum Muſæum (quæ eius eſt liberalitas) pluribus curioſis libellis donatum voluit, vt facilè intelligatur Veronenſes meos omni genere laudum floruiſſe, atq́ue adeò florere, armorum, litterarum, pietatis: quę tres ſunt profeſſiones, & communi vitæ vtiles, & neceſſariæ, & ingenuo, & nobili animo digniſſimæ: Cæterum & qui adhuc iu viuis agunt libros optimos conquirunt, & in pluteos, & armaria diſponunt ab erudita poſteritate meritas inituri gratias; Adiutus enim & ipſe in hocce Muſæo deſcribendo amicorum candidorum, & eruditorum humanitate, qui ſingulares quoſdam libros, vel domum meam ſpontè miſſitantes ſatis amplum ſpecimen bonæ mentis, atq́ue ingenuæ liberalitatis prætulerunt: nec egena omninò, aut exilis noſtra Bibliotheca, quinimmò ampliſſima librorium vtriusq́; Philoſophiæ Platonicæ, & Peripateticæ Medicinæ, Græcæ, & Arabicæ, & politiorum litterarum (tùm etiam Sacrarum, Græcorum, & Latinorum ſupellectile) eſt exornata, quorum maior pars (abſit dicto inuidia) à Viris amicis doctrinæ gloria conſpicuis, vel ab ipſiſmet librorum Auctoribus donata, quibus optime cognitum erat meum ſemper aliquid per-

perdiſcendi ſtudium,& deſiderium. Quiue perſpectis,quas pridem euulgaueram,queſtionibus Phyſicis Collegio noſtro inſcriptis, atque alijs Medicis, & Philoſophicis opuſculis, Apologia potiſſimum pro admirabili Fracaſtorij noſtri Siphilide,in meam ſe amicitiam inſinuare, haud infimæ laudis loco ducebant: Tales in Italia complures fuere, ijq; doctiores; in Germania, in Belgio, Grillus, Velſerus, Lipſius, Puteanus, Guarinus, Aſteus, Areſius Clariſſimi Præſules, Septalius, Imperialis, alij multi, quorum nominibus pareo, ne ambitioſo amicorum Catalogo Lectori obſtrepam: quibus innoteſcere, & probari ſummam felicitatis prærogatiuam ſemper duxi. In perluſtrandis ſedulò Veterum Auctorum libris libentius ſemper inſtiti, cui enim ſic obbrutuit palatum ad ſaporem vetuſtatis, vt nouella hæc è Pegmate nouatorum ſcoria, ac putentes ſub ſtillicidio Canaliculorum Euripos (vt Viri docti verbis vtar) puriſſimis Veterum, & ad ſtuporem omnis ætatis litteratorum aureis fontibus, conferre audeat? Sed nec recentiorum Auctorum ſua laude defraudanda induſtria, quinimmò eorum omnes lucubrationes, quæ ad mea ſtudia faciunt, accuratè perlegi, & indè multa in mea aduerſaria, & exotericos Commentarios rettuli, idq; cũ honorifica eorum præfatione, nec enim in me vnquam candorem, & ſyncerum in viros eruditos obſequium deſiderari ſum paſſus: quamuis alioquin nullus ſit tam malus liber, vt quidam ait, ex quo aliquid boni percipi, atque hauriri non poſſit: qui triſtem, & impexam antiquitatem ſectantur (inquit Famianus Strada Romanus in ſuis elegantiſſimis Proluſionibus, an ſerijs velitationibus litterarum?) nihil afferunt vendibile in vulgus, nec merces huiuſmodi extruduntur apud eos, quibus venale nihil eſt, niſi ad haſtam, præconiumque voluptatis expoſitum, niſi aliquo tinctum lepore, ac illecebra ſuauitatis delinitum. Illud porrò ingenuè profiteri auſim apud viros eruditos, & morum eximio candore ſubnixos (infrunitos enim, & aulicis artificijs deprauatos, qui plus in fronte, quam in receſſu præſeferunt, nihil moror) nullum mihi librum ad oſtentatio-

tationem coëptum, nullum otiosè in meo Muſęo aſſeruatū; omnes vel integrè à me perlectos, vel magna ex parte perluſtratos, marginalibus etiam annotatiunculis, & gloſsematis vel ad ſubſidium memoriæ, qua nil ingraueſcente ætate labilius, vel ad clariorem Auctorum lucem exaratos: ſcitū id egregium præ oculis habui, ὁ πολλά, ἀλλὰ χρήσιμα εἰδὼς σοφός, Non qui multa, ſed qui vtilia nouit, ſapit, & ἄκρον λάβε καὶ μέσον ἕξεις, Summum cape, & medium habebis: in Phœdro diuinè Plato, cuius γνώμην omnibus verè litteratis in promptu eſſe opto, ἐπιχειρεῖν τοι τοῖς καλοῖς, καλὸν, καὶ παθεῖν ὅτι αὐτῷ συμβῇ παθεῖν; omnibus animi viribus aggredi optima præclarum eſt, tum conſtanter tolerare, quæcumq; perpeti contigerit, cui præcepto Chriſtianæ pietati conſentaneo, quiuis ſana mente præditus ingenij, & voluntatis ſubmittat faſces. quod ſi præſens ætas ſtudia noſtra contemnet non diffidimus ab erudita poſteritate candidioris iudicij calculum ijs additum iri. Straboni libenter aſſentior, qui primum, quos nouit, Ariſtotelem librorum collectorem facit, & Reges in Ægypto docuiſſe Bibliothecæ ſtructuram, quamquā hoc tantum exemplo docuiſſe velit Lipſius, quoniam æuo anterior docere Philadelphum non potuerit: Sed de Bibliothecis pręclarum Lipſij Syntagma perlegendum, à quo rationem, vſum, finem librorum colligendorum vnusquisq́ue commodè percipiat, tum etiam Clariſſimi Guilandini Papyrum, qui quæſtiones aliquot de Bibliothecarum ſtructoribus ſolidè diſcutit.

NVLLAM maiorem prærogatiuam humanæ vitæ, aut maius fęlicitatis ſpecimen cū vetere illo ſapiente Plinio Ciue noſtro exiſtimo, quam vnumquemq́ue ſcire cupere, qualis aliquando fuerit aliquis, Pictura quippè corpus exprimit, quod expreſſum animorum etiam quoſdam motus, & affectiones ſaltem ſub nube poteſt indicare; Hinc Illuſtrium Virorum Paleotti, Vel-

Velſeri, Pinelli, aliorum conſilium probare non poſſum, qui ſe pictura exprimi viuentes dedita opera vetuerunt, quaſi id vanitati ingenij, atque ambitioni adſcribi deberet, cum tamen Socrates, qui hoc vnum ſcire dixit, quod nihil ſciret, cum ſe in Bibliotheca magni amici, & diſcipuli poſitum cerneret, cur egò (inquit) in Bibliotheca ponor, cum nihil ſcripſerim, cui reſponſum, licet tu nihil ſcripſeris, quid tamen alij ſcriberent, tu affatim, & plenè ſuppeditaſti. Muſæo ergò Calceolario proximum eſt Atrium celeberrimorum Medicorum, Phyſicorum, & Botanicorum, tum hiſtoricorũ imaginibus exornatum, qui Senioris Calceolarij in ſuis ſcriptis perhonorificam mentionem fecere; Horum nomina breuiſſimo compendio adſcribenda cenſui, vt quorum Virorum amicitia, & cultu floruerit Senior noſter Calceolarius vnicuiq; facilè conſtare poſſit: Prima tempore, & coniunctione arctioris beneuolentiæ eſt, Petri Andreæ Mattheoli Viri Clariſs. imago, cuius nomen, & virtus in hoc Muſæo toties decantata, totius orbis angulos, claraſq; imprimis Vrbes, & Academias, vel frendente quorundã inuidia, peruaſit, qui detrahendo magnus Viris, quod eminet, ſe ijs pares hoc pacto ſaltẽ reddere ſatagunt, Ferdinandi Mattheoli eius fili Medici Comitis Palatini Equitis, & Cæſareæ Maieſtatis à Conſilijs qui nunc paternæ virtutis æmulus ſumma cum laude, & nominis celebritate Auguſtæ Vindelicorum degit. Bartholomæi Maranthæ Venuſini, qui Methodum cognoſcendi ſimplicia in lucem edidit, opus doctum mehercle, & iudicij exactiſſimi plenum. Valerij Cordi, qui Antidotarium Medicum, atque alias fructuoſas lucubrationes ſcripſit. Vlyſſis Aldrouandi Bononienſis, qui immenſis laboribus luculentas tractationes de Auibus, Quadrupedibus, Natatilibus, atque alijs huiuſmodi euulgauit, quibus ſuperiorum ſcriptorum induſtriam, & diligentiam facilè vicit, & penitùs obſcurauit. Antonij Paſini Salodienſis, qui Hippocratẽ de Aëre, aquis, & locis emendauit, & verè lectioni reſtitutum voluit. Hieronymi Brixiani optimi Medici, & huiuſmodi rerum ſtudioſiſſimi. Andreæ Veſſallij ſummi

Anato-

Anatomici, & Caroli V. Imperatoris Medici intimi, cum quo ſumma Seniori Calceolario interceſſit neceſſitudo ob eximiam Rei herbariæ peritiam. Io. Baptiſtę Oliui Medici præcellentiſſimi, qui Nomenclatorem Muſæi Calceolarij olim breui narratione conſcripſit priuſquam tot exoticis rebus locupletaretur.. Proſperi Borgoruccij Medici ſummi, qui Reginæ Galliæ Sereniſſimæ medicinam fecit; multisq; ſuorum operum locis Franciſcum Seniorem Calceolarium perhonorifica mentione cohoneſtatum voluit. Chriſtophori Guarinonij ex Collegio Veronenſi Medici, & Philoſophi clariſſimi, qui Iunior Vrbini Duci à Conſilijs Valetudinis inſeruiuit, mox in Patria Medicinam faciens, & ſcribens multa opera Philoſophica, & Conſultationes præſertim Medicas, à Rodulpho II. Imperatore Maximo accerſitus illi opere medico inſeruiens, & eius gratia valdè florens extremum Pragę clauſit diem: huius extat euulgata Epiſtola de Gummatis, & Cancris ad Seniorem Calceolarium in libro Conſultationũ Medicarum. Franciſci Alexandri Vercellenſis, Viri doctiſſimi, ac percelebris, qui commune ſimplicium ſtudium cum Seniore Calceolario communicabat. Io. Baptiſtę Suſij Mantuani Viri percelebris, quà multa ſolidè, & eruditè ſcripſit, & potiſſimum de Venæ ſectione, cuius aureum libellum præ manibus habent Cordatiores Medici, tum luculentas de Peſte tractationes. Antonij Caprianæ Mantuani Viri optimi, & doctiſſimi, qui Tridentino Concilio conſilijs Medicis interfuit. Fratris Aleandri Alberti Bononienſis Hiſtorici, ac Coſmographi ſuæ ætatis celeberrimi, quod libri editi, & toties impreſſi, ſatis declarant; huic imprimis carus Calceolarius fuit, ob celebre Simplicium ſtudium, & multarum egregiarum rerum notitiam, dignum idcircò cenſuit, quem in ſuis operibus ſumma cum honoris prefatione nominaret. Caſtoris Duranthis Medici Romani, qui Camillæ Perettæ Sixti Quinti ſorori Medicinam fecit, & Theſaurum ſanitatis ſcripſit celebrem, & perutilem Libellum omnium manibus, atque oculis conterendum, præter alia à tali Viri immortalitati

conſecrata. Andreæ Baccij Medici Romani percelebris, qui de Vinorum natura, & Therimarum præclara volumina in lucem edidit. Leonardi Fiorauanti optimi rerum naturalium, & Chymicarum exploratoris qui nonnulla etiã non aſpernanda ſcripſit. Gaſparis Vlpij Tigurini Phyſici, & Botanici non vulgaris. Ioachimi Camerarij Viri doctiſſimi, qui libros de Symbolis terreſtrium quadrupedum, volatilium, natatilium, & herbarũ pro Emblématis, & inſignibus Academicis conficiendis (Impreſas Itali vocamus) valdè accòmmodatos edidit. Remberti Dodonæi Medici Mechlinienſis doctiſſimi, de quo Elogium extat percelebris Guilandini in ſuo Papyro; Vir huius memoriæ eruditiſſimus, & ad ſtirpium cognitionem non illuſtrandam ſolum, ſed abſoluendam natus, factus, inſtitutus: hic in perleganti libello De floribus, & corollis: perhoneſtam Calceolarij Senioris mentionem fecit exacti iudicij tanti Viri, non ſolum amoris indicem. Pauli etiam Mapelli Medici Bergomenſis eruditiſſimi, qui in ſua Pharmacopæa ad vnguem elaborata, & expolita eiuſdem Calceolarij nomen, tamquã Viri omni exceptione maioris, haud ſibi prætermittendum cenſuit. Omniboni Ferrarij Medici Ripenſis, qui vt ſe magnorum Virorum amicitia florere præferret eundem Calceolarium noſtrum in nonnullis ſuis opuſculis perhonorifica nominis mentione cohoneſtatum voluit.

Iſtæ igitur eorum Virorum celeberrimorum effigies, qui in ſuis ſcriptis, & lucubrationibus Calceolarij Senioris honeſtiſſimam mentionem fecerunt, tamquam illius, qui rem Botanicam ferè intermortuam, ſuo tempore in vitam reuocauerat.

Præter iſtas adſunt & aliorum Claſſicorum Virorum picturæ Hieronymi Fracaſtorij Veronenſis Viri Virgiliana Pöeſi, Matheſi, Philoſophia, & Medicina ſummum in Europa nomen adepti: Io. Baptiſtæ Montani Medici maximi: Dominici Monthеſauri; Gerardi Bolderij; Pauli Dionyſij; Petri Landi; Antonij Fumanelli; Ludouici Laziſij; Ludouici Fumanelli; Hieronymi Iuliarij; Io. Antonij Turci,

Soce-

Soceri mei; Nicolai Maroneæ, qui ex Collegio noſtro Medici Illuſtres fuere, de quorum iam defunctorum eximia laude in illuſtranda Arte Medica, & bonis litteris iuuandis copioſius ſcripſi in meo libello de Collegio Veronenſi, qui propediam, Deo fauente, euulgabitur. Viderant optimi iſti ex Collegio Veronenſi Medici, quod in Clitophonte docuerat Diuinus Plato, Artem ſcilicet eſſe, quæ Medica dicitur; præſtantiſſimam, huius eſſe διττὰ τὰ ἀποτελέσματα, duplicia videlicet effecta: Vnum Medicos ad eos, qui priùs ſunt, alios ſemper efficere ἑτέρους ἐξεργάζεσθαι, τὸ δὲ ὑγίειαν, alterum ſcilicet ſanitatem: At Medici effici omnibus numeris abſoluti nequeunt, niſi & praxi medica exerceantur, & acerrimo examini ſubijciantur, quod Patriæ legibus municipalibus, & Collegij noſtri Decretis olim ſancitum ſemper ab æquis rerum æſtimatoribus laudabile, & fructuoſum inſtitutum iudicatum eſt: ita enim & ingeniorum ad Medicina habilium certius, & exploratius periculum fit, & calcar, ſtimulusq; Iuuenibus ſubditur, vt ſe totos, relictis ludicris, & inanibus curis, ſtudijs Medicis Theoreticis, & Practicis dedant, vt, quã artem ſibi exercendam in vita propoſuerint, in ea velint potius excellere, quàm triuiali moneta cudi: idq; publici boni in ampliſſima, & nobili ciuitate ratione diligẽter habita. Nec indictũ præteribo Io. Bapt. Ponæ Ioãnis Fratris, viuis coloribus expreſsã imaginẽ, qui Poëſi Latina, & Etruſca, Philoſophię Platonicæ, & Peripateticæ notitia, medica praxi nemini ſua ætate fuit ſecundus, quãuis immaturo fato vix dum XXXII. annum agens fuerit præreptus. Nec Ioannis Obendoferi Vratislauienſis Viri doctiſſimi, Ferrantis Imperati Pharmacopæi Neapolitani percelebris, cuius locupletiſſimam Muſæi ſui deſcriptionem, non ſine ſummo fructu, & animi voluptate legimus. Cęterũ nec Hieronymi à Veritate natalium claritate conſpicui, ſed magis virtute, & doctrina præcellentis imago deeſt, qui ſtylo graui etruſco multas morales Odas exarauit, quamuis publicam lucem exaratæ non vident. Hunc magni Fracaſtorij indiuiduum Comitem tantifecit Areoſtus Italicus Homerus, vt ſuum

Poëma eius Iudicio ſubijciendum cenſuerit. Nec Valerij Palermi, Polycarpi Palermi eius Nepotis Iuriſconſulti erudititiſſimi, & Hiſtorici imprimis rerum Veronenſium accuratiſſimi, qui de vera Patria C. Plinij opus eximium conſcripſit, verumq́ue, & legitimum Ciuem noſtratem Patriæ ſuæ aſſeruit, aliena iniuria an iniquitate dixerim? ereptum. Franciſci Polæ Iuriſconſulti Poetæ, & rerum antiquarum ſcientiſſimi, & conſultiſſimi, qui etiam Elogio pereleganti nomen, & virtutem Calceolarij Senioris eſt proſequutus: Nec Alexandri, & Gregorij eius Nepotis Comitum Beuilaquarum Illuſtriſſima, & perantiqua Familię Stirpe oriundorum imagines in hoc Atrio, & Propylæo Promptuarij Medici deſunt, cum qua nobiliſſima Domo, cum Seniori Calceolario ſumma ſemper interceſſit beneuolentia, & ardens obſequium, quo omni tempore, & in varijs ægritudinum, & morborum neceſſitatibus ipſi inſeruiuit, atq; adeò in præſentia etiam inſeruit Calceolarius Iunior, cuius rei teſtis oculatus eſſe poſſum, cum ipſe etiam ordinarij Medici munere fungar in ei ampliſſimæ Familiæ medicina facienda: Nec Io. Matthei Giberti Epiſcopi Veronenſes, optimi, & maximi, aut Cardinalis ampliſſimi, & doctiſſimi AVGVSTINI VALERII, cui Veronæ commoranti ego à Conſilijs Valetudinis per multos annos cũ Clariſſimo Fumanello inſeruiebam, Imagines hîc deſiderantur: tum aliorum etiã minùs celebrium, ſed qui Calceolarios aut amicitiæ, aut affinitatis iure plurimum attingebant: Iam verò inter ſummas vitæ huius fœlicitates, & ingenuo viro dignas voluptates ea profectò enumeranda, quod ſæpiſſimè ad Calceolarium Seniorem ventitabant Medici, & Botanici Illuſtres, vt ipſum de facie noſcentes animum ſuum Viri ſenis natiua viuacitate, & hoſpitali hylaritate explerent: numq; accedentes, quin doctiores in re herbaria, vel certiori rerũ, & genuina notitia imbuti abirent; Eiuſmodi fęlicitatem olim pariter nactum ferunt Adamum Fumanum Canonicum noſtrum, cui parem noſtra ætas in literis Græcis, & Latinis, ſoluta nempè, & adſtrictis numeris oratione (pace

omnium

omnium dicam) nullum tulit: Is à Gallo Equite ampliſſimo, cui de nomine cognitus fuerat, cum ipſum inuiſeret Veronæ, gemma annuli pretioſiſſima donatus cum eo elogio fuit, nullius manus digito conuenire aptius eam gemmã, quàm Fumani, qui S. Baſilium è Græco verterat, tum alijs ſcriptis illuſtre paſſim eruditionis ſpecimen dederat; denique conſcribenda Dialectica Lucretiano Carmine elegantiſſimo, & ſuauiſſimo, vt in doctrina aſpera, & ſtrigoſa, qualis eſt Logicæ facultas: cuius manu Auctoris ſcriptum Antographum à magnis fortunæ ludibrijs redimendi Auctor Academiæ Philarmonicæ fui, quæ vt liberaliter redemit, ita non diffido futurũ, quia ipſa pro ſuo eximio ſplendore, & in bonas litteras amore Typis excuſum ſit tandem aliquando totius Europæ litteratis communicatura, qui rem nouam, & hactenus inauditam, nec aggreſſu, aut abſolutu facilem, dum audiunt iam confectam, admirantur, & auidiſſimè præſtolantur. Verùm hæc parerga, quamuis ipſa re propoſita non iniucundiora. Inter alios igitur, qui ad Seniorem Calceolarium ventitarunt, Michaël Mercatus Medicus Romanus magni nominis Baldum Montem ſtirpium productione percelebrem, & paſſim decantatum, cum perluſtraſſet Ripulam ad eiuſdem Montis radices ſitam ſtatim aduolauit, vt Calceolarij optimi Senis conſpectu, & complexu oculos, & eruditam mentem recrearet: cumque ille rei metallicæ, & Botanicæ, tùm etiam Chymicæ eſſet experimentis etiam multis factis peritiſſimus, hiſce de rebus inito cum Calceolario colloquio, de multis ſe certiorem factum candidè mox eſt profeſſus, quæ prius, nec à librorum lectione, nec ab alijs acceperat, tanti refert, quod Vates ille ſcitè docuit,

Conſule, queis Ætas longa magiſtra fuit.

Verumenimuerò fatali quadam veluti neceſſitate, vt expeditius animum à dolore, & cogitatione abduceret à Ciuium ſuorum ſe oculis ſubduxit Senior hic noſter Calceolarius, & in Ripulæ ſe ſeceſſum abdidit, cum duos nimirum ornatiſſi-

tiſſimos filios,& paternæ virtutis imitatores præmaturo fato ſubreptos amiſiſſet, Horatium, atque Angelum: Hic peculiariter ſub tanti Parentis auſpicijs,& ſedula cura educatus, paternisque proindè inſiſtens veſtigijs, magnum in re Botanica ſibi nomen comparauerat: cum eccè tibi alienę ſalutis nimium auidus dum ſimplicia,quedam medicamenta montē Baldum pererrans conquirit,infęlici lapſu fractus,& debilitatus intra paruorum dierum ſpacium vitam cū morte commutauit, idq; vix annum XXVIII. natus, quam ſanè improuiſam calamitatem, ſummum, & inconſolabilem mœrorem Patri, affinibus, amicis vniuerſæ Vrbi attuliſſe probè memoria teneo.

Huius ornatiſſimi Viri Franciscvs Iunior filius fuit tenella admodum ætate, cum Angelvm parentem amiſit, nunc grandior, & maturior factus in Aui, & Patris virtutem, & laudem excitatus, atque adeò inflammatus, dies, noctesq; indefeſſo animi ſtudio, & moderatione non deſinit, & de hocce Muſæo, cuius ampla ad ipſum peruenit hæreditas, locupletando, augendo, & ornando cogitare, & mox re ipſa, quod cogitatum eſt, præſtare, nullis impenſis parcendo, dummodo ex remotiſſimis etiam regionibus exotica peregrina, & rariora metallica, gemmæ, lapilli, radices, herbæ, fructus, gummata, animalia quæuis ſibi comparet, & in ampliſſimo hoc ſuo Promptuario omnibus viſenda, & exploranda proponat: quemadmodum ſatis mihi perſuadeo, ſi denuò excudetur Muſæum, magnam huiuſmodi rerum acceſſionem, & cumulum adiectum iri, vt candidiores, & ſimul eruditiores Phyſici χαρίεντες ab Ariſtotele nuncupati habeant, vndè & oculos, & ingenium alant, & abundè oblectent.

Cvm iam Deo auſpice, & Deiparæ Virginis Beatiſſimæ præſidio, quam verè aduocatam apud Filium ſuum Dominum noſtrum mundus Chriſtianus ex auitæ Pietatis more ſemper inuocauit ad deſcribendi Muſæi Calceolarij calcem peruenerim, àge colophonei imponatur aliqua breui deſcriptione tum phyſica, tum morali, vt Lector ſuperiorum deſcri-

deſcriptionum tędio fortè delaſſatus veluti palatum mentis exacuat, & excitet ad hauriendam doctrinam aliquam non ieiunæ criticæ, ſed informandis moribus, & ignorantiæ tenebris abſtergendis conſentaneam: Mundum omnem ſupercęleſtem, cęleſtem, & ſublunarem mirabili ordinis ratione, & magiſterio conſtare apud ſapientes in confeſſo eſt: proindè Ariſtoteles philoſophorum maximus mundum definiens τάξιν appellauit, quod & Plato in Timęo innuit, nec aliud ſentire viſus Homerus aurea illa Catena, qua è ſummo cœlo ad imam terram demiſſa, Dij, Deæq; omni adhibito conatu Iouem è cęlo detrahere nequirent, cum è contrario ipſe non ſolum Deos, ſed terram mare, & reliqua omnia ad ſe pertrahere, & è cœlo ſuſpendere facillimè poſſet; qua fictione ſolidam Philoſophiam expreſſit maximus Vatum: ſummam ſcilicet Dei eſſe poteſtatem, omniaque apto ordine, & nexu inter ſe eſſe diſtributa, ac collocata, quemadmodum in Cathenæ annulis nihil inuerſum, nihil Lib. 7.
præpoſterè locatum, hinc aptiſſima ſimilitudine docuit Philoſophus rerum ſpecies, tamquam numeros quoſdam producta, & ordinata ſerie ſe mutuò conſequi; Verum is eſt Diuinæ Prouidentiæ, & naturæ eius miniſtræ mos non ſubitò à toto genere ad totum genus, ſed per medium, quod vtriusq; extremi eſt particeps, & ἀμφοτερίζον dictum pertranſire: hoc pacto Corallium, de quo in exordio Muſæi actũ, inter lapidem, & plantam medium eſt λιθόδενδρον, idcircò à Græcis vocatum, ſolum enim nutritur, atque augetur, nullum fructum, ac ſemen gignit, nec à brutis animalibus ad rationis compos animal tranſilit ſinè medio, perfectioribus enim animalibus, non ſolum affectus humani, & morum veſtigia ex Ariſtotelis teſtimonio conueniunt, ſed Diſciplina, & intelligentia, quam τὴν τῆς διανοίας ἀκρίβειαν vocat. quod profectò non ſine admiratione prætereundum videtur, λόγον ἐνδιάθετον Galenus vocauit, internam ſcilicet rationem quamuis Porphyrius etiam λόγον προφορικὸν ipſis ineſſe velit, nec mirum videri debere, ſi earum ſermonem nemo percipiat, cum nec Perſarum, nec Scytharum Idioma Græci intel-

intelligant. Inter hominem igitur, & belluas genus intereſt, quod cum vtroque affinitate quadam præditum videtur, qualia ſunt Simiarum genera, Cercopitheci, Cynocephali, Sphinges, Satyri, Cynoproſopi, Manticoræ, Crocutæ, barba, coma, facie, geſtu, & ſermone homines ad viuum ferè imitantes. Hominem porrò medium pônunt inter ſuperiores mentes à corporis concretione ſeiunctas, & inferiores formas, & ſpecies: Ex hac Hypotheſi percelebris Philoſophus, qui à multis ſolidi, & acuti Iudicij Peripateticus eſt habitus lib. de natural. effectuum cauſis exiſtimauit, non ſolum herbas, fructus, radices, lapillos, quos in Muſæo deſcripſimus, medica virtute pollere, ſed homines etiam reperiri, qui ex proprietate naturę ſanandi vi pręditi eſſent, idque efficerent, vel euidenti alteratione, vel vapore ad ægrotantem partem tranſmiſſo; Homo enim & ſuperiorum virtutum, & inferiorum particeps ab ipſo putatur; quocirca ſine medicamentis, & ope medica omnes morbos à varijs hominibus huiuſmodi ſanandi proprietate præditis poſſe curari, quod ſanè Somnium Ariſtotelis doctrinæ è diametro repugnat, cuius tamen ipſe ſe pręcipuum ſectatorem, & interpretem profitetur: Cum enim amicus ſuus Medicus duos pueros curandos ſuſcepiſſet, quorum vnus Eryſipelate laborabat, alter in ignem ceciderat, ſuperueniſſe quemdam ſcribit, qui ſolis verbis, & carminibus ipſos liberauit, addidit & alium, cui ferrum infixum fuerat nulla arte medica euellendum ab eodem ijſdem immurmuratis Carminibus euulſum, addit & alia mira quorum omnium rationem ab Auctore Viro illius ætatis erudititiſſimo quæſiuit amicus, dein quid ad hoc veriſimiliter Peripatteici dicerent: Tum is inter multas Hypotheſes, quas reſponſionibus præſtruit afferendis illam etiam profert: omnes lapidum, & herbarum vires, & proprietates in tota ſpecie humana ineſſe, quoniam media, & inter æterna, & caduca, non ſolum per excluſionem extremorum, ſed & per participationem. Hinc conficiat quis totam ſpeciem humanam eſſe, Muſæum ſpirans, & deambulans omnigenis aliarum

aliarum rerum viribus inſignitum, cum autem Deus, & Natura nihil fruſtra, aut ſuperuacuum efficiant conſequitur alterutrum ex his Muſæis eſſe ſuperuacaneum, aut inanimatam, aut ſpirans; licet enim ſerio ioco Hypotheſim conuellere: Alia etiam Hypotheſis è Scholis Ariſtotelis explodenda ſpeciem perceptam rei ſenſilis licet eſſentiam ſpiritalem obtineat; reipſa tamen (realiter vocant Scholaſtici Philoſophi) producere rem, cuius eſt ſpecies, ſi agens fuerit potens, & paſſum, vel materia benè diſpoſita, ita olim cenſuit Auicennas, intellectui benè diſpoſito, & à materia eleuato omnia materiata corpora obedire, quare pluuias, grandines, & alia ab humana anima effici poſſe: Illam ſuppoſitionem probat Auctor noſter, quoniam Ideæ ſunt in Deo, intelligentijs, & in anima inferiori: ſicuti ergo Duæ illæ cauſæ per Ideas producunt; Deus ſine inſtrumento: intelligentiæ corporum cœleſtium ope, ita mens noſtra per ideam, quæ eſt ſpecies rei perceptæ rem exterius producet ſecundum eſſe reale (ignoſcant mihi elegantiores critici) ſpiritu, & ſanguine tamquam inſtrumentis adiuta, cum præſertim paſſum optime fuerit diſpoſitum: his adnectitur alia eiuſdem Hypotheſis, quamuis per ſpecies in anima poſitas fiant in ipſomet homine tam mirabiles effectus, tamen poſſunt, & in corpus exterius poſitum effici, quoniam & intus, & extra conſimilis erit diſpoſitio, quia & exterius corpus magis erit diſpoſitum, & agens (ait) ſufficiens dominium habebit: An ne videntur iſthæc doctrinam Ariſtotelis ſapere? ad quam ille auctor ſemper prouocat: nec tamen defuerunt Alexandrei Philoſophi, & Medici, qui hæc tamquam admiranda ſcientiarum arcana, & Eleuſinæ Deæ ſecretum plebeis Peripateticis non euulgandum putarunt, vſqueadeò rei nouitas, & ingeniorum curioſa cupiditas repugnandi decreto de Dæmonum vi, & artificijs ſupercilioſos hos Philoſophos occupauerat: Reſpondet Philoſophus ille, quæ applicantur pro curatione, & applicationis modum ex ſcientia naturaliter habita per ſtudium alicui homini eſſe cognita, quare ſinè Dæmonum ope potuiſſe illum

Bbbbb Præ-

Præcantatorem illos pueros perſanare, at latuit illa applicatio, & alteratio; Sed ſi faſcinantur, & præſtigijs illuduntur ægroti ſenſus, & adſtantium, hoc faſcinans eſſe poteſt homini pariter conſpicuum: Vlterius progreditur Auctor, homines docens poſſe excitare ventos, grandinem, & pluuias actiua paſſiuis applicando, dummodo herbarum, & lapillorum eis viribus præditorum notitiam ſint nacti; Quamuis exiſtimo ſola huius doctrinæ Commemoratione eius apparere abſurditatum, dicendum tamen, nec omnia huiuſmodi actiua eſſe homini cognita, nec modum applicandi; Dęmonesq; ex diuino etiam decreto longè perſpicaciores, & acutiores homine exiſtere, præterea curationes fiunt aliqua temporis mora, & ſucceſſione; at illicò illi perſanati ſola Carminum immurmuratione nulla conſpecta, aut percepta medicamenti appoſitione, aut actione, & inficiabitur obſtinatus Alexandræus, Dęmonas reperiri, & iſthæc omnia Dæmonum ope fieri? Immò paralogiſmis, & falſis hypotheſibus omiſſis in quas ipſi ſæpè nouandi ſtudio incurrunt, ita argumentari debuerant, dantur opera Dæmonia, ergo Dæmones exiſtunt, non tantum ſecundum leges, ſed re ipſa etiam ſecundum Platonicos doctiores; Verum ipſi ab his arripiunt Ideas, & quæ pro fouendis proprijs dogmatis faciunt, Dæmonas explodunt, & irrident contrà tot ſæculorum conſenſum, & effecta illa admiranda, quæ nullo pacto naturæ legibus ſubijci poſſunt: Appetitio ſanè vehemens, ſi cum attenta ſenſione iungatur notam aliquam inurat matri, vel fœtui in vtero degenti, quoniam veluti pars eſt Matris, idque ſanguinis, & ſpiritus ope, qui phantaſiæ, & appetitui ſtrenuè obediunt, at vapores à præcantãte exeuntes Eryſepelas alicuius, vel combuſtionem ſanare poſſe, vel etiam Iaculum ferreum altius infixum euellere, dogma eſt ridiculum omnibus ſannis, & deriſionibus proſequendum, nec à ſano Philoſopho, niſi conuiuialis fabulæ loco, apud amicos proponendum: Quid quod falsò etiam Contagium cum hac per euaporationem curatione cunfunditur. Peſte enim affecti per halitum putridorum

vapo-

vaporum aliud ſimile in alio gignunt: ſic menſtruo affecta mulier ſpeculum inficit: at præcantator non ſimile gignit, ſed per vaporum exitum curat Eryſipalas vſtionem, ſagittam euellit; at recurrent ad ſuam illam ideam: ita fortis, duntaxat imaginatio in materia puerili benè diſpoſita eos miros effectus edet, ſic in Auicennæ ſomnia incidunt, & nonnullorum Arabum, & Aſtrologorum nænias, qui puram doctrinam Platonis, & Ariſtotelis nouis commentis polluere, & perturbare non deſtiterunt: Accedit hos præcantatores eſſe rudes, plebeios, prauis moribus prȩditos, ſuperſtitioſos, lucro deditos, nullius bonȩ frugis, nullius probæ litteraturæ (vt oculata ſemper experimenta probarunt) cum tamen ſummi Philoſophi, & veluti Virorum, & Sapientum Apices ex Auctoris noſtri Elogio eſſe deberent, qui non ſolum Muſæum ſpirans Exoticarum rerum Viribus naturaliter inſignitum exiſtant, ſed ſtudio, & notitia rerum omnium ita inſtructi, vt ſupra humani ingenij Aleam poſiti cum Dijs, cum Dæmonibus ipſis paria facere præ inſigni Sapientia videantur: Ecce, Lector optime, in quas tricas, & apinas nouandi ſtudium Viros etiam ingenio claros coniecit. Quod porrò de humana naturam intermedia inter res æternas, & caducas obijcitur, intelligendum de ſecretione à corporea materia, vel eius eleuatione, tum etiam de intellectionis perfectione, non quod vapores in ſe habeat, aut vires Rhabarbari, Agarici, Ellebori, Dictamni, Pœoniæ, Panaceæ, aliorum huiuſmodi, quibus per ſe ipſa quoſuis morbos abigere, abſque particularium, & propriorum medicamentorum præſidio valeat, quam doctrinā ita abſurdam putaret Ariſtoteles, ſi viueret, vt tribus Anticyris vix inſanabile caput, quod ipſam probaret, crederet; Tantum abeſt, vt patienter ferret, & æquo animo pateretur ſibi huiuſmodi Commenta adſcribi, & ex eius ſolida, atque aurea doctrina deduci: palamque, & diſertè ad eius phyſicum tribunal in horum dogmatum aſſertione prouocationem fieri. Cæterùm illud profectò palmarium videtur, cum ait, ſicuti Rhabarbarum virtutem habet ex-

purgandi choleram, illam tamen non expurgat,niſi per calorem natiuum fuerit ad actum redactum, & in vaporem conuerſum, ſic homines talibus præditi viribus, & proprietatibus in potentia, cũ ille per uim imaginationis, & appetitus actu operantem exeunt in actum, & ſanguinem, & ſpiritus afficiunt, miros illos effectus operantur in exteriori materia, dum per euaporationem externam materiam petunt illa duo naturæ inſtrumenta; nec valet ſequella in moribus aſſimilantur, ergo etiã in proprietatibus: mores enim à Temperamento pendent, quod nobis cum multis animalium commune eſſe poteſt, at talis proprietas purgandi bilem, vel pituitam, vel atram bilem à forma tali ſpecifica, (vt ita dicam)Rhabarbari Cnici, & Ellebori ita proficiſcitur, vt alteri non conueniat, cum quarti modi proprietas exiſtat, quæ vni ſpeciei & ſoli, & ſemper conuenit, non ergò humanæ ſpeciei congruent, quæ proprijs dotibus ornata, ignobiliores reſpuit,eſſe ſociabile, ad diſciplinas capeſcendas aptum, ad ridendum,& motus effrenes iracundiæ, & cupiditatis rationi ſubdendos,hę ſunt rationis compotis animantis proprietates, quæ vni, ſoli, & ſemper conueniunt ex naturali habilitate, & procliuitate, niſi malis opinionibus vulgi, & praua educatione tranſuerſum agatur, vndè ſumma ipſi imperfectio, & calamitas accidit; Ineptum porrò, & abſurdum dictu talem proprietatem purgandi bilem, euellendi ſagittam, vſtionem ſanandi redigi ad actum per phantaſiam, & appetitum, cum actu operantur, & afficere ſanguinem, & ſpiritum, quæ per euaporationem petunt ad extra, & producunt tales effectus, ita enim ſtylo Scholaſtico loquuntur, quem doctiores condonare Philoſophis rebus explorandis intentis debent; primo igitur talis proprietas Rhabarbari, Agarici,Dictamni, Pęoniæ, & aliorum ſimplicium non reperitur in humana ſpecie, vt demoſtratione valida oſtenſum eſt; ſecundo ſpiritus, & ſanguis ſi halitu blando à corpore boni habitus exhalant, tantum olfactum, & cor quoquo pacto recreant, nihil aliud ad ſanitatem conducens efficiunt, nec valet argumentũ, ſi dantur noxij, & pernicioſi halitus tabidorum, elephanticorum,

& pe-

& peſtilentium, ergò & Iuuantes concedi debent, & perſanantes exhalationes : quis enim vnquam per vehemens deſiderium perſanandi amicum ipſi admotus,& complexu etiã inhęrens perſanauit ? ad deſtruendum pauca ſufficiunt ad conſtruendũ plurima requirũtur: præterea morbus eſt quidã exceſſus, in quo magna vis ineſt actiua; ſanitas eſt tẽperies, humorum, & primarium qualitatum ęquabilitas à qua nulla prouenit actio; cum omnis actio à contrario fiat, in Categoria porrò quantitatis, & relationis nulla eſt contrarietas, quod vel ijs, qui primoribus labris Philoſophiam deguſtarunt, ſatis conſpicuum eſt: quod etiam ſummus Philoſophus conceſſiſſe videtur : tantum abeſt, vt vnquam conceſſerit, aut pronunciarit ſanitatem ægris conciliari perſanorum corporum ſalubres halitus: Immò profiteor non differre modum Auicennæ in hoc à ratione iſtius Auctoris philoſophandi, quoniã imperium animæ, cui omnia materiata corpora patent, iuxta Auicennam idem eſſe videtur, cum vehemente cogitatione, & appetitu, quibus affecti ſpiritus, & ſanguis ad nutum externi Præcantatoris in corpore optimè diſpoſito re ipſa eos effectus producunt. Verum alias aliquot diſputationibus, cum accuratè eam doctrinam Ariſtoteli, & veritati aduerſari oſtenderim, ſtylum in præſentia contrahem, cõtentus animi gratia ſolum Muſæum viuum,& deambulans poſt Calceolarij demortui,& ſedentarij luculentã deſcriptionem exhibuiſſe. Id duntaxat Lectorem oratum velim, vt diligenter ad duo oculos aduertat, vnum eſt hiſtorias, & experimenta ab Auctore illo allata partim in contagium eſſe referenda, partim in naturales rerum proprietates, quæ à propria ipſarum eſſentia emanant, partim in Dæmonas pactis expreſſis, vel implicitis ab Agyrtis his, & miſeris homuncionibus varijs, ijsque impijs artificijs allectos, cum celeritas rei efficiendæ,& modus admirabilis in nullam aliam cauſam referri valeant, qua de re præ cæteris legendæ diſputationes Magicę Antonij Deirij Viri eruditiſs. & Nicolai Remigij, Dęmonolatriæ libri tres doctiſſimi, quos qui attentè legit, & ex iudicijs capitalibus hiſtorias allatas

Digitized by Google

expandit,atq; Dęmonas exiſtere inficias it,is mira inſania,& obſtinatæ mentis ſtupore ridiculo prehenſus iurè putandus. Aliud obſeruandũ eſt,ſi iſthæc à naturalibus cauſis euenirent per ſtudium, & notitiã perſpicaciũ philoſophorũ non debuerant ab Eccleſia Catholica, quæ Spiritus Sancti ductu regitur, conſtitutis grauiſſimis etiam pœnis prohiberi: at cum prohibita ſint huiuſmodi præcantatorũ remedia, argumento eſt per rudes, & plebeios Dęmonibus mancipatos homines effectus illos editos: immo quoſtquam ſeueriſſima Inquiſitione contra ipſos actum, iam iſtorum ſecta ferè euanuit; nec amplius huiuſmodi admirandæ curationes apud vulgus decantantur, quæ ſi è media philoſophia peterentur, nũquã à Spiritus Sancti Miniſtris vetitæ fuiſſent; quod enim per ſe, & ſecundum naturam bonum eſt, in cõmunem humanæ Societatis vtilitatem à Deo creatũ, & profectum, & naturalibus cauſis, quæ poſt Deum ſecundæ, vel eius ordinariæ poteſtatis inſtrumenta vocantur, nititur, numquam prohibuiſſet Eccleſia, niſi magnę fallaciæ, & afflatus Dęmoniaci interuenirent: quæ à tanto Auctore, & ſummo Peripatetico nõ fuiſſe intimius animaduerſa, haud ſatis admirari poſſum; quamquam ipſe profectò cap. 6. dubitationes aliquot contra ſe adducens quędam vidit, quæ inexplicata reliquit, omnia ambagibus, & experimentis malè expenſis confudens, vt cum ait ægritudinem, quia eſt motus, alium inficere: Contra eum arguit Vir doctus: maior ergo motus magis inficeret, cum ergo febris ſit motus alterationis, quatenus febris inficeret, quod eſt falſum, peſte excepta; & magis quã lepra, ſcabies, lippitudo, cancer qui non videntur eſſe ita motus; item morbi frigidi eſſent contagioſi qui per illum auctorem ſunt motus. Sed nulla deterior, & ineptior vox quàm illa nonnullorum Alexandræorum, qui elato ſupercilio ſupra communem vulgi captum ſapientiores exiſtimari contendunt, vt potius Philoſophi, quę Chriſtiani eſſe videantur; dicentium hoc eſſe ſecundum Ariſtotelis mentem verum, licet Eccleſię Sanctionibus aduerſetur; vna eſt Veritas, quæ veriſſima Pietatis norma, & baſi ſuſtentatur, Ariſtoteles,

les, & Alexander homines fuere, quorum errores à Galeno, Anatomicis recentioribus, atq; alijs Philoſophis acutè ſunt detecti, qui primas iudicio ſenſuum longa experientia, & diligenti obſeruatione explorato, ſecundas rationi, auctoritati Philoſophorum poſtremas detulerunt: quod aureum præceptum à Benedicto Pererio traditum, cuius eruditionis & proborum conſiliorum plena Præfatio in ſuum opus Philoſophicum diligenter legenda, & præ manibus habenda; ille enim ſolidi iudiçij acumine, & ſententiarum delectu, & doctrinæ excuſſæ momentis omnes ſuæ ætatis, atq; ordinis Philoſophos ſuperaſſe, vel Zabarellæ ipſo Doctore meo fatẽte viſus, antequam εἰς ἄβυσσον τινα φλυαρίας optimarũ ſcientiarum Myſtæ inciderent. Verumenimuerò mos ille diſtinguendi in rebus certiſſimis dogmata Fidei à decretis Philoſophi multos prodit Sardanapalo, aut Epicuro ὁμοιοπαθεῖν, nã ſtudia etiã in mores abeunt, & ſapietiſs. D. Thomas Aquinas pronunciauit ex hominum numero plures eſſe, qui vitioſos, ac naturales impetus ſequuntur, pauciores autẽ, ideſt ſolum Sapientes occaſiones malè agendi, & naturales impetus non ſequi, quod ego etiam ad ſtudium doctrinæ deflecti poſſe arbitror, cum.ſ. ambitione quadam, & tumore ingenij tranſuerſim acti, vt plus alijs ſapere videamur, in paralogiſmos, & putrida ſophiſmata ingenij quadam viuacitate decepti, & irretiti demum labimur.

Finem faciam huic Diſceptationi, & Muſęo colophonem imponam, ſi quemadmodum ſæpè polliciti ſumus morali Paręneſi optimum, & candidum Lectorem ex hac letteraria Palæſtra pręclara donatũ rude dimittã. Diximus magni mundi formã eſſe ordinem ex magni Ariſtotelis ſentẽtia eũdem in μικροκόσμῳ homine.ſ. paruo mundo requirunt Sapientes Viri; Plato potiſſimum in lib. de Repub., qui in animi humani viribus, & partibus ritè ordinatam Rempub. conſtitutam cupit: Vitiũ enim, & ignorantia geminę mentis humanæ labes, & morbi, cum igitur in gyrum rationis compinguntur cupiditates, & iracundiæ effrænes motus, & ſtudio ſcientiæ diſpelluntur ignorantiæ tenebræ, benè inſtitui, animorum Reſp. & ſani-

tatem

tatem adepta dicetur, vt omninò illorum etiã Alexandreorum explodenda ſit ſententia, qui humanam perfectionẽ in ſola ciuilium, & moralium virtutũ actione poſitam cenſent, excluſa rerum maximarum contemplatione, ſi.n.homo natura ſcire deſiderat, ſi intellectus noſter natura aptus eſt fieri omnia ex Ariſtotelis placitis, quis vtiq; iurè decernet hanc fęlicitatis humanæ partem in futurę vitę ſtatu perficiendam omitti debere? quamquã ſublimius philoſophari viſus Plato, qui beatitudinem veram ad animam à corpore ſeiunctã diuina contemplantẽ pertinere exiſtimauit: Duo animæ eſſe actus circa Deum perceptionem per intellectũ, & in amore Dei cogniti gaudium per voluntatem: Viſionem Plato Ambroſiam appellat, gaudium Nectar: mentem, & voluntatem geminas alas, quibus in Deum reuolemus, puras ergo, & ab omni corporis contagio immunes eſſe oportet animas, vt cũ in cœlum euolauerint in diuina Menſa Ambroſia, & Nectare veſcantur, quo ſanè decreto ad Chriſtianæ fidei lumen propius acceſſit magnus Philoſophus, Sed Platonici iurè queruntur, & cum ijs Barnabas Riccobonus Abbas Oliuetanus Vir eruditione, & virtute præſtantiſs. & magnus: Qui enim ſummam ſapientiam conſectantur, ſæpenumerò non ſunt ita morati, vt docet M.Tullius, ita animo, & vita conſtituti, vt ratio poſtulat, ſed diſciplinam ſuã oſtentationẽ ſcientię putãt, nec obtemperant ipſi ſibi. nec decretis ſuis parent, ac tanta ducuntur leuitate, & iactatione ijs vt fuerit non didiciſſe melius, partimq; ſunt pecuniæ cupidi, partim gloriæ, partim libidinum ſerui, vt cũ eorum vita mirabiliter pugnet oratio: En tria Idola expreſſa, Auaritia, Ambitio, Voluptas, quibus omnia ſus deq; voluuntur, & optimæ diſciplinę deprauantur, ijs ergò litteratis fuiſſet nõ didiciſſe melius, qui aulicis artificijs, & nũdinationibus ingenij, vel ibericis moribus corrupti triplici illa generis humani labe omnia metiũtur. Eam igitur Paręneſin Ariſtotelis, & Senecę Clariſſimorum Philoſophorũ verbis ipſiſſimis prolatam quæſo cordatum Lectorem, vt memoriæ mandet, et re ipſa exprimat, hoc.n.pacto ſe ex Muſæi lectione ampliſſimũ fructum conſequutum exiſtimet. Ita.n.

In diſputatione de fęlicitate.

Ari-

Ariſt. lib. 9. eth. πάντων δὲ ἁμιλλωμένων πρὸς τὸ καλὸν καὶ διατεινομένων τὰ κάλλιστα πράττειν κοινῇ τε ἂν παντὶ εἴη τὰ δέοντα, καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, εἴπερ ἡ ἀρετὴ τοιοῦτον ἐστι: quod eſt: Si omnes ad honeſta certarent, honeſtiſſimaque agere contenderent, & publicè omnibus opportuna, & priuatim ſingulis maxima bona euenirent, ſiquidem tale quid eſt Virtus: Hunc Ariſtotelis locum (vt hoc obiter perſtringam) expreſſit Salluſtius initio Belli Iugurthini, ijs aureis verbis. Si hominibus bonarum rerum tanta cura eſſet, quanto ſtudio aliena, ac nihil profutura, multumq́; etiam periculoſa petunt, neq́ue regerentur magis caſibus, quã regerent caſus, & eò magnitudinis procederẽt, vti pro mortalibus gloria ęterni fierent: & quæ ſequuntur: At Seneca neruoſè, & magnificè nos ad veram humanæ naturæ dignitatem retinendam vocat hoc pacto; Animum excellentem, moderatum, omnia tamquã minora tranſeuntem, quicquid timemus, optamusq́; ridentẽ, cęleſtis potẽtia agitat; non poteſt res tanta ſinè adminiculo Numinis ſtare: itaq́; maiore ſui parte illic eſt, vndè deſcendit, quemadmodum radij Solis cõtingunt quidem terram, ſed ibi ſunt, vndè mittuntur, ſic animus magnus, & ſacer, & in hoc demiſſus, vt propius diuina noſſemus conuerſatur quidem nobiſcũ, ſed hæret origini ſuæ, illinc pendet, illuc ſpectat, ac nititur, noſtris tamquã melior intereſt: Hæc ille; qui alibi etiam ſibi conſtans ſcripſit præcipuum in rebus humanis eſſe, animo omnia vidiſſe, &, qua nulla maior victoria, vitia domuiſſe. Verum hîc iam Muſæi Calceolarii celeberrimi deſcriptionis Finis diuino adſpirante Numine imponatur. Cap. 8.

Quod fœlix, fauſtumq́; ſit Reipublicæ Medicæ, & patrio huic rerum naturalium Theſauro in Peruiglio Sancti Antonij Luſitani de Padua nuncupati Domus Chiocchęæ Diui Tutelaris abſoluta hæc noſtra ſcriptio, & lucubratio Anno

M D C XXII. Veronæ.

Sapiens bonum ſuum non populari rumore, ſed conſcientiæ veritate metitur. Boetius lib. 3. conſolat.

Θεοῦ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει φθόνος,
Καὶ μὴ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει πόνος.

F I N I S.

Ad Candidum Lectorem.

NOn eram neſcius (optime Lector) tenebriones fore nonnullos, & infruniti ingenij homunculos, quorum mentes liuor, aut imperitia occupauit Momi illius æmulos, qui cum Venerem carpere non poſſet, Sandalium eius dicitur obtrectaſſe, ita in deſcripto hoc Muſæo tale quidpiam obtrectaturos, quod in corrupto æuo morum, & litterarum facilè obuenire poterit, quibus libenter illud ocunam me inter eos eſſe fateri,

quos nec

Falſus honos iuuat, aut mendax infamia terret,

Bonis, & doctis ſcripſimus, quorum ſuffragijs ſi induſtria noſtra, & labor foueatur, vel à ſera poſteritate nos laudem, & album calculũ reportaturos confidimus, cur enim metuã hac ætate, & benignâ famæ aurâ præcoquam nimium, & intempeſtiuè gliſcentem maleuolorum inanitatem, quibus mariſcæ ſaporati fructus, & labruſcæ Botryones, & omphacina dulcia mera, & amurcæ, & flaces gratæ oliuitates videntur? Illud hactenùs iure iurando affirmare poſſum, neminem vmquam niſi imperitum, niſi nebulonem, aut turpi liuore deprauatum in me, aut lucubrationes meas inuectum; hoc Patria, hoc Italia, hoc Europa nouit, quod vel obſignatis litteris clarorum Virorum ad me ſponte datis teſtari poſſum, & publicis etiam teſtimonijs comprobatũ mihi ſum ſemper gratulatus. Id ſanè beneficij in me nec opinãtẽ Leonardus Donatus Princeps meus Dux Sereniſs. Academiæ Philarmonicæ Parentes nobiliſſimi, ex Collegio noſtro Fumanellus, Guarinonius, & Iuliarius Senior Medici Clariſſimi, volentes, & libentes olim contulerunt, vt Calceolarium Iuniorem Virum ornatiſſimum, numquã pigere debeat Muſæi ſui deſcribendi prouinciam mihi demandaſſe; Quod periti ſumus in vita, atq; vſu callemus magis, quam recentiores quidam blaterones, & plus æquo inanis gloriæ appetentes: In iure, & æquo magnitudo animi decet: apud eruditos porrò, & can-

& candidos viros illud ingenuè profiteri poſſum me in deſcribendis rebus Monardi, Garziæ Horti, Bellonij, Cluſij, Acoſtæ, qui diligenter res exoticas explicarunt, fidem, & teſtimonium fideliter ſequutũ, Proſperi Alpini viri accuratiſs. iudicium cæteris à me prælatum (in Balſami potiſſimum conſideratione) vbi reliqui ab ipſo diſcrepabant; quo enim quis ætate poſterior, vt aliàs tetigi, in harum rerũ exploratione ferè accuratior, & ſolertior: I. Cęſaris Scaligeri, Hermolai Barbari, Cardani, Cęſalpini, Leuini Lemnij, Agricolæ, Guilandini, Imperati, aliorum numquã auctoritatem nos aſpernatos, dummodo nobis cũ veritatis amuſſi conuenire videretur, hæc amuſſis eſt Logicum Critirium demoſtrationis τὸ ὅτι, & τὸ διότι, quod, & propter quid, quo cum multi magni Botanici vel caruiſſent, vel adhibere non curaſſent in multos errores à me paſſim perſtrictos incurrerunt. Omnes debita, & perhonorifica ſui nominis appoſitione cohoneſtaui, ingenuum enim eſt profiteri per quos profeceris, meum iudiciũ aliquando modeſtè interpoſui (quoad eius fieri potuit) diligenti rerum excuſſione, & logico Critirio propoſitionum per ſe, de omni, & quatenus ipſum ſubnixum, & potiſſimum, cũ Plinium noſtratem, Dioſcoridem, Galenum maximos materię Medicæ Auctores, tum Clariſs. Mattheolum eximium illius illuſtratorem à nõnullorum recentiorum cauillis defenſurus eram, nec enim in hoc argumento ſimplici ſolertis ingenij coniecturæ fidendum, niſi adhibita auctorum Claſſicorum ſententiarum expenſione, non ſine perſtricto ſæpius logicæ ſubſidio: optime enim ille, qui ſua ætate alter Cicero fuit; rationem ne fallatur, atq; erret differendi vis, quam Logicam vocamus, informat, & orationẽ, quò ſit aptior ad perſuadendum, benè dicendi facultas, verbis, ſententijsq; locupletat; vtramq; pro mediocritate noſtra, vel potius ſumma tenuitate adhibere conati ſumus: Sed multa de rebus obiter perſtricta, non.n. erat hic locus, quoniam aliud eſſe res ipſas ex profeſſo tradere viſum, aliud Muſæum Calceolarium locupletiſſimum deſcribere, vt aliquando ingenuè, & verè ſumus proteſtati. Excurſus morales, & phyſicos, tum Platonicos interdũ permiſcui,

miſcui, vt grata, & amęna aliqua varietate Lectorem ſuuarem, & oblectarem, vtq; omnis ordinis litterati aliquid in eorum vſum hinc deguſtatum colligerent, & exceperent; quæ profectò emolumenta quiue fructus à ieiuna illa & ſtrigoſa, exſuccaq; rerum enarratione, & deſcriptione, vel etiam diſceptatione proficiſci non poſſunt, quæ in ſua penetralia herbarios, Medicos, vel Seplaſiarios duntaxat admittens, reliquos Viros doctos, & diſcedi cupidos veluti ſigno dato procul arcet, aut horrido, & inamęno ſcriptionis genere abſterret. Victurus genium debet habere liber; Bilbilis Vates inculcat, & nos aliquem Genium lucubrationibus noſtris conciliaſſe Inuidia ipſa frendente, & confitente, modeſtè nō deſperamus. Si me μοῖρα λινοκλῶστι δεσπότις ἠλακάτης benignè reſpexerit, vel Dei Opt. Max. prouidentia, affectas, nondū confectas complures lucubrationes meas Medicas, & Philoſophicas elimabo, & ſub iudicij tui non ſolum candidi, ſed ſeueri amuſſim, erudite, & probe Lector, tandem aliquandò libens proponam. Cum Seneca Epiſtola LXXIX. concludam, Paucis natus eſt, qui populum ætatis ſuæ cogitat; multa annorum millia, multa populorū ſuperuenient: Ad illa reſpice; etiamſi omnibus tecū viuentibus ſilentium liuor indixerit, venient qui ſinè offenſa, ſinè gratia iudicent: Ita ego de hocce Muſæo Calceolario ſpero, & confidentèr ad Tribunal poſteritatis prouoco.

Vale.

VERONÆ,
Apud Angelum Tamum. cIↄ Iↄ c xxij.

De licentia Superiorum.